

שבוע פרשת עקב

(18 - 24 August 2024)

י"ד - כ' מנחם-אב תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאִבַּרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. כְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

כְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ יְשׂאֲתִי אֶת עֵינֵי
הַיֹּשְׁבֵי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל
יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שַׁפְּחָה אֶל יַד גְּבֵרָתָהּ
כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חָנְנוּ
יְיָ חָנְנוּ כִּי רַב שִׁבְעָנוּ כּוֹז: ד רַב־תּוֹכַח שִׁבְעָה
לָהּ נִפְשָׁנוּ הִלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לַגָּאִי
יּוֹנִים:

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר־נָא
יִשְׂרָאֵל: ב לִוְלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אֲדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלִעּוֹנוּ בְּחִרּוֹת אִפְסָם בָּנוּ: ד אֲזִי הַמּוֹסֵם
שִׁטְפוֹנוּ נִחְלָה עֵבֶר עַל־נַפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל־
נַפְשָׁנוּ הַמּוֹסֵם הַיּוֹדוֹנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשִׁנֵּיהֶם: ז נַפְשָׁנוּ כְּצַפּוֹר נִמְלֶטָה מִפֶּחַ יּוֹקְשִׁים
הַפֶּחַ נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלֶטָנוּ: ח עֲזָרוּנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שְׁמִים וְאַרְצֵךְ:

סוף זמן קידוש לבנה:
יום ראשון בערב, י"ד מנחם אב

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו מני"א, תשי"ז
ברוקלין.
ברכה ושלוש!

במענה על מכתבה מכ"א מני"א, בו כותבת על לימודי עד עתה בסמינר בית רבקה אשר בכפר חב"ד ואשר רצונה חזק להמשיך בלימוד אלא שדורשים מהורי" שכר לימוד, שבמצבם עתה אין בכחם לקחת על עצמם התחייבות זו.

והנה פשוט שעלי להמשיך בלימוד בבית ספר בית רבקה ובפרט שראתה הצלחה בזה, ולהשפיע גם על חברותי בכיוון האמור.

ובמ"ש אודות השכר לימוד וכו' בטח ידברו הורי" שי עוה"פ עם הנחלת ב"ס בית רבקה שגם מצדם מעוניינים הם להקל העול מהורי התלמידות אלא שצ"ל אפשר, שהרי הסמינר צריך לשלם להמורות וכו' וכבר הודיעה תורתנו הק' אשר הוצאות האיש הישראלי בחינוך בניו ובנותיו לתורה ומצות, מסייעים לו במיוחד מלמעלה שיוכל לסלק כל ההתחייבות שלו.

בטח מנצלת גם ימי החופש להתקדמות בעניני יהדות וגם החבירות תי' שלה עושות כן והשי"ת יצליחן.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 222..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 223..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 226..... לקוטי תורה

אדמו"ר האמצעי

- 229..... תורת חיים

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 230..... דרך מצוותיך

אדמו"ר מוהר"ש

- 231..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 232..... ספר המאמרים - המשך תער"ב

אדמו"ר מוהרי"צ

- 234..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 235..... לקוטי דיבורים - בלה"ק
 238..... רשימות אדמו"ר מוהרי"צ
 240..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ

הוספות

- 37..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 38..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח
 182..... נביאים וכתובים
 192..... עין יעקב - מסכת ברכות
 241..... נקודה משיחת קודש מעובדת
 242..... חומש לקריאה בציבור
 251..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
 253..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ה'
 254..... לוח זמנים
 255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ואכלת ושבעת וברכת את הוי' אלקיך
 ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשל"ג..... 5

התוועדיות

- שיחת ש"פ עקב,
 כ"ף מנחם-אב, ה'תשל"ג..... 13

לקוטי שיחות

- חמשה עשר באב, כרך כד, ב..... 26
 פרשת עקב, כרך כד, ב..... 33

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 40..... חומש יומי - פרשת עקב
 63..... לוח לתהלים היומי
 64..... תניא יומי
 76..... לוח 'היום יום'

רמב"ם

- 79..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם
 83..... שלושה פרקים ליום
 151..... פרק אחד ליום
 177..... ספר המצוות

לימוד מזהיל לפי ימים

- 184..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת בבא קמא
 194..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא בתרא
 223..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע, פרשת עקב:

1 וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת הַיְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
 2 אֲשֶׁר נָתַן לְךָ¹. וְאִיתָא מוּבָא בְּזֵהר (רִישׁ רַאשׁ וְהַתְחַלַּת פְּרִשְׁת
 3 עֵקֶב² בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא כַחֲלַק הוּוּהַר הַנְּקָרָא רַעֲיָא מְהִימְנָא, רוּעָה
 4 נַאמְן) פְּקוּדָא דָּא לְבָרְכָא לִיָּה
 5 לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל כָּל מַה
 6 דְּאִכִּיל וְשָׂתִי וְאַתְהֵינִי בְּהַאי
 7 עֲלָמָא פְּקוּדָה (מִצוּהָ) זוּ לְבָרַךְ לוּ,
 8 לְקוּדְשׁ בְּרוּךְ הוּא, עַל כָּל מַה שֶּׁאִכַּל
 9 וְשָׂתָה (הָאֵדָם) וְנִהְנָה בְּעוֹלָם הַזֶּה.
 10 וְכִתְבֵּי הַרְמִ"ז³, הַמְקוּבַל רַבִּי מֹשֶׁה
 11 זְכוּת, מִמְּפֹרְשֵׁי הוּוּהַר, שְׁהֵם הַבְּרִכוֹת
 12 שֶׁל הַנְּאוֹת כָּל הַחוּשִׁים,
 13 בְּרִכוֹת עַל כָּל מַה שֶּׁהָאֵדָם נִהְנָה עַל
 14 יְדֵי רֵאֵיהּ וְשִׁמְעֶיהּ רִיחַ וְטַעַם,
 15 וְאַרְבַּעַה סוּגִים אֱלֹהִים שֶׁל הַנְּאוֹת הֵם
 16 בְּסוּד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַשֵּׁם
 17 הַקְּדוּשׁ הוּי"ה. וְאַף עַל גַּב
 18 דְּלִפִּי גְמָרָא דִּילָן⁴ הַגְּמָרָא שְׁלוֹנוּ,
 19 הַתְּלִמּוּד הַבְּבֵלִי, פְּסוּקֵי וְאָכַלְתָּ
 20 נֶאֱמַר עַל בְּרַכַּת הַמְּזוֹן בְּלָבָד,
 21 וְרַק הַבְּרַכָּה שֶׁמְבָרְכִים אֶת ה' לְאַחַר
 22 אֲכִילַת הַמְּזוֹן הִיא מִצוּהָ מִן הַתּוֹרָה,
 23 וְאִילוּ הַבְּרִכוֹת שֶׁמְבָרְכִים לִפְנֵי הַנְּאוֹת הֵן
 24 מִדְּרַבְּנָן, בְּכָל זֹאת דְּעַת הַזֵּהֲרִי
 25 שֶׁהוּא מְדַאֲוֵייתָא (דְּאַף
 26 שְׁמִישׁ סוּבְרִים לְהַלְכָה שְׂרַק
 27 בְּרַכַּת הַמְּזוֹן וּבְרַכַּת הַתּוֹרָה
 28 הֵם בְּרִכוֹת שְׁחֵיבִים לְבָרַךְ
 29 מְדַאֲוֵייתָא⁵, מִן הַתּוֹרָה אֲבָל
 30 בְּרִכוֹת הַנְּהַנִּין הֵם חוּבָה
 31 מְדַרְבְּנָן⁶, הַנְּהַה דְּעַת הַזֵּהֲרִי
 32 הִיא שְׁאִפִּילוּ בְּרִכוֹת הַנְּהַנִּין
 33 הֵם מְדַאֲוֵייתָא), וְדַרְיִשׁ זֶה
 34 וְהוּוּהַר דּוּרֵשׁ חַיִּיב זֶה, לְבָרַךְ לִפְנֵי כָּל
 35 הַנְּאוֹת מִעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה,
 36 מִלְּשׁוֹן הַכְּתוּב שֶׁהַבְּרַכָּה הִיא 'עַל הָאָרֶץ

ביאור בדרך אפשר

38 הַטּוֹבָה' שְׁהוּא לְשׁוֹן כְּלָלִי דְּהֵינְנוּ כָּל הַנְּאוֹת שְׂבַעְעוֹלָם וְלֹא רַק
 39 אֲכִילָה. וְכֵן הִיא דְּעַת כְּמָה רִאשׁוֹנִים⁷ שְׂבַרְכַּת הַנְּהַנִּין הִיא
 40 מְדַאֲוֵייתָא וְלֹא רַק מִדְּרַבְּנָן. וְלִפְנֵי זֶה לִפִּי הַדְּעָה שְׁבִרְכָה לִפְנֵי כָּל הַנְּאוֹת
 41 הִיא חוּבָה מִן הַתּוֹרָה צְרִיךְ לְהַבִּין מַה שְׁנֶאֱמַר בְּפִסּוּק זֶה וְאָכַלְתָּ
 42 וּשְׂבַעְתָּ דְּיִקָּא, הֵינְנוּ, שְׂצָרִיךְ
 43 לְהֵיטִי עֲנִין הַאֲכִילָה וְעַד
 44 לְאוּפִין שְׁלֵשׁ שְׂבִיעֶיהּ וְלֹא רַק
 45 אֲכִילָה מוּעַטַת אֱלֹא אֲכִילָה מִשְׂבִיעֶיהּ,
 46 וְאַזְ לְאַחַר אֲכִילָה וּשְׂבִיעֶיהּ וּבְרַכַּת
 47 אֶת ה' גו', וְהַדְּבַר צְרִיךְ בִּיאוּר כִּי
 48 הַרְי לְדַעַת הוּוּהַר וְכֵן לְדַעַת כְּמָה
 49 מִהַפּוּסְקִים הַרִאשׁוֹנִים צְרִיךְ הָאֵדָם
 50 לְבָרַךְ עַל כָּל מַה דְּאַתְהֵינִי
 51 בְּהַאי עֲלָמָא עַל כָּל מַה שֶּׁנִּהְנָה
 52 בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא רַק אֲכִילָה. ?

53 (ב) וּמְמַשְׁיָךְ בְּזֵהר⁸ בִּיאוּר
 54 נוֹסַח הַבְּרַכָּה בְּרוּךְ אַתָּה הַיְיָ
 55 אֱלֹהֵינוּ כו': בְּרוּךְ דָּא רְזָא
 56 דְּמַקְוָרָא עַלְאָה מְכוּלָּא, בְּרוּךְ
 57 זֶה סוּד הַמְּקוּר הַנְּעֵלָה מְכוּל לְאַרְקָא
 58 וְלֶאֱמַשְׁכָּא וְלֶאֱנַהֲרָא לְהוֹרִיק
 59 (כְּמוֹ לְהוֹרִיק מְכוּלִי לְכָלִי) וְלַהֲמַשִּׁיךְ
 60 וְלַהֲאִיר כָּל (אוּ בְּגִירְסַת
 61 הַשְּׁל"ה⁹: עַל) בּוֹצִיעִין כָּל
 62 הָאוּרוֹת.

63 וְהַנְּה, בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן שֶׁל הוּוּהַר
 64 לְאַרְקָא וְלֶאֱמַשְׁכָּא וְלֶאֱנַהֲרָא
 65 [בְּפִדְוּעַ שְׁכָּל תִּיבָה מִילָה
 66 שְׂבַסְפֵּר הַזֵּהֲרִי הִיא בְּדִקְדוּק

לְבָרַךְ עַל כָּל מַה דְּאַתְהֵינִי בְּהַאי עֲלָמָא.

20 (ב) וּמְמַשְׁיָךְ בְּזֵהר⁸ בִּיאוּר נוֹסַח הַבְּרַכָּה בְּרוּךְ אַתָּה הַיְיָ אֱלֹהֵינוּ כו': בְּרוּךְ
 21 דָּא רְזָא דְּמַקְוָרָא עַלְאָה מְכוּלָּא, לְאַרְקָא וְלֶאֱמַשְׁכָּא וְלֶאֱנַהֲרָא
 22 כָּל (אוּ בְּגִירְסַת הַשְּׁל"ה⁹: עַל) בּוֹצִיעִין. וְהַנְּה, בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן לְאַרְקָא
 23 וְלֶאֱמַשְׁכָּא וְלֶאֱנַהֲרָא [בְּפִדְוּעַ שְׁכָּל תִּיבָה שְׂבַסְפֵּר הַזֵּהֲרִי הִיא בְּדִקְדוּק גְּדוּל

(1) פרשתנו ח, י. (2) פרשתנו ער, סע"ב. (3) הובא בנצוצי אורות לזהר שם. (4) ברכות מח, ב. (5) רשב"א שם (ברכת התורה). רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"א (ברכת המזון). (6) רשב"א שם. רמב"ם שם ה"ב. תוס' ברכות לה, א (ד"ה לפניו). (7) ראה רשב"א שם. (8) שם רעא, א. (9) הובא בזהר שם על הגליון.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

41 נמשכים מהחכמה, 'י חֲכָמָה, ו' דַּעַת, ד' בִּינָה. וזהו הרמוז בשלושת
 42 הלשונות הנזכרים של הוזהר זָהוּ לְאַרְקָא מִי, להוריק מהאות י'
 43 שבמילה יו"ד שענינה נקודה וְלֹא־מִשְׁכָּא מו', ולהמשיך מהאות ו', כִּי
 44 ו' שצורתה היא כמו קו הנמשך מלמעלה למטה הוא הַמְשַׁכָּה,
 45 וְלֹא־נִהְרָא מַד', ולהאיר מהאות ד'
 46 כִּי הָאֵרַת אֹר הוּא
 47 בְּהַתְּפַשְׁטוֹת לְצַדִּידִים וְכִיוּנוֹיִם
 48 שְׂנוֹיִם, וְהֵינְנוּ שְׁטַח (עַד כָּאֵן
 49 לְשׁוֹנוֹ של אביו של הרבי בהערותיו
 50 על דברי הוזהר).
 51 וְהִנֵּה בַעֲנַן הָאוֹתִיּוֹת י' ו' ד'
 52 הַמְרַכִּיבוֹת אֵת שֵׁם הָאוֹת י' נִתְבָּאֵר
 53 בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (בְּאוֹפֵן אַחֵר
 54 מֵהַמְבּוֹאֵר בְּהַעֲרוֹת שָׁם): י' -
 55 חֲכָמָה, בְּחִינַת נְקוּדָה. ו' -
 56 בִּינָה (הַמְשַׁכָּה), קו, כִּי בִּינָה
 57 עֲנִינָה הַמְשַׁכָּה וְהַסְתַּעְפוֹת
 58 וְהַתְּרַכְּבוֹת שֶׁל נְקוּדַת הַחֲכָמָה. ד' -
 59 דַּעַת, כִּי ד' הוּא בְּחִינַת
 60 שְׁטַח, שֶׁהִי בִּדְעַת יִשְׁנָם כֹּל
 61 הַפְּרָטִים שֶׁל הַחֲכָמָה וְהַבִּינָה וְעַד
 62 בְּאוֹפֵן דְּהַחֲלָטָה וּמִסְקָנָה שֶׁל
 63 הָעֲנִינִים שֶׁנִּמְצָאִים בַּחֲכָמָה וּבִינָה,
 64 שְׁהוּא הַהַחֲלָטָה וְהַסִּיּוּם שֶׁל הָרַעִיּוֹן
 65 הַשְׁכֵּלִי עֲנִין הַשְׁטַח (שְׁטַח
 66 קְבוּעַ). וְעַל פִּי זֶה, שְׁלֹשֶׁת
 67 הָעֲנִינִים לֹא־נִהְרָא לֹא־מִשְׁכָּא
 68 וְלֹא־אֲרָקָא הֵם לְכַאוּרָה:
 69 לֹא־נִהְרָא - י' שְׁהוּא עֲנִין
 70 הַחֲכָמָה [וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
 71 שֶׁהַשְּׂיִיכוֹת דֵּלֹא־נִהְרָא לְבַחִינַת
 72 חֲכָמָה הוּא כִּי בְּחֲכָמָה שְׁהִיא
 73 נְקוּדַת הָעֲנִין בְּלַבָּד, לֵאל פְּרָטִים הוּא
 74 עֲנִין הָאוֹר בְּלִי כְּלִים¹³,
 75 וְלֹא־נִהְרָא הוּא עֲנִין הָאוֹר.
 76 לֹא־מִשְׁכָּא - ו' שְׁהוּא עֲנִין

1 גְּדוֹל בְּמַאֲד, וְכַמְבּוֹאֵר בְּהַקְדָּמָה לְבִיאוּרֵי הַזְהַר לֹא־דַמּוּ"ר
 2 הָאֲמֻצְעִי, שְׂרַבִּינוּ הִזְקֵן הִיָּה לּוֹמַד עִם בְּנָיו וְתַלְמִידָיו בְּכֹל
 3 פְּעַם רַק דָּף אֶחָד אוֹ שְׁנָיִם מִסְפַּר הוּזָהר, אֲבָל הַלִּמּוּד הִיָּה בְּעֵינָיו
 4 וְהַעֲמָקָה גְּדוֹלָה בְּדַקְדוּקַת הַלְשׁוֹן בְּכֹל מְלָה, וּבִיאוּרִים אֵלוֹ
 5 הֵם מָה שֶׁשְּׁמַעוּ מִרַבִּינוּ
 6 הִזְקֵן, וְכַפִּי שְׂרוּאִים בְּבִיאוּרֵי
 7 הַזְהַר לֹא־דַמּוּ"ר הָאֲמֻצְעִי
 8 וְהַצְמַח צֶדֶק (שְׁמַכִּיָּא קְטָעִים
 9 מִבִּיאוּרֵי הַזְהַר לֹא־דַמּוּ"ר
 10 הָאֲמֻצְעִי וּמוֹסִיף לְפָרְשָׁם¹⁰)
 11 שְׁמַדִּיקִים בְּכֹל מְלָה שְׁבַסְפָּר
 12 הַזְהַר, מְבַאֵר¹¹ אַאמו"ר
 13 אֲדוּנֵי אַבִּי מוּרִי וְרַבִּי, הַגְּאוּן הַמְקוּבֵל
 14 רַבִּי לׁוֹי יִצְחָק, אַבִּיו שֶׁל הַרְבִּי בְּעַל
 15 הַהִילּוּלָא שֶׁנִּסְתַּלַּק בַּיּוֹם כ"ף מִנַּחֵם
 16 אַב (בִּשְׁנַת תש"ד) בְּהַעֲרוֹתָיו
 17 לְזֵהָר שָׁם¹²: הַשְּׁלֵשׁ
 18 הַלְשׁוֹנוֹת לְאַרְקָא וְלֹא־מִשְׁכָּא
 19 וְלֹא־נִהְרָא, הַלְשׁוֹנוֹת לְאַרְקָא וְלֹא־מִשְׁכָּא וְלֹא־נִהְרָא,
 20 וְלֹא־נִהְרָא יֵשׁ לּוֹמַר, כִּי בְּרוּךְ
 21 שְׁהוּא רְזָא דְּמְקוּרָא עַלְאָה,
 22 סוּד הַמְקוּר הָעֵלְיוֹן דְּהֵינְנוּ יִסּוּד
 23 אֲבָא, ו'אבא' הוּא כִּינוֹי לְסַפִּירַת
 24 הַחֲכָמָה הִנֵּה חֲכָמָה הוּא יו"ד
 25 שְׁבַשְׁשָׁם, אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הוֹי'
 26 רּוּמוֹת לְעַשׂר הַסְּפִירוֹת, וְהוּא יו"ד
 27 הִיא סְפִירַת הַחֲכָמָה (וה' ראשונה -
 28 בִּינָה, ו' - שֵׁשׁ הַמִּידוֹת, ה' אַחֲרוֹנָה -
 29 מַלְכוּת) שֵׁשׁ בְּזָה בָּאוֹת יו"ד
 30 שְׁלֹשׁ בְּחִינּוֹת וְדַרְגּוֹת שְׁנוֹת
 31 וְהוּא הַשְּׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת שֶׁמְרַכִּיבוֹת
 32 אֵת הַמִּילָה יו"ד, י' שְׁצוּרַתָּה הִיא
 33 נְקוּדָה, ו' שְׁצוּרַתָּה הִיא קו, ד'
 34 שְׁצוּרַתָּה שְׁטַח. וְרוֹמְזִים שְׁלוֹשֶׁת
 35 הָעֲנִינִים הַלְלוּ הַנְּרַמּוּזִים בְּשְׁלוֹשֶׁת
 36 הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל הַמִּילָה יו"ד גַּם פֶּן עַל
 37 חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת, שְׁלוֹשֶׁת חֲלָקֵי
 38 הַמוֹחִין, כִּי חֲכָמָה שְׁנַרְמּוֹת בָּאוֹת י'
 39 שֶׁל שֵׁם הוֹי' כּוֹלֵל בְּתוֹכָהּ בִּינָה
 40 וְדַעַת גַּם פֶּן כִּי הַבִּינָה וְהַדַּעַת

וְהֵינְנוּ שְׁטַח (עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ).
 21 וְהִנֵּה בַעֲנַן הָאוֹתִיּוֹת י' ו' ד' נִתְבָּאֵר בְּכַמָּה
 22 מְקוֹמוֹת (בְּאוֹפֵן אַחֵר מֵהַמְבּוֹאֵר בְּהַעֲרוֹת
 23 שָׁם): י' - חֲכָמָה, בְּחִינַת נְקוּדָה. ו' - בִּינָה
 24 (הַמְשַׁכָּה), קו, כִּי בִּינָה עֲנִינָה הַמְשַׁכָּה. ד' -
 25 דַּעַת, כִּי ד' הוּא בְּחִינַת שְׁטַח, שֶׁהִי בִּדְעַת יִשְׁנָם
 26 כֹּל הַפְּרָטִים וְעַד בְּאוֹפֵן דְּהַחֲלָטָה, שְׁהוּא עֲנִין
 27 הַשְׁטַח (שְׁטַח קְבוּעַ). וְעַל פִּי זֶה, שְׁלֹשֶׁת
 28 הָעֲנִינִים לֹא־נִהְרָא לֹא־מִשְׁכָּא וְלֹא־אֲרָקָא הֵם
 29 לְכַאוּרָה: לֹא־נִהְרָא - י' שְׁהוּא עֲנִין הַחֲכָמָה [וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
 30 שֶׁהַשְּׂיִיכוֹת דֵּלֹא־נִהְרָא לְבַחִינַת חֲכָמָה הוּא כִּי בְּחֲכָמָה שְׁהִיא
 31 נְקוּדַת הָעֲנִין בְּלַבָּד, לֵאל פְּרָטִים הוּא עֲנִין הָאוֹר בְּלִי כְּלִים¹³,
 32 וְלֹא־נִהְרָא הוּא עֲנִין הָאוֹר.
 33 לֹא־מִשְׁכָּא - ו' שְׁהוּא עֲנִין

(10) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' עט. 11) מכאן עד סוף הסעיף - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (ונדפס גם בלקו"ש ח"ט בהוספות ע' 267). 12) לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' תנח. 13) ראה המשך תער"ב פרי"ס (ח"א ע' תקכה [ח"ג ע' תשכז]).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הַבִּינָה** שְׁהִיא, כַּאֲמֹר, הַסְּתַעְפּוֹת וְהַתְּרַחְבוֹת שֶׁל נְקוּדַת הַחֻכְמָה, וְלֹאֲרָקָא הַדְּבָר וְלֹא רַק הָאֵרָה, שְׁאִין כְּלִי שֶׁתְּשַׁנֶּה הָאוֹר דִּיסוּד אַבָּא
- 2 - ד' שְׁהוּא עֲנִין הַדְּעַת*.
- 3 **אֶלָּא** לַמְרוֹת שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אַחֵרִים
- 4 הַבִּיאוֹר בַּעֲנִין שְׁלוֹשֶׁת הַאוֹתִיּוֹת שֶׁל
- 5 הָאוֹת יו"ד הוּא בְּאוֹפֵן שׁוֹנֵה, כַּאֲמֹר
- 6 לְעִיל, שְׁפָאן בְּזֵהָר וּבִיאוֹרֵיו, **אֶלָּא** שְׁפָאן בְּזֵהָר וּבִיאוֹרֵיו, עֲנִין הָאוֹר] - לֹאֲמַשְׁכָּא - ו' שְׁהוּא עֲנִין הַבִּינָה,
- 7 **וְלֹאֲרָקָא** - ד' שְׁהוּא עֲנִין הַדְּעַת*.
- 8 הַדְּיוּק בְּלִשׁוֹן לֹאֲנַהֲרָא - **אֶלָּא** שְׁפָאן בְּזֵהָר וּבִיאוֹרֵיו, הַדְּיוּק בְּלִשׁוֹן לֹאֲנַהֲרָא -
- 9 הָאֵרָה וְלֹא אוֹר, הַמִּשְׁכָּה וְגִילּוֹ
- 10 שֶׁל הָאֵרָה מוֹעֲטַת בְּלִבָּד וְלֹא הָאוֹר
- 11 עֲצֻמוֹ לֹאֲרָקָא - שְׁנַמְשֶׁף עֲצָם
- 12 דִּיסוּד אַבָּא (מָה שְׁאִין כְּלִי שֶׁתְּשַׁנֶּה הָאוֹר
- 13 הַפְּנִימִיּוֹת, וְאֶבֶל עַל יְדֵי כְּלִי
- 14 וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹר בְּכִלֵּי מַצְמָצֻמַת
- 15 וּמַגְבִּילָה אֶת הָאוֹר).
- 16 וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹר בְּכִלֵּי מַצְמָצֻמַת
- 17 וּמַגְבִּילָה אֶת הָאוֹר).
- 18 וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹר בְּכִלֵּי מַצְמָצֻמַת
- 19 וּמַגְבִּילָה אֶת הָאוֹר).
- 20 וְהַתְּלַבְּשׁוֹת הָאוֹר בְּכִלֵּי מַצְמָצֻמַת
- 21 וּמַגְבִּילָה אֶת הָאוֹר).

(* המוּחִין סִדְרָן זֶה תַּחַת זֶה חֻכְמָה בִּינָה וְדַעַת: חֻכְמָה, י', אוֹר הַשְּׁכָל בְּלִי כְלִים, אֲצִילוֹת. אַחַר כֵּן כְּשֶׁנִּמְשָׁף (עַד שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם) מֵאִין לִישׁ - בִּינָה, אוֹר שְׁהוּא נִמְשָׁף בְּכִלִּי, בְּרִיאָה (אֲפִשְׁרִיּוֹת הַמְּצִיאוֹת - אֶבֶל אִי אֲפִשְׁרֵי לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת בְּפוֹעַל "דְּכָלִּיל לְחֶסֶד וּגְבוּרָה"). תַּחֲתִּיו: נִתְגַּשֵּׁם יוֹתֵר (אֶף שְׁמִקּוּרוֹ וְכַחוֹ מִלְמַעְלָה מִחֻכְמָה וּבִינָה) עַד דְּכָלִּיל לְחֶסֶד וּגְבוּרָה וּבְאוֹפֵן מוֹחֲלֻט, וְעַד שֶׁנִּתְחַלֵּק לְחֶסֶד וּגְבוּרָה כָּל אֶחָד בְּמוֹחַ (אֶבֶל) בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, מִפְּתַחָא דְכָלִּיל שִׁית¹⁴. וּמַצַּד מְקוּרוֹ שְׁנַמְשֶׁף בּוֹ וְאִינוֹ נִשְׁתַּנֶּה - דְּוָקָא עַל זֶה שִׁיף לֹאֲרָקָא (מְכַלֵּי אֶל כְּלִי אוֹתוֹ "הַדְּבָר" - כְּכַבִּיאוֹרֵי הַזֵּהָרִים¹⁵), וְחֻכְמָה הֲרִי הִיא מַחִיצוֹנִיּוֹת הַפְּתָר כּו'. וְכַדְמוּכָח גַּם כֵּן מְהָא דְאַרְבַּעָה מוֹחִין דְתַפְלִין מִתְאַיְמִים לְאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם, אֲצִילוֹת בְּרִיאָה וְצִירָה עֲשִׂיהָ. וְאִין פָּאן מְקוּמוֹ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 21 (* המוּחִין סִדְרָן זֶה תַּחַת זֶה הֵינּוּ מִלְמַעְלָה לַמְטָה חֻכְמָה בִּינָה
- 22 וְדַעַת: חֻכְמָה, י', שְׁכַאֲמֹר נִרְמֹזַת בְּאוֹת י' שֶׁל שֵׁם הוּי', אוֹר הַשְּׁכָל
- 23 בְּלִי כְלִים כְּזוֹרְתָה שֶׁל הָאוֹת י' שְׁהִיא נְקוּדָה בְּלִבָּד, וְהִיא עֲנִין אֲצִילוֹת
- 24 הָעוֹלָם הָרַאשׁוֹן וְהַנְּעֵלָה בְּיִתְרָה בִּסְדֵר הַשְּׁתַּלְשׁוּת שְׁבוּ יֵשׁ בִּיטוּל מוֹחֲלֻט
- 25 לְאַלּוּקוֹת וְאִין בּוֹ מְצִיאוֹת נְפֻדָּת מְאַלּוּקוֹת כֻּלָּל. אַחַר כֵּן כְּשֶׁנִּמְשָׁף אוֹר
- 26 הַחֻכְמָה (עַד שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם) מֵאִין לִישׁ - בִּינָה, כְּמוֹ שֶׁבְּלִבֵּי הַתַּחֲתוֹת
- 27 הַשְּׁכָל מְנַקְדָה בְּלִבָּד שְׁהִיא בְּבַחֲנִית 'אִין' בְּלִי מוֹשֵׁג וּמוֹבֵן עֲדִין, עֲנִין
- 28 הַחֻכְמָה, לְהַסְתַּעְפּוֹת לְפֻרְטִים, עִם אוֹרֵךְ וְרוּחֵב שְׁנִיתֵן לְהַבִּין שֶׁזֶהוּ בְּבַחֲנִית
- 29 'יש', עֲנִין הַבִּינָה, אוֹר שְׁהוּא נִמְשָׁף בְּכִלִּי וְנַעֲשֶׂה מְצִיאוֹת מוֹגֻדֵרֵת,
- 30 בְּרִיאָה (אֵלָּא שְׁעֲדִין אִין זֶה מְצִיאוֹת מִמַּשׁ אֵלָּא אֲפִשְׁרִיּוֹת הַמְּצִיאוֹת
- 31 - אֶבֶל אִי אֲפִשְׁרֵי עֲדִין לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת בְּפוֹעַל "דְּכָלִּיל שְׁכוּלָל
- 32 לְחֶסֶד וּגְבוּרָה" וְרַק כַּאֲשֶׁר הַמִּשְׁכָּה יוֹרֵד עוֹד וְכוּלֵּל גַּם חֶסֶד וְגַם גְּבוּרָה
- 33 הִרִי זֶה מְצִיאוֹת מִמַּשׁ, וְלֹא רַק אֲפִשְׁרִיּוֹת הַמְּצִיאוֹת). תַּחֲתִּיו: נִתְגַּשֵּׁם
- 34 יוֹתֵר (אֶף שְׁמִקּוּרוֹ וְכַחוֹ שֶׁל אוֹר זֶה שְׁנַמְשֶׁךְ בַּעֲנִין הַדְּעַת הוּא
- 35 מְלַמְעָלָה מִחֻכְמָה וּבִינָה כֻּלָּל זֹאת בִּירִידוֹתוֹ וְהַמִּשְׁכָּתוֹ בְּדוּרְגָתוֹ שְׁהִיא
- 36 לַמְטָה מוֹחֲמָה וּבִינָה נִתְגַּשֵּׁם יוֹתֵר) עַד דְּכָלִּיל לְחֶסֶד וּגְבוּרָה וּבְאוֹפֵן
- 37 מוֹחֲלֻט עִם הַגְּדוּרוֹת מוֹחֲלֻטוֹת, כֵּךְ שְׁכָל בְּחִינָה הִיא עֲנִין בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, וְעַד
- 38 שֶׁנִּתְחַלֵּק עֲנִין הַדְּעַת לְחֶסֶד וּגְבוּרָה כָּל אֶחָד בְּמוֹחַ (אֶבֶל אֶף
- 39 שֶׁשְׁנֵיהֶם נִמְצָאִים בַּעֲנִין הַדְּעַת, בְּכֹל זֹאת כֹּל אַחַת מִשְׁתֵּי הַמִּידוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה
- 40 נִמְצָאִים בְּמוֹחַ) בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ, וְכַדְמוּכָח הוֹזֵהר הַדְּעַת נִקְרָאת מִפְּתַחָא
- 41 דְכָלִּיל שִׁית¹⁴ מִפְּתַח שְׁכוּלָל שֵׁשׁ, הֵינּוּ אֶת כֹּל שֵׁשׁ הַמִּידוֹת כְּפִי שְׁכָל
- 42 אַחַת מֵהֵן הִיא עֲנִין בְּפִנֵּי עֲצֻמוֹ (כְּמַבּוּאָר בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה לְאַדְמו"ר הַזֶּקֶן:

(14) זח"ב קעז, רע"א. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ד. ובכ"מ. 15) להצ"צ - ח"א פרשתנו ס"ע תקעג.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 מהחכמה עצמה נמשך לקצה העליון של השמים, בחינת בינה.
 44 וממשיך לבאר בזהר שם, המושף נוסח הברכה, (ברוך)
 45 אתה הוי' אלקינו: אתה, לבתר שארי לאתגלייא אחר כך
 46 מתחיל להתגלות (התחלת ענין הגילוי), דהא האי ברוך סתים
 47 איהו, שהוי' ברוך זה הוא סתום
 48 (נעלם), ולכן נקרא 'ברוך' בלשון נסתר
 49 (בגוף שלישי) מקורא עילאה
 50 דלא אתגלייא מקור עליון שלא
 51 התגלה (וכנזכר לעיל שהוא
 52 בחינת חכמה שהיא נקודה
 53 בלבד), (אבל) אתה, שירותא
 54 לאתגלייא לבר, התחלה הגילוי
 55 לחוץ ובגין כך אקרי אתה ולכן
 56 נקרא 'אתה' (לשון נוכח, בגוף ראשון).
 57 וממשיך הוזהר ואומר, דא רזא
 58 דימינא כו', זה (אתה) סוד הימין
 59 אתה כהן לעולם¹⁷ (הכהן הוא
 60 בחינת החסד שמידת החסד היא
 61 בקו הימין, כמו שנאמר ב'פתח אליהו'
 62 שהחסד היא זרוע ימין). הוי',
 63 המילה הבאה בנוסח הברכה, דא
 64 רזא דאמצעייתא כו' זה סוד
 65 האמצע (בחינת התפארת שהיא
 66 בקו האמצעי כי יש בה שלוב של חסד
 67 שבקו הימין וגבורה שבקו השמאל).
 68 אלקינו, המילה הבאה בנוסח
 69 הברכה, דא סטרא דשמאלא זה
 70 צד השמאל (בחינת הגבורה
 71 שהיא בקו השמאל, כמו שנאמר
 72 ב'פתח אליהו' שהגבורה היא זרוע
 73 שמאל). והיינו, שאתה הוי'
 74 אלקינו הם שלשת הקוים
 75 דחסד (אתה) גבורה (אלוקינו)
 76 ותפארת (הוי').
 77 ד והנה איתא בזהר שם⁸:
 78 רזא דרזין סוד הסודות (היינו
 79 סוד פמוס ונעלם) כו' למנדע
 80 רזא דברכאן לדעת סוד הברכות
 81 בפקודא אורייתא במצוות התורה
 82 ובכל הנאין וכסופין דהאי
 83 עלמא, ובכל ההנאות והכיסופים של
 84 העולם הזה, לארקא ברקאן

1 של חלוקת שלושת המוחין חכמה בינה ודעת לארבעה דרגות אלו מוכח גם
 2 מהמבואר בתורת הסוד שהנחת תפילין, שיש בהם ארבע פרשיות, ממשכה
 3 ארבעה מוחין – חכמה, בינה ודעת שנחלקת לשניים כי היא נחלקת לחסד
 4 וגבורה, וזהו כנגד ארבע העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה וכנגד ארבע
 5 האותיות של שם הוי'. ואין פאן
 6 מקומו.
 7 (ג) וממשיך בזהר שם⁸:
 8 ומתמן ומשם (הראשית שנקראת
 9 עולם הבא) כו' ואיהו והוא קצה
 10 השמים דהיהיא קצה שהקצה
 11 ההוא, קצה עילאה איהו קצה
 12 עליון הוא וכו'. והיינו,
 13 שההמשכה ד"לארקא
 14 לאמשכא ולאנהרא" הוא
 15 לבחינת בינה, פידוע בתורת
 16 הסוד (על הכתוב בתורה שהבריח
 17 התיכון (מידת האמת, מידתו של יעקב
 18 אבינו) מבריח 'מן הקצה אל הקצה'
 19 שקצה עילאה הקצה העליון
 20 דהשמים הוא בינה¹⁶ (והקצה
 21 התחתון הוא זעיר אנפין, המידות).
 22 ואין סתירה מזה המבואר כאן
 23 שההמשכה היא לבחינת בינה למה
 24 שנתבאר לעיל ששולש
 25 הלשונות לארקא ולאמשכא
 26 ולאנהרא מורים על שלשת
 27 הבחינות חכמה בינה ודעת,
 28 כי שלשת הבחינות חכמה
 29 בינה ודעת המרומוזים בשלש
 30 לשונות הנזכרים לעיל הם
 31 בחינות חכמה בינה ודעת
 32 כמו שפוללים בחכמה לפני
 33 שנקודת החכמה ירדה לבינה ולדעת
 34 (וכמו שנתבאר לעיל ששולש
 35 בחינות אלו הם שלש
 36 האותיות 'ו' ד' שבאות
 37 יו"ד, ויהי אות יו"ד (גם
 38 מילוי ו"ד האותיות 'ו' ד' שבה
 39 שהן אותיות המילוי של המילה
 40 יו"ד) היא בחינת חכמה),
 41 ולאחרי זה אחרי ההמשכה של
 42 חכמה בינה ודעת כפי שהן חלק

(16) ראה זח"ב ריא, א ובמקדש מלך שם. אוה"ת יחיי שצה, א. שצו, ב. סה"מ עזר"ת ע' קיז. 17) תהלים קי, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **מַעֲלֵא לְתַמָּא**, להוריק ברכות מלמעלה למטה, **בַּר בְּרַכָּאן דְּצִלוֹתָא**
 2 חוץ מברכות התפילה **דְּאִינוּן** שהן כו' **מַתַּתָּא לְעֵילָא** מלמטה למעלה
 3 **וּמַעֲלֵא לְתַמָּא** ומלמעלה למטה וכו'. **וּמְבוּאָר בְּאֵרוּכָה**
 4 **בְּבִיאורֵי הַזֵּהר לְאֲדַמוּ"ר הָאֲמַצְעִי**¹⁸ **וְהַצְמַח צֶדֶק**¹⁹,
 5 **שְׁהַגֵּם שְׁנוּסָה** **בְּרַכָּה**
 6 **בְּרֵאשִׁיתָה** בחלק ההתחלה
 7 והראשית של הברכה **בְּרוּךְ אַתָּה**
 8 ה' כו' **הַפֶּל אַחַד בֵּין בְּרַכּוֹת**
 9 **הַמְצוּוֹת** (הברכות שמברכים על
 10 קיום **פְּקוּדָא אורִייתָא** מצוות
 11 התורה) **וּבְרַכּוֹת הַנְּהַגִּין** (הברכות
 12 שמברכים על **כָּל הַנְּאִין וְכַסּוּפִין**
 13 **דְּהָאֵי עֲלָמָא** על כל ההנאות
 14 והכיסופים של העולם הזה) **בֵּין**
 15 **בְּרַכָּה דְּצִלוֹתָא** ברכות התפילה
 16 שבכולם ההתחלה היא "ברוך אתה ה'
 17 אלוקינו", **מְכַל מְקוּם, בְּחִינּוֹת**
 18 **הַכְּוֹנָה בְּהוֹן אִינוּן דּוּמִין זֵה**
 19 **לְזֵה כָּלֵל** אלא למרות שהמילים
 20 זהות, הכוונות של הברכות על המצוות
 21 וברכות הנהגין לא דומות כלל לכוונות
 22 הברכות של התפילה. **וּמְבוּאָר שָׁם**
 23 בביאורי זוהר, **שְׁבַרְכַת הַמְצוּוֹת**
 24 **וּבְרַכַת הַנְּהַגִּין הֵם מַעֲלֵא**
 25 **לְתַמָּא** המשכות של אור אלוקי
 26 מלמעלה למטה, **וּבְרוּךְ כְּפִי** שהוא
 27 בברכות המצוות וברכות הנהגין **קְאִי**
 28 **מְכוּוֹן עַל הַהַמְשָׁכָה מִיְסוּד**
 29 **אַבָּא** ענין החכמה **שְׁנַמְשָׁךְ**
 30 **מִבְּחִינַת הַהַעֲלָם דְּכַתָּר**, כנוכר
 31 לעיל שהמשכח החכמה היא
 32 מחיצוניות הכתר, **וּמְשָׁם** מענין
 33 החכמה **נִמְשָׁךְ לְאַרְקָא**
 34 **וּלְאַמְשָׁבָא וּלְאַנְהָרָא** להוריק
 35 ולהמשיך ולהאיר כו', **לְשַׁלֵּשׁ**
 36 **הַבְּחִינּוֹת אַתָּה הוּוֹי' אֱלֹקֵינוּ**
 37 **שְׁהֵם חֲסֵד גְּבוּרָה וְתַפְאָרַת**
 38 **(כְּפִינְךָ לְעִיל)**, מה שאין פן
 39 **בְּתַפְלָה [שְׁעִיקָרָה** של התפילה
 40 **הוּא תַפְלַת הָעַמִּידָה**, שיש בה
 41 **שְׁבַע בְּרַכּוֹת בְּשַׁבַת יוֹם טוֹב, תְּשַׁע בְּרַכּוֹת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה**

(18) רנא, א. (19) ע' תקעו ואילך. (20) ויצא כח, יב. זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ועוד. (21) נוסח פזמון "לכה דודי" בקבלת שבת. (22) ע' תקעח. (23) ח"ב קנג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 בהתלבשות האורות בכלים באופן של אורות מועטים בכלים מרובים נקרא
 43 'עולם התיקון' וקדם לו 'עולם התהוה' שבו האורות מרובים והכלים מועטים,
 44 ועולם התהוה שבו יש ריבוי אור והאורות הם בתוקף, קודם לעולם התיקון
 45 ונעלה ממנו, וכיון שבעולם התהוה האורות מרובים והכלים מועטים היתה בו
 46 'שבירת הכלים' שבה ניצוצות של
 47 קדושה מעולם התהוה נפלו למטה
 48 ונמצאים בדברים הגשמיים **פִּדְוּעַ**
 49 **הַקָּלָל שֶׁכָּל הַגְּבוּהַ יוֹתֵר**
 50 **בְּשׁוּרְשׁוֹ יֵרֵד לְמִטָּה יוֹתֵר,**
 51 **שְׁזָהוּ הֵן מִצַּד עֲנִינְ הָעֲבוּדָה**
 52 **כּוֹי²⁵, וְהֵן מִצַּד הַנִּיצוּצוֹת**
 53 **עֲצָמָם, שְׁזָהוּ שֶׁנִּפְלוּ הַנִּיצוּצוֹת**
 54 **מֵעוֹלָם הַתְּהוֹה לְמִטָּה בְּיוֹתֵר**
 55 **וְנִמְצְאוּ בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים הוּא לְפִי**
 56 **שִׁשְׁרָשָׁם לְמַעְלָה בְּיוֹתֵר,**
 57 **כְּמִשַׁל הָאֶבֶן שֶׁבְּרָאשׁ הַחוּמָה**
 58 **שְׁכֹאשֵׁר חוּמַת אֲבָנִים נוֹפֶלֶת, הָאֶבֶן**
 59 **שֶׁהִיָּתָה בְּמִקוֹם גְּבוּהַ, בְּרָאשׁ הַחוּמָה,**
 60 **שְׁנוֹפֵל לְמִטָּה יוֹתֵר וְרוּחַ יוֹתֵר**
 61 **מֵאֲשֶׁר הָאֶבֶן שֶׁהִיָּתָה בְּמִקוֹם נִמְנֹךְ**
 62 **בְּחוּמָה וְכוֹי²⁶, וְעַל דֶּרֶךְ**
 63 **הַמְּבֹאֵר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל²⁷**
 64 **עַל הַפְּסוּקָה²⁸ בְּתוֹרָה פִּי לֹא עַל**
 65 **הַלְחָם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם פִּי**
 66 **עַל כָּל מוֹצֵא פִּי הַיְוֵי יִחְיֶה**
 67 **הָאָדָם, שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה**
 68 **לְהַמוֹצֵא פִּי הַיְוֵי (נִיצוּצוֹת**
 69 **הַקְּדוּשָׁה כּוֹי) שֶׁבִּלְחָם**
 70 **שֶׁמִּנִּיצוּצוֹת אֵלּוּ שֶׁבִּלְחָם הָאָדָם מִקְּבֵל**
 71 **חַיּוֹת, דָּאָף שֶׁגַּם בְּאָדָם יִשְׁנֹו**
 72 **מוֹצֵא פִּי הַיְוֵי שֶׁמְהוּוּה וּמַחִיָּה**
 73 **אוֹתוֹ, בְּרִיּוֹק כְּמוֹ אֵת הַלֶּחֶם, וְאִם בֶּן**
 74 **לְמָה צְרִיף הָאָדָם לְמוֹצֵא פִּי**
 75 **הַיְוֵי שֶׁבִּלְחָם כִּדִּי לְקַבֵּל חַיּוֹת, אֵף**
 76 **הָעֲנִינְ הוּא, שְׁזָהוּ לְפִי**
 77 **שֶׁמוֹצֵא פִּי הַיְוֵי שֶׁבִּלְחָם שְׁהוּא**
 78 **מִצִּיאוֹת גִּשְׁמִיּוֹת נַחוּתָה יוֹתֵר מֵהָאָדָם,**
 79 **שׁוֹרְשׁוֹ מֵעוֹלָם הַתְּהוֹה וְלִכֵּן הוּא**
 80 **נִעְלָה יוֹתֵר מִהַמוֹצֵא פִּי הַיְוֵי**
 81 **שֶׁבְּאָדָם שֶׁשׁוֹרְשׁוֹ מֵעוֹלָם הַתְּיָקוֹן. וְזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן שֶׁהָאָדָם**
 82 **אֵינֹו יָכוֹל לְהַתְקַיֵּם בְּלִי חֵי צוּמָח דּוּמָם אֵף שֶׁהֵם נַחוּתִים מִמֶּנּוּ**

1 אֵף הָעֲנִינְ הוּא, דְּהִנֵּה, הַלִּימוּד שֶׁבְּרַכַּת הַנְּהַיִן הִיא
 2 מְדַאֲרֵיתָא לְשִׁית הוּוּהַ הוּא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכַתוּב זֶה עַל
 3 הָאֲרִיץ הַטּוֹבָה (פְּנִזְכָּר לְעִיל שֶׁלֹּשׁוֹן זֶה כּוֹלֵל אֵת כָּלֵל הַהִנְאוֹת),
 4 שְׁזָהוּ מוֹדְגָשׁ שֶׁבְּרַכַּת הַנְּהַיִן הִיא עַל הַנֶּאֱחָה גִּשְׁמִיּוֹת, וְעַל
 5 דֶּרֶךְ זֶה בְּכַרְכַּת הַמִּצְוֹת
 6 (שִׁישׁ בָּהּ גַּם עֲנִינְ שֶׁל
 7 הַנֶּאֱחָה²⁴, כְּמִבּוּאָר בְּסִפְר 'לִקַּח טוֹב'
 8 בְּרַכַּת הַמִּצְוֹת הִיא, בְּמִבּוֹן מְסוּיִים, גַּם
 9 בְּרַכַּת הַנְּהַיִן, לְפַחּוֹת בְּמִצְוֹת אֵלּוּ
 10 שְׁאִינֵן חוֹבָה כְּמוֹ לְמַשֵּׁל הַשְּׁחִיטָה שְׁאִין
 11 חוֹבָה לְשַׁחֵט אֵלּא שְׁאִם רְצוּנוֹ לֹאֲכוֹל
 12 בְּשֵׁר צְרִיךְ לְשַׁחֵט, וְכִשְׁשׁוּחַ עוֹשֶׂה
 13 זֹאת לְהַנְאוֹתוֹ, וְלִכֵּן יֵשׁ דְּמִיּוֹן בֵּין בְּרַכַּת
 14 הַנְּהַיִן לְבְּרַכַּת הַמִּצְוֹת), שֶׁהַמִּצְוֹת
 15 מְלוֹבְּשִׁים בְּעֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים
 16 צִיָּצִית מִצְמֵר, תְּפִילִין מְעוֹר וְכוֹי, מָה
 17 שְׁאִין בֶּן הַתְּפִלָּה אֵינָה
 18 מְלוֹבְּשֶׁת בְּגִשְׁמִיּוֹת, אֵלּא
 19 עֲנִינָהּ שֶׁל הַתְּפִלָּה הוּא עֲבוּדָה
 20 רוּחַנִית שֶׁל הַמְּשַׁכֵּת וְגִילּוֹ
 21 יְחוּדִים עֲלִיוֹנִים כּוֹי' הַמְשַׁכֵּת
 22 וְהַתְּגַלּוֹת אֹר אֲלוּקֵי מְדוּגָה לְדְרַגָּה עַל
 23 יְדֵי יְחוּד פְּנִימִי בְּיַנְיָהֵם, שְׁהוּא גִילּוֹ
 24 נַעֲלָה יוֹתֵר וְהַשְּׁפָעָה גְדוּלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
 25 עַל דֶּרֶךְ הַרְגִיל שֶׁרַק הַסִּיּוֹם וְהַחִיצוֹנִיּוֹת
 26 שֶׁל דְרַגָּה אַחַת נִמְשָׁכִים לְדְרַגָּה בְּאֵה.
 27 וְזָהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן שֶׁבְּרִיף
 28 דְּצִלּוֹתָא 'בְּרוּךְ' שֶׁבְּכַרְכַּת הַנִּמְאֻרוֹת
 29 בְּתְפִילָּה הוּא רַק בְּיִסוּד דְּזַעֲרִי
 30 אֲנַפִּין, עֵינֵן הַמִּידוֹת וְדוּקָא בְּרוּף
 31 דְּכַרְכַּת הַנְּהַיִן וְכַרְכַּת
 32 הַמִּצְוֹת הוּא בְּיִסוּד אֲבָא, עֵינֵן
 33 הַחֲכָמָה שֶׁשֶׁקְשׁוֹר עִם בְּחִינַת
 34 הַתְּתָר, כְּאִמּוֹר לְעִיל שֶׁהַחֲכָמָה
 35 נִמְשָׁכֶת מִחִיצוֹנִיּוֹת הַכֹּתֵר שְׁזָהוּ
 36 מִצַּד הַמַּעְלָה שֶׁבְּדָבָרִים
 37 הַגִּשְׁמִיִּים דוּקָא, שֶׁבָּהֶם
 38 בְּדָבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים נִפְלוּ נִיצוּצוֹת
 39 קְדוּשָׁה מֵעוֹלָם הַתְּהוֹה
 40 שֶׁלְמַעְלָה מֵעוֹלָם הַתְּיָקוֹן. כְּמִבּוּאָר בְּתוֹרַת הַסוּד, הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא עַל
 41 יְדֵי צְמּוּם וּמִיַּעוּט הָאֹר מְדוּגָה לְדְרַגָּה בְּיִסוּד הַשְּׁתַלְשׁוּת מְסוּדוֹ,

(24) ראה לקח טוב להר"י ענגיל כלל יא. (25) חסר קצת (המו"ל). (26) לקו"ת פ' ראה יט, ריש ע"ג. ובכ"מ. (27) לקוטי תורה להאריז"ל עה"פ פרשתנו ח, ג. וראה תו"א בשלח סה, ד ואילך. לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. ובכ"מ. (28) פרשתנו שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ורק האדם הוא בעל שכל ויכולת דיבור, וְהַחַי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים
- 2 בְּלִי צוּמָח וְדוּמָם אִף שֶׁהָחַי נִעְלָה מֵהַצּוּמָח וְהַדּוּמָם, וְהַצּוּמָח אֵינוֹ
- 3 יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים מִבְּלִי דוּמָם אִף שֶׁהַצּוּמָח נִעְלָה מֵהַדּוּמָם, וְאֵילּוֹ
- 4 הַדּוּמָם יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים בְּעֶצְמוֹ וְאֵינוֹ זָקוּק לְמוֹזֵן וְחַיּוֹת מִחַי וְצוּמָח,
- 5 לְפִי שֵׁשׁ בּוֹ בְּדוּמָם נִיצוּצוֹת
- 6 נִעְלִים יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּחַי וְצוּמָח 1 דוּמָם, וְהַחַי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים בְּלִי צוּמָח
- 7 וְאֵילּוֹ בְּאֵד. וְכֵן הוּא גַם בְּסֹדֶר 2 וְדוּמָם, וְהַצּוּמָח אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים מִבְּלִי
- 8 הַהִתְהוּוֹת שֶׁל אֲרֻבְעָה סוּגִים אִלּוֹ 3 דוּמָם, וְאֵילּוֹ הַדּוּמָם יָכוֹל לְהִתְקַיֵּים בְּעֶצְמוֹ, לְפִי
- 9 שֶׁל הַבְּרִיאָה דוּמָם, צוּמָח, חַי וּמְדַבֵּר, 4 שֵׁשׁ בּוֹ נִיצוּצוֹת נִעְלִים יוֹתֵר. וְכֵן הוּא גַם בְּסֹדֶר
- 10 בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁתְּחִלָּה 5 הַהִתְהוּוֹת, שֶׁתְּחִלָּה נִבְרָאוּ אֲרֻבְעַת הַיְסוּדוֹת,
- 11 נִבְרָאוּ אֲרֻבְעַת הַיְסוּדוֹת אֲשֶׁר 6 שֶׁהֵם דוּמָם, וְלֹא־חֲרִי זֶה נִבְרָא הַצּוּמָח, וְלֹא־חֲרִי
- 12 רוּחַ מִים עֶפֶר, שֶׁהֵם דוּמָם, 7 זֶה הַחַי, וְרַק לְבִסּוּף נִבְרָא הָאָדָם (מִיֵּן
- 13 וְלֹא־חֲרִי זֶה בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל שֵׁשֶׁת 8 הַמְּדַבֵּר)²⁹, וְהָרִי קְדִימַת הַהִתְהוּוֹת הַדּוּמָם צוּמָח
- 14 יָמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא הַצּוּמָח, 9 חַי לְבְרִיאַת הָאָדָם הִיא לֹא רַק קְדִימָה בְּזִמְנוֹ,
- 15 וְלֹא־חֲרִי זֶה בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי שֶׁל שֵׁשֶׁת 10 אֲלָא גַם קְדִימָה בְּמַעֲלָה (וְעַד לְמַעֲלָה שְׂבָאִין
- 16 יָמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרָא הַחַי, וְרַק 11 עָרוּף). וְהַעֲנִין בְּזֶה, שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַדּוּמָם צוּמָח חַי
- 17 לְבִסּוּף בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי שֶׁל שֵׁשֶׁת יָמֵי 12 הוּא מֵתָהוּ, וְשָׂרֵשׁ הַמְּדַבֵּר הוּא מֵתִיקוֹן³⁰, וְהָרִי
- 18 בְּרֵאשִׁית נִבְרָא הָאָדָם (מִיֵּן 13 תָּהוּ קוֹדֵם לְתִיקוֹן גַּם בְּמַעֲלָה, לְפִי שֶׁבְּתָהוּ הָיָו
- 19 הַמְּדַבֵּר)²⁹, וְהָרִי קְדִימַת 14 אֲוֵרוֹת מְרוּבָּבִים, מֵה שְׂאִין בֶּן בְּתִיקוֹן, שֵׁשׁ בּוֹ
- 20 הַהִתְהוּוֹת הַדּוּמָם צוּמָח חַי 15 כְּלִים מְרוּבָּבִים אֲבָל הָאֲוֵרוֹת הֵם מוֹעֲטִים³¹ (וְרַק
- 21 לְבְרִיאַת הָאָדָם אֲלָא גַם קְדִימָה 16 עַל יְדֵי זֶה שֶׁהִתִּיקוֹן מְבָרַר אֶת הַתָּהוּ, אֲזַי דְּוָקָא
- 22 קְדִימָה בְּזִמְנוֹ, שֶׁנִּבְרָאוּ בְּפוּעַל לְפָנָי 17 נִמְשָׁכִים בּוֹ הָאֲוֵרוֹת מְרוּבָּבִים דְּתָהוּ), וְכִידּוּעָה³²
- 23 בְּרֵאשִׁית הַדּוּמָם אֲלָא גַם קְדִימָה 18 שֶׁעֲנִין הָרִיבוּי שֶׁבְּאֲוֵרוֹת דְּתָהוּ הוּא לֹא רַק רִיבוּי
- 24 בְּמַעֲלָה (וְעַד לְמַעֲלָה שְׂבָאִין 19 בְּכַמוֹת, אֲלָא (בְּעִיקָר) רִיבוּי בְּאֵיכוֹת, הַיִּינוֹ
- 25 עָרוּף לֵאלֹא כֹל יָחַס וְהַשׁוּאָה). 20 רִיבוּי שְׂבָאִין עָרוּף. וּמִצַּד מַעֲלַת הַדְּבָרִים
- 26 וְהַעֲנִין בְּזֶה, וְהִטְעַם וְהִתְוַכַּח 21 הַגִּשְׁמִיִּים בְּשֵׁרֶשֶׁם לְמַעֲלָה כּו', גְּדֻלָּה מַעֲלַת
- 27 הַפְּנִימִי קְדִימַת הַדּוּמָם וְהַצּוּמָח וְהַחַי 22 בְּרֻכּוֹת הַנְּהַנִּין וּבְרֻכּוֹת הַמְּצוּוֹת, שֶׁהַבְּרָכָה הִיא
- 28 לְאָדָם הֵן בּוֹמֵן בְּרֵאשִׁית וְהֵן בְּמַעֲלָתָם 23 מִבְּחִינַת הַפְּתָר שֶׁלְמַעֲלָה מִסֹּדֶר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת,
- 29 הוּא שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַדּוּמָם צוּמָח חַי 24 בְּחִינַת כִּי לֹא אָדָם הוּא³³, שֶׁלְמַעֲלָה מִבְּחִינַת
- 30 הוּא מֵתָהוּ, וְשָׂרֵשׁ הַמְּדַבֵּר 25 אָדָם דְּתִיקוֹן שְׂבָסֶדֶר הַשְּׂתַלְשְׁלוֹת.
- 31 הוּא מֵתִיקוֹן³⁰, וְהָרִי תָהוּ 26 וְהַעֲנִין בְּזֶה, וְהִטְעַם וְהִתְוַכַּח
- 32 קוֹדֵם לְתִיקוֹן לֹא רַק בּוֹמֵן אִלָּא 27 הַפְּנִימִי קְדִימַת הַדּוּמָם וְהַצּוּמָח וְהַחַי
- 33 גַּם בְּמַעֲלָה, לְפִי שֶׁבְּתָהוּ הָיָו 28 לְאָדָם הֵן בּוֹמֵן בְּרֵאשִׁית וְהֵן בְּמַעֲלָתָם
- 34 אֲוֵרוֹת מְרוּבָּבִים וְאֲוֵרוֹת תְּקִיפִים 29 הוּא שֶׁשׁוֹרֵשׁ הַדּוּמָם צוּמָח חַי
- 35 (עַד כִּי כֵן שֶׁלֹּא הִתְלַבְּשׁוּ בְּכִלִּים), 30 הוּא מֵתָהוּ, וְשָׂרֵשׁ הַמְּדַבֵּר
- 36 מֵה שְׂאִין בֶּן בְּתִיקוֹן, שֵׁשׁ בּוֹ כְּלִים מְרוּבָּבִים אֲבָל הָאֲוֵרוֹת 31 וּמִצּוּמָצְמִים (וְרַק עַל יְדֵי זֶה שֶׁהִתִּיקוֹן מְבָרַר
- 37 הֵם מוֹעֲטִים³¹ וְהַצּוּמָצְמִים 32 אֶת הַתָּהוּ, אֲזַי דְּוָקָא נִמְשָׁכִים בּוֹ בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן עֲצֻמוֹ הָאֲוֵרוֹת
- 38 אֶת הַתָּהוּ, אֲזַי דְּוָקָא נִמְשָׁכִים בּוֹ 33 מְרוּבָּבִים דְּתָהוּ), וְכִידּוּעָה³² בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁעֲנִין הָרִיבוּי
- 39 מְרוּבָּבִים דְּתָהוּ), וְכִידּוּעָה³² 34 שֶׁבְּאֲוֵרוֹת דְּתָהוּ הוּא לֹא רַק רִיבוּי בְּכַמוֹת שְׂכֻמוֹת הָאֲוֵרוֹת בְּעוֹלָם
- 40 שֶׁבְּאֲוֵרוֹת דְּתָהוּ הוּא לֹא רַק רִיבוּי 35 הַתָּהוּ גְּדוּלָּה וּמְרוּבָּבָה מְכַמוֹת הָאֲוֵרוֹת בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן, אֲלָא רִיבוּי הָאֲוֵרוֹת
- 41 הַתָּהוּ גְּדוּלָּה וּמְרוּבָּבָה מְכַמוֹת הָאֲוֵרוֹת בְּעוֹלָם הַתִּיקוֹן, אֲלָא רִיבוּי הָאֲוֵרוֹת

(29) ראה שערי קדושה להרח"ו ח"ג שער שלישי. (30) ראה תו"א ולקו"ת שם. אמור לו, ג. (31) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ"ה. שער יא (שער המלכים) פ"א-ב. (32) ראה סה"מ תרכ"ו ע' צו. תרצ"ו ס"ע 204 ואילך. (33) שמואל-א טו,

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מַחְסוֹרוֹ³⁵, כפי המצוה לתת צדקה לעני לפי מחסרו לו אֵלָא גַם בְּאוֹפֶן
 2 שֶׁל שְׂבִיעָה כו'³⁶ ושיביעה היא יותר מהשלמת החסר בלבד.
 3 וְעַל יְדֵי זֶה הַהִמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַחֵתֶר וּבִאוֹפֶן שֶׁל שְׂבִיעָה נַעֲשֶׂה הָעֲנָן
 4 דְּבִרְכַּת אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ, הֵיִינוּ, שְׂבַגְנִי יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים תּוֹסַפֶּת
 5 בְּרִכָּה בְּשִׁמּוֹ שֶׁל הַקָּב"ה,
 6 שְׂזַהוּ פְּלִלוֹת הָעֲנָן דְּלִמְעֻשָׁה (ה) וַיֵּשׁ לִזְמֵר בְּדֶרֶךְ אֲפֹשֶׁר שְׂזַהוּ הַקָּשֶׁר עִם
 7 יְדִיד תַּכְסֵּף³⁷, כלשון הכתוב
 8 באיוב, היינו שאף על פי שהאדם הוא
 9 מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, בכל
 10 זאת הקדוש ברוך הוא כוסף ומשתוקק,
 11 כביכול, למעשה ידיו ועבודתו של
 12 האדם, והיינו, שאף על פי
 13 שְׂבִשְׂבִיל בְּרִיאַת הָעוֹלָם
 14 [שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ³⁸ הַלֵּךְ
 15 הַקָּב"ה מִהֵלֶךְ חֲמֹשׁ מְאוֹת
 16 שָׁנָה לְקִנּוּת לוֹ שֵׁם וּמִזֵּה מוֹבֵן
 17 חֲשִׁיבוֹת עֵינֵי הַשֵּׁם] הוֹצֵרָה לְהִיּוֹת
 18 עֲנָן שֶׁל יְרִידָה בְּשִׁמּוֹ, וְכִפִּי
 19 שְׂמִבְּאֵר הָרֶב הַמַּגִּיד³⁹
 20 מִמַּעֲוִירֵשׁ בְּפִירוּשׁ מֵאֲמֵר
 21 רַ"ן⁴⁰ לְבָרְכִי אֲבוֹת נִגְדַת שְׂמָא
 22 אָבִד שְׁמִיָּה (ומפרש רבי עובדיה
 23 במבטורא: "מי שנמשך שמו למרחוק
 24 מתוך שררה ורבנות, מהרה יאבד שמו,
 25 שהרבנות מקברת את בעליה. נגד לשון
 26 משיכה. תרגום משכו, נגידו" והמגיד
 27 מפרש על פי פנימיות הענינים).
 28 שְׂפָדֵי שִׁיחָה נִגְדַת שְׂמָא
 29 שְׁהוּא עֲנָן הַהִמְשָׁכָה כו'⁴¹,
 30 הגילוי של האור האלוקי בעולם
 31 הוֹצֵרָה לְהִיּוֹת קוֹדֵם לְכֵן אָבִד
 32 שְׁמִיָּה, שְׁהוּא עֲנָן הַצְּמִצּוֹם
 33 כו' ההסתר של האור, וכן בענינו
 34 שכדי לקנות לו שם ולהגדיל את שמו
 35 של הקדוש ברוך הוא, כביכול, היתה
 36 צריכה להיות קודם לכן ירידה בשמו,
 37 מִכָּל מְקוֹם, עַל יְדֵי לִמְעֻשָׁה

ביאור בדרך אפשר
 38 נִפְעַל
 39 הָעֲנָן דְּבִרְכַּת אֵת הַוְי' אֱלֹקֶיךָ, שְׂפּוֹעֲלִים תּוֹסַפֶּת בְּרִכָּה
 40 בְּשִׁמּוֹ שֶׁל הַקָּב"ה.
 41 וּמִסִּיִּים בְּכַתוּב הַחֵתֶר הַיְיָ עַל הָאָרֶץ גו', שְׂקָשׁוֹר גַּם עִם
 42 מֵה שְׂפָתוֹב בְּכַתוּב בְּנִבּוּאֹת מִלֹּאכִי כִּי
 43 תִהְיֶה אִתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָרֶץ
 44 חֲפִצִּי⁴², כְּפִירוּשׁ הַבְּעַל שֵׁם
 45 טוֹב⁴³ שִׁישְׂרָאֵל הֵם כִּמוֹ אָרֶץ
 46 חֲפִצִּי אֲדַמָּה שִׁישׁ בְּחֹכֶה אוֹצְרוֹת
 47 שְׂבָהֵם בְּבֵנֵי יִשְׂרָאֵל טְמוֹנִים
 48 אוֹצְרוֹת רוּחִיִּים יְקָרִים, אֵלָא
 49 שֶׁהֵם מְכּוּסִים וְצָרִיף לְחַפּוֹר
 50 וּלְגַלוֹתָם. וְעַד שֶׁעַל יְדֵי זֶה
 51 בָּאִים לְגַאוּלָּה הַעֲתִידָה, שְׂאִז
 52 יְקוּיִים הֵיעוּד⁴⁴ הָאֲמוֹר בְּנִבּוּאֹת
 53 יִשְׁעִיה וְרָאוּ כָּל בְּשָׂר יַחְדּוֹ כִּי
 54 כִּי הָוְי' דְּבַר, דְּהֵיִינוּ, לֹא רַק
 55 רֵאִיה עַל יְדֵי הָעֵינִ, אֵלָא
 56 שֶׁהַבְּשָׂר הַגִּשְׁמִי עֲצָמוֹ יִרְאֶה כִּי
 57 כִּי הָוְי' דְּבַר⁴⁵ וַיִּידַע וַיְכִיר בְּכֵן
 58 שְׁכַל קִיּוּמוֹ הִיא הַחֵיּוֹת הָאֲלוּקִית שְׁבוּ.

כט. וראה לקו"ת שה"ש כג, ג ואילך. ובכ"מ. (34) ריש פרשתנו. (35) פ' ראה טו, ח. כתובות סז, ב. הובא בספרי ופרש"י עה"פ. (36) ראה המשך תעריב ח"ג ע' א'רנו. (37) איוב יד, טו. וראה עבודת הקודש חלק העבודה בתחילתו. הובא בשל"ה שער הגדול (כט, ב ואילך). (38) קה"ר פ"ז, א (ב). מדרש שמואל פכ"ג. וראה הנסמך בלקו"ש חכ"ו ע' 207. (39) אור תורה סש"צ. (40) אבות פ"א מ"ג. (41) ראה אוה"ת דברים ח"ד ע' א'תתקכו. (42) מלאכי ג, יב. (43) כתר שם טוב הוספות סימן נז. וש"נ. (44) ישע"י מ, ה. (45) ראה תו"ח תצוה תעה [שכה], ב. תפכ, א [שכט, ב]. שער האמונה פכ"ה. המשך תעריב ח"ב ע' תתקלב [ח"ד ע' א'רסד] ואילך. סה"מ תרצ"ו ע' 100.

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- א. ענין של יאָרצייט – קשור עם הקביעות בימי החודש, ולא בימי השבוע. אבל דובר כבר כמ"פ,¹ שגם הקביעות (דר"ח, ובמילא גם היום בחודש שבו חל היאָרצייט) בימי השבוע היא בהשגחה פרטית, ולכן יש ללמוד הוראה גם מענין זה, במכ"ש מלימוד הוראה מכל ענין בעולם¹, ועאכו"כ בנוגע לקביעות השנה, שזהו ענין ע"פ תורה.
- ובנדר"ד – הקביעות של היאָרצייט בימי השבוע היא ביום השבת. ונוסף לזה, השנה כולה היא שנה של שבת – שנת השמיטה, "שבת לה"², והיינו, שנוסף על העילוי דיום השבת לגבי ששת ימי השבוע, יש עילוי נוסף מצד ענין השבת שבכללות השנה.
- [ואע"פ שענין השמיטה הוא בעיקר בארץ ישראל – הרי זה רק בנוגע לקיום המצוה בגשמיות, אבל בנוגע לרוחניות הענין, ששם לא תופס המקום הגשמי, ישנו ענין זה גם בחוץ לארץ. ובפרט שגם בחו"ל ישנו ענין השמיטה גם בפועל – כמ"ש רבינו הזקן³ ששמיטת כספים נוהגת גם בחו"ל].
- ומצד זה ניתוסף גם בענין עליית הנשמה שביום היאָרצייט – שנעשית עלי' גדולה יותר מאשר העלי' ביאָרצייט שבכל שנה.
- ב. ויש לבאר תחילה ענין העלי' שנעשה ביאָרצייט בכל שנה:
- אע"פ ש"צדיקים⁴ אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר⁵ ילכו מחיל אל חיל"⁶, והיינו, שענין ההליכה (עלי' מדרגא לדרגא) הוא הסדר בכל יום, הן בעוה"ז, בנוגע להליכה מבית הכנסת לבית המדרש⁶ וכו', והן בעוה"ב, ששם העלי' היא באופן נעלה יותר – הנה עליית הנשמה ביום היאָרצייט היא למעלה מהעליות שבכל השנה.
- וי"ל בדא"פ שכללות החילוק הוא – שהעליות שבכל השנה הם עליות שבערך זה לזה, ואילו העלי' שביום היאָרצייט היא עלי' שבאין ערוך.
- ויובן ע"פ דברי רבינו הזקן באגה"ק⁷ אודות העלי' שביום ההסתלקות – "העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", "כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו כו'", שיש בהם כל סוגי הימים: ימי חול, שבתות וימים טובים ועד ליום הקדוש, ומובן, שבצירוף כולם יחד ניתוסף גם "אור העולה על כולנה"⁸.
- [וע"ד שמצינו בנוגע לעשרה מישראל – "כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה"⁹ – שאין זה רק צירוף של עשרה יחידים, אלא יש בזה "אור העולה על כולנה", שעל ידו נעשית מציאות חדשה של "עדה"¹⁰, שעז"נ¹¹ ונקדשתי בתוך בני ישראל"].

(1) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(2) בהר כה, ב"ד.

(3) ראה שו"ע חר"מ הל' הלואה סל"ד. וש"נ.

(4) ראה לקו"ש חט"ו ע' 137 הערות 2-3. וש"נ.

(5) תהלים פד, ח.

(6) ברכות בסופה. וש"נ. וראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשח"י

בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חכ"ג ע' 218 ואילך).

(7) ביאור לסכ"ז וסכ"ח.

(8) ראה תניא שעהיחודה"א רפי"ב. ובכ"מ.

(9) ברכות כא, ב. וש"נ.

(10) שלח יד, כז. מגילה כג, ב (וראה לקו"ש חל"ג ע' 85 הערה 2. וש"נ).

(11) אמור כב, לב. וראה ברכות ומגילה שם.

- 1 וכפי שמצינו בהדגשה אצל רשב"י – שאע"פ שבמשך כל ימי חייו היו אצלו כל העילויים ד"בחד
 2 קטירא אתקטרנא בי' בקוב"ה כו' נשמתי בי' אחידא בי' להיטא כו'¹², הנה ביום הסתלקותו ניתוסף
 3 עילוי גדול יותר, עד שיום זה נקרא "יום שמחתו"¹³.
- 4 וענין זה חוזר ונשנה בכל שנה ביום היאָרצייט (שלכן יש מנהגים מיוחדים שנעשים ביום היאָרצייט
 5 דוקא, ולא בשאר ימות השנה), כמו כל הענינים שבתורה, שבכל שנה חוזר וניעור אותו ענין שהי' בפעם
 6 הראשונה, כמו חג הפסח, שבט"ו בניסן בכל שנה חוזרים ונמשכים כל ההשפעות שהיו בפעם הראשונה,
 7 ויתירה מזה, שבכל שנה נמשך אור נעלה יותר¹⁴.
- 8 וגם ענין זה מודגש אצל רשב"י – כמוכא הסיפור¹⁵ אודות תלמיד של האריז"ל שהי' נוהג לומר
 9 "נחם" בכל יום, בגלל שהרגיש צער החורבן וכו', שכשאמר "נחם" ביום ל"ג בעומר, יום שמחתו של
 10 רשב"י, הקפיד עליו הרשב"י כו', אע"פ שהי' זה מאות שנים לאחרי הסתלקותו.
- 11 ובכל זה ניתוסף עילוי מיוחד מצד הקביעות דיום היאָרצייט ביום השבת – כי, ענינו של יום השבת
 12 הוא כמ"ש¹⁶ "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", והיינו, שבמשך ששת ימי השבוע ישנה הירידה
 13 וההמשכה מלמעלה למטה, ואילו ביום השבת מתעלים כל הענינים למעלה¹⁷, ועד שגם בנוגע לענינים
 14 הגשמיים הנה "פרש שבתכם לא קאמר"¹⁸, שלכן גם האכילה דיום השבת היא באופן שאינה מגשמת
 15 כלל, להיותה באופן ש"צדיק אוכל לשובע נפשו"¹⁹ (כפי שמבאר הצ"צ בספר המצוות שלו²⁰).
- 16 ג. ועלי' זו נפעלת אצל כל אלו שיש להם שייכות לבעל היאָרצייט, ובלשון רבינו הזקן באגה"ק²¹:
 17 "כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו", ובפרט ע"י לימוד תורתו.
- 18 והענין בזה – שיש עילוי מיוחד בהתקשרות שע"י לימוד תורתו, כיון שהתורה היא למעלה מהגבלות
 19 של זמן ומקום, כידוע החילוק שבין מצוות לתורה²², שדוקא במצוות יש הגבלות של זמן ומקום, משא"כ
 20 תורה היא למעלה מהגבלות של זמן ומקום.
- 21 וענין זה רואים בגלוי בנוגע לארון – שקשור עם ענין התורה:
 22 ובהקדמה – שגם המנורה קשורה עם ענין התורה, כמובן ממארוז²³ "הרוצה שיחכים ידרים כו',
 23 וסימנך כו' מנורה בדרום", אבל, כשמסתכלים על המנורה לא רואים בגלוי את השייכות לענין התורה,
 24 ואילו בנוגע לארון רואים בגלוי את השייכות לענין התורה, להיותו המקום שבו נמצאים הלוחות,
 25 שכוללים את כל התורה כולה – כל תרי"ג המצוות וכל התושבע"פ²⁴.
- 26 ובכן: בנוגע לארון מצינו ש"מקום ארון אינו מן המדה"²⁵, שזהו ענין של נמנע הנמנעות²⁶, וענין זה
 27 נעשה מצד העדר המדידה וההגבלה שבענין התורה²⁷.
- 28 [והטעם שהענין ד"אינו מן המדה" מודגש בנוגע לארון, ולא בנוגע ללוחות שהם נעלים יותר מהארון
 29 – יש לומר, שבנוגע ללוחות ש"מעשה אלקים המה"²⁸, אין צורך לחדש שאינם מן המדה, כי, אע"פ
 30 שהיו במדה של ששה טפחים²⁹, הרי מדידה זו היא מצד כח הגבול שבעצמות, ולכן, העובדה שאינם מן

(21) סכ"ז (קמו, א).

(22) ראה לקו"ת אחרי כז, סע"ב. במדבר יג, א. ובכ"מ.

(23) ב"ב כה, ב. וש"נ.

(24) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 382. וש"נ.

(25) יומא כא, סע"א. וש"נ.

(26) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

(27) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ה ע' 269 ואילך.

ועוד.

(28) תשא לב, טז.

(29) ב"ב יד, א.

(12) זח"ג רפח, א. רצב, א.

(13) ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב. פע"ח שער

ספה"ע פ"ז. מ"ח מס' אייר וסיון פ"ו מ"רז.

(14) ראה תניא אגה"ק ס"ד.

(15) ראה שעה"כ ופע"ח שם. וראה גם תורת מנחם –

התועדויות חנ"ב סע"ע 368 ואילך. וש"נ.

(16) בראשית ב, א.

(17) ראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

(18) זח"ב פח, ב. וראה תו"א ר"פ חיי שרה. ובכ"מ.

(19) משלי יג, כה.

(20) מצות לא תבערו אש קרוב לסופה (דרמ"צ צ, א-ב).

1 המדה, אינה חידוש ("קונץ") לגבי הבלי גבול שבעצמות; משא"כ בנוגע לארון, שהוא רק כלי, וענינו
2 המשכה למטה, חוץ מן העצם, הרי זה חידוש שעם היותו במדה, "אמתים וחצי וגו'"³⁰, מ"מ, מצד מעלת
3 התורה הי' באופן ש"אינו מן המדה"].

4 ומצד מעלת התורה, נעשית העלי' שע"י לימוד תורתו באופן שלמעלה מסדר השתלשלות, שאז היא
5 עלי' אמיתית, באופן שבאין ערוך (שזהו אופן העלי' שביום היא צרייט, כנ"ל ס"ב), ולא כמו העליות
6 שבסדר השתלשלות שהם בערך זל"ז, כמשל הטבעות שקשורות זו בזו³¹, באופן שהחלק העליון של כל
7 טבעת קשור עם החלק התחתון של הטבעת שלמעלה ממנה, וכן הלאה, שלכן, הנה ככל שירבה מספר
8 הטבעות, יש ערך בין הטבעת הכי עליונה עם הטבעת הכי תחתונה, והחילוק ביניהם הוא רק בכמות כו'.
9 ומוכן, שהעלי' שנעשית ע"י לימוד תורתו של בעל ההילולא פועלת עליו בנוגע לכל עניניו של
10 הלומד, הן בנוגע לקיום המצוות בהידור, והן בנוגע לעבודה ד"בכל דרכיך דעהו"³², ועוד לפנ"ז, "כל
11 מעשיך יהיו לשם שמים"³³, שיהיו כולם ביתר שאת וביתר עוז³⁴.

* * *

12 ד. האמור לעיל בנוגע ליאָרצייט, שעם היותו תלוי בימי החודש, הרי כיון שכל דבר הוא בהשגחה
13 פרטית, נוגע גם אופן הקביעות בימי השבוע – שייך גם בנוגע לפרשת השבוע, פרשת עקב, ומזה מובן,
14 שענין היאָרצייט קשור גם עם פרשת עקב.

וענין זה מודגש מיד בשם הפרשה – "עקב":

15 ענינו של "עקב" הוא – סוף, כפי שמתבטא בכמה ענינים, ולדוגמא: בנוגע לגוף האדם – ה"עקב"
16 הוא בסוף הגוף. ובנוגע לכללות הזמן – קאי "עקב" על אחרית הימים.

17 וכן הוא בפירוש הכתוב בפשטות: "והי' עקב תשמעון וגו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית וגו'",
18 היינו, שבגלל קיום המצוות יתן הקב"ה שכר כו', והרי ענין השכר הוא בסוף הזמן – "שכרו בעקב אני
19 נתן לכם"³⁵, וע"ד מ"ש בסוף הפרשה הקודמת: "אשר אנכי מצוך היום לעשותם", ודרשו רז"ל³⁶ "היום
20 לעשותם ולמחר (לעולם הבא) לקבל שכרם".

21 ה. ולהעיר, שהענין ד"עקב" בנוגע לשכר – לא מוכרח להיות "מחר" דוקא, לאחר זמן, אלא יכול
22 להיות גם תיכף ומיד, אבל בהכרח שיהי' לאחרי (בסוף) העבודה³⁷,

23 – וע"ד מ"ש הרמב"ם³⁸ בנוגע ל"עולם הבא": "זה שקראו אותו חכמים העולם הבא, לא מפני שאינו
24 מצוי עתה... אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש,
25 וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה" –

26 והיינו, שמיד לאחר כל ענין של עבודה, ישנו שכר על ענין פרטי זה – אף שנמצא עדיין באמצע
27 כללות העבודה.

28 וכמרומו גם בדברי המשנה (כמו כל ענין המבואר בקבלה וחסידות, שמרומו גם בחלק הנגלה
29 שבתורה³⁹) – "מצוה גוררת מצוה"⁴⁰:

(36) עירובין כב, א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"פ.

(37) ראה גם שפ"ח עה"פ.

(38) הלי' תשובה ספ"ח.

(39) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ב ע' 171. ע'

176. וש"נ.

(40) אבות פ"ד מ"ב.

(30) תרומה כה, יו"ד.

(31) ראה תו"א מג"א צ, א. לקו"ת ברכה צה, ב. ובכ"מ.

(32) משלי ג, ו.

(33) אבות פ"ב מ"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(34) חסר הסיום (המו"ק).

(35) דב"ר פ"ג, א (בסופה). הובא באוה"ת פרשתנו ע' תקג.

וראה גם דב"ר שם, ג (בסופה).

- 1 הפירוש ד"מצוה גוררת מצוה" הוא – שהמצוה הנגזרת באה לאחרי המצוה הראשונה, וכמו השכר
2 שבא לאחרי העבודה.
- 3 אבל ביחד עם זה, אין הכוונה שצריך להמתין עד "אחרית הימים", אלא כיון שמצוה הראשונה
4 "גוררת" את המצוה הנוספת שבאה בדרך ממילא לאחרי', הרי מובן שהיא באה בסמיכות אלי', והיינו,
5 שבהמשך לחיות ולהט ("קאָך") שבקיום המצוה, באה מיד המצוה שלאחרי'; ועד"ז בנוגע לשכר המצוה,
6 שיכול לבוא מיד לאחרי קיום המצוה.
- 7]ועד"ד מ"ש הרמב"ם⁴¹ אודות היעודים הגשמיים שנאמרו בתורה בתור שכר על קיום המצוות,
8 ש"הבטיחנו .. שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה .. וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות
9 את ידינו לעשות התורה .. כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד
10 בחכמה ולעשות המצוה וכו"ו, והיינו, שענין השכר מתבטא בכך שיוכלו לקיים עוד מצוות⁴²].
- 11 ועד שגם כללות ענין השכר יכול להיות בעוה"ז – באופן ש"עולמך תראה בחייך"⁴³.
- 12 אלא החילוק הוא, שכאשר השכר הוא בעוה"ז, הרי זה קשור עם המדידות וההגבלות של העולם –
13 כדיוק הלשון "עולמך תראה",
- 14 – ועוד זאת, שענין זה יכול להיות באופן של העלם והסתר (עולם מלשון העלם⁴⁴), כמו אדם שיש
15 לו תיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות, אלא שאינו רואה אותם, כי הם סגורים בתיבה⁴⁵. ואף שיש בידו
16 גם מפתחות התיבה, הרי בפועל הם בהעלם להיותם סגורים בתיבה. ולכן יש צורך להדגיש את הענין
17 ד"עולמך תראה בחייך" –
- 18 משא"כ כאשר השכר הוא בג"ע, הרי זה באופן נעלה יותר באין ערוך – למעלה מהמדידות וההגבלות
19 של העולם.
- 20]ועד"ד שמצינו בנוגע לענין השבת – שישנו ענין השבת כפי שהוא בימות החול, שגם בהם יכולים
21 לעשות דברים מסויימים לכבוד שבת, וכמ"ש הרמב"ן שעי"ז מקיימים הציווי "זכור את יום השבת
22 לקדשו"⁴⁶, וכמו"כ ישנו ענין התפלה שהו"ע השבת שבכל יום⁴⁷, אבל אעפ"כ, אין זה מגיע לעילוי דיום
23 השבת עצמו, שאז ענין השבת הוא באופן נעלה יותר. ועד"ז בעניננו, שהשכר ד"עולמך תראה בחייך"
24 אינו מגיע למעלת השכר כפי שהוא בגן עדן כו'].
- 25 ו. ועפ"ז מובנת גם השייכות של הענין ד"עקב" ליאָרצייט:
- 26 יאָרצייט הו"ע שבא לאחרי גמר העבודה, כולל גם לאחרי שישנו הענין ד"אל עפר תשוב"⁴⁸ (נוסף
27 על הענין ד"נפשי כעפר לכל תהי"⁴⁹),
- 28 – שיש בזה עילוי אפילו לגבי עלי' בסערה השמימה, כסיפור רבותינו נשיאינו⁵⁰ אודות הבעש"ט,
29 שהיתה לו ברירה לעלות בסערה השמימה כמו אליהו הנביא⁵¹, אלא שרצה שיהי' אצלו הענין ד"אל עפר
30 תשוב", שיש בו עילוי לגבי העלי' למעלה יחד עם הגוף –
- 31 שאז נמצאים במעמד ומצב שלמעלה לגמרי מהגבלות הגוף, כך, שגם השכר הוא בתכלית העילוי,
32 למעלה ממדידה והגבלה – בדוגמת מעלת העלי' שביאָרצייט לגבי העליות שבכל השנה שהיא באופן
33 שבאין ערוך (כנ"ל ס"ב).

(47) ראה תו"א נח ט, ריש ע"ב. לקו"ת בהר מא, א ואילך.

ובכ"מ.

(48) בראשית ג, יט.

(49) נוסח "אלקי נצור" בסוף תפלת העמידה (ברכות שם).
וראה שיחת כ"ף מנ"א תשל"א (לקו"ש חל"ה ס"ע 228. וש"נ).

(50) ראה כש"ט בהוספות ש"א. וש"נ.

(51) מלכים-ב, ב, יא.

(41) שם רפ"ט.

(42) ראה מפרשי המשנה שם – רש"י, רבינו יונה, מדרש

שמואל, ועוד.

(43) ברכות יז, א.

(44) ראה לקו"ת שלח לו, סע"ד. ובכ"מ.

(45) ראה תו"א ס"פ בראשית. לקו"ת דברים א, ב. ובכ"מ.

(46) יתרו כ, ח.

1 וענין זה מודגש ביותר אצל בעל ההילולא – דכיון שבעת ההסתלקות הי' בגלות כו', הרי מובן שעוד
2 לפני ההסתלקות הי' אצלו הענין ד'נפשי כעפר לכל תהי'' ביותר, וכיון שכן, הרי העילוי שנעשה ע"י
3 הענין ד'אל עפר תשוב" הוא באופן נעלה עוד יותר.

4 וכאמור לעיל (ס"ג) שכל העילויים שנעשים אצל בעל ההילולא ביום היארצייט, נמשכים גם לכל
5 ההולכים באורחותיו, ובפרט ההולכים באורחותיו בענין המס"נ שהי' אצל בעל ההילולא בהתמסרות
6 מיוחדת כו'.³⁴

* * *

7
8 ז. ידוע שבכל ענין בתורה יש ריבוי פירושים – ששים ריבוא פירושים, ועד לששים ריבוא פירושים
9 בכל א' מד' החלקים דפשט רמז דרוש וסוד שבתורה, כמבואר בכתבי האריז"ל⁵².

10 וטעם הדבר – לפי שהתורה ניתנה לששים ריבוא נש"י, וכידוע בענין "וזאת לפנים בישראל"⁵³,
11 ש"זאת" היא התורה שהיא בבחי' פנימיות בכל אחד מישראל, וכיון שלכל אחד יש אופן לימוד משלו
12 (מצד נשמתו, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"⁵⁴), וע"י הפירוש שלו בתורה הוא מתקשר עם הקב"ה,
13 עכצ"ל, שיש בכל ענין (בכל ד' אופני פרד"ס התורה) ששים ריבוא פירושים אמיתיים.

14 אך אין הכוונה ששייכותו של כל אחד מישראל היא רק לפירוש אחד מס"ר הפירושים – שהרי עשה"ד
15 שכוללים כל התורה כולה²⁴ עם כל ס"ר הפירושים שבה נאמרו בלשון יחיד⁵⁵, כך, שכולם שייכים לכל
16 אחד מישראל, אלא הכוונה היא שלכל אחד יש פירוש אחד ששייך אליו במיוחד, והוא ה"שער" לכל
17 שאר הפירושים כו' – ע"ד המבואר⁵⁶ בענין "אבוך במאי הוה זהיר טפיי"⁵⁷, שאף שכל אחד חייב לקיים
18 את כל המצוות, יש מצוה מיוחדת שבה צ"ל "זהיר טפיי", כיון שמצוה זו שייכת במיוחד לנשמתו כו'.

19 וכן הוא בנדו"ד – הענין ד'עקב" – שיש בו ס"ר פירושים, ולכל לראש הרי זה תלוי בנושא הענין
20 – אם מדובר אודות כללות הזמן, שאז יתפרש "עקב" על "אחרית הימים" (כנ"ל ס"ד), או שמדובר
21 אודות כללות ישראל, שאז יתפרש "עקב" על המדריגות התחתונות שבישראל שנקראים בשם "רגל"
22 (ע"ד המבואר⁵⁸ במ"ש⁵⁹ "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב") ועד לעקב שברגל, וכיו"ב בשאר
23 הענינים.

24 ח. ובנוגע לענין ה"עקב" כפי שהוא אצל איש פרטי, הנה נוסף על ענין העקב כפשוטו שהוא החלק
25 היותר תחתון שבגוף (לא רק הירך או השוק, או כללות הרגל, אלא העקב שבתחתית הרגל), ישנו גם
26 ענין העקב כפי שמתפרש בנוגע לכללות המשפחה.

27 ובהקדם המבואר בנוגע למצוה הראשונה שבתורה, "פרו ורבו"⁶⁰, שקיומה בשלימות היא ע"י לידת
28 בן ובת⁶¹, שאז ישנו שם הוי' בשלימותו: אב ואם – בדוגמת י"ה שבשם (חכמה ובינה), ובן ובת –
29 בדוגמת ו"ה שבשם⁶².

30 ועפ"ז מובן, שענין ה"עקב" בנוגע לכללות המשפחה הם – הילדים, ובזה גופא – הילדים הקטנים,
31 ובקטנים גופא – קטני קטנים.

57) שבת קיח, סע"ב.

58) ראה תו"א א, ב. ובכ"מ.

59) בהעלותך יא, כא.

60) בראשית א, כח.

61) רמב"ם ה' אישות פט"ו ה"ד.

62) ראה לקוטי הש"ס להאריז"ל ריש יבמות. וראה גם תורת

מנחם – התועודיות חל"ד ע' 167 הערה 193.

52) שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בשער רוה"ק בענין

היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג' (קח, ב). לקוטי מהרח"ו
שבסוף שער מאמרי רו"ל להאריז"ל.53) רות ד, ז. וראה זהר חדש רות פח, ד. סה"מ עטר"ת ע'
תרי.

54) תניא רפ"ב.

55) ראה יל"ש יתרו רמז רפו. ועוד.

56) ראה תניא אנה"ק סוס"ז.

- ט. ומוזה מובן גם ההוראה המיוחדת שלמדים מפרשת עקב – בנוגע להתעסקות בחינוך הילדים: 1
- לכאורה יכולים לטעון: מהו הצורך להתמסר כ"כ לחינוך הילדים, החל מהקטנים ביותר, בהיותם 2
- עדיין "עוללים ויונקים"⁶³ – מוטב להמתין עד שיגדלו ויהיו שייכים להבנה והשגה, ורק אז יתעסקו 3
- בחינוכם. 4
- אך על זה באה ההוראה מפרשת עקב – עד כמה דרושה הזהירות בנוגע לענינים שהם בבחי' עקב, 5
- ובלשון רש"י: "מצוות קלות שאדם דש בעקביו", ואדרבה: דוקא העקב נוגע ביותר לראש⁶⁴, ולכן, דוקא 6
- ע"י ההתעסקות עם ה"עקב", ובנדו"ד, חינוך הקטנים, נעשה אצלו הענין ד"תשמעון", שהו"ע ההבנה 7
- וההשגה בתומ"צ כו'. 8
- ולהעיר, שכל ענין החינוך נלמד מפרשת עקב, שבה נאמר⁶⁵ "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס", 9
- ובפירוש רש"י: "משעה שהבן יודע לדבר למדהו תורה צוה לנו משה, שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו⁶⁶ 10
- כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה". 11
- י. ובהמשך לזה, הנה כאן המקום לעורר עוד הפעם מה שמדגישים לאחרונה⁶⁷ אודות הצורך לפעול 12
- בענין החינוך. 13
- וכמדובר כמ"פ⁶⁸ שסדר ההתעסקות בענין החינוך מצינו אצל כל אלו שיש להם שייכות לתורת 14
- החסידות, שהרבו להדגיש את הצורך להתעסק בענין החינוך: 15
- בנוגע לתורת החסידות הכללית – כפי שמצינו שהבעש"ט התעסק בחינוך ילדי ישראל, בהיותו עוזר 16
- ("בא"עלפער") למלמד תינוקות, ולימדם לומר "אמן יהא שמ"י רבא"⁶⁹. 17
- וכן בנוגע לתורת חסידות חב"ד – כידוע הסיפור⁷⁰ אודות רבינו הזקן שאמר שגם כשעוסקים בענין 18
- עמוק בפנימיות התורה צריך לשמוע "קול ילד בוכה". 19
- ועד"ז רואים אצל בעל ההילולא שהתעסק במיוחד עם ילדים קטנים⁶⁸. 20
- יא. וע"פ האמור שהענין ד"עקב" נוגע ביותר ל"ראש" – הנה ההתעסקות בחינוך הילדים (שזהו"ע 21
- ד"עקב") תפעל עליו גם ב"ראש" להיות באופן ד"שאו את ראש"⁷¹, ועד לנשיאת ראש שתהי' בגאולה, 22
- שאו תהי' גם הכניסה לארץ ישראל (אודותה מדובר בפרשת עקב⁷²: "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה 23
- .. הארץ הטובה אשר נתן לך") בתכלית השלימות. 24
- ולהעיר גם ממה שמצינו ביצי"מ ש"כשנגלה הקב"ה על הים, הם (הילדים) הכירוהו תחלה, שנאמר⁷³ 25
- זה א-לי ואנוהו"⁷⁴, ועד ש"אפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה"⁷⁵, כיון שהשייכות לענין התורה 26
- מתחילה כבר בהיותו עובר במעי אמרו⁷⁶. 27
- וכך יהי' גם בגאולה העתידה לבוא, כמ"ש ביעודי הגאולה "הנני מביא אותם וגו' הרה ויולדת 28
- יחדיו"⁷⁷, ו"שמחת עולם על ראשם"⁷⁸. 29

* * *

30

- (63) תהלים ת, ג.
 (64) חסר קצת (המו"ד).
 (65) יא, יט.
 (66) ספרי עה"פ.
 (67) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 117. וש"נ.
 (68) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ריש ע' 236.
 (69) ראה כש"ט בהוספות סרפ"ח ואילך. וש"נ.
 (70) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 226. וש"נ.
 (71) במדבר א, ב. ועוד.
 (72) ח, ז'ו"ד.
 (73) בשלח טו, ב.
 (74) סוטה יא, ב.
 (75) שם ל, סע"ב. וש"נ.
 (76) ראה נדה ל, ב. לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ.
 (77) ירמ" לא, ז.
 (78) ישע"י לה, יו"ד. נא, יא.

יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ואכלת ושבעת וברכת את הוי' אלקיך.

* * *

1
2
3 יג. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע – הנה כרגיל לאחרונה נתעכב על ענין שרש"י אינו מבאר⁷⁹:
4 בנוגע למ"ש (בקצ'פוטל יו"ד פסוק יו"ד) אודות לוחות האחרונות, "ואנכי עמדתי בהר כימים
5 הראשונים ארבעים יום וארבעים לילה" – מתעוררת קושיא עצומה ("א שטורעם'דיקע"):
6 למה הוצרך משה לשהות בהר ארבעים יום נוספים – הרי את כל הענינים שהוצרך לפעול שם בנוגע
7 ללימוד כל התורה, פעל כבר בארבעים יום הראשונים, וכל עלייתו להר בפעם השלישית היתה רק בגלל
8 ציווי הקב"ה "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה. . . ואכתוב על הלוחות את הדברים
9 אשר היו על הלוחות הראשונים"⁸⁰, ומלאכה כזו – כתיבת עשרת הדברות שכוללים תר"ך אותיות – הנה
10 אפילו אצל בשר ודם דורשת ה"ה שעות ספורות בלבד, וא"כ, למה בעלי' זו הוצרך משה לשהות בהר
11 ארבעים יום וארבעים לילה?!

12 ואכן פשטני המקרא מתעכבים על שאלה זו – כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל: "ואנא הוית קאי
13 בטוורא בני ומצלי כו", והיינו, שבמשך כל הארבעים יום התפלל משה עד שתפלתו נתקבלה. ועפ"ז
14 מובן גם המשך הכתוב: "וישמע ה' אלי גו", כפי שמפרש בתיב"ע (וכן הוא בתרגום אונקלוס): "וקביל
15 ה' צלותי".

16 אבל רש"י, לא זו בלבד שלא מצינו שמתעכב על קושיא הנ"ל, אלא עוד זאת, ששולל את הביאור
17 הנ"ל – כיון שרש"י מפרש "ואנכי עמדתי בהר", "לקבל הלוחות האחרונות", והיינו, שעמידתו בהר
18 היתה רק כדי לקבל הלוחות האחרונות, ולא כדי להתפלל, וא"כ, מהו הטעם שכדי לקבל הלוחות
19 האחרונות הוצרך משה לשהות בהר משך זמן ארוך כ"כ – ארבעים יום וארבעים לילה, בה בשעה שכבר
20 למד את כל עניני התורה בארבעים יום הראשונים?!

21 ואין לומר שניתוספו עוד ענינים שהוצרך הקב"ה ללמדם למשה – שהרי בינתיים עברו רק ארבעים
22 יום, ולא מצינו שיתוספו אז עוד ענינים, ובודאי לא ריבוי ענינים שיהי' צורך בארבעים יום כדי ללמדם!
23 זאת ועוד: לפי הפירוש "ואנכי עמדתי בהר, לקבל הלוחות האחרונות", ולא כדי להתפלל – אינו
24 מובן המשך הכתוב "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא", בה בשעה שלא התפלל בארבעים יום האחרונים?
25 וכמדובר כמ"פ שכיון שמדובר אודות פירוש רש"י, הרי זה צריך להיות באופן המובן בפשטות
26 בפשוטו של מקרא, וכפי שיתבאר לקמן.

27 יד. בהמשך להמדובר אודות לוחות ראשונות ולוחות שניות – ישנו גם מאמר המדרש⁸¹ שאמר
28 הקב"ה למשה "אל תצטער בלוחות הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד (ועד"ז בגמרא⁸²:
29 "אלמלא (לא) חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד"), ובלוחות
30 השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות, הה"ד⁸³ ויגד לך תעלמות חכמה כי כפלים
31 לתושי".

והענין בזה⁸⁴:

33 הפירוש ד"כפלים" הוא לא רק שחוזרים ולומדים אותו ענין ב"פ, או שלומדים ב"פ ככה, שזוהי רק
34 הוספה בכמות, אלא יתירה מזה, שהלימוד הוא באופן נעלה יותר, וכנראה כמוחש. וזהו גם הפירוש

(81) שמו"ר רפמ"ו.

(82) נדרים כב, ב.

(83) איוב יא, ו.

(84) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חע"ב ס"ע 94. וש"נ.

(79) לחיבתא דמילתא – מועתק בזה מ"ש כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות פירוש רש"י שיתבאר בהתועדות דיום הש"ק:

"למה לא פרש"י מהו הצורך במ' יום ללוחות אחרונות – לאחר
נתינת כל התורה בפעם הא' (כפרש"י תשא) (המו"ל?).

(80) שם, א"ב.

1 בדברי רבינו הזקן באגה"ת⁸⁵: "וזה"ש בתנא דבי אליהו (ולפנינו הוא בויק"ר⁸⁶) .. אם הי' רגיל לקרות
2 דף אחד יקרא ב' דפים, לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים" – שלימוד ב' הפרקים הוא לא רק ב"פ ככה,
3 אלא שכללות הלימוד (גם של הפרק הראשון) הוא באופן נעלה יותר (אלא שבכמות מתבטא הדבר
4 בלימוד ב' פרקים).

5 ועד שהענין דכפלים מורה על ריבוי באופן של בלי גבול – כמובן מזה שהענין ד"כפלים לתושי"
6 שייך לבעל תשובה, והרי מעלת בע"ת היא בכך שעבודתו היא למעלה מסדר (לא כמו עבודת הצדיקים
7 שהיא באופן מסודר, "תמידים כסדרם"), ועד לאופן של פריצת כל הגדרים, שלכן "משיח אתא לאתבא
8 צדיקייא בתיובתא"⁸⁷, כיון שענינו פריצת כל הגדרים, כמ"ש⁸⁸ "עלה הפורץ לפניהם".

9 ומזה מובן גם בנוגע לעילוי דלוחות שניות ש"אני נותן לך שיהא בהם .. כפלים לתושי", שזהו
10 ריבוי לא רק בכמות, אלא גם באיכות, ועד לריבוי באופן של בלי גבול.

11 טו. וענין זה קשור עם לימוד התורה באופן שהי' אצל רשב"י – "תורתו אומנותו"⁸⁹:

12 מעלתו של "אומן" היא – הן בכמות, שאותו דבר שמישהו אחר עושה במשך זמן ארוך, עושה האומן
13 במהירות גדולה יותר, והן באיכות, שבעשי' שלו יש יופי מיוחד שאין בעשי' של מישהו אחר.

14 ועד"ז בנוגע ללימוד התורה באופן ש"תורתו אומנותו" – שהמעלה בזה היא הן בכמות והן באיכות,
15 והיינו, שנוסף לכך שלומד במשך ריבוי שעות, הרי זה באופן שבזמן קצר ביותר מצליח ללמוד הרבה
16 יותר מאדם רגיל שזקוק למשך זמן ארוך יותר, הן בנוגע לכמות הלימוד והן בנוגע לאיכות הלימוד,
17 העיון והשקו"ט כו".

18 ועד"ש שהי' אצל רשב"י, שנוסף לכך שבדרך כלל היתה "תורתו אומנותו", הרי מצינו⁹⁰ שישב במערה
19 במשך י"ב"ג שנה ועסק בתורה במשך כל הזמן, וכיון שכן, הרי בהכרח לומר שלמד ריבוי עצום בכמות,
20 ובאופן מופלא גם בעיון ופולפל ושקו"ט כו'⁹¹, הן בפנימיות התורה והן בנגלה דתורה, כפי שמבאר
21 רבינו הזקן באגה"ק⁹² ש"עיקר עסקיהם במערה הי' תורת המשניות ת"ר סדרי .. דאילו ספר הזהר
22 והתיקונים הי' יכול לגמור בב' וג' חדשים כו".

23 טז. וזוהי המטרה של ה"כולל" – שיהיו אברכים שגם לאחר החתונה תהי' "תורתם אומנותם",
24 שיעסקו בלימוד התורה בהתמדה ושקידה ומתוך חיות כו' – "קאָכץ זיך אין לערנען".

25 אך דא עקא, שלאחרונה יש בכלל אברכים (עכ"פ יחידים) שלא מנצלים את הזמן כראוי ללימוד
26 התורה ("מ'צוריבט די צייט").

27 – בודאי עוסקים הם בענינים שמותרים ע"פ שו"ע, אבל אם הם לא מוכנים להשקיע את עצמם
28 בלימוד התורה בהתמדה ושקידה, אין להם מה לעשות ב"כולל"; לא הולכים ל"כולל" בגלל שכך נקבע
29 הסדר, ובגלל שפלוני הולך ל"כולל" צריך גם הוא ללכת ל"כולל"; אברך שלא אווז בלימוד ("האָלט
30 ניט ביים לערנען"), אין מקומו ב"כולל". אם הוא לא רוצה לעסוק ב"דברת במ"93 – שיעסוק ב"ואספת
31 דגנך"⁹⁴. ומה גם שאין זה הוגן להטיל את עול הפרנסה על האשה, ואילו הוא יבזבז את הזמן! ..

32 ובאמת לא מובן כלל כיצד יתכן הנהגה כזו, שאין לה מקום ע"פ טבע:

(85) ספ"ט.
(86) רפכ"ה (וראה גם תורת מנחם – התוועודיות חס"ג ס"ע 365. וש"נ).
(87) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. ובכ"מ.
(88) מיכה ב, יג. וראה אגרת בראשית ספס"ג. ב"ר פפ"ה, יד
ובפרש"י שם.
(89) שבת יא, א.
(90) שם לג, ב.
(91) ראה שבת שם ("דמעיקרא, כי הוה מקשי רשב"י קושיא
הוה מפרק ל'י רפב"י תריסר פירוקי, לסוף, כי הוה מקשי רפב"י
קושיא, הוה מפרק ל'י רשב"י עשרין וארבעה פירוקי").
(92) סכ"ו (קמג, א).
(93) ואתחנן ו, ז.
(94) פרשתנו יא, יד.

1 בשעה שנוטלים ממנו את דאגת הפרנסה, הרי אין טעם וסיבה כלל שלא לעסוק בתורה בהתמדה
2 ושקידה, וא"כ מדוע אינו עושה זאת?!

3 תובעים ממנו דבר אחד: להקיץ משנתו, ולכוף את עצמו ("בייגן זיך") כו', וגם דבר זה אי אפשר
4 לפעול אצלו!

5 כנראה שאשמים בכך ראשי הישיבות והמשפיעים, ועד"ז רבני זקני אנ"ש, שגם הם אינם כופים את
6 עצמם להשתדל בטובתם של האברכים, לעורר אותם ולעזור להם וכו', ולכן, כשמגיע בפועל, אזי במקום
7 לשבת וללמוד בהתמדה ושקידה, הנה מלבד אצל יחידי סגולה, נעשה מעמד ומצב של "תוהו ובוהו"!!!
8 יז. ונוסף לכך שמערבים אותי בכל הענינים – הנה בענין זה הנני מעורב במיוחד:

9 כל ענין ה"כולל" – למרות שעברו מאה ושמונים שנה שליובאוויטש התקיימה ללא "כולל" – הי'
10 ביזמתי, כיון שחשקה נפשי שאברכים יעסקו בלהט ("זאָלן זיך קאַכן") בלימוד התורה. (כ"ק אדמו"ר
11 שליט"א הוסיף בבת-שחוק:) אינני מלביש זאת באיצטלא של יראת שמים כו', אלא זוהי פשוט "תאוה"!!!
12 יש לי "תאוה" שאברכים יעסקו בלהט בלימוד התורה!

13 ולכן, כאשר רואים שיש אברכים שאינם מנצלים את הזמן כדבעי, יש מקום לסברא "שהפה שאסר
14 הוא הפה שהתיר"⁹⁵: כשם שנסייתי לייסד את ה"כולל" – יכולני לסגור אותו, כיון שאין רצוני שאברך
15 יזבזב את הזמן על חשבונני! אלא מאי, מה יהי' עם "כולל" – הנה כשם שליובאוויטש התקיימה מאה
16 ושמונים שנה בלי "כולל", כך תמשיך להתקיים הלאה! ובמילא, יכול כל אחד לילך לדרכו לשלום, ולא
17 אבוא בטענות לאף אחד!

18 אבל בפועל, אינני סוגר את ה"כולל", בגלל שיש לי "תאוה" שאברכים יעסקו בלהט בלימוד התורה;
19 היתכן שמחוץ לד' אמות אלו יכולה להיות מציאות של אברכים שעוסקים בלהט בלימוד התורה, ואילו
20 כאן אינני יכול לפעול זאת?!...!

21 והגע עצמך:

22 אותו אברך שאי אפשר לפעול עליו ללמוד תורה בהתמדה ושקידה – כש"נוקף אצבעו", אזי רץ מיד
23 לכתוב לי "פתקא"!!! ואם המענה מתעכב ימים ספורים, אזי מתחיל ללמוד פירושים – אולי אין לו זכות
24 כו', או שיש קפיידא כו'. ואם הענין לא מסתדר, אזי יש לו טענה שזהו באשמת... כיון שביכלתי לעזור
25 לו, להתפלל עליו וכו'.

26 ולכאורה – ממה-נפשך: אם אתה מאמין בי – למה אינך מוכן למלא ("נאַכגעבן") תאוותי שאברך
27 יעסוק בלהט ("זיך קאַכן") בלימוד התורה?!...!

28 יח. ובכן, בעמדנו ביום ההילולא, שבקשר לזה נוסדה "קרן לוי יצחק"⁹⁶ – עלה בדעתי לנסות עצה
29 כיצד לבנות את ה"כולל":

30 מבין כל האברכים שלמדו בישיבות ששייכים אלי, הן כאן והן בשאר המקומות בעולם – יבחרו
31 חמשה אברכים שמצטיינים בחריפות וחמשה אברכים שמצטיינים בבקיאות בנגלה דתורה, ועד"ז בנוגע
32 לתורת החסידות – חמשה בחריפות וחמשה בבקיאות, ובסך-הכל – שני מנינים, ואברכים הנ"ל יבואו
33 עם בני ביתם לדור כאן, על מנת לעסוק בלהט בלימוד התורה, ובאופן שלא יצטרכו לסמוך על אף אחד,
34 כמ"ש⁹⁷ "אל תבטחו בנדיבים גו'", כיון שיקבלו מה"קרן" הנ"ל – ג' פעמים ככה ממה שנותנים לאברכי
35 הכולל עכשיו.

התוועדיות הס"ט ע' 181). וש"נ.
97) תהלים קמו, ג.

95) כתובות רפ"ב. ועוד.
96) ראה גם שיחת כ"ף מנ"א דאשתקד סנ"ב (תורת מנחם –

- 1 ויש לקוות שע"י אברכים הנ"ל יוכלו לבנות את ה"כולל" באופן המתאים (משא"כ לפי המצב עתה,
2 לא יוכלו לבנות את הכולל, אא"כ יהי שינוי מן הקצה אל הקצה).
- 3 אך יש להבטיח שיבחרו את האברכים הראויים ומוכשרים לכך – ע"י אנשים שמכירים ויכולים
4 להעריך היטב את מעמדם ומצבם של האברכים, ומה טוב שהבחירה תהי' לא ע"י אחד, אלא ע"י שנים,
5 כך, שיהיו שני עדים נאמנים שיעידו שאברך פלוני ראוי ומוכשר לכך (ולא באופן שיעשו טובה ויתנו
6 פתק לכל הרוצה...).
- 7 וכל האברכים שרוצים להשתתף בזה – ירשמו מיד, כדי שיוכלו להתחיל להתעסק בסידור הענין.
8 ובנוגע לאברכים שנמצאים ב"כולל" עתה – אין רצוני לסגור את ה"כולל" ולשלוח אותם מיד לחפש
9 פרנסה... כדי שלא לעורר מהומה גדולה... ולכן, כיון שנקבע הסדר שלומדים ב"כולל" שנתיים, הנני
10 לוקח על עצמי את החזקת ה"כולל" במשך שנתיים, ובינתיים יתחילו להתעסק בתכנית החדשה הנ"ל³⁴.
- * * *
- 11
- 12 יט. בנוגע לפירוש רש"י – כבר הבהיר רש"י את הדברים בפ' תשא:
13 על הפסוק⁹⁸ "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו", מפרש רש"י: "ככלתו כתיב חסר, שנמסרה לו תורה
14 במתנה כלה לחתן, שלא הי' יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה".
15 ולאחרי כן, על הפסוק⁹⁹ "לך רד" (שנאמר למשה לאחרי חטא העגל), מפרש רש"י: "רד מגדולתך,
16 לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם", וכיון שחטאו ישראל, נטל הקב"ה ממשא את הגדולה שנתן לו
17 בשבילם.
- 18 ובפשטות, ה"גדולה" שאודותה מדובר כאן היא – ה"תורה שנמסרה לו במתנה", שכן, תכלית הגדולה
19 שיכולה להיות אצל משה רבינו היא שהקב"ה נתן לו את התורה במתנה.
20 ועפ"ז, כיון שלאחרי חטא העגל ניטלה ממנו התורה שנמסרה לו במתנה, לכן, כשעלה להר לקבל
21 לוחות האחרונות הוצרך לחזור וללמוד את כל התורה, ובגלל זה הוצרך להיות שם ארבעים יום וארבעים
22 לילה, כבפעם הראשונה, כדי לחזור ולקבל כל מה שניטל ממנו.
- 23 כ. אמנם, ביאור זה אינו מספיק, כי:
24 מלבד הפירוש "שנמסרה לו תורה במתנה כלה לחתן" – מפרש רש"י עוד פירוש: "ד"א וכו'".
25 וכמדובר כמ"פ שהסיבה לכך שרש"י מביא פירוש נוסף היא (לא סתם אופן נוסף בפירוש הפסוק, אלא)
26 בגלל שיש קושי בפירוש הראשון.
- 27 ובנדו"ד, הפירוש "שנמסרה לו תורה במתנה כלה לחתן" – אינו מובן¹⁰⁰, דממה-נפשך: אם די
28 בארבעים יום ללמוד כל התורה כולה – לא צריך למסרה במתנה; ואם לא די בארבעים יום כדי ללמוד
29 כולה, ולכן יש צורך למסרה במתנה – הנה במקום ללמדה במשך ארבעים יום, ואז להגיע למסקנא שאי
30 אפשר ללמדה בזמן מועט כזה, ויש צורך ליתנה במתנה, הי' לו להקב"ה למסרה במתנה מיד ביום
31 הראשון, ולא להמתין ארבעים יום, ורק בסופן למסרה במתנה! ?
- 32 ובגלל קושיא זו, מפרש רש"י פירוש אחר במ"ש "ככלתו" חסר, מלשון כלה: "מה כלה מתקשטת
33 בכ"ד קישוטין... אף ת"ח צריך להיות בקי בכ"ד ספרים".
- 34 וכיון שלפירוש זה לא נמסרה למשה תורה במתנה, ובמילא אי אפשר לומר שזוהי הגדולה שניטלה

100 ראה גם שיחת ש"פ תשא תשכ"ט סי"ט (תורת מנחם –
התועודיות חנ"ה ע' 396 ואילך) – באופן אחר.

98 לא, יח.
99 לב, ז.

1 ממנו לאחרי חטא העגל, ולכן הוצרך לחזור וללמדה במשך ארבעים יום – הדרא קושיא לדוכתא: מדוע
 2 הוצרך משה לשהות בהר עוד ארבעים יום?
 3 כא. ויובן בהקדים פירוש רש"י בהמשך הפסוק – "כימים הראשונים", "של לוחות הראשונות, מה
 4 הם ברצון, אף אלו (ארבעים יום האחרונים) ברצון":
 5 בפשטות ההוכחה ש"אף אלו ברצון" היא – מזה שביוהכ"פ "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה (ובלב
 6 שלם) ואמר לו למשה סלחתי¹⁰¹ כדברך¹⁰². ולכאורה, יהי"כ"פ הוא הסיום של ארבעים יום האחרונים,
 7 ומהי ההוכחה שכל הארבעים יום היו ברצון?
 8 ועכצ"ל, שההוכחה היא מהכתוב "כימים הראשונים" עצמו, שמזה מובן, שבנתינת לוחות האחרונות
 9 בימים האחרונים התנהג הקב"ה עם משה בדיוק כמו בנתינת לוחות הראשונות בימים הראשונים, ולכן
 10 בהכרח לומר ש"מה הם ברצון, אף אלו ברצון".
 11 ועפ"ז יובן גם בנוגע לעמידת משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה:
 12 מובן וגם פשוט, שככל שניתוסף במשך זמן עמידת משה בהר עם הקב"ה ("עלה אלי ההרה"), במעמד
 13 ומצב ש"לחם לא אכלתי וגו'¹⁰³, וניתוסף במעלת הקדושה כו'.
 14 ולכן, אע"פ שבפעם השני' לא הוצרך משה להתעכב בהר משך זמן ארוך כ"כ, כיון שלא הוצרך
 15 ללמוד את כל התורה כולה, שכבר למדה כולה בפעם הראשונה, מ"מ, אילו לא הי' שוהה בהר אותו
 16 משך זמן ששהה בפעם הראשונה, הי' חסר בענין הקדושה, שלא היתה כבפעם הראשונה, ואז לא היתה
 17 נתינת לוחות אחרונות בדיוק כמו נתינת לוחות הראשונות; ובגלל זה הנה גם בקבלת לוחות האחרונות
 18 הוצרך משה לשהות בהר ארבעים יום וארבעים לילה, כמו בקבלת לוחות הראשונות.
 19 כב. והטעם שרש"י אינו מפרש כשאר פשטני המקרא שבמשך כל הארבעים יום התפלל משה
 20 להקב"ה, מבהיר רש"י בעצמו בהמשך פירושו – "אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם, היו
 21 בכעס":
 22 מדברי רש"י מובן שענין התפלה קשור עם מעמד ומצב של כעס, והיינו, שכשיש מעמד ומצב של
 23 כעס, אזי יש צורך בהשתדלות מיוחדת בענין התפלה, אבל כשאין מעמד ומצב של כעס, אין צורך בכך.
 24 ולכן: בימים האמצעיים, שהי' מעמד ומצב של כעס, הוצרך משה לעמוד ולהתפלל; משא"כ בימים
 25 האחרונים, כיון שהיו ברצון (כימים הראשונים), לא הי' צורך בכך.
 26 ועפ"ז יש לבאר המשך הכתוב "וישמע ה' אלי וגו'" – שהכוונה בזה לבאר הטעם שארבעים ימים
 27 האחרונים היו "כימים הראשונים" (מה הם ברצון אף אלו ברצון), שזהו לפי שבינתיים היו ארבעים יום
 28 האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם, "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא לא אבה ה' השחיתך" (דקאי
 29 על ארבעים יום האמצעיים, כמפורש בקרא¹⁰⁴: "ואתנפל גו' ארבעים יום וארבעים לילה גו' על כל
 30 חטאתכם גו'", "וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא לא אבה ה' השחיתך"), ובמילא היו הימים שלאח"ז
 31 ברצון.
 32 כג. אמנם, עפ"ז נמצא שענין הרצון נפעל כבר בסוף ארבעים יום האמצעיים, וא"כ, מה נתחדש
 33 ביוהכ"פ?
 34 והביאור בזה – ע"פ דיוק לשון רש"י¹⁰² שביוהכ"פ "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה (ובלב שלם) ואמר
 35 לו למשה סלחתי כדברך", והיינו, שהחידוש שביוהכ"פ הוא (לא בענין הרצון, שנפעל כבר בסוף ארבעים
 36 ימים האמצעיים, אלא) שהי' זה בשמחה ובלב שלם (וגם ענין הרצון הי' "ברצון שלם").

103 פרשתנו שם, ט.

104 שם, יח.

101 שלח יד, כ.

102 פרש"י (תשא לג, יא) פרשתנו ט, יח.

1 ובזה מתבטאת מעלת ארבעים יום האחרונים לגבי הראשונים:
 2 בנוגע לענין הרצון – הנה "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון"; אבל ענין השמחה – נפעל
 3 דוקא ביוהכ"פ (בסוף ארבעים יום האחרונים).
 4 וטעם הדבר – לפי שענין השמחה שייך רק כאשר לפני"ז הי' נתינת מקום למצב הפכי שיוצאים ממנו,
 5 ובגלל זה היא השמחה, וכמו שמחת יו"ט, שבאה לאחרי תקופה של ימים שהם ימות החול, אבל לא שייך
 6 סתם ככה באמצע השבוע ירקוד אדם מרוב שמחה... ולכן, דוקא בסוף ארבעים יום האחרונים שהיו
 7 לאחרי חטא העגל כו', אזי "נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה"; משא"כ בארבעים יום הראשונים, שלא הי'
 8 ענין הפכי שיצאו ממנו, לא הי' ענין השמחה, אלא רק ענין הרצון (ששייך גם ללא הקדמת ענין הפכי).
 9 וענין השמחה פעל משה (לא ע"י התפלה, שהרי לא התפלל בארבעים יום האחרונים, אלא) ע"י עצם
 10 ענין קבלת הלווחות (תורה) בתור שליח של כל בני", באופן ש"מסרה ליהושע וכו'"¹⁰⁵ עד סוף כל
 11 הדורות, שע"ז פעל אצל הקב"ה שנתרצה לישראל בשמחה ובלב שלם.
 12 ומכאן רואים גודל מעלת לימוד התורה, כפי שמבאר רש"י פשוטו של מקרא לבן חמש למקרא,
 13 שפועלת למעלה ענין של שמחה ולב שלם כו'³⁴.

* * *

14
 15 כד. בהמשך לפסוק "ואנכי עמדתי בהר וגו'" – נאמר¹⁰⁶: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך
 16 כי אם ליראה וגו'", ומפרש רש"י דיוק הלשון "ועתה": "אע"פ שעשיתם כל זאת, עודנו רחמיו וחבתו
 17 עליכם, ומכל מה שחטאתם לפניו, אינו שואל מכם כי אם ליראה וגו'".
 18 ומכאן יש ללמוד הוראה:

19 זה עתה עמד משה רבינו בהר אצל הקב"ה (במשך ארבעים יום האחרונים שהיו ברצון כו') ולמד
 20 תורה, ואע"פ"כ אומר הקב"ה, שכל זה אינו מספיק, אלא צריך להיות גם הענין ד"ליראה וגו'".
 21 ומזה מובן, שיכולה להיות מציאות שמישהו יש לו "סמיכה" לרבנות, אבל אם חסר אצלו הענין
 22 ד"ליראה את ה'", אזי לא מועיל מה שלמד תורה כו'.

23 כה. בהמשך לזה – דובר בארוכה אודות מיהו יהודי, ובין הדברים אמר:
 24 לדאבונו הולך ונמשך הענין של רישום גויים כיהודים, ולא חושבים לתקן זאת; הוא אמנם מודה
 25 ש"הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים וגו'"¹⁰⁷, אבל בפועל לא עושה כלום לתיקון המצב, ודוחה זאת
 26 לאחרי יום הכיפורים...

27 וכן בנוגע למיסיון – שנותנים להם לפעול כרצונם, ועוד מסייעים להם,
 28 וכפי שכבר נתפרסם בעיתונים (חוץ מהעיתון של פלוני...) שהדפיסו בחשאי ספר על "אותו האיש"
 29 (ימ"ש) כדי להכניסו לתכנית הלימודים¹⁰⁸, ואחד שהתנגד לזה – פוטר ממשרתו, ותחתיו נתמנה זה
 30 שתחת ידו נדפס הספר – בבחי' "הרצחת¹⁰⁹ וגם ירשת"!

31 וכן בנוגע לחנוכת בית לעבודה זרה (שבו יחנכו "גלחים") – כפסק הרמב"ם¹¹⁰ שנצרות היא ע"ז
 32 ממש – שדוקא יהודי צריך ללכת ולגזור את ה"סרט"¹¹¹ (שמסמל שעד עתה אין רשות ואפשרות לאף
 33 אחד להיכנס, ובחנוכת הבית גוזרים אותו, להורות בכך שהכל יכולים להיכנס לבנין). והגע עצמך: סגנו

110 (הל' ע"ז פ"ט ה"ד. פיה"מ (הוצאת קאפאח) לע"ז פ"א מ"ג.
 111 נזכר גם אודות המנהג של גזירת הסרט – שתלוי בשקו"ט מה נכלל בגדר איסור ההליכה בחוקות הגויים (ראה אנציק' תלמודית (כרך יג) ערך חקות הגויים ס"א (ע' שו). וש"ג). ואכ"מ.

105 אבות רפ"א.
 106 פרשתנו יו"ד, יב.
 107 שם, יד.
 108 ראה גם תורת מנחם – התועודיות חע"ב ס"ע 259.
 109 וש"נ.
 110 מלכים-א כא, יט.

1 – המוסלמי – אינו רוצה ללכת ולעשות זאת (כשם שנוצרי לא יעשה כך בבנין מוסלמי), ולכן דוקא
 2 הוא – היהודי – צריך ללכת ולגזור את הסרט, ובכך לחנוך בית לעבודה זרה! ...
 3 כו. וכללות הענין בזה – שהאמת היא שאצל כל אחד מישראל ישנו ענין היראה (כמו כל המדות
 4 שבנפש), אלא שצריך לנצל לקדושה, "ליראה את ה' אלקיך"; אבל אם אינו עושה כן – ה"ה מתגלה
 5 ומנוצלת עבור ענינים אחרים, כמו יראה מה"מיניסטר", או מן הגוי, או מן ה"כסא" וכו'.
 6 וכדי לפעול הענין ד"ליראה את ה'", "צ"ל תחילה הענין ד"עתה ישראל מה" – שירגיש בגלוי הענין
 7 ד"מה" שבו, שהו"ע הביטול¹¹², ואז בודאי ינצל את ענין היראה באופן המתאים; משא"כ בהעדר הביטול
 8 – באים כל החסרונות כו' (כולל – שאינו יכול להיות מנהיג ו"מיניסטר" כדבעי, כפי רצון ה', כיון
 9 ש"מנהיג" צריך שיהי' לו ביטול¹¹³).
 10 וסיים, שבודאי לא יניח הקב"ה שהמצב ימשך כך, אלא שמאריך אף¹¹⁴, אבל סוכ"ס "לא ידח ממנו
 11 נדח"¹¹⁵.

12 ויה"ר שיהי' זה בדרכי נועם ודרכי שלום, ובטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים.

* * *

13
 14 כז. בנוגע לעשרים באב – דובר כבר פעם בארוכה¹¹⁶ שהוא ארבעים יום לפני ר"ה, בדוגמת "ארבעים
 15 יום קודם יצירת הולד"¹¹⁷, ולכן מציינו שיש מנהגים של מקובלים שמתחילים מיום זה, וגם ביום זה
 16 עצמו, בגלל החשבון דארבעים יום לפני ר"ה¹¹⁸.
 17 ולכן, כאן המקום להזכיר עוה"פ¹¹⁹ אודות גודל ענין חינוך הבנים, והיינו, שבהמשך להמדובר עד
 18 עתה אודות ההשתדלות שיתרבה מספר הילדים שישוהו במחנות-קיץ, יש להוסיף ולהמשיך את הפעילות
 19 בנוגע לענין החינוך גם לאחרי סיום מחנות-הקיץ – בנוגע לחינוך בבתי-ספר כו'.
 20 וכיון שעד עתה ניתן חומש עבור ההוצאות של מחנות-הקיץ, הנה מכאן ועד ר"ה יתנו מחצה על
 21 מחצה.
 22 והיינו, שנוסף על עבודת כל אחד בנוגע לעצמו, באופן ד"לואי שיתפלל אדם" או ילמד תורה "כל
 23 היום כולו"¹²⁰, צריכה להיות גם הפעולה על הזולת, ובעיקר בנוגע לילדים – להוסיף הן בכמות והן
 24 באיכות בקיום החיוב ע"פ תורה ללמדם תורה, החל מהזמן שמתחיל לדבר שאביו מלמדו "תורה צוה
 25 לנו משה מורשה"¹²¹, ועאכ"כ "כשיכיר"¹²², שאז יש חיוב מדאורייתא גם על הקטן³⁴.
 26 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן חמש קנקני משקה (לחלק בין המסובים): לאלו ששימשו-עזרו את בעל
 27 ההילולא בהיותו בגולה – הרה"ח ר' דוד רסקין, הרה"ח ר' משה בנימין קפלן והרה"ח ר' שלום דובער
 28 דובראָווסקי; להמתעסק בהדפסת כתבי בעל ההילולא – הרה"ח ר' שניאור זלמן האדיטשער (לוויטין);
 29 ולעורך ה"מפתחות"¹²³ – הרה"ח ר' יהושע מונדשיין (באמרו: יישר-כח גדול). ואח"כ התחיל לנגן ניגון
 30 ההקפות לאביו הרלו"צ ז"ל.
 31 לאחר תפלת מנחה התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאָוואָך".]

118 ראה מנהגי הק"ק בית א"ל יכבץ (נדפסו בהקדמת ספר דברי שלום (להרא"ש מזרחי) סימן סד, בס' יד אליהו (להרב סלאָטקי, ירושלים תשכ"ג) מע' מנהגים).
 119 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חע"ג ע' 142. וש"נ.
 120 ברכות כא, א.
 121 ברכה לג, ד. וראה סוכה מב, א. ועוד.
 122 ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג, ובפס"ד להצ"צ לשם.
 123 ראה גם תורת מנחם שם ע' 120. וש"נ.
 ראה גם מכתב בד"ח אד"ר שנה זו (אג"ק כח"ע ע' קל).

112 ראה ד"ה ועתה ישראל דש"פ עקב, כ"ף מנ"א תשכ"ז פ"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"נ ע' 292). וש"נ.
 113 ראה "רשימות" שמחת ביה"ש תרצ"ב סט"ו. וש"נ.
 114 ראה ירושלמי תענית פ"ב ה"א.
 115 שמואל"ב יד, יד. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.
 116 ראה גם שיחת כ"ף מנ"א תשל"א סכ"א (תורת מנחם – התוועדויות חס"ה ע' 93). וש"נ.
 117 סוטה ב, א. וש"נ.

לקוטי שיחות

חמשה עשר באב*

כרך כד, ב

מתורגם ללשון הקודש

בגמרא¹¹ על משנה זו, מובאת ברייתא, בה מוסבר כי בקרב "בנות ירושלים (ישראל)" – היו בעצם כמה סוגים שונים ("משפחות"): יפיפיות שבהן מה היו אומרות – תנו עיניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי, מיוחסות שבהן מה היו אומרות – תנו עיניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים, מכוערות שבהן מה היו אומרות – קחו מקחכם לשום שמים כו".

לפי הגירסא ב"עין יעקב"¹², מציינת הברייתא גם סוג¹³ רביעי (לפני הפסקא של "מכוערות"): "עשירות שבהן אומרות תנו עיניכם בעלי מומין".

גם בתלמוד הירושלמי¹⁴ מופיע פירוט של כמה סוגים ב"בנות ירושלים", אך בצורה שונה: במקום למנות שלושה (או ארבעה) סוגים, נמנים שם רק שני סוגים: "הכאורות (כמו כעורות)¹⁵, פירוש 'קרבן העדה' היו אומרות אל תתן עיניך בנוי, והנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה".

(9) ולולא דמסתפינא הייתי אומר שכצ"ל גם בפרש"י שבש"ס – ועפ"י בטלה התמי' גדולה שאין רש"י מפרש זה בש"ס.

(10) וראה תדא"ג מהרש"א ותויו"ט שם.

(11) לא, א.

(12) ומסתבר לומר, שבנין של אגדתא יש להעדיף גירסת הע"י. כי נוסף על השייכים ללימוד כל הגמרא – נתוספו גם לומדי האגדה, ומכיון שרוב לומדי האגדה הוא בעין יעקב (כמנהג ישראל), הנוסחאות שבו מבוררות יותר, ע"ד מ"ש הרשב"א (שו"ת המיוחסות להרמב"ן סי' צו) בנוגע לרובי השבושים בנוסחאות הירושלמי מפני "מעוט השגחת הלומדים בו".

(13) וכמו שמקדים (בע"י שם): ארבע משפחות היו בא"י.

(14) בסיום מס' תענית.

(15) הרמו שבירושלמי נכתב באל"ף, יש לומר, שהוא ע"ד מחז"ל (ב"ר פ"כ, יב. ועוד) שבתורתו של ר' מאיר – (שענינו אור, כמחז"ל (עירובין יג, ב) מאיר עיני חכמים) – מצאו כתוב כמות אור (באל"ף)*, והרי תלמוד ירושלמי הוא בחי' אור לגבי תלמוד בבלי (במחשכים הושיבני – סנה' כד, א). וראה ס' רמזי דחכמתא (וורשה, תרצב, זו"ע מחדש – ע' 96)

א.

תיאור חגיגת ט"ו באב, וההבדלים בין הבבלי לירושלמי

נאמר במשנה בסיום מסכת תענית¹: "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב² וכיום הכפורים, שבהן כו' ובנות ירושלים (ויש גורסים³: ובנות ישראל) יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה, שקר⁴ החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל⁵, ואומר⁶ תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה, וכן הוא אומר⁷ צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ביום חתונתו זה מתן תורה (יום הכפורים שניתנו בו לוחות האחרונות, רש"י⁸), וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש (שנתחנך ביום הכפורים. רש"י על הרי"ף שם⁹. ר' עובדיה מברטנורא¹⁰) שיבנה במהרה בימינו".

(* וסיום מס' תענית (דירושלמי ובבלי).

(1) כו, ב.

(2) יש לומר השייכות לסיום המס' – כי סיום מס' תענית הוא בנין של "סיום" (וביטול) של ענין התענית (ולמעשה שגם סיום הל' תעניות להרמב"ם הוא בנין של ביטול (והפיכת*) הצומות לעת"ל: לששון ולשמחה ולמועדים טובים]. והסיום הוא בנין היו"ט דט"ו באב, שענינו – (הפיכה לזיו"ט באותו החודש של התענית דתשעה באב ועוד יותר באותו החודש של התענית דתשעה באב ועוד יותר מיו"ט דתהמ"צ וחה"ס, עלי' ביותר לאחרי ירידה ביותר (אוה"ת נ"ך ח"ב) איכה ע' א'צו. וד"ה נחמו עמ' בארוכה ועוד).

(3) ראה שנויי נוסחאות למשניות, וש"נ. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ט ט"ו באב (וסיום מס' תענית) ע' 80 הערה 2.

(4) הפסוקים שקר החן גוי' תנו לה גוי' לא הובאו במשנה בירושלמי (ועוד – ראה שינויי נוסחאות למשניות ודק"ס). וראה לקמן הערה 30.

(5) משלי לא, ל.

(6) שם, לא.

(7) שה"ש ג, יא.

(8) ע"פ גמרא שם ל, ב.

(* ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 467 ואילך.

(**) ראה תו"ש לבראשית פ"א אות תקז. פ"ג אות קנח. וש"נ. ועוד. וראה ע"ד החסידות – אר"ח לה"מ ס"פ בראשית. מאמרי אדה"ו פרשיות ח"א ע' נ ואילך. דרמ"צ ת. א. ועוד.

עליה לומר באופן ישיר "תן עיניך ביופי".

ג) בירושלמי מקדים את הסוג של "כאורות" לפני "נאות", לכאורה היה צריך להביאם כסדר חשיבותן ומעלתן (בדומה לסדר בבבלי, שהאמירה של ה"מכוערות" נמנית לבסוף)?

ג.

סיום דברי הירושלמי על הפסוק "צאינה וראינה..." לאחר שנמנים שני הסוגים הנ"ל, ממשיך הירושלמי (ובזה מסתיימת המסכת): "וכן הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו', ביום חתונתו – זו מתן תורה, וביום שמחת לבו – זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמן".

שבזה אין מובן:

א) הראיה מהפסוק "צאינה וראינה גו'" מובאת כבר במשנה – ומה הגמרא מחדשת על המפורש במשנה?

יתירה מזו: במשנה, בא הפסוק "צאינה וראינה בנות ציון" כראיה לכך שביום הכפורים (שהוא יום חתונתו ויום שמחת לבו) קויים המנהג של "בנות ירושלים יוצאות וחולות"²²; אך איזה קשר יש לפסוק זה עם סיום בגמרא – שם מדובר (לא אודות ה"ציאה" עצמה או זמנה, אלא) רק אודות אמירתן של הבנות ("מה היו אומרות")?

ב) לפי נוסחת הירושלמי, במשנה לא מובא הפסוק בשלימותו – המילים "בעטרה שעטרה לו אמו" אינן מועתקות מן הפסוק (אלא רק נרמזות במילה "וגומר"²³); לעומת זאת בגמרא בירושלמי גם מילים אלו מועתקות?

ג) לאחר המילים "שיבנה במהרה בימינו" מוסיפה הגמרא "אמן", שאינה מופיעות במשנה בנוסח הירושלמי²⁴. מה הטעם לכך?

1 יש להבין: ידוע הרי הכלל¹⁶, כי לא תיתכן מחלוקת ביחס למציאות. מכך מובן, כי לפי כל הדעות, היו בין בנות ירושלים (שהיו יוצאות ואומרות כו') לא רק ייפיות (נאות) ומכוערות, אלא גם מיוחסות (ועשירות) – ואם כן, מדוע אין הן נמנות בתלמוד הירושלמי?

6 גם צריך להבין את שינוי הלשון: בתלמוד הבבלי נוקט בלשון ייפיות (יופי)¹⁷, ואילו בירושלמי – נאות?

ב.

דיוקים נוספים בדברי הירושלמי

בדברי הירושלמי עצמן, ישנם כמה פרטים בלתי מובנים, ומהם:

א) בדברי ה"כאורות" – "אל תתן עיניך בנוי", יש רק תוכן של שלילה, במה לא לבחור. אך כדי שה"בחור" ירצה ויבחר ב"כאורה" היה עליה, לכאורה, לומר באופן חיובי במה הוא כן צריך לבחור (בדומה לכך שהנאות אומרות "תן עיניך במשפחה"); וכפי שאכן מפורט בבבלי, שהכעורות היו אומרות "קחו מקחכם לשום שמים" (בגלל מעשיה הטובים¹⁸), ואילו מהירושלמי עולה כי היא אומרת רק "אל תתן כו'" – בדרך השלילה?

התמיהה גדולה אף יותר: איזה הגיון יש בכך שה"כאורות" יכריזו "אל תתן עיניך בנוי", הרי זה מדגיש שבהן לא קיים "נוי"¹⁹!

ב) מה הקשר בין "נאות" ובין "תן עיניך במשפחה": הענין של "משפחה" הוא הרי מעלה של יחוס (כנאמר אכן בבבלי, שמשפט זה נהגו לומר ה"מיוחסות") – אך איזו שייכות יש לכך עם "נאות"¹⁹?

המפרשים²⁰ מסבירים זאת, כי מכיוון ש"בנות ישראל (מצד עצמן) נאות הן אלא שהעניות מנוולתן"²¹, הרי היפות מסתמא בנות עשירים הן". אבל פירוש זה צריך עיון גדול: מדוע צריכה נאה לומר "תן עיניך במשפחה" כדי להביא ראייה שהיא מהנאות? – היה

16 ראה שד"ח כרך ג תקמ"ה, ד ואילך.

17 וכן בפסוק שהובא במשנה בבבלי: הבל היופי. וראה לקמן הערה 31.

18 ראה אלי רבה לשו"ע או"ח סתק"פ ס"י (נעתק בענף יוסף לע"י ענינת שם). קרבן העדה לירושלמי שם.

19 ביפ"מ (הובא גם בשירי קרבן) לירושלמי גריס "והנאות היו אומרות תן עיניך ביופי והמיוחסות היו אומרות תן עיניך במשפחה". אבל ראה שירי קרבן שם ד"דוחק להגי' כך".

20 קרבן העדה שם.

21 נדרים טו, א (במשנה).

22 ראה ר"ן (הובא בתוי"ט) ענינת שם. פני משה (לירושלמי). ועוד.

23 הטעם בפשטות י"ל, כי תיבות אלו אינן חלק מהראי' (מפסוק זה) שבנות ירושלים יוצאות וחולות ביהכ"פ וכו'. אבל עפ"ז – גם

בגמרא אצל... – וראה לקמן הערה 30.

24 להעיר אשר בדפוסי משניות שלפנינו איתא תיבת "אמן". וכ"ה

בריי"ף. ועוד.

בירושלמי, שם מבוארים העניינים באופן כללי יותר, מחלקים את הבנות לשני סוגים כללים; אך בבבלי מפרט שני סוגים אלו באופן מפורט יותר, כך שישנם (שלושה או) ארבעה סוגים.

בכך מבואר גם שינוי הלשון בין הבבלי והירושלמי: בבבלי נאמר הלשון "יפיפות .. ליופי", ואילו בירושלמי הלשון "נאות" – שהחילוק ביניהם הוא: כאשר משתמשים בתואר "יופי", הכוונה היא בפשטות³¹ – יופי הגוף או הפנים; לעומת זאת "נוי" – הוא תואר כללי העשוי להתייחס לכל סוגי המעלות, הן מעלות גשמיות והן מעלות רוחניות.

וזהו ההבדל בין הירושלמי והבבלי: הירושלמי מחלק את בנות ירושלים לשני סוגים כלליים: אלו שיש להן מעלה, "נאות" – ו"כאורות"; לעומת זאת בבבלי, סוג ה"נאות" עצמו מתחלק לשלוש סוגים: "נאות" מצד יופי הגוף והפנים – "יפיפות"; "נאות" מצד יחס – "מיוחסות"; ולפי גירסת העין-יעקב – "נאות" מצד זה שהן "עשירות", ויש לומר שהמעלה בזה אינה כל כך ה"עשירות" מצד עצמה; אלא שאין בהן "עניות מנוולות", ואדרבה – קיים אצלן "דירה נאה וכלים נאים" שהם "מרחיבין דעתו של אדם"³².

ה.

הדגשת הירושלמי כי כל המעלות באות מה"משפחה" ברם, על פי המבואר לעיל, מתחזקת השאלה שהובאה לעיל (בסעיף ב') על הירושלמי: אכן "נאות" כולל גם יחס – אך הוא כולל (ובעיקר) "יפיפות" וגם "עשירות", וכיצד ניתן לומר לגביהן "תן עיניך במשפחה"?

והביאור בזה: כל סוגי המעלות הללו, אינן עניינים שבנות ירושלים "התייגעו" והשיגו בכוחות עצמן, אלא, דברים שקיבלו מהוריהם ומשפחתם:

הוא התנא לישנא קלילא,

וכמו בנדוד: במשנה שבבבלי הובאו הפסוקים שקר החן גו' תנו לה גו', משא"כ בירושלמי; בבבלי נתקן כל הכתוב "צאינה וראינה גו", משא"כ במשנה שבירושלמי (כנ"ל סעיף ג) – כי בבבלי מפרט יותר מבירושלמי.

31 אף שאפ"ל גם בנוגע לרוחניות – ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט שם ע' 90. ועפ"ז יומתק מה שהביא במשנה בבבלי. "הכל היופי".

32 ברכות נז, ב.

ד.

ההבדל הכללי בין הבבלי והירושלמי

ויש לומר הביאור בכל זה – ובהקדמה:

היה ניתן לחפש הסבר על כל שינוי ושאלה בנפרד, אך מסתבר לומר שישנה סברה אחת כללית (או שתיים), המסבירה את כל השינויים והשאלות.

ובנדון דידן יש לומר, שזה קשור עם ההבדל הכללי שבין התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי, שהוא (כפי שדובר פעמים רבות²⁵): בתלמוד הירושלמי מובאים העניינים בקיצור ובכללות, ואילו בתלמוד הבבלי הם מתבארים באופן מפורט יותר ובאריכות.

והטעם על כך בפשטות הוא, משום שלימוד הגמרא שבבבלי נמשך זמן רב לאחר חתימת התלמוד הירושלמי נכי חיבור וחתימת התלמוד הבבלי היה "אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה"²⁶. זאת אומרת, שהתלמוד בבלי הינו "בתראה", מאוחר לגבי התלמוד הירושלמי²⁷, וה"בתראי", האחרונים, עסקו (גם) בדברי ה"קדמאי", הראשונים, ובמילא – פירוט ופירוט יותר מקודמיהם²⁸.

ובדומה להבדל בין לשון המשנה שהינו "דיבור קצר וכולל עניינים רבים"²⁹, לגבי לשון הגמרא – שחברה בזמן מאוחר יותר³⁰.

וזהו גם נקודות החילוק – בין התלמוד הבבלי והירושלמי – ביחס לנידוננו:

במשנה (שהיא "דיבור קצר", כנ"ל) מובא רק הכלל ש"בנות ירושלים .. היו אומרות .. אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה" – ללא פרטים; הפרטים בזה – מובאים רק בגמרא, שם מופיע פירוט של הסוגים "בנות ירושלים".

ובפירוט זה הוא ההבדל בין הבבלי והירושלמי:

25 ראה לקמן ע' 200 (וש"צ). ועוד.

26 ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.

27 ראה ר"ף סוף עירובין (ועוד) שזהו מהטעמים שהלכה בבבלי.

28 ראה ספרי הכללים (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות כד. ועוד) –

ע"פ ב"י לטו"ד ס"א ד"ה ומ"ש ואף אם תטבול.

29 הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה אח"כ ראה להסתפק.

30 וי"ל שזהו גם הטעם לכמה מהשינויים שמצינו בנוסח ל' המשנה בין הבבלי לירושלמי* (ולחצו"מ מ"ב"ק ו, ב: האי תנא ירושלמי

* אף שהמשנה אחת היא שנתחברה ע"י רבינו הקדוש קודם לגמרא – אפ"ל שינוי גירסאות בין מדיחזאי ומערבאי. ובמכ"כ מתנ"ך.

חילוק עיקרי באופן פירוט דברי המשנה:

לפי הירושלמי, בגמרא לא מיתוספת אמירה חזקה לגבי האמירות של הבנות המופיעות במשנה. הירושלמי רק מפרט, כי דברי המשנה אשר בנות ירושלים נוהגות לומר "אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה", הינן שתי סוגי אמירות של שתי סוגי משפחות – "הכאורות היו אומרות אל תתן עיניך בנוי, והנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה";

[ובכך מתורץ בפשטות מה שהירושלמי מקדים את ה"כאורות" ל"נאות" – משום שזהו בהתאם לסדרם במשנה: תחילה האמירה "אל תתן עיניך בנוי", ולאחר מכן "תן עיניך במשפחה"].

לעומת זאת הבבלי, מוסיף (פרטי) אמירות חזקות שאינן מוזכרות בפירוט³⁸ במשנה.

במילים אחרות: המשנה – מתארת אמירה כללית, אותה נהגו לומר³⁸ כל בנות ירושלים – "בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך כו";

ועל כך באים הביאורים בגמרא:

בירושלמי מפורט, כי אף שאת המילים "בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך" אמרו כל בנות ירושלים³⁹, הרי המילים הבאות במשנה – "אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה", הינן שתי אמירות נפרדות: ה"כאורות היו אומרות אל תתן עיניך בנוי", ואילו "נאות" – כל סוגי בעלות מעלה – היו אומרות תן עיניך במשפחה".

ובבבלי מוסיפה הגמרא יתר על כן, אשר מלבד האמירה הכללית המופיעה במשנה⁴⁰ – הייתה כל קבוצה מבנות ירושלים מוסיפה אחר כך עוד אמירה פרטית, בהתאם למעלה הפרטית הקיימת אצלה⁴¹.

1 "מיוחסות" הרי הוא בפשטות עניין הבא בירושה;
2 "עשירות" – בת ואשה כשרה (בנות ישראל, ועל אחת
3 כמה וכמה בנות ירושלים – יראה שלם³³), נוהגות הרי
4 בהתאם ל"כל כבודה בת מלך פנימה"³⁴ (ואינן יוצאות
5 בעצמן להרוויח כסף – ובפרט לפני החתונה³⁵),
6 ועשירותן הוא מה שהן מקבלות ממשפחתם; וכך גם
7 יופי – אינו תלוי בה, אלא בהוריה³⁶ [נוסף לעובדה,
8 ששליטת מצב של "עניותן מנוולתן" (כנ"ל סעיף ד')
9 הוא על-ידי העשירות של ההורים].

10 מכך עולה, כי ישנו חילוק עיקרי בתוכן האמירה
11 של ה"נאות" – בין הבבלי והירושלמי:

12 לפי הבבלי נמצא, אשר כל קבוצה ביטאה את
13 המעלה שלה – "תנו עיניכם ליופי .. תנו עיניכם
14 למשפחה .. (ולגירסת ה'עין יעקב') תנו עיניכם בבבלי
15 ממון": שיתכלו על המעלות הקיימות אצלה [כי גם
16 האומרת "תנו עיניכם למשפחה" אינה מתכוונת בכך
17 למעלת משפחתה באופן כללי, כי אם לכך שהיא,
18 כחלק מהמשפחה – הינה בת מיוחסת];

19 מה שאין כן בירושלמי, תוכן האמירה של ה"נאות"
20 הוא, שיתכלו על טיבת המעלות – שאין אלו עניינים
21 שהיא פעלה בכח עצמה, אלא כולן נובעות ממשפחתה.
22 וגם חילוק זה בין הבבלי והירושלמי, קשור עם
23 החילוק האמור (סעיף ד') בין אופן לימוד הבבלי ואופן
24 לימוד הירושלמי³⁷, כדלקמן.

ו.

הירושלמי מפרט רק את המופיע במשנה, הבבלי מוסיף פרטים

החילוק בסוגייתנו בין הבבלי והירושלמי, הוא לא רק בכך שהבבלי מפרט יותר מהירושלמי, אלא זהו

(33) ראה תורה הר – תענית טז, א. לקו"ת ר"ה ס, ב.

(34) תהלים מה, יד.

(35) להעיר ממש"נ (משלי לא, יא-יב): אשת חיל גו' בטח לה לב בעלה גו'.

(36) ראה עדיות פ"ב מ"ט. מס' כלה פ"א. נדרים כ, א.

(37) ויש לומר שזהו בהתאם להחילוק בין תלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי ע"ד הקבלה: ירושלמי ענינו חכמה, אור; ובבלי – בינה, כלים (ראה סה"מ תש"ח ס"ע 121. לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 382. וש"י). ולכן: בירושלמי, אור (שענינו ביטול) נרגש הסיבה והמקור של המעלות (וראה בארוכה לקמן סעיף דח); ובבבלי, כלים ("מציאות") – איך שהמעלות הן בבנות ירושלים גופא. והירוש' אור ישר, והבבלי או"ח (שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. סה"מ תש"ח ע' 124 ואילך).

(38) באליהו רבה (שבהערה 18) שג' אמירות נאמרו (נרמזו) במשנה. אבל ראה בארוכה לקו"ש ח"ט שם (ע' 88) שמסתיימת לשון המשנה משמע שהנאמר במשנה נאמר ע"י כל בנות ירושלים, עיי"ש.

(39) בא"ר שם שרק ה"יפיות" אמרו זה. אבל ראה הערה שלפנ"ו.

(40) ועפ"ז, גם להבבלי, הכוונה במושגה היא כמו הביאור בירושלמי. – ועפ"ז יומתק שינוי הלשון בבבלי: במשנה אומר "אל תתן עיניך בנוי". ובגמרא משנה ל"יפיות .. ליופי" – כי במשנה היא אמירה כללית דכל בנות ירושלים (שיש להן מעלות), ובגמרא הכוונה ליפיות כפשוטן (ע"ד הנ"ל סעיף ד בהחילוק בין הבבלי והירושלמי).

(41) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט שם ע' 89 ואילך (ושם נת' באופן אחר קצת).

שעיקר ההדגשה היא (לא בכלה, אלא) במשפחת – אב⁴⁹ הכלה.

ה.

"בעורות" – מרגישות כי כל מעלותיהן באות מהקב"ה

על פי הנ"ל יובנו דברי הירושלמי, שה"כאורות" אומרות "אל תתן עיניך בנוי" – שהוא לכאורה ענין שלילי (כנ"ל סעיף ב') – כי כל בנות ירושלים, כולל ה"כאורות", אמרו תחילה "שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך",

גם ה"כאורות" אומרות זאת, כי אף על פי שאין להם שום מעלות גלויות – הרי צריכים להסתכל על שורשן ומקורן, וכל אחת מהן היא בת שרה רבקה רחל ולאה.

ויתירה מזו יש לומר – כי אדרבה: בעניין זה, אשר בנות ירושלים מדגישות שצריך להיות "שא נא עיניך" ולהביט מעלה, קיימת מעלה ב"כאורות" לגבי הנאות⁵⁰.

והביאור בזה:

המפרשים⁵¹ מסבירים, כי הסיבה שה"מכוערות" אומרות – לפי המפורט בבבלי – "קחו מקחכם לשום שמים", הוא משום שיש להם יראת ה' (כפסוק המובא במשנה לנוסחת הבבלי – "אשה יראת ה' היא תתהלל"). אך למרות זאת מכנה אותן הגמרא "מכוערות", כינוי שיש בו היפך המעלה?!

ויש לומר הפירוש בזה:

אצל ה"מכוערות", שאין להם שום מעלות (יופי, יחוס, או עשירות, הבאות) ממשפחתן, כנ"ל – הרי יראת ה' שלהם היא מצד עצמן, ככל ילד יהודי ש"רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות"⁵² – הן חשות כי יראת ה' שלהן (היא תתהלל) נובעת מה"חלק אלקה ממעל ממש"⁵³.

כו".

(49) להעיר ממחז"ל (ברכות ס, א. וש"ג) אב מזריע תחלה יולדת נקבה.

(50) ועפ"ז יומתק מה שהירושלמי מקדים אמירת ה"כאורות" ל"נאות" [משא"כ להביאור דלעיל (סעיף ו) – שהוא לפי סדרם במשנה – עדיין קשה בהמשנה גופא, דהול"ל "תן עיניך במשפחה ואל תתן עיניך בנוי"].

(51) נסמן לעיל הערה 18.

(52) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(53) תניא רפ"ב.

ז.

"שא נא עיניך" – להביט על שורש הדברים למעלה על פי הנ"ל – שבירושלמי אמירה של ה"נאות" ("תן עיניך במשפחה") היא אותה אמירה המופיעה במשנה – מתורץ מה שהירושלמי אומר, כי הנאות נהגו לומר (לא "תן עיניך" במעלות הפרטיות שלהן, כי אם) "תן עיניך במשפחה". וההסבר בזה:

הכוונה באמירה זו – כפי שהיא מופיעה במשנה – היא להדגיש, שבנות ירושלים מרגישות כי כל המעלות הקיימות אצלן, אינן המעלות שלהן – לא "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁴² – כי אם, שהן ניתנו להן.

– ובסגנון המוסר והחסידות: "בנות ירושלים" יודעות, כי בכדי ששידוך יצלח, חייב הבחור לחשוב לא כל-כך אודות מעלות – רוחניות או גשמיות – שהוא רואה ושמוצאות חן בעיניו, אלא "מהו"י אשה משכלת"⁴³, להתפלל ולכוון למצוא את השידוך הנכון – עליו הוכרז במרום, "בת פלוני לפלוני"⁴⁴.

שכן כל בנות ירושלים מקדימות "בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך", שהדיוק בזה הוא⁴⁵: צריך להסתכל על מעלות האשה (הן רוחניות והן גשמיות) – לא כפי שרואים אותן בעינים במצבן כגון למטה, כי אם צריך להיות תחילה "שא"⁴⁶ נא עיניך (ואחר כך) וראה כו" (בדומה לנאמר⁴⁷ "שאו מרום עיניכם – ואזי יקויים – וראו מי ברא אלה") – להסתכל על המקור⁴⁸, מהיכן מגיעות ונמשכות למטה אותן מעלות;

ובמילא יהיה – "אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה", משום שהמעלות באות הרי מה"משפחה" (כנ"ל סעיף ה').

ואו אז יזכה לכוון לשידוך עליו הוכרז במרום, שם מכריזים "בת פלוני לפלוני" (ולא "פלונית לפלוני"),

(42) פרשתנו ח, יז. וראה סמ"ג מל"ת סד.

(43) משלי יט, ד.

(44) סוטה ב, א. וש"ג.

(45) ראה גם לקו"ש ח"ט שם ע' 90.

(46) אף שבכלל חתן – "נחית דרגא" (במות סג, א).

(47) ישעי' מ, כו.

(48) עפ"ז מתורץ ג"כ מה שבנות ירושלים יוצאות כו' גם ביוהכ"פ

(יום הקדוש) ואומרים "תנו עיניכם כו'" (ומ"ש בתפא"י שביהכ"פ התכוונו רק להקב"ה (ולא לשידוכים) – אינו מתאים לפשטות ל' המשנה, פרש"י ור"ן ברי"ף ועוד). – כי כ"ז היה ברוקא ובהקדמת "שא נא עיניך

כך ומסיים בציטוט נוסף של הפסוק "וכן הוא אומר צאינה וראינה גו'" – משום שהכוונה בגמרא בירושלמי⁶⁰, היא להביא ראייה מפסוק זה על שני הסוגים המפורטים בגמרא – "כאורות" ו"נאות"⁶¹. ולכן הירושלמי מוסיף כאן על המשנה ומעתיק מהפסוק גם את המילים "בעטרה שעטרה לו אמו" (שאינן מופיעות במשנה).

והביאור בזה:

הפסוק "צאינה וראינה גו'", מציין שתי מעלות בקשר לשלמה: (א) "בעטרה שעטרה לו אמו", (ב) "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" "זה בנין בית המקדש", אותו בנה שלמה.

וההבדל בין שתי המעלות הללו הוא:

"עטרה" – כתר מלכות – היא מעלה במלך⁶². וכמאמר חכמינו ז"ל⁶³ שהעדות מי ראוי למלכות בית דוד הינה כאשר עטרת דוד "הולמתו"; בד בבד מדגיש הפסוק כי זוהי "עטרה שעטרה לו אמו" – הדבר מגיע מ"אמו"⁶⁴.

– בדוגמת ה"נאות" האומרות "תן עיניך במשפחה": הן בעלות מעלות, אך הסיבה למעלותיהן היא המשפחה (אמו) – "תן עיניך במשפחה".

לעומת זאת, בנין בית המקדש אכן התבצע⁶⁵ על-ידי שלמה⁶⁵, אך לאידרך – היה זה "הכל בכתב מיד ה'",⁶⁶ זהו "בית ה'"⁶⁷, וכתפילת שלמה⁶⁷: "שמך נקרא על הבית הזה אשר בניתי".

– בדוגמת ה"כאורות", שהן בבחינת "אשה יראת ה' היא תתהלל", אך בזה עצמו היא מרגישה כי

1 שבקרבתן, "הוא הנותן לך כח לעשות חיל", אך לולא
2 זאת הריהן "מכוערות"⁵⁴ – בדומה ללבנה (אשר
3 ישראל מונין ללבנה ודומין ללבנה⁵⁵) אשר "לית לה
4 מגרמה כלום"⁵⁶ [=אין לה משל עצמה כלום] – האור
5 הבוקע ממנה הוא לא האור שלה, אלא (מה שהיא
6 מקבלת) מאור השמש (ועל-ידי זה היא נעשית מאור –
7 הקטן בערך השמש, וגם גדול ביחס לכוכבים).

8 וזהו החילוק בין שני הסוגים "כאורות" ו"נאות":
9 ה"נאות" הינן אלו שחשות את מעלת עצמן, אך
10 להיותן בנות ירושלים וצנועות – הן מכירות כי מעלות
11 אלו מגיעות ממשפחותיהן – "תן עיניך במשפחה". אך
12 עם זאת, ההכרה בעובדה ש"תן עיניך במשפחה", לא
13 שולל אצלה את ההרגש שהיא בעלת מעלה – היא הרי
14 חלק מהמשפחה.

15 לעומת זאת ה"כאורות" מרגישות כיצד "לית לה
16 מגרמה כלום" – הכל בא מהקדוש-ברוך-הוא⁵⁷. ולכן,
17 גם כאשר יש בהן מעלות (ואפילו כאשר יש להן
18 מעלות של יופי, יחוס ועשירות) אין אלו מעלות שלהן.
19 ולכן אין הן מייחסות את המעלות ל"משפחה" (דבר
20 הנותן מקום לתחושה שהיא בעלת מעלות, כנ"ל) –
21 אלא אומרות "שא נא עיניך", שיסתכלו על שורש
22 ומקור הכל – (הקדוש-ברוך-הוא), ו"אל תתן עיניך
23 בנוי" – שעל פי הנ"ל הפירוש בזה⁵⁸: אפילו כאשר
24 קיים "נוי"⁵⁹, הרי "אל תתן עיניך" בטפל ומטה אלא
25 "שא נא עיניך וראה".

ט.

הראיה מהפסוק על שני הסוגים בבנות ירושלים
על פי הנ"ל יובן גם מדוע הירושלמי ממשיך אחר

62 ועד שבזה תלוי ענין המלכות (ראה מגילת אסתר ו, י): קח את הלבוש גו', ואת הכתר לא הזכיר (רש"י שם). וראה שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"דח בארוכה.

63 ע"ז מד, סע"א.

64 ולהעיר שעל מלכות שלמה ביקשה אמו (וראה מ"א א, יז. וראה שם, יג וברד"ק שם).

65 משא"כ דוד רק עשה את ההנחת להבנין, אבל לא את הבנין גופא.

65* והזדרו בזה יותר מבנין ביתו (מ"א ו, לח ושם ו, א ובפרש"י ממדרול – שהש"ר פ"א, א (ה). וש"נ).

66 דה"א כט, יט.

67 לשון הכתוב – דה"ב ג, א. שם ח, א. וראה מלכים א ו, א-ב ועוד (משא"כ "ביתו" – מ"א ז, א. דה"ב ח שם).

67* מ"א ח, מג. דה"ב ו, לג.

54 ע"ד תפלת דוד בנו"כ כתובים שתתקבל תפלתו "כי עני ואביון אני" "עני ואביון אנכי" (תהלים פו, א. קט, כב) ועוד.

55 ראה סוכה כט, א. אה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך.

56 ראה זח"א רנט, ב. ח"ב רמו, א. ועוד.

57 במחז"ל (ויק"ר פכ"ז, ב) עה"פ איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם.

58 שעפ"ז מובנת בפשטות אמירת המכוערות: אל תתן עיניך בנוי, ואצ"ל שהכוונה לנוי שבאחרות.

59 ולהעיר: "יראת" (השייך למכוערות, כנ"ל בפנים) – ר"ת יונתי רעיני אחותי תמותי (ראה לקו"ת שה"ש לה, ד סד"ה תמתי) – כל ד' הסוגים – מלכות כנסת ישראל הכונסת וכוללת כל הספירות.

60 משא"כ בבבלי שהובאו ג' (ד) סוגים אין מקום להביא סיום זה.

61 עפ"ז מובן מדוע הובא פסוק זה (במשנה) – גם בנוגע לט"ו באב (אף שיום חתונתו ויום שמחת לבו קאי (רק) על יום כיפור. וראה הנסמן

בהערה 10).

1 "לית לה מגרמה כלום", הכל הוא של הקדוש-ברוך-
2 הוא⁶⁸.

יא.

הסיום בבבלי בקשר לזמן שלעתיד לבוא

ויש לומר, שגם סיום הגמרא בבבלי – במאמר "עתיד הקדוש-ברוך-הוא לעשות מחול לצדיקים כו" – קשור [לא רק עם הפרט במשנה העוסק ב"בנות ירושלים יוצאות וחולות", שכן גם "עתיד הקדוש-ברוך-הוא לעשות מחול לצדיקים" אלא גם]

עם הענין של "שיבנה במהרה בימינו (המופיע בסיום המשנה). שבזמן שלעתיד – "שיבנה במהרה בימינו" – תהיה לא רק שמחה בכלל, "יום שמחת לבו זה בנין בית המקדש", אלא גם אופן השמחה יהיה "עתיד הקדוש-ברוך-הוא לעשות מחול לצדיקים כו".

וגם מכך נראה החילוק בין אופן לימוד הבבלי והירושלמי⁷⁴:

הגמרא בירושלמי רק מפרשת את המשנה⁷⁵, שהנאמר "שיבנה במהרה בימינו", יהיה באופן של "אמן";

אך בגמרא בבבלי נוספים פרטים חידושים אודות הזמן שלעתיד – "עתיד הקדוש-ברוך-הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עד⁷⁶ וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר⁷⁷ ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו".

(משיחת ט"ו באב תשמ"ג)

ההוספה "אמן" – נצחיות הבאה רק מהקב"ה וזהו הטעם לכך שהירושלמי מוסיף בסיום הענין את המילה "אמן" – "שיבנה במהרה בימינו אמן" – משום שהקשר בין "זה בנין בית המקדש" לבין ה"כאורות" מתבטא ביתר הדגשה בענין של "אמן":

"אמן" הוא מלשון "אמת"⁶⁹. שלכן, כאשר עונים אמן על תפילה ובקשה צריך לכוון "שכך יתאמת לעינינו"⁷⁰. אמת – הריהי שוללת שינוי, ומורה על נצחיות⁷¹.

ההוספה ("שיבנה במהרה בימינו) אמן" מוסיפה ואומרת כי אותו בית "שיבנה במהרה בימינו", בית המקדש השלישי, יהיה בנין נצחי.

הטעם לכך שבית המקדש השלישי יהיה בית נצחי, הוא כנאמר "מקדש אדני כוננו ידיך"⁷² – זהו "בנינא דקוב"ה" [=בניינו עלידי הקדוש-ברוך-הוא]⁷³.

ולכן אומר הירושלמי, כי המעלה של "בנין בית המקדש", שהוא בית ה' – בדומה למעלה של ה"כאורות" המרגישות כי הכל מגיע ממי ש"ברא אלה" – יהיה בגילוי בבית המקדש השלישי, שהוא יהיה בנין נצחי – "שיבנה המהרה בימינו אמן".

החובא בירושלמי במק"א – מגילה פ"ב ה"ד. מו"ק פ"ג ה"ז).
(76 ולהעיר: מלשון חז"ל הנ"ל (בבבלי*) "בג"ע מוכח, שלעת"ל גם הגופים יהיו בג"ע (כפשוט הענין שהמחול לצדיקים יהי' לנשמות בגופים. – וצ"ע בלקו"ת ואתחנן ז, ב**). – ובפרט לדעת הרמב"ן (בש' הגמול. וראה לקו"ת צו טו, ג. דרמ"צ יד, כ. ובכ"מ) שזהו עיקר השכר. [ובלאה"כ מוכרח לומר כן. כי מכיון שקודם החטא הי' גופו של אדה"ר בג"ע, עכצ"ל שלעת"ל כשיתוקן החטא בשלימותו. ועוד יתוסף – יוכלו הגופים להיות בג"ע].

וע"פ המבואר לעיל הערה 37, דזה שבסיום המס' בבבלי מודגשות פרטי המעלות דבנות ירושלים כמו"ש בהן גופא, הוא מפני שבבבלי מודגש ענין הכלים – מובנת גם השיכות דפרט האמור (שהמחול דלעתיד יהי' בג"ע) לסיום המס' בבבלי, כי בזה מודגש הענין דבירור הגוף (כלים). (77 ישעי' כה, ט.

(68 וי"ל שגם במשנה עצמה נרמזים ב' הסוגים – ב' הענינים: "יום חתונתו זה מ"ת" – התורה ענינה "דברי כאש" (ראה ברכות כב, א) – הבא מלמעלה (בדוגמת "תן עיניך במשפחה"): ו"יום שמחת לבו זה בנין ביהמ"ק" – בדוגמת ה"כאורות" (כנ"ל בפנים).

(69 ראה שבועות לו, א וברש"י ד"ה בו שם. וראה בפרטיות אנציקלופדי תלמודית ערך "אמן". וש"נ.

(70 ב"ח לטור או"ח סק"ד ד"ה ויענו. וראה ט"ז (סק"ג) מג"א (סק"י) ושו"ע אדה"ז שם (סעיף ט).

(71 ראה פרה פ"ח מ"ט. ולהעיר מסוף נזיר דעניית אמן היא כדוגמת "גבורים נוצחין".

(72 בשלח טו, יז. רש"י עה"פ.

(73 זח"ג רכא, א. זח"א כח, א.

(74 ע"ד הנ"ל בפנים (סעיף ו) בנוגע לפירוש הסוגים בבנות ירושלים.

(75 ולכן לא הובא המאמר "עתיד הקב"ה כו" בירושלמי כאן (אף

(* משא"כ בירושלמי (שצויינו בהערה הקודמת) איתא. "לעתיד לבא" ולא "ג"ע". וראה לקמן בפנים ההערה בסופה.
(** וראה לקו"ש חט"ז ע' 154 הערה 44. לעיל ע' 67 הערה 85.

לקוטי שיחות

פרשת עקב

כרך כד, ב

מתורגם ללשון הקודש

למרות שמדובר בפסוק על "שוחד", זאת, כפי שמבאר הרא"ם וכפי שמוכן בפשטות, ש"שוחד" במקרים אחרים, אצל דיין בשר ודם, ייתכן שכוונתו "לזכות את החייב" עיוות הדין, או "לוותר לו עונשו", "וה' יתברך לא יפול בו לזכות את החייב, רק לוותר העונש". לכן מדגיש רש"י שכאן מדובר על שוחד שמטרתו "לפייס". כלומר, ויתור על העונש, ולא "לזכות את החייב", כי את זאת אין צורך לשלול.

אך עדיין אין מובן מדוע מוסיף רש"י בפירושו את המילה "בממון", וכפי ששואל הרא"ם: "לא ידעתי מה ממון נופל אצל הקדוש-ברוך-הוא. ולמה לא פירש ולא יקח שוחד המצוה בעבור העבירה?"

וכן: מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילים "ולא יקח"? והרי פירושו כאן קשור רק למילה "שוחד" – (א) שזהו "פיוס", (ב) שהפיוס נעשה באמצעות "ממון".

ג.

"ממון" – מהי הכוונה בכך?

על השאלה של הרא"ם המוזכרת לעיל מציינים המפרשים⁵ מספר תירוצים:

(א) משמעות המילה "ממון" כאן היא הבאת קרבן לקדוש-ברוך-הוא, והתורה מדגישה לנו כאן, ש"זבח רשעים תועבה"⁶ – כל עוד אין חוזרים בתשובה, אין הקרבן מתקבל.

(ב) משמעות הענין "לפייסו בממון" כאן היא כנאמר לפני כן "ויקחו לי תרומה"⁷, הכוונה היא לכל ממון שמקדישים "לי – לשמי", לצרכי המשכן,

הכתובים. אבל ראה חדא"ג מהרש"א נדה שם (סט, ב ד"ה ושאלו). לקו"ת נשא ד"ה כה תברכו (כו, סע"א ואילך).

(5) ראה גו"א, דברי דוד (להט"ז), שפ"ח. וראה גם משכיל לדוד.

(6) משלי כא, כז.

(7) תרומה כה, ב.

א.

"לא ישא פנים"

על הפסוק¹ "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים... אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד", אומר רש"י: "לא ישא פנים – אם תפרקו עולו", "לא יקח שוחד – לפייסו בממון".

יש להבין: מה מחדש רש"י באומרו ש"לא ישא פנים" אמור לגבי "אם תפרקו עולו" – והרי, מתי לא ישא הקדוש-ברוך-הוא פנים? כאשר מקיימים תורה ומצוות? מה החידוש בכך?!

אומרים המפרשים², שרש"י רוצה להבהיר מדוע נאמר כאן "לא ישא פנים", ולפני כן, בברכת כהנים, נאמר³ "ישא ה' פניו אליך"⁴. ורש"י מפרש, שמדובר כאן במצב שונה, "אם תפרקו עולו".

אך עדיין אין מובן מהו החידוש בכך, והרי ברור מאליו, לכאורה, ש"לא ישא פנים" מדבר על "אם תפרקו עולו"?

ועוד: על המילים "ישא ה' פניו אליך" מפרש רש"י "יכבדו כעסו". ויוצא, אפוא, שמדובר שם במצב שבו יש "כעסו", ובודאי קיים גם הגורם "לכעסו" – התנהגות שהיא ההיפך מרצון ה'. אך למרות זאת "ישא ה' פניו". ואם כך, מתעוררת שוב הסתירה שלעיל?

ב.

"ולא יקח שוחד"

כן יש להבין לגבי הפירוש השני של רש"י: "ולא יקח שוחד" – "לפייסו בממון".

מובן, מדוע מוסיף רש"י את המילה "לפייסו",

(1) פרשתנו י, יז.

(2) דבק טוב, משכיל לדוד, מלאכת הקודש.

(3) נשא ו, כו.

(4) וראה ברכות כ, ב. ר"ה יז, סע"ב. נדה ע, ב. ספרי נשא שם. פיה"מ

הארמב"ם מגילה פ"ד (ה"ק קורא) מ"ח. ובכ"מ.

ובתוס' ר"ה ונדה שם, שע"פ פשוטו של מקרא אין זו סתירה בין

1 המקדש וכדומה. והתורה אומרת שעל ידי נתינת ממון
 2 לגבוה אי אפשר לבטל עונש על עבירה – אלא
 3 באמצעות חזרה בתשובה.
 4 (ג) הכוונה במילה "ממון" היא לכל מצוה הקשורה
 5 בנתינת ממון, כמצות הצדקה וכדומה. וכאמור לעיל,
 6 אין די בכך.
 7 אבל: תירוצים אלו משיבים רק על חלק הטפס של
 8 שאלת הרא"ם, כיצד תיתכן מציאות של קבלת ממון
 9 אצל הקב"ה. אך השאלה העיקרית נותרת בעינה:
 10 כיון שהסיבה לכך שיכולה להיות מחשבה
 11 שהממון יכול כביכול לפעול כ"שוחד" אצל הקדוש-
 12 ברוך הוא איננה כמו בממון אצל בשר ודם, שצומחת
 13 תועלת לדיין מהממון עצמו, אלא משום שבאמצעותו
 14 נעשתה מצוה, הובא קרבן וכדומה, מדוע מבדיל רש"י
 15 בין מצוה "בממון" לבין מצוה אחרת – במה שונה
 16 מצוה המתקיימת על ידי נתינת ממון מכל המצוות
 17 האחרות?
 18 ובמיוחד לפי הפירוש הסובר שמדובר כאן על
 19 קרבן, שהוא "ניחוח" – נחת רוח לפני⁸, ההיפך
 20 מ"כעסו", הרי בודאי צריך היה רש"י לומר במפורש
 21 "לפייסו בקרבן", ולא רק לדמוז על כך במילה
 22 "בממון"?
 23 ועוד – לפי פירוש זה, הרי "העיקר חסר מן
 24 הספר", שקרבן אינו מכפר בלי תשובה;
 25 ועוד: לפי פשוטו של מקרא – כיצד נרמז
 26 (לפחות) במילים "לא יקח שוחד", שקרבן אינו מכפר
 27 אלא עם תשובה?
 28 ועוד – לא ייתכן לומר שרש"י מתבטא במילה
 29 "בממון" משום שאצל בני אדם נפוץ לשחד בדרך כלל
 30 "בממון"⁹ – כי: א) גם אצל בני אדם קיים "שוחד"
 31 דברים¹⁰, וכדומה. ב) ועיקר: עדיין נשאר השאלה
 32 על הפסוק – מדוע מתבטאת התורה במילה "שוחד"
 33 שמשמעותה בדרך כלל "בממון", ואינה משתמשת
 34 בביטוי שמשמעותו "במצוות" וכדומה?

ד.
דוקא כאשר "פורקים עול"
 ההסבר לכך הוא:

הכוונה בפירוש רש"י כאן מובעת בדיוק בלשונו –
 "אם תפרקו עולו", ולא אחד מהביטויים האחרים
 המופיעים בפרשת בחוקותי וכדומה.

אין מדובר כאן על אי קיום מצוות רגיל, ועשיית
 עבירות ר"ל,

שהרי במקרה כזה מבקשים מהקדוש-ברוך-הוא,
 ואף הכהנים מברכים ש"ישא ה' פניו אליך", שה'
 יכבוש את כעסו ולא יעניש –

אלא כאן מדובר על פריקת עול – על מי שמסיר
 לגמרי מעצמו את עולו של הקדוש-ברוך-הוא ר"ל,
 הוא חדל להיות עבד ה', ולהיפך¹¹, הוא חש עצמו
 חפשי לנהוג כרצונו ואומר "בשרירות לבי אלך"¹².
 עליו אומרת התורה "לא ישא פנים": עמו ינהג
 הקדוש-ברוך-הוא בחומרה, ולא יוותר.

ההכרח לפירוש זה נובע מתוכן הפרשה באופן כללי:
 הפרשה מתחילה¹³ במילים "ועתה ישראל מה ה'
 אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה...". ורש"י מפרש:
 "אף על פי שעשיתם כל זאת עודנו רחמיו וחיבתו
 עליכם, ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם כי
 אם ליראה...".

מיד בתחילת הפרשה מודגש, שהקדוש-ברוך-הוא
 אכן נושא פנים לישראל, "אף על פי שעשיתם..."
 והוא דורש מהם רק "ליראה...".

ולפיכך, כאשר נאמר לאחר מכן בפסוק "לא ישא
 פנים", הכרחי לומר, שמדובר כאן על ההיפך מענין זה
 – כלומר, במקרה שבו אין "ליראה...".

ולכן מפרש רש"י "לא ישא פנים – אם תפרקו
 עולו". כדלעיל.

ה.

נתינת ממון – כופר נפש

לפי זה מובן מדוע אין רש"י יכול לפרש, כמפרשים

(11) ראה תולדות (כו, מ): תעבור (והפכו) .. ופרקת עולו.

(12) נצבים כט, יח.

(13) פרשתנו י, יב.

(8) פרש"י ויקרא א, ט.

(9) ראה משכיל לדוד.

(10) כתובות (קה, ב), אבל רש"י עה"ת (שמות – כג, ח) לא פירש

35 על השפעת הממון ואפשרותו לסייע לנותן: האדם
36 עלול לחשוב, שלמרות היותו פורק עול ולמרות שאין
37 הוא מסור לקדוש-ברוך-הוא, יכול הוא למסור במקום של
38 עצמו את ממונו, והקדוש-ברוך-הוא יקבל זאת כ"כופר
39 נפשו".

40 על כך אומרת התורה: "ולא יקח שוחד". הקדוש-
41 ברוך-הוא לא יקבל כופר, תחליף, אלא אם כן האדם
42 מוסר את עצמו לקדוש-ברוך-הוא, ורק אז יש השפעה
43 לנתינת ממון לקדוש-ברוך-הוא. אך כאשר הוא "פורק
44 עול", הרי אז "לא יקח שוחד".

45 לפי זה מובן מדוע מודגש בפסוק, ורש"י מצטט
46 זאת - "לא יקח": אמנם, נתינת הממון כרוכה
47 במשמעותה לנתינת עצמו - חיי נפשו, והיא ענין של
48 קבלת עול, אלא שמשום היותו פורק עול אין נתינת
49 הממון יכולה להוות תחליף לו. ולכן מודגש בפסוק
50 שאין שוללים את (נתינת ה)ממון, אלא את אי-קבלתו
51 כ"פיוס" וכ"שוחד", התורה מדגישה "ולא יקח שוחד".

ו.

"לא משוא פנים" ב"מילי דחסידותא"

כל דבר - ובמיוחד הענינים של התורה והמצוות
- הוא בהשגחה פרטית. אנו רואים, שענין זה,
שהקדוש-ברוך-הוא "לא ישא פנים ולא יקח שוחד"
מופיע גם בסיום הפרק הרביעי של מסכת אבות:
"שאינן לפניו... ולא משוא פנים ולא מקח שוחד".

ולפי הסדר של "יש נוהגין"²¹ ללמוד פרקי אבות
"כל שבתות הקיץ", יוצא (בחלק מן השנים), שהפרק
הרביעי נלמד בשבת פרשת עקב.

וכאן רואים, שדוקא לפי פירוש רש"י בפשוטו של
מקרא, מבוארת ומתורצת השאלה: מה מחדשת
המשנה על הפסוק המפורש בתורה!

אלא, ההבדל ביניהם מובן לפי האמור לעיל:

בתורה מופיע פסוק זה בפסוקים שמדובר בהם
על מצב של "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל

1 אחרים¹⁴, שב"לא יקח שוחד" הכוונה היא ל"שוחד
2 מצוות". וזאת, משום שבאופן שבו מסביר רש"י פסוק זה
3 - שמדובר כאן על מי שחט בו "ליראה", על מצב של
4 "תפרקן עולו" לא ייתכן לפרש שב"לא יקח שוחד" הכוונה
5 היא לכך שהקדוש-ברוך-הוא אינו לוקח "שוחד מצוות"
6 מ"פורק עול", כי מחשבה זו כבר הופרכה על ידי הנאמר
7 לפני כן - "לא ישא פנים".

8 רש"י צריך, אפוא, למצוא דבר שבו תיתכן מחשבה
9 של אפשרות לעורר פיוס וכפרה גם לגבי פורק עול. ולכן
10 אומר רש"י "לפייסו בממון".

11 רש"י אינו צריך להבהיר מדוע ייתכן לחשוב ש"ממון"
12 מכפר על "תפרקן עולו", כי את זאת למדנו כבר לפני כן:
13 על המילים "ולא תקח כופר"¹⁵, הנאמרות לגבי הורג נפש,
14 אומר רש"י "לא יפטר בממון", ובדומה לכך נאמר לגבי
15 שור שהרג אדם "ונתן פדיון נפשו"¹⁶. מכך מובן,
16 של"שוחד" של "ממון" יש תכונה והשפעה כפולה:
17 בנוסף לכך שמקבל הממון נעשה "משוחד" משום
18 התועלת וההנאה שיש לו מהממון, משמש הממון גם
19 כ"כופר" - תחליף לנותן - שבמקום שימסור את עצמו
20 למצוות וכדומה, הוא נותן את ממונו¹⁷. ורש"י¹⁶ אף
21 מביא את הדעה לגבי כופר של שור שהרג אדם -
22 שהכוונה של "פדיון נפשו" היא "דמי מזיק".

23 והסיבה לכך מובנת - זוהי מדה כנגד מדה,
24 כנאמר¹⁸: "בדבר אשר זדו עליהם". וכפי שמסביר
25 אדמו"ר הזקן בתניא¹⁹ במיוחד על מצות הצדקה,
26 שכיון שבאמצעות הממון "היה יכול לקנות חיי נפשו",
27 לפיכך "הרי נותן חיי נפשו לה".

28 וכפי שאומר רש"י בהמשך²⁰, מספר פסוקים לאחר
29 מכן, על המילים "היקום אשר ברגליהם" - "זה ממנו
30 של אדם שמעמידו על רגליו".

31 ואת זאת שוללת כאן התורה, ואומרת שאת
32 הקדוש-ברוך-הוא אי אפשר "לפייסו בממון": כמובן,
33 אין הכוונה להבהיר שאי אפשר "לקנות" ח"ו את
34 הקדוש-ברוך-הוא באמצעות ממון, אלא מדובר כאן רק

(19) פל"ז (מח, סע"ב).

(20) פרשתנו יא, ו. וראה רש"י שמות ד, יט.

(21) סידור אדה"ז. וכן הוא דעת הרמ"א (או"ח ס"ו רצב - ולא העתיק זה אדה"ז בשולחנו שם). סידור הרמ"ק. מטה משה סי' תפו. מנהג זה הובא בס' המנהיג (מנהג צרפת), ס' המנהיגים למהר"י טירנא (מנהג הגר פולין וברונא), ארחות חיים (משבועות ועד סוכות). ועוד. - ולהעיר ש"א הן בקיץ והן בחורף - טור מר"ע גאון. ועוד. וראה מחזור ויטרי.

(14) רמב"ן וספורנו (ומפרשי רש"י הנ"ל) כאן. פיה"מ להרמב"ם אבות ספ"ד (הובא לקמן בפנים). ולגירסת המאירי (אבות שם. ועוד) כ"ה בספרי פרשתנו כאן.

(15) מסעי לה, לא.

(16) משפטים כא, ל.

(17) ולהעיר ממכות ב, ב.

(18) יתרו יח, יא.

30 ובפעולתם של האדם המקיים, אלא משמעותה של
31 מצוה הוא קיום רצון העליון, ואילו עבירה היא –
32 לפעול בניגוד לרצון העליון. ולכן כל מצוה, והפכה,
33 היא ענין בפני עצמו.

34 אלא שבכך יש שני ענינים – "ולא משוא פנים ולא
35 מקח שוחד": ההבדל בפשטות בין "משוא פנים" לבין
36 "מקח שוחד" הוא: "משוא פנים" הוא ויתור משום
37 מעלת האדם, ואילו "מקח שוחד" הוא ויתור הנובע
38 מחשיבותו של הדבר הניתן.

39 ויש לומר, שזוהי גם השפעתם על הדיין: "משוא
40 פנים" מביא לידי כך שמעלתו של האדם אינה נפגמת
41 על ידי העוול שעשה – הוא אינו חוטא (מלשון
42 חסרון). ואילו "שוחד" מביא לידי כך שמעשאו הבלתי
43 רצוי נמחק ומתבטל.

44 ואת זאת מחדשת המשנה: היחס²⁵ שבין האדם
45 לקדוש-ברוך-הוא אינו "משתוה" על ידי מצוה כנגד
46 עבירה, וכן העבירה אינה נמחקת על ידי קיום מצוה.

47 בכך יובן גם²⁵ הנאמר במדרש²⁶ שחזרה בתשובה
48 היא מעין "שוחד" – "אתה נוטל שוחד מן הרשעים
49 בעולם הזה, תשובה ומעשים טובים ותפילה (ומסיים)
50 עשו תפילה²⁷ ותשובה" – משום שהשפעתה של חזרה
51 בתשובה נעלית מן המצוות באיך-ערוך, ובענינו
52 מתבטא הדבר בכך שלא זו בלבד שמוותרים לאדם,
53 שנעשה בעל תשובה, אלא שהחזרה בתשובה גם משנה
54 את המעשה הבלתי רצוי.

55 היא הופכת זדונות לשגגות²⁸: יותר מכך – זדונות
56 כזכיות²⁹, יותר מכך – זדונות כזכיות ממש³⁰.

(משיחת ש"פ עקב תש"מ)

1 מעמך...", ומשום כך הכרחי להסביר, כדלעיל,
2 שהמילים "ולא יקח שוחד" מהוות המשך לענין
3 הכללי של קבלת עול מלכות שמים. ולכן רש"י –
4 שדרכו היא בדרך הפשט – מפרש: "לא ישא פנים
5 – אם תפרקו עולו, ולא יקח שוחד – לפייסו
6 בממוין".

7 לעומת זאת תוכנן של משניות פרקי אבות היא
8 "מילי דחסידותא"²², ולכן הכרחי לומר, שהנאמר שם
9 על הקדוש-ברוך-הוא "שאין לפניו... ולא משוא פנים
10 ולא מקח שוחד", מבטא ענין שונה, ומדובר שם על
11 שומר תורה ומצוות, אשר דורשים ממנו גם דרגה של
12 "מילי דחסידותא".

13 וכפי שאומר הרמב"ם בפירושו למשניות²³: "לא
14 יקח שוחד הטובות כמו שיעשה אדם אלף טובות ורעה
15 אחת שלא ימחול ה' יתברך מעבירה ההיא לרוב
16 טובותיו ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר
17 אבל יענש על זאת הרעה האחת ויגמלהו על הטובות
18 ההם כולם"²⁴. וזהו ענין לא יקח שוחד. והוא כמו לא
19 ישא פנים שיענש הגדול במעלות על דבר מועט כמו
20 שנענש משה רבינו ע"ה .. וגמול עשו הרשע על כבוד
21 אב ואם ונבוכדנאצר על כבוד ה' יתברך .. וזהו ענין
22 ולא משוא פנים".

23 כלומר, החשבון על המצוות והעבירות אינו באופן
24 של "סחר – חליפין" של מצוות ועבירות, ומנכים
25 משכר מצוה כדי לבטל עונש של עבירה וכדומה –
26 אלא, על כל מצוה ועל כל עבירה יש שכר ועונש
27 בנפרד.

28 ויש לומר, שאחד הטעמים לכך הוא: קיום
29 המצוות והעבירות אינו נמדד רק בהשפעתם

*25) בהבא לקמן – ראה בארוכה יותר לקו"ש חלק לר ע' 59 ואילך.

26) מדרש תהלים מזמור יז, ב. יל"ש שם רמז תר"ע.

27) ובמד"ת באבער וביל"ש תהלים רמז תר"ע – ליתא תיבת תפלה.

28) יומא פו, ב תשובה מיראה.

29) יומא שם תשובה מאהבה.

30) ראה תניא ספ"ז. ובארוכה בביאור דרגות אלו – לקו"ש

[המתורגם] חיי"ז ע' 195 ואילך. וש"ג.

22) ראה ב"ק ל, א.

23) אלא שהוא פירש כן גם בכתוב דידן, וא"כ קשה לכאורה, כנ"ל בפנים, מהו החידוש במשנה. אבל לפרש"י מובן. ולהעיר, שבפירוש רבינו יונה שם מציין לכתוב בדברי הימים ולא לכתוב דידן.

24) להעיר ממדרש משלי רפ"א. ספרי ברכה לג, ו. האזינו לב, ד.

25) כי מצוה – ל' צוותא וחיבור (לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ)

ועובר עבירה – בתכלית הפירוד בשעת מעשה (תניא פכ"ד).

ילקוט לוי יצחק על התורה

בהשלחן² נרמז ענין היחוד³ דו"ן, והלחם הי' על השלחן תמיד כמ"ש' לחם פנים לפני תמיד, כי היחוד צריך להיות בתמידיות, כי אין להפריד יסוד ומלכות זה מזה ח"ו.

והיו ד' סניפים של זהב מפוצלין מראשיהן שהיו סומכין בהן ב' לסדר זה וב' לסדר זה וכ"ח קנים י"ד לסדר זה וי"ד לסדר זה כדאיתא במנחות פי"א משנה ו'. ועיין בפרש"י בחומש פ' תרומה⁵.

הב' פעמים י"ד קנים, י"ל הם מהב' ידים" .. ובכל יד יש ה' אצבעות, שבה' אצבעות יש י"ד פרקין, ג' ג' בד' אצבעות, ובגודל ב' פרקין,

ועד"ז בהקנים הי' כמו"כ בהד' אורים שבין החלה התחתונה, עד בין החלה הרביעית והחלה החמישית, היו מונחים ג' קנים בכל אור, והם לנגד הד' אצבעות שעד אגודל, שבכל אצבע ג' פרקין, ובהאור שבין החלה החמישית להעליונה היו מונחים ב' קנים לנגד ב' פרקי אגודל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רמג

שמות כה, כז - ועשית קערתיז וכפתיו וקשותיו ומנקיתיו אשר יסך בהן זהב מהור תעשה אתם

כא

ביאור ורמז במספר ה"קנים", י"ד לכל צד, ארבעה שורות של "ג-ג" קנים, ושורה העליונה "ב" קנים

ארבעה' סניפין של זהב היו שם, מפצלין מראשיהן שהיו סומכים בהן, שנים לסדר זה, ושנים לסדר זה. ועשרים ושמונה קנים, כחצי קנה חלול, ארבעה עשר לסדר זה, וארבעה עשר לסדר זה.

מנחות פרק יא משנה ו (דף צו, א בגמרא)

(2) בסיומן זה יבוארו "חמש" שאלות בנוגע סידור לחם הפנים, והם:

- (א) מהו הענין דה"שלחן'?
- (ב) מה הטעם, דהיו בדיוק "ב" מערכות של לחם הפנים?
- (ג) מה הטעם, דבכל מערכת של לחם הפנים היו בדיוק "כח" קנים, "יד" קנים לסדר זה, ו"יד" קנים לסדר זה?
- (ד) מהו הטעם (הפנימי), דהיו בדיוק "חמש" שורות של קנים?
- (ה) בהנ"ל שאלה ד, מה הטעם (הפנימי), דבהחמש שורות של קנים, היו ארבע פעמים "שלושה" קנים, ובשורה העליונה (בין החלה העליונה והשני) היו רק "שנים"?
- (3) ראה אור התורה ויקהל עמוד ב'קפח וז"ל: השולחן מקור ההשפעה לבי"ע, ולכן הוא צלע צפון, כי הדם הוא הנפש וכו' עיי"ש.
- וראה לעיל סימן יז. יח. יט. תורת חיים תרומה שז, ג. (מובא לעיל סי' יח הערה 2).
- (4) תרומה כה, ל.
- (5) שם, פסוק כט (ד"ה וקשותיו).
- (6) ראה בפנים בתורת לוי יצחק כאן, הביאור בזה.

(1) [ביאור המשנה עפ"י משניות מביארות]: משנה זו ממשיכה בתיאור השולחן וסידור לחם הפנים עליו. **ארבעה סניפין של זהב** (לוחות זהב), היו שם (בקצות השולחן, שהיו עומדים על הארץ ועולים מעל גובה השולחן, כנגד גובה מערכת הלחם), **מופצלין מראשיהן** (בראשי הלוחות, מעל לגובה השולחן, היו פיצולים, כדי לתת עליהם קנים), שהיו סומכים בהן (בלוחות אלו את מערכות הלחם), **שנים לסדר זה ושנים לסדר זה** (שני לוחות משני הצדדים של המערכת האחת ושני לוחות משני הצדדים של המערכת השנייה), **ועשרים ושמונה קנים** (של זהב היו נתונים בפיצולים של הלוחות, כל קנה היה) **כחצי קנה חלול** (שהיה סדוק לארכו), **ארבעה עשר** (קנים) **לסדר זה** (למערכת האחת), **וארבעה עשר לסדר זה** (למערכת השנייה), שכן בכל מערכת היו שש חלות, חלה על גבי חלה; החלה התחתונה היתה מונחת על השולחן עצמו, וארבע החלות האמצעיות היו מונחות, כל אחת מהן, על שלשה קנים, הרי שנים עשר קנים, והחלה העליונה היתה מונחת על שני קנים בלבד, לפי שאין עליה משא, הרי ארבעה עשר).

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

שְׂכִינָה - דֹרֵשׁ וְתוֹבֵעַ "הֵיכָן הִיא הַשְּׂכִינָה?!", "הֵיכָן הִיא מְשִׁיחַ צְדֻקָנוּ?! וְלֹא יִנְחַל וְלֹא יִשְׁקוּט - עַד שְׂיַפְעֵל גְּלוּי הַשְּׂכִינָה לְכָל יִשְׂרָאֵל.

(הַתְּנַעֲדוּיּוֹת תַּשְׁמ"ו ח"ב, ע' 832. מֵתוֹךְ לְקִרְאָת-שַׁבָּת)

הַחוּשֶׁה מֵצֻטְמָצִים

אֵין כָּל סִתְיָרָה בְּדַבָּר, כַּאֲשֶׁר אוֹמְרִים שְׁכָל מַעֲשֵׂה טוֹב שְׁנַעֲשֵׂה בְּמִשָּׁה כָּל הַדּוֹרוֹת, הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל "יַחַד נִצְחִי", וּמִמִּילָא מְרַבָּה אוֹר וּמִמְעֵט אֶת הַחוּשֶׁה, וּבִיחַד עִם זֶה, שְׁמַדּוֹר לְדוֹר יִשְׁנוּ עֲנִינֵי שֶׁל יְרִידָה, "אֲכַשּׁוּר דְרָא?!" (בְּתַמִּיחָה), עַד לְ"עֲקֻבוֹת מְשִׁיחָא", וּבְזֶה גּוֹפֵא - עֲקֻבְתָא דְעֻקְבְתָא דְמְשִׁיחָא, חוּשֶׁה כְּפוּל וּמְכַפֵּל.

כִּי חוּשֶׁה זֶה אֵינוֹ אֵלָא בְּאוֹתוֹ שְׁטַח בְּעוֹלָם שְׁעֵדִין לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו אוֹר הַקִּדְשָׁה (מֵאִיזוֹ סִיבָה שְׁתַּהֲיָה), מֵהַ- שְׂאִין-כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְשֻׁטְחִים שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם אוֹר הַקִּדְשָׁה וּנְתַבְרָרוּ כְּכֹר - הָרִי בּוֹדָאֵי שְׁעֵנִין זֶה הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁל "יַחַד נִצְחִי", כִּךָ שְׁכַאֲפוֹן כְּלָלִי יִשְׁנוּ כְּכֹר אוֹר גְּדוּל, וְלֹא נִשְׁאָר אֵלָא לְכַר אוֹתָם שְׁטַחִים מְסִימִים שְׁבָהִים עֲדִין שׁוֹרֵר חוּשֶׁה כְּפוּל וּמְכַפֵּל.

(הַתְּנַעֲדוּיּוֹת תַּשְׁמ"ה ח"ב ע' 1295. מֵתוֹךְ לְקִרְאָת-שַׁבָּת)

הַצְּטַבְרוֹת שֶׁל טוֹב

אֵיךְ יִתְכַן שְׁדוּקָא דֹרְנוּ, דוֹר יְתוֹם זֶה, יִזְכֶּה לְגְלוּיִים שֶׁל הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה, דְּבַר שְׁלֵא זְכוּ לוֹ הַדּוֹרוֹת הַנַּעֲלִים הַקּוֹדְמִים; כְּלוּם "אֲכַשּׁוּר דְרָא" (רְאֵה יְכֻמוֹת לֹט, ב)?

בְּדוֹר שְׁלֵנוּ דְּוָקָא יִשְׁנוּ כָּל הַטוֹב הַמְצֻטְבֵּר שֶׁל כָּל הַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת, שְׂאִם-כֵּן יֵשׁ גַּם אֶת כָּל הַרְעָה שֶׁהַצְּטַבֵּר, כִּי הַטוֹב הוּא מְצִיאוֹת נִצְחִית - כְּשִׁיחֵי מְקִיָּם מְצוּהָ הָרִי זֶה לְנִצְחָה, "וְיַחַד זֶה לְמַעְלָה הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד" (תַּנְיָא פֶּרֶק כ"ה) - וְאֵלוֹ רַע אֵינוֹ מְצִיאוֹת, זֶה רַק הַעֲלָם וְהַסְתֵּר, וְלֹאֲחֵר שֶׁהֶאֱדָם כְּכֹר קָבֵל עוֹנֵשׁ הַמְמַרְק אוֹ עֲשֵׂה תְשׁוּבָה - וְדֹאֵי שֶׁהֶרַע כְּכֹר נִתְבַטֵּל, וְיִתְרָה מֹזָה - הוּא נִהְפֵּךְ לְטוֹב, שְׁכֵן עַל-יְדֵי תְשׁוּבָה מֵאֲהָבָה "זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כְּזֻכוּיּוֹת" (יּוֹמָא פו, ב).

(לְקוּטֵי-שִׁחוֹת חֵלֶק א', עמ' 247. מֵתוֹךְ לְקִרְאָת-שַׁבָּת)

פְּרוּ וּרְבוּ

הַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה תְּלוּיָה בְּקִיּוּם מְצוֹת "פְּרוּ וּרְבוּ" דְּוָקָא (גַּם בְּמוֹבְנָה הַרוּחָנִי, הֵינִינוּ קְרוּב יְהוּדִים לְאֲבִיהֶם שְׁבִשְׁמִים), שְׁכֵן "כָּל הַמוֹסִיף נֶפֶשׁ אַחַת בְּיִשְׂרָאֵל, כְּאֵלוֹ בְּנֵה עוֹלָם" (רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת אִישׁוּת, פַּט"ו ה"ז), וְעַל-יְדֵי סִיּוּם קִיּוּם מְצוּהָ זֶה בְּאִים לְשִׁלְמוֹת בְּגִין הַעוֹלָם כְּלוּ, שֶׁהִיא הַתְּגֻלוֹת מְלֻכוֹתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה בְּעוֹלָם בְּגֻאֲלָה הַעֲתִידָה.

וְאִף שְׁכָל הַגְּלוּיִים דְּלַעֲתִיד תְּלוּיִים בְּכָל מַעֲשֵׂינֵינוּ וְעַבְדוֹתֵנוּ בְּמִשָּׁה זְמַן הַגְּלוּת, מוּבָן שְׁבִפְרֻטִּיּוֹת - בְּגִין הַעוֹלָם מִחֻדָּשׁ נַעֲשֵׂה בְּאִמְצָעוֹת הוֹסְפָה בְּקִיּוּם מְצוּהָ שְׁעֵנִינָה בְּגִין הַעוֹלָם.

(לְקוּטֵי-שִׁחוֹת חֵלֶק ל', עמ' 30. מֵתוֹךְ לְקִרְאָת-שַׁבָּת)

מְשִׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה אֶת מִשָּׁה רַבֵּנוּ

מְבֹאָר בְּחִסְדוֹת שְׁמִשִּׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה עִם כָּל הָעָם, גַּם עִם מִשָּׁה רַבֵּנוּ (וְהַדְּבַר מֵתֵאִים לְמָה שְׁנֵאָמַר בְּמִדְרָשׁ (תַּנְחוּמָא ס"פ תּוֹלְדוֹת, יל"ש ישע"י, רַמְזוֹ תַעוֹ) שְׁמִשִּׁיחַ הָיָה גְדוּל מִמִּשָּׁה רַבֵּנוּ).

וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִמָּה שְׁנֵאָמַר (בְּרַכָּה לַד, יו"ד) "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשָּׁה". וְכֵן כְּתַב הַרְמְבַ"ם (הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה, פ"ט ה"ב) שְׁמִשִּׁיחַ יְהִיָּה "נְבִיא קְרוּב לְמִשָּׁה רַבֵּנוּ", שְׁכֵן הַדְּבָרִים אֲמוּרִים לְגַבִּי מַעֲלַת הַנְּבוּאָה דְּוָקָא, אֵךְ לֹא לְגַבִּי לְמוֹד הַתּוֹרָה, וּבְפִרְט תּוֹרָתוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ, הֵינֵנוּ פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה "יַחֲדָה" שְׁבַתּוֹרָה, שְׁזֶה מֵתֵאִים לְמִשִּׁיחַ, שְׁבַחֲתֵנוּ "יַחֲדָה".

(ע"פ לְקוּטֵי-שִׁחוֹת חֵלֶק כ"א, עמ' 351. מֵתוֹךְ לְקִרְאָת-שַׁבָּת)

יְהוּדֵי תוֹבֵעַ - הֵיכָן הַשְּׂכִינָה?!

כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְצְאוּ בְּגֻלוֹת, בְּמַעֲמַד וּמְצַב שְׂאִין גְּלוּי שְׂכִינָה, "אוֹתִיתֵנוּ לֹא רְאִינוּ גו'" - לֹא יְכוּלָה לְהִיּוֹת לָהֶם הַרְגֵּשָׁה טוֹבָה! פִּיצַד יִתְכַן שְׂיַנְעֵם לְיַהוּדֵי כַּאֲשֶׁר אֵינוֹ רוֹאָה גְּלוּי שְׂכִינָה?! - דְּבַר כְּזֶה הוּא הַפֶּךְ טְבַעוֹ שֶׁל יְהוּדִי! אֵין לָךְ גְּלוּת גְּדוּלָה מֹזָה, שְׂיַהוּדֵי מְרַגֵּשׁ טוֹב' בְּזַמַּן הַגְּלוּת - בַּחוּץ-לְאֶרֶץ, וְכֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - לְפָנֵי בֵּיאַת מְשִׁיחַ צְדֻקָנוּ וּבְגִין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ! אֲדַרְבֵּה: טְבַעוֹ שֶׁל יְהוּדִי, שְׁכַאֲשֶׁר אֵינוֹ רוֹאָה גְּלוּי

איך טעה רבי עקיבא בְּבֵן-כוֹזְבָא

"תני, רבי שמעון בן יוחאי, עקיבא רבי היה דורש "דרה כוכב מיעקב" דרה כוכב מיעקב, רבי עקיבא פד הנה חמי בר-כזבה, הנה אומר: דין הוא מלפא משיחא. אומר לה רבי יוחנן בן תורתא: עקיבא, יעלו עשבים בלתייה, ועדין בן-דוד לא בא" (תלמוד ירושלמי, תענית פ"ד ה"ה).

רבי עקיבא היה סובר שגלוי המשיח יהיה בדורו, והיה דורש "דרה כוכב מיעקב" על שמעון בר כוכבא, אלא שפל זה היה מצד רבי עקיבא, שמוצד-עצמו גמר את כל עניני העבודה, והיה מוכן לגלוי משיח, אכל הדור כלו לא היה ראוי לקה. ואכן נתברר שבר-כוזבא אינו משיח, ולכן קראו לו בר-כוזבא.

(תורת-מנחם, התעודיות ח"ח ע' 157. מתוך לקראת-שבת)

למה שמונה?

המספר שבע מסמל את טבע הבריאה, משום שהעולם נברא בשבעה ימים. המספר הגבוה יותר - שמונה - מסמל מצב רוחני גבוה יותר מזה של הטבע. מצב רוחני גבוה זה, היה שורה במשכן ובבית המקדש. ולעיתים-לבא בגאולה השלמה, יתגלה בעולם כלו.

זו הסבה שדברים רבים במשכן ובבית-המקדש היו במספר שמונה: שמונה בגדים של הכהן הגדול, שמונה בדים (מוטות) לנשיאת כלי הקדש במשכן, לקוים המזמרים היו שמונה מיני לחנים, ועוד (ע"פ רבנו בחיי, תחלת פרשת שמייני).

(מענין לציין כי הספר 'עבודה' של הרמב"ם, העוסק בהקלות בית המקדש - הוא הכרה השמיני בחבורו 'משנה תורה').

(הדרן על הרמב"ם תנשא, סעיף ח' והערה 62. מתוך לקראת-שבת)

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום רביעי עמ' ב

באופן דליבא שמעא, ולכך עדיף שיעשנה מבחוץ, כיון שאם יעשה מבפנים יהיה צר המקום וזיק לסועדים. תירוץ נוסף: ואי בעית אימא, הא והא - בין בברייתא ובין במימרא של רבי בנאה כדו שלא ישחק בה התינוק ויהפוך את השולחן, והא - ואילו מה ששינו בברייתא שטבעתו מבפנים, היינו באופן דליבא ינוקא - שאין תינוק בבית, ולא יעשנה מבחוץ כדי שלא יכשל בה השמש שהולך סמוך לשולחן. תירוץ נוסף: ואי בעית אימא, הא והא - בין בברייתא ובין במימרא של רבי בנאה מדובר דליבא ינוקא, ולא קשיא, הא - מה ששינו 'טבעתו בפנים' היינו באופן דליבא שמעא - שיש שמש בטעודה, שאו צריך ליתנה מבפנים כדי שלא יכשל בה השמש, והא - מה שאמר רבי בנאה שטבעתו מבחוץ, היינו

הגמרא: לא קשיא, הא - מה שאמר רבי בנאה שהטבעת צריכה להיות מבחוץ, היינו באופן דליבא ינוקא - שיש בבית תינוק שיושב ליד אביו בצד השולחן, שאו אין לשים את הטבעת בפנים, כדי שלא ישחק בה התינוק ויהפוך את השולחן, והא - ואילו מה ששינו בברייתא שטבעתו מבפנים, היינו באופן דליבא ינוקא - שאין תינוק בבית, ולא יעשנה מבחוץ כדי שלא יכשל בה השמש שהולך סמוך לשולחן. תירוץ נוסף: ואי בעית אימא, הא והא - בין בברייתא ובין במימרא של רבי בנאה מדובר דליבא ינוקא, ולא קשיא, הא - מה ששינו 'טבעתו בפנים' היינו באופן דליבא שמעא - שיש שמש בטעודה, שאו צריך ליתנה מבפנים כדי שלא יכשל בה השמש, והא - מה שאמר רבי בנאה שטבעתו מבחוץ, היינו

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

קוין - לך וחתוך את הויו. אמר ליה אותו אדם, והא מר נמי אית ליה - הלא גם לך יש זיו היוצא למבוי ואינך חותכו. השיב לו רבי אמר, הידי למבואה מפיק - הויו שלי למבוי הוא יוצא ופני מבואה מחילין גבאי - ובני מבוי מוחלים לי עליו, אבל הידך - הויו שלך, לרשות הרבים מפיק - הוא יוצא, ופאן מחיל גבך - ומי מוחל לך עליו, כלומר, אין כל בני רשות הרבים מצויים אצלך כדי למחול. הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: רבי ינאי הנה ליה - היה לו אילן הנוטה לרשות הרבים, הנה ההוא גבא - והיה אדם דהנה ליה נמי - שגם לו היה אילן הנוטה לרשות הרבים. אתו - באו בני רשות הרבים והויו קא מעבבי עליה - והיו מוחים בני רשות בא לפני רבי ינאי לשאול האם הוא מחויב לקצוץ את ענפי האילן, אמר ליה רבי ינאי,

מבארת הגמרא: ורפין שאסרו לעשות חלל גם אם מכסהו במכסה חזק, טעמם משום שזמנין דמפסיחית - פעמים שיכול המכסה להתלע ולאו ארעיתיה - ולא ישימו לב לכך בני רשות הרבים, ופלו לבור. שנינו במשנתנו: אין מוציאין זיוין וזיון מרשות הרבים וכו'. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רבי אמי הנה ליה זיוא - היה לו זיו בכותל דהנה נפיק למבואה - שהיה יוצא למבוי שבו הולכים בני החצירות שסביבו, וההוא גבא נמי - והיה גם אדם אחר דהנה ליה זיוא דהנה מפיק לרשות הרבים - שהיה לו זיו שהיה יוצא לרשות הרבים. והויו קא מעבבי עליה - והיו מוחים בני רשות הרבים) באותו אדם, אהא - בא לקמיה דרבי אמי - לפני רבי אמי לשאול האם הוא מחויב להסיר את הזיו, אמר ליה רבי אמי, זל

חומש יומי

פרשת עקב

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האליו ותטרוין ומעבדוין יתהוין ויטר יי אלהך לך ית קומא וית חסדא די קיים לאבדתך:

ז (יב) וְהָיָה | עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמְּשֻׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וְעַשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַרְוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּרֶךָ:

ז"ש וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן • אם המצות הקלות, שאדם דש בעקביו, תשמעוין. ושמר ה' וגו' • ישמר לך הבטחתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

מעלת העקב על הראש

ועל-פיי-זה יש לפרש את הפסוק 'וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמְּשֻׁפְטִים'. דנרמז בזה, שאפילו מצות שיש עליהן טעם, מצוה האדם לקימן מצד קבלת על מלכות שמים ולא רק מצד הטעם לבר.

כי אם יסמך האדם רק על שכלו, מי יודע אם סוף סוף גם מצות אלו יקיים. וכדי להיות בטוח שבכל מצב יקיים את המצות, הרי זה רק אם יקיים אותם בבחינת "עקב" — בקבלת על.

(על-פי לקוטי-שיחות חלק ל"ד עמוד 254 — מתוך 'לקראת שבת')

וְהָיָה | עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן אֶת הַמְּשֻׁפְטִים (ז, יב) ידוע שיש ג' סוגים במצות, עדות חקים ומשפטים. ומשפטים הם המצות שיש להם טעם, ושכל האדם מבינם ומשיגם.

והנה מבאר בספרי חסידות, שעקבו של אדם מורה על ענין קבלת על, שהרי העקב אינו מרגיש או מבין מאומה, ועושה ככל אשר יורהו הלב או הראש, גם אם יצטוו להקניט למים רותחים, אף שיפנה על-ידי-זה, כנראה במוחש.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר

שבתמורות, שילוח הקן וכיבוד אב ואם, ושתייהן שכתן שנה אריכות ימים בשתייהן, להראות לעולם כי יש מצוה שנואית קלה בעיני אדם ומתן שכרה מרובה. וזהו והיה עקב תשמעוין, שאפילו המצוות הקלות תשמעוין, ושמרתם ועשיתם אותם. וכן אמר דוד (תהלים יט ב) בשמרים עקב רב, וכתוב (שם לא ב) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תנחומא א"ב). ומיהו יש תמהין וכי יש מצוות שאדם דש בעקביו. יש לומר כגון שילוח הקן, דכתוב (להלן בב ט) כי יקרא קן צפור לפניך, ודרשינן (חולין קלט) פרט למזומן. נמצא שפשוולך

אותם ומניח הקלות, לכן הם מטולטלים שבילי התורה ולא תדע מתי שכתן. משל למלך שהיה לו פחד, והכניס שם פועלים לנטעו ולא גילה להם שבר נטיעה ובאי זו נטיעה יתן שכר [מרובה], שאילו גילה להם היו הכל רצים לנטיעות ששכתן מרובה ונוטעין אותן, ונמצאת מלאכת הפחד ממצתה קנימת ומקצתה בטלה. כך המצוות, אילו גילה הקדוש-ברוך-הוא שכתן היו מקצתן בטלות. ומני רבי שמעון בן יוחאי שתי מצוות גילה הקדוש-ברוך-הוא שכתן, קלה שבקלות ותמורה

ז (יב) וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוֹן. פירש רש"י מצוות שאדם דש בעקביו, כלומר מצוות קלות. וזהו שאמר דוד (תהלים מט ט) למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, אמר דוד ממצוות חמורות שבתורה אני ירא שאני קיימתים, אבל מצוות קלות שאדם דש בעקביו אני מתירא אולי מפני שהיא קלה בזייתה ולא חששתי לקנימה, ואתה אמרת (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה. וכן כתוב (משלי ה ט) ארח חיים פן תפלוס נעו מעגלתיך לא תדע, כלומר פן תהיה שוקל למצוות ששכתן מרובה ותעשה

יג וַיִּרְכַּם מֶנֶךְ וַיִּבְרַכְנָה וַיִּסְגַּנֶּה וַיִּבְרַךְ וַלְדָא
דמַעַד וְאָבָא דְאַרְעָה עֲבוּדָה וְחִמְרָה וְחִמְרָה וְחִמְרָה
בְּקַרְיָ תוֹרִיף וְעֲדָרִי עֲנָה עַל אַרְעָא דִּי קַיִים
לְאַבְהָתָהּ לְמַמְן לָךְ:

(יג) וְאַהֲבֶיךָ וּבְרַכְךָ וְהִרְבֶּיךָ וּבְרַךְ פְּרִי-בְטֶנְךָ וּפְרִי-
אֲדָמָתְךָ דְגִנְנָךְ וְתִירִשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ שְׁגֵר־אֶלְפִיךָ
וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְתּוֹךָ
לָתֶת לָךְ:

קַרְנִים", לְשׁוֹן חֲזַק. וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם: 'וְעֲדָרִי עֲנָה'.
(חזקין פד) וְרִבּוּתֵינוּ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמֵם
"עִשְׂתֶּרֶת"? שְׁמַעְשֵׁרוֹת אֶת בְּעֻלְיָהָן.

כ"ט◀ שְׁגֵר־אֶלְפִיךָ • וְלְדִי בְּקַרְךָ, שֶׁהִנְקֵבָה מִשְׁגֶּרֶת
מִמַּעֲיָה. וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנֶךָ • מִנְחָם פֶּרֶשׁ (תהלים כב)
'אֲבִירִי בְּשֵׁן', מִבְּחַר הַצֹּאן, כְּמוֹ (בראשית יד) "עִשְׂתֶּרֶת

יד בְּרִיף תְּהִי מִפֶּלַע עֲמֻמְיָא לָא יְהִי בָךְ עֶקֶר
וְעִקְרָא וּבְבַעֲרִיךָ:

(יד) בְּרוּךְ תִּהְיֶה מִפְּלֵהֶעָמִים לֹא-יִהְיֶה בְּךָ עֶקֶר
וְעִקְרָה וּבְבַהֲמֶתְךָ:

כ"ט◀ עֶקֶר • שְׂאִינוֹ מוֹלִיד.

טו וַיְנַעֲדִי יְיָ מִנְּךָ כָּל מַרְעִין וְכָל מִכְתָּשֵׁי
מִצְרַיִם בִּישְׂיָא דִּי יְדַעְתָּ לָא יִשׁוּנוּן בָּךְ
וַיִּתְנַנֵּן בְּכָל סְנַאֲךָ:

(טו) וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל-חֲלֵי וְכָל-מַדּוּי מִצְרַיִם
הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יִשְׁיָמֹם בָּךְ וְנִתַּנְּם בְּכָל-
שְׁנָאוֹךָ:

טז וַתִּגְמַר יְתָ כָּל עֲמֻמְיָא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ זָהָב
לָךְ לָא תַחּוּס עֵינְךָ עֲלִיהוֹן וְלֹא תִפְלַח יְתָ
טַעוּתְהוֹן אֲרִי לְתַקְלָא הוּא לָךְ:

(טז) וְאַכְלַת אֶת-כָּל-הָעָמִים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לֹא-תַחּוּס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹל אֶת-
אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ: ׀

יז דִּילְמָא תִימַר בְּלִבְךָ סְגִיָאִין עֲמֻמְיָא הָאֵלִין
מְנִי אֲכַדִּין אֲכּוּל לְתַרְכוּתְהוֹן:

(יז) כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי
אֵיכָה אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם:

וְלֹא יִתְכַן לְפָרְשׁוֹ בְּאֶחָד מִשְׂאָר לְשׁוֹנוֹת שֶׁל 'כִּי',
שְׂיִפֵּל עֲלָיו שׁוֹב "לֹא תִירָא מֵהֶם".

כ"ט◀ כִּי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עַל בְּרַחֲךָ, לְשׁוֹן 'דִּילְמָא'
הוּא: 'שְׂמָא תֹאמַר בְּלִבְּךָ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם רַבִּים לֹא
אוֹכַל לְהוֹרִישָׁם', אֵל תֹּאמַר כֵּן, "לֹא תִירָא מֵהֶם".

יח לֹא תִדְחַל מִגְּהוֹן מְדַבֵּר תְּדַבֵּר יְתָ דִּי עֲבַד
יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל מִצְרַיִם:

(יח) לֹא תִירָא מֵהֶם זָכַר תִּזְכֹּר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְפָרְעָה וּלְכָל-מִצְרַיִם:

יט נְסִין וּבְרַבִּין דִּי חֲזָאָה עֵינְךָ וְאַתְּמִיא
וּמוֹפְתִיא וַיִּדָּא תַקְפָּתָא וַדְרָעָא מְרַמְמָא דִּי
אַסְקָךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כֵּן יַעֲבֹד יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל
עֲמֻמְיָא דִּי אֶת דְּחַל מִקְדָּמֵיהוֹן:

(יט) הַמִּפְתִּים הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר-רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֲתִת
וְהַמִּפְתִּים וְהִיד הַחֻזְקָה וְהִזְרַע הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן-יַעֲשֶׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל-
הָעָמִים אֲשֶׁר-אֲתָה יִרְא מִפְּנֵיהֶם:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

וטאטאטיה בְּמַטְאָטָא הַשְּׂמַד, אֱלָא
מְשַׁלְכֵן עַל כְּתָף וְנוֹטְלֵן בְּיַד: תורה יג

הַעוֹלָם. אָמְנֵם שְׁמַעְתִּי שְׁכָל הַמְּגַרְר
צִיצִיּוֹתָיו עֲלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר (ישעיהו כב)

כ"י • הפסות • נסיונות. והאתת • פגון: (שמות ד) "ויהי לנחש", (סו) "והיו לךם בבישת". והמפתים • המכות

המפלאות. והיד החזקה • זה הדבר. והזרע הנטויה • זו התרב של מכת בכורות.

(כ) וגם אתהצרעה ישלח יהוה אלהיך בם עד אבד הנשאים והנסתרים מפניך:

כ"אף ית ערעמא יגרי יי אלהך בהון עד דיבדון דאשטארו ודאשטארו מקדמך:

כ"י • הצרעה • (סוטה לו) מין שרץ העוף שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן, ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרים שם.

(כא) לא תערץ מפניהם פרייהוה אלהיך בקרבך אל גדול ונורא:

כ"א לא תתבר מקדמיהון ארי יי אלהך שכנתה בינך אלהא רבא ודחילא:

(כב) ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פן תרבה עלך חית השדה:

כ"ב ויתרף יי אלהך ית עממא האלין מקדמך וער זער לא תכול לשציייתהון בפריע דילמא תסגי עלך חיות ברא:

כ"י • פן תרבה עליך חית השדה • והלא אם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיה,

(כ"ג) ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם:

כ"ג וימסרנין יי אלהך קדמך וישגשגונין שגויש רב עד דישיצגונין:

כ"י • והמם • נקוד קמץ בלו, לפי שאין מ"ם אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו: והם אותם, אבל

(כ"ד) ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמדיך אתם:

כ"ד וימסר מלכיהון בידך ותובד ית שמיהון מתחות שמאי לא יתעמד אנש מקדמך עד דתשצי תהון:

כ"י • והמם • נקוד קמץ בלו, לפי שאין מ"ם אחרונה מן היסוד, והרי הוא כמו: והם אותם, אבל

(כ"ה) פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמד פסן וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו פי תועבת יהוה אלהיך הוא:

כ"ה צלמי טעותהון תוקדון בנודא לא תחמד פספא ודחבא די עליהון ותסב לך דילמא תתקל בה ארי מרחקא די אלהך הוא:

(כ"ו) ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקן | תשקצנו ותעב | תתעבנו פי חרם הוא: פ

כ"ו ולא תעל דמרחק לביתך ויהי חרמא כותה שקצא תשקצנה ורחקא תרחקנה ארי חרמא הוא:

ח (א) פלהמצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם:

כ"ז א פל תפקדמא די אנא מפקדך יומא דין תשרון למעבד בדיל דתיחון ותסגון ומיתון ומיתרון ית ארעא די קינים יי לאבקהתכון:

כ"י • פלהמצוה • כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה

כ"י • פלהמצוה • כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה

כ"י • פלהמצוה • כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה

כ"י • פלהמצוה • כפשוטו. ומדרש אגדה (תנחומא): אם התחלת במצוה, גמר אותה, שאינה נקראת המצוה

אָלָא לְפִי שְׁלָא הַסְפִיק לְגוֹמְרָה וּגְמָרוּהָ יִשְׂרָאֵל, נְקָרָא תַּעַם עַל שְׁמֵם.

אָלָא עַל שֵׁם הַגּוֹמְרָה, שְׁנָאָמַר (יהושע כד): "וְאֵת-עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר-הָעֵלוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם", וְהִלָּא מִשָּׁה לְבִדּוֹ נִתְעַסַּק בָּהֶם לְהַעֲלוֹתָם?

בְּתַדְכַּר יֵת כָּל אֶרְחָא דִּי דְבַרְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ דְּנָן אֲרַבְעִין שָׁנִין בְּמַדְבְּרָא בְּדִיל לְעִנְיֹתֶיךָ לְנַסְיוֹתֶיךָ לְמַדְעָתָא דִּי בְּלַבְךָ הִתְטַר פְּקוּדוֹהִי אִם לָא:

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת-כָּל-הַדְּרָךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה בְּמַדְבַּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנַסְיֹתֶיךָ לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶךָ הִתְשַׁמֵּר מִצֻּוֹתָיו אִם-לָא:

כ"ט ◀ הִתְשַׁמֵּר מִצֻּוֹתָיו • שְׁלָא תִּנְסָהוּ וְלֹא תִּתְהַרַר אַחֲרָיו.

גְּוַעֲנִיךָ וְנִרְעַבְךָ וַיֹּאכְלֶיךָ יֵת מִנָּא דִּי לָא יִדְעָתָא וְלֹא יִדְעוּן אַבְהֵתְךָ בְּדִיל לְאִדְעוּתֶיךָ אַרְי לָא עַל לְחֵמָא בְּלַחֲדוּהִי מִתְקַנֵּים אַנְשָׁא אַרְי עַל כָּל אַפְקוֹת מִימְרָא דִּי יִתְקַנֵּים אַנְשָׁא:

(ג) וַיַּעֲנֶנִּי וַיִּרְעַבְכִּי וַיֹּאכְלֶיךָ אֶת-הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעְךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם לְבִדּוֹ יַחִיהַּ הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצָא פִּי-יַחִיהַּ יַחִיהַּ הָאָדָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

מְגַבֵּל אוֹכֵל מֵאֵכֶל זֶה, הוּא מְקַבֵּל טַעַם מְגַבֵּל בְּלִבְדּוֹ, וְאִינוּ מְקַבֵּל בְּלִי-גְבוּל טַעְמִים; לְכֵן מְעוֹרְרַת בּוֹ אֲכִילָה זֶה רַעֲב, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ אֶל הַבְּלִי גְבוּל, שְׁלֹא נִתֵּן כָּלֵל לְתַפְסִיחָה. וְאִף בְּתוֹרָה, שְׁקוּיָהּ לְחֵם, כָּף: כָּל הַשְּׂגָה בְּתוֹרָה, שְׂאִין לָהּ חֶקֶר, מְעוֹרְרַת רַעֲבוֹן וְצָמָאוֹן לְהַשִּׁיג יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1099)

וַיַּעֲנֶנִּי וַיִּרְעַבְכִּי וַיֹּאכְלֶיךָ אֶת הַמֶּן (ח, ג) יֵשׁ לְהַבִּין, כִּי צַד עוֹרֵר הַמֶּן רַעֲבוֹן? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהַגָּה לְחֵם מִן הָאֶרֶץ הוּא מְגַבֵּל, כְּמוֹ כָּל דְּבָר שְׂבַעוּלָם (הוּא מְזוּן, לֹא דְבָר אַחֵר; וְיֵשׁ לוֹ טַעַם אֶחָד בְּלִבְדּוֹ). וְלָכֵן הוּא מִתְקַבֵּל וְנִקְלָט בְּאָדָם וּמִשְׂבִּיעַ אוֹתוֹ. אִף הַמֶּן הִיָּה לְחֵם מִן הַשָּׁמַיִם, מֵאֵכֶל אֱלֹקִי, וְכֵשֶׁם שֶׁהַקֹּבֶ"ה הוּא אֵין סוּף, אִף הַמֶּן הִיָּה מֵאֵכֶל בְּלִתֵּי מְגַבֵּל, הַכּוֹלֵל כָּל הַטַּעְמִים שְׂבַעוּלָם. כְּאֲשֶׁר אָדָם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לְחֵמָא דְּכֶסֶף וְזָהָב, בְּטַח בְּהַקְדוּשָׁא בְּרוּךְ-הוּא וְזָכוֹר כָּל הַדְּרָךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ וְלֹא הוֹצֵרְכֶתָ לְכֶסֶף וְזָהָב: תוֹרָה ג

(ג) וַיַּעֲנֶנִּי. בְּדַרְךָ, כְּמָא דְאֵת אִמְרָא (תהלים קב כד) עֲנֵה בְּדַרְךָ כְּחֵי קִצֵּר יָמִי: וַיִּרְעַבְכֶךָ. שְׁלֹא נִתֵּן לְךָ מְזוּן אֱלֹא דְבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְזֵהוּ רַעֲבוֹן, כְּמוֹ שְׂאֲמָרוֹ חז"ל (יזמא עד) אִינוּ דוֹמָה מִי שֵׁשִׁי לוֹ פֶת בְּסֵלוֹ לְמִי שְׂאִין לוֹ:

לְמַעַן הוֹדִיעְךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבִדּוֹ. וְלֹא תִּשִׁים בְּטַחְוֹנְךָ עַל הַלֶּחֶם וְעַל הַמְּזוּנוֹת:

כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יַחִיהַּ הָאָדָם. עַל כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו שִׁיָּצְאוּ

וְאִינוּ גּוֹמְרָה קוֹבֵר אֶשְׁתּוֹ וּבְנָיו, מִנָּא לָן, מִיַּהוּדָה, שְׁנָאָמַר (בראשית לו כו) מֵהַ בְּצַע כִּי נִהְרַג אֶת אֲחִינוּ, יִשְׁבּוּ לְפָרוֹס עַל הַפֶּת וּלְכַרְךָ בְּרַכַּת הַמּוֹצִיא, אִמְרָ לְחֵם אֲנוּ הוֹרְגִין אֶת אֲחִינוּ וּמְבָרְכִין, וּבְצַע בְּרַךְ נֶאֱמַר ה' (תהלים י א), אֱלֹא לְכוּ וְנִמְכְּרוּ לִישְׁמִעֵאלִים (בראשית לו כז), וּכְתִיב (שם) וַיִּשְׁמְעוּ אֲחִיר, וְלֹא גָמַר הַמְּצוּהָ לְהַצִּילוֹ לְגַמְרִי, לְכָךְ כְּתִיב (שם לח יב) וַתִּמַּת בַּת שׁוֹעַ אִשְׁתּוֹ הַיְהוּדָה וְעַר וְאוֹנָן בְּנָיו. לְכָךְ כְּשִׁיתְחִיל אָדָם בְּמִצְוָה יִגְמֹר אֶת פְּלֵה, לְכָךְ כְּתִיב כָּל הַמְּצוּהָ (תנחומא ו: תוֹרָה ב

(ב) וְזָכַרְתָּ אֶת כָּל הַדְּרָךְ. אֲדַלְעִיל (ו) כה) קֹאֵי, כְּלוֹמַר אִם יֹאמַר לְךָ לְכָךְ

ח (א) כָּל הַמְּצוּהָ. אִם הִתְחַלַּת בְּמִצְוָה גְּמוּר אוֹתָהּ פְּלֵה. וְכֵן אֲמָרוּ ו'ל (ירושלמי מגילה פ"ב ה"ו), הַמִּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ מְרוּק, פִּירוּשׁ גְּמוּר. וְכָל הַמִּתְחִיל בְּמִצְוָה וְאֵחָר גּוֹמְרָה נְקָרָא עַל שֵׁם גּוֹמְרָה, מִנָּא לָן, מִמִּשָּׁה שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוֹת אַרְוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שְׁנָאָמַר (שמות יג יט) וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף, וְלֹא גְמָרָה שְׁלֹא הַכְּנִיסֵן לְאֶרֶץ אֱלֹא יִשְׂרָאֵל הַכְּנִיסוּהוּ, לְפִיכָךְ נְקָרָא עַל שְׁמֵם שְׁנָאָמַר (יהושע כד לב) וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם, וְלֹא כְּתִיב אֲשֶׁר הָעֵלָה מִשָּׁה. וְעוֹד אִמְרוּ רַבֵּי יֵצְאִי כָּל מִי שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוָה

ד פסוקך לא אבליאת מנך ומסנך לא יחפו
 דגן ארבעין שנין:
ד) שְׁמֹלֶתְךָ לֹא בָלַתָּה מֵעֹלֶיךָ וְרַגְלֶךָ לֹא בָצָקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה:

כָּלבוש הַזֶּה שֶׁל חֲמַט, שֶׁגָּדַל עִמוֹ. לֹא בָצָקָה •
 לא נִפְתָּה כְּבָצֵק, כְּרַךְ הוֹלְכֵי יָחַף, שְׂרָגְלֵיהֶם קִטְנִיהֶם, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ גָּדְלִים, הָיָה גָּדַל לְבוּשָׁן עִמָּהֶם,

ה וידעת עם-לבבך כי פאשר ייפר איש את-בנו
 יהוה אלהיך מיסרך:
 ה וַיִּדְעַתָּ עִם-לִבְבְּךָ כִּי פֹאֶשֶׁר יִיפֹר אִישׁ אֶת-בְּנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרֶךָ:

ו ושמת את-מצות יהוה אלהיך ללכת בדרךכו
 וליראה אתו:
 ו וְשָׁמַרְתָּ אֶת-מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכֶיכוּ וְלִירְאֵהוּ אֹתוֹ:

ז בני יהוה אלהיך מביאך אל-ארץ טובה ארץ
 נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר:
 ז בְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֶךָ אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וְתַהֲמַת יִצְאִים בְּבַקְעָה וּבְהָר:

ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ-זית
 שמן ודבש:
 ח אֶרֶץ חֲטָה וּשְׁעֵרָה וְגַפֵּן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ-זֵית שֶׁמֶן וְדַבָּשׁ:

כש"י • זית שמן • זיתים העושים שמן.

ט ארץ אשר לא במספנת האכל-בה לחם לא
 תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה
 תחצב נחשת:
 ט אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְפַּנַּת הָאֹכֵל-בָּהּ לֶחֶם לֹא תִּחְסַר כָּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בְּרִזָּל וּמַהֲרֵרֶיהָ תִּחְצַב נְחֹשֶׁת:

י ואכלת ושבעת וברכת את-יהוה אלהיך על-
 הארץ הטובה אשר נתן-לך:
 י וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ:

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

יא השמור לך פן-תשכח את-יהוה אלהיך לבלתי
 שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה
 היום:
 יא אַסְתָּמֵר לְךָ פֶּן-תִּשְׁכַּח אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שָׁמֵר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּחְקֵתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
 מפיו יחיה האדם, והם יתנו לך חיים בעולם הזה ולעולם הבא: תורה ד (1) ארץ נחלי מים. שבעה פעמים פתיב כאן ארץ, כנגד שבעה עממין: תורה ח

~ נקודות משיחות קודש ~

חמור אסור גאונה

הרוע, אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם". והינו, שקמור אסור גאונה יותר מכל העברות. דבשאר עברות, עדין נשאר לאדם קשר עם הקב"ה. מה שאין כן בגאונה אי-אפשר שיהיה לאדם קשר לאלקות, כי כשמתגאה הרי זה מורה שהוא מתרחק ומנגד לגמרי להקב"ה, ורמנא ליצ'ן.

ועל-פי זה יש לומר שהשטעם שלא מנה הרמב"ם את ענין הגאונה כלאו בפני-עצמו הוא, כי סבירא-ליה שכבר נכלל עון זה באסור עבודה-זרה. דכמו שהעובד עבודה-זרה הוא מנגד גמור להקב"ה, כן הוא בגאונה, שמורה על רחוק גמור רמנא ליצ'ן.

(על-פי 'תורת מנחם - התוודעויות' חלק ט עמוד 116 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

השמר לך פן-תשפח את-יהוה אלהיך גו', ורם לבבך ושכחת גו' (ח, יא-יד)

אימא ב'ספר מצות גדול' (מצות לא-תעשה סד) שאף שהרמב"ם לא מנה ענין זה בין חשבון הלאוין, מכל-מקום אהרי שהתבונן שפסוקים אלו הם "יסוד גדול", מנה במנין הלאוין "אזרה שלא יתגאו בני ישראל".

ויקבר הקשו מדוע לא מנה הרמב"ם את ענין הגאונה בחשבון הלאוין.

ויש לומר בנה על דרך החסידות:

מצינו בנגע לרב העברות, שאפילו אם עברו עליהם בני ישראל, עדין שובן הקב"ה אתם, וכמו שכתוב (ויקרא טז, טז) "השובן אתם בתוך טמאתם". אף שונה הוא אסור הגאונה, שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה ה, א) "כל אדם שיש בו גסות

יב דילמא תיכול ותשבע ובתין שפירין תבגי ותיתב:

יג ותורד וענה יסגין וכספא ודהבא יסגא לך וכל די לך יסגא:

יד וירים לבך ותנשי ית דחלמא דיני אלהך די אפקה מארעא דמצרים מבית עבדותא:

טו דדברך במדברא רבא ודחילא אטר חינו קלן ועקבין ובית צחונא אטר די לית מנא דאפק לך מנא מטנרא תקיפא:

טז דאכלך מנא במדברא די לא דעיון אבהתך בדיל לענייתך ובדיל לנשיותך לאוטבא לך בסופך:

יז ותימר בלבך חילי ותקף ידי קנו לי ית נכסאי האלין:

יח ותדבר ית ?? אלהך ארי הוא יחב לך עצה למקגי נכסין בדיל לקימא ית קימא די קיים לאבהתך פיומא הדין:

(יב) פן-תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת:

(יג) ובקרך וצאנך ירבין וכסף וזהב ירבה-לך וכל אשר-לך ירבה:

(יד) ורם לבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

(טו) המוליכך במדבר הגדל והנורא נחש ושרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש:

(טז) המאכלך מן במדבר אשר לא-ידעון אבתך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך:

(יז) ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה:

(יח) וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתך כיום הזה: פ

יט ויהי אם מנשאה תנשי ית דחלתא דיי
אלהך ותהך פתר טעות עממיא ותפלהגון
ותסגוד להון אסהדית ככון יומא דין ארי
מיבד תיבדון:

(יט) וְהָיָה אִם־שָׁכַחְתָּ תִּשְׁכַּח אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהִלַּכְתָּ אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרַי וְעַבַדְתֶּם וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
לָהֶם הָעֵדוּתִי בְכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבָד תֵּאבְדוּן:

כ כפעממיא די יי מאביד מקדמיכון כן
תיבדון חלף דלא קבלתון פמימרא דיי
אלהכון:

(כ) פגזים אשר יהוה מאביד מפניכם כן תאבדון
עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: פ

א שמע ישראל את עבר יומא דין ית ירדנא
למעל למירת עממין ברבין ומקיפין מנה
קרוין ברבין וקריבין עד אית שממיא:

ט (א) שמע ישראל אתה עבר היום את־הירדן
לבא לרשת גזים גדלים ועצמים ממה ערים
גדלת ובצרת בשמים:

כט"ו ◀ גדלים ועצמים ממה • אתה עצום, והם עצומים ממה.

ב עם רב ומקיף בני גבריא די את ידעת ואת
שמעת מן יפול למיכם קדם בני גבריא:

(ב) עם־גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת
ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק:

ג ותדע יומא דין ארי יי אלהך הוא יעבר
קדמך מימרה אשא אכלא הוא ישעגון
והוא יתרכגון קדמך ותתרכגון ותובדגון
כפריע קמא די מליל יי לה:

(ג) וידעת היום כי יהוה אלהיך הוא־העבר לפניך
אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך
והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

ד לא תימר בלבך בדיחבר יי אלהך תהון
מקדמך למימר בזכותי אעלני יי למירת ית
ארעא קדא ובחובי עממיא האלין יי מתרף
להון מקדמך:

(ד) אל־תאמר בלבבך בהרף יהוה אלהיך אתם
מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת
את־הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה
מורישם מפניך:

כט"ו ◀ אל־תאמר בלבבך • צדקתי ורשעת ה'עובדי כוכבים' גרמו.

ה לא בזכותך ובקשיות לבך את עלל
למירת ית ארעהון ארי בחובי עממיא
האלין יי אלהך מתרכהון מקדמך ובדיל
לאקמא ית פתגמא די קיים יי לאבדהתך
לאברהם ליצחק וליעקב:

(ה) לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת
את־ארצם כי ברשעת הגוים האלה יהוה אלהיך
מורישם מפניך ולמען תקים את־הדבר אשר
נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב:

כט"ו ◀ לא בצדקתך וגו' אתה בא לרשת וגו' • פי ברשעת הגוים. הרי 'כי' משמש בלשון: 'אלא'.

ו וַתַּדַע אַרְי לֹא בְזֻכּוֹתַי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יֵהְיֶה לְךָ יְיָ אֲרַעַא טַבְחָא הִדָּא לְמִירְתָּהּ אַרְי עִם קָשִׁי קָדַל אָתָּה:

(ג) וַיַּדְעַתְּ כִּי לֹא בְצַדִּיקְתָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ כִּי עִם־קָשָׁה עָרַף אֶתָּה:

ז הוּי דְכִיר לֹא תַנְשִׁי יְת דִּי אַרְגָּזְתָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמַדְבָּרָא לְמִן יוֹמָא דִּי נִפְקַתָּא מֵאֲרַעַא דְּמַצְרַיִם עַד מִיתִיכּוֹן עַד אַתְרָא הִדִּין מְסֻרְבִּין הִוִּיתוּן קָדָם יְיָ:

(ד) וְזָכַר אֶל־תְּשׁוּבַת אֶת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יָצֵאתָ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם עַד־בְּאֶמְךָם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמְּרִים הָיִיתָ עִם־יְהוָה:

ח וּבְחֵרֶב אַרְגָּזְתוּן קָדָם יְיָ וַהֲוֵה רַגְזוּ מִן קָדָם יְיָ בְּכוֹן לְשַׁעֲרָא יְתִכּוֹן:

(ה) וּבְחֵרֶב הִקְצַפְתָּם אֶת־יְהוָה וַיִּתְאַנֶּף יְהוָה בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם:

ט בְּמַסְקֵי לְטוּרָא לְמַסֵּב לוּחֵי אַבְנֵיָא לוּחֵי קָמָא דִּי גִזַּר יְיָ עִמְכוֹן וַיִּתְבַּיַּת בְּטוּרָא אַרְבַּעִין יָמִין וְאַרְבַּעִין לֵילָוֹן לְחֵמָא לֹא אֶבְלִית וּמִיָּא לֹא אֲשַׁתִּיתִי:

(ו) בְּעֵלְתֵי הַהָרָה לָקַחְתָּ לִּוְחַת הָאֲבָנִים לִוְחַת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם וְאַשְׁבַּב בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי:

כט"ג • וְאַשְׁבַּב בְּהָר • (מגילה כא) אֵין 'יְשִׁיבָה' אֱלָא לְשׁוֹן עַכְבָּה.

י וַיִּהְיֶה יְיָ לִי יְת תַּרְיִן לוּחֵי אַבְנֵיָא כְּתִיבִין בְּאַצְבָּעָא דִּי וַעֲלִיהוֹן פְּכַל פְּתֻמְיָא דִּי מִלֵּיל יְיָ עִמְכוֹן בְּטוּרָא מַגּוּ אֲשַׁתָּא בְּיוֹמָא דְקָהֵלָא:

(ז) וַיִּתֵּן יְהוָה אֵלָי אֶת־שְׁנֵי לִוְחַת הָאֲבָנִים פְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלִיהֶם כָּכָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהֵל:

יא וַהֲוֵה מְסוּף אַרְבַּעִין יָמִין וְאַרְבַּעִין לֵילָוֹן יֵהְיֶה יְיָ לִי יְת תַּרְיִן לוּחֵי אַבְנֵיָא לוּחֵי קָמָא:

(ח) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן יְהוָה אֵלָי אֶת־שְׁנֵי לַחַת הָאֲבָנִים לַחַת הַבְּרִית:

כט"ד • לוחות • "לוחות" כתיב, ששתיהן שוות.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אחר, בזכות בית המקדש, שנאמר (ישעיה כח טז) הנני יסד בציון אבן. רבי שמעון אומר בזכותו של מלך המשיח, שנאמר בו (דניאל ב לד) הנה הנותן עד די התגזרת אבן די לא בידין (ראה תנחומא ט: תורה יא

לוחות אבנים. כל מי שאינו עושה לחייו פאבן הנה לעסוק בתורה אינו זוכה לדברי תורה. דבר אחר, אבנים, שרובן של מיתות האמורות בתורה הן בסקילת אבנים. דבר אחר, בזכות יעקב, שנאמר (בראשית מט כד) משם רעה אבן ישראל. דבר

ט (י) שני לוחות. כנגד חתן וכלה, וכנגד שני שושביניו, וכנגד שמים וארץ, וכנגד שמי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל־פה, וכנגד שני עולמות העולם הנה והעולם הבא. ואמר רבי חנינא לחת כתיב חסר, ללמדך שהיו שתיהן שוות (תנחומא ט:

יב וַיֹּאמֶר יי לי קום חזת בפריע מִכָּא אַרְי
חביל עמך די אפקתא ממצרים סטו בפריע
מן ארְחא די פקדתנן עבדו להון מתכא :

יג וַיֹּאמֶר יי לי למימר גלי קדמי ית עמא
הדין וקא עם קשי קדל הוא :

יד אנה בעותך מקדמי נאשצנן ואמחי ית
שמהון מתחות שמיא נאעבד יתך לעם
תקיף וסגי מנהון :

טו ואתפניתי ונתחית מן טורא וטורא בער
באשתא ותרין לוחי קנמא על תרמין ידי :

טז ונחזיתי וקא חבתון קדם יי אלהכון
עבדתון לכון עגל מתכא סטתון בפריע מן
ארְחא די פקיד יי יתכון :

יז ואתחית בתרין לוחיא ורמינתון מעל
תרמין ידי ותברתנן לעיניכון :

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם רֵד מִהַר מִזֶּה בִּי שַׁחַת
עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם סָרוּ מִיַּד הַיְדֹרֶךְ
אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם מִסְכָּה :

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר רְאִיתִי אֶת־הָעַם הַזֶּה
וְהִנֵּה עִם־קִשְׁה־עָרְף הוּא :

(יד) הֲרַף מִמֶּנִּי וְאֲשִׁמִּידֶם וְאִמְחֶה אֶת־שִׁמְם מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי־עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ :

(טו) וְאֶפֶן וְאֶרֶד מִן־הַהָר וְהָהָר בַּעַר בְּאֵשׁ וּשְׁנֵי
לִוְחֵת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי :

(טז) וְאֶרְא וְהִנֵּה חֲטֵאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם
לָכֶם עֲגֹל מִסְכָּה סָרַתֶּם מִיַּד הַיְדֹרֶךְ אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶתְכֶם :

(יז) וְאֶתְפַּשׁ בְּשְׁנֵי הַלְּחֵת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי
וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם :

~ נקודות משיחות קודש ~

טעם תפיסת משה בלוחות

נתן להם לישראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא
אֶחָז וְאֶשְׁבֵּרם, שְׁנֵאָמַר וְאֶתְפַּשׁ גו'."
וידועה השאלה, הרי ברכת משה מהקר כבר היו הלוחות
בידו, ולשם מה הזקק לתופסם שוב בכדי להשליכם?

וְאֶתְפַּשׁ בְּשְׁנֵי הַלְּחֵת וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֲשַׁבְּרֶם
לְעֵינֵיכֶם : (ט, יז)
איִתָּא בַּמְדַּרְשׁ (אבות דרבי נתן, פרק ב, ג' בסופו) "נִסְתַּמַּל
(מִשָּׁה) בְּהוֹן, וְרָאָה שְׁפָרַח כְּתֵב מֵעַלְיָהּ, אָמַר הַאִיף אֲנִי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שֶׁהֵן הַכְּתוּבָה תוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם עַל
יָדֵי מִשָּׁה שׁוֹשְׁבִין, בָּא מִשָּׁה
וְהַכְּתוּבָה בְּיָדוֹ וְרָאָה שֶׁקִּלְקְלוּ בַּעֲגֹל
וְשִׁבְרַת הַכְּתוּבָה (ראה תנחומא יא) :
וְאֲשַׁלְּכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי. זֶהוּ שֶׁאָמַר
הַכְּתוּב (קהלת ג ה) עַת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים,
זֶה לוחות הראשונים, וְעַת כְּנוֹס
אֲבָנִים, זֶה לוחות אחרונות (תנחומא
ט: תורה יח

מֵעַלְיָהֶם, וְשִׁבְרֶם. דְּכָר אַחַר, וְאֶרְא,
רָאָה הַעֲגֹל שֶׁעָשׂוּ וְשִׁבְרָן. מִשָּׁל לְמַלְךְ
שֶׁקִּיֵּדֵשׁ אִשָּׁה וְאָמַר לָהּ לְאַחַר זְמַן
אֲנִי שׁוֹלַח כְּתוּבָתְךָ בְּיַד הַשׁוֹשְׁבִין, עַד
שֶׁהַשׁוֹשְׁבִין בָּא וְהַכְּתוּבָה בְּיָדוֹ מִצָּאָה
שֶׁקִּלְקְלָה וְזוּנְתָה, רָאָה הַשׁוֹשְׁבִין
הַקִּלְקוּל וְקָרַע הַכְּתוּבָה, אָמַר מוֹטֵב
שֶׁתִּדּוֹן כְּפִנּוּיָה וְלֹא בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ. כִּף
הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא קִיֵּדֵשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל
בְּמַתָּן תּוֹרָה וְאָמַר לְשׁוֹלַח הַלוחות

(טז-יז) וְאֶרְא וְהִנֵּה חֲטֵאתֶם. מָה
רָאָה, רָאָה שְׁפָרַח הַכְּתֵב מֵעַלְיָהֶם,
וְלִקְךָ וְאֶתְפַּשׁ בְּשְׁנֵי הַלוחות [וגו']
וְאֲשַׁבְּרֶם לְעֵינֵיכֶם. מִשָּׁל לְסַרְדִּיּוֹט
שֶׁהִיָּה מְהֻלָּךְ בְּדַרְךָ וְחוֹתֵם הַמְּלָךְ
בְּיָדוֹ וְכֹא לִיכְנֵס לְמַדִּינָה, עָבַר בְּתוֹךְ
הַנֶּהָר וְנִפְלַח הַחוֹתֵם בְּמִים וְנִמְחַק
הַכְּתֵב, מָה עָשָׂה, קָרַע הַנִּגִּיר וְשִׁבְרַת
הַחוֹתֵם. כִּף מִשָּׁה, כְּשֶׁהִיָּה יוֹרֵד מִן
הַהָר וְהַלוחות בְּיָדוֹ פָּרַח הַכְּתֵב

בלוחות הראשונות, דלהיותו "טוב עין" רצה לתנם לישראל.
 וזה משמינו הכתוב ו"אֲתַפֵּשׁ בְּשָׁנֵי הַלּוּחוֹת גו' וְאַשְׁכַּרְם גו'" דבכדי שיהיה מתר למושה לשבר הלוחות בלי כל חשש אסור גזל וכו', היה צריך בתפישה מיוחדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת, ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

(יעוין בלקוטישיחות חלק ל"ד עמוד 51 - מתוך 'לקראת שבת')

ויש לבאר בזה, דטעם התפיסה בלוחות היה כדי לקנותם שיהיו שלו לגמרי, ורק על-ידי-זה יוכל לשכרם: דהנה על הפסוק "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'" פשוט חכמינו ז"ל: (נדרים לח, א ועוד) ש"ויתן" לשון מתנה, שדברי תורה נתנו במתנה למשה, ומפשות לשון הפתוח ש"ויתן" קאי (ג) על הלוחות, מובן שגם הלוחות נתנו למשה. וכמו שבלוחות השניות אמרו חכמינו ז"ל (תנחומא, פרשתנו ט) שנהג בהם עין טובה ונתנם לישראל, על-דרך-זה יש לומר שנהיה

יח ואשתפחית קדם יי פקדמתא ארבעין יממין וארבעין לילון להמא לא אכלית ומיא לא אשתיתי על כל חוביכון די חבתון למעבד דביש קדם יי לארגזא קדמוהי:

(יח) וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה פְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אֲכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר חָטַאתֶם לַעֲשׂוֹת הַרְעָ בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיפוֹ:

נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל בשמחה, ואמר לו למשה (במדבר יד): "סלחתי בדרךך", לךך הקבע למחילה ולסליחה. ומניין שנתרצה ברצון שלם? שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים ט): "ואנכי צמדתי בקר פנימים הראשונים", מה הראשונים ברצון, אף האחרונים ברצון; אמר מעתה, אמצעיים היו בכעס.

כ"ט וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' פְּרֹאשְׁנָה אַרְבָּעִים יוֹם שְׁנָאֲמַר (שמות לב): "ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה", באותה עליה נתעכבתי ארבעים יום, נמצאו פלים בכ"ט באב: שהיא עליה ב"ח בתמוז, בו ביום נתרצה הקדוש-ברוך-הוא לישראל, ואמר לו למשה (שם לד): "פסל-לך שני-לוחות". עשה עוד ארבעים יום, נמצאו פלים ביום הכפורים. בו ביום

יט ארי דחלית מקדם רגזא וחקמתא די רגזו יי עליכון לשצאה יתכון וקביל יי צלותי אף בזמנא תהיא:

(יט) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאֵף וְתַחֲמָה אֲשֶׁר קִצַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֵּעַם הַהוּא:

כ ועל אהרן הנה רגזו מן קדם יי לחדא לשציותה וצליתי אף על אהרן בעדנא תהיא:

(כ) וּבְאַהֲרֹן הַתְּאַנַּף יְהוָה מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בְּעַת הַהוּא:

והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים.

כ"ט וּבְאַהֲרֹן הַתְּאַנַּף ה' לְפִי שָׁשְׁמַע לְכֶם. לְהַשְׁמִידוֹ • זֶה כְּלוּי בְּנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (עמוס ב): "וְאֲשָׁמִיד פְּרִיּוֹ מִמֶּעַל". וְאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן •

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

העון כי יגרתני מפני האף והחמה, וישמע ה' אלי גם בפעם הזאת למחול העון שנשבע בראשונה שלא להשמיד: תורה כ

הרף ממני ואשמידם, עד שהתנה עמהם שלא ישמידם שנאמר (שמות לב י) וינחם ה' על הרעה, אבל לא מחל העון, ועכשיו התנפלתי על מחילת

(יח-יט) וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי ה' פְּרֹאשְׁנָה. כמו שעשיתי בארבעים יום הראשונים שהתנפלתי לפני הקדוש-ברוך-הוא על שאמר (לעיל ט ד)

כא וְיָת חֹבְתֹכֶן דִּי עֲבָדְתוֹן יִתְּ עֲגֹלָא נְסִבִית
וְאוֹקְדִית יִתְּה בְּנוֹרָא וְשִׁפִּית יִתְּה בְּשׁוֹפִינָא
זְאוֹת עַד דִּי הֵיךְ דִּקְרָא לְעַפְרָא וְרָמַת יִתְּ
עַפְרָה לְנַחֲלָא דְנַחַת מִן טוֹרָא :

(כא) וְאֶת־חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֶגְלָה
לְקַחְתִּי וְאֲשָׁרְךָ אֲתוֹ בְּאֵשׁ וְאָפַת אֲתוֹ טַחֲוֹן הַיָּטֵב
עַד אֲשֶׁר־דָּק לְעַפְרָא וְאֲשַׁלְּךָ אֶת־עַפְרֹו אֶל־הַנַּחֲלָה
הַיָּרֵד מִן־הַהָר :

כ"ט • טַחֲוֹן • לְשׁוֹן הָהָה, כְּמוֹ: "הַלּוֹךְ וְכָלוֹת", מוֹלֵאנִי ט בְּלַע"ז (מאהלענד) •

כב וּבְדַלְקָתָא וּבְנִסְתָּא וּבְקַבְרֵי דְמִשְׁאֲלֵי
מְרַגְזִין הַגִּיתוֹן קָדָם יְיָ :

(כב) וּבִתְבַעֲרָה וּבְמִסָּה וּבְקִבְרַת הַתְּאוּהָ מְקַצְפִּים
הֵייתֶם אֶת־יְהוָה :

כג וכד שְׁלַח יְיָ יִתְּכֹוֹן מְרָקָם גִּיאָה לְמִימַר
סָקוּ וְאַחְסִינוּ יִתְּ אַרְעָא דִּי יְהִבִית לְכוֹן
וְסָרְבְתוֹן עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי אֶלְתְּכוֹן וְלֹא
הֵימְנַתוֹן לֵה וְלֹא קִבְּלַתוֹן לְמִימְרָה :

(כג) וּבְשַׁלַּח יְהוָה אֶתְכֶם מִקְדֵּשׁ בְּרִנְעָה לֵאמֹר עֲלוּ
וְרִשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וּתְמַרוּ אֶת־פִּי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא הֵאֱמַנְתֶּם לוֹ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
בְּקִלּוֹ :

כד מְסַרְבִּין הַגִּיתוֹן קָדָם יְיָ מִיּוֹמָא דִּידְעִית
יִתְּכֹוֹן :

(כד) מְמַרִים הֵייתֶם עִם־יְהוָה מִיּוֹם דַּעַתִּי אֶתְכֶם :

כה וְאַשְׁתַּשְׁחִית קָדָם יְיָ יִתְּ אַרְבַּעִין יָמִין
וְיִתְּ אַרְבַּעִין לֵילָוֹן דִּי אֲשַׁתַּשְׁחִית אָרִי אָמַר
יְיָ לְשַׁעֲרָה יִתְּכֹוֹן :

(כה) וְאַתְנַפֵּל לִפְנֵי יְהוָה אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם
וְאֶת־אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי־אָמַר
יְהוָה לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם :

כ"ט • וְאַתְנַפֵּל וְגו' • אֵלוּ הֵן עֲצָמָם הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. וּכְפֻלָּן כָּאן, לְפִי שְׁפָתוֹב כָּאן סֵדֵר תְּפִלָּתוֹ, שְׁנֵאֲמַר :
"ה' אֱלֹהִים אֵל תִּשְׁחַת עַמְךָ וְגו'".

כו וְצִלְמֵי קָדָם יְיָ וְאַמְרִית יְיָ אֱלֹהִים לֹא
תַחֲבֵל עַמְךָ וְאַחְסִנְתְּךָ דִּי פְּרָקָתָא בְּתַקְפֵּךָ דִּי
אַפְקָתָא מִמְצָרִים בִּידָא תְּקִיפָא :

(כו) וְאַתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי־שָׁחַת
עַמְךָ וְנַחֲלַתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר־הוֹצֵאתָ
מִמְצָרִים בְּיַד חֲזָקָה :

כז אֲדַכֵּר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
לֹא תִתְּפַנֵּי לְקִשְׁיוֹת עַמָּא דְדִין וְלַחֻבְיָהוֹן
וְלַחֲטָאֵיהוֹן :

(כז) זָכַר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אֱלֹהֵי־תַנְּחֵן
אֶל־קִשְׁיֵי הָעַם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) וְאָפַת אֲתוֹ טַחֲוֹן. כְּדִי שְׁלַח
יְהוָה אִישׁ מִמִּנֵּי: תורה כב
(כב) וּבִתְבַעֲרָה. הֵם הַמְתְּאוּנָנִים,
דְּכַתִּיב (במדבר יא א) וַתְּבַעַר בָּם אֵשׁ ה';
וּבְמִסָּה. דְּכַתִּיב (שמות יז ז) וַיִּקְרָא שֵׁם
הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל רִיב בְּגִי
יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם:
וּבְקִבְרַת הַתְּאוּהָ. שְׁנֵאֲמַר
לְשָׁלוֹ: תורה כג

כח דילמא זימרון דירי ארעא די אפקתנא
מתמן מדלית יוכלא די לאעלתהון לארעא
די מליל להון ומדסגי קתהון אפקנן
לקלותהון במדברא :

(כח) פּוֹנֵי־אֲמָרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם מִבְּלִי
יִכְלַת יְהוָה לְהַבְיֹאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־דִּבֶּר לָהֶם
וּמִשְׁנֵאתוֹ אוֹתָם הוֹצִיאָם לְהַמְתֵּם בַּמִּדְבָּר :

כט ואנן עמך ואחסנתך די אפקתא בחילך
רבא ובדרעך מרמא :

(כט) וְהֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל
וּבְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה: פ

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

א בעדנא הדיא אמר יי לי פסל לך תרין
לוחי אבניא פקדמאי וסק לקדמי לטורא
ומעבד לך ארונא דאעא :

י (א) בָּעֵת הַהִוא אָמַר יְהוָה אֵלַי פֶּסֶל־לְךָ שְׁנֵי־לֹחוֹת
אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְעֵלָה אֵלַי הַהֲרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן
עֵץ:

כי בדרתו מן ההר צוה להם על מלאכת המשכן,
ובצלאל עשה משכן תחלה, ואחר-כך ארון וכלים.
נמצא זה ארון אחר הנה, וזהו שהיה יוצא עמהם
למלחמה. ואתו שעשה בצלאל, לא יצא למלחמה
אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה.

כ"י ◀ בעת ההוא • לסוף ארבעים יום נתרצה לי
ואמר לי: "פסל-לך", ואחר-כך: "ועשית לך ארון",
ואני עשיתי ארון תחלה, שפשאבא והלוחות בידי,
היכן אתנם? ולא זה הוא הארון שעשה בצלאל,
שהרי משכן לא נתעסקו בו עד לאחר יום הכפורים,

~ נקודות משיחות קודש ~

בזה צריך לדעת, שיש 'ארון' שעשה משה רבנו, וארון
זה יוצא עמו ולפניו והורג נחשים ועקרבים. עליו
להאחז בארון זה, וזה ימן לו את הכח לנצח במלחמה
בהצלתה יותר ובהקדם יותר.
(שיחת כ' מנחם אב תשי"ח - תורת מנחם התוודעויות כג עמ' 240)

ועשית לך ארון עץ (י. א) והו שהיה יוצא עמהם למלחמה
(רש"י) זמן הגלות הוא זמן של מלחמה נגד רוח הטמאה
שיש בעולם הזה. ומלחמה זו חזקה יותר וקשה יותר
במקום שבו שוררת אורה של קיריות ליהדות, ועל כל
צעד ושעל צריכים להלחם באוינה זו. מי שנומצא במקום

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לכל חפץ. [זמן] היה שישתברו
הלוחות ועת היה שיעשו אחרים,
וזהו פסל לך. דבר אחר שיהא
הפסולת שלך. ומהיכן פסלך, פליגי
ביה רבי לוי ורבי חנן, חד אמר
מתחת פסא הכבוד, וחד אמר מתחת
אגלו הנה מחצב, משם חצב לו שני
לוחות ונטל לו הפסולת, ומשם
העשיר משה שהיו של סנפיריניון,
וזהו שאמר הכתוב (שיר השירים ה יד) זיני
גלילי זהב, אלו הלוחות. וכיצד היו

(כט) והם עמך ונחלתך. לפי
שהוציאם הקדוש-ברוך-הוא מכללו
שאמר למשה (שמות לב ז) כי שחת עמך,
הוצרך לומר לו והם עמך
ונחלתך: תורה א
י (א) בעת ההיא. אחר שמחל להם
הקדוש-ברוך-הוא אמר לו פסל לך,
שלא יאמרו ויתרעמו עליך לומר
(הפסדתי) [הפסדתני] דבר נחמד
שהו הלוחות אשר שברת. וזהו
שאמר הכתוב (קהלת א ג) לכל זמן ועת

(כח) ומשנאתו אותם. כלומר, או
שמא לא היה בדתו ליתן להם
הארץ אלא פתא אותם בדברים עד
שהוציאם ממצרים ורגם כי שונא
היה אותם, כמה דאת אמר (חושע ב טו)
הנה [אנכי] מפתייה והלכתייה המדבר
(והמתיה בצמא). ובלשון תלמוד יש
וא"וין הרבה שהן במקום או, כמו
חלץ ועשה מאמר ביבמתו (יבמות ג),
שרוצה לומר או עשה בהם
מאמר: תורה כט

(ב) וּאֶכְתָּב עַל־הַלְחָת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלְחַת הַרְאשִׁימִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וּשְׁמַתָּם בְּאֶרֶץ:

ב וּאֶכְתָּב עַל לוחֵתא דת פתגמא די הוּו על לוחֵתא דקמאי די תברתא ותשונן בארונא:

(ג) וְאֶעֱשֶׂ אֶרְוֹן עֲצֵי שִׁטִּים וְאֶפְסַל שְׁנֵי־לַחַת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְאֶעַל הַהֲרָה וּשְׁנֵי הַלְחָת בְּיָדַי:

ג ועבדית ארונא דאעזי שטיין ופסלית תריין לוחי אבניא בקמאי וסלקית לטורא ותריין לוחיא בידי:

(ד) וּיְכַתֵּב עַל־הַלְחָת בְּמִכְתָּב הַרְאשִׁוֹן אֶת עֵשֶׂר הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלֵיכֶם בְּהַר מִתְּוֶה הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֶם יְהוָה אֵלַי:

ד וכתב על לוחיא פכתבא קדמא דת עשרא פתגמא די מליל וי עמכון בטורא מגו אשתא ביומא דקהלא ויהבנן וי לי:

(ה) וְאֶפֶן וְאָרַד מִן־הַהָר וְאָשֵׁם אֶת־הַלְחָת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שֵׁם בְּאֶשֶׁר צִוִּי יְהוָה:

ה ואתפניתי ונתתית מן טורא ושויתי דת לוחיא בארונא די עבדית והוּו תמן קמא די פקדני וי:

(ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה שֵׁם מֵת אֶהֱרֹן וַיִּקְבֹּר שָׁם וַיְכַתֵּן אֶלְעָזָר בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

ו ובני ישראל נסעו מבארת בני יעקב למוסרה תמן מית אהרן ואתקבר תמן ושמם אלעזר ברה תחותיהי:

כ"ט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה • מַה עָנָן זֶה לְכָאן? וְעוֹד, וְכִי מִבְּאֵרֶת בְּנֵי־יַעֲקֹב נָסְעוּ לְמוֹסְרָה, וְהֵלֵא מִמוֹסְרוֹת בָּאוּ לְבְנֵי־יַעֲקֹב, שְׁנֵאֲמַר (במדבר ל): "וַיִּסְעוּ מִמוֹסְרוֹת וְגו'?" וְעוֹד, שֵׁם מֵת אֶהֱרֹן, וְהֵלֵא בְּהַר הַהָר מֵת? צֵא וְחֹשֶׁב, וְתִמְצָא שְׁמוֹנָה מִסְעוֹת מִמוֹסְרוֹת לְהַר הַהָר. אֵלֵא אִף זֶה מִן הַתּוֹכְחָה: וְעוֹד זֹאת עָשִׂיתֶם,

כשמת אהרן בהר ההר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענני כבוד, וראתם לכם ממלחמת מלך ערד ונתתם ראש לחזר למצרים, ונתתם לאחוריקם שמנה מסעות עד בני יעקב, ומשם למוסרה. שם נלחמו לכם בני לוי ויהרגו מכם ואתם מהם, עד שהחזירו אתכם בדרך חזרתכם, ומשם חזרתם הגדגדה, הוא חר הגדגדה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הדברות, תמשה על לוח אחד ותמשה על לוח אחר. דבר אחר, פסל לה, שאני עושה אותך מלך ואתה פוסל כל מה שתצדך (תנחומא ט): ועלה אלי ההרה ועשית לה ארון עץ. ומשה לא עשה כן, שנאמר וַאֲעֲשֶׂ אֶרְוֹן עֵץ קוֹדֶם (תנחומא ט): תורה ב (כ"ה) וּשְׁמַתָּם בְּאֶרֶץ. שבו היו תמיד מונחין שכרי לוחות. ואותם היו מוליכין למלחמה, כדתנא בספרי' וְאֶרְוֹן בְּרִית ה' נסע לפניהם (במדבר יג), זה שיוצא עמהם במחנות, הוא הנה ארון עץ שעשה משה בעלייתו לסיני, ומתחילה שם בו שכרי לוחות וגם לוחות אחרונות, כדכתיב וַאֲשֶׁם אֶת הַלְחָת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי, עד שנעשה ארון של זהב

היה אבל האחרים מותרים בתשמיש המטה, היינו בארון של עץ שעשה משה שהיו מוליכין במלחמה. ומה שהיה במלחמת יהושע שהלך עמהם, על פי הדבר הנה. והא דאמרין בשלהי פרק קמא דבבא בתרא (ד"ה) מלמד שלוחות ושכרי לוחות מונחים בארון, ומשמע התם דהיינו בארון שעשה בצלאל, היינו בבגן שהיתה מנוחה צדי עד. ובירושלמי (סוטה פ"ח ה"א) איכא פלוגתא, יש אומרים ארון אחד היה ויש אומרים שתי ארונות: תורה ו (ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֶת וְגו'. לפי הפשט מוסרה אינו 'מוסרות' דמסעי (במדבר לג), ובארות יעקב אינו 'יעקב' (שם). ובין בארות ומוסרה הנה

(ד) **מִשָּׁם נִסְעוּ הַגְּדָדָה וּמִן־הַגְּדָדָה יִטְבְּתָה ארֶץ נַחֲלֵי־מַיִם:**
 זמפמן נטלו לגדד ומן הגדד לטבת
 ארעא נגדן נחלין דמיון:

הקדוש-ברוך-הוא, כיום שגשגתו בו הלוחות, וילהודיעך שהקשה לו מה שאמרו: "נתנה ראש", לפרש ממנו, כיום שעשו בו את העגל.

כ"ט « ומן-הגדדה וגו' • ובמוסרה עשיתם אבל כבד על מיתתו של אהרן שגרמה לכם זאת, ונדמה לכם כאלו מת שם. וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות, לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני

ח בעדנא ההיא אפרש יי זת שבטא דלוי למטל זת ארון קמא ויי למקם קדם יי לשמשתיה ולברכא בשמה עד יומא הדין:

(ה) **בַּעַת הַהוּא הַבְּדִיל יְהוָה אֶת־שֵׁבֶט הַלְוִי אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לַעֲמֹד לְפָנֵי יְהוָה לְשֵׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:**

לומר שאף בזה לא טעו בה בני לוי, אלא עמדו באמונתם. לשאת את-ארון • הלויים. לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו • הכהנים, והוא נשיאת כפיים.

כ"ט « בעת ההוא הבדיל ה' וגו' • מוסב לענין הראשון. בעת ההוא • בשנה הראשונה לצאתכם ממצרים, וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו, הבדילם המקום מכם. וסמך מקרא זה לחזרת בני-יעקב,

ט על כן לא הוה ללוי חלק ואחסנא עם אחוהי מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה קמא די מליל יי אלהך לה:

(ו) **עַל־כֵּן לֹא־הָיָה לְלֹוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִם־אֲחָיו יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לּוֹ:**

כ"ט « על-כן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדלו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פס מוזמן מבית הולד.

כ"ט « על-כן לא-היה ללוי חלק • לפי שהבדלו לעבודת מזבח, ואינן פנויין לחרש ולזרע. ה' הוא נחלתו • נוטל פס מוזמן מבית הולד.

י ואנא הויתי קאם בטורא כיומין קדמאין ארבעין קמין וארבעין לילין וקביל יי צלותי אף בזמנא ההיא לא אבי יי לחבלותך:

(ז) **וְאֲנֹכִי עֲמַדְתִּי בְּהָר פִּימִים הָרְאשִׁיִּים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא־אָבָה יְהוָה הַשְּׁחִיתֶךָ:**

הראשנים • של לוחות הראשונות: מה הם ברצון, אף אלו ברצון, אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס.

כ"ט « ואנכי עמדתי בהר • לקבל הלוחות האחרונות, ולפי שלא פרח למעלה כמה צמד בהר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה. פימים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אחרונות ולהרבות בתחנונים לפני הקדוש-ברוך-הוא שימחול העון לגמרי: וישמע [ה'] אלי גם בפעם ההיא. ומחל לגמרי. וביום הפפורים היה שאמר (במדבר יד ט) סלחתי כדברך, ולכך הוקבע אותו יום להיות למחילה ולכפרה לישראל, כי מאה ועשרים יום יש ממתן תורה עד יום הפפורים, כיצד, בששה בסיון ניתנה התורה, בשבעה עלה לקבל לוחות

הר הקר ושם מת אהרן, והכי פירושו דקרא, ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקב ללכת למוסרה ופגעו בהר הקר ושם מת אהרן: תורה ז (ח-ט) בעת ההיא. פירוש, כשנעשה העגל שפירש לעיל: הבדיל ה' את שבט הלוי. לשמשו, מפני שלא היו במעשה העגל, זהו שאמר הכתוב (יחזקאל מד טו) והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו קוּם לֶךְ לְמִסְעָ לְפָנַי הָעַם וַיְבֹאוּ וַיִּירָשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם: פ

יא וַאֲמַר יי לִי קוּם זֵיל לְמַטוּל קָדָם עָמָא וַיַּעֲלוּן וַיִּרְתוּן יַת אַרְעָא דִּי קַמִּית לְאַבְתְּהוֹן לְמַטְן לְהוֹן:

כ"ט"◀ וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו וְגו' • אֶף־עַל־פִּי שְׁסַרְתֶּם מֵאֲחֵרָיו וְטַעֲיַתֶּם בְּעַגְלָה, אָמַר לִי (שְׁמוֹת לֵב): "לֶךְ נַחֵה אֶת הָעַם וְגו'".

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

(יב) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מַה יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֹד בִּי אִם־לִירָאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכַּת בְּכָל־דַּרְכָּיו וְלֵאמֹר אֲתוּ וְלַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבַבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:

יב וּבְעֵינַי יִשְׂרָאֵל מָא יי אֱלֹהֶיךָ תְּבַע מַעֲמֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַדְמַל קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לְמַהֲךָ בְּכָל אַרְסוֹן דְּתַקְנֵנוּ קְדָמוּהֵי וּלְמַרְחָם יְתָה וּלְמַפְלַח קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ:

כ"ט"◀ וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל • אֶף־עַל־פִּי שֶׁעֲשִׂיתֶם כָּל זֹאת, עוֹדְנֵנו רַחֲמָיו וְחַבְתּוֹ עֲלֵיכֶם, וּמְכַל מַה שֶּׁחֲטַאתֶם לְפָנָיו, אֵינֹו שׂוֹאֵל מִכֶּם. כִּי אִם־לִירָאָה וְגו' • (בְּרֻכּוֹת)

כ"ט"◀ וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מַכָּאָן: הַכָּל בִּידֵי שְׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שְׁמַיִם'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מזל צדק משמש (בשמש), בשני בתחילת ליל שני בשעה ראשונה, ובחמישי בשעה ראשונה מן היום, דהא אמרינן במסכת שבת (בבב. רש"י ד"ה דקיימא) (כשנ"צ) [כצנ"ש] חל"ם ראשי לילות, חל"ם (כשנ"צ) [כצנ"ש] ראשי ימים. והסימן כי הוא היתה אם כ"ל ח"י" (בראשית ג ט): תורה יא (יב"ג) וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מַה ה' אֱלֹהֶיךָ. אטו דְּבַר קָטָן הוּא זֶה, וַיֵּשׁ לומר דַּאֲקָרָא דְּלְבַתְרִיָּה קָאִי לְשִׁמּוֹר אֵת מַצּוֹת ה' וְגו' לְטוֹב לָךְ, כְּלוֹמַר אֵינוֹ שׂוֹאֵל מִמֶּךָ דְּבַר זֶה כִּי־אִם לְטוֹב לָךְ לְהַנָּאֲתָךְ וּלְהַרְבּוֹת לָךְ שְׂכָרְךָ. וּמִיָּהוּ רְבוּתֵינוּ (בְּרֻכּוֹת ל ט) הַקָּשׁוֹ כֵּן, וְתִירְצוּ דְּלַגְבֵּי מִשָּׁה מִלֵּתָא וְזוּרְתָּי הִיא. וּמִכָּאָן דְּרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ (מִנְחוֹת מג) דְּתִיב אָדָם לְכַרְךָ מֵאָה בְּרֻכּוֹת בְּכָל יוֹם, דְּכָתִיב מַה, אֵל תִּקְרִי מַה אֲלֵא מ'מָאָה', כְּלוֹמַר מֵאָה בְּרֻכּוֹת ה' אֱלֹהֶיךָ שׂוֹאֵל מַעֲמֹךָ. וַיֵּשׁ לְחֻזַּק הַדְּבָר, מַה בְּחִילוּף א"ת ב"ש הוּי 'צ' שְׁעוּלָה מֵאָה. וְכֵן בְּפִסּוּק זֶה יֵשׁ מֵאָה אוֹתִיּוֹת

וְעֲשָׂה מִתְשַׁרְי הַרִי אַרְבָּעִים, וְהוּא יוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְאָמַר לוֹ בְּאוֹתוֹ יוֹם סְלַחְתִּי כְּדַבְּרְךָ, וּלְמַחֲר יְרֹד. וְשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוּז שֶׁל אוֹתָהּ שְׁנָה בְּחַמִּישִׁי בְּשַׁבַּת הַיְּהוּ, שְׁהַרִי לְעוֹלָם פֶּסַח וְשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוּז בְּאֵין בְּיוֹם אֶחָד, וּבְכַפָּרָה רַבִּי עֲקִיבָא (שַׁבַּת פז) מְסִיק דְּפֶסַח שְׂבֹו יִצְאֹו יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם חַמִּישִׁי בְּשַׁבַּת הַיְּהוּ, וְאִם כֵּן נִמְצָא שְׁלוּחֹת הַרְאִשׁוֹנוֹת בְּאוֹ בְּחַמִּישִׁי בְּשַׁבַּת בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוּז, אִם כֵּן רֹאשׁ הַשְּׁנָה בְּשַׁבַּת הַיְּהוּ לְסִימָן א"ת ב"ש ג"ר, וְאִם כֵּן יוֹם הַכִּיפּוּרִים בְּשַׁנִּי הַיְּהוּ, וְהַלּוּחֹת הַאֲחֵרוֹנוֹת בְּאוֹ יוֹם שְׁנִי. וּלְפִי שֶׁשְׁתִּיתֵן בְּאוֹ תְּדָא בְּיוֹם שְׁנִי וְתְּדָא בְּיוֹם חַמִּישִׁי, נִהְיֵנוּ לְקִרְוֹת בְּתוֹרָה בְּיוֹם שְׁנִי וּבְיוֹם חַמִּישִׁי, וְזוֹהוּ דְּרָשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ (יְשַׁעִיָּה נה ט), בְּהַמְצָאוֹ, שְׁהֵם יְמֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה, וְאִזּוּ בֵּית דִּין יוֹשְׁבֵינָן (ב"ק פב), שְׁמַתוּף שְׁבָאִין לְשִׁמּוּעַ הַתּוֹרָה בְּאֵין לְדִין. וְהַרְבֵּי רַבִּי כְּכוּר שׂוֹר נָתַן סִימָן לְדְּבַר בְּצִדְקָה תִּשְׁפֹּט עֲמִיתְךָ (ויקרא יט טו), כִּי בְּשַׁנִּי יְמֵים הִלְלוּ

הַרְאִשׁוֹנִים, וְהִיָּה לוֹ לְשִׁהוֹת אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא אוֹתוֹ יוֹם לְפִי שְׁאֵין לִילוֹ עֲמוֹ, וְיִרְדַּ בְּשִׁבְעָה עֶשְׂרֵי בְּתַמּוּז וּבְאוֹתוֹ יוֹם נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחֹת, לְמַחֲר (ש) בְּשִׁמּוֹנָה עֶשְׂרֵי עֵלָה לְהַתְּפַלֵּל עַל מַעֲשֵׂה הַעֲגָל וְשִׁהָה שֵׁם אַרְבָּעִים יוֹם שְׁנֵאֲמַר (לעיל ט יח) וְאֵתְּנַפֵּל לְפָנָי ה' אַרְבָּעִים יוֹם כְּרַאשׁוֹנָה, וְשִׁלְמוּ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בָּאָב, אָמַר לוֹ יְתַבְּרֶךְ (פסוק א) פֶּסֶל לָךְ, וְעֵלָה בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה וְאָמַר לָהֶם לִישְׂרָאֵל לְמַחֲר בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים בָּאָב יְהִיָּה רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֲלוּל שְׁתַּחֲלִילוּ [אַרְבָּעִים יוֹם], תִּקְעוּ שׂוֹפָר כְּדִי שְׁלֹא תִטְעוּ בִּירִידַתִּי כְּמוֹ שֶׁטַעֲיַתֶּם בְּרַאשׁוֹנָה. וְזָכַר לְדְּבַר אֲנוּ תוֹקְעִין בְּיוֹם רֹאשׁ חוֹדֶשׁ אֲלוּל שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים בָּאָב, שְׁלֵעוֹלָם אֲנוּ עוֹשִׂין רֹאשׁ חוֹדֶשׁ שְׁנֵי יְמֵים, וְיוֹם רֹאשׁוֹן הוּי מִחֻשְׁבוֹן דָּאָב שֶׁהוּא מְלֵא. וְשִׁהָה שֵׁם אַרְבָּעִים יוֹם, שְׁנֵאֲמַר וְאֲנֹכִי עֲמַדְתִּי בְּהַר כְּנִיזִים הַרְאִשׁוֹנִים, וְשִׁלְמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, כִּי־צַד, יוֹם אֶחָד מֵאָב וְעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה מֵאֲלוּל הַרִי שְׁלֹשִׁים,

יג) לְשֹׁמֵר אֶת-מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת-חֻקֹּתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְטוֹב לָךְ:
יג למטר ית פקודיך דיני וית קמוהי דאנא מפקדך יומא דין לדמיטב לך:

כז"י • לְשֹׁמֵר אֶת-מִצְוֹת ה' • וְאֵף הִיא לֹא לְחַנּוּם, אֲלֵא: לְטוֹב לְכֶם שֶׁתִּקְבְּלוּ שְׂכָר.

יד) הֲנֵן לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר-בָּהּ:
יד הא דיני אלהיך שמיא ושמי שמיא ארעא וכל די בה:

כז"י • הֲנֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ • הַפֶּלֶל, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן "רַק בְּאַבְתְּיֶיךָ חֶשֶׁק הִ" מִן הַפֶּלֶל.

טו) רַק בְּאַבְתְּיֶיךָ חֶשֶׁק יְהוָה לְאַהֲבַת אוֹתָם וַיִּבְחָר בְּזִרְעָם אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִפְּלֵהֶעָמִים בַּיּוֹם הַזֶּה:
טו לחוד באבתיך חשיק יהוה לאהבה אותם ויבחר וארעי בכניהון בתריהון בכון מפל עממיא פיומא הדין:

כז"י • בְּכֶם • כְּמוֹ שְׂאֵתָם (רואים אתכם) חֲשׂוּקִים מִפְּלֵ ה' עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַיּוֹם הַזֶּה.

טז) וּמִלֵּתָם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם וְעַרְפְּכֶם לֹא תִקְשׁוּ עוֹד:
טז ותעדין ית טפשות לבכון וקדלכון לא תקשון עוד:

כז"י • עַרְלַת לְבַבְכֶם • אֵטֶם לְבַבְכֶם וְכִסּוּיֹו.

יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׁחַד:
יז ארי יי אלהכון הוא אלהא דינין ומרי מלכין אלהא רבא גברא ודחילא די לית קדמוהי מסב אפין ואף לא לקבלא שחדא:

כז"י • וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים • לֹא יוּכַל שׁוֹם אֲדוֹן לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ. לֹא-יִשָּׂא פָנָיו • אִם תִּפְרְקוּ עֵלוֹ. וְלֹא יִקַּח שָׁחַד • לְפִיָּסוֹ בְּמִמוֹן.

יח) עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַל-מַנְה וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לּוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:
יח עבד דין יתם וארמלא ורחם גיורא למתן לה מזונא וכסו:

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

בְּרִכּוֹת, רוֹצֵה לומר שִׁיכְרַע עד שִׁיתַּפְקְדוּ כָּל חוֹלִיּוֹת שֶׁבַשְׂדֵּרָה או שִׁירָאָה אִסָּר אֶחָד פִּנְגָּד לְבוֹ, וְכָרַע כְּחוֹטְרָא וְזָקִיף כִּי חוֹרָא, וְשִׁיתַּפְּוִין לומר משתחוים אנו לך, כְּדֹאִיתָא בְּירוּשָׁלַיִם (ראה ברכות פ"ב ה"ד) אָמַר רַבִּי בּוֹן מִיּוּמֵי לֹא אֵיפּוֹנוּת וְכוּ', וּמְחֻזְקֵינָא טִיבוּתָא לְרִישָׁאֵי דְכִי מְטִינָא לְמוֹדִים פְּרַע מְגַרְמִיָּה: תורה יד

כִּי כֵן יִבְרַךְ גָּבֵר, בְּמִנְיַן 'כִּי כֵן' יִבְרַךְ גָּבֵר, כִּי 'יִבְרַךְ' חֶסֶד וְאִ"ו כְּתִיב. וְלִכְךָ תִּקְנֵנוּ לומר מודים, שֶׁהָרִי פִּירוּשׁוֹ מִשְׁתַּחֲוִים כְּדִכְתִּיב גַּבִּי נֶעֱמַן (ראה שמואל א' טו ז) וְהַשְׁתַּחֲוִיתִי לַה' אֱלֹהֶיךָ, וְתִרְגַּם יוֹנְתָן וְאוֹדִיתִי קִדְּם ה' אֱלֹהֶיךָ, וּמִפְּלֵ-מְקוֹם אָנוּ אוֹמְרִים 'מוֹדִים' וְלֹא 'מִשְׁתַּחֲוִים', לְפִי שֶׁעוֹלָה בְּגִימְטְרִיא 'מוֹדִים' 'מָאָה', לומר שְׁכַל הָאוֹמֵר מוֹדִים פְּהוּגָן כְּאִילוֹ קָיִים מָאָה

חֶסֶד אַחַת, וְכֹאֲשֶׁר תּוֹסִיף אוֹת אַחַת לְעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה 'מָאָה' תִּשְׁלַם הַחֶשְׁבּוֹן לְמָאָה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי דוֹד תִּתְּנֶם, שֶׁבְּכָל יוֹם הָיוּ מְתִים מָאָה אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל, כְּאוֹ וְהִגִּידוּ לְדוֹד, עֲמַד וְתִקֵּן מָאָה בְּרִכּוֹת בְּכָל יוֹם שֶׁצָּאָמַר (שמואל ב' כג א) נָאִם הַגָּבֵר הִקָּם עָלַי, עַל בְּגִימְטְרִיא מָאָה, וּמִיָּד נֶעְצְרָה הַמְּגִיפָה (במדבר יח כא). עוד יש להוכיח מָאָה בְּרִכּוֹת מְדַכְּתִיב (תהלים קכח ד) הַגָּה

שְׂכַל עֲצָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עַל זֶה הַתְּפִלָּל: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לְאָכֹל וּכְגֹד לְלִבְשִׁי".

כִּי-יֵאָדָּר מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאֶלְמָנָה • הָרִי גְבוּרָה, וְאֶצֶל גְּבוּרָתוֹ אֶתָּה מוֹצֵא עֲנֻתָנֹתוֹ (מגילה לא) • וְאֵהָב גַּר לְתֵת לוֹ לֶחֶם וְשִׁמְלָה • וְדָבָר חָשׁוּב הוּא זֶה,

~ נקודות משיחות קודש ~

למוד התורה, שהיא אור פנימי. שמלה – היינו קיום המצוות, אור מקיף. וכמבאר בתניא (סוף פ"ח), שתורה היא בחינת מזון לנשמה, ותורתך בתוך מעי (תהילים מ, ט), אור פנימי; ומצוה היא בחינת לבוש לנשמה, אור מקיף. (רשימות, חוברת י, עמ' 25)

ואהב גר לתת לו לחם ושמלה (י, יח) לחם זו תורה . . שמלה זו טלית (ילקוט שמעוני רמז קכג) גר – היינו הנפש האלקית, שהיא בגלות הגוף, בארץ לא לה. וכמבאר בתסודות על הפסוק (בחקותי מט, א) הגר אשר בקרבך, שהפונה לנצוץ האלקי המסתה את הגוף. לחם – היינו

יט ותרחמון ית גיורא ארי דירין הויתון בארעא דמצרים:

(יט) וְאֶהְבֵּתֶם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי-יֵאָדָּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם • מוֹם שְׂבָרָה, אֵל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ.

כ ית יי אלהך תדחל וקדמוהי תפלח ולדחלתה תקרב ובשמה תקנים:

(כ) אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וְבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע:

כִּי-יֵאָדָּר אֱלֹהֶיךָ תִירָא • וְתַעֲבֹד לוֹ וְתִדְבָּק בּוֹ, וְלֹאֲחֵר שִׁיחִיו בְּךָ כָּל הַמַּדּוֹת הַלְלוֹ, אֹז "בִּשְׂמוֹ תִשָּׁבַע".

כא הוא תשבחתך והוא אלהך דעבד עמך ית רברבתא וית חסינתא האלין די חזו עיניך:

(כא) הוּא תְהִלָּתְךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר־עָשָׂה אֶתְךָ אֶת־הַגְּדֹלָת וְאֶת־הַגּוֹרָאֹת הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:

כב בשבעין נפשן נחתו אבהתך למצרים וכעו שניך יי אלהך ככוכבי שמיא למסגי:

(כב) בְּשִׁבְעִים נַפְשֵׁי יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׂמֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:

א ותרחם ית יי אלהך ותשר מטרת מימרה וקדמוהי ודינהי ופקודוהי כל יומיא:

(א) וְאֶהְבֵּתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַרְתֶּם מִשְׁמֵרֹתוֹ וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כָּל־הַיָּמִים:

ב ותדעון יומא דין ארי לא ית בניכון די לא ידעו ודי לא חזו ית אלפנא דיי אלהכון ית רבוהתה ית ידה תקיפא ודרעה מרממא:

(ב) וַיִּדְעֹתֶם הַיּוֹם כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֶת־מוֹסַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֶת־גְּדֹלּוֹ אֶת־יָדוֹ הַחֲזָקָה וְזִרְעוֹ הַנְּטוּיָה:

כִּי-יֵאָדָּר וַיִּדְעֹתֶם הַיּוֹם • תָּנוּ לֵב לְדַעַת וְלִהְבִּין וְלִקְבֹּל תּוֹכַחְתִּי. כִּי לֹא אֶת־בְּנֵיכֶם • אֲנִי מְדַבֵּר עִכְשָׁו, שְׂיֻכְלוּ לֹאמַר: 'אָנוּ לֹא יָדְעָנוּ וְלֹא רָאינוּ בְּכָל זֶה'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יא (ב) כי לא את בניכם. כלומר אינם ראויים לעגש ככם על המצוות, שהרי אתם אתם מוסר ה' ואת גדלו, ולא לפטור הבנים בא: תורה ג

ג וְיָת אֲתוּמָה וְיָת עוֹבְדוֹהִי דִי עֶבֶד בְּגוֹ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מְלָכָא דְמִצְרַיִם וְלִכְל
אַרְעָה:

ו וְדִי עֶבֶד לְמִשְׁרֵית מִצְרַיִם לְסוּסוֹתָה
וְלִרְתִּיכוֹהִי דִי אֲטִיף יָת מִי יִמָּא דְסוּף עַל
אַפִּיהוֹן בְּמִרְדְּפֵהוֹן בְּתִיכוֹן וְאוֹבְדֵנוֹן יְיָ עַד
יִמָּא הַדִּין:

ה וְדִי עֶבֶד לְכוֹן בְּמִדְבָּרָא עַד מִיתִיכוֹן עַד
אַתְרָא הַדִּין:

ו וְדִי עֶבֶד לְדָתָן וְלְאֵבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּר
רְאוּבֵן דִּי פְתַח אֲרַעָא יָת פּוּמָה וּבְלַעְתָּנוֹן
וְיָת אֲנָשׁ בְּתִיהוֹן וְיָת מִשְׁכְּנֵיהוֹן וְיָת כָּל
יְקוּמָא דִּי עֲמָהוֹן בְּגוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל:

יִשְׂרָאֵל? אָמַר לוֹ: שְׁנַעֲשִׂית הָאָרֶץ מִדְּרוֹן כְּמִשְׁפָּה,
וְכָל מְקוֹם שֶׁהִיָּה אֶחָד מֵהֶם, הִיָּה מִתְגַּלְגַּל וּבָא עַד
מְקוֹם הַבְּקִיעָה. וְאֵת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם •
זֶה מְמוֹנֵו שֶׁל אָדָם, שְׁמַעְמִידוֹ עַל רַגְלָיו.

ז אֲרִי עֵינֵיכֶם חֲזָאָן יָת כָּל עוֹבְדָא דִּי רַבָּא
דִּי עֶבֶד:

ח וְתִטֵּר יָת (כָּל) תְּפִקְדָתָא דִּי אֲנָא מִפְקִדְךָ
יִמָּא דִּין בְּדִיל דְתַתְּקִפוֹן וְתַעֲלוֹן וְתִירְתוֹן
יָת אֲרַעָא דִּי אַתוֹן עֲבָרִין תְּמָן לְמִירְתָה:

ט וּבְדִיל דְתוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אֲרַעָא דִּי קִיִּים
יְיָ לְאַבְהֵתְכוֹן לְמַסָּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן אֲרַעָא
עֲבָדָא חֵלֵב וְדָבֶשׁ:

(א) וְאֶת־אֲתוּתוֹ וְאֶת־מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹךְ
מִצְרַיִם לְפָרְעָה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְלִכְל־אֲרָצוֹ:

(ב) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחֵיל מִצְרַיִם לְסוּסָיו וְלִרְכֻבּוֹ אֲשֶׁר
הִצִּיף אֶת־מִי יַם־סוּף עַל־פְּנֵיהֶם בְּרִדְפָם אַחֲרֵיהֶם
וַיֹּאבְדָם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

(ג) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבַר עַד־בְּאֵכֶם עַד־הַמְקוֹם
הַזֶּה:

(ד) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלְאֵבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב בֶּן־רְאוּבֵן
אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתְּבַלְעֵם וְאֶת־בְּתֵיהֶם
וְאֶת־אֹהֲלֵיהֶם וְאֶת כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם
בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל:

כ"ט ◀ בְּקֶרֶב כָּל־יִשְׂרָאֵל • כָּל מְקוֹם שֶׁהִיָּה אֶחָד
מֵהֶם בּוֹרַח, הָאָרֶץ נִבְקַעַת מִתְחַתּוֹ וּבּוֹלַעְתּוֹ, אֵלוֹ
דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נִחְמֵיה: 'וְהֵלֵא כְּבֹר
נֶאֱמַר (במדבר טו): "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ", וְלֹא
פִּיֹתֶיהָ? אָמַר לוֹ: 'וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "בְּקֶרֶב כָּל־

(ז) כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִית אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל
אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"ט ◀ כִּי עֵינֵיכֶם הִרְאִית • מוֹסֵב עַל הַמִּקְרָא הָאֶמּוֹר לְמַעְלָה: "כִּי לֹא אֵת בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָדַעוּ וְגו'...", כִּי־אִם
עִמְכֶם אֲשֶׁר "עֵינֵיכֶם הִרְאִית וְגו'".

(ח) וַשְׁמֹרְתֶם אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
לְמַעַן תַּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ:

(ט) וּלְמַעַן תִּתְאַרְכוּ יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לְאַבְתֵּיכֶם לֵאמֹר לְהֵם וּלְזֶרְעָם אֶרֶץ זֶבֶת חֵלֵב
וְדָבֶשׁ: ׀

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ח-ט) לְמַעַן תַּחְזְקוּ. אינו אומר עֲשׂוּ מִצְוֹת (לשמך) לְמַעַן תַּחְזְקוּ, דָּאם כֵּן הוּי עַל מְנַת לְקַבֵּל פֶּרֶס, אֵלֵא הֲכִי קָאֵמַר
עֲשׂוּ הַמִּצְוָה מֵאַהֲבָה כִּי לְמַעַן זֶה תַּחְזְקוּ. וְאִין לְמַעַן מוֹסֵב לְתִיבָה שְׁלֹאֲחֲרֵיהָ. וְכֵן לְמַעַן תִּתְאַרְכוּ יָמִים: תורה י

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~

יֵאָרֵץ אֶרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ לְמִירְתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא דִּי נִפְקָחוּן מִתְּמַן דִּי תִזְרַע יָת זֶרְעֵךָ וּמִשְׁקֵת לָהּ בְּרִגְלֵךָ כְּגִנְתָּא יִרְקָא:

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָהּ בְּאֶשְׁמָהּ לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא אֲשֶׁר יִצְאָתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֵךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֵךָ בְּגֵן הַיַּרְק:

הַקְצוּיָה לְקַבּוּרַת מֵתִים, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן הִיא יָפָה מִצֵּעַן. וּבִכְתוּבֹת' (דף קיב) דְּרִשׁוּ בְּעֵינֵי אַחֵר: אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֵה בַּיִת לְבָנוּ הַקָּטָן, וְאַחֲר־כֵּן לְבָנוּ הַגָּדוֹל? אֲלֹא שְׂמִינָה עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצֵעַן. אֲשֶׁר יִצְאָתֶם מִשָּׁם • אֶפְלוּ אֶרֶץ רַעֲמָסֵס אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ, וְהִיא בְּמִיטַב אֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר (בראשית מז): "בְּמִיטַב הָאָרֶץ וְגו'", אִף הִיא אֵינָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֵךָ • אֶרֶץ מִצְרַיִם הִיְתָה צְרִיכָה לְהִבְיֵא מִיַּם מִנִּילוּס: "בְּרִגְלֵךָ", וְהִלְשָׁקוּתָהּ, וְצָרִיף אֲתָהּ לְגִיד מִשְׁנֵתָךְ, וְלַעֲמַל, וְהַנְּמוּף שׁוֹתָה וְלֹא הַגְּבֵה, וְאֲתָהּ מַעֲלָה הַמַּיִם מִן הַנְּמוּף לְגַבֵּה, אָבָל זו: "לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם", אֲתָהּ יִשָּׁן עַל מִטְתְּךָ, וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מַשְׁקָה נְמוּף וְגַבֵּה, גְּלוּי וְשְׂאִינֵי גְלוּי כְּאַחַת. כְּגֵן הַיַּרְק • שְׂאִין דִּי לוֹ בְּגִשְׁמַיִם, וּמִשְׁקִין אוֹתוֹ בְּרִגְלֵךָ וּבְכַתְּףֵךָ.

כִּי • לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא • אֲלֹא טוֹבָה הִימְנָה, וְנֹאמְרָה הַבְּטָחָה זו לְיִשְׂרָאֵל בִּיְצִיאָתֶם מִמִּצְרַיִם, שְׁהִיו אוֹמְרִים: 'שָׁמָּה לֹא נָבֵא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְיָפָה כְּזוֹ'. (ספרי) יָכַל בְּגִנְתָּהּ – הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן אָמַר לָהֶם: 'לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא, אֲלֹא רְעָה הִימְנָה'? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: (במדבר יג) "וְחִכְרוּן שָׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה וְגו'", אָדָם אֶחָד בְּנֵאָן, וְחָס בְּנֵה צֵעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ, וְחִכְרוּן לְכַנְעַן, דְּרַף־אֶרֶץ אָדָם בּוֹנֵה אֶת הַנְּאָה וְאַחֲר־כֵּן בּוֹנֵה אֶת הַכְּעוּר (ספריים אחרים: הַרְיוֹעַ), שְׁפָסְלוּתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן, הוּא נֹתֵן בְּשָׁנֵי, וּבְכָל מְקוֹם הַחִיבִּיב קוֹדֵם. הֵא לְמַדָּת שְׁחִבְרוּן יָפָה מִצֵּעַן, וּמִצְרַיִם מְשַׁבַּח מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שְׁנֹאֲמַר (בראשית יג): "כְּגֵן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֵעַן שְׁבַח מִצְרַיִם הִיא, שְׁהִיְתָה מְקוֹם מְלָכוּת, שְׁכֵן הוּא אוֹמַר (ישעיה ל): "כִּי הִיוּ בְּצֵעַן שְׂרִיר", וְחִכְרוּן פְּסָלְתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכֵן

~ נקודות משיחות קודש ~

רז"ל (מדרש לקח טוב וארא ז, יג) הואיל וְנָה מִשְׁקָה שְׁדוּתֵינוּ וּכְרַמֵּינוּ . . וְדַאי הוּא אֱלֻקָּה. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְעַמַּת זֹאת, הָרִי "לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם", וּמִי שְׁנֹקֵק לְגִשְׁם לֹא יִשְׁפַח עַל ה' גַּם כְּשֵׁיִשׁ לוֹ שְׁפַע רַב, שְׁהָרִי הוּא תְלוּי בְּחֻסְדֵי שָׁמַיִם.

הָאָרֶץ . . לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִיא . . לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם (יא, י"א) בְּמִצְרַיִם לֹא יוֹרֵד גֶּשֶׁם, וְהַנִּילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אֶת הַשְּׁדוּת. וּמִכֵּיִן שְׁבַעֲיָנִי בְּשׂוֹר לֹא מְרַגְשִׁים שֵׁישׁ צָרֵף בְּעִזְרַת ה', עֲלוּלִים לְשִׁבְחַת שְׁהַקְב"ה הוּא הַנּוֹתֵן לָךְ כַּח לַעֲשׂוֹת חֵיל. וְאַכְּוּ, פְּרַעַה מִלֶּךָ מִצְרַיִם אָמַר אֵינִי צָרִיף לְעֲלוּנִים, כִּי יֵשׁ לִי יְאוּרִי (יחזקאל כט, ג וברש"י שם). וְלָכֵן הָיָה הַנִּילוּס הַצְּבוּדָה וְרָה' שֶׁל מִצְרַיִם, כְּמֹאֲמַר

(לקוטי שיחות, כרך ו עמ' 30, טז עמ' 14. רשימות חוברת כז עמ' 8)

יֵא וְאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתוֹן עֲבָרִין תְּמָן לְמִירְתָּהּ אֶרֶץ טוֹרִין וּבְקָעָן לְמִטַּר שְׁמַיָא תִּשְׁתִּי מַיָא:

יֵא וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָם עֹבְרִים שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעַת לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם:

בְּבַיִת כּוֹר מְנַנּוּ, חֲמִשָּׁת כּוֹרִין: אֶרְבַּע מְאָרְבַּע שְׁפוּעִיו, וְאֶחָד בְּרֵאשׁוֹ. וּבְקָעַת • הֵן מִישׁוֹר.

כִּי • אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעַת • מְשַׁבַּח הָהָר מִן הַמִּישׁוֹר. שְׁהַמִּישׁוֹר, בְּבַיִת כּוֹר אֲתָהּ זוֹרַע כּוֹר. אָבָל הָהָר,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם, וְתַמִּיד אֲתָם צְרִיכִים לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וּלְכֵן הִזְהָרוּ בְּמַצּוּוֹתָיו כְּדִי שְׂיִוִּיד לְכֶם

לְגַן הַיַּרְק הַנּוֹרְעִים עַל שְׁפַת הַנְּהָר, אֲלֹא הִיא אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעוֹת וְאִין אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁקוּתֶם, כִּי־אִם לְמִטַּר

יֵא (י"א) לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. שְׁהִיא אֶרֶץ מִישׁוֹר, שְׁאָדָם יָכוֹל לְהַמְשִׁיף מַיִם לְשְׁדוּתוֹ מִן הַנְּהָרוֹת כְּמוֹ שְׁעוֹשִׂים

יב ארעא דיני אלהך תבע יתה תדירא עיני יי
אלהך בה מרישא דשפתא ועד סופא
דשפתא:

(יב) אַרְצָן אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִׁית הַשָּׂנָה וְעַד אַחֲרִית
שָׁנָה: ם

לראות מה היא צריכה, ולחדש בה גזרות: עתים
לטובה ועתים לרעה וכו', כדאימא ב"ראש השנה"
(י) • מרשית השנה • (שם ח) מראש-השנה נדון מה
יהא בסופה.

כ"ט אַשְׁרֵה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ • וְהָלֵא כָּל
הָאֲרָצוֹת הוּא דֹרַשׁ, שְׁנַאֲמַר (איוב לח): "לְהַמְטִיר
עַל-אֲרָץ לֹא-אִישׁ"? אֵלָּא כַּבִּיכָל אֵינּוּ דֹרַשׁ אֵלָּא
אוֹתָהּ, וְעַל יְדֵי אוֹתָהּ דְרִישָׁה שְׁדוּרְשָׁה, דֹּרַשׁ אֶת
כָּל הָאֲרָצוֹת עִמָּה. תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ •

יג ויהי אם קבלא תקבלון לפקודי די אנא
מפקד יתכון יומא דין למרחם ית יי
אלהכון ולמפלח קדמוהי בכל לבכון ובכל
נפשכון:

(יג) וְהָיָה אִם-שָׁמַעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנֹכִי
מִצְוָה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:

עשו מאהבה, וסוף הפכוד לבא. ולעבדו בכל-
לבבכם. עבודה שהיא בלב, וזו היא תפלה,
שהתפלה קרויה עבודה, שנאמר (דניאל ו): "אֱלֹהֶיךָ דִּי
אַנְתָּ פִלַח לֵה בְתֵדִירָא", וכי יש פלחן בכבל? אלא
על שהיה מתפלל, שנאמר (שם): "וכוין פתיחן לה
וגו'", וכן בדרך הוא אומר (תהלים קמא): "תכון תפלתֵי
קטרת לפניך". בכל-לבבכם ובכל-נפשכם •
והלא כבר הזהיר (דברים ו): "בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ",
אלא אזהרה לחיד, אזהרה לצבור.

כ"ט וְהָיָה אִם-שָׁמַעַ • "וְהָיָה" מוֹסֵב עַל הָאֲמֹר
לְמַעַלָּה: "לְמַטַּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲוּ מִיָּם". וְהָיָה אִם
שָׁמַעַ תִּשְׁמְעוּ • (סוכה מז) אִם תִּשְׁמַע בִּישׁוֹן, תִּשְׁמַע
בְּחֻדָּשׁ, וְכֵן (דברים ח): "וְהָיָה אִם שָׁכַח תִּשְׁכַּח", אִם
הִתְחַלַּת לְשַׁכַּח, סוּפָד שִׁתְּשַׁכַּח כָּלָּה, שְׁכַן כְּתִיב
בְּמַגְלָה: אִם תַּעֲזֹבֵנִי יוֹם, יוֹמִים אַעֲזֹבְךָ. מִצְוָה
אֶתְכֶם הַיּוֹם • שִׁיחֵיו עֲלֵיכֶם חֲדָשִׁים, כָּאֱלוֹ שְׁמַעְתֶּם
בּוֹ בַּיּוֹם (ספרי). לְאַהֲבָה אֶת-ה' • שְׁלֵא תֹאמַר: 'הֲרִי
אֲנִי לוֹמֵד, בְּשִׁבִיל שְׂאֵהִי עֲשִׂיר, בְּשִׁבִיל שְׂאֵקֵרָא
רַב, בְּשִׁבִיל שְׂאֵקֵבֵל שְׂכָר', אֵלָּא כָּל מַה שִּׁתַּעֲשׂוּ –

יד ונתתי מטרא ארצכם בעתו יורה ומלקוש
ותכנוש עבונך וחמרך ומשחך:

(יד) וְנָתַתִּי מְטָר-אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ
וְאִסַּפְתִּי דַגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ:

ואת הנרעים. ומלקוש • רביעה היורדת סמוך
לקציר, למלאות התבואה בקשיה, (שם) ולשון
'מלקוש', דבר המאחר, כדמתרגמינן: (בראשית ל) "וְהָיָה
הַעֲטוּפוֹים לְלֶבֶן", 'לקשאי'. דבר אחר: לכך נקראת
מלקוש, שיוורדת על המלילות ועל הקשין. ואספת

כ"ט וְנָתַתִּי מְטָר-אֲרָצְכֶם • (ספרי) עֲשִׂיתֶם מַה
שְׁעֲלִיכֶם, אֵף אֲנִי אַעֲשֶׂה מַה שְׁעֲלִי. בְּעֵתוֹ • בְּלִילוֹת,
שְׁלֵא יִטְרִיחוּ אֶתְכֶם. דָּבָר אַחֵר (שם): "בְּעֵתוֹ", בְּלִילֵי
שִׁבְתוֹת שֶׁהֵכֵל מִצְוִיִן בְּכַתְיָהֶם. יוֹרָה • (תענית ו) הִיא
רְבִיעֵה הַנוֹפֶלֶת לְאַחַר הַזְרִיעָה, שְׁמֹרְנָה אֶת הָאֲרָץ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

השנה (טז) דכל שנה שרשה בתחילתה
מתעשרת בסופה, שנאמר מרשית
השנה ועד אחרית שנה, מכלל דאית
לה אחרית. פירוש, רשה בתחילתה,
שהעולם זכאי וגוהגין עצמן בשפלות
ובענוה: תורה יג
(יד) יורה. היא רביעה ראשונה
היורדת במרחשון, ונקרא יורה על
שם שמונה בני אדם להטיח גוהיתין.

שהיו ישראל רשעים גמורים בראש
השנה ופסקו להם גשמים מועטים
ולבסוף חזרו בהם, להוסיף עליהם אי
אפשר שפבר נגזרה גזירה, אלא
הקדוש-ברוך-הוא מוריד אותם לארץ
הצריכה להם, עתים לרעה פיחד וכו',
כדאימא התם:
מרשית השנה. חסר אל"ף, מכאן
אמר רבי יצחק בפרק קמא דראש

מטר בעתו: תורה יב
(יב) אַרְצָן אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ
אֹתָהּ תָּמִיד. לְפָקוּד יוֹשְׁבֵיהּ וּלְדַקְדָּק
בְּמַעֲשֵׂיהֶם, שְׂאִינָן נְדוּנִין אֵלָּא לְפִי
רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם, וּלְפִיכָךְ וְהָיָה אִם שָׁמַעַ
תִּשְׁמְעוּ וְגו' אֲז וְנָתַן מְטָר אֲרָצְכֶם
בְּעֵתוֹ. וְכֵן מְסִיק בְּפָרָק קִמָּא דְרָאשׁ
הַשָּׁנָה (יט), תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ,
עֵתִים לְטוֹבָה עֵתִים לְרָעָה, פִּיצַד, הֲרִי

דגנך • אתה תאספנו אל הבית ולא אויביך, כענני שנאמר (ישעיה סב) : "אם אתן את דגנך וגו' כי מאספיו יאכלהו", ולא כענני שנאמר (שופטים ו) : "והיה אם זרע ישראל וגו'".

(טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: טו ואתן עשבא בחקלך לכעירך ותיכול ותשבע:

כ"ט • ונתתי עשב בשדך • (ספרי) שלא תצטרך להליכה למדבריות. דבר אחר: שתהיה גזוז תבואתך כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע ירך ממנה שלשים יום קדם לקציר ואינה

פוחתת מדגנה. ואכלת ושבעת. הרי זו ברכה אחרת: שתהא ברכה מצויה בפת בתוך המעים. ואכלת ושבעת."

(טז) השמרו לכם פון יפתה לבבכם וסרתם ועברתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: טז אסתמרו לכו דילמא יטעון לככון ותסטון ותפלחון לטעות עממיא ותסגדון להון:

כ"ט • השמרו לכם • כיון שתהיו אוכלים ושבעים, השמרו לכם שלא תבטו, שאין אדם מורד בהקדוש-ברוך-הוא אלא מתוך שביעה, שנאמר (דברים ח) : "פן תאכל ושבעת", ויבקרך וצאנך ירביין, מה הוא אומר אחריו? "ורם לבך ושכתת". וסרתם • לפרש מן התורה, ומתוך כך: "ועברתם אלהים אחרים", שכיון שאדם פורש מן התורה,

הולך ומדבק בעבודת כוכבים, וכן דוד אומר (שמואל-א כז) : "כי-גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבד וגו'", ומי אמר לו כך? אלא כיון שאני מגרש מלעסק בתורה, הריני קרוב לעבד עבודת כוכבים. אלהים אחרים • (ספרי) שהם אחרים לעובדיהם, צועק אליו ואינו עונהו, נמצא עשוי לו כנכרי.

(יז) וחרה אפי-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את-יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם: יז ויתקוף רגזא דני בכון ויחוד ית שממיא ולא יהי מטרא וארעא לא תתן ית עלליתה ותיכדון בפריע מעל ארעא טבתא דני יהב לכון:

כ"ט • את-יבולה • אף מה שאתה מוביל לה, כענני שנאמר (תגי א) : "ורעתם הרבה והבא מעט". ואבדתם מהרה • על כל שאר היסורין, אגלה אתכם מן האדמה שגרמה לכם לחטא. (ספרי) משל למי ששלח בנו לבית המשתה, והיה יושב ומפקדו: אל תאכל יותר מצרפך, שתבא נקי לביתך. ולא השגיח הבן

ההוא, אכל ושתה יותר מצרפו, והקיא וטגף את כל בני המסבה. נטלוהו בידי וברגליו, וזרקוהו אחורי פלטרין. מהרה • (ספ) איני נותן לכם ארפה, ואם תאמרו: והלא נתנה ארפה לדור המבול, שנאמר (בראשית ו) : "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"? דור המבול לא הנה להם ממי ללמד, ואתם יש לכם ממי ללמד.

(יח) ושמתם את-דברי אלה על-לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אתם לאות על-ידיכם והיו לטוטפת בין עיניכם: יח ויתשוון ית פתגמי אלין על לככון ועל נפשכון ותקטרין תהון לאת על ידכון ויהון לתפלין בין עיניכון:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דבר אחר, שיעור פחץ (תענית א) : ומלקוש על שם שממלא התבואה בקשייה (תענית סב) : ולומר דגנך. כלומר ואחר כך לא ירדו גשמים לפי שהוא זמן אסיפה וקציר, וגשמים בעת הקציר סימן קללה שנאמר (שמואל א' יב יז) הלא קציר חטים היום וגו'. ובמסכת ברכות (לה) פריך כתיב ואספת דמשמע אתה בעצמך, וכתיב (ישעיה סא ה) ועמדו ורעים ורעו [צאנכם ובני גכר] אפריכם

ומשני כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בשאין עושין רצונו של מקום. וקשה דהרי קאי איהוה אם שמוע. וצריך עיון: תורה טו חסלת פרשת עקב

שיעור יומי לשבת קודש כ' מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יא - פרשת עקב

כ"י • וְשַׁמְתֶם אֶת-דְּבָרֵי • אף לאַחַר שְׁתַּגְּלוּ, הָיָה מִצִּינִים בְּמִצּוֹת: הַנִּיחוּ תַּפְּלִין, עֲשׂוּ מְזוּזוֹת, כְּדֵי (א) : "הַצִּיבִי לָךְ צִינִים".

יט) וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְנְךָ וּבְקוֹמְךָ: יט וְתַלְפִּינָן יִתְהוֹן יָת בְּנִיכּוֹן לְמַלְלָא כְּהוֹן בְּמַתְבָּר בְּבֵיתְךָ וּבְמַהְרָךָ בְּאַרְחָא וּבְמִשְׁכַּבְךָ וּבְמִקְוֵיךָ:

כ"י • לְדַבֵּר בָּם • מִשְׁעָה שֶׁהֵבֵן יוֹדֵעַ לְדַבֵּר, לַמִּדְהוּ: "תוֹרָה צְוָה לָנוּ מִשָּׁה", שִׁיְהָא זֶה לְמוֹד דְּבוּרוֹ, מִכָּאֵן אָמְרוּ: כְּשֶׁהִתְיַנּוֹק מִתְחִיל לְדַבֵּר, אָבִיו מְשִׁיחַ עָמוּ בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּמְלַמְדוֹ תוֹרָה, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן, הָרִי הוּא כְּאֵלוֹ קוֹבְרוֹ, שְׁנֶאֱמַר: "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְגו'".

~ נקודות משיחות קודש ~

חינוך הילדים - חייב תמידי

בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ בְּתוֹב "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְנְךָ וּבְקוֹמְךָ" (יא, יט). בְּדֶרֶךְ כָּלֵל לִוְמָדִים שְׂסִיּוֹם הַכְּתוּב בְּנוֹגֵעַ לְ"בְּשַׁבְּתְךָ וּבְקוֹמְךָ" קָאִי עַל מִצְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּמִצְוֹת תְּלַמּוּד תוֹרָה. אִף אֵין הַמְקַרָא יוֹצֵא מִיְדֵי פְּשׁוּטוֹ, שֶׁ"בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְנְךָ וּבְקוֹמְךָ" קָאִי עַל "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם", וְהִינּוּ שְׁעַל הָאֲדָם לְהִיּוֹת שְׂקוּעַ בְּחִינוּף יְלָדָיו כְּכֹל עַת וְשָׁעָה. וּמִכָּאֵן, שְׂאֵל יֵאמֹר הָאֲדָם שְׂדֵי לוֹ בְּמָה שְׂזִמֵּן מְסִינִים בְּיוֹם, חוֹשֵׁב הוּא אֹדוֹת חִינוּף יְלָדָיו אוֹ יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשֶּׁפְּעָתוֹ עֲלֵיהֶם, אֵלֹא הַמְחַשְׁבָה אֹדוֹת חִינוּף הַיְלָדִים צְרִיכָה לְהִיּוֹת כֹּל הַזְּמַן, הַחֵל מִ"בְּשַׁבְּתְךָ בְּבֵיתְךָ", וְאֶפֶּילוּ כְּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ וְעוֹסֵק בְּעִנְיָנוּ שְׁלוֹ – "בְּלִכְתֶּךָ בְּדֶרֶךְ", אֲסוּר לוֹ לְשַׁכּוֹחַ מִ"וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם". וְגַם כְּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ מְעַבְרֶתוּ בְּמִשְׁפַּח הַיּוֹם וְהוֹלֵךְ לְנוֹחַ, הִנֵּה כְּאֲשֶׁר מְכִין אֶת עַצְמוֹ לְקִרְיַת הַשִּׁינָה "בְּשַׁבְּתְךָ" צְרִיכּוֹת מַחְשְׁבוֹתָיו לְהִיּוֹת בְּנוֹגֵעַ לְחִינוּף הַיְלָדִים. וּמִיְדֵי כְּאֲשֶׁר קָם מִמַּטָּו "וּבְקוֹמְךָ", הִנֵּה הַמְחַשְׁבָה הִרְאִשׁוֹנָה שְׁעוֹלָה לוֹ בְּרֵאשׁ צְרִיכָה לְהִיּוֹת עַל "וְלַמִּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם". (ע"פ שיחת כ' מנחם אב תשל"ז - מתוך 'לקראת שבת')

כ) וּכְתַבְתֶּם עַל-מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כ וְתַכְתְּבֶנּוּן עַל מְזוּזִין וְתַקְבְּעֶנּוּן בְּסִפֵּי בֵיתְךָ וּבְתַרְעֶיךָ:

כ"א) לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּע יְהוָה לְאַבְתֵּיכֶם לְתַת לָהֶם בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ: ס

כ"י • לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם • אִם עֲשִׂיתֶם כֵּן, יִרְבּוּ, וְאִם לֹא, לֹא יִרְבּוּ, שְׂדִבְרֵי תוֹרָה נִדְרָשִׁין מְכַלְלֵי לָאו, הֵן, וּמְכַלְלֵי הֵן, לָאו. לְתַת לָהֶם • (ספרי)

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

כ"ב) כִּי אִם-שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַכֵּת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה-בּוֹ: כ"ב כִּי אִם שָׁמַר אִם מִטְר תִּטְרוּן יָת כָּל תְּפַקְדָתָא הִדָּא דִּי אָנָּא מִפְקַד יִתְכוּן לְמַעֲבְדָה לְמִרְחַם יָת ?? אֵלְהֵכוֹן לְמַהְרָה בְּכָל אַרְחָן דְּתַגְּנוּן קְדָמוּהֵי וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלָתָהּ:

וְאֵתָהּ גּוֹמֵל חֲסָדִים. וְלִדְבָרָהּ בּוֹ • אֶפְשָׁר לוֹמַר בֶּן, וְהִלָּא "אֵשׁ אוֹכְלָה הוּא"? אֵלָּא הַדְּבָק בְּתַלְמִידִים וּבְחֻמָּיִם, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלֶיךָ כְּאִלּוּ נִדְבַקְתָּ בּוֹ.

וְשֵׁנִי • שְׁמַר תְּשִׁמְרוּן • אֲזַהֲרֶת שְׁמִירוֹת הַרְבֵּה, לְהַזְהִיר בְּתַלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּכַּח. לְלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו • הוּא רַחוּם, וְאֵתָהּ תִּהְיֶה רַחוּם. הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים,

~ נקודות משיחות קודש ~

וְתַלְוֵי הַדָּבָר בְּאָדָם הַמְדַבֵּר, וּבְשָׁנֵי פְרָטִים:
 א. לֹשֶׁן הַדָּבָר בְּדַבְרֵי הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב, שְׂאוּ נִכְנָסִים לְלֵב הַשּׁוֹמֵעַ וּפּוֹעֲלִים פְּעוּלָתָם, כְּפִתְגָם הַדְּוַע. ב. צָרִיךְ שִׁיחָא בּוֹ יְרֵאת שְׁמַיִם, כְּמָאֵמַר חז"ל (ברכות ו, ב) "כֹּל אָדָם שֵׁשׁ בּוֹ יְרֵאת שְׁמַיִם, דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים".
 וְאִזּוּ גַם דְּבוּרוֹ שֶׁל אָדָם – יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה.
 (ע"פ אגרות קודש חט"ו אגרת ה'תכט – מתוך 'לקראת שבת')

אִיךָ אֶפְשָׁר שְׁדִיבוּרוֹ שֶׁל אָדָם יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה?
 בְּפִרְשֵׁתְנוּ כְּתוּב "לְלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וְלִדְבָרָהּ בּוֹ" (יא, כב), שְׁנִצְטוּיָנו לְלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַמְקוּם.
 וְהִנֵּה מְצִינּוּ שְׁדִיבוּרוֹ שֶׁל הַקָּב"ה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, שְׁבִדִיבוּרוֹ בְּלִבְדוּ בְּרָא אֶת הָעוֹלָם.
 וּמִכֵּיּוֹן שֶׁעֲלִינוּ לְלֶכֶת "בְּכָל דְּרָכָיו", לֹשֶׁן לְלַמּוֹד מִזֶּה, שְׁגַם הָאָדָם צָרִיךְ לְהַשְׁתַּדֵּל שְׁדִיבוּרָיו יַעֲשׂוּ מַעֲשֶׂה.

וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת-כָּל-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וּיְרִשְׁתֶּם גּוֹיִם גְּדוֹלִים וְעַצְמִים מִכֶּם:

כג ויתרדו יי ית כל עממיא האלין מקדמיכון ויתרתון עצמין וברבין ומקיפין מנכון:

הַשִּׁבְחָה הַהוּא שְׁמִשְׁבַּח אֶת הָאֱמוּנָאִים, לוֹמַר: "וְעַצְמִים מִכֶּם"? אֵלָּא אֲתָם גְּבוּרִים מִשְׁאָר הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם.

וְהוֹרִישׁ ה' • עֲשִׂיתֶם מַה שֶׁעֲלִיכֶם, אִם אֲנִי אַעֲשֶׂה מַה שֶׁעָלֵי. וְעַצְמִים מִכֶּם • אֲתָם גְּבוּרִים וְהֵם גְּבוּרִים מִכֶּם, שְׂאֵם לֹא שִׁישְׁרָאֵל גְּבוּרִים, מַה

כִּד כָּל אֲתֵרָא דִּי תִדְרֹךְ פִּרְסַת רִגְלֵכוֹן בֵּיה דְלִכּוֹן יְהִי מִן מִדְּבָרָא וְלִבְנֵן מִן נְהִירָא נְהִירָא פִּדְתָּ וְעַד וְנִמָּא מִעֲרַבָּא יְהִי תְחוּמֵכוֹן:

כד) כָּל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּרִגְלֵכֶם בּוֹ לְכֶם יְהִי מִן-הַמְדַבֵּר וְהַלְבִּנוֹן מִן-הַנֶּהָר נְהַר-פְּרֵת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יְהִי גְבֻלְכֶם:

כח לא יתעמד אנש קדמיכון דחלתכון ואימתכון יתן יי אלהכון על אפי כל ארעא די תדרכון בה קמא די מליל לכון: ס ס ס

לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחֻדְכֶם וּמוֹרָאכֶם יִתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ-בָהּ כְּאֲשֶׁר דִּבַּר לְכֶם:

– עַל הַקְּרוֹבִים, וּמוֹרָאכֶם – עַל הַרְחוּקִים. פְּחַד לְשׁוֹן בְּעִיתַת פְּתָאם. מוֹרָא • לְשׁוֹן דְּאִגָּה מִיָּמִים רַבִּים. כְּאֲשֶׁר דִּבַּר לְכֶם • וְהִכֵּן דְּבַר? (שמות כג) "אֶת אֵימַתִּי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְגו'":

לֹא-יִתְיַצֵּב אִישׁ וְגו' • (שם) אִין לִי אֵלָּא אִישׁ, אִמָּה וּמִשְׁפָּחָה וְאִשָּׁה בְּכַשְׂפִּיהָ מִנֵּין? תַּלְמוּד-לוֹמַר: "לֹא יִתְיַצֵּב", מִכָּל-מְקוֹם. אִם בֶּן, מַה תַּלְמוּד-לוֹמַר: "אִישׁ"? אֶפְלוּ כְּעוּג מְלַךְ הַבָּשָׂן. פְּחֻדְכֶם וּמוֹרָאכֶם • וְהִלָּא פְּחַד הוּא מוֹרָא? אֵלָּא, פְּחֻדְכֶם

ק"י א פטוקים, יעל"א סימן. חסלת פרשת והיה עקב

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמו - רנא

לוח תהלים

יום ראשון, י"ד מנחם-אב < מפרק עב עד סוף פרק עו

יום שני, ט"ו מנחם-אב < פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שלישי, ט"ז מנחם-אב < מפרק עט עד סוף פרק פב

יום רביעי, י"ז מנחם-אב < מפרק פג עד סוף פרק פז

יום חמישי, י"ח מנחם-אב < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שישי, י"ט מנחם-אב < מפרק צ עד סוף פרק צו

שבת קודש, כ' מנחם-אב < פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קו, וזהו צדק... עד עמ' 212, סלה אכ"ר:

הנפש של יהודי; וכך בכל אחד מישראל – על הניצוץ האלקי שלו המחיה את נפשו, הנפדים על ידי "שלום", על ידי מעשה הצדקה. וזהו גם-כן הטעם שנקרא הצדקה "שלום", לפי שנעשה – על ידי הצדקה, שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה²⁰, דהינו עלידי פדיון נפשותיהן, הם חלק ה' ממש, – נפשותיהם שהן חלק מה' ממש, והן ניפרות מידי החיצונים, – מידי הקליפות, ובפרט צדקת ארץ ישראל, – רבנו הזקן כתב אגרת זו – וכך אגרות רבות שבחלק "אגרת הקודש" שב"תניא" – בהקשר נתינת צדקה עבור "כולל חב"ד" בארץ ישראל, להחזקת תלמידי החבראי של רבי מנחם מענדל מהורודוק וחבריו שהתיישבו בארץ ישראל, שהיא צדקת ה' ממש, – צדקה למקום שבו שם

וזהו "צדק לפניו יהלך", – ששאלו לעיל, שהיה צריך לומר "ילך" ולא "יהלך", שכן "יהלך" משמעו שהוא גורם למישהו אחר ללכת – "לפניו" – הוא מלשון פנימיות, – לפנימיות שלו, ו"יהלך" – הוא מלשון הולכה, שמוליך – הצדק – הצדקה – מוליך את פנימיות הלב לה', ואחר-כך – לפי הפסוק: ישם לדרך ה' פעמיים²⁰, – שהוא יתנהג בדרך ה', כמו שכתוב²¹: "והלכת בדרךיו", "אחרי ה' אלהיכם תלכו"²², בכל מעשה המצות, ותלמוד תורה – שהוא כנגד בלן²³, – ובכל הענינים האלה של מצוות ותורה, ילך בדרך ה' באופן של הליכה, שבלן – התורה והמצוות שלו עולין לה' עלידי פנימיות הלב, – שהוא גילה על ידי עבודת הצדקה, בותר שאת ומעלה מעלה – העליה על ידי פנימיות הלב היא נעלית הרבה יותר מעליתן לה' עלידי חיצונית הלב, הנולד מהתבונה והדעת – בגלות ה' לבדן, בלי הארת פנים מלמעלה אלא בכחינת הסתר פנים, כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, במעשה הצדקה הנקרא "שלום". – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וזהו שכתוב²⁴: "פדה בשלום נפשי", – שלפי מאמר חכמינו ז"ל²⁵ זה מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נפשי" דיקא²⁶.

אגרת הקדש

וזהו צדק לפניו יהלך לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות הלב לה' ואחר כך ישם לדרך ה' פעמיים כמ"ש והלכת בדרכיו אחרי ה' אלהיכם תלכו בכל מעשה המצות ות"ת כנגד כולן שכולן עולין לה' על ידי פנימיות הלב בותר שאת ומעלה מעלה מעלייתן לה' ע"י חיצונית הלב הנולד מהתבונה והדעת לבדן בלי הארת פנים מלמעלה אלא בכחינת הסתר פנים כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא במעשה הצדקה הנקרא שלום. וז"ש פדה בשלום נפשי נפשי דיקא. וזהו ג"כ הטעם שנקרא הצדקה שלום לפי שנעשה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים כמארו"ל דהיינו על ידי פדיון נפשותיהן הם חלק ה' ממש מידי החיצונים ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש תמיד עיני ה' אלהיך בה והיו עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו ותעמוד לנו לעד לשום נפשנו בחיים אמיתים מחיי החיים לאור באור החיים אשר יאר ה' פניו אתנו סלה אכ"ר:

הוי' בהתגלות, כמו שכתוב²⁸: "תמיד עיני – והמשכה פנימית של ה' אלהיך בה", – בארץ ישראל, "והיו עיני ולבי שם כל הימים"²⁹. – הרי שבארץ ישראל מאירה המשכה פנימית מהוי', והצדקה שעושים עם תלמידי חכמים שבארץ ישראל, היא צדקת ה' ממש, והיא – צדקת ארץ ישראל, שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו מעצת החושבים לדחות פעמינו, – מעצת הרוצים להזיק לנו, ותעמד לנו לעד, לשום – להעמיד, נפשנו פתחים אמיתיים, מחיי החיים, לאור – להאיר, באור החיים, אשר ה' יאר ה' פניו אתנו סלה", אמן בן יהי רצון:

מעלייתן לה' עלידי חיצונית הלב, הנולד מהתבונה והדעת – בגלות ה' לבדן, בלי הארת פנים מלמעלה אלא בכחינת הסתר פנים, כי אין הפנים העליונים מאירים למטה אלא באתערותא דלתתא, – בהתעוררות מלמטה, במעשה הצדקה הנקרא "שלום". – מעשה הצדקה עושה שלום בין מעלה למטה, וזו הדרך היחידה שהפנימיות שלמעלה תאיר ותתגלה למטה. וזהו שכתוב²⁴: "פדה בשלום נפשי", – שלפי מאמר חכמינו ז"ל²⁵ זה מוסב על צדקה וגמילות חסדים הנקראים "שלום", "נפשי" דיקא²⁶. – המלה "נפשי" היא בדיוק. שכן, זה מוסב על השכינה שהיא

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הל' פעמיים (ובהמשך לזה לקמן פעמינו) – מציין הצ"צ (לתהלים עה"פ) לר"ה פעמון ורמון (נדפס באוה"ת תצוה)". 21. תבוא כח, ט. 22. ראה יג, ה. 23. משנה ריש פאה. 24. תהלים נה, י. 25. ברכות ח, א ובפרש"י. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהול"ל אותי וכמו "פדית אותי" (תהלים לא, ו). 27. תוספתא פאה פרק א'. 28. עקב יא, יב. 29. מלכים א ט, ג.

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 212, ה. ויעש רוד שב... עד עמ' 214, שמבין הכל:

חכמה-בינה-דעת, הם מבינים איזה השגה באור וחיית השופע שם מאין-סוף ברוך-הוא, בבחינת גילוי – באופן, שהחיות המאירה שם מ"אין-סוף" היא בגילוי, והם משיגים מהותה של חיות זו, שלא כמו בעולם הזה, שהחיות באה שם באופן של העלם, וההשגה שיכולים להשיג

שם באותה חיות, היא ידיעת המציאות בלבד ולא השגת המהות, ואילו בגן-עדן החיות היא בבחינת גילוי, שמשיגים את המהות של החיות, שהיא בבחינת גילוי לנשמתם ורוח בינתם, להבין ולהשיג איזה השגה כל אחד ואחד לפי מדרגתו ולפי מעשיו, – ב"לקוטי לוי יצחק" לאביו של הרבי שליט"א, הגאון הצדיק רבי לוי יצחק נשמתו - עדן מפרש, "לפי מדרגתו" הכוונה

לנשמות שבגן-עדן העליון – שהשגתן היא בהתאם למדרגת הכוונה ורעותא-דלבא שלהן, שהיא עבודה של מוחין, ומוחין מתוארים במלה "מדריגה", כפי שהוא מציין שם מ"שער היחוד והאמונה" פרק ט' שלגבי מוחין חב"ד, מוסיף רבנו הזקן המלה "ומדרגת"; ו"לפי מעשיו" הכוונה לנשמות שבגן-עדן התחתון, הזוכות לכך על ידי מצוות מעשיות דוקא, שלכן זה נקרא "לפי מעשיו". בכל אופן מובן שהתענוג שבגן-עדן הוא תענוג של שכל ושל הבנה באלקות, ולכן נקרא עולם-הבא בשם "בינה" בזהר הקדוש. – שכן, שם מאירה ספירת ה"בינה", שתהיה לנשמות השגה והבנה באלקות; והשפעה זו נמשכת מבחינת חכמה עלאה, – חכמה עליונה, שהיא – החכמה העליונה, מקור השכל וההשגה של "בינה", והוא – וזהו, קדמות השכל קדם שכל לכל גילוי השגה והבנה, רק עדיין הוא בבחינת העלם והסתה, – זוהי הבחינה ב"חכמה" שלמעלה משכל והבנה, שלא כמו

ה. "ויעש רוד שם". – פירושו הפשוט של פסוק זה, הוא: דוד עשה שם טוב לבני ישראל – בקברו מתייהם של השונאים, כפירושו של רש"י, או: דוד קנה לעצמו שם, על ידי גבורתו – כפי פירוש שאר המפרשים, ופרש בזהר

הקדוש, משום שנתמר: ויהי רוד עשה משפט וצדקה לכל עמו בו", – הזוהר הקדוש מפרש של"ויעש דוד שם" יש קשר לאמור להלן שרוד היה עושה משפט וצדקה לכל עמו, ובעשייתו משפט וצדקה, עשה את ה"שם" היינו שמו הקדוש של הקב"ה. "ככה רפי שמעון ואמר: מאן עבד שמא קדישא בכל יומא – מאן דיהיב צדקה למסכני בו". – מי "עושה" את השם הקדוש (של הקב"ה) בכל יום? – זה שנותן צדקה לעני.

הדברים טעונים הסבר: א) כיצד מתאים לומר על שמו הקדוש של הקב"ה הביטוי 'לעשות שם' (כלשון הפסוק 'ויעש', וכלשון הזוהר הקדוש 'עביד')? ב) כיצד עושים דבר זה על ידי ענין הצדקה? ויובן בהקדים מאמר רבותינו זכרונם לברכה: על פסוק: "כי ביה ה' צור עולמים" – בה' – באות ה' של שם הוי", נברא עולם הזה, ביו"ד – ובאות יו"ד של שם הוי", נברא עולם הבא. – מה היא השייכות שיש דוקא בין העולם הזה לאות ה' של שם הוי', ובין העולם הבא דוקא לאות י' של שם הוי'? לשם כך מסביר רבנו הזקן מהו ענינו של עולם-הבא וגן-עדן, ובכך תובן השייכות של עולם-הבא לאות י' של שם הוי': פרוש, שהתענוג שמתענגים נשמות הצדיקים ונהנין מזיו השכינה המאיר בגן-עדן עליון ותחתון, הוא שמתענגים פחותם והשפלתם, – תענוג של שכל ושל הבנה, שמשכילים – בכוח ה"חכמה", וידעים – בכוח ה"דעת", ומשיגים – בכוח ה"בינה", שהוא הכוח להבנה והשגה, בשלשה כוחות אלה של

1. שמואל ב ח, יג. 2. זח"ג קיג, ב. 3. פסוק טו. 4. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. 5. ישעי' כו, ד. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סכ"ט (קנ, ב) דהלבושים בגעה"ע מרעותא וכוונה ובגעה"ת - דמצות מעשיות ממש, וכ"ה בקו"א קנה, רע"א. ובכ"מ. וראה לקו"ת ואתחנן רד"ה וזאת המצוה". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם בגעה"ת (אף שבערך געה"ע - הוא מל) ראה

יש לאותיות הדיבור שייכות למדות ול"בינה", כמו למשל באדם המדבר (באותיות הדיבור) או ענין של מדות או ענין של השגת השכל. אך, איזו שייכות יש בין אותיות הדיבור ל"חכמה" שהיא (כמוסבר לעיל) למעלה מענין השגת השכל?

רבנו הזקן יסביר להלן, שאותיות הדיבור נוצרות מ"חכמה" דוקא – ובלשונו: פְּרוּשׁ, כִּי הִנֵּה הַתְּהוּוֹת אֹתוֹת הַדְּבֹר – של הנפש, הַיּוֹצְאוֹת מִחֲמַשָּׁה מוֹצְאוֹת הַפֶּה – אֵינָן דְּבַר מְשֻׁבָּל – שנאמר שהשכל מחייב יציאתן של האותיות מה"מוצאות", וְלֹא – וכן גם לא מִמְבַע בְּמַבַּע מוֹצְאוֹת הַלֵּל, – יש לפעמים ענין שאיננו על

פי שכל, אך כך הדבר מצד טבעו, ואילו כאן זה גם לא מטבע ה"מוצאות", לְהוֹצִיא מִמְבַּא הָאוֹתוֹת עַל־יְדֵי הַהֶבֶל וְהַקּוֹל הַמְּבַח בְּהֶן – ב"מוצאות", ההכאה של ההבל והקול ב"מוצאות", אינה מחייבת יציאתן של אותיות הדיבור, עַל־פִּי דְרָף – וסדר הַמְּבַע וְלֹא עַל־פִּי דְרָף הַשֶּׁבֶל – השכל אינו מחייב שמהכאת ההבל והקול ב"מוצאות", תצאנה אותיות אלו ואלו, בְּגוֹן הַשְּׁפָתִים, עַל־דְרָף־מְשֻׁבָּל, שְׁאוֹתוֹת כּוּמ"פ – ב"ית, ו"י, מ"ם, פ"א, יוֹצְאוֹת מְהֶן – בשפתיים שהן יותר גלויות ונראות לעין האנושית – קל יותר לראות ולהרגיש איך שהאותיות הבאות על ידי תנועת השפתיים, אינן על פי שכל או על פי טבע, שכן – אֵין הַמְּבַע וְלֹא הַשֶּׁבֶל נֹתֵן לַיּוֹצְאוֹת מִמְבַּא אַרְבַּע חֲלָקִי שְׁנוּנֵי בְּטוֹי אֹתוֹת אֵלוֹ, – לא השכל ולא הטבע מחייבים שמתנועת השפתיים יצאו ארבעה סוגי ביטויים שונים המתבטאים בארבעת האותיות ב"ית, ו"י, מ"ם ופ"א, עַל־פִּי שְׁנוּנֵי תְנוּעַת הַשְּׁפָתִים, – שבביטוי האות ב"ית, למשל, תנועת השפתיים היא באופן אחד, ובאות ו"י באופן שני וכו', שְׁמַתְנוּעָנְעוֹת – השפתיים, בְּהֶבֶל אַחַד וְקוֹל אַחַד הַפּוֹנֵעַ בְּהֶן בְּשׁוּה – נגיעת ההבל והקול בשפתיים בשעה שהוא מבטא האות ב"ית, או האות ו"י, או האות מ"ם ופ"א – הוא אותו הבל ואותו קול, הרי שמצד ההבל והקול לא בא עדיין השינוי בביטוי אות זו או אות אחרת, ומן ההכרח לומר שהשינוי בא בעקבות תנועת השפתיים, שבשעת ביטוי האות ב"ית תנועת השפתיים שונה

החיצונית של "חכמה" שהיא נקודת ההשכלה בה כבר מאיר אור השכל, אלא שם זה בבחינת "נקודה" ו"כלל" – ורק לאחר מכן באים הדברים בפרטים של "בינה"; ואילו כאן מדובר אודות מדרגה זו של "חכמה" שלמעלה לגמרי משכל, רַךְ

אגרת הקדש

ונמשך משם לבחינת בינה ולהשיג שכל הנעלם ולכן נקרא בשם נקודה בהיכלא כוזה"ק וזו היא תמונת יו"ד של שם הוי' ב"ה ונקרא עדין אשר עליו נאמר עין לא ראתה כו' ונקרא אבא יסד ברתא. פי' כי הנה התהוות אותיות הדיבור היוצאות מה' מוצאות הפה אינן דבר מושכל ולא מוטבע בטבע מוצאות הללו להוציא מבטא האותיות ע"י ההבל והקול המכה בהן עפ"י דרך הטבע ולא על פי דרך השכל כגון השפתיים עד"מ שאותיות כומו"פ יוצאות מהן אין הטבע ולא השכל נותן ליציאת מבטא ארבע חלקי שינויי ביטוי אותיות אלו על פי שינויי תנועת השפתיים שמתנועעות בהבל אחד וקול אחד הפוגע בהן בשוה ואדרבה

שְׁמַעְטָא מוֹעִיר שָׁם זְעִיר שָׁם – מעט מן המעט, שוֹפֵעַ וְנִמְשָׁךְ מִשָּׁם לְבַחֲנִית בִּינָה, – על השפעה זו להיות מועטה, ואחרי צמצום ועוד צמצום, זהו כפל הלשון "זעיר שם זעיר שם", על ידי צמצום אחד נעשית ההשפעה מועטה, ובמעט זה צריך להיות שוב צמצום כדי שיגיע אז משהו ("זעיר שם") בבחינת ה"בינה". שכן, אחרי הצמצום הראשון

אין ההשפעה יכולה עדיין לרדת בהבנת ה"בינה", רק אחרי הצמצום השני היא באה ונשפעת ב"בינה", לְהַבִּין וּלְהַשִּׁיג שֶׁבֶל הַנְּעָלָם – שכל כזה שבעצם הוא נעלם, למעלה מהשגה – יומשך ויהיה ברהשגה, זהו הרי "זיו השכינה", הארה מ"אין-סוף" המאירה בגן-עדן, שבעצם היא למעלה לגמרי מהבנתו של נברא – לא משנה אם זה נברא כמו נשמה כפי שהיא בגן-עדן העליון או בגן-עדן התחתון – וכדי שהארה זו תרד ותגיע להשגת השכל של הנברא, עליה לעבור צמצום אחר צמצום, עד לירידתה בהשגת והבנת הנשמה. ברם, אחרי כל הצמצומים הרי זו המהות של אלקות, שהיא הרי השגת הנשמה בגן-עדן – השגה במהות האלקות. וְלִבֶּן – זה נִקְרָא בְּשֵׁם "נִקְרָא בְּהִיכְלָא" בְּיַתֵּר תְּקוּוֹשׁ, – שזוהי נקודה של "חכמה" כפי שהיא מאירה בהיכל ה"בינה", שגם בהיותה ב"בינה", בהבנה ובהשגה, היא עדיין "נקודה" שלמעלה מהפרטים של הבנה והשגה ש"בינה" מייצגת עצמה בהן. וְזוּ הִיא תְמוֹנַת יו"ד שֶׁל שָׁם הַיּוֹ"ה בְּרוּךְ־הוּא. – תמונת וצירוף האות יו"ד הוא הרי "נקודה", המרמז? על הנקודה של ספירת ה"חכמה", וְנִקְרָא "עֵדֵן", אֲשֶׁר עָלָיו נִאֲמַר¹⁰: "עֵין לֹא רָאִתָּה כּו'". – שאין כזה שום השגה כלל. שכן, הוא בעצם אור שלמעלה משכל ומהשגה, וְנִקְרָא¹¹ "אבא יסד ברתא". – חכמה היא "אבא" והיא היסוד לאותיות הנקראות "ברתא", בחינת "בת" ו"מלכות", כפי שיסביר להלן. איזו שייכות יש ל"ברתא" ("מלכות" – אותיות הדיבור) ל"חכמה"? לכאורה

אוה"ת ח"ש (קיד, א). לקו"ת ואתחנן י, ב. ובכ"מ" 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בארוכה בלקו"ת ר"פ ראה וש"נ" 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תמונת האות מורה על ציור ההמשכה וההתגלות כו' (הגה ברפ"ב דשעוה"א)". 10. ישעי' סד, ג. 11. זח"ג רכח, א.

– את השפתיים, כלל וכלל. ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן ומשכל לכל משכיל, שמכמא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המשג ומובן, אלא – האותיות באות משכל הנעלם וקדמות השכל – זה שלפני ולמעלה מהשכל, שזהו "חכמה",

שפנפש המדברת, ולכן אין התינוק יכול לדבר, אף שמבין הכל: – שכן, הדיבור אינו בא מהשכל הגלוי שהוא מבין, כי-אם מ"חכמה" שלמעלה מכך – וכוח זה עדיין אינו מפותח וגלוי אצלו. על-כל-פנים, הרי שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", שזהו הענין של "אבא יסד ברתא", שהיסוד ל"ברתא" – "מלכות" ואותיות הדיבור – הוא "אבא", "חכמה".

עד כאן הוסבר מאמר חכמינו ז"ל, שהעולם

הבא נברא מהאות יו"ד שבשם הוי". שכן, האות יו"ד, "חכמה", היא המקור ממנו נמשכת ההמשכה של גן-עדן שבעולם הבא. ברם, בהתאם למה שאמר בענין "אבא יסד ברתא", שאותיות הדיבור באות מ"חכמה", הרי שגם העולם הזה, שנברא על ידי אותיות הדיבור שלמעלה, נמשך מהיו"ד של "חכמה", אס-כן מדוע אומרים חכמינו ז"ל, שרק העולם הבא נברא ביו"ד, ואילו העולם הזה נברא בה' שבשם הוי"? יסביר רבנו הזקן להלן, ששני ענינים באותיות הדיבור: צורת (צירוף) האותיות, בה נראה השוני בין אות לאות, באה אכן מ"חכמה"; ואילו גוף (וחומר) האותיות, שהוא ה"הכל" – בא מן הלב. וגם למעשה הדבר כך, שישנה הפנימיות של האותיות הבאה מ"חכמה", וממנה התהוות הנבראים הרוחניים (שיש בהם ענין חכמה וההבנה באלקות), והגוף והיצוניות אותיות הדיבור שלמעלה בא מ"הכל", והוא האות ה' של שם הוי", ומזה היתה ההתהוות של העולם הזה. ובלשון רבנו הזקן:

מאשר בשעת ביטוי האות ו' למשל. בהתאם לכך, הרי היה צריך להיות שהאדם בשכלו יכוון אחרת נענוע השפתיים ברצותו לבטא האות בי"ת, ואחרת ברצותו לבטא האות וי"ו¹², או שהיה צריך להיות כך בטבע, שברוך הטבע ירצה לנענוע

את השפתיים אחרת כדי לבטא את השוני של כל אות – ולמעשה אין הדבר כך, ואדרבה, שנוי התנועות שבשפתיים הוא לפי שנוי בפיו האותיות שברצון הנפש, – לפי השינויים שברצון, לבטא בשפתיים רצונה, – של הנפש, לומר: אות ב' או ו' או מ' או פ'. – כשברצותו לבטא את האות בי"ת, למשל, מתנענעות השפתיים בדרך ממילא באופן שונה מאשר כשהוא רוצה לבטא האות וי"ו וכדומה

– ביטויה של האות היא שמביאה את השינוי בתנועת השפתיים, ולא להפך, שיהיה רצון הנפש וכוונתה לעשות שנוי תנועות השפתיים כמו שהן מתנענעות עתה בפיו ארבע אותיות אלו. וכמו שאנו רואים בבחירות ובמוחש, שאין הנפש מתכוננת ויודעת – איך לבנו כלל שנוי תנועות השפתיים בשנויים אלו. – לגבי כל אות לחוד, וכיוון שאין הנפש מתכוונת ואיננה יודעת כלל איך לכוון ולעשות את השינוי בתנועות השפתיים בהתאם לאות שברצונו לבטא – הרי, שהשוני בתנועת השפתיים אינו בא בכוונה זו, כדי לבטא אות מסויימת, אלא להיפך, כיוון שהאדם רוצה לומר אותיות מסויימות, מתנוענעות השפתיים כך בדרך ממילא. ויותר נראה כן בפסוק הנקודות, – קמץ, או פתח וכדומה, שפשהנפש רצונה להוציא מפייה נקודת קמץ – או ממילא נקמצים השפתיים, ובפתח – נפתחים השפתיים, ולא שרצון הנפש לקמץ ולא לפתח

אגרת הקדש

שינוי התנועות שבשפתיים הוא לפי שינוי ביטוי האותיות שברצון הנפש לבטא בשפתיים כרצונה לומר אות ב' או ו' או מ' או פ' ולא להיפך שיהיה רצון הנפש וכוונתה לעשות שינוי תנועות השפתיים כמו שהן מתנענעות עתה בביטוי ד' אותיות אלו. וכנראה בחוש שאין הנפש מתכוונת ויודעת לכוין כלל שינוי תנועות השפתיים בשינויים אלו ויותר נראה כן בביטוי הנקודות שכשהנפש רצונה להוציא מפייה נקודת קמץ או ממילא נקמצים השפתיים ובפתח נפתחים השפתיים ולא להפך שיהיה רצון הנפש לקמץ ולא לפתח כלל וכלל ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן ומושכל לכל משכיל שמכמא האותיות והנקודות הוא למעלה מהשכל המושג ומובן אלא משכל הנעלם וקדמות השכל שבנפש המדברת ולכן אין התינוק יכול לדבר אף שמבין הכל:

12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הקולות מהכינור ע"י הכאה באצבע על הנימין כו' (המשך תרס"ו עמוד תמו)."

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 214, אך האותיות... עד עמ' קח, וי"ב ע"ש):

הַיְוִ"ה, – הדיבור שלמעלה הוא הרי בחינה של "מלכות", "דבר מלך שלטון"¹⁴, והאות ה' שהיא מקור הדיבור, היא הה' האחרונה (תתאה) של שם הוי", שהיא בחינת ה"מלכות", ורבותינו זכרונם לברכה דרשו זה – שביוד נברא עולם הבא ובה' נברא עולם הזה, על פסוק: "בִּי בִיָּה", – ה' צור עולמים", אס־כן, כיצד אנו מסבירים כאן, שהכוונה במאמר חכמינו ז"ל בה' נברא העולם הזה, היא הה' תתאה (האחרונה), מקור ההבל של אותיות הדיבור? תינו – הרי זה, לְפִי שְׁמִקְרָה וְרֵאשִׁיתָה לְבֵא לְבַחֲנִית גְּלוֹי מִהָעֵלָם הַיּוֹד – ש"העלם" היו"ד של "חכמה" הוא הרי המקור והשורש לכל סוג של גילוי, גם הגילוי של עולם הבא וגם הגילוי של עולם הזה, כמו באותיות גם הציור של האותיות וגם החומר של האותיות, אלא

שבבואן בהתגלות, כפי שהן באות במאוחר יותר, הרי ציור האותיות והגילוי של עולם הבא, באים מהיוד עצמה, מ"חכמה" עצמה, ואילו הגילוי של החומר וחיצינות האותיות, באים מהבל הלב, ה' תתאה (אחרונה) של שם הוי", הרי הראשית והמקור, כשמתחיל הגילוי של עולם הזה – הוּא מְשַׁפֵּעַ וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה' עֲלֵאָה, – האות ה' הראשונה שבשם הוי", שֵׁינֵשׁ לָהּ – לציור ותמונת האות ה', הַתְּפִשְׁמוֹת אַרְבֵּי וְרַחֲב, – וזאת כדי לְהוֹרֹת – להראות, עַל בְּחִינַת בִּינָה, – ה' עילאה של שם הוי", היא בחינת "בינה", שְׁהִיא הַתְּפִשְׁמוֹת הַשְּׁכָל הַנְּעֵלָם מִבְּחִינַת גְּלוֹי וְהַשְׁגָּה בְּהִרְחֵב הַדַּעַת, וְהַשְּׁפָעָתָה – של ה' עילאה, בינה, מְסַתֵּימַת בְּלֵב, וְכִמּוֹ שְׁבִתוֹב בְּתִקּוּנֵי¹⁵, ד' בִּינָה – לְבֵא, וְבֵה הֵלֵב מְבִינִי, – ש"בינה" היא בחינת הלב, ובה הלב מבין, הרי שהשפעת ה"בינה" היא בלב, וּמְשֵׁם יוֹצֵא הַהֶבֶל – שהוא, מְקוֹר גְּלוֹי גּוֹף הָאוֹתוֹת הַדְּבִר, הַמְתַּגְּלוֹת בְּחֻמֵּשׁ

אֵךְ הָאוֹתוֹת – שכאמור באות מ"חכמה", הֵן בְּבְחִינַת הַמְּרֵ וְצוּרָה, – שישנם ה"חומר" של האותיות וה"צורה" של האותיות, הַנְּקִרָא פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, – ה"חומר" של האותיות הוא החיצוניות של האותיות (הגוף של האותיות), וה"צורה" של האותיות היא הפנימיות והרוחניות של האותיות, כִּי הַגֵּם שְׁמִקְוֹן – של האותיות, הוּא מְקַדְמוֹת הַשְּׁכָל – מבחינת ה"חכמה" שהיא למעלה וקודמת לשכל ורְצוֹן הַנְּפִשׁ, – שכאמור, מרצון הנפש לבטא את זו או אחרת, בא ציורה של האות, זו הִיא בְּחִינַת צוּרַת שְׁנוֹי הַמְּבִטָא – שְׁבִבֵב אוֹתוֹת, – בשינוי שבין אות לאות בשעת ביטויין.

אֶבֶל בְּחִינַת הַחֲמֵר וְגוֹף הַתְּהוּוֹתוֹ, וְהוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹתוֹ, הוּא הַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִהֶלֶב, שְׁמִמְנוּ מִתְּהוּה קוֹל פְּשוֹט הַיּוֹצֵא מִהַגְּרוֹן, וְאַחֲרֵי כֵךְ נִחְלָק לְבִבֵב הַבְּרוֹת, וּבִטּוֹי כ"ב אוֹתוֹת הוּא מוֹצֵאֹת הַיּוֹדוּעוֹת אַחֲרֵי מִהַגְּרוֹן נִיכ"ק מִהַחֵד כו' וּמְבִטָא הַהֶבֶל הוּא אוֹת ה' אַתָּא קְלִילָא כו' וְהוּא מְקוֹר הַחֲמוּר וְגוֹף הָאוֹתוֹת טֵרֵם הַתְּחַלְקוֹת לְבִבֵב וְלִכְּן אֲרוּלִי שְׁעוּה"ז נִבְרָא בַּה': וְהִנֵּה הַגֵּם שֶׁהִיא ה' תַּתְּאָה ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁבִשֵּׁם הוִי' וְרוּלִי דִרְשׁוּ זֶה עַל פְּסוּק כִּי בִיָּה הִינֵנו לְפִי שְׁמִקְוֹרָה וְרֵאשִׁיתָה לְבֵא לְבַחֲנִי גְּלוֹי מִהָעֵלָם הַיּוֹד הוּא מוֹשַׁפֵּעַ וְנִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת ה' עֲלֵאָה שֵׁינֵשׁ לָהּ הַתְּפִשְׁמוֹת אוֹרֵךְ וְרוּחַב לְהוֹרוֹת עַל בְּחִינַת בִּינָה שֶׁהִיא הַתְּפִשְׁמוֹת הַשְּׁכָל הַנְּעֵלָם בְּבַחֲנִי גְּלוֹי וְהַשְׁגָּה בְּהִרְחֵב הַדַּעַת וְהַשְּׁפָעָתָה מִסְתֵּימַת כֻּלָּם וְכִמּוֹ שֶׁבְּתִקּוּנֵי דְבִינָה לְבֵא וְבֵה הֵלֵב מְבִינִי וּמְשֵׁם יוֹצֵא הַהֶבֶל מְקוֹר גְּלוֹי גּוֹף

כֵךְ נִחְלָק לְבִבֵב הַבְּרוֹת, וּבִטּוֹי כ"ב אוֹתוֹת – החלוקה והשוני נעשים בְּחֻמֵּשׁ מוֹצֵאֹת הַיּוֹדוּעוֹת: אַחֲרֵי עַי – האותיות א', ח', ה', ע' באות מִהַגְּרוֹן, נִיכ"ק – האותיות ג', י, כ', ק באות מִהַחֵד כו'. – האותיות ב', ו, מ', פ' – בומ"ף – באות מהשפתיים וכו'. וּמְבִטָא – וצליל הַהֶבֶל – ההבל כשלעצמו יש לו גם כן צורה של ביטוי וצליל, גם כשאין הוא מתבטא באות, הוּא אוֹת ה' – בצאת ההבל מהפה נשמע הצליל של אות ה', שֶׁהִיא "אַתָּא קְלִילָא כו'", – אות קלה, שאין בה ממש וממשות של אות מושלמת, וְהוּא מְקוֹר הַחֲמֵר וְגוֹף הָאוֹתוֹת, מֵרָם הַתְּחַלְקוֹתוֹ לְבִבֵב – אותיות. הרי, שהאות ה' "מייצגת" את מקור ה"גוף" של האותיות. וְלִכְּן אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכָרוֹנֵם לְבְּרַכָּהּ, שְׁעוֹלָם הוּא נִבְרָא בַּה': – של שם הוי', כלומר שהעולם הזה נברא מחיצוניות וגוף האותיות שלמעלה, שְׁמִקְוֹרֵן בְּאוֹת ה' של שם הוי'. וְהִנֵּה, הַגֵּם – למרות, שְׁהִיא ה' תַּתְּאָה, ה' אַחֲרוֹנָה שֶׁבִשֵּׁם

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "טעם שינוי סדרן אה"ע ולא אה"ח"ע כסדר הא"ב מובן ע"פ מ"ש בוח"ב קכג, א (ועייג"כ ע"ה שער דרושי הצלם ד"ב)". 14. קהלת ה, ד. 15. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו").

את המלוכה היא על ידי דיבורו, שהוא מצווה לעשות, כך גם למעלה פועל הדיבור שלמעלה את התפשטות המלוכה של הקב"ה בכל ששת קצוות העולם, במעלה, מטה וד' רוחות, המקיפים את כללות העולם, כמו שכתוב **בְּמָקוֹם אַחֵר** [ולְהַבִּין מַעַט מוֹעִיר –

משהו עֲנִין וּמְהוּת אוֹתוֹת הַדְּבֹר בְּאַלְהוּת, שְׁאִין לוֹ דְמוּת הַגּוֹף וְלֹא הַנֶּפֶשׁ חַס־וְשָׁלוֹם, – אִם-כֵּן כִּיצַד מֵתַאִים לוֹמַר לַמַּעֲלָה הַעֲנִין שֶׁל אוֹתוֹת הַדְּבִיבּוֹר, חִיצוֹנוּת וְגוֹף, וּפְנִימִיּוֹת וּנְפֶשׁ שֶׁל אוֹתוֹת הַדְּבִיבּוֹר? – כְּכֹר נִתְבָּאָר בְּדִרְךְ אֲרָפָה וְקִצְרָה (בְּלִקוּיֵי אִמְרִים – סֵפֶר הַתְּנִי"א, חֲלֵק ב' פֶּרֶק י"א וְיב, עֲנִין שָׁם): – עַל-כָּל-פָּנִים, הָרִי, לְכֵן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא מֵאוֹתוֹת הַדְּבִיבּוֹר שֶׁלַּמַּעֲלָה, שֶׁמְקוֹרָם הוּא הָאוֹת ה' שֶׁל שָׁם הָרִי.

מוֹצְאוֹת מֵהָעֶלֶם – שֶׁהָיוּ עַד אִזּוֹ בַּהֶעֱלֵם, הַיּוֹ"ד – בְּיוֹ"ד, וְתִמּוֹנֵת ה' תִּתְאַה – הָאוֹת ה' הַאֲחֵרוֹנָה שֶׁבְּשֵׁם הָרִי, בְּכַתְּיבָתָהּ – כְּשֹׁכֵתִים אוֹתָהּ הָיָה הָרִי גַם בְּן כְּתֻבֵּי שְׁמֹת אֲרָף וְרַחֵב, – כִּפִּי שֶׁהִדְבַּר ב"ה עִילָאָה, אֵלָּא שֶׁב"ה עִילָאָה" זֶה מֵרָאָה עַל

הַתְּפִשּׁוּת הַהִשְׁגָּה, וְאֵילוֹ ב"ה תִּתְאַה" – מוֹרָה עַל הַתְּפִשּׁוּת בְּחִינַת מְלִכּוּתוֹ וְתִפְרָה, "מְלִכּוּת כָּל עוֹלָמִים", – סִפִּירַת הַמְּלִכּוּת הִיא מְקוֹר כָּל הָעוֹלָמוֹת, וְהִיא מִתְּפִשֵּׁת לְמַעְלָה וְלִמְטָה וְלִד' סְטְרִין, – וְלֵאֲרֹבַע הַרוֹחוֹת, הַמִּתְּפִשּׁוּת – הַמַּעֲלָה וְהַמְטָה וְד' רוחות העולם מתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה', – מאותיות דיבורו של הקב"ה, כמו שכתוב **בְּקִהְלֹתָּ: "בְּאִשֶּׁר דְּבַר מֶלֶךְ שְׁלֵמוֹן"**, – דיבורו של המלך שולט, כפי שהדבר במלוכה למטה, שהנהגה שהמלך מנהיג

אגרת הקדש

האותיות הדבור המתגלות בה' מוצאות מהעלם היו"ד ותמונת ה' תתאה ככתבתה גם כן בהתפשטות אורך ורוחב מורה על התפשטות בחי' מלכותו יתברך מלכות כל עולמים למעלה ולמטה ולד' סטרין המתפשטות ונמשכות מאותיות דבר ה' כמ"ש בקהלת כאשר דבר מלך שלטון כמ"ש כמ"א. [ולְהַבִּין מַעַט מוֹעִיר עֲנִין וְמַהוּת אוֹתוֹת הַדְּבִיבּוֹר כְּכֹר נִתְבָּאָר בְּדִרְךְ אֲרָפָה וְקִצְרָה (בְּלִקוּיֵי אִמְרִים – סֵפֶר הַתְּנִי"א, חֲלֵק ב' פֶּרֶק י"א וְיב, עֲנִין שָׁם): – עַל-כָּל-פָּנִים, הָרִי, לְכֵן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ ז"ל שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא מֵאוֹתוֹת הַדְּבִיבּוֹר שֶׁלַּמַּעֲלָה, שֶׁמְקוֹרָם הוּא הָאוֹת ה' שֶׁל שָׁם הָרִי.]

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קח, אך ביאור הענין... עד עמ' קח, מבחי' ח"ע וכנ"ל.

העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם

העולם הזה והחיות שבו קטנים מדי מכדי שיוכלו לקבל ולסבול את האור והחיות של הצורה והפנימיות של האותיות, אלא האור והחיות של העולם הזה באים מהחומר והגוף של אותיות הדיבור (על-דרך-משל, כמו שהדבר באדם, שזה בא מהגוף, מההבל הנובע מהלב דרך הגרון, שהוא הבל וקול גשמי, כך גם למעלה הרי זה בא מההבל שלמעלה ומגוף האותיות), לכן אומרים חכמינו ז"ל על העולם הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסכת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הַגֵּה יְדוּעַ לְכָל חֲכָמֵי יִבְיָ, כִּי רַבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְהַיְחִיבּוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב:¹⁶ "חֵישׁ מִסְפָּר לְגִדְרֵיו", – הַכוּוּנָה לְעוֹלָמוֹת וְלַהִיכּוֹלֹת שֶׁלַּמַּעֲלָה, שְׁאִין לָהֶם מִסְפָּר. וּבְכָל הַיְחִיבּוֹת וְגִדְרֵי – בְּהֵם יֵשׁ כְּכֹר מִסְפָּר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב:¹⁷ "אַלְף אֲלָפִין יִשְׁמֹשׁוּנִי וְרַבּוּא רַבְּבֵן קִדְמוּהֵי יְקוּמוּן" – אֵךְ הַמִּסְפָּר הוּא גְדוֹל

אך באור הענין, למה אמרו רבותינו זכרונם-לברכה שעולם-הזה דוקא נברא בה' – כיוון שהרי הסברנו, שהכוונה היא ל"ה תתאה", בחינת ה"מלכות" ודיבור שלמעלה, שמהם הרי נבראים כל הנבראים (גם הנבראים של העולמות העליונים שלמעלה מהעולם הזה), אם-כן כיצד אומרים, שדוקא העולם הזה נברא באות ה'? יסביר רבנו הזקן להלן, שהן אמת הדבר שריבוי הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי אותיות הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ, ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו

אגרת הקדש

אך ביאור הענין למה אמרו רז"ל שיעור"ז דוקא נברא בה'. הנה ידוע לכל חכמי לב כי ריבוי העולמות וההיכלות אשר אין להם מספר כמ"ש היש מספר לגודליו ובכל היכל וגודל אלף אלפין ורבוא רבבין

הזה דוקא, שהוא נברא באות ה', המוסכת על ההבל שלמעלה, כפי שהוסבר לעיל. ובלשון רבנו הזקן: הַגֵּה יְדוּעַ לְכָל חֲכָמֵי יִבְיָ, כִּי רַבּוּי הָעוֹלָמוֹת וְהַיְחִיבּוֹת אֲשֶׁר אֵין לָהֶם מִסְפָּר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב:¹⁶ "חֵישׁ מִסְפָּר לְגִדְרֵיו", – הַכוּוּנָה לְעוֹלָמוֹת וְלַהִיכּוֹלֹת שֶׁלַּמַּעֲלָה, שְׁאִין לָהֶם מִסְפָּר. וּבְכָל הַיְחִיבּוֹת וְגִדְרֵי – בְּהֵם יֵשׁ כְּכֹר מִסְפָּר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב:¹⁷ "אַלְף אֲלָפִין יִשְׁמֹשׁוּנִי וְרַבּוּא רַבְּבֵן קִדְמוּהֵי יְקוּמוּן" – אֵךְ הַמִּסְפָּר הוּא גְדוֹל

של העולמות העליונים הרוחניים בא גם כן מצירופי אותיות של הדיבור שלמעלה, שמפני שבצירופי אותיות הדיבור שלמעלה ישנם צירופים עד אין קץ, ישנם גם כן נבראים עד אין קץ – אך, הנבראים הרוחניים שהם בעלי חכמה ודעת ויש להם ידיעה באלקות, באים מפנימיות אותיות הדיבור שלמעלה, שכפי שהוסבר לעיל זה בא מ"חכמה", שלכן הנבראים הרוחניים הם בעלי ענין של חכמה באלקות; ואילו

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"מ ש"כ בתו"א (ואוה"ת) עה"פ ועשית גו' ועשו כל חכמי לב". 17. איוב כה, ג. 18. דניאל ז, י.

גבול, כך גם באותיות הדיבור שלמעלה, הרי ריבוי הצירופים שיכולים לצרף מהן, הוא בלי קץ ותכלית, ומריבוי הצירופים באים ריבוי הנבראים, שהם ריבוי עד אין קץ. וְהִגַּם שֵׁשׁ בְּמַעֲלוֹת וּמְדִרְיָנוֹת הַמְּלֵאכִים וּנְשָׁמוֹת – לא רק הרבה מלאכים ונשמות, אלא גם

כְּמָה וְכְמָה מִיְנֵי מַעֲלוֹת וּמְדִרְיָנוֹת חֲלוּקוֹת לְאִין קָץ, גְּבוּהַ עַל גְּבוּהַ – מְדִרְיָנָה אַחַת – לְמַעַלָּה מֵהַמְדִרְיָנָה הַשְּׁנִיָּה, לְמִרוֹת שְׁגַם הַמְדִרְיָנָה הָרִאשׁוֹנָה נְעִלִית בִּיְתֵר. וְאִם כָּל רִיבּוּי הַנְּבֵרָאִים בָּאִים מֵאוֹתוֹת הַדִּיבּוּר שְׁלִמְעָלָה – הַהִבְדֵּל הוּא רַק בְּהַצְגַת וְסִדְר הָאוֹתוֹת – הִרִי לֹא הִיָּה צָרִיךְ לְהִיּוֹת, הַהִבְדֵּל בֵּין מְדִרְיָנָה אַחַת לְשֵׁנִיָּה, בְּבַחֲנֵינָה גְבוּהָ עַל גְבוּהָ – הִנֵּה חֲפָל – הַתְּחַלְקוֹת

המדריגות, גם גבוה על גבוה, נִמְשָׁךְ לְפִי חֲלוּפֵי הַצִּירוּפִים – דכ"ב אותיות שבאים גם כן בחילוף הצירופים והתמורות דא"ת ב"ש – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, וְהַתְּמוּרוֹת בְּאִתּוֹ ב"ש כו' – בסדר האחר של ה"אלף-בית", הסדר של "א"ת ב"ש", שהאות אל"ף (האות הראשונה) מוחלפת באות תי"ו (האות האחרונה), והאות ביי"ת (האות השניה) מוחלפת באות שי"ן (האות השניה שלפני האחרונה) וכו'. (וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּפֶרֶק יב). – ב"שער היחוד והאמונה"²² החלק השני של ספר ה"תניא". הרי, למרות שישנו ריבוי מדריגות כזה וחילוף מדריגות עד אין קץ, אֵיךְ דָּרָךְ כָּלֵל, הִנֵּה כָּלֵם בְּעֲלֵי חֲכָמָה וְדַעַת, – עֲנִינָם הוּא עֵינֵן חֲכָמָה וְדַעַת בְּאֵלְקוֹת, וְיִוְדָעִים אֶת פּוֹרְאֵם, מִפְּנֵי הַיּוֹת חַיּוֹתָם מִפְּנֵי מִיּוֹת הָאוֹתוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת – פְּנִימִיּוֹת הָאוֹתוֹת נִמְשָׁכוֹת מִפְּנִימֵי חֲכָמָה עֲלֵאָה, – "חכמה עליונה", וְכִנּוּכָר לְעֵיל. – לכן אומרים על כל הנבראים הנכללים בשם הכללי "עולם הבא", שהם נבראו ביו"ד, שכן חיותם באה מפנימיות ומאור אותיות הדיבור שלמעלה, הבא מהיו"ד של שם הוי"ו.

מאד, שיש בהם אֵלֶף אֵלֶפִין וְרִבּוּא רַבְּבָן מְלֵאכִים¹⁹, וְכֵן – בנשמות, שיש בהן חמש מדריגות כלליות של נפש, רוח, נשמה, חי, יחידה, הן נִפְשׁ רִוּחַ נְשָׁמָה תִּיהָ יְחִידָה – גִּרְנַח"י, מְדִרְיָנוֹת לְאִין קָץ, – שישנן מדריגות לאין קץ במדריגת ובחינת "נפש", ובמדריגת ובחינת "רוח",

עד במדריגה של "נשמה", "חי", "יחידה", וְכָבֵל עוֹלָם וְהִקְלוֹת מְרִבּוּי הִיכָלוֹת שְׁבָאֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה – שהן כולם עולמות רוחניים שלמעלה מעולם ה"עשייה", למעלה מהעולם הזה ולמעלה מעולם ה"עשייה" הרוחני – שכן, "עולם הזה" שהוא עולם ה"עשייה", מכוון לא רק לעולם הזה הגשמי, כיו"ם גם כולל את עולם העשייה הרוחני – רִבּוּי עַד אִין קָץ מִמְשֵׁ, – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, הַכֵּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מְרִבּוּי צִירוּפֵי כ"ב אוֹתוֹת דְּבֵר ה', הַמְּתַחַלְקוֹת – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות גַּם-כֵּן לְצִירוּפִים רַבִּים עַד אִין קָץ וְתַבְלִית מִמְשֵׁ, – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרֵ יְצִירָה²⁰: שֶׁכְּעֵדָה אֲבָנִים בּוֹנוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלֵפִים וְאַרְבָּעִים בְּתֵיבִים, – ב"ספר יצירה" נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתיים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, מְכָאן וְאֵילָה, צֵא וְחָשַׁב מַה שְּׂאִין הִפָּה יָכוֹל לְדַבֵּר כו' – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה ב"ספר יצירה" מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות, אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי

אגרת הקדש

מלאכים וכן גִּרְנַח"י מדריגות לאין קץ ובכל עולם והיכולות מריבוי היכולות שבאצי" בריאה יצירה הנה כל ריבויים אלו ריבוי אחר ריבוי עד אין קץ ממש הכל נמשך ונשפע מריבוי צירופי כ"ב אותיות דבר ה' המתחלקות ג"כ לצירופים רבים עד אין קץ ותכלית ממש כמ"ש בספר יצירה שבעה אבנים בונות חמשת אלפים וארבעים בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכול לדבר כו' והגם שיש במעלות ומדריגות המלאכים ונשמות כמה וכמה מיני מעלות ומדריגות חלוקות לאין קץ גבוה על גבוה הנה הכל נמשך לפי חילופי הצירופים והתמורות בא"ת ב"ש כו' (וכמ"ש בפ"ב) אך דרך כלל הנה כולם בעלי חכמה ודעת ויודעים את בוראם מפני היות חיותם מפנימיות האותיות הנמשכות מבחי' ח"ע וכנ"ל.

את עולם העשייה הרוחני – הִנֵּה כָּל רִבּוּיִים אֵלֶו, רִבּוּי אֶחָד רִבּוּי עַד אִין קָץ מִמְשֵׁ, – שיש בהם כל כך הרבה נאצלים ונבראים בלי קץ ממש, הַכֵּל נִמְשָׁךְ וְנִשְׁפָּע מְרִבּוּי צִירוּפֵי כ"ב אוֹתוֹת דְּבֵר ה', הַמְּתַחַלְקוֹת – כ"ב האותיות של הדיבור שלמעלה, מתחלקות גַּם-כֵּן לְצִירוּפִים רַבִּים עַד אִין קָץ וְתַבְלִית מִמְשֵׁ, – אין קץ ואין סוף לצירופים הנוצרים מכ"ב אותיות הדיבור שלמעלה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרֵ יְצִירָה²⁰: שֶׁכְּעֵדָה אֲבָנִים בּוֹנוֹת חֲמֵשֶׁת אֲלֵפִים וְאַרְבָּעִים בְּתֵיבִים, – ב"ספר יצירה" נקראות האותיות "אבנים", והמלים – "בתיים", המלה מצטרפת מאותיות, כמו בית שמצטרף מאבנים, ומשבע אותיות אפשר לצרף חמשת אלפים וארבעים מלים שונות, מְכָאן וְאֵילָה, צֵא וְחָשַׁב מַה שְּׂאִין הִפָּה יָכוֹל לְדַבֵּר כו' – ואין האוזן יכולה לשמוע – כל כך הרבה הן האפשרויות לצירופים הרבים המצטרפים מכ"ב האותיות. עד שבע אותיות מונה ב"ספר יצירה" מספר הצירופים הנוצרים משתי אותיות, שלש אותיות, עד שבע אותיות. ואילו למעלה משבע אותיות, אפשרויות הצירופים הן כל כך רבות שהם בלי

19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מביא ג"ז (וכן בח"א פמ"ו סה, ב) – דלכאורה מה מוסיף (ראה שם רפמ"ח) – וי"ל שמזה מוכיח שהמדובר ב"גדודים" שנתהוו מאותיות שלכן שייך בהם (גבול ו) מספר, ובכ"ז יש בהם גם בל"ג". 20. פ"ד מ"ב. 21. הרבי שליט"א מציין ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר", שאולי צריכים לומר "שבע", לשון נקבה, כמו שאומר להלן "בנות", לשון נקבה. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שע"ז יורד מגבוה ביותר לגבוה שתחתיו כו', הארה דהארה כו' – משא"כ בשינוי הצירוף בלבד דאינו פחות במעלה".

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קה, אך העולם הזה... עד עמ' 216, מקנת בעשיה:

מרצונו וחכמתו וכו', כך גם למעלה באות אותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה בהתגלות, מהמדות הקדושות ומרצונו וחכמתו וכו', המיחדות – מדותיו – הקדושות, ורצונו וחכמתו (הספירות), מאוחדות פאין-סוף ברוך-הוא בתכלית – הרי שהאור שמצורות האותיות,

שהוא אור הבא ממדותיו הקדושות ומרצון וחכמה – נמצא רק בתוכו, בפנימיות של "מוצא פי ה" המהווה ומחיה את העולם הזה, ואילו בגילוי אין הדבר כך. ומהיכן באה ההתהוות והחיות של העולם הזה? – הרי זה מחיצוניות וגוף האותיות, "הבל" הדיבור שלמעלה. (וזהו שכתב האר"י זכרוננו לברכה²⁷, שפחית חיצוניות הפלים דמלכות דאצילות,

המרמזות פה' של שם הוי"ה ברוך-הוא, – ה' תתאה" שהיא ספירת המלכות, הם ירדו ונעשו 'נשמה' לעולם העשיה). וכן כתוב ב'תקונים'²⁸ – ב'תיקוני זוהר', שתי"ד – של שם הוי", הוא – מאיר, באצילות בו, – ו'ה' עילאה – בעולם ה'בריאה', ו'ו' – בעולם ה'יצירה', ו'ח' תתאה מקנת – ומאירה, בעשיה: – ארבע האותיות של שם הוי"ה הן האלקות של העולמות²⁹: הגילוי שמאיר בעולם "האצילות" הוא ספירת ה"חכמה" (י"ד של שם הוי"), ו"חכמה" היא הרי הענין של ביטול באופנו הנעלה ביותר, של הוא לבדו ואין זולתו" (כפי שרבונו הזקן אומר בהגה"ה שבפרק ל"ה (בחלק הראשון של ספר ה"תניא")), הרי "חכמה" זו מאירה בכללות עולם ה"אצילות", שבכל עניני עולם ה"אצילות" שורר אופן הביטול האמור; בעולם ה"בריאה" מאירה ה' עילאה, ספירת ה'בינה' וכל הנבראים של עולם זה (גם נשמות וגם מלאכים) הם בעלי השגה גדולה באלקות; בעולם ה"יצירה" מאירות שש המדות, ועבודת הנבראים שבעולם זה, היא בענין ה"מדות", התפעלות של

אך העולם הזה השפל, עם החיות שבתוכו, קמן מהכיל ולסבל אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן, להאיר – שהאור והחיות של פנימיות האותיות, יאיר בו, ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו ש – פנימיות האותיות, מאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים, – לנשמות ומלאכים זה מאיר ומשפיע בלי הלבוש וההסתר של חומר וגוף האותיות המתהווה מההבל²³, רק התארה וההשפעה באה ונשפעת לעולם הזה מבחינת המר וגוף האותיות וחיצוניותם, שהוא – חיצוניות האותיות, היא פחיתת ההבל, – כמו על-דרך משל חיצוניות וגוף אותיות הדיבור באדם המתהווים מההבל הבא מהלב, והוא הבל גשמי,

אגרת הקדש
אך העולם הזה השפל עם החיות שבתוכו קמן מהכיל ולסבל אור וחיות מבחינת צורת האותיות ופנימיותן להאיר ולהשפיע בו בלי לבוש והסתר כמו שמאירות ומשפיעות לנשמות ומלאכים רק ההארה וההשפעה באה ונשפעת לעולם הזה מבחינת חומר וגוף האותיות וחיצוניותם שהוא כ"ה בתכלית (ו"ש האר"י ז"ל שבחינת חיצוניות הכלים דמל' דאצילות המרומזות בה' של שם הוי"ה הם ירדו ונעשו נשמה לעולם העשיה) וכ"כ בתקונים שהיו"ד הוא באצי' כו' וה' תתאה מקנת בעשיה:

המתחלק לו' הפלים שפקהלת²⁴ – בפסוק ב"קהלת"²⁵ מוזכרים שבעה ענינים של הבל: "הבל הבלים אמר קהלת, הבל הבלים הכל הבל", "הבל" פעם אחת, "הבלים" לשון רבים, פעמיים, ביחד שלשה, עוד הפעם "הבל הבלים", שוב שלשה, "הכל הבל" עוד פעם אחת, וביחד שבע פעמים "הבל". שיעליהם – על שבעה ההבלים, העולם עומד, כמו שכתוב בזהר הקדוש²⁶. – "עלמא לא אתקיים אלא על הבלים דאמר שלמה מלכא" – העולם אינו מתקיים אלא על ההבלים שאמר שלמה המלך, שהם שבעת ההבלים האמורים, והוא "מוצא פי ה'" המתלבש בעולם הזה וכל צבאיו – כל הנבראים שבעולם הזה, להתייתם, – שזה ההבל הבא מפי ה', מוצא פי ה', וכתובו – בהבל ובמוצא פי ה', מלבשת פחית צורת אותיות הדבור והמחשבה, – שלמעלה, הבאה – ממדותיו הקדושות ורצונו וחקמתו וכו', – כמו באדם למשל, שאותיות הדיבור ואותיות המחשבה באות הרי בגילוי ממדותיו – שמפני שיש לו אהבה ותשוקה לדבר מסויים, לכן הוא חושב ומדבר אודות אותו דבר, והמדות באות

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהוא בטל להמלוכש בו ואינו מסתיר". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ באוה"ת עה"פ".
25. א, א. 26. ח"א קמו, ב. 27. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. ובכ"מ. 28. ראה תיקון ו (כג, א). ע"ח שמ"ב ספ"ד. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפמשת"ל בח"א פל"ט".

בחומר וגוף האותיות שהוא ה"הבל", ואילו התהוות וחיות העולם עצמו, הם רק מחיצוניות אותיות הדיבור – מה"הבל", ולכן עולם זה הוא עולם גשמי וחומרי.

אהבה ויראה באלקות; ובעולם ה"עשיה" מאירה ה' תתאה", ספירת ה"מלכות", ועולם זה – הוא עולם המעשה, ומעשה מתוך קבלת עול מלכות שמים. ברם, זהו הנשמה של עולם זה, הבאה מפנימיות צירופי אותיות הדיבור המלוּבשת בהעלם

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, והנה באדם... עד עמ' 216, לאברהם כו'.

קלילא, אות "קלה" שאין בה ממש. כמו שכתוב: "בְּהַבְרָאִים" – "בְּהַ" בְּרָאִים", – כמו שכתוב³⁰: "בהבראים", ועל כך דרשו חכמינו ז"ל³¹: "בה' בראם", באות ה' הוא ברא אותם, את תולדות השמים והארץ, שעליהם כתוב "בהבראים",

היא – האות ה', היא מקור התשעה מאמרות שנמשכו ממאמר ראשון "בראשית" ד' נמי – שגם הוא מאמר הוא³², – על "בראשית" אומרים חכמינו ז"ל שגם הוא "מאמר" כמו שאר המאמרים שבהם כתוב הלשון "ויאמר", אלא שהוא המאמר הראשי והמקור לשאר המאמרות³³, היא פְּחִינַת חֲכָמָה הַנִּקְרָאת "רֵאשִׁית". – ראשית

חכמה, הרי, הירידה מ"חכמה", מקור תשעה המאמרות, לדיבור, "מלכות" – היא צמצום גדול ביותר. אף אז – בתחילת הבריאה, היתה המשכה וירידה זו – מ"חכמה" ל"מלכות" – דיבור, בלי אתערוותא דלתתא כלל, – בלי התעוררות מלטה כלל, בלי³⁴ "אדם אין לעבר" כו'³⁵, – לא היה הרי אז האדם שיעבור ויעשה את ההתעוררות מלטה, רק "כי חפץ חסד הוא"³⁶, – הבריאה היתה מצד זה שהקב"ה הוא "חפץ חסד", ו"עולם חסד יפנה"³⁷. וזהו "בהבראים" – "באברהם"³⁸, – זה מה שחכמינו ז"ל אומרים על הפסוק "בהבראים" שזה אותיות "באברהם", ב"י חסד לאברהם" כו'⁴⁰. – אברהם הוא בחינת חסד, וזהו "בהבראים" – באברהם, שהבריאה היא ממדת החסד.

להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד עושים את ה"שם" על ידי צדקה, כמו שכתוב בזוהר הקדוש: "מאן עביד שמא קדישא בכל יומא, מאן דיהיב צדקה למסכנא" – שעל ידי נתינת צדקה לעני "עושים" את שם הוי'. שכן, ירידת אותיות הדיבור

שלמעלה משרשן ב"חכמה", הרי זה צמצום גדול ביותר, כמו למשל חכם גדול המבין נפלאות חכמה, מצמצם את חכמתו באות אחת, כך מתלבש הצמצום של חכמה ב"ה' תתאה" של שם הוי', "הבל" הדיבור, וזה בא מהחסד שלמעלה, שמצד החסד הוא מצמצם עצמו בצמצום זה, וכדי לעורר חסד זה – הרי זה על ידי החסד שאדם למטה עושה צדקה וחסד. הרי שבצדקה וחסד של

יהודי למטה, הוא "פועל" את ההמשכה מהיוד של שם הוי' – "חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שעל ידי צדקה הוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. ובלשונו של רבנו הזקן: וְהִנֵּה, בְּאֵדָם הַתַּחְתּוֹן לְמִשְׁלַל, מִי שֶׁהוּא חָכֵם גְּדוֹל לְהַשְׁכִּיל נִפְלְאוֹת חֲכָמָה, וּמְצַמֵּם שְׁכָלוֹ וּמְחַשְׁבֵּתוֹ בְּאוֹת אֶחָד – אַחַת, מְדַבְּרוֹ, הִנֵּה זֶה הוּא צְמִצּוּם עֲצוּם וִירִידָה גְּדוֹלָה לְחֻכְמָתוֹ הַנִּפְלְאָה – כִּכָּה מִמֶּשׁ עַל-דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, וְיִתֵּר מִזֶּה לְאִין קִץ, הִיָּה צְמִצּוּם גְּדוֹל עֲצוּם וְרָב, כְּאֲשֶׁר "בְּדַבְּרֵי ה' שְׁמוֹם נִעְשׂוּ", בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, "וּבְרִיחַ פִּיּוֹ כֹּל צְבָאֵם", הוּא – "דַּבְּרֵי ה'", הוּא, אוֹת ה' שֶׁל שֵׁם הַיּוֹד הַרְּבִידִי-הוּא, – שְׁהִיא "אֶתָּא קְלִילָא", – אוֹת "קְלָה", – לֹא זֶה בְּלַבֵּד שְׁהִיא אוֹת אַחַת, הִיא גַּם נִקְרָאת "אַתָּא

30. בראשית ב, ד. 31. מנחות כט, ב. 32. ר"ה לב, א. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אפ"ל בפי' דבה"א בראם – לאחרי שכבר ישנו המאמר דבראשית ברא גו'! שלכן הוא מקור רק לט' מאמרות!" 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל – שולל אתדל"ת גם דנשמות, ומכריח זה מקרא דאדם אין גו'. ועפ"ז תומתק ההדרגה 'אתדל"ת כלל". 35. בראשית ד, ה. 36. מיכה ז, יח. 37. תהלים פט, ג. 38. ב"ר פ"ב, ט. 39. מיכה ז, כ. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"פ חסד, כי צ"ל

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 216, אך אחר... עד עמ' 218, והמשכילים יבינו:

הַמְשַׁכָּה זו – מ"חכמה" לאותיות הדיבור, היא כְּחִינַת יְרִידָה גְדוּלָה, וְלִזְה צְרִיךְ לְעוֹרֵר חֶסֶד עֲלִיּוֹן, הַנְּמַשֵּׁךְ בְּמַיִם – טבע המים שהם נמשכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך גם נמשך החסד העליון שנמשל למים, מְמָקוֹם גְּבוּהָ לְמָקוֹם נְמוּךְ, – ממקום ומדריגה גבוהים למקום

ולמדריגה נמוכים, וחסד זה נמשך בְּאַתְּעוֹרָתָא דְלִתְתָּא, – בהתעוררות מלמטה, בְּצַדְקָה וְחֶסֶד תְּתָא, – על ידי צדקה וחסד הנעשים למטה בגשמיות, שְׁמַמְשִׁיכִים – ונותנים, חַיִּים וְחֶסֶד, לְהַחְיִית רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָאִים. – על ידי החסד והחיים שנותנים וממשיכים לעני שפל ונדכא, ממשיכים את החסד שלמעלה, כדי להמשיך "חיים" מבחינת "חכמה" שירד למקום נמוך – לאותיות הדיבור

שהן מקור כל הנבראים. וְזֶהוּ שְׁכַתּוֹב⁴⁷: "אַל יִתְהַלֵּל חֶכְם בְּחֻכְמָתוֹ כּו', בִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל כּו', – השכל וידוע אותי⁴⁸, ומסיים שמשכיל באופן: בִּי אֲנִי ה' עֲשֵׂה חֶסֶד כּו', – הרי שמהללים את ה"חכמה" כשהיא עושה ופועלת חסד, שאז ה' עושה חסד, בִּי חֶסֶד – שהאדם עושה וממשיך את החסד שלמעלה, ש"אני ה' עושה חסד" – שבעשיה, הוּא הַמְּמַשֵּׁךְ חַיִּי חֻכְמָה לְמַטָּה, – שבאותיות הדיבור יומשך מקור הנבראים, כדי שזה יומשך למטה. וְאִם לֹא – אם חסרה עשיית החסד, וישנו רק הענין של חכמה – של לימוד התורה בלבד, הָרִי נִקְרָאת "חֻכְמָתוֹ" לְבַדּוֹ, – ככתוב "אל יתהלל חכם בחכמתו" – בחכמה שלו, בְּלִי הַמְּשַׁכָּת חַיִּים מְמַנָּה –

אך אחר בריאת האדם – שענינו הוא "לְעִבְדָה כּו'", – ולהמשיך המשכות על ידי התעוררותו מלמטה, אֲזִי כָּל אֲתְּעוֹרָתָא דְלְעִילָא – כל התעוררות שמלמעלה לְעוֹרֵר מִדַּת חֶסֶד עֲלִיּוֹן, הוּא בְּאַתְּעוֹרָתָא דְלִתְתָּא, – על ידי ההתעוררות והעבודה של האדם למטה, שהוא מעורר וממשיך את החסד העליון, בְּצַדְקָה וְחֶסֶד⁴⁹ שִׁישְׁרָאֵל עוֹשֵׂין בְּעוֹלָם הָהָא. – הרי, על ידי צדקה וחסד שיהודי עושה למטה, הוא ממשיך מהיוד של שם הוי' – מ"חכמה" – לה' של שם הוי' – "מלכות", – הרי שהוא "עושה" וממשיך את שם הוי'. לְבֵן אֲמֵרוּ רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָה⁴²: כָּל הָאֹמֵר אִין לוֹ אֵלָא תוֹרָה בְּלִי גְמִילוֹת חֶסְדִים, אִפְלו תוֹרָה אִין לוֹ, אֵלָא – צְרִיךְ לְעַסֵּק בְּתוֹרָה

וּבְגְמִילוֹת חֶסְדִים. בִּי הֵנָּה, הֵנָּה דְאֹרְיָתָא מְחַבְּמָה נִפְתָּת⁴³, – למרות שתורה באה מ"חכמה", וּבְאֹרְיָתָא מִתְקַבֵּים עֲלֵמָא⁴⁴, – ועל ידי תורה מתקיים העולם, וּבְאִינוֹן דְלְעֵאָן בָּה⁴⁵, – ועל ידי אלה שעוסקים ומדברים בה (בתורה), בִּי גְדַבְּרוּם – דיבורי תורה, מְמַשִּׁיכִים הָאֲרוֹת וְהַשְּׁפָעוֹת (נִפְחָ אַחֲרֵי: וְהַשְּׁרָאוֹת) חֻכְמָה עֲלֵפָה – חכמה עליונה, מְקוֹר הַתּוֹרָה, לְכַחֲנִית אוֹתוֹת הַדְּפּוֹר שְׁבִתָּן נִכְרָא הָעוֹלָם, כְּמֵאֵמֶר רְבוּתֵינוּ וְכְרוֹנָם לְבָרְכָה⁴⁶: "אַל תִּקְרִי בְּנִיךְ אֵלָא בּוֹנִיךְ" – תלמידי חכמים שהם העוסקים בתורה, הם לא רק "בניך", הבנים שלך, אלא הם גם "בוניך", הם בונים ומקיימים את העולם על ידי לימודם תורה – הָרִי

אתדל"ע מצ"ע שיתהוו (1) עולמות שלמע' מהשתל' - שישכיל "נפלאות חכ" (במשל דאדם התחתון דלעיל - כי מהוע"צ הנשמה פשוטה אלא שהכחות כלולים בה - ראה ח"א פנ"א) ע"י חפץ חסד (שבתענוג - חפץ), (2) עולם האצ"י - שכלו ומח' (שבמשל) ע"י עולם חסד יבנה (ז"י הבנין - ספי' דאצ"י), (3) ביי"ע ועד עוה"ז - "ממצעם כו' באות כו'" (שבמשל) ע"י בהבראם (בריאיה כו') חסד (שנמשך ונותן) לאברהם. ו"ל שלכן מוסיף בזה "וזהו" בהבראם - כי רק זה באתגליא. ולמטה (ובפרטיות) יותר (וראה ח"א רפמ"ט): חפץ (עתיקא - בכינה) חסד הוא (בריאיה - בורא חשך) - ראשונה, עולם חסד יבנה (יצירה - עולם "המדות") - וא", בהבראם באברהם כי חסד כו' (עשי' - ראה לקמן סט"ו) - ה' אחרונה⁴¹. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחילת האגה"ק צדקה לחוד. מכאן ואילך כמה שינויים: צדקה וחסד, גמ"ח, צדקה וחסד, צדקה וגמ"ח וכו'". 42. יבמות קט, ב. 43. זח"ב קכא, א. ובכ"מ. 44. זח"ב ר, א. ובכ"מ. 45. זח"א מז, א. ועוד. 46. ברכות סד, א. 47. ירמי' ט, יב. 48. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שג"ז חכמה ואדרבא עיקרה".

הצדקה שלום", – הרי שהוא קורא לצדקה בשם "מעשה", על שם שפעלתה להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זתר הקדוש: "מאן דעביד⁵⁷ שמא קדישא" – מי שעושה את השם הקדוש, "דעביד" דיקא, – המלה "עביד" היא בדיוק, כי באתערוטא דלתתא – בהתעוררות

אגרת הקדש

להמשיך אור ה' לעולם העשיה. וזהו דקדוק לשון זזה"ק מאן דעביד שמא קדישא דעביד דייקא כי באתערוטא דלתתא בצדקה וחסד תתא מעורר חסד עליון להמשיך אור א"ם מבחינת חכמה עילאה יו"ד של שם לה' של שם בחינת הדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשי' ועד"מ להבדיל הבדלות אין קץ כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו) ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם והמשכילים יבינו:

שהיא יו"ד של שם, – הוי, לה' של שם, – הוי, בחינת תדבור ורוח פיו יתברך כדי להשפיע לעולם העשיה. – זהו דיוק הלשון "עביד" כלשון הזוהר במקום הלשון "עושה", עשיה. שכן, על ידי מעשה הצדקה הוא ממשיך אור אין-סוף בעולם ה"עשיה", ועל דרך-משל⁵⁸, להבדיל הבדלות אין קץ, כמו שאדם אינו מדבר אלא לאחרים (ולא כשהוא בינו לבין עצמו), ואז מצמצם שכלו ומחשבתו בדבורו אליהם. והמשכילים יבינו:

מלמטה, בצדקה וחסד תתא – בעשיית צדקה וחסד כאן למטה, מעורר חסד עליון, – החסד שלמעלה, להמשיך אור אין-סוף מבחינת חכמה עלאה – "חכמה עליונה"

57. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה פשוט דצ"ל "עביד". וראה זח"ג שם (ק"ב. ב). 58. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה: (1) מה חסר לולא סיום זה, (2) פ' "המשכילים יבינו" – מה? (3) מה מוסיף בהמוסגר בחצ"ע, ועוד. ואולי י"ל (בנקודה עכ"פ): אינו מוכן כלל – מהי השייכות דכל הביאור לענין שמו של הקב"ה? ה' ראשונה – היא גילוי וכו' דהיו"ד כנ"ל, וא"כ הוא ההכרח דא"ו וה' תתא? ולמה אינו מוכרח בעוה"ב? אמרו"ל עד שלנבה"ע (לא עוה"ב ולא עוה"ז) ה' הוא ושמו בלבד – וע"פ הנ"ל מהו ענין ג' אותיות אחרונות הדשם? ועוד. וע"ז מבאר דישינו בינו לבין עצמו (אלא שה"אחרים" יודעים עד"ז כש"מדבר" "אליהם") שצ"ל מצמצום "שכלו ומח" (רק בדיבורו אליהם", שישנו "בינו לבין עצמו" – ב' ענינים (שמו הוא – אבל גם שמו "בלבד"), שגם ח"ע – הוא שם, וכו'. והמשכילים יבינו (כ"ז, ואיך) ששם – כמו ענין הדיבור – ג"כ א"צ בינו לבין עצמו כו' – ובכנה"ל בדיבור".

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום שבת קודש עמ' 1

17 לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא
18 אם בן רוב הצבור יכולין לעמוד בה. ומיום שפשיטת מלכות הרשעה
19 שגזרת עלינו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצוות, ואין
20 מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן – לעשות לבנינו ברית מילה,
21 (ואמרי לה – ויש אומרים שאינה מניחה לנו לעשות ישוע – פדיון
22 הבן). דין הוא שגזרו על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ועל
23 ידי כך נמצא ירעו של אברהם אבינו בלה מאליה, ולא יהרגו על ידי
24 נכרים, ולא תתבטלנה המצוות מחמת הגזירות, אלא שלא גזרו
25 משום שהנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין במה שהם נושאים
26 נשים ואינם יודעים שיש איסור בדבר, ואל יהיו מוידן, שאם אתה
27 גזור עליהם שלא לישא נשים, מתוך שלא יוכלו לעמוד בגזירה זו,
28 יבטלהו במזיד.

1 לשים סיד בצד המצח שליד האוזן כדי להשיר את שעורתיה. וכל
2 הדינים הללו נלמדים מהפסוק שגאמר (תהלים קלו ה') 'אם אשכחך
3 ירושלים תשכח מיני, תדבק לשוני לחכי וגו', אם לא אזכרכי, אם
4 לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ומכאן למדנו שיש
5 לזכור את חורבן ירושלים. שואלת הגמרא: מאי – מה נלמד
6 מהמילים 'על ראש שמחתי'. משיבה הגמרא: אמר רב יצחק, זה
7 אפר מקלה – אפר שריפה שנותנים בראש חתנים וזכר לחורבן.
8 אמר ליה רב פפא לאבין, היכא מנח לה – היכן מניחים בראשם
9 של החתנים את האפר, במקום שמניחים בו תפילין, שגאמר (ישעיה
10 א) 'לשום לאבלי ציון לתת להם אפר תחת אפר', ומשמע שאבלי
11 ציון היו שמים אפר במקום הנחת תפילין. ממשכיה הברייתא: וכל
12 המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, שגאמר (שם סו') 'שמחו
13 את ירושלים וגו' וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוב כל
14 המתאבלים עליה'.
15 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תניא, אמר רבי ישמעאל
16 בן אלישע, מיום שחרב בית המקדש דין הוא שגזרו על עצמנו שלא

הדרן עלך חוקת הבתים

לוח היום יום ...

ה'תש"ג

יד מנחם אב

יום ראשון

יום ראשון

שיעורים. חומש: עקב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.
תניא: וזהו צדק . . . סלה אכ"ר.

במנחה אין אומרים תחנון.

י"ד מנחם אב תש"א - נמלאו חמשים שנה מיום שאמר לי אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שאתחיל לרשם הספורים שמספר לי. כאשר התחיל ה"צמח צדק" לכתב בעניני נגלה וחסידות, אמר לו אדמו"ר הזקן: "וקנה לך חבר", וקנה (קוף בקמץ, בון בסגול) - לשון קולמוס - לך חבר. פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] בשם אדמו"ר הזקן: וקנה - לשון קולמוס - לך חבר, ופרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: קולמוס הלב; שכל דבר שלומדים צריך "לחיות" אותו.

ה'תש"ג

טו מנחם אב

יום שני

יום שני

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: עקב, שני עם פירש"י.
תהלים: עו"עח.

תניא: ה. ויעש . . . 214 שמבין הכל.

רושם אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מעלת טו באב על כל טו בחדש, שזהו רק השלמות בהגלוי, אבל מכל־מקום היא רק בחינת מקבל, אבל בטו באב האור בה בקביעות, לפי שהעליה היא לפי ערוך עצם הירידה דתשעה באב... וזהו "תשש כחה של חמה", עפ"ם [=עובדי כוכבים ומזלות] מונים לחמה בישא, ובט"ו תשש כו' במכל־שכן מזמן הבית שהיו נכנעים לשלמה, כל־שכן לעתיד, "ונהרו אליו", בבחינת בטול לגמרי, ואת רוח הטמאה אעביר כו', ומעין זה בטו באב תשש כו'.

ה'תש"ג

טז מנחם אב

יום שלישי

יום שלישי

שיעורים. חומש: עקב, שלישי עם פירש"י
תהלים: עט"פב.
תניא: אך . . . קח וי"ב ע"ש.

נסיעות הבעש"ט בתחילת ההתגלות שלו היו ע"ד שלשה ענינים: פדיון שבויים, חיזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי הי' מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא מים און צו וואסער גייט מען. פנימיות התורה נקרא אש און פאר פיער האט מען מורא. דערפאר דארף דער משפיע גיין צום מקבל און זאגען איהם: האב קיין מורא ניט ווייל ה' אלקיך אש אוכלה הוא.

תרגום

נסיעות הפעל-שם טוב בתחלת ההתגלות שלו היו על דבר שלשה ענינים: פדיון שבויים, חזוק התורה ויראת שמים, התגלות פנימיות התורה. אדמו"ר האמצעי היה מבאר בזה: גליא שבתורה נקרא "מים", ואל מים - הולכים. פנימיות התורה נקרא "אש", ומאש - מפחדים. לכן צריך המשפיע ללכת אל המקבל ולומר לו: אל תירא, כי "ה' אלקיך אש אוכלת הוא".

יום רביעי

יום רביעי יז מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: אך ביאור . . . קח ח"ע כנ"ל.

אדמו"ר הצ"צ ביאר מה שמחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: אז ער לערענט א הלכה און ווייס אז די זעלבע הלכה וועט ער לערנען נאך מאה ועשרים שנה אין גן עדן גיט עס אריין א פייערעל.

תרגום

אדמו"ר ה"צמח צדק" באר מה שמחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה: כשהוא לומד הלכה ויודע שאותה הלכה הוא ילמד לאחר מאה ועשרים שנה בגן-עדן - זה מחדיר בו התלהבות.

יום חמישי

יום חמישי יח מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: אך עולם . . . 216 בעשי'.

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל בעדארף דערנעמען ביו מיצוי הנפש.

תרגום

אדמו"ר האמצעי אמר בשם רבינו הזקן: אהבת ישראל צריכה "לתפס" עד מצוי הנפש.

יום שישי

יום שישי יט מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין - כף נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פרק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אך צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים - בלא ברכה - תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר-כך מניחים תפלין דרבינו תם' - בלא ברכה - וקוראים "שמע

גו" עד "אמת", פְּרִשֶׁת "קִדְשׁ גו" וְהִזְכִּירוֹת שֶׁנִּדְפְּסוּ בְּסִדּוֹר. וְלוֹמְדִים פָּרַק מִשְׁנֵי־וֹת כָּל אֶחָד לְפִי הִבְנֵתוֹ. (ד) מְסִירִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַבְּנּוּ תָם, וּמְנִיחִים תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ דְּרַאב"ד – בְּלֹא בְּרָכָה – וְקוֹרִים "שִׁמְעֵ גו" עַד "אֱמֶת", וְלוֹמְדִים פְּרִשֶׁת חֲמֵשׁ עִם פְּרוּשׁ רַש"י – מִפְּרִשֶׁת הַשְּׁבוּעַ: יוֹם א' עַד שְׁנֵי, בְּיוֹם ב' פְּרִשֶׁה ב' וְכו'.

שבת קודש

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צוֹקֵג.
תנאי: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובורוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א, "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה'א ונאמר את ה'א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זָאָל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

תרגום

כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוֹת תְּפִלִּין, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, יֵשׁ לָהּ מְקוֹם קְבוּעַ בְּרֹאשׁ וּבִזְרוּעַ, וּמְרַגֵּשׁ כְּבֹד הַתְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וְהַהִדּוּק דִּתְפִלָּה שֶׁל יָד – כֵּן הוּא בְּמִצְוֹת אֲהִבָּה וְיִרְאָה, וְכִמוּ שֶׁכְּתַב הַרְמַבַּ"ם (יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרַק ב' הַלְכָה א'): הָאֵל הַנְּכַבֵּד וְהַנּוֹרָא הֵנּוּ מִצְוֵה לְאַהֲבָה וְלִירְאָה אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא". הֵנּוּ שְׁעוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ הוּא אֲשֶׁר יִרְגְּשׁוּ בְּהַרְגֵּשׁ גּוֹפְנֵי בְּבֶשֶׂר הַלֵּב מִמֶּשׁ, וְכִמוּ אֶדָם הַפּוֹגֵשׁ אֶת אוֹהֲבוֹ הַנְּאֻמָּן, וְלֹא זֹו בְּלִבְד שִׁיחִיה לֹו טוֹב מְזֶה, שִׁישְׁכַח עַל כָּל הַדְּבָרִים הַמְּעִיקִים אוֹתוֹ, אֲלֹא עוֹד שִׁיתְעוֹרֵר בּוֹ חַיּוֹת פְּנִימִי בְּתִקְוָה טוֹבָה, כִּי לְבוֹ טוֹב עָלָיו, וְכֵן בְּמִדַּת הִירְאָה נוֹפֵל עָלָיו פַּחַד גְּדוֹל וּמוֹרָא, כִּי בְּשַׁעֲה הַהִיא הוּא נִזְכָּר עַל כָּל עֲנִינָיו הֵלֵא טוֹבִים בְּמַחְשַׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה, וְלְבוֹ יִכָּאֵב בְּכָאֵב מְרַגֵּשׁ מִירְאֵת הָעֲנָשׁ בִּירְאֵת שְׁמַיִם, וְלִפְעָמִים הוּא בְּרַגֵּשׁ שֶׁל יִרָא בּוֹשֶׁת אוֹ גַּם יִרְאֵת הַרּוֹמְמוֹת.

המשך ביאור למס' בנא בתרא ליום חמישי עמ' א

9 כיון שרבי בנאה חכם כל כך, ליתבי אפכא ונידון דינא – ישב
10 בשער העיר וידון את בני העיר. הוּא דְהוּא כְּתִיב בְּאֲבוּלָא – ראה
11 רבי בנאה פתגם שהיה כתוב על דלתות שער העיר, כדי שילמדו
12 משם בני אדם, 'כָּל דִּינֵין דְּמִתְקַרֵי לְדִין לֹא שְׁמִיה דִּינֵין' – כל דיין
13 שהומינורו לדין על תביעות שתובעים אותו, אינו נקרא דיין,
14 והוא פסול לדון כיון שהוא אוהב בצע ויקבל שוחד. אָמַר לְהוֹ רַבִּי
15 בנאה, אֲלֹא מַעֲתָה, לְפִי פִתְגָם זֶה, אֲתָא אִינִישׁ מַעֲלָמָא – אם יבוא
16 סתם אדם מן השוק,

1 תשלום על העבד, ולא שכירות על ההשתמשות בעורו. ואמרה
2 להם כן כדי שלא יבינו את כוונתה אלא על ידי בעלה. לֹא דְדַעֵי
3 מֵאִי קָא אָמְרָה לְהוֹ – בבית המלך לא הבינו את כוונתה, אָמְרֵי,
4 נִתְּנוּ לְחַבִּימָא דִּיהוּדָא, וְלִימָא – נקרא לחכם של היהודים, שהוא
5 רבי בנאה, ונשאל אותו מה כוונתה. קְרִיחוֹ לְרַבִּי בְּנָאָת, אָמַר לְהוֹ,
6 וְרַנּוּקָא ו-גוד של עור) אָמְרָה לְבוֹ, כלומר, הִידָה לֵה תִישׁ וגולתו
7 ממנה, שחטוהו ואכלו את בשרו, ומעוררו עשו נוד מים, ושואבים
8 בו מים ושותים בו. אָמְרֵי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, הוֹאִיל וְחַבִּיבִים כּוּלֵי תָא –

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

בין שביעית לערלה

שהמעמיד גבינה בשרף פירות של ערלה "הרי זו אסורה בהנאה", ומשמע שרק זו אסורה בהנאה, אבל שרף היוצא מהגזע והעלים של אילן סרק (ששרף שלו זהו פרי) לא חל עליו איסור ערלה, ומדוע שונה דין ערלה מדין שביעית? והביא את ביאור הר"ש:

ערלה חלה רק על 'פרי' ('וערלתם ערלתו את פרי') והשרף היוצא מאילן סרק אינו 'פרי' ולכן אין עליו דין ערלה, מה שאין כן קדושת שביעית חלה לא רק על 'פרי' שהרי היא נוהגת גם במאכל בהמה (ומה שאינה נוהגת בעץ, הרי זה משום שאין הנאתו וביעורו שווה) ולכן, השרף היוצא "מן העליון ומן העיקרין" שבאילן סרק, הוא החלק העיקרי שבו, וחלה עליו קדושת שביעית.

הלכות שמיטה ויובל פרק ז, הלכות יט - כ: הקפף, והוא שרף היוצא מן האילנות ומן העקרין [הגזע], אין לו שביעית; והיוצא מן הפנין [הפירות] יש לו שביעית... פמה דכרים אמורים? באילן מאכל; אבל פאילן סרק - אף היוצא מן העליון ומן העקרין - בפרי שלהו, ויש לו שביעית ולדמיו שביעית. באילן מאכל העושה פירות, השרף היוצא מהפירות חלה עליו קדושת שביעית, אך שרף היוצא מהגזע והעלים, כיון שאינו עיקר העץ, לא חלה עליו קדושת שביעית. ואילו אילן סרק שאינו עושה פירות, הרי הגזע והעלים הם החלק העיקרי, ולכן השרף היוצא מהם נחשב כ'פרי' וחלה עליו קדושת שביעית (נדה ת, ב).

והקשה ה'תוספות יום טוב' (ערלה פ"א מ"ז ד"ה א"ר):

בהלכות מאכלות אסורות (פט"ז הכ"ו) כתב הרמב"ם

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

מיהו הנקרא 'בליעיל'?

לדורות הבאים כשייחבר בית המקדש והשמיטה תנהג מדרבנן (ראה תוספות גיטין לו, א ד"ה בזמן). ולפי זה יש לפרש כי מאחר שראה כבר בדורו שהיו העם נמנעים מלהלוות (ואכן עברו על מה שכתוב בתורה 'השמר לך') הביין כי התופעה תימשך ביתר שאת כאשר השמיטה תהיה מדרבנן, וכדי למנוע זאת תיקן פרוזבול (יד דוד שביעית י, ג).

ויש אומרים כי גם הנמנע מלהלוות מחמת השמיטה בזמן הזה כאשר היא נוהגת מדרבנן עובר על איסור תורה של "השמר לך", כי יסוד האיסור אינו כפרט ממצוות השמיטה אלא כחלק מדיני מצות הלוואה - שלא ימנע אדם מלהלוות מחשש שיפסיד את כספו, כי מאחר והוא קובע את זמן הפירעון קודם השביעית, והלווה מוחזק כאדם כשור שמן הסתם לא יימנע בכוונה מלשלם בזמן, השמטת החוב תיתכן רק אם יארע מאורע בלתי צפוי שימנע ממנו לשלם עד השנה השביעית, ומחשש זה בלבד אסור להימנע מלקיים את מצות הלוואה. ולכן אין הבדל בין אם חושש שהחוב יישמט מחמת דין תורה או דין דרבנן, אלא בעצם הסירוב להלוות עובר על איסור תורה (מנחת שלמה ח"א סי' מז, א, וראה שמיטת כספים כהלכתה עמ' קמה)

הלכות שמיטה ויובל פרק ט, הלכה טז: בְּשָׂאָה הַלֵּל הַזֶּהוּן שְׁנִמְנְעוּ מִלְהִלוֹת זֶה אֶת זֶה, וְעוֹבְרִין עַל הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה: "הַשְּׁמֵר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דְבַר וְגו'" - הַתְּקֵן פְּרוֹזְבוּל, כְּדִי שְׂלֵא יִשְׁמַט הַחֹב, עַד שְׁיָלוּ זֶה אֶת זֶה. וְאִין הַפְּרוֹזְבוּל מוֹעִיל אֲלֵא בְּשִׁמְטַת כֶּסֶפִּים בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁהִיא מִדְּבַר סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה, אִין הַפְּרוֹזְבוּל מוֹעִיל בָּהּ.

נאמר בתורה: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמור: קרבה שנת השבע שנת השמיטה, ורעה עינך באחיך האביון ולא תיתן לו...". כלומר, הכתוב מזהיר שלא להימנע מלהלוות מחשש שהחוב יישמט בשמיטה הקריבה.

והנה, לפי דברי הרמב"ם שהפרוזבול מועיל רק לשמיטה מדרבנן, לכאורה בהכרח לומר שכאשר נתקנה תקנה זו לא נהגה השמיטה מדאורייתא. ואם כן, יש להבין: כיצד יתכן שהלל ראה שנמנעו מלהלוות והיו "עוברים על הכתוב בתורה השמר לך...", והרי הפסוק נאמר על הנמנע מלהלוות כדי שלא יישמט החוב בשמיטה, ואם מדאורייתא אין נוהגת מצות שמיטה, גם האיסור להימנע מלהלוות לפניו אינו נוהג? אכן, יש ראשונים הסבורים כי בזמנו של הלל עדיין נהגה השביעית מהתורה, ולפי זה צריך לומר שהלל תיקן פרוזבול

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

שיעור פגימת אבן שנבנתה במזבח

קשורה לאיסור עבודה-זרה, שהרי "הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח... לוקה, שנאמר בעבודת כוכבים כי את מזבחותם תתצון וכתוב לא תעשון כן לה' אלקיכם" (הל' יסוה"ת פ"ו ה"ז).

ואיסור משום עבודה-זרה, "אין לו שיעור, שנאמר בעבודה-זרה ולא ידבק בידך מאומה מן החרס" (הל' מאכלות אסורות פי"א ה"ב). ולפי זה, נתיצת אבן מן המזבח אכן אסורה אפילו 'כל שהוא'.

ובזה מובן ההבדל בין שתי ההלכות: אבן שנפגמה קודם בנייתה במזבח פסולה מכוח הציווי "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'", ושיעור הפגימה כדי שתחשב כחסרון ב'שלמות' הוא "כדי שתחגור בה הציפורן". ואילו באבן שנפגמה אחר שנבנית במזבח הפסול איננו רק משום חסרון ב'שלמות' האבן אלא יש בו משום איסור נתיצת מזבח, הקשור לאיסור עבודה-זרה ("לא תעשון כן לה' אלקיכם") ושיעורו ב'כל שהוא'.

(לקוטי שיחות, כרך נט, עמ' 153)

הלכות בית הבחירה פרק א, הלכה טז: אבן שנפגמה או שנעץ בה הפרזל אחר שנבנית במזבח - אותה האבן פסולה, והשאר כשרות.

בהלכה קודמת (הי"ד) כתב הרמב"ם שאבן שנפגמה פסולה לבניית הכבש והמזבח, ושיעור פגימה הפוסל הוא "כדי שתחגור בה הציפורן". ונשאלת השאלה: אם כן, מדוע כאן, באבן שנפגמה "אחר שנבנית במזבח", לא כתב מהו שיעור הפגימה הפוסלת?

ויש לומר כי בכך שהרמב"ם ציין שיעור פגימה דווקא בנוגע לבנין אבן במזבח, הרי הוא רומז שאבן שנפגמה "אחר שנבנית במזבח" אין לה שיעור אלא הפסול הוא ב'כל שהוא'. וטעם הדבר:

בהלכה הבאה (הי"ז) כתב הרמב"ם "הנותן אבן אחת מן המזבח... לוקה, שנאמר: ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם". והיינו שנתיצת אבן מן המזבח

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

האם בבית המקדש השני היה ארון?

"ונועדתי לך שם". אך לפי-זוה קשה: מאחר ובבית שני לא היה הארון במקומו, נמצא שהיה חסר בו עיקר בית המקדש! וכדי ליישב זאת כותב הרמב"ם שהארון אכן לא היה חסר בבית שני, כי גם ה'מטמוניות' שנגנזו בהם נחשבים כמקומו ולשם כך נבנו מלכתחילה.

ומה שכתב "ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו יחרב..." אין הכוונה שבנה את המטמוניות מדעת עצמו, אלא וודאי עשה זאת על פי ציווי ה', אלא שעם זאת היה צריך לדעת כי מטרת המטמוניות היא לגניזת הארון בעתיד, שהרי קדושת בית המקדש חלה על ידי הכוונה לכך בשעת הבנייה (שבועות טו, ב), ואם היה חופר מקום על פי ציווי מבלי לדעת שתכליתו לשמש כמקום הארון, לא היה מתכוון לקדשו לכך, ולכן מדגיש הרמב"ם שמלכתחילה נבנה המקום לשם כך וממילא התכוון לקדשו.

(לקוטי שיחות, כרך יז, עמ' 156)

הלכות בית הבחירה פרק ד, הלכה א: ובעת שפגמה שלמה את הבית, וידע שסופו לחרב, פגה מקום לגנו בו הארון למטה, במטמוניות עמקות ועקלקלות; ויאשיהו המלך צוה, ונגזו אותן במקום שפגה שלמה.

וצריך ביאור: ה'משנה תורה' הוא ספר הלכה, ואין דרכו של הרמב"ם להביא בו עובדות היסטוריות, ומדוע האריך בסיפור גניזת הארון? ועוד: מהלשון "ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום..." משמע לכאורה שעשה זאת על דעת עצמו, ותמוה – הרי על הבית נאמר "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", ואיך בנה מקום בבית המקדש ללא ציווי מפורש? והביאור:

מכך שהביא הרמב"ם הלכה זו בפרק העוסק בצורת הבית עצמו ולא בפרקים הקודמים העוסקים בצורת הכלים, מובן שלדעתו מיקומו של הארון בקודש הקדשים הוא פרט בדיני הבית עצמו והוא העושה את בית המקדש לבית לה', כנאמר

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

האם 'לשכת העץ' היתה מעץ?

מעץ?

יש המפרשים:

מאחר ולשכה זו שימשה את הכהן הגדול, על כן נבנתה בכוונה כלשכה פשוטה (מעץ ולא מאבן) כדי שלא תזוה דעתו ולא יתגאה בכתר הכהונה, כשם שאמרו בגמרא (ימא יט, א) שמתעם זה היו הלשכות באופן שגרם לטרחת יתירה בעבודת יום הכיפורים שהיה עליו ללכת הלך וחזור מצפון לדרום וחזור חלילה (תוספות י"ט מדות ה, ד).

ביאור נוסף:

העץ מורה על אריכות ימים, כמו שנאמר (ישעיה סה, כב) "כימי העץ ימי עמי", ולאריכות ימים יש שייכות מובהקת לכהן הגדול, כפי שאמרו חז"ל בנוגע לרוצח בשגגה שעליו לשהות בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול: "רוצח מקצר ימיו של אדם, וכהן גדול מאריך ימיו של אדם; אין בדין שיהא מי שמקצר ימיו של אדם לפני מי שמאריך ימיו של אדם" (ואת משום שעל פי הקבלה מידתו היא בחינת החסד – קו הימין, ר"אורך ימים – בימינה), ולכן בדין הוא שתהא לשכתו עשויה עץ, המורה על אריכות ימים (חידושים וביאורים שם, עיי"ש בהרחבה).

הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה יז: וְלִשְׁכַּת הָעֵץ הָיְתָה אֲחֻרַי שְׁמִיָּהּ, וְהָיָה הַיְתָה לְשֵׁכֶת בְּתֵן גְּדוֹל; וְהָיָה הַנְּקָרָא לְשֵׁכֶת פְּלִהְרָרִין.

בפשוט נראה כי השם 'לשכת העץ' מורה שהיתה בנויה מעץ (ובשונה משאר הלשכות שהיו מאבן) וכן נקט הראב"ד (פרק א, ט), ומתוך כך הקשה על שיטת הרמב"ם (שם) שאסור לבנות עץ בכל שטח המקדש, הרי לשכה זו היתה כולה בנויה מעץ! ויש שנקטו בשיטת הרמב"ם כי לשכה זו לא היתה מעץ, והשם 'לשכת העץ' ניתן לה על שם שבתקופה מסוימת היו מאחסנים בה עצים (כסף משנה, שם).

אולם בפשוט הכינוי 'לשכת העץ' מורה שהיתה בנויה מעץ, ובאשר לקושיית הראב"ד, הרי הרמב"ם רומז את התירוץ לכך בדיוק לשונו (שם): "ואין בונין בו עץ בולט כלל", הרי שאין איסור על עצם הבנין מעץ, כאשר הוא מכוסה בסיד וכדומה, והאיסור הוא רק על עץ בולט וניכר (חידושים וביאורים בהלכות בית הבחירה, שיחה י, ובהערה 7).

אך לפי-זה יש להבין: מאיזה טעם השתנתה לשכה זו משאר לשכות המקדש שהיו בנויות מאבן, שהייתה בנויה

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~

נשיאת הארון על ידי בני קהת

היא מצוה לדורות, כפי שהביא רביה (מספר יהושע ומספר שמואל) שהיא לדורות (סהמ"צ מ"ע לד). וכן כתב רבי אברהם בן הרמב"ם (מעשה נסים סי' ב) שחיוב 'משא בכתף' בשאר כלי המקדש התבטל בעת בנין המקדש ונשאר רק בנשיאת הארון. ויתירה מזו יש לומר:

יש הבדל מהותי בין נשיאת הארון לנשיאת שאר הכלים על ידי בני קהת. נשיאת שאר הכלים היא הלכה בנשיאת המשכן, כדוגמת נשיאת שאר חלקי המשכן על ידי בני גרשון ובני מררי (אלא שיש הבדל באופן הנשיאה: נשיאת בני גרשון ובני מררי היא על עגלות, ונשיאת בני קהת היא על הכתף). ואילו נשיאת הארון בכתף היא מדין זקום הארון. והיינו, כשם שמקום הארון הוא בקודש הקדשים, כך גם כ"שמוליכין את הארון ממקום למקום", מקומו "על הכתף". וזו גם משמעות לשון הירושלמי (עירובין פ"ה ה"א) "בני קהת שעליהן היה הארון נתון" (ולא "שהיו נושאים את הארון").

וכשם שנשיאת חלקי המשכן על ידי בני גרשון ובני מררי

הלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה יב: בַּעַת שְׁמוּלִיכִין אֶת הָאָרוֹן מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, אֵין מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַכְּתָמָה וְלֹא עַל הַעֲגָלוֹת; וְלִפִּי שֶׁשָּׂבַח דָּוִד וַנְּשָׂאוּ עַל הַעֲגָלוֹת, נִפְרָץ פָּרִין בְּעֹזָא. אֱלֹא מִצְוָה לְנַמְלוֹ עַל הַכְּתָף, שְׁנֵאמַר: "כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בְּכַתְּףֵי יִשְׂרָאֵל".

במנין המצוות (בכותרת בראש הל' כלי המקדש, מצוה ו. ובסהמ"צ מ"ע לד) מנה הרמב"ם מצוה זו – "לשאת הארון על הכתף" – כמצוה בפני עצמה.

הקשה אדמו"ר ה'צמח צדק' (אור התורה נשא, עמ' רנו. וכן במנחת חינוך' מ' ש"ט):

הרי מפורש בפסוק "ולבני קהת לא נתן [עגלות] כי עבודת הקדש עליהם, בכתף ישאו", ואם כן גם את השולחן והמנורה ושאר כלי הקודש נשאו על הכתף, ומדוע רק לבני הארון כתב הרמב"ם ש"מצוה לנטלו על הכתף"?

ויש לבאר: הרמב"ם מונה ב'מנין המצוות' רק מצוה הנוהגת לדורות (סהמ"צ שורש ג) ורק נשיאת הארון על הכתף

ממקום למקום אלא דין בהלכות נזקום הארנן (שהוא ציווי לדורות), ובעת שמולכים אותו – מקומו על הכתף.

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמ' 49)

אינה מצוה לדורות (וכשיצאו מהמדבר בטלה), כך גם נשיאת כלי הקודש בכתף על ידי בני קהת אינה מצוה לדורות, ואילו דין 'בכתף ישאו' בנוגע לארון הוא לא רק פרט באופן הולכתו

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

כהן קטן יכול לעלות לתורה?

ו"קטן לאו בר עבודה".

ו'נפקא מינה' בנוגע לעליית כהן קטן לתורה:

מצד הדין "הכל עולים להצטרף למנין שבעה קרואים בשבת, אפילו אשה וקטן", אלא ש"עכשיו אין נוהגין לקרות הקטן אלא למפטיר" (שו"ע אדה"ז סי' רפב ס"ה ז) אך אם אין בבית הכנסת כהן גדול, אלא כהן קטן, היה מקום להעלות לתורה כהן קטן, כפי שמובא בפוסקים, "אם אין שם כהן אלא קטן קוראין אותו" – "משום עשה דוקדשתו" (מג"א ולבושי שרר שם). אך לפי האמור אין דין 'וקדשתו' בכהן קטן, ולכן כתב ה'מגן אברהם' שאין נוהגים להעלות קטן, וכן כתב אדמו"ר הזקן: "אם אין כהן בבית הכנסת אלא קטן כהן – נוהגים לקרות ישראל במקום כהן, ואין בזה איסור במה שאין חולקין כבוד לכהונה. ואף שמן הדין כהן קטן יכול לעלות, מכל-מקום אין אנו מחוייבים כלל לכבד כהנים קטנים, שמצות עשה של וקדשתם אינה אלא על הגדולים, שנאמר כי את לחם אלקיך הוא מקריב, והקטן פסול להקריב".

הלכות כלי המקדש פרק ה, הלכה טו: כְּשֵׁינְדִיל חֲבֵהוּ וַיַּעֲשֶׂה אִישׁ – הָרִי הוּא קָשֶׁר לְעִבּוּדָה.

מקור ההלכה הוא בגמרא (חולין כד, ב): "תנו רבנן איש מזרעך לדורותם, מכאן אמר רבי אלעזר קטן פסול לעבודה". כלומר, בפסוק העוסק בדיני הכהן הראוי לעבוד בהקרבת הקרבנות, נאמר "איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב", ומשמע ש'איש' שיש בו מום פסול לעבודה, אבל קטן אפילו אם הוא תם, אינו ראוי לעבוד.

ההלכה זו שקטן פסול לעבודה, נוגעת לדין 'וקדשתו' הנוהג גם בזמן שאין בית המקדש קיים, שכן נפסקה הלכה: "מצות-עשה מן התורה להקדים הכהן שנאמר וקדשתו, ודרשו חכמים לכל דבר שבקדושה, כלומר בכל דבר שיראה גדול הוא מקודש. כגון לפתוח ראשון בקריאת התורה" (שו"ע אדה"ז א"ח סי' רא ס"ג). וכתב ה'מגן אברהם' (א"ח סי' רפב סק"ו) שדין 'וקדשתו' לא נאמר בכהן קטן, כיון שבתורה נאמר דין זה בתוספת נימוק 'וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב',

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה מני"א, ה'תש"א

ברוקלין, נ. י.

הרה"ח ווי"ח אי"א נו"מ וכו' מוהר"ר מנחם זאב שי' שד"ר

שלום וברכה!

בטח הכל שלום אצלו... בשבוע העבר נתתי למדפיסים את ההקדמה להקובץ, ומה מאד נפלאתי להוודע, אשר עדיין לא קיבלו מכת"ר ההשלמות להקובץ. כי לפי דעתי הי' מן הראוי שיוציאוהו לאור לר"ח אלול הבע"ל הוא חודש החשבון והזהירות במצוות ודקדוקי מצוות.

... בפ"ע נשלחה לו החוברת שיצאה לאור ע"ד העסקנות הציבורית, ובטח יאשר קבלתה...

בברכה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

הלכות שמיטה ויובל

פּרָק שְׁשִׁי

1) יבאר שאין עושין סחורה בפירות שביעית. ואם מכר מעט, מה דין הפירות והמעות. ודין אין מוכרין פירות שביעית. פירות חו"ל שנכנסו לארץ ודין חומר בשביעית מבהקדש. ואיך שביעית מתחללת. ודין דמי שביעית אם פורעין מהם את החוב. החמרים העושין בפירות שביעית מלאכה האסורה. הלוקח מהנחתום ככר בפונדיון, ואם אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

א. אין עושין סחורה בפירות שביעית². ואם רצה למכר מעט מפירות שביעית - מוכר³. ואותן הדמים הרי הן פירות שביעית⁴, וילקח בהן מאכל⁵ ויאכל בקדשת שביעית⁶; ואותו הפרי הנמכר הרי הוא בקדשתו פשהיה.

2) שנאמר: "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה". "לאכלה ולא לסחורה". (3) שמכירה מועטה אינה נקראת סחורה. ולענין קניית פירות שביעית מעם הארץ אמרו שאין לוקחים ממנו יותר ממזון שלוש סעודות. ולמדו משם, שגם כאן באיסור סחורה, שיעור המעט שהוא מותר, הוא מזון שלוש סעודות. (4) שנאמר "כי יובל היא קודש תהיה לכם" - מה קודש תופס את דמיו ואסור אף שביעית [ויובל] תופסת את דמיה ואסורה. (5) לאדם. (6) לאכלה ולא לדברים אחרים.

ב. לא יהיה לוקח⁷ ירקות שדה⁸ ומוכר⁹. ולא יצבע מקלפי שביעית¹⁰ בשכר, מפני שזה עושה סחורה בפירות שביעית. לקח ירקות לאכל והותר - מותר למכר המותר¹¹, והדמים שביעית. וכן אם לקט ירקות לעצמו¹² ולקח מהן בנו¹³ או בן בתו ומכר - הרי זה מותר¹⁴, והדמים דמי שביעית.

(7) היינו לוקט. (8) כלומר, שגדלו מאלהים בשדה בור, שאין בהם איסור ספיחים. (9) כלומר, לא ילקוט על דעת למכור. (10) הראויים לצביעה, שחלה עליהם קדושת שביעית. (11) שהרי לא לקח על דעת למכור, וניכרים הדברים שלקטם לאכילה, שהרי אכל מהם, ואינו מוכר אלא מה שהותר. (12) לא על דעת למכור. (13) לפני שהתחיל לאכלם, באופן שהוא עצמו אסור למכרם. (14) "שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו, אין עליו חובה בזה". שלעולם אין איסור סחורה אלא כשהמלקט עצמו מוכר.

ג. פשמוכרין¹⁵ פירות שביעית - אין מוכרין אותן לא במדה ולא במשקל ולא במנזן, פדי שלא יהיה¹⁶

כסוחר פרות בשביעית. אלא מוכר המעט שמוכר אכסרה¹⁷, להודיע שהוא הפקר¹⁸ ולוקח הדמים לקנות בהן אכל אחר.

(15) באופן המותר, המבואר למעלה בהלכות א"ב. (16) כלומר, שלא ייראה. (17) כלומר, לפי האומד. (18) כלומר, זכה בו מן ההפקר ואינו כסוחר בהם אלא זכה בהם לאכלם, ועתה רוצה למכרם ולקנות בדמיהם מאכל אחר.

ד. ואוגד¹⁹ דברים שדרפן להאגד לפית למכר בשוק אכסרה, פדרף שאוגדין להביא לפית²⁰, לא פדרף שאוגדין לשוק²¹, פדי שלא יהיה פמוכר בצמצום²². ודברים שאין דרפן להאגד אלא לשוק - לא יאגד אותן.

(19) כבית הלל שאמרו: "את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק. ומפרש רבינו שלא הותר אלא כדרך האגד שבבית. והראב"ד מתיר גם כדרך שאוגד לשוק, כיוון שדרכו לאגוד גם לבית. (20) שאין מדקדקים בו. (21) שמדקדקים בו. (22) כלומר, אם אוגדו כאגד שבשוק, בדקדוק, הרי זה נראה כעומד למכור בצמצום ולא אכסרה.

ה. פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ - לא יהיו נמכרים במדה או במשקל או במנזן, אלא בפירות הארץ אכסרה²³. ואם היו נפרין שמה מחוצה לארץ - מותר.

(23) שהרואה אינו מבחין שהפירות הם מחוץ לארץ, ואומר שהלה סוחר בפירות שביעית.

ו. חמר בשביעית מבהקדש: שהפודה את ההקדש - יצא הקדש לחלין ויתפשו הדמים תחתיו; והשביעית אינה פן, אלא המוכר פרות שביעית - יתפשו הדמים ויעשו פירות שביעית, והפירות עצמן לא נתחללו ויעשו פירות שאר שנים²⁴. שנאמר בה: תהיה - בהיותה תהא לעולם; ולפי שנקראת קדש - תופשת דמיה. נמצאת אומר: האחרון נתפש בשביעית, והפרי עצמו הוא כמו שיהיה.

(24) כלומר, לא נעשו חולין כפירות של שאר השנים.

ז. פיצד? לקח בפירות שביעית או בדמיהן בשר - נעשה הבשר כאותן הפירות²⁵, ואוכלו פירות שביעית, וצריך לבער אותן בשעת בעור השביעית. לקח באתו בשר או בדמיו דגים - יצא הבשר²⁶ ונתפשו הדגים. לקח בדגים או בדמיהן שמן - יצאו דגים²⁷ ונתפש שמן. לקח בשמן או בדמיו דבש - יצא שמן ונתפש דבש. וצריך לבער הפירות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא דבר מאכל. (41) "הם שתי תורים או שני בני יונה שחייבים בהם אלו מחוסרי כפרה". (42) "שיוציא מממונו מה שהוא שווה הדבר ההוא ויקנה בו פירות, בלבד פירות שביעית ויאכלם בקדושת שביעית". (43) שלא ניתנה שביעית אלא לסיכת האדם בלבד.

יא. אין נותנין מהן⁴⁴ לא לבלין⁴⁵ ולא לספר ולא לספן ולא לשאר האמנין⁴⁶; אבל נותן הוא למי שדולה מים מן הבור להשקותו מים. ומתן לתן מפרות שביעית או מדמיהן לאמנין מתנת חנם⁴⁷.

(44) מדמי שביעית. (45) "בעל המרחץ". (46) שאין קונים בהם אלא דבר מאכל. (47) שהרי זה כגמילות חסד. וצריך להודיעם שהדמים של שביעית. ואף על פי שהאומנין יכירו לו טובה עבור כך, הרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה.

יב. האומר לפועל: הא לך אפר זה ולקט לי ירק⁴⁸ היום - שָׁכְרוּ מִתָּר, ואינו פדמי שביעית⁴⁹, אלא מוציאיו בכל מה שירצה⁵⁰. ולא קנסו הפועל להיות שָׁכְרוּ פְדָמֵי שְׁבִיעִית⁵¹. ואם אָמַר לוֹ: לְקַט לִי בַיּוֹם הַיּוֹם יֵרֶק - הֲרִי זֶה פְדָמֵי שְׁבִיעִית⁵², ואינו מוציאיו אלא באכילה ושתיה פירות שביעית.

(48) ירק של שביעית, ובאופן שאינו אסור מטעם ספיחין. (49) שהאיסור אינו אלא "שכר רגלו", כלומר, שכר טרחתו ללקט את הירק. (50) ולא רק באכילה ושתייה, לפי שאין בו קדושת שביעית. (51) כדרך שקנסו בחמרים כבהלכה הסמוכה. (52) באיסור. (53) "שהרי זה כאומר לו תן לי בדינר זה ירק, והרי זה כמוכר פירות שביעית".

יג. החמרים העושים פירות שביעית מלאכת שביעית האסורה, כגון שהביאו יותר מדאי⁵⁴ - הרי שָׁכְרוּ פְדָמֵי שְׁבִיעִית⁵⁵. ודבר זה קנס להם. ומפני מה קנסו בשכר החמרים ולא קנסו בשכר הפועל? מפני ששָׁכְרוּ מְעַט לא קנסו בו, משום פְּדֵי חַיִּיּוֹת⁵⁶.

(54) כלומר, יותר מחמשה כדי שמן וחמשה עשר כדי יין. (55) כלומר, אפילו אמר להם: הא לכם סך פלוני ולקטו לי ירק היום, שבאופן שכזה אצל פועל אין שכרו כדמי שביעית. (56) כלומר, ששכרו של הפועל אינו אלא כדי חייו, אבל שכרם של החמרים גדול ביותר.

יד. הלוקח מן הנחתום פֶּכֶר בְּפוּנְדִיּוֹן, ואמר לו בשעת לקיחה: כִּשְׂאֵלְקַט יִרְקוֹת שְׁדָה⁵⁷ אביא לך בוא⁵⁸ - הרי זה מִתָּר, ואותו הפֶּכֶר הרי הוא פירות שביעית⁵⁹. ואם לקח ממנו סתם⁶⁰ - לא ישלם לו מדמי שביעית⁶¹, שאין פורעין חוב מהן⁶².

(57) של שביעית. וכאן כתב "ירקות", שאפילו בפירות שביעית עצמם, מותר. (58) בכיכר. (59) שהרי הוא חליפי שביעית. והר"ש שם פירש על פי הירושלמי, ששניהם נותנים זה לזה מתנות חנם. (60) מבלי לומר לו בשעת

הראשונות עם הדבש האחרון, פֶּדְרָף שְׁמִבְעָרִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית. ואין עושיין משניהם מלוגמא ולא מפסדין אותן, כשאר פרות שביעית.

(25) או כדמיהם. (26) לחולין. (27) או דמיהם.

ח. אין שביעית²⁸ מתחללת אלא על דרך מקח²⁹. במה דברים אמורים? בפרי ראשון; אבל בפרי שני³⁰ - מתחלל בין דרך מקח בין דרך חלול.

(28) כלומר, פירות שביעית עצמם. (29) למדו כן ממה שהסמיכה התורה פרשת שביעית ויובל לפסוק "וכי תמכרו ממכר" להורות כי אינם מתחללים אלא דרך מכר. (30) בדמי שביעית.

ט. וכשמתחללין פרי הנלקח שנית³¹ - אין מתחללין אותו על בהמה חיה ועוף חיים, שְׁמָא יִנְחִים³² ויגדל מהם עדריים³³. ואין צריך לומר שביעית עצמה³⁴. אבל מתחללין אותן הפרות על השחוטים³⁵.

(31) כלומר, פרי שני. (32) ולא יבערם בשעת הביעור. (33) בהלכות מעשר שני שם כתב רבינו, שאם חילל לא קנה מעשר. ופשוט שהוא הדין כאן לענין שביעית. ונראה שחכמים הפקיעו הקדושה מכח "הפקר בית דין הפקר". (34) [כלומר: אם אמרו בפרי שני, שאין מחללים אותו על בהמה חיה, ואף בדיעבד אינו מחולל, והקדושה נשארה על הפרי השני, ונמצא שחכמים עשו כאן שתי פעולות: הפקיעו הקדושה מהבהמה, והטילו הקדושה על הפרי, שהרי מן הדין יצא הפרי ונכנסה הבהמה - מכל שכן בפרי ראשון, שאינו יוצא לעולם מקדושתו, שוודאי לא נתפסה שום קדושה על הבהמה החיה, שהרי אין כאן צורך אלא בפעולה אחת, והיא: הפקעת הקדושה מהבהמה]. (35) כיוון שלא שייך כאן החשש הנ"ל.

י. דמי שביעית - אין פורעין מהם את החוב³⁶, ואין עושיין פֶּהֶן שוֹשְׁבֵינֹת, ואין משלמין מהן תגמולין³⁷, ואין פוסקין מהן צדקה לעניים בבית הפנסת³⁸; אבל משלחין מהן דברים של גמילות חסדים. וצריך להודיע³⁹. וכן אין לוקחין מהם עבדים וקרנפות ובהמה טמאה⁴⁰. ואם לקח - יאכל פנגדן. פֶּדְרָף שְׁעוֹשָׂה בְּמַעֲשֵׂר שָׁנִי. ואין מביאין מהן קני זבים⁴¹ וזבות ויולדות ותשאות ואשמות. ואם הביא - יאכל פנגדן⁴². ואין סכים פלים ועורות בשמן של שביעית⁴³. ואם סף - יאכל פנגדן.

(36) שהרי הוא כעושה בהם סחורה. (37) כלומר, תשלום ותגמול עבור טובה שעשה לו חבירו. (38) אין נותנים את דמי השביעית עבור מה שהתחייב לעניים בבית הכנסת, כיוון שזה כפורע חובו בדמי שביעית, שהרי מן הסתם התחייב לשלם מעות חולין. (39) למקבל המתנה, כדי שינהג בפירות קדושת שביעית. ועוד, כדי שלא יחזיק לו טובה ביותר עבור זה. (40) שאין לוקחים בדמי שביעית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אילו כן הייתי אומר יכנסו לבהמה ותהא אוכלת לעולם, (ו)מה אני מקיים ביעור פירות שביעית, בפירות אדם, אבל בהמה תהיה אוכלת לעולם, וכשהוא אומר ולבהמתך ולחיה, מקיש בהמה לחיה, כל זמן שחיה אוכלת בשדה, בהמה אוכלת בבית. כלה לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית" (סוף הברייתא גם בירושלמי שביעית פ"ט הלכה ב), הרי שפשוטו של מקרא באדם ובאוכלי אדם, ונראה שלמדו כן מהמשך הפסוקים שם: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ודרשו כן: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו' ולחיה אשר בארצך", אם החיה אוכלת בשדה, אתה אוכל בבית. ואם לאו, אינך אוכל (ומכאן שאף-על-פי שאין מאכילים אוכלי אדם לבהמה - אם הלכה מאיליה, אין חייבים להחזירה (למעלה פ"ה שם), לפי שפשטות הכתוב היא באוכלי אדם, ואף-על-פי-כן החיה אוכלת, ורק מתור המלה "ולבהמתך", דרשו איסור גם לבהמה, כלומר, לאוכלי בהמה. ולכן כתב רבינו להלן (הלכה ו): "וכשם שמבער אוכלי אדם, כך מבער אוכלי בהמה", לפי שעיקר הכתוב באוכלי אדם, כנ"ל]. (5 הנזכר בשביעית פ"ט משנה ב, ועיין שם בפירוש המשנה.

ב. פיצד? הרי שהיו לו גרוגרות? שביעית בתוך ביתו - אוכל מהן פל זמן שהתאנים באילנות בשדה; פלו התאנים מן השדה? - אסור לאכל מאותן שפפית, אלא מבער אותן⁸.

(6 תאנים מיובשות. 7) ראה להלן הלכה יא, שזמנם בחנוכה. (8) כבהלכה הסמוכה.

ג. היו⁹ לו פרות מרבין¹⁰ - מחלגן מזון שלש סעדות לכל אחד ואחד¹¹. ואסור לאכל אחר הבעור בין לעניים בין לעשירים¹². ואם לא מצא אוכלין בשעת הבעור - שורף באש¹³ או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד.

(9) שביעית שם משנה ח. (10) שאינו יכול לאכלם בעצמו. והמדובר ביום האחרון שלפני זמן הבעור, ראה להלן. (11) שהרי המדובר ביום האחרון, שאין סיפק בידם לאכול יותר משלש סעודות. (12) במשנה שם: "ועניים אוכלין אחר הבעור, אבל לא עשירים, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, אחד עניים ואחד עשירים, אוכלין אחר הבעור". ולפני רבינו היתה הגירסא בדברי רבי יוסי, שהלכה כמותו, "אין אוכלין אחר הבעור". וכן נראה מפירוש המשנה שם פ"ה משנה ג. וכן גרס גם היראים (סימן קפו). וראה בפירוש הרמב"ן על התורה ויקרא כה, ז. (13) שמה שהתירו לחלק פירות שביעית לכל אחד, כנ"ל, זה אינו אלא קודם שכלה לחיה מן השדה, אבל כשכלה מן השדה, שורף את הפירות או מאבדן, ולפי-זה ביעור פירושו כמשמעו, לבער מן העולם. וכן דעת הראב"ד, וראה בפ"א מהלכות מעשר שני הלכה ת. אבל יתר הראשונים חולקים ומפרשים שביעור היינו הפקר לכל מי שירצה. ובתוספתא שם פ"ח הלכה ב:

לקיחה "אביא לך בו", כנ"ל. (61) וכל שכן מפירות שביעית עצמן. (62) שכיוון שלקח סתם, נתחייב לו מעות, וכשנתן לו דמי שביעית, נמצא פורע חובו בהן.

טו. אוכלין פרות שביעית בטובה⁶³ ושלל בטובה⁶⁴. בטובה פיצד? שיתן לו פרות שביעית כמו שפעשה עמו טובה שנתן לו, או שיכניסו לגנתו לאכל כמי שפעשה לו טובה. ומי שנתנו לו פרות שביעית במתנה או שגפלו לו בירשה⁶⁵ - הרי זה אוכלם כדרך שאוכל פרות שאוסף אותן הוא בעצמו מן השדה⁶⁶.

(63) ומותר לעשות כן אף על פי שיכיר לו טובה עבור הפירות שנתן לו, שאין זו נקראת סחורה בפירות שביעית. (64) השמיענו בזה להוציא מדברי ר' יהודה אליבא דבית הלל שאין אוכלין אלא בטובה, שלא יתרגל להיכנס לשדה חבירו שלא מדעתו - השמיענו שאין לחשוש לכך. (65) והרואה חושב שנתנו לו במתנה. (66) במשנה שם: "רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שר' אליעזר סובר כבית שמאי שאין אוכלים פירות שביעית בטובה, ולפיכך אמר: "ינתנו לאוכליהן", ש"לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה" (כלומר, יחזיק טובה למי שנתנם לו), וגם חכמים החולקים עליו אמרו לו לפי שיטתו, אבל לפי מה שאנו פוסקים כבית הלל שאוכלים פירות שביעית בטובה, אוכלם כדרך שאוכל פירות שאוסף אותם הוא בעצמו מן השדה.

פרק שביעי

(1) יבאר שפירות שביעית אין אוכלין מהן אלא כל זמן שאותו המין מצוי, בשדה. אילן שעושה פירות ב' פעמים בשנה. ואם מבערין הדמים. ג' ארצות לביעור וששלשתן חשוכות כאחת לקצת פירות. המוליך פירות ממקום שכלו למקום שלא כלו. אי זהו שעת הביעור לעלין. עד מתי יהיה אדם מלקט עשבים לחים בשביעית. הקטף אין לו שביעית, והכושב ורד שביעית בשמן ששית.

א. פרות שביעית - אין אוכלין מהן אלא פל זמן שאותו המין³ מצוי בשדה. שגאמר: ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל; פל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה - אתה אוכל⁴ ממה שפפית; פלה לחיה מן השדה - תיב לבער אותו המין מן הבית. וזהו בעור⁵ של פרות שביעית.

(2) ספרא פרשת בהר (פרק א הלכה ח). וראה בפסחים נב: (3) ראה להלן הלכה ד. (4) [בבבלי (פסחים נב: תענית ו: ונדה נא:)] אמרו "האכל לבהמתך", הרי שהמדובר באוכלי בהמה, שהרי אוכלי אדם אין מאכילים אותם לבהמה (למעלה פ"ה הלכה ח). וראה במעשה רוקח. אבל בספרא (שם) אמרו: "ולבהמתך ולחיה, מה תלמוד לומר, ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל. ומה אם חיה שאינה ברשותך, הרי היא אוכלת, בהמה שהיא ברשותך אינו דין שתאכל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המינים – כיון שנתן בהם טעם לפני זמן הביעור, הרי הטעם כמבוער, ואינו אוסר (רמב"ן לויקרא כה, יב) וראה בתוספות פסחים שם ד"ה הכובש, ולהלן הלכות כא-כב. (25) ירושלמי שם. (26) כלומר, הרי כל התערובות כאילו כלה מינה מן השדה, ואסורה, והמדובר כאן כששלשת הכבשים שווים כולם בגדלם ובמדתם, ויש כאן "חד בתרי", כלומר, שנים של היתר, נגד אחד של איסור. ולדעת רבינו "בטעמו ולא ממשו" אין איסור מן התורה (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה א), והרי זה כמי שאינו, ואינו מתחייב בביעור. אבל אם התחיל לאכול מן ההיתר, אם כן מעתה אין כאן "חד בתרי", ואינו בטל מן התורה (ראה שם הלכה ד, שדקדק רבינו לכתוב "אם היה חלב האליה כשנים בחלב הכליות, הרי הכל מותר מן התורה", ועיין בפמ"ג בשער התערובות חלק א ד"ה והנה יבש ביבש, וראה למעלה פי"ד מהלכות תרומות הלכה ז ובמה שכתבנו שם), והרי הוא כנמצא בעין, וחייב לבערו. וראה ברדב"ז ובמראה הפנים שם. ועיין עוד להלן הלכות כא-כב. (27) ספרא שם, פ"א הלכה ח. וראה למעלה הלכה א.

ז. וְכִשְׁמֵ 28 שְׁמֵבְעֵרִין אֶת הַפְּרוֹת, כִּי מְבַעְרִין אֶת הַדְּמִים. 29. כִּיצַד? הֲרֵי שְׁמֵכֹר רְמוּנִים שֶׁל שְׁבִיעִית וְהֲרֵי הוּא אוֹכֵל בְּדַמֵּיהֶן, 30. וְכֵלֵי הַרְמוּנִים מִן הָאֵילָנוֹת שֶׁבַשְׂדֵה וְנִשְׂאָר אֲצִלּוֹ מִן הַדְּמִים שְׁמֵכֹר בְּהֶן 31. - חֵיב לְבַעְרָן.

(28) שם בפ"ו משנה א: "כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וכו', יש לו שביעית ולדמיו שביעית, יש לו ביעור ולדמיו ביעור" (כסף-משנה). (29) שהרי נתפשו בקדושת שביעית, ונעשו כפירות עצמן (למעלה פ"ו הלכה ו). (30) שקונה בהם מאכלים. (31) כלומר, שמכר תמורתם רימוני שביעית.

ח. כִּיצַד עוֹשֶׂה? קוֹנֶה 32. בְּהֶן מְאָכְלוֹת וּמְחַלְקֵן מְזוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; 33. אוּ יִשְׁלִיכֶם 34. לְיָם הַמֶּלַח, אִם לֹא מִצָּא אוֹכְלִין.

(32) ואינו נותן הדמים עצמם, שמא לא יקנו בהם מאכלים, ונמצא שלא ביער אותם (רדב"ז). (33) כנ"ל בהלכה ג. (34) שם.

ט. שְׁלֹשׁ 35. אֲרָצוֹת לְבַעוֹר: אֶרֶץ יְהוּדָה פְּלֵה 36, הָהָר וְהַשְּׁפֵלָה וְהָעֵמֶק - אֶרֶץ אַחַת. עֶבֶר הַיַּרְדֵּן 37 פְּלוֹ, שְׁפֵלַת לוֹד וְהַר שְׁפֵלַת לוֹד וּמִבֵּית חֲרוֹן עַד הַיָּם 38 - אֶרֶץ אַחַת. וְהַגְּלִיל פְּלוֹ, הָעֲלִיּוֹן וְהַתַּחְתּוֹן וְתַחֲוֹם טְבֵרְיָא - אֶרֶץ אַחַת. וְאוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת 39. מְשַׁלְשֵׁתָן עַד שִׁיכְלָה הָאֲחֵרוֹן שְׁבֵה 40.

(35) שם פ"ט משנה ב. (36) כלומר, על שלשת חלקיה: ההר והשפלה והעמק. (37) כלומר, המערבי. והוא מרכז הארץ, בין הגליל ויהודה (תוספות רע"א בשם כפתור ופרח). (38) צ"ל עד הים (שבת הארץ). וכן הוא במשנה. (39) שם משנה ג, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון.

"מי יש לו פירות לחלק וכו', מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו, ומוציא ומניח על ביתו ואומר: אחינו בית ישראל, כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול, חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיקלו". ולדעת יתרו הראשונים פירושו, שיאכל אפילו בעצמו את הפירות לאחר הפקר, עד שיכלו הפירות. אבל לדעת רבינו פירושו, שאוכל מן הפירות לאחר חלוקה, עד שיכלו לחיה מן השדה, ואחר כך מקיים מצות ביעור, דהיינו, שריפה או איבוד אחר (תוספתא כפשוטה), וראה בכסף-משנה.

ד. הֲיֵו 14. לוֹ צְמוּקִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וְכֵלֵי הָעֲנָבִים מִן הַשְּׂדֵה מִן הַגְּנוֹת וְהַפְּרָדִיסִים שֶׁהֵן הַפְּקָר 15, אֵף עַל פִּי שְׂעֵדִין יֵשׁ עֲנָבִים בְּגִפְנִים שֶׁבְּתוֹךְ הַחֲצֵרוֹת - אֵינוֹ אוֹכֵל מִן הַצְּמוּקִין מִפְּנֵי עֲנָבִים אֲלוֹ שְׁבִיחָר, לְפִי שְׂאִינָן מְצוּיִין לַחֲיָה 16. אֲבָל אִם יֵשׁ עֲנָבִים קָשִׁים 17 בְּיֹתֵר, שְׂאִינָן נִגְמָרִין אֲלָא בְּסוֹף הַשְּׂדֵה - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הַצְּמוּקִין בְּשִׁבְלֵן. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזֵה 18.

(14) שם משנה ד: "אוכלים על המופקר ולא על השמור". וכחכמים ולא כרבי יוסי. (15) ויכולה חיה לאכול מהן. (16) וכיון שכלה לחיה מן השדה, חייב לכלות מן הבית, כנ"ל. (17) משנה שם: "אוכלין על הטפיחין". ובפירוש המשנה: "קבוץ טפיח, והם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות וכו' וישארו בארץ ימים רבים לרוב יבישותם וחוקתם". וכן הוא בפסחים נג. "תנו רבנן, אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל, אם יש מאחרות מהן (כלומר, ענבים קשים כדלהלן), אוכלין עליהן". (18) שהרי טפיחין הוא שם כולל לכל הדברים הקשים, כנ"ל.

ה. אֵילָן 19. שְׁעוֹשֶׂה פְּרוֹת שְׁתֵּי פְעָמִים בַּשָּׁנָה 20, וְהֵיוּ לוֹ מִפְרוֹתָיו הָרְאוּשׁוֹת - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן קֵל זְמַן שְׁפָרוֹת שְׁנִיּוֹת מְצוּיּוֹת בַּשְּׂדֵה; שְׁהֲרֵי מְאוֹתוֹ הַמֵּין בַּשְּׂדֵה. אֲבָל פְּרוֹת הַסֶּתוֹ - אֵין אוֹכְלִים 21. בְּשִׁבְלֵן, מִפְּנֵי שְׂדוּמִין לְפְרוֹת שֶׁל שְׂנָה אַחֶרֶת.

(19) שם. (20) שם: "אוכלין וכו', ועל הדופרא". וז"ל מילה מורכבת: דו פרי" (פירוש המשנה שם). (21) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ו. הַכּוֹבֵשׁ 22. שְׁלֹשָׁה פְּבָשִׁים 23. בְּחֵבִית אַחַת - כָּל שְׁפֵלָה מֵינּוּ מִן הַשְּׂדֵה יִבְעַר מֵינּוּ מִן הַחֲבִית 24. וְאִם הִתְחִיל 25. בֵּה - הֲרֵי הִפֵּל כְּמִבְעֵר 26. וְכִשְׁמֵכֹר 27. שְׁמֵבְעֵר אֲכִלֵי אֲדָם, כִּי מְבַעַר אֲכִלֵי בְהֵמָה מִן הַבֵּית, וְאֵינוֹ מְאִכְלֵן לְבְהֵמָה אִם פְּלָה אוֹתוֹ הַמֵּין מִן הַשְּׂדֵה.

(22) שם משנה ה, כרבן גמליאל ולא כרבי אליעזר ורבי יהושע. שהרי אמרו במשנה שם על דברי רבן גמליאל: "והלכה כדבריו". וכן הוא בספרא שם פ"ג הלכה ה, ובפסחים נב. וראה פירוש המשנה שם, ובמבוא להלכות הירושלמי להרמב"ם עמוד ז. (23) שזמני ביעורם שונים. (24) אבל את שני הכבשים האחרים, אינו חייב לבער. ואף-על-פי שהמין הזה שכלה מן השדה, נתן טעם ביתר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָדָם אוּ מֵאֲכָל בְּהֵמָה אוּ מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אִם אֵינוֹ מִתְקַיֵּם בְּאַרְצָךְ - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׂבִיעִית, וְחַיִּב בְּפִעוּר הוּא וְדָמָיו. כְּגוֹן עֲלֵי הַלּוֹף הַשּׁוֹטֵה וְעֲלֵי הַדְּגָנָה⁵⁹ וְהַעֲלָשִׁין מֵאֲכָל אָדָם, וּכְגוֹן הַחֹחִים וְהַדְּרָדִין מֵאֲכָל הַבְּהֵמָה, וּכְגוֹן אֶסְטָס וְקוֹצָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין. וְאִם הָיָה מִתְקַיֵּם⁶⁰ בְּאַרְצָךְ, כְּגוֹן הַפּוּאָה וְהַרְכָּפָה מִמִּין הַצּוֹבְעִין, אָף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ שְׂבִיעִית וְלְדָמָיו שְׂבִיעִית - אֵין לָהֶם פִּעוּר וְלֹא לְדַמְיָהֶם, שְׁהָרִי מִתְקַיֵּם בְּאַרְצָךְ⁶¹, אֲלֹא נִהְיִין צוֹבְעִין בּוֹ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶².

(58) שביעית פ"ז משנה א. (59) היא "נענע", "מינטא" בלע"ז. (60) שם משנה ב. וראה בהלכה הסמוכה. (61) ולא נתחייב לבער אלא דבר הכלה לחיה מן השדה. (62) צריך לומר: "אחר ראש השנה", כחכמים ולא כרבי מאיר (חזון-איש).

י.ד. וְכֹל⁶³ שְׂאִינוֹ מִיַּחַד לֹא לְמֵאֲכָל אָדָם וְלֹא לְמֵאֲכָל בְּהֵמָה וְאֵינוֹ מִמִּין הַצּוֹבְעִים, הוּאִיל וְאֵינוֹ לְעֵצִים⁶⁴ - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׂבִיעִית, אֲבָל אֵין לָהֶם פִּעוּר⁶⁵, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מִתְקַיֵּם בְּאַרְצָךְ⁶⁶, אֲלֹא נִהְיִין בּוֹ אוּ בְדָמָיו עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁷. כְּגוֹן עֲקָרֵי הַלּוֹף הַשּׁוֹטֵה וְעֲקָרֵי הַדְּגָנָה וְהַעֲקָרָבִין⁶⁸.

(63) שם: "כל שאינו מאכל אדם, ומאכל בהמה, וממין הצובעין, ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור". ומפרש רבינו, שמה שאמרו "ומתקיים בארץ", זה לא עולה על אלה שאינם מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, שכל אלה אין להם ביעור אפילו אם אינו מתקיים בארץ, אלא זה עולה על מין הצובעין הפואה והרכפא, ראה הלכה הקודמת. (64) שלא חשב עליהם לעצים, ועצים אין בהם קדושת שביעית, כנ"ל בפ"ה הלכה כא. (65) שהרי נאמר: "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך", ולא נצטוינו לבער אלא את הראוי לבהמה. (66) וכל זה לענין ביעור, אבל קדושת שביעית חלה עליו, כנ"ל. (67) גם כאן צריך לומר: "אחר ראש השנה", כנ"ל. (68) מין עשב. ובמשנה שם נזכרים גם "והחלביצין והבוכריה", ולא הזכירים כאן, לפי שאינם ידועים (ראה בפירוש המשנה שם).

טו. קְלַפֵּי⁶⁹ רְמוֹן וְהַגָּזִין⁷⁰ שְׁלוֹ, קְלַפֵּי אַגֹּזִים⁷¹ וְהַגְּרֵעִינִין⁷² - יֵשׁ לָהֶם שְׂבִיעִית וְלְדַמְיָהֶם שְׂבִיעִית⁷³, אֲבָל אֵין לָהֶם פִּעוּר⁷⁴ וְלֹא לְדַמְיָהֶם. לוֹלְבֵי זֵרְדִים⁷⁵ וְהַחֲרוּבִים - יֵשׁ לָהֶם וְלְדַמְיָהֶם שְׂבִיעִית⁷⁶ וּבִעוּר⁷⁷. לוֹלְבֵי הָאֵלֶּה וְהַפְּטָנָה⁷⁸ וְהָאֲטָדִין⁷⁹ - יֵשׁ לָהֶן וְלְדַמְיָהֶן שְׂבִיעִית⁸⁰, אֲבָל אֵין לָהֶם⁸¹ פִּעוּר⁸²; אֲבָל לְעֵלִים שְׁלֵהֵן יֵשׁ פִּעוּר⁸³.

(69) שם, משנה ג. (70) הפרח. (71) היינו הקליפה הירוקה שראויה לצביעה, אבל הקליפה הקשה, הרי היא כעצים (רדב"ז). (72) של שאר פירות, ולא של אגוזים שהרי אין להם גרעינים (כסף-משנה). (73) כיון שהם ראויים

(40) כלומר, עד שיכלה המין מן השדה של החלק האחרון משלשת חלקי כל ארץ וארץ, וראה בפירוש המשנה.

י. יִצְדָד? הֵיוּ לוֹ פְרוֹת בְּאַרְצָךְ יְהוּדָה - אוֹכֵל מִהֵן כֹּל זָמַן שְׂיֵשׁ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּכֹל אֶרֶץ יְהוּדָה⁴¹ כִּלְהָ⁴². וְכֵן אִם הֵיוּ לוֹ פְרוֹת גְּלִיל⁴³, וְכֵן בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן.

(41) שגדלו בארץ יהודה, ראה להלן הלכה יב. (42) אפילו אם משני חלקי הארץ כבר כלה המין מן השדה. וראה בפירוש המשנה. (43) שגדלו בגליל, כנ"ל.

יא. וְשֵׁשׁ⁴⁴ אֲרָצוֹת אֵלוֹ - כֹּלֵן חֲשׂוֹבוֹת בְּאַרְצָךְ אַחַת⁴⁵ לְחֲרוּבִין וְלִזְיִתִּים וְלַתְּמָרִים. וְאוֹכְלִין⁴⁶ בְּתֵמָרִים עַד שְׂיִכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׂבִיעֵר⁴⁷. וְאֵימְתִי הוּא כִּלְהָ? עַד הַפּוּרִים⁴⁸. וְאוֹכְלִין בְּיָתִים עַד הַעֲצָרֹת⁴⁹, וּבְעֵנָבִים⁵⁰ - עַד הַפֶּסַח שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית⁵¹, וּבְגֵרוֹגְרוֹת - עַד הַחֲנֻכָּה⁵².

(44) במשנה שם: "וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים", ובירושלמי שם "תני אף לחרובין". (45) שאוכלין בגליל אף-על-פי שכלה בגליל, כל זמן שלא כלה באחת משתי הארצות הנ"ל. שאף-על-פי שאין חיה שבארץ אחת יוצאה לאכול פירות שבארץ אחרת - ידוע היה כי לפירות אלו הן יוצאות למדינה אחרת (תפארת ישראל). (46) ברייתא בפסחים נג. (47) היא קרובה ליריחו עיר התמרים, ומצויים בה תמרים אף-על-פי שכלו ממקום אחר. (48) שם, בשם ר' יוחנן, וכפירוש ר"ח ולא כרש"י. (49) חג השבועות. (50) ענבים לא נזכרו לא במשנה ולא בירושלמי בקשר למה שאמרו ששלש ארצות אלו כולן חשובות כאחת וכן לא נזכרו גרוגרות. ויתכן כי הזמנים ההם הזמנים המאוחרים בפירות האלה (ר"ש שם). (51) זה מכוון לכל הזמנים שנכתבו למעלה: פורים, עצרת ופסח. (52) של מוצאי שביעית, כנ"ל.

יב. הַמּוֹלִיף⁵³ פְרוֹת שְׂבִיעִית מִמְּקוֹם שְׂפָלוֹ לְמְקוֹם שְׂפָלוֹ כְּלוֹ, אוּ מִמְּקוֹם שְׂפָלוֹ לְמְקוֹם שְׂפָלוֹ - חַיִּב לְבַעֵר⁵⁴, לְפִי שְׁנוֹתֵינִין עֲלָיו חֲמָרֵי מְקוֹם שְׂיֵצָא מִשָּׁם⁵⁵ וְחֲמָרֵי מְקוֹם שְׂהֵלֵף לָשֵׁם⁵⁶. וּפְרוֹת⁵⁷ הָאֶרֶץ שְׂיֵצָאוּ לְחוּצָה לְאַרְצָךְ - מִתְפַּעְרִים בְּמִקְוֵי מַיִן, וְלֹא יַעֲבִירִם מִמְּקוֹם לְמְקוֹם.

(53) משנה שם נ: (54) שם, כתנא-קמא ולא כרבי יהודה. (55) אף-על-פי שאין דעתו לחזור. (56) שלא ישנה מפני המחלוקת, אבל אם דעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל ובין להחמיר, והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקת (פ"ח מהלכות יום-טוב הלכה כ). (57) בברייתא שם נב: כתנא-קמא ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שהרי אמרו שם: אמר ליה רב הונא בריה דרב איקא, הכי אמר רב אבהו, אין הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. אמר רב ספרא, נקוט הא כללא דרב הונא בידך, דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא.

יג. כִּלְהָ⁵⁸ גְדוֹל אֲמָרוֹ בְּשְׂבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מֵאֲכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הובאה בנדה ת. ונוסף שם: "יש להן ביעור ולדמיהן ביעור". (97 שם. 98) כלומר, שם האילן: קטף. והשרף היוצא ממנו הוא הצרי הנזכר בבייאת בכריתות ו. (וראה בפ"ב מהלכות כלי המקדש הלכה ד.) ואף השרף נקרא קטף על שם האילן. וראה בנדה שם, ובתוספות שם ד"ה קטף. (99) הגזע והענפים. (100) קדושת שביעית. וכן אמרו בנדה שם: "עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר (הסובר בערלה פ"א משנה ז, המעמיד בשרף ערלה אסור), אלא בקטפא דאווא, אבל בקטפא דפירא מודו ליה. דתנן, אמר רבי יהושע, שמעתי בפירוש שהמעמיד בשרף העליון, בשרף העיקרין מותר, בשרף הפגין אסור מפני שהוא פרי".

כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֵילָן מְאֻכָּל¹⁰¹; אֶבֶל בְּאֵילָן סָרְקָה, אִף הַיּוֹצֵא מִן הָעֵלֶיךָ וּמִן הָעֵקָרִים - בְּפָרֵי שְׂלֵהָן¹⁰², וַיֵּשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׂבִיעִית.

(101) שם: "ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר באילן העושה פירות (שלדבריהם יש הבדל בין שרף היוצא מן העלים לבין שרף היוצא מן הפגים, כנ"ל, ולדעת רבי אליעזר בשניהם אסור), אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי, דתנן רבי שמעון אומר אין לקטף שביעית, וחכמים אומרים יש לקטף שביעית מפני שקטפו זהו פרי". (102) שהרי אין להם פרי אחר.

כא. הַפּוֹבֵשׁ¹⁰³ וְרֵד שְׂבִיעִית¹⁰⁴ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׂשִׁית - יִלְקֹט אֶת הַיֹּרֵד¹⁰⁵, וְהַשֶּׁמֶן¹⁰⁶ מִתֵּר¹⁰⁷. כִּבְשׂוֹ¹⁰⁸ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית¹⁰⁹ - חֵיב לְבַעַר הַשֶּׁמֶן¹¹⁰; שְׁהָרִי הַיֹּרֵד יֵבֵשׁ הוּא¹¹¹, וּכְבָר נִתְחַיֵּב בְּבַעוֹר¹¹².

(103) שם משנה ז, ותוספתא שם פ"ה הלכות יג"ד. (104) ירושלמי שביעית סוף פ"ז. (105) ויאכלנו בקדושת שביעית. (106) תוספתא שם. (107) "מפני שלא יכנס כח הורדין וטעמם בשמן, שהשמן הוא ישן והורד חדש, אלא אם ניחחו זמן רב" (פירוש המשנה). (108) את הורד של שביעית. (109) במוצאי שביעית, שאז הורד ישן, ונותן טעם בשמן. (110) כלומר: גם השמן, וכל-שכן הורד עצמו. וראה בתוספות אנשי-שם. (111) מחמת יושנו, ויש בכוחו לתת טעם בשמן החדש. (112) [המדובר כשנתערב לפני זמן הביעור (ראה בהלכה הסמוכה), ואף-על-פי-כן חייב לבער, ואין זה דומה למה שכתבנו למעלה (הלכה ו) בדין שלשה כבשים, שטעם המעורב הוא כמבוער, לפי ששם לא נשאלה השאלה לפני זמן הביעור, שהרי כולם פירות שביעית, אלא לאחר זמן הביעור, ומכיון שנתערב קודם - הרי הוא כמבוער. אבל כאן, שהשמן אינו מזיז שביעית, ונתעוררה השאלה עכשיו אם יש לאכול השמן בקדושת שביעית או לא, ונפסקה ההלכה שחייבים לאכול כפירות שביעית - כשכא זמן הביעור, מתחייב הוא ממילא בביעור, כיון שהחזקנו אותו עד עכשיו כפירות שביעית].

כב. חֲרוּבִין¹¹³ שֶׁל שְׂבִיעִית שֶׁכָּשָׁן בֵּינָן שְׂשִׁית¹¹⁴ אוּ בֵּינָן מוֹצָאֵי שְׂבִיעִית¹¹⁵ - חֵיב לְבַעַר הֵינָן; שְׁהָרִי טַעַם פְּרוֹת שְׂבִיעִית בּוֹ¹¹⁶. זֶה הַפְּלָל¹¹⁷: פְּרוֹת

לצביעה. וראה למעלה בפ"ה הלכה כא. (74) אין זה מפורש במשנה שם. וכנראה שלמד כן מן הירושלמי שם. והטעם בזה שכל אלה מתקיימים בארץ ("משנה ראשונה" ותוספות אנשי-שם, ועיין כסף-משנה ותוספות יום-טוב). (75) שם משנה ה. והם: "פרחי ענפים שזמרו אותם מן הגפנים" (פירוש המשנה). (76) שהם מאכל אדם. (77) כן צריך להיות (מהר"י קורקוס). וכן הוא בספרים מדויקים (רדב"ז ומלאכת שלמה). וכן הוא במשנה שם. ועיין שם במלאכת שלמה. (78) "פסתאק וקבוצו (כלומר, לשון רבים שלו) בטנים" (פירוש המשנה). (79) "מין ממיני הקוצים (ראה למעלה הלכה יג) שצומחין בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים, ונאכלים" (שם). (80) שהם ראויים לאוכל אדם (רדב"ז). (81) ולדמיהם. (82) שהם מתקיימים באילנות ואינם נושרים. (83) שם: מפני שנושרין מאביהן. ובפירוש המשנה: נופלין מהענפים שהם מיוחסים אליהם כיחס אב לבן.

טז. אֵיזוּ הִיא שְׁעַת בַּעוֹר הָעֵלֶיךָ? בַּעַת שְׂיִבּוּלוֹ⁸⁴ וְנוֹשְׂרִין מְאִילָנוֹתֶיהֶן⁸⁵. עֲלֵי זֵיתִים⁸⁶ וְעֲלֵי קָנִים וְעֲלֵי חֲרוּבִין - אֵין לָהֶם בַּעוֹר, לְפִי שְׂאִינָן נוֹבְלוֹת וְכָלוֹת.

(84) וזהו "כלה לחיה מן השרה" שלהם. (85) ראה בפ"ז משנה ה, ובפירוש המשנה שם. (86) תוספתא שם פ"ה הלכה יב. ובפרק ט שם משנה ו "עלי קנים ועלי גפנים עד שישרו מאביהן". הרי שיש ביעור לעלי קנים. אולם בירושלמי שם אמרו: "ר' אבין בשם ר' יוחנן, לית כאן עלי קנים אלא עלי גפנים".

יז. וְעַד מִתֵּי⁸⁷ יִהְיֶה אָדָם רִשְׁאֵי לְלֶקֶט⁸⁸ עֲשׂוּבִים לְחֵיזֵן בְּשְׂבִיעִית? עַד שְׂיִיבֵשׁ הַמֶּתוּק⁸⁹. וַיִּגַּב עֲשׂוּבִים יִבְשִׁים - עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנֵיהָ מְמוֹצְאֵי שְׂבִיעִית⁹⁰.

(87) משנה שם. (88) "אוסף העשבים הלחים נקרא מלקט, ואוסף היבשים נקרא מגבש" (פירוש המשנה). (89) פרי מר, הנקרא מתוק בלשון סגי נהור, וראה למעלה בפ"ב הערה יג. (90) ראה למעלה בהלכה יא.

יח. וְעַד מִתֵּי⁹¹ יִהְיֶה הָעֲנָיִים מִתְרִין לְהַכֵּס בְּפִרְדֹּסוֹת מְמוֹצְאֵי שְׂבִיעִית לְאֹסֵף פְּרוֹת שְׂבִיעִית⁹²? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנֵיהָ⁹³.

(91) שם משנה ז. (92) ואף-על-פי-כן נקטו לשון "עניים", לפי שפירות שביעית כולם עניים אצלם (רדב"ז). (93) שאז כלים הפירות, וזהו שעת ביעורם, וראה בר"ש. וראה למעלה פ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא.

יט. הַיֹּרֵד⁹⁴ וְהַפֶּפֶר⁹⁵ וְהַלְטָם - יֵשׁ לָהֶן וּלְדָמֵיהֶן שְׂבִיעִית⁹⁶. הַקָּטָף⁹⁷, וְהוּא שֶׁרָף⁹⁸ הַיּוֹצֵא מִהָאֵילָנוֹת מִן הָעֵלִים וּמִהָעֵקָרִים⁹⁹ - אֵין לוֹ שְׂבִיעִית¹⁰⁰. וְהַיּוֹצֵא מִן הַפְּגִים - יֵשׁ לוֹ וּלְדָמָיו שְׂבִיעִית.

(94) שם פ"ז משנה ו. (95) הוא אשכול הכופר הנזכר בשירי-השירים א, יד. ויש אומרים שהוא גרופלי, כלומר, נעגאלאך (פירוש המשנה). (96) כיון שהם פירות. ומשנתנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חורשת לחשוד, אין משום שביתת הארץ, ואין איסור 'עשה' אלא בשדהו, ולא בשדה של אחרים, וצ"ע.

ב. ואלו פלים שאין האמן רשאי למכרן בשביעית למי שחשוד על השביעית: מחרשה וכל פליה, העל והמזרה⁹ והדקר. זה הפלל: כל שמלאכתו מיחדת למלאכה שאסורה בשביעית - אסור למכרו לחשוד; ולמלאכה שאפשר שתהיה אסורה ותהיה מתרת - מתר למכרו¹⁰ לחשוד.

(7) שם, מ"ו. (8) 'ירושלמי' שם (ראה להלן ה"ד). (9) "הוא שיורו בו את התבואה" (פירוש המשנה), ועבודה בשביעית בדבר התלוש אסורה מדרבנן, כדלהלן ה"ט. (10) שכיון שאפשר לתלות בהיתר, תולים אנו בהיתר (עבודה זרה, שם). וטעמו של דבר, שלעולם אינו עובר על "לפני עור לא תתן מכשול" אלא במכשול ודאי, ולא במכשול ספק ('משנה ראשונה', וכן כתב הריטב"א בעבודה זרה, שם). [וגם לפי מה שכתבנו למעלה, שחזן מן הלאו הזה, ישנה גם מצות-עשה של 'ושבתה הארץ', יתכן שאינו עובר על 'עשה' זו, אלא אם הוא עצמו עשה עבודה או באופן שסיעו היה ודאי].

ג. פיצד¹¹ מוכר הוא לו המגל¹² והעגלה וכל פליה. שאם יקצר בו מעט¹³ ויביא על העגלה מעט¹⁴ - הרי זה מתר; ואם יקצר פדרה הקוצרין¹⁵ או יביא כל פרות שדהו¹⁶ - אסור.

(11) שם. (12) שם: "מגל יד ומגל קציר". (13) כנ"ל פ"ד סוף ה"א. (14) כנ"ל שם הכ"ד. (15) כגון שקצר כל שדהו וכו' (למעלה שם). (16) שאפילו אם קצר מעט מעט, כיון שהביא כולם בביתו בבת אחת, הרי זה אסור (למעלה שם ושם). ולא הותר אלא לקצור מעט מעט ולהביאו לביתו לאכילה מעט מעט (שם).

ד. ומתר למכר סתם¹⁷ למי שאינו חשוד אפלו דבר שמלאכתו מיחדת למלאכה האסורה בשביעית; שהרי אפשר שקנה בשביעית לעשות לו מלאכה לאחר שביעית.

(17) ב'ירושלמי' (שם ה"ג): "אלו כלים שאין האומן רשאי למכרן בשביעית, לחשוד על השביעית, סתמן (= סתם בני אדם שאינם ידועים לחשודים) מהו? (ו)ממה דתני (= לענין חשוד, ראה למעלה ה"ב) לאיסור ולהיתר מותר, הדא אמרה סתמן מותר".

ה. היוצר¹⁸ מוכר¹⁹ חמשה פדי שמן וחמשה עשר פדי זית²⁰. ומתר למכר לעובד פוכבים²¹ יתר מזה²², ואינו חושש שפא ימכר לישראל²³. ומוכר פדים רבים לישראל בחוצה לארץ²⁴, ואינו חושש²⁵ שפא יביאם לארץ.

(18) שם, מ"ז. והוא אומן העושה כלי חרס. (19) לישראל חשוד על השביעית, כנ"ל. (20) שם: שכן דרכו להביא

שביעית שנתערכו בפרות אחרות, מין במינו - בכל שהוא¹¹⁸, ושלא במינו - בנותן טעם¹¹⁹.

(113) שם. (114) [הרי המדובר לפני זמן הביעור, ראה למעלה]. (115) [אף לפני זמן הביעור, כנ"ל, שכיון שנפסקה ההלכה שהשמן נתקדש בקדושת שביעית - נתחייב גם בביעור]. (116) שהחורב, אף-על-פי שהוא חדש, יש בו כח לתת טעם גם ביין ישן. (117) משנה שם. (118) היינו בנתערב לפני זמן הביעור. והרי זה כדבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לאכלו בקדושה ולחלקו מזון שלש סעודות לכל אחד (רדב"ז) כאן ובהלכות מאכלות אסורות שם הלכה ח. (119) היינו ורד ישן שנתערב בשמן חדש, או חרובים בין חדשים בין ישנים שנתערבו בשמן (ראה בהלכה הקודמת), והכל לפני זמן הביעור, וכמו שנתבאר למעלה.

פרק שמיני

1) יבאר שאסור לחזק ידי עוברי עבירה. ומה הם הכלים שהאומן רשאי למכרן בשביעית. אם מותר למכור אותם למי שאינו חשוד. שמוכר היוצר כדים רבים בחו"ל לישראל. אם מחזיקין ידי נכרים בשביעית. אם מותר ליקח פירות שביעית מע"ה. הלוקח לולב מעם הארץ בשביעית. ומי הוא חשוד לעשות סחורה בשביעית. החשוד על השביעית אם חשוד על המעשרות או בהיפך. החשוד אם הוא נאמן על אחרים. והכהנים אם חשודין על השביעית. הפטמין והצבעונין אם לוקחין מורסן מכל אדם.

א. פדרה שאסור לעבד הארץ בשביעית², כן אסור לחזק ידי ישראל שעובדין אותה⁴, או למכר להן כלי עבודה; לפי שאסור⁵ לחזק ידי עוברי עברה⁶.

(2) כנ"ל פ"א ה"א. (3) שביעית פ"ה מ"ט. (4) כגון שראה חורש או זורע, לא יאמר לו תתחזק או תצליח, וקל-וחומר שאסור לסעדו בידיים. וראה להלן ה"ח. (5) שם. (6) "אמר הכתוב: לפני עור לא תתן מכשול. לומר, מי שסגרה עיניו, התאוה ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעוורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר. ומפני זה אסור לעזור עוברי עבירה, ולא יתקנו להם כלים, אבל ראוי לקלקל להם" (פירוש המשנה). [ומדברי רבינו כאן שכתב "כדרך שאסור לעבוד הארץ בשביעית, כך אסור לחזק וכו'", נראה שאיסור אחד לעובד ולמתחזק בידו (חוץ מן הלאו של "לפני עור לא תתן מכשול", שאינו אלא במחזק). והיינו העשה של "ושבתה הארץ" (למעלה פ"א ה"א) וכדעת מהרש"ל (בבא מציעא ז). שאמירה לגוי בשביעית אסורה מן התורה, ועובר הישראל ב'עשה' זו, של "שבת שבתן יהיה לארץ". וזהו שכתב רבינו בפירוש המשנה הנ"ל "אבל ראוי לקלקל להם", כלומר, אם בידו לקלקל, חייב לקלקל משום 'עשה' של "ושבתה הארץ". אלא שמה שכתב בהלכה הסמוכה (ממס' שביעית פ"ה מ"ו) שאסור למכור לו המזרה, בזה אינו עובר על מצות-עשה של "ושבתה הארץ". ואין כאן אלא לאו של "לפני עור לא תתן מכשול". אולם בעבודה זרה טו, ב - נראה שבמוכר פרה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִתְחַזְקִים⁴⁵ או 'תְּצַלִּיחַ'⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בְּדַבְרֵי אֱלֹהִים מִפְּנֵי שְׂאֵינָם מְצִוִּין עַל שְׁבִיתַת הָאָרֶץ⁴⁷; אֲבָל לֹא יִסְעָדֵנוּ בְּיָד⁴⁸. וּמִתֵּר לְרִדּוֹת עֲמָהֶן הַפְּנִינָה⁴⁹. וְחוֹכְרִין⁵⁰ מִהֶן נִירִין⁵¹, לְפִי שְׂאֵינָן בְּנֵי חַיִּיב פְּדֵי לְקַנְסֵ אוֹתָן⁵².

(43 משנה, שם. 44) גיטין סב, א. (45) שם, כרב יהודה. (46) שם, כרב ששת. (47) ואפילו אם ימחה בידו, לא ישמע לו, ואם כן, אם מברכו, אינו מסייע בידו. וראה למעלה ה"א. (48) שם, שהרי הישראל מצווה על שביתת הארץ, ואין קנין ביד גוי להפקיע הארץ מקדושתה (פ"א מהל' תרומות ה"י). (49) 'ירושלמי' שם פ"ד סוף ה"ג: "הורה רבי אימי לרדות עמו", ופירשה רבינו: לרדות עמו הדבש מן הכוורת. וראה ב'פני משה' וב'פאת השולחן' (סי' כח אות כד) שכתבו שדברי 'ירושלמי' נשתרבו לכאן מהסוגיא בעבודה זרה שם (פ"ד סוף ה"י). ומדובר ברדיית הפת ולא ברדיית דבש. והנה בספרים אחרים בדברי רבינו: "לדרוך עמו הפירות" (כת"י מהר"י קורקוס). ובדרפוס רומי: "לרדות עמהן הפירות". וכן הוא בר"י קורקוס בשם ספר אחר, ואינו מבורר. ולפי הנוסחא שלנו צריך לומר שבא להוציא מדעת רבי אליעזר שאמר כוורת הרי היא כקרקע לענין שבת (שביעית פ"י מ"ז), ואפשר שהוא-הדין לענין שביעית. וכן יש לפרש בתוספתא סוף מס' עוקצין "חלות דבש כו' על מה נחלקו על השבת ועל השביעית, שרבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וחכמים אומרים הרי היא ככלי" (אף-על-פי שיש לפרשה לענין פרוזבול, ראה בשביעית פ"י מ"ז — ר"י קורקוס). וכויון שגם לרבנן דינה כמחוברת לקרקע מדרבנן (פכ"א מהל' שבת ה"ו), אסורה בישראל, אבל בגוי התיירו, לפי שבדרבנן אמרו: יש קנין לגוי להפקיע, ראה בפ"א מהל' תרומות ה"ז לענין סוריא, שאינה אלא מדרבנן, והוא-הדין לאופן אחר שאינו אלא מדרבנן, וכדעת 'ספר התרומה' בהלכות ארץ ישראל, ועי' רדב"ז. (50) שם פ"ד מ"ג. (51) קרקע שחרשה בשביעית. (52) אבל מישראל אין חוכרין, משום שקנסו אותם על שחרשו את השדה בשביעית, ראה למעלה פ"א ה"ג.

ט. מִתֵּר⁵³ לַעֲשׂוֹת בְּסוּרְיָא⁵⁴ בְּתַלְדֵּשׁ⁵⁵, אֲבָל לֹא בְּמַחְבְּרָא⁵⁶. פִּיזֵי? דְּשִׁין זְוֹרִין וְדוֹרְכִין וְיַעֲמִרִין, אֲבָל לֹא קוֹצְרִין וְלֹא בּוֹצְרִין וְלֹא מוֹסְקִין. וְכֵן⁵⁷ פֶּל פִּיּוֹצָא בְּאֵלֹהִים.

(53) שם פ"ו מ"ב. (54) שיצאה מכלל חוצה לארץ, ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה (הל' תרומות שם ה"ג). וראה למעלה פ"ד הכ"ז. (55) שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ולפיכך הקילו בסוריא (משנה ראשונה). (56) 'ירושלמי' שם: שלא יהו הולכים (מארץ ישראל) ומשתקעים שם (בסוריא). (57) במשנה, שם: "כלל אמר רבי עקיבא, כל שכיוצא בו מותר בארץ ישראל (כלומר, מן התורה), עושין אותו בסוריא".

י. פֶּשֶׁם שְׂאֵסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוּרָה בְּפִרְתָּה שְׁבִיעִית⁵⁸ או לְשִׁמְרִין⁵⁹, כֶּף אֶסוּר לְקַח⁶⁰ מֵעַם הָאָרֶץ⁶¹; לְפִי שְׂאֵינָן

מִן הַהִפְקָר. כלומר: הרי מותר להביא כמות כזאת מן ההפקר, כנ"ל שם סוף הכ"ד. (21) אפילו בארץ. (22) 'ירושלמי' שם. מפני שאינם מצווים על שביתת הארץ. (23) שהרי "כל היכא דאיכא למיתלי תלינן", כנ"ל. (24) שאין שביעית נוהגת שם. (25) שהרי יש לתלות לקולא שלא יביאם לארץ.

ו. וּמוֹכְרֵי²⁶ לְחֶשׂוֹד פְּרָה חוֹרֶשֶׁת בְּשְׁבִיעִית, שְׁהָרִי אֶפְשָׁר לְשַׁחֲטָהּ. וּמוֹכְרֵי²⁷ לוֹ עֲדָהּ, שְׁהָרִי²⁸ אֶפְשָׁר שְׁיִוְבִירָהּ. אֲבָל²⁹ לֹא יִמְכֹּר לוֹ שְׂדֵה הָאֵילָן³⁰, אֲלֵא אִם בֵּן פֶּסֶק עָמָּו עַל מְנַת שְׂאֵינָן לוֹ בְּאֵילָן. וּמִשְׂאֵי־לוֹ³¹ סָאָה³² לְמִדַּד בָּהּ, אִף עַל פִּי שְׁהוּא יוֹדֵעַ שְׂיֵשׁ לוֹ גֵּרָן³³, שְׁהָרִי אֶפְשָׁר שְׁיִמְדַּד בָּהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ³⁴. וּפּוֹרְט³⁵ לוֹ מְעוֹת, אִף עַל פִּי שְׁהוּא יוֹדֵעַ שְׂיֵשׁ לוֹ פּוֹעֲלִים³⁶. וְכֵלָן בְּפִרוּשׁ - אֶסוּרִים³⁷.

(26) שם מ"ח, כבית הלל ולא כבית שמאי. (27) תוספתא שם, פ"ד ה"ה, ובבבלי עבודה זרה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (28) עבודה זרה, שם. (29) תוספתא שם סוף פ"ג. (30) שקרוב לודאי שיעשה באילן עבודות האסורות, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (31) משנה, שם. (32) מדה. (33) של פירות שביעית. ואסור למדוד פירות שביעית, כדי שלא יהא כסוחר בהם, כנ"ל פ"ו ה"ג. (34) ולא למכירה, ותולים להקל, כנ"ל. (35) "כגון שיקח ממנו דינר, ויתן לו מעות" (פירוש המשנה). (36) העושים עבודה האסורה בשביעית. ותולים להקל שאינו פורט עבור הפועלים, אלא לצרכו. (37) "כגון שאמר לו, מכור לי זו הפרה, אחרוך בה או אזרע בה זרע פלוני, ותן לי הסאה אמוד בה הזרע אשר דשתי" (שם).

ז. וְכֵן מִשְׂאֵלָתָא³⁸ אִשָּׁה לְחִבְרָתָהּ הַחֲשׂוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית נִפְהָ³⁹ וּכְבִרָהּ⁴⁰, רַחֲמִים וְתַנּוּר⁴¹; אֲבָל לֹא תַבּוּר וְלֹא תַטְחוּן עִמָּהּ⁴².

(38) שם, מ"ט. וכוונת רבינו שכשם שלמעלה שנינו שתולים להקל, כמו כן כאן תולים להקל, ראה להלן. (39) לנפות בה קומח. (40) לנקות בה תבואה. (41) במשנה, שם מפורש שהתירו כן משום דרכי שלום, ואף-על-פי שיש כאן תלות לקולא, כמו שאמרו ב'ירושלמי' (שם ה"ד) "שאני אומר, נפה לספור בו מעות, כברה לכבור בה חול, ריחיים לטחון בו סממנים, תנור לטמון בו אונין של פשתן" — נראה שתלייה זו אינה כל-כך שכיחה, ולפיכך לא התירו אלא משום דרכי שלום ('תוספות יום-טוב' שם). (42) שוודאי שאין לה אלא פירות שביעית, כמו שמשמע מלשון ה'ירושלמי' שם, שלא תלו לקולא אלא במעות, בחול וכו', ולא בפירות של היתר (ראה ב'תוספות' גיטין סא. ד"ה משאלת). ועוד שלא התירו אלא בחשש של "לפני עור", אבל לעשות עצמה מעשה שתבור ותטחון עמה — לא התירו.

ח. מִחֲזִיקִין⁴³ יְדֵי עוֹבְדֵי פּוֹכְכִים בְּשְׁבִיעִית בְּדַבְרֵים בְּלִבְדָּא⁴⁴, כִּגוֹן שְׂרָאָהּ חוֹרֶשׁ אוֹ זוֹרֵעַ - אוֹמֵר לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והירבוזין השוטים, וכן הוא בדפוס רומי, והוא מין אחד. וכן בדברי רבינו למעלה פ"ד ה"ג, עיי"ש. (79 פירות. 80) סוכה, שם. שכשהוא מוכר פירות שחזקתן מן ההפקר, ואין כאן אלא חשש אחד שמא לא יאכל אותן בקדושת שביעית - התירו לקנות ממנו כדי חייו, אבל כשיש כיוצא בהם מן המשומר, שיש לחשוש גם שמא הוא שומר פירות שביעית - החמירו ואסרו לקנות ממנו אפילו כל שהוא, כנ"ל.

יג. וְכַל דְּבָרֵי שְׂאִינֵי חֵיב בְּמַעֲשֵׂרוֹת, כְּגוֹן שׁוּם בְּעַל כִּיִּי וּבְעַל שֶׁל רִכְפָּה⁸¹ וּגְרִיסִין הַקְּלִיִּי וְעֵדֶשִׁים הַמְצָרִיִּי⁸⁴, וְכֵן זְרַעוֹנֵי גְּנֵה שְׂאִינֵן נֶאֱכָלוֹת⁸⁵, כְּגוֹן זְרַע לֶפֶת וְצִנּוֹן⁸⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרִי אֵלוֹ נִלְקָחִין מִבְּשִׁבְעִית.⁸⁷

(81) מעשרות פ"ה מ"ח. כחכמים ולא כרבי מאיר ורבי יוסי. (82) "הם השומין החריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדין דמעות, ולכך נקרא בעל בכי" (פירוש המשנה). (83) "הוא בצל וכו', כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות הרבה וכו', ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (שם). (84) וכולם חזקתם מן ההפקר משום שאינם ראויים לאכילה, כנ"ל, וההפקר פטור מן המעשרות. וראה פ"ב מהל' תרומות הי"ב. (85) צ"ל: נאכלים. (86) ואע"פ שאינם נאכלים, מכיון שראויים לזריעה, אינם כעצים שלא חלה עליהם קדושת שביעית, כנ"ל פ"ה הי"א. (87) אף מעם-הארץ. ונראה שכוונת רבינו שמותר לו לקחת מעם-הארץ כדמי שלוש סעודות בלבד, כנ"ל, שהרי גם הפיגם והירבוזין השוטים, פטורים מן המעשרות ונלקחים מכל אדם בשביעית, כמו שום בעל בכי וכו', ואף-על-פי-כן ביארו בבבלי סוכה הנ"ל, שלא התירו אלא בדמי שלוש סעודות, אם כן הוא-הדין לשום בעל בכי וכו' (פאת השולחן), אבל יש להבין למה לא עירב רבינו שתי ההלכות כאחת, וראה בדברי"ז וב'משנה ראשונה' שם.

יד. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּעַם הָאָרֶץ⁸⁹ סָתֵם; אֲבָל מִי שֶׁהוּא חָשׂוּד לְעֵשׂוֹת סְחוּרָה⁹⁰ בְּפִרְתֵי שְׁבִיעִית אוֹ לְשִׁמְרֵי פְרוֹתָיו וְלִמְכָר מֵהֶן - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֵׁישׁ עָלָיו זִקַּת שְׁבִיעִית⁹¹ כִּלְלֵל. וְאֵין לוֹקְחִין⁹² מִמֶּנּוּ פֶּשֶׁתִּין, אֲפִלּוֹ סְרוּקִים⁹³; אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ טוּוֹי וְשִׁזְזוּר⁹⁴.

(88) שהתירו לקנות פירות שביעית כדמי שלוש סעודות, כנ"ל. (89) 'ירושלמי' מעשרות סוף פ"ה: "הדא דתימר, כשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר בריא שהוא חשוד, אסור". וראה משנה בכורות כט, ב. (90) ראה בתחילת ה"י, ובהערות שם. (91) אבל דבר שאין עליו זיקת שביעית, קונים ממנו, כרבי שמעון בכורות שם (לענין תרומה ומעשרות) ולא כרבי יהודה, וראה בפ"ב מהל' מעשר הט"ז. (92) בכורות, שם. (93) ב'ירושלמי' מעשרות שם: "ופשתן לאו קסמין הוא (כלומר, ואם כן הרי הם כעצים בעלמא, ומדוע חלה עליהם קדושת שביעית), אמר רבי חנינא, מפני זרעה (כלומר, הזרע שבקסמין)". וזהו

מוֹסְרִין דְּמֵי שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ⁶², וְאֲפִלּוֹ כֵּל שֶׁהוּא⁶³, שְׁמָא לֹא יֵאָכַל אוֹתָן⁶⁴ בְּקִדְשֵׁי שְׁבִיעִית⁶⁵.

(58) כנ"ל פ"ו ה"א. (59) עד לאחר הביעור (רדב"ז), כנ"ל פ"ז ה"ג. (60) פירות שביעית, ובאופן שמחבר מותר ליקח, כגון שלוקח מעט כנ"ל פ"ו שם. ורוצה לומר, שקניית פירות שביעית מעם-הארץ גורמת למוכר לעבור על איסור סחורה ועל איסור שמירת פירות שביעית לאחר הביעור. (61) ברייתא סוכה לט, א. (62) שעל-ידי שקונה ממנו פירות שביעית, נתפשים הדמים בקדושת שביעית, כנ"ל פ"ו ה"ו. (63) שם לט, ב: "הלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור". וראה להלן הי"ב. (64) את הדמים. (65) אלא יעשה בהם סחורה וישמרם לאחר הביעור, כנ"ל, ונמצא הלוקח עובר על "לפני עור לא תתן מכשול". ואף-על-פי שבמקום שאין האיסור ודאי, תולין לקולא, כנ"ל בסוף ה"ב - כאן קרוב הדבר להיות ודאי.

יא. הַלּוֹקֵחַ⁶⁶ לּוֹלֵב⁶⁷ מִעַם הָאָרֶץ⁶⁸ בְּשִׁבְעִית - נוֹתֵן לּוֹ⁶⁹ אֶתְרוּג⁷⁰ מִתְּנָהוּ⁷¹. וְאִם לֹא נִתֵּן לוֹ⁷² - מִבְּלִיעַ לּוֹ⁷³ דְּמֵי אֶתְרוּג בְּדְמֵי לּוֹלֵב⁷⁴.

(66) משנה, סוכה שם. (67) כלומר, כל ארבעת המינים (רש"י). (68) שם: מחבירו. אולם רש"י גורס: מעם-הארץ. וכנראה שזו היתה גם גירסת רבינו. וראה בתוספות' שם ד"ה הלוקח. (69) עם-הארץ לישראל. (70) שנלקט בשביעית, שהוא פרי וחלה עליו קדושת שביעית. שהרי הולכים בו אחר לקיטה להחמיר (למעלה פ"ד הי"ב). אבל יתר המינים הם כעצים, ואינם קדושים בקדושת שביעית. ועוד שהולכים בהם אחר חנטה של ערב שביעית (סוכה לט: מ.). (71) שאם לא כן, הרי הוא מוסר דמי שביעית לעם-הארץ. (72) סוכה, שם. (73) כלומר, קבע לו דמים לכל ארבעת המינים. (74) כלומר, משלם לו יותר עבור שלשת המינים, ונמצא דמי האתרוג נבלעים בשאר המינים.

יב. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁵? בְּזִמְנָה⁷⁶ שֶׁהָיָה מוֹכֵר פְּרוֹת שְׁפִמוֹתָן בְּשִׁמּוֹר, כְּגוֹן תְּאֵנִים וְרִמּוֹנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל הֵיךְ מוֹכֵר פְּרוֹת שֶׁחִזְקָתָן מִן הַהֶפְקֵר, כְּגוֹן הַפִּיגָם⁷⁷ וְהַיִּרְבוּזִין וְהַשּׁוּטִים⁷⁸ וְהַחֲלָגְלוּגוֹת וְהַכֶּסֶפֶר שֶׁל הָרִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרִי זֶה מְתֵר לְקַח מִמֶּנּוּ מְעוֹט⁷⁹, כְּדְמֵי שֶׁלֶשׁ סְעוּדוֹת⁸⁰ בְּלִבָּד, מִשּׁוּם כְּדֵי חֲזִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר.

(75) שאסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ, אפילו כל שהוא, כנ"ל. (76) בשביעית פ"ט מ"א: "ונלקחים מכל אדם (אפילו מעם-הארץ), שאין כיוצא בהם נשמר". משמע שכשיש כיוצא בהם נשמר, אסור לקנות אותם מעם-הארץ. ולפי זה, מה שאמרו בסוכה שם: "במה דברים אמורים (שמותר ליקח מעם-הארץ בדמי שלוש סעודות) בלוקח מן המופקר, אבל בלוקח מן המשומר אפילו בכחצי איסר - אסור", פירושו, שהוא לוקח ממינים שישנם כיוצא בהם מן המשומר. (77) שביעית, שם. והוא: "רודא" (פירוש המשנה). (78) בהגהה על הגליון, העירו שצריך להיות:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרוֹת שְׁבִיעִית. לְפִיכָּךְ, סָאָה¹¹⁶ תְּרוּמָה שְׁנֶפְלָה לְמֵאָה סָאָה שֶׁל פְּרוֹת שְׁבִיעִית - תַּעֲלֶה¹¹⁷; נִפְלָה לְפָחוֹת מֵמֵאָה¹¹⁸ - יִקְבְּוּ הַכֹּל וְלֹא יִמְכְּרוּ לַכֹּהֲנִים¹¹⁹ כָּכֵל מְדֻמָּע, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית¹²⁰.

(111) סנהדרין כו, א. (112) לאכול ולמכור פירות שביעית אחר זמן הביעור. (113) טעם זה כתב רבינו מדעתו. וראה ברש"י וב'מאירי' שם. (114) תרומה גדולה, תרומת מעשר, וחלה שאף היא נקראת תרומה (פ"ו מהל' תרומות ה"ו, ופ"א מהל' מעשר ה"ה, ופ"ה מהל' ביכורים הי"ג). (115) כנ"ל שם. (116) תוספתא תרומות פ"ו ה"ג (הובאה שם). (117) ותינתן לכהן, כנ"ל פ"ג מהל' תרומות ה"א, ואינו חושש שמא יאכלוה הכהנים אחר זמן הביעור, כנ"ל, שמכיון שהוא צריך להעלותה כדי להתייר השיריים - הרי היא ממון כהנים, ואי-אפשר לעכבה מחמת חשש זה, כשם שאין מעכבים חלה של שביעית ('תוספתא כפשוטה' שם). (118) שהכל אסור לזרים. (119) בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה, כנ"ל שם ה"ב. (120) כנ"ל.

י.ט. הַצִּבְעָנִין¹²¹ וְהַפְּטָמִין¹²² לֹקְחִין מְרֻסָּן¹²³ מִכָּל מְקוֹם¹²⁴, וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא מְסַפְּיחֵי שְׁבִיעִית הוּא¹²⁵.

(121) תוספתא שביעית פ"ה ה"ח. (122) מפטמי בהמות ועופות. (123) סיבים גסים, העומדים לבהמה ולעופות וגם לצבע, ראה תוספתא שבת פ"ט ה"ט ('תוספתא כפשוטה' שם). (124) ב'ירושלמי' שם פ"ט ה"ה: "סבר רבי ירמיה מימר אפילו מן החשוד. אמר ליה רבי יוסי, לא אמרו אלא בשאינו יודע אם חשוד הוא אם אינו חשוד, הא דבר ברי שהוא חשוד, אסור". (125) וטעמו של דבר, שכיון שספיהי שביעית אסורים רק מדרבנן, כנ"ל פ"ד ה"ב, לכן כשהדבר ספק הולכים לקולא, אבל בחשוד - הדבר ברי וקרוב לודאי.

כ. גִּבְאֵי¹²⁶ קִפְּהַ בַּשְּׁבִיעִית לֹא יְהִי מְדֻקְדָּקִין בְּחִצּוֹת שֶׁל אוֹכְלֵי שְׁבִיעִית¹²⁷. וְאֵם נִתְּנוּ לָהֶן פֶּת - מִתְּרַת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שְׁמָא מְסַפְּיחֵי שְׁבִיעִית הִיא¹²⁸; שְׁלֵא¹²⁹ נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהִיטֵי נוֹתְנִין¹³⁰ אֶלָּא אוֹ מְעוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בִּיעִים הַנִּלְקָחוֹת בְּדָמֵי שְׁבִיעִית¹³¹. וּמִתְּרַת¹³² לְלוֹת¹³³ מִן הָעֲנִיִּים פְּרוֹת שְׁבִיעִית¹³⁴, וּמִחֲזִירִין לָהֶן פְּרוֹת¹³⁵ בְּשָׁנָה שְׁמִינִית¹³⁶.

(126) תוספתא דמאי פ"ג הי"ז, כחכמים ולא כרבי מאיר. וכן הוא ב'ירושלמי' שם פ"ג ה"א. (127) כלומר, לא ימנעו מלקבל מאכלים עבור העניים מאוכלי ספיהי שביעית. (128) צ"ל: היא. (129) 'ירושלמי' שם. (130) פירות שביעית בתור צדקה. וב'ירושלמי' פאה (ח, ב): "שאינ אדם עושה בדבר [מצוה - כן בכ"ל, ונמחק בטעות] ערוה". וראה ב'תוספתא כפשוטה'. (131) שעמי-הארץ סבורים שאין שביעית תופסת את דמיה, וכל-שכן שאינה תופסת את דמי דמיה (רדב"ז). (132) עבודה זרה סב, ב. (133) אבל לא לקנות, לפי שאין מוסרין דמי שביעית לעם-הארץ.

שכתב רבינו: דבר שיש עליו זיקת שביעית. (94) משנה, בכורות שם: טווי ובגדים. ובגמרא: "השתא טווי ובנינן, אריג מיבעיא, מאי אריג, תיכ"י. ופירוש: שזור, וראה בפירוש המשנה. וטעמו של דבר שמשטווה או שזר את הפשתן, שוב אין בו זרע כלל.

טו. הַחֲשׂוּד⁹⁵ עַל הַשְּׁבִיעִית - אֵינּוּ חֲשׂוּד עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת⁹⁶, וְהַחֲשׂוּד עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת - אֵינּוּ חֲשׂוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. שְׁאֵף עַל פִּי שְׁזָה וְזָה מִן הַתּוֹרָה⁹⁷ - מַעֲשָׂר⁹⁸ טָעוּן הִבָּאת מְקוֹם⁹⁹, מַה שְּׂאִין בֵּין שְׁבִיעִית¹⁰⁰, וְשְׁבִיעִית אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן¹⁰¹, מַה שְּׂאִין בֵּין בְּמַעֲשָׂר¹⁰².

(95) משנה, שם ל, א. (96) כלומר, על מעשר שני, כדלהלן. והחשוד על המעשרות, אין לוקחין ממנו דבר שיש בו זיקת מעשר, כנ"ל בהל' מעשר שם. אבל עם-הארץ סתם, לוקח ומתקן הפירות דמאי. (97) בזמן הבית הראשון, והחשוד לדבר, חשוד אף לדבר אחר השווה לו (פירוש המשנה, שם). אבל בזמן הזה אינם אלא מדרבנן, כנ"ל פ"א מהל' תרומות הכ"ו. ולענין שביעית בזמן הזה, ראה פ"ד הכ"ה, ובהערה קעד. (98) שני. והכל מפורש בגמרא שם. (99) כלומר, לירושלים, ראה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. ולכן חמור הוא עליו, ונזהר בו ביותר, ולפיכך 'החשוד על השביעית, אינו חשוד על המעשרות'. (100) שאינה צריכה הבאת מקום, והיא נאכלת בכל מקום. (101) כנ"ל פ"ו ה"ו. ולכן היא חמורה עליו, ולפיכך החשוד על המעשרות אינו חשוד על השביעית. (102) ראה פ"ד מהל' מעשר שני ה"א.

טז. הַחֲשׂוּד¹⁰³ עַל הַטְּהוֹרוֹת¹⁰⁴ - אֵינּוּ חֲשׂוּד לֹא עַל הַמַּעֲשָׂר וְלֹא עַל הַשְּׁבִיעִית¹⁰⁵. שְׁהֵאֲכַל הַטְּמֵא הִזָּה שְׁמִכְרוּ בְּחֻזְקַת טְהוֹר - אֵינּוּ מְטַמְּא אֲחֵרִים אֶלָּא מְדֻבְרֵי סוֹפְרִים, וְהַחֲשׂוּד לְדֻבְרֵי סוֹפְרִים¹⁰⁶ - אֵינּוּ חֲשׂוּד לְדֻבְרֵי תּוֹרָה¹⁰⁷.

(103) משנה, שם. (104) מדובר בטהרות שהן מדרבנן, כגון טומאת אוכלים וטומאת ידים (פירוש המשנה, שם), וראה להלן. (105) בזמן שהם מן התורה, כנ"ל. (106) ראה פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י. (107) גמרא, שם.

יז. כָּל הַחֲשׂוּד¹⁰⁸ עַל דְּבַר, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עֲצָמוֹ - נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל אֲחֵרִים. חֲזָקָה¹⁰⁹ אֵין אָדָם חוֹטֵא לְאֲחֵרִים. לְפִיכָּךְ, הַחֲשׂוּד עַל הַדְּבַר - דְּנוּ¹¹⁰ וּמְעִידוּ.

(108) משנה, שם לה, א. כרבי שמעון בן גמליאל ולא כרבי מאיר (והראב"ד חולק, ופסק כרבי מאיר, שאינו נאמן גם על של אחרים). (109) בבא-מציעא ה, ב. ובעוד מקומות. (110) דן אדם אחר החשוד באותו דבר, שהוא עצמו חשוד עליו. וראה פ"ב מהל' מעשר הי"ז.

יח. הַכֹּהֲנִים¹¹¹ חֲשׂוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית¹¹². לְפִיכָּךְ¹¹³ שֶׁהֵם אוֹמְרִים: הוּאֵיל וְהַתְּרוּמוֹת¹¹⁴ מִתְּרוֹת לָנוּ אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין עַל הַזָּרִים בְּמִיתָה¹¹⁵, קָל וְחֹמֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמע שהייתה שמיטת כספים נוהגת גם בבבל מדרבנן. (11) אפילו מדרבנן אינו נוהג, שלא תיקנו חכמים שתי שנות שביטה, תכופות, שהוא דבר שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בו.

ד. אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה¹². שְׁנָאֵמַר: מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דָּבָר הַשְּׁמִטָּה, וְשָׁם¹³ הוּא אוֹמֵר: מִקֵּץ שָׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסּוּכוֹת; מִה שָׁם - אַחֵר שָׁבַע¹⁴, אִף הַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים - אַחֵר שָׁבַע. לְפִיכָף¹⁵, הַלְלוּ אֶת חֲבֵרוֹ בַּשְּׁבִיעִית עֲצֻמָּה - גּוֹבֵה חוֹבוֹ כֹּל הַשָּׁנָה, וּכְשֶׁתִּשְׁקַע חֲמָה¹⁶ בְּלִילֵי רֵאשֵׁי הַשָּׁנָה שָׁל מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית - אָבֵד הַחוֹב¹⁷.

(12) אבל שביטת קרקע נוהגת מתחילתה. (13) במצות הקהל. והנה בספרי שם אמרו: "מקץ שבע שנים, יכול מתחילת השנה, או בסופה, הרי אתה דן: נאמר כאן קץ ונאמר להלן קץ, מה קץ האמור להלן בסופה, ולא בתחילתה, אף קץ האמור כאן בסופה ולא בתחילתה" ולא מבואר שם לאיזה "קץ" הדברים מכוונים, ורבינו פירש שהכוונה לקץ הנאמר במצות הקהל. (14) [שהרי נאמר שם: "במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" ואם "מקץ" היינו בתחילת שנת השמיטה, למה הוצרכה התורה לאמר "במועד שנת השמיטה", אבל אם הכוונה לסוף השנה, הוצרכה לאמר "במועד שנת השמיטה" לאמר לנו שאף על פי שכבר עברה שנת השמיטה - תבואה שהביאה שליש בשביעית, אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית. ואף על פי שבסוטה מא. אמרו שהוצרכה התורה לאמר "שמיטה", שאם לא כן היינו מונים שבע שנים מעת כניסתם לארץ, ואף על פי שזה לא יהיה בשנת השמיטה - כל הטעות הזאת אין לה מקום אלא לפי האמת ש"מקץ" היינו בסוף שבע שנים, ואם כן בלי המלה "שמיטה" יש לטעות כי הכוונה לסוף שבע שנים מיום היכנסם לארץ, כנ"ל, אבל אם נפרש "מקץ", בתחילת שבע שנים, אין מקום לטעות למנות מעכשיו, כי לפי זה היה צריך להיות "מעתה" ולא "מקץ שבע שנים", אלא על כרחנו ש"מקץ" הוא בסוף שבע שנים, ולפיכך הוצרך לומר "שמיטה", שלא נטעה לומר שהכוונה לסוף שבע שנים בלי שמיטה]. (15) כלומר, לפי ששמיטת כספים אינה אלא בסוף שביעית. (16) ואין לומדים מ"הקהל" אלא פירוש המלה "מקץ" שהוא בסוף, אבל לא למדו משם, שלא תישמט אלא בחג הסוכות. (17) אלא אם כן רוצה הלווה להחזיר בתורת מתנה.

ה. שחט את הפרה וחלקה על דעת שהיום ראש השנה של מוצאי שביעית¹⁸, ונתעבר אלול¹⁹ ונמצא אותו היום סוף שביעית - אבדו הדמים, שהרי עברה שביעית על החוב²⁰.

(18) וכבר עברה שביעית, ושוב אין החובות נשמטים. (19) שנעשה החודש בן שלושים יום, וקדשו ראש השנה למחר ביום שלושים ואחד. (20) ואין זה דומה להקפת חנות שאינה נשמטת, כיוון ששם אין בעל החנות תובעו

(134) קודם זמן הביעור (רש"י). (135) של שמינית, אבל לא של שביעית, שמא לא יאכלו אותם בקדושה, כנ"ל שם. וראה ב'תוספות' שם ד"ה יזפי, וד"ה יאת. (136) שכיון שהפירות שלהם מהעניים, אינם בעין בשעה שהוא מחזיר להם - אין קדושת שביעית חלה על אלו שהוא מחזיר.

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

פֶּרֶק הַשְּׁבִיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה לפדות כל אדם מישראל פטר חמור בשנה. השה שפודין בו למי הוא. ושפטר חמור אסור בהנאה עד שיפדה. אם חייב באחריות השה. ומאימתי חייב לפדותו. על מה פודין אותו. ואם פודה בשווי. וכהנים ולויים אם חייבים בו. הלוקח עובר חמורו של גוי או המוכרו. ואם היה הגוי שותף. ודין המקבל חמור מהגוי, או הגוי שקיבל מישראל. פרה שילדה כמין חמורה. ותמורה שלא ביכרה וילדה ב' זכרים. הספיקות שיש בשני זכרים ושתי נקבות, ומי שהיה לו עשרה פטרי חמורים בתוך ביתו.

א. מצות עשה להשמיט² המלואה בשביעית, שְׁנָאֵמַר: שְׁמִטָּה כֹּל בְּעַל מִשָּׁה יָרוּ. וְהַתּוֹבֵעַ חוֹב שְׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית³ - עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֵמַר: לֹא יִגַּשׁ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו.

(2) להניח מלגבות. (3) שהרי אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה.

ב. אין שמטת כספים⁴ נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נהג, שִׁישׁ שָׁם שְׁמִטָּה קֶרְקַע⁵, שְׁהָרִי לְשׁוֹב הַקֶּרְקַע לְבַעְלָיו בְּלֹא כֶּסֶף⁶. וְדָבָר זֶה⁷ קִבְּלָה הוּא. אָמְרוּ חֲכָמִים: בְּזִמְנֵי שְׁאַתָּה מְשַׁמֵּט קֶרְקַע - אֶתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּאַרְצֵי בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְצֵי; וּבְזִמְנֵי שְׁאִין שָׁם שְׁמִטָּה קֶרְקַע - אִין אֶתָּה מְשַׁמֵּט כְּסָפִים⁸ בַּשְּׁבִיעִית אֶפְלוּ בְּאַרְצֵי.

(4) כלומר, השמטת החובות. אבל שביטת הארץ אינה תלויה ביובל, והיא נוהגת מן התורה אף בזמן שאין היובל נוהג. (5) כלומר, עזיבת הקרקע והחזרתה למוכר. (6) [ואם כן גם בשמיטת קרקע יש שמיטת כספים ולפיכך הושוו שתיהן. אבל שביטת הארץ לא הושוותה להן]. (7) ששמיטת כספים אף על פי שהיא חובת הגוף, תלויה היא ביובל שהיא מצוה התלויה בארץ. (8) כלומר, השבת הקרקע לבעליה, והיינו ביובל.

ג. ומדברי סופרים⁹, שְׁתָּהָא שְׁמִטָּה כְּסָפִים נוֹהֲגָת בְּזִמְנֵי הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם¹⁰ וְאִף עַל פִּי שְׁאִין הַיּוֹבֵל נוֹהֲגָת¹¹, פְּדִי שְׁלֹא תִשְׁתַּפַּח תּוֹרַת שְׁמִטָּה הַכְּסָפִים מִיִּשְׂרָאֵל.

(9) בגיטין שם: "ותקינו רבנן דתשמט, זכר לשביעית". (10) אף בחוץ לארץ, כשם שהייתה נוהגת מן התורה. ושם אמרו, שבבית דינם של רב אמי ורב אסי סידרו את הפרוובול, וכן אמר שמואל: אי איישר חילי אבטלנייה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינּוּ³⁸ מְשַׁמֵּט; אָף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא לְיָדֵי לֹא יִגְשׁוּ³⁹, הָרִי הוּא עֵתָהּ⁴⁰ אֵינּוּ יָכוֹל לִנְגֹשׁ. הַתְּנָה עִמּוֹ⁴¹ שְׂלֹא תִבְעֶנּוּ - שְׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת⁴².

(38) והרי בתוך עשר שנים ישנה שנת השמיטה. (39) לאחר עשר שנים. (40) לפני הזמן. (41) הלווה עם המלווה. (42) כי כוונת התורה ב"לא יגוש" הייתה, שלא יהא ללווה על הלווה מאומה, וכאן אף על פי שאינו יכול לתבעו, הרי הלווה חייב להחזיר ההלוואה בכל רגע ורגע, והרי הוא כנתבע מעצמו.

י. הַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ וְהַתְּנָה עִמּוֹ שְׂלֹא תִשְׁמַטְנוּ שְׂבִיעִית - הָרִי זֶה נִשְׁמַט; שְׂאִינוּ יָכוֹל לְכַטֵּל דִּין הַשְּׂבִיעִית⁴³. הַתְּנָה עִמּוֹ שְׂלֹא יִשְׁמִיט הוּא חוֹב זֶה וְהָאֵפֶלּוֹ בְּשְׂבִיעִית - תְּנֵאוּ קַיָּם; שְׂפָל תְּנֵאוּ שְׂבַמְמוֹן - קָזָם, וְנִמְצָא זֶה חַיִּב עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן שְׂלֹא חִיבְתוֹ תִּזְרָה, שֶׁהוּא חַיִּב⁴⁵.

(43) שהרי לא התנה עם הלווה שישלם לו, אלא התנה שהשמיטה לא תשמט, וזה לא ייתכן. (44) כלומר, שלא יפטור עצמו מן החוב, כשתשמטו שביעית, אלא ישלם לו מבלי להתחשב עם ההשמטה. (45) כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה טו. וצריך לומר, שהלווה חייב עצמו בפני עדים או ביתר האופנים שנזכרים שם. וייתכן, שכיוון שהתנה עמו בשעת כתיבת השטר, הרי זה כאילו כתב לו בשטר, שהדבר מועיל.

יא. הַקְּפַת הַחֲנוּת - אֵינָה נִשְׁמַטָּה. וְאִם עֲשָׂאָה מְלִיחָה⁴⁷ - נִשְׁמַטָּה. שְׂכָר שְׂכִיר - אֵינּוּ נִשְׁמַט⁴⁸. וְאִם זָקַף עָלָיו⁴⁹ בְּמִלְיָה - נִשְׁמַט.

(46) והטעם הוא: שדרך להקיף זמן אחר זמן ואינו נפרע ממנו עד שיזדמנו לו מעות, ואין דרך לנגושו והרי זה כאילו הלווהו עד אחר השביעית, שאין שביעית משמטתו. [=וכדאי לבדוק מדוע אין זה דומה למה שנאמר בהלכה י הַתְּנָה עִמּוֹ שְׂלֹא תִבְעֶנּוּ - שְׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת]. (47) כלומר, העמידו בדין. והוא הדין אם קבע לו החנווני זמן לפרעו. (48) שדרך לקבץ שכר שנה או שנתיים ביד השוכר אותו ואינו נוגשו לתימם לו והם בידו כפיקדון. (49) [למעלה בהקפת חנות שהיא כמלווה לאחר שביעית, כתב "עשאה מלווה" אבל בשכר שכיר שאינו מלווה כלל, אלא בפיקדון כתב "זקפו עליו במלווה"].

יב. קְנָסוֹת שֶׁל אוֹנָס וְשֶׁל מַפְתָּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע - אֵינָם נִשְׁמַטִּין⁵⁰. וְאִם זָקַף בְּמִלְיָה - נִשְׁמַטִּים. וּמֵאִימְתֵי נִזְקָפִין בְּמִלְיָה? מִשְׁעַת הַעֲמָדָה בְּדִין.

(50) כיוון "שאינם כשאר חובות, אבל הם חיובים שהאיש נתחייב בהם, והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם." [וכוונת דברי רבינו היא: שרק בממון שצריך שיקבל התובע אמרה תורה "תשמט ידך", כאילו קבלתו, אבל קנס אינו ממון שהתובע צריך לקבל, אלא ממון שהנתבע צריך

כלל, אלא שלאחר זמן מרובה שהיה לוקח מחנתו מעט מעט, הוא משלם הכל כאחד. אבל כאן, שאם היה יודע שאין היום ראש השנה, היה נוטל דמי הבשר מיד, ולכן הרי זה כזקפו במלווה, ששביעית משמטתו.

ו. שְׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת אֶת הַמְלִיחָה. וְאֵפֶלּוֹ מְלִיחָה שְׂבִישׁוֹ בּוֹ אַחֲרֵי כֵּן נִכְסִים - הָרִי זֶה מְשַׁמֵּט²¹. וְאִם סִיִּים לֹא²² שָׂדֵה בְּהִלְוָתוֹ - אֵינּוּ מְשַׁמֵּט²³. וְהַשְּׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת אֶת הַשְּׂבִיעִית²⁴; שְׂנֵאָמַר: לֹא יִגְשׁוּ - מִפְּלַ מְקוֹם, לֹא לְשִׁלָּם²⁵ וְלֹא לְהַשְׁבֵּעַ²⁶.

(21) ואין אנו אומרים ש"שטר העומד לגבות כגבוי דמי". (22) הלווה למלווה. (23) שכיוון שייחדה לו והראה לו את השדה במצירה סביב, הרי היא כגבויה כבר. (24) כגון התובע מחברו מאה זוז והלה מודה בחמישים וכופר בחמישים, שחייב שבועה כדין מודה במקצת - אם עבר על זה סוף שנת השמיטה, פטור הוא מלשלם ומלהישבע. (25) ודבר שאין השביעית משמטת את הממון - אינה משמטת גם את השבועה. (26) ושם מט. למדו זאת מן הפסוק: "וזה דבר השמיטה", ואפילו דיבור היינו, שבועה) משמטת.

ז. בְּמָה דְּכָרִים אָמּוּרִים? בְּשְׂבִיעִית הַדִּינִין²⁷ וְכָל פִּיּוּצָא בְּהַ מְדְּכָרִים שְׂאִם יוֹדֵה בְּהִין²⁸ שְׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת²⁹; אֲבָל שְׂבִיעִית הַשּׁוֹמְרִין וְהַשְּׂתַפְּיין³⁰ וְכִיּוּצָא בְּהִין מְשַׂבְּעוֹת שְׂאִם יוֹדֵה³¹ יִשְׁלָם³² - הָרִי זֶה יִשְׁבַּע אַחֲרֵי הַשְּׂמִטָּה³³.

(27) שהיא שבועת מודה במקצת. (28) כלומר, בכל ההלוואה שהמלווה תובעו. (29) ולכן אם לא הודה ונתחייב שבועה נשמטת השבועה. (30) שהם נעשים שומרי שכר זה לזה, שאם מבית אחד מהן נגנב דבר של שותפות חייב לשלם כשומר שכר. וזהו שכר, שגם חבירו ישמור הכל כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו. (31) לפני סוף שביעית. (32) לאחר ראש השנה של שמינית, "לפי שהם פקדון ולא מלווה". (33) כלומר, אפילו אחר השמיטה, שכבר עבר על זה זמן שמיטת כספים.

ח. הַלְוָהוּ³⁴ וְתִבְעוּ וְכָפַר בּוֹ, וְהִגִּיעַ הַשְּׂמִטָּה וְהוּא בְּכַפְּרָתוֹ³⁵, וְהוֹדָה אַחֲרַי שְׂבִיעִית או שְׂפָאוּ עָלָיו עֲדִים אַחֲרַי הַשְּׂבִיעִית³⁶ - אֵין הַשְּׂבִיעִית מְשַׁמֵּטת³⁷.

(34) ירושלמי שביעית פרק י סוף הלכה א: "פשיטא דא מילתא, מלווה שהיא נעשית כפרנית אינה משמטת." (35) שאז אין המלווה יכול לתובעו ממון ולנגשו על כך, לפי שכופר הכל פטור מלשלם, ואין לו עליו אלא שבועת היסט בלבד. (36) אבל אם הודה לפני שעברה שנת השביעית, הרי היא משמטת. (37) כיוון ששביעית אינה משמטת אלא דבר שיש בו תביעה ונגישה, שנאמר "וזה דבר השמיטה וגו' לא יגוש את רעהו".

ט. הַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ וְקָבַע לוֹ זְמַן לְעֶשֶׂר שָׁנִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. אין פותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר, כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי, שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם⁶¹; אבל שאר בתי דינין - אין כותבין⁶².

(61) שהרי למדו שם שהפקר בית דין הפקר, ממה שהכריז עזרא: וכל אשר לא יבוא לשלושת ימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה. ובית דינו של עזרא וכן ראשי האבות, הם בתי הדין הגדולים שבדורם. ואף על פי שלדעת רבינו אין הדברים אמורים אלא בזמן ששמיטת כספים אינה אלא מדברי סופרים - גם לעקור דבר מדברי סופרים צריך לכח הפקר בית דין. (62) וכל זה דווקא כשאין המלווה והלווה תלמידי חכמים, אבל אם הם תלמידי חכמים יכולים למסור את הפרוזבול אף בפני בית דין רגיל ואפילו בעל פה.

יח. זהו גופו של פרוזבול: מוסרני לכם⁶³ פלוני ופלוני⁶⁴ הדינין שבמקום פלוני⁶⁵, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה⁶⁶. והדינין⁶⁷ או העדים⁶⁸ חותמין מלמטה.

(63) אין הכוונה שהוא מוסר את שטר החוב, אלא שהוא מוסר את הדברים דלהלן לבית הדין, והרי זה כעין מסירת מודעה. (64) רבינו כתב המשנה כלשונה, אבל וודאי שכוונתו לשלושה דינים. (65) כלומר, אם הדיינים במקום אחר והוא מוסר דבריו כאן לפני עדים. (66) אפילו לאחר שמיטה. (67) אם הוא מוסר דבריו לפניהם. (68) היינו, אפילו העדים, אם הוא מוסר דבריו כאן לפני עדים, לבית הדין שבמקום אחר.

יט. אין פותבין פרוזבול אלא על הקרקע⁶⁹. אם אין קרקע ללוה - מוכר לו⁷⁰ המלוה כל שהוא⁷¹ בתוך שדהו, אפלו קלח של פרוזבול⁷². השאיל⁷³ מקום לתנור או לכירה - פותבין עליו⁷⁴ פרוזבול. היתה לו שדה ממשפנת⁷⁵ - פותבין עליה פרוזבול.

(69) של הלווה. וטעם הדברים שאם יש ללווה קרקע הרי החוב כגבוי ביד בית דין. או משום שהלוואה ללווה שאין לו קרקע זהו דבר שאינו שכיח כי מי פתי יסור הנה להלוות לו מעות בלי בטוחות. ודווקא קרקע, שאינו יכול להשמיטה ולהצניעה, אבל לא מטלטלין, וגם לא עבדים. (70) ללווה מדעתו ובהסכמתו. (71) וטעמו של דבר, שכיוון שאין אונאה כלל לקרקעות, ראוי הוא לגבות ב"כ שהוא" זה את כל החוב. (72) כלומר, קרקע כל שהוא שאי אפשר לזרוע בה אלא קלח אחד של כרוב. (73) כלומר, המלווה ללווה. (74) שכיוון שיש לשואל זכות תשמיש בקרקע, הרי זה כאילו הקרקע שלו. והוא הדין אם השכיר לו. (75) בין שהייתה השדה של הלווה ממושכנת ביד אחרים, בין שהייתה שדה של אחרים ממושכנת בידו.

כ. פותבין לאיש⁷⁶ על נכסי אשתו⁷⁷, וליתומים על נכסי אפוטרופוס⁷⁸. אין לו קרקע, ולערב יש לו קרקע - פותבין עליה פרוזבול. הנה לו חוב על

לשלם, ומה יועיל אם הנתבע יסלק ידו כאילו קיבלו? הלא זה לא שילם. ולפי זה נראה שלא מועילה מחילה בקנס.

יג. המגרש את אשתו קדם השמטה - אין פתביתה נשמט⁵¹. ואם פגמתה⁵² או זקפתה עליו במלוה - נשמטת.

(51) שאינה מלווה אלא כהקפת חנות ושכר שכיר. ודין תוספת הכתובה כעיקר הכתובה. (52) כלומר, נתקבלה חלק מן הכתובה, שעל ידי זה הפכה הכתובה למלווה. יד. המלוה על המשכון⁵³ - אינו משמיט⁵⁴. והוא שיהיה החוב פגוד המשפון; ואם היה יתר - משמיט היתר.

(53) של מטלטלין. (54) שהרי הלכה "בעל חוב קונה משכון (של מטלטלין). לפיכך, כשילוה אותו על המשכון, יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלווה, לזמן ידוע, ואינו נשמט".

טו. המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם: אתם גבו לי חובי זה - אינו נשמט; ונאמר: ואשר יהיה לך את אחיך, וזה בית דין תובעין אותו. וכן בית דין⁵⁵ שהתכו את הדין וכתבו⁵⁶: איש פלוני אתה חייב⁵⁷ לתן לזה כך וכך - אינו נשמט; שדה כגבוי הוא, וקאלו בא לידו, ואינו פמלוה.

(55) שביעית שם: "וכל מעשה בית דין אין משמיטין". (56) ירושלמי שם: וכל מעשה בית דין, אלו גזרי דינים. ודווקא כשגמרו את הדין, אבל אם עוד לא גמרו, אף על פי שהודה בפני בית דין או הביאו עדים בפניהם, שדין הוא שבית דין כותבים - כל זמן שלא כתבו אינו כגבוי. (57) שזהו נוסח של גמר דין.

טז. פשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה⁵⁸, ועוברין על הפתוב בתורה⁵⁹: השמר לך פן יהיה דבר וגומר, התקין פרוזבול⁶⁰, כדי שלא ישמט החוב, עד שילוו זה את זה. ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים; אבל שמטה של תורה - אין הפרוזבול מועיל בה.

(58) כלומר, העשירים נמנעו מלהלוות לעניים, מפני שחששו לשמיטת חובותיהם. ואף על פי שיכולים היו למסור שטרותיהם לבית דין, נראה שקשה היה להם להביא כל השטרות לבית דין. ועוד, שאין זו תקנה אלא למלווה בשטר, ולא למלווה על פה. (59) לפי מה שכתב רבינו בסמוך, שאין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה שאינה אלא מדרבנן - "הכתוב בתורה" לאו דווקא, אלא דרבנן שהסמיכו על הכתוב. (60) בגיטין לו: "מאי פרוסבול, אמר רב חסדא, פרוס בולי (=עשירים) ובוטי (=עניים), כלומר, תקנת עשירים ועניים. עשירים שלא יפסידו ממונם, ושלא יעברו על הלאו הנ"ל, ועניים שלא תנעל דלת בפניהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(88) שהרי שמטתו שביעית. (89) פרוזבול. (90) שלא היו יכולים לקיים מצוות, ואף על פי שפרוזבול אינו מצוה - לא התירו הגויים לעשותו, כיוון שעל ידו ניכרת מצות שמיטת כספים בזמן הזה, שכל עיקרה הוא שלא תישבח תורת שמיטת כספים מישראל, והרי כל כוונתם הייתה "להשיחם תורתך". (91) אם אמר, היה לי ואבד. וכן כתב המאירי שם, שמוזמן הסכנה ואילך האמינו מכח החזקה, שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור. ורוצה לומר, שבזמן הסכנה תיקנו חכמים שיהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד, ואף אחר שבטלה הסכנה, נשארה התקנה במקומה. (92) שהלוי.

כה. הוציא⁹³ פרוזבול, וטען הנתבע ואמר: מלוה זו שהיא תובע אחר פרוזבול זה היתה⁹⁴, והתובע אומר: קדם פרוזבול היתה - התובע נאמן⁹⁵; שאלו אומר: היה לי ואבד⁹⁶ - נאמן ואף על פי שאין אנו יודעין זמן הפרוזבול שאבד⁹⁷.

(93) המלווה. (94) ואין הפרוזבול מועיל כלום. (95) "שכיוון שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור" ובוודאי עשה פרוזבול שזמנו אחר הלוואה זו. (96) כלומר, ולא היה מוציא פרוזבול. (97) הרי שנאמן גם על הזמן.

כו. טען הנתבע ואמר: מלוה יש לו אצל⁹⁸, והתובע אומר: לא פי אלא הקפת חנות היא, שאינה נשמטת, שהרי לא זקפתיה מלוה - הרי זה נאמן; שהרי אם ירצה לאמר: מלוה היתה⁹⁹ ופרוזבול היה לי ואבד¹⁰⁰. שפיין¹⁰¹ שתקנו חכמים פרוזבול, חזקה היא שאין אדם מניח דבר מת¹⁰² ואוכל דבר אסור¹⁰³.

(98) וכיוון שאין למלווה פרוזבול הרי המלווה נשמט. (99) כדברך. (100) ואף על פי שלא אמרו מיגו להוציא ממון - כאן ישנה גם חזקה המסייעת: חזקה שאין אדם מניח דבר מותר ואוכל דבר אסור, ובוודאי כן הוא כדבריו שהקפת חנות היא. (101) טעם זה הוא מדוע האמינו במיגו להוציא ממון. (102) כלומר, מלווה שלא נשמטה. (103) מלווה שנשמטה.

כז. תלמידי חכמים¹⁰⁴ שהלוי זה את זה¹⁰⁵, ומסר¹⁰⁶ דבריו לתלמידים¹⁰⁷ ואמר: מוסרני לכם¹⁰⁸, שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה - אינו צריך לכתב פרוזבול; מפני שהן יודעים שהשמטת כספים בזמן הזה מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחית¹⁰⁹.

(104) שם לו. "רבנן דבי רב אשי מסרי מייליהו להדדי (כלומר, שעשו פרוזבול בעל פה, ומסרוהו לפני תלמידים, שאינם גדולים כבית דינו של רב אמי ורב אסי. וכל זה דווקא כשהמלווה והלווה תלמידי חכמים). רבי יונתן מסר מיילי לר' חייא בר אבא, אמר ליה צריכנא מידי אחרינא? אמר ליה לא צריכת". (105) בגמרא שם לא נזכר שגם

חברו ויש לחברו קרקע, הואיל והוא⁷⁹ תחת שעבוד⁸⁰ - פותב עליו פרוזבול⁸¹.

(76) כלומר, שהוא הלווה. (77) נכסי מלוג שהבעל אוכל פירותיהם. (78) כשלווה האפוטרופוס לצורך היתומים. והמלווה כותב פרוזבול, שנכסי האפוטרופוס נחשבים כשל היתומים, כיוון שהוא ממונה על אשר להם ומשועבד להם. [=וייתכן עוד כי דין אפוטרופוס כאן כדין ערב להלן]. ומה שאמרו: "היתומים אינם צריכים פרוזבול", המדובר כשהיתומים הם המלווים. (79) כלומר, הלווה השני. (80) של המלווה השני. (81) שהרי הלווה השני משתעבד למלווה הראשון, מדין "שעבודא דרבי נתן".

כא. אחד שלוה מחמשה - צריכים⁸² פרוזבול לכל אחד ואחד; וחמשה שלוה מאחד - דיו פרוזבול אחד לכל⁸³.

(82) כל מלווה ומלווה. (83) שהרי המלווה כותב את הפרוזבול, והוא מוסר כל חובותיו לבית דין. ונראה שאם לוו כולם בשטר אחד, שאז כולם ערבים זה לזה, ויכול המלווה לגבות מאיזה שירצה, די שיהא לאחד מהם קרקע. כב. פתב הפרוזבול תחלה ואחר כך הלוה - אינו מועיל⁸⁴, אלא משמיט עד שיקתב הפרוזבול אחר שהלוה. נמצאת אומר: שכל מלוה הקודמת לפרוזבול - אינה נשמטת בפרוזבול זה; ואם הפרוזבול קודם למלוה - נשמטת בפרוזבול זה.

(84) כי הפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים בשעת כתיבתו.

כג. לפיכך: פרוזבול המקדם - פשר, והמאחר - פסול. פיצד? פתבו בניסן והקדים זמנו מאדר - פשר; שהרי הורע פחו⁸⁵, שאינו משמיט אלא עד אדר⁸⁶. אבל אם אחר זמנו וכתבו מאיר - פסול; שהרי מופה כחו, שאינו משמיט עד אדר⁸⁷ שלא בדין, שאין דינו שלא ישמיט אלא עד ניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין.

(85) של המלווה. (86) אבל מה שהלווה אחר כך אינו בכלל הפרוזבול, ומשמטים. (87) כלומר, מה שהלווה מניסן (אחר כתיבת הפרוזבול) עד אייר (הזמן הכתוב בפרוזבול).

כד. המוציא שטר חוב אחר שביעית ואין עמו פרוזבול - אבד חובו⁸⁸. ואם אומר: היה⁸⁹ ואבד - נאמן; שמוזמן הספקנה⁹⁰ ואילך בעל חוב גובה שלא בפרוזבול⁹¹. ולא עוד, אלא פשיביא בעל חוב את שטרו או פשיבוא לתבע במלוה על פה - אומרים לנתבע: שלם לו. ואם טען הנתבע ואמר: איה פרוזבול שלו? אומרים לתובע: היה לך פרוזבול ואבד? אם אומר הן - נאמן, ואם הודה שלא פתב פרוזבול - אבד חובו. והיתומים⁹² אינן צריכין פרוזבול.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרֵי הַזְּהִירָה עָלֶיךָ תִּזְרָה בְּשָׁנֵי לְאוֹן; שְׁנָאֲמַר:
הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן יִגְזַמְרָה, וְכָל מְקוֹם שְׁנָאֲמַר 'הַשְּׁמֵר' אוֹ
'פֶּן' אוֹ 'אֵל' - הָרֵי זֶה מְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהַתִּזְרָה
הַקְּפִידָה עַל מַחֲשָׁבָה רַעָה זוֹ וְקָרָאתוּ בְּלִיעֵל¹¹⁸. וְהָרֵי
הַיִּסְרִיף הַפְּתוּב לְהַזְהִיר וְלַצְּרוּת שְׁלֹא יִמְנַע¹¹⁹ אֶלָּא
יִתְּנֶנּוּ¹²⁰, שְׁנָאֲמַר: נִתּוֹן תִּתֵּן¹²¹ לוֹ וְלֹא יִרְעֶ¹²² לְבַבְךָ
בְּתַתֵּךְ לוֹ יִגְזַמְרָה. וְהַבְּטִיחַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁכְר
מְצוּהָ זוֹ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה¹²³, שְׁנָאֲמַר: פִּי בְּגִלְלֵי הַדְּבָר
הַזֶּה יִבְרָךְךָ וְיִגְזַמְרָה.

(117) כלומר, שהלווה לא יחזיר לו את חובו בזמן הפירעון.
 (118) שם. וגם לעניין צדקה למדו כן מפסוק זה לפי
 שהפסוק נאמר גם על צדקה וגם על הלוואה, שכן נאמר
 שם: "כי פתח פתחת את ידך לו (הרי צדקה) והעבט
 תעביטנו (הרי הלוואה) וגו' השמר לך פן יהיה דבר עם
 לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע וגו'". (119) היינו
 "להזהיר". (120) היינו, "לצרות". (121) זהו הציווי.
 (122) זוהי האזהרה. (123) והוא בכלל גמילות חסדים,
 שאדם אוכל פירותיה בעולם הזה והקורן קיימת לו לעולם
 הבא (פאה פרק א משנה א, ועיין שם בפירוש המשנה שזהו
 כלל לכל המצוות שבין אדם לחבירו). אלא שצריך עיון
 למה הוצרכו ללמוד (קידושין מ). מפסוק במשלי: "וודף
 צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד", שגמילות חסדים
 אדם אוכל פירותיה בעולם הזה, ולא למדו כן מן הפסוק
 הנ"ל שבתורה, שהביא רבינו.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר שמצות-עשה לקדש שנת החמשים. מאימתי
 התחילו למנות שנת יובל. אם היובל עולה למנין שני
 השבוע. ומאימתי בטלו היובלות. ודין כמה מצוות תלויות
 בהנהגת היובל. מצות-עשה לתקוע בעשירי לתשרי בשנת
 היובל. שלשה דברים מעכבין ביובל. שדין היובל ודין
 השמיטה, לענין שביית הארץ, אחד הוא.

א. מְצוֹת עֲשֶׂה לְסַפֵּר² שְׁבַע שְׁבַע שָׁנִים³ וְלִקְדָשׁ⁴
שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים, שְׁנָאֲמַר: וְסִפַּרְתָּ לָךְ שְׁבַע שָׁבֻתוֹת
שָׁנִים וְיִגְזַמְרָה, וְקִדְשָׁתָם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים. וְשָׁתִי
מְצוֹת אֵלוֹ מְסוּרִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל בְּלְבָד⁵.

2) ראה בספר המצוות, עשה קמ. 3) כלומר, ארבעים
 ותשע שנים, כלשון הכתוב: "שבע שנים שבע פעמים".
 4) שם (עשה קלו) כתב רבינו "שנצטוינו לקדש את שנת
 החמשים, כלומר, להשבית בה עבודת האדמה, כמו
 בשמיטה" (וכן הוא במניין המצוות שבהקדמת ספר יד
 החזקה) ולא כתב שמצוה זו מסורה לבית-דין, שהרי מצות
 השביתה מוטלת על כל ישראל (ועיין שם בהערה נוספת
 תקצח). ומקור דבריו בדברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן
 בן ברוקא (ראש השנה ח:): שדרש פסוק זה של "וקדשתם
 את שנת החמשים שנה" לומר "שמתקדשת והולכת
 מתחילתה". כלומר, מראש השנה, ולא הזכיר בדבריו
 שמקדשים אותה על-ידי בית-דין לומר מקודשת השנה כמו

הלווה צריך להיות תלמיד חכם, ורבינו כתב זאת על פי מה
 שאמרו בבבא מציעא עה. "תלמידי חכמים מותרים ללוות
 זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידי ריבית אסורה
 ומתנה היא דיהבו אהדרי". ולכאורה גם אם המלווה אינו
 תלמיד חכם, מותר לתת לו ריבית, שהרי הלווה שהוא
 תלמיד חכם נותנה במתנה, אלא שאסרו לעשות כן שמה
 יבוא המלווה להקל בדין ריבית. אם כן גם לענייננו, לא
 התירו פרוובול כזה אלא כשאף הלווה תלמיד חכם, שלא
 יבוא להקל בשמיטת כספים. (106) המלווה.
 (107) שאינם חכמים גדולים ביותר. (108) פלוני ופלוני
 הדיינין. (109) כלומר, בלא כתיבת פרוובול, וכן בלא בית
 דין חשוב. אבל כששמיטת כספים הייתה מן התורה, אף
 תלמידי חכמים היו צריכים לכתוב פרוובול ולמוסרו בפני
 בית דין חשוב, ולכן שאר בני אדם שחושבים ששמיטת
 כספים בזמן הזה מדאורייתא, הזקיקים חכמים לכתוב
 פרוובול ולמסרו בפני בית דין חשוב, שאם נקל להם יבוא
 להקל בשמיטת כספים.

כח. כָּל הַמְּחִזֵּר חוֹב שְׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - רִוַח
חֲכָמִים נוֹחָה הֵימָנוּ¹¹⁰. וְצָרִיךְ הַמְּלִוָּה לִוְמֵר
לְמְחִזֵּר: מִשְׁמִיט אֲנִי וְכָבֵד נְפִטְרַתְּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ:
אֵף עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי שֶׁתִּקְבַּל - קִבַּל מִמֶּנּוּ; שְׁנָאֲמַר:
לֹא יִגָּשׁ, וְהָרֵי לֹא נִגְשָׁ¹¹¹. וְאֵל יֹאמֶר לוֹ: בְּחוֹבֵי אֲנִי
נוֹתֵן לָךְ, אֶלָּא יֹאמֶר לוֹ: שְׁלֵי הֵם¹¹² וְבִמְתָּנָה אֲנִי
נוֹתֵן לָךְ.

(110) "עניינו, שהחכמים אוהבים אותו על זה, וישר בעיניהם
 מה שעשה". וטעמו של דבר, כדי שלא יימנעו מלהלוות.
 (111) שם: שנאמר: וזה דבר השמיטה. "הראיה ממה שאמר
 "דבר", כלומר, מאחר שהוציא הדבר מפיו, התיירו".
 (112) המעות, ששמטתן שביעית.

כט. הַחִזִּיר¹¹³ לוֹ חוֹבוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ כֵּן - מְסַבֵּב¹¹⁴
עִמּוֹ בְּדָבָרִים עַד שְׁיֹאמַר לוֹ: שְׁלֵי הֵם וְבִמְתָּנָה
נִתְּתִים לָךְ. וְאִם לֹא אָמַר - לֹא יִקְבַּל מִמֶּנּוּ, אֶלָּא
יִטַּל¹¹⁵ מְעוֹתָיו וְיִלָּךְ לִוְלָד¹¹⁶.

(113) שם, מעשה ברבה שהלווה מעות לאבא בר מרתא.
 (114) שם: אמר ליה (רבה לאביי), תלי ליה נמי עד דאמר
 הכי (כלומר, שלי הם ובמתנה אני נותן לך). ומפרש רבינו
 שהכוונה מסבב עמו בדברים, אבל לא כופהו, שהרי
 במעשה הנזכר שם, לא כפה רבה את אבא בר מרתא, אלא
 אביי שידלו בדברים שילך לרבה ויאמר לו: "אף על פי כן".
 (115) הלווה. (116) שהרי אמרו שם: אשכחיה (אביי
 לרבה) דהוה עציב. אמר ליה, אמאי עציב מר, אמר ליה הכי
 הוה מעשה, אזל לגביה. ואם בדיעבד יקבל את המעות מן
 הלווה אפילו בלי "אף על פי כן", לא היה לו להיות עצוב,
 ולשלוח את אביי לאבא בר מרתא.

ל. מִי שְׁנִמְנַע מִלְּהִלוֹת אֶת חֲבֵרוֹ קָדַם הַשְּׁמִטָּה
שְׁמָא יִתְאַחַר הַחוֹב שְׁלִו¹¹⁷ וְיִשְׁמַט - עֵבֵר בְּלֹא
תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֲמַר: הַשְּׁמֵר לָךְ יִגְזַמְרָה. וְחָטָא גְדוֹל הוּא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושלש". כלומר, לאחר עיבור שנה זו באופן שהיובל הוא בשנת הק"ד. (15) כנ"ל.

ג. שבעה עשר¹⁶ יובלים מנו ישאל משנכנסו¹⁷ לארץ ועד שיעצאו¹⁸. ושנה שיעצאו בה, שחרב הבית בראשונה, מוצאי שביעית¹⁹ היתה, ושנת שש ושלשים ביובל היתה, שארבע מאות שנה ועשר שנים עמד בית ראשון²⁰. פיין שחרב הבית²¹ פטל מנין זה²². משפטלה נשאה הארץ חרבה שבעים שנה, ונבנה בית שני, וארבע מאות ועשרים שנה עמד²³. ובשנה השביעית²⁴ מבנינו עלה עזרא, והיא הביאה השנה²⁵. ומשנה זו התחילו למנות מנין אחר, ועשו שנת שלש עשרה לבנין בית שני שמטה. ומנו שבע שמטות, וקדשו שנת החמשים. אף על פי שלא היתה שם²⁶ יובל בבית שני, מונין היו אותו פדי לקדש שמטות²⁷.

16) ערכין יג. ורוצה לומר, ששה עשר יובלים שלמים, ושלשים ושש שנה מן היובל השבעה עשר. וראה בכסף משנה ורדב"ז. (17) לאחר י"ד שכבשו וחילקו, כנ"ל. (18) לאחר חורבן בית ראשון. (19) שם יא: (20) יומא ט. כלומר, וארבע מאות ושמונים שנה ישנן מיציאת מצרים עד בנין הבית, כמו שנאמר במלכים א' ו, א, הרי שמונה מאות ותשעים. ולכשנוריד ארבעים שנה שבמדבר וארבע-עשרה שנה שכבשו וחילקו, הרי שמונה מאות ושלשים ושש, שהן ששה עשר יובלים, ושלשים ושש שנה מן היובל השבעה עשר, ושנת ל"ו היא מוצאי שביעית. וראה בכסף-משנה. (21) וישראל הלכו לגולה. (22) ראה להלן הלכה ח. (23) יומא שם. (24) ערכין שם, כרב אשי. (25) ראה להלן פ"ב הלכה טו. (26) שם לב: שאין היובל נהוג אלא כשכל יושביה עליה, כדלהלן בהלכה ח. (27) שם. וברש"י: היו מניחין שנת נ', שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראויה להיות שנת יובל, ושנה שלאחריה מתחיל המנין.

ד. נמצאת למד, שהשנה שחרב בה הבית באחרונה²⁸, שתחלתה מתשרי שאחר חרוב פשגי חדשים²⁹, שהרי מתשרי הוא המנין לשמטים וליובלות³⁰ - אותה השנה מוצאי שביעית היתה³¹, ושנת חמש עשרה מן היובל התשיעי היתה. ולפי השבון זה, שנה זו, שהיא שנת אלף ומאה ושבע לחרובן, שהיא שנת שמנים ושבעה ואלף וארבע מאות למנין שטרות, שהיא שנת שש ושלשים ותשע מאות וארבעת אלפים ליצירה³² - היא שנת שמטה, והיא שנת אחת ועשרים מן היובל³³.

28) כלומר, בשניה. (29) שהרי הבית חרב בתשעה באב, והרי זה קרוב לשני חדשים. (30) ולכן אמרו שם יב: שאף בית שני חרב במוצאי שביעית. (31) שהרי הבית עמד 420 שנה כנ"ל, ובשנה השביעית לבנינו החלו למנות, הרי 414. יוצא שהבית חרב בסוף שביעית שניה של יובל תשיעי.

שנראה שם מדברי רבנן (עיי' רש"י שם). וכאן, כנראה, חזר בו רבינו, ונקט שאפילו דברי ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא שהלכה כמותו (להלן הלכה יד), יש מצוה לבית-דין לקדש ולומר "מקודשת השנה", וכן כתב החינוך מצוה שלב (ועיי' מנחת-חינוך שם). (5) בספרא בהר פרשה ב הלכה א: "וספר לך, בבית-דין". וסובר רבינו, שהכוונה היתה למשה שהוא במקום שבעים ואחד (סנהדרין טז.), וראה בספר המצוות לעם, שם בהערה נוספת י. [ודין קידוש יובל, שהוא צריך לבית-דין הגדול, נלמד ממה שאמרו בראש השנה שם לדברי רבנן החולקים על ר"י בנו של ריב"ב, ולמדו מהפסוק "וקדשתם וגו' החמשים שנה" - שנה אתה מקדש, ואי אתה מקדש חדשים", וקידוש חדשים הוא על-ידי בית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). ואף-על-פי שאין הלכה כרבנן, אלא כר"י בנו של ריב"ב, ראה למעלה, לא מצינו שר"י בנו של ריב"ב חולק עליהם בזה. ואין הכוונה לשבעים ואחד, אלא לשלשה מתוך בית-דין הגדול, ראה בספר המצוות לעם, שם הערה נוספת נח].

ב. ומאימתי התחילו למנות? מאחר ארבע עשרה שנה⁶ משנכנסו לארץ. שנאמר⁷: שש [שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך - עד שיהיה כל אחד מפיר את ארצו; ושבע שנים⁸ עשו] בכבוש הארץ, ושבע שנים בחלוק. נמצאת אומר: בשנת שלש וחמש מאות ואלפים ליצירה, מראש השנה¹⁰ מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה¹¹ ליצירה¹², התחילו למנות. ועשו שנת עשר וחמש מאות¹³ ליצירה, שהיא שנת אחת ועשרים¹⁴ משנכנסו לארץ, שמטה. ומנו שבע שמטות וקדשו שנת החמשים, שהיא שנת ארבע ושלשים¹⁵ משנכנסו לארץ.

6) ערכין יב: (7) ספרא, תחילת פרשת בהר הלכה ב. וראה להלן הלכה ח. (8) ערכין יג. (9) כלומר, בסוף השנה השלישית, והיינו מתחילת השנה הרביעית. שהרי מונים מאחר מולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה, ראה להלן. (10) של שנת חמש מאות וארבע. (11) בעבודה זרה ט. אמרו, שמבריאת העולם עד תקופת אברהם, אלפיים שנה של תוהו, ומאברהם התחילו אלפיים של תורה, וארבע מאות ארבעים ושמונה שנים עד מתן תורה. לכשנוסיף את ארבעים השנה שהיו במדבר עם י"ד שכבשו וחילקו, הרי אלפיים חמש מאות ושנים שנה. (12) כיון שלדעת ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם, הכוונה לכ"ה באלול, אלא שכיון שהאדם נברא ביום ו', והוא עיקר הבריאה, לכן אנו מונים מראש השנה, וראה בראש השנה ח. בתוספת ד"ה לתקופות, ובכסף-משנה. (13) כלומר: לפי המנין ממולד אדם הראשון, שהיא שנה שניה ליצירה (ר"י קורקוס). וראה למעלה. (14) עם י"ד שכבשו וחילקו, כנ"ל. כן הוא בספרא שם סוף הלכה ג. ובקידושין מ: "גדול תלמוד (מתן תורה) שקדם וכו', לשמיטין ששים ואחת (ארבעים שנה שבמדבר, ועשרים ואחת שכתב רבינו כאן), ליובלות מאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. שְׁנַת יוֹבֵל⁴² אֵינָה עוֹלָה מִמִּנְיָן שְׁנֵי הַשָּׁבוּעִים⁴³, אֲלֵא שְׁנַת תְּשַׁע וְאַרְבָּעִים - שְׁמִטָּה, וְשְׁנַת חֲמִשִּׁים - יוֹבֵל, וְשְׁנַת חֲמִשִּׁים וְאַחַת - תַּחֲלַת שָׁשׁ שָׁנִים שֶׁל שָׁבוּעַ. וְכֵן בְּכָל יוֹבֵל וְיוֹבֵל.

(42) כלומר, כשהיובל נהוג, שכל יושביה עליה כמו בזמן בית ראשון. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (43) ברייתא בנדירים סא. ובעוד מקומות, כחכמים ולא כרבי יהודה.

ח. מִשְׁגָּלָה⁴⁴ שֶׁבֵט רְאוּבֵן וְשֶׁבֵט גָּד וְחֲצִי שֶׁבֵט מְנַשֶּׁה בָּטְלוּ הַיּוֹבְלוֹת; שְׁנֵי אֲמָר: וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ - בְּזִמְנָן שֶׁפֶל יוֹשְׁבֵיהָ עָלֶיהָ. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְעַרְבְּבֵי שֶׁבֵט בְּשֶׁבֵט, אֲלֵא פֶלֶן יוֹשְׁבֵים בְּתַקְנָן⁴⁵. בְּזִמְנָן⁴⁶ שֶׁהַיּוֹבֵל⁴⁷ [נוהג בְּאֶרֶץ] - נוהג בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁴⁸; שְׁנֵי אֲמָר: יוֹבֵל הִיא - בְּכָל מְקוֹם, בֵּין בְּפָנֵי הַבַּיִת בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁴⁹.

(44) ברייתא בערכין לב: ובספרא פרשת בהר פרק ב הלכה ג. (45) וכל אחד מכיר את ארצו, כנ"ל בהלכה ב. וראה בהערות שם. (46) ראש השנה ט: וקידושין לח: (47) שם. (48) לגבי שילוח עבדים (שם ושם). (49) אם כל יושביה עליה, כנ"ל.

ט. וּבְזִמְנָן⁵⁰ שֶׁהַיּוֹבֵל נוהג - נוהג דִּין עֶבֶד עֲבָרִי⁵¹, וְדִין בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה⁵², וְדִין שְׂדֵה חֲרָמִים⁵³, וְדִין שְׂדֵה אֲחֻזָּה⁵⁴, וּמְקַבְּלֵי גֵר תּוֹשָׁב⁵⁵, וְנוֹהֲגֵת שְׁבִיעִית בְּאֶרֶץ וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים⁵⁶ בְּכָל מְקוֹם מִן הַתּוֹרָה. וּבְזִמְנָן שְׁאִין הַיּוֹבֵל [נוהג] - אֵינוֹ נוהג אַחַד מִפְּלֵ אֵלוֹ, חוּץ מִשְׁבִּיעִית בְּאֶרֶץ וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים בְּכָל מְקוֹם מִדְּבָרֵיהֶם⁵⁷, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְצוֹ⁵⁸.

(50) ברייתא בערכין כט. (51) היינו שיכולים בית-דין למכרו בגנבתו, וכן הוא מוכר עצמו. וראה בפ"א מהלכות עבדים הלכה י. ובברייתא שם נתנו טעם לדבר: שנאמר (ויקרא כה, מ): "עד שנת היובל יעבוד עמך". הרי שהמדובר בזמן שהיובל נהוג. (52) הנזכר להלן בפרק יב. וטעמו של דבר: שנאמר בפרשת בתי ערי חומה (שם, ל) "לא יצא ביובל". משמע שהדבר תלוי ביובל (ברייתא שם). וראה להלן שם הלכות טו-טז. (53) שם, כרבי שמעון בן יוחאי, שנאמר (שם כז, כא): "והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה' כשדה החרם". ושדה חרמים, היא שדה שהחרימה לברך הבית או לכהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין וחרמין. (54) שם: שנאמר (שם כה, כח): "ויצא ביובל ושב לאחוזתו". ושדה אחוזה, היא שדה שירשה אדם ממורישו ומכרה. (55) שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה-זרה, אלא שהוא אוכל נבלות. ושם: אמר רב ביבי, מאי טעמא, אתיא טוב טוב. כתיב הכא (אצל עבד, בדברים טו, טז), "כי טוב לו עמך", וכתיב התם (אצל גר תושב, שם כג, יז), "בטוב לו, לא תוננו". ומכאן שגר תושב נהוג (שאנו מצווים להחיותו) רק כשעבד עברי נהוג, דהיינו כשהיובל נהוג, כנ"ל. (56) ראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם. ומפורש בדברי רבינו ששמיטת קרקע בשביעית תלויה

(32) צ"ע, לשם מה אריכות לשון זו. (33) כלומר, שהרי אלף ומאה הן עשרים ואחד יובלות, נמצא שהשנה בה עמד רבינו היא השמיטה הראשונה ליובל הכ"ב. אלא שהלשון כאן מוזרה במקצת. ולשיטה זו, מנו יובלות לקדש שמיטות, כנ"ל, בין בזמן הבית ובין לאחריו עד היום הזה, כחכמים בערכין לג. ולא כרבי יהודה, וכדלהלן בהלכה ז.

ה. אֲבָל כָּל הַגְּאוּנִים אֲמָרוּ, שֶׁמִּסְרַת הִיא בִּידֵיהֶם אִישׁ מִפִּי אִישׁ, שֶׁלֹּא מִנּוּ בְּאוֹתָן הַשָּׁבָעִים שְׁנָה שֶׁבִּין חֲרָפֵן בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִנְיָן בֵּית שְׁנֵי אֲלֵא שְׁמִטוֹת בְּלָבַד בְּלֵא יוֹבֵל. וְכֵן מִשְׁחָרֵב בְּאַחֲרוֹנָה לֹא מִנּוּ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים³⁴, אֲלֵא שְׁבַע שְׁבַע בְּלָבַד מִתַּחֲלַת שְׁנַת הַחֲרָפֵן. וְכֵן עוֹלָה בְּגִמְרָא עֲבוּדָה זְרָה³⁵ הַשְּׁבוּן זֶה שֶׁהוּא קְפָלָה³⁶.

(34) בפני עצמה. ולפי זה, מה שאמרו שם לב: מנו יובלות לקדש שמיטין, הוא רק בזמן בית שני, וכדלהלן בפ"ב סוף הלכה טו, שעשו כן דוגמת מה שהיו עושין בזמן בית ראשון, כשכל יושבי הארץ היו עליה, והיתה קדושה בשנת היובל כשביעית. אבל לאחר החורבן, לא מנו יובלות כלל. ודברי הכסף-משנה כאן תמוהים. (35) ט: שאמרו שם: "האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד, ניטפי חד שתא, ונחשוב כללי כיובלי ופרטי כשבוע, ונשקול ממאה תרי (כלומר, שתי שנות היובל שבכל מאה שנה), ונשדי אפרטי, ונחשיבינהו לפרטי בשבוע, וידע כמה שני בשבוע". משמע מכאן שמחלקים אף את היובלות בשבע. (36) כלומר, שהגאונים הורו כשבשון זה, לא מטעם שהוכיחו כן מן הגמרא, אלא שקיבלו כן איש מפי איש, כנ"ל.

ו. וְשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה יְדוּעָה הִיא וּמְפָרְסָמָת אֲצֵל הַגְּאוּנִים וְאֲנָשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵלֶן לֹא מִנּוּ אֲלֵא לְשְׁנֵי חֲרָפֵן, מִשְׁלִיכִין אוֹתָן שְׁבַע שָׁבַע. וְלִפִּי הַשְּׁבוּן זֶה, תְּהִי שְׁנָה זו, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁבַע וּמֵאָה וְאֶלֶף לְחֲרָפֵן, מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית³⁷. וְעַל זֶה אָנוּ סוֹמְכִין, וְכִפִּי הַשְּׁבוּן זֶה אָנוּ מוֹרִין לְעִנְיָן מְעַשְׂרוֹת³⁸ וְשְׁבִיעִית³⁹ וְהַשְּׁמִטָּה כְּסָפִים; שֶׁהַקְּפָלָה⁴⁰ וְהַמְעַשָּׂה⁴¹ עֲמוּדִים גְּדוֹלִים בְּהַרְבָּא, וּבְהֵן רְאוּי לְהַתְּלוֹת.

(37) שכשנחלק 1107 ל-7, נמצא 158 שמיטות, ושנה אחת נותרת, שהיא מוצאי שביעית. וכמו כן השנה שלנו: חמשת אלפים ושבע מאות ועשרים ליצירה, שהיא אלף ושמונה מאות ותשעים ואחת לחורבן הבית, היא מוצאי שביעית. (38) כלומר, לענין חלוקת שנות המעשרות: מעשר שני בשנה ראשונה שניה רביעית וחמישית, ומעשר שני בשלישית וששית (פ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה ד). (39) שמיטת קרקע. (40) היא מסורת הגאונים הנ"ל. (41) שכן היו נוהגים בארץ ישראל, כנ"ל. וראה בחו"מ סימן סג סעיף א בביאור הגר"א אות ת, וכן בחזון-איש שהאריכו בביאור שיטת רבינו. ובקונטרס "לשנת השמיטה" של הרא"י דלנסקי ב"התורה והמדינה" תשי"ט עמוד שיח העתיק מה שכתוב על מצבות עתיקות שנתגלו, והכתוב שם נוטה לשיטת הראשונה שכתב רבינו למעלה הלכה ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**וְכָל יְחִיד וְיְחִיד⁷⁴ חָיֵב לְתַקֵּעַ כָּל זְמַן שְׁפִיט דִּין
יּוֹשְׁבֵינָהוּ⁷⁵ וְשָׁלָא בְּפִנֵי בֵּית דִּין⁷⁶;**

68) שכשם ששופר של ראש השנה אינו אלא מקרן כבשים כפוף (פ"א מהלכות שופר הלכה א), כן בשופר של יובל, כחכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה. והוא-הדין שהם שוים בשיעורם ובכל הדינים השייכים לגוף השופר, והנזכרים בהלכות שופר שם. 69) שם. 70) משנה שם. ושם נאמר גם "ולברכות". והביאו רבינו בפ"ב מהלכות תפילה הלכה ח. 71) ברייתא שם ל: 72) אפילו בשבת. וראה להלן. 73) היינו, בבית-דין הגדול (ספר המצוות, עשה קנג). והברייתא תלתת את הדבר בבית-דין "שקידשו בו את החודש". וייתכן שטעם הדבר הוא, שכשם שלקידוש החודש אין צורך בכל ע"א הדיינים של בית-דין הגדול אלא בשלשה מתוכם בלבד, הוא-הדין לענין תקיעה ביובל. וראה שם הערה נח. 74) כנ"ל. 75) ראש השנה שם, כרבי. 76) כלומר, אפילו שלא בפני בית-דין.

**יב. ובראש השנה⁷⁷ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת⁷⁸ - לֹא הָיָה
תּוֹקְעִין אֲלָא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ⁷⁹, וְאֵין
כָּל יְחִיד וְיְחִיד תּוֹקֵעַ אֲלָא בְּפִנֵי בֵּית דִּין⁸⁰.**

77) ברייתא שם. 78) אבל אם חל ראש השנה בחול, תוקעין בכל מקום (גמרא שם). 79) כנ"ל. 80) ובזמן שהם יושבים, כנ"ל. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכות ח"ט. ובספרא שם פ"א הלכה ה: "ביום הכיפורים, אפילו בשבת וכו'. יכול אף תרועת ראש השנה תהיה דוחה את השבת וכו', אם כן למה נאמר בעשור לחודש, אלא בעשור לחודש דוחה את השבת בכל ארצכם (היינו, אף שלא בפני בית-דין שקידשו את החודש, ובלבד שהוא בזמן שהם יושבין, כנ"ל), ואין תרועת ראש השנה דוחה שבת בכל ארצכם אלא בבית-דין בלבד".

**יג. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים⁸¹ מְעַפְּבִין בַּיּוֹבֵל⁸²: תְּקִיעָה⁸³,
וְשְׁלוֹחַ עֲבָדִים, וְהַחֲזֵרֶת שְׂדוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. וְזוֹ הִיא
שְׁמִשְׁת קָרְקָע⁸⁴.**

81) ראש השנה ט: כחכמים, ולא כר' יהודה ור' יוסי. 82) שאם לא עשו אחד משלשתם, לא נתקדשה השנה בקדושת יובל, ואינה אסורה בזריעה ובכל העבודות האסורות בשמיטה, ראה ברש"י ובתוספות שם. וכנראה שהקידוש (ראה למעלה הלכה א) אינו מעכב, וראה במנחת-חנינון מצוה שלב. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כה, ט"א) "והעברת שופר תרועה וגו' תעבירו שופר וגו' וקראתם דרוו וגו' יובל היא וגו' ושבתם איש אל אחוזתו וגו' לא תזרעו וגו'". והמלים "יובל היא" מורות על עיכוב, כלומר, רק באופן זה הוא יובל ולא באופן אחר, ומה הוא האופן שעל-ידו נתקדש היובל, שופר תרועה וקריאת דרוו האמורים לפני הפסוק "יובל היא", והחזרת שדות הנאמרה לאחריו ומקרא נדרש לפניו ולפניו וגם לאחריו. 83) לא מבורר לאיזו תקיעה נתכוין רבינו, אם לתקיעה של בית-דין או לתקיעה של כל יחיד ויחיד (ראה למעלה הלכה י). ובראש השנה שם אמרו: "זו (=תקיעת שופר) מסורה

ביובל. וצ"ע, מהיכן למד זאת רבינו, שהרי מה שאמרו בברייתא בגיטין לו. "בזמן שאתה משמט קרקע, אתה משמט כספים וכו'", מפרש רבינו שהכוונה ליובל, אבל שביעית אף בזמן הזה היא מן התורה, כמו שביאר הכסף-משנה בכמה מקומות. 57) בכסף-משנה מפרש שזה עולה רק על שמיטת כספים. ואילו שביעית בארץ, היא מן התורה אף בזמן הזה. וראה בספר המצוות לעם, עשה קלה, והערה נוספת תקצו שם. 58) למעלה שם הלכה ג לענין שמיטת כספים. וראה בר"י קורקוס שדקדק מכאן כדברי הכסף-משנה שאין הכוונה אלא לשמיטת כספים, שביאר כן בפ"ט שם. ואילו בשביעית הארץ לא ביאר עוד מאומה, אבל בכתב-יד הנוסחא: "חוץ משביעית בארץ מדבריהם, והשמטת כספים וכו'" (ר"י קורקוס). וכן הוא בחינוך (מצוה של) לפי דפוס וויניציא. ולפי"ז מפורש שגם שביעית הארץ אינה אלא מדבריהם, וראה בפאת-השולחן.

**י. מִצְוֹת עֲשֵׂה⁵⁹ לְתַקֵּעַ⁶⁰ בַּשּׁוֹפָר בְּעֵשְׂרֵי יְהִיּוֹת⁶¹
בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל. וּמִצְוָה זוֹ מְסוּרָה לְבֵית דִּין⁶² תְּקִלָּה⁶³,
וְשִׁנְאָמֵר: וְהִעֲבַרְתָּ⁶⁴ שׁוֹפֵר תְּרוּעָה; וְכָל יְחִיד וְיְחִיד⁶⁵
חָיֵב לְתַקֵּעַ, וְשִׁנְאָמֵר: תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר. וְתוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר
תִּשְׁעָ, פְּדִרְךָ שְׁתוֹקְעִין פְּרָאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁶. וּמַעֲבִירִין
שׁוֹפָר בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל⁶⁷.**

59) ראה בספר המצוות, עשה קלו. 60) ולענין תקיעת ראש השנה, כתב רבינו שם בפ"א מהלכות שופר הלכה א, שהמצוה היא לשמוע. והסביר רבינו בספר המצוות שם, "שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החירות, ושהיא חלק מן ההכרזה, והוא אמרו: וקראתם דרוו בארץ (ולכן עיקר המצוה התקיעה, דהיינו לאחריים, לפרסום הדבר), ואין ענינה כענין תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'" (ולכן עיקרה השמיעה, וההתעוררות כתוצאה ממנה). וראה בהערות שם. 61) הוא יום הכיפורים. 62) הגדול. 63) כלומר, כן הוא הסדר: בתחילה תוקעין בבית-דין, ואחר-כך תוקעים כל ישראל, שהרי כן אמרה תורה "והעברת" (היינו בית-דין) ואח"כ "תעבירו" (כל אחד ואחד מישראל). וראה בקרית ספר, ובמנחת-חנינון מצוה שלא. 64) כלומר, בראש הענין כתוב: וספרת לך וגו'. ושם הכוונה לבית-דין הגדול בלבד, כנ"ל בהלכה א, ולכן גם האמור להלן "והעברת", הכוונה לבית-דין. וכן מפורש בראש השנה ט: 65) ראש השנה ל. וספרא פ בהר פרשה ב הלכה ה. 66) משנה שם לג: ובמשנה שם כו: שוה היובל לראש השנה לתקיעה. וראה בפ"ג מהלכות שופר הלכה א. 67) שנאמר: "תעבירו שופר בכל ארצכם". והכוונה, לפרסם את חירות העבדים. ודוקא בגבול ישראל, אבל בחוץ לארץ לא, כמפורש בירושלמי ראש השנה פ"ד סוף הלכה א (אור שמח).

**יא. שׁוֹפָר שֶׁל יּוֹבֵל וְשֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶחָד הוּא לְכָל
דְּבָר⁶⁸. וְאֶחָד⁶⁹ רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאֶחָד הַיּוֹבֵל לְתַקִּיעוֹת⁷⁰,
אֲלָא שְׁפִיבּוֹל⁷¹ תּוֹקְעִין⁷² בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ
אֶת הַחֹדֶשׁ⁷³ בֵּין בְּבֵית דִּין שֶׁלֹּא קִדְּשׁוּ בּוֹ אֶת הַחֹדֶשׁ,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּתַחֲלֹתָ¹⁰³, וְשָׁבִיעִית אֵינָה מְשַׁמֶּטת פְּסָפִים אֶלָּא בְּסוֹפָהּ¹⁰⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנו¹⁰⁵.

99) סיפרא שם הלכה ו. (100) כלומר, השמטת הקרקע שהיא חזרת השדות לבעליהן ביובל. (101) ראה בספר המצוות, עשה קלח. (102) ערכין כח: (103) סיפרא שם פרק ב הלכה א: "וכשהוא אומר, וקדשתם את שנת החמשים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה". וכן הוא בראש השנה ח: בברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא. והיינו ביום הכיפורים, ראה למעלה הלכה יד. (104) שנאמר: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה". (105) למעלה בפ"ט הלכה ד.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

1) יבאר שארץ ישראל המתחלקת לשבטים לא תמכר לצמיתות. לא ימכור אדם ביתו או שדה אחוזתו אלא-אם-כן העני. הקנים והזמורות שבתוכה. דין הלוקח שדה אחוזה ונטעה אילנות. ואם מותר לגאול בפחות משתי שנים. ודין מכרה בשנת היובל עצמה. ואילנות אם חוזרין לבעלים ביובל. לעולם מייפין כח המוכר שדה אחוזה, הרוצה למכור שדות אחרות לגאול הראשון. אם רצה לגאול חצי השדה. נותן שדהו במתנה. האחין שחלקו. והיורש את אשתו.

א. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל² הַמִּתְחַלֶּקֶת לְשִׁבְטִים אֵינָה נִמְכָּרֶת לְצִמִּיתוֹת³, שֶׁנֶּאֱמָר: וְהָאֶרֶץ⁴ לֹא תִמְכַּר לְצִמִּיתוֹת. וְאִם מְכַר לְצִמִּיתוֹת - שְׁנֵיהֶם⁵ עוֹבְרִין בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁶. וְאִין מַעֲשִׂיהֶן מוֹעִילִין⁷, אֶלָּא תַחֲזֹר הַשְּׂדֵה לְבִעֻלָּיהָ בַיּוֹבֵל.

2) ולא חוץ לארץ, כדלהלן. 3) [כלומר, הארץ המתחלקת לשבטים, שנמכרת לזמן, אינה נמכרת לצמיתות, אבל ירושלים שלא נתחלקה לשבטים (יומא יב.) ואין משכירין בה בתים (שם). וכל זה בפ"ז מהל' בית הבחירה הי"ד), וכל-שכן שאין מוכרים בה בתים ('אבות דרבי נתן' פרק לה), כיון שגם מכירה לזמן אינה מכירה, לא שייך בה האיסור של מכירה לצמיתות. ולשון 'אבות דרבי נתן' שם: "ואין מוכרין הבית לצמיתות בתוכה (=בירושלים)". וצריך עיון. וראה במדרש תנחומא פ' בהר סוף סי' א. (4) היינו, הארץ הידועה, והיא ארץ ישראל. (5) שהרי על ידי שניהם, נעשית המכירה. (6) אבל אינם לוקין על לאו זה, מכיון שלא הועילו מעשיהם, וכן כתב רבינו בפ"ז מהל' בכורות ה"ה, שכל שאין המעשה מועיל, אינו לוקה. ולכן לא מנה רבינו לאו זה בפ"ט מהל' סנהדרין, בין הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה להלן. (7) ב'ירושלמי' דמאי פ"ה ה"ח, הביאו רביה מפסוק זה "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ", למי שסובר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (ועי' פ"א מהל' תרומות ה"י) - הרי שאין מעשיהם מועילים, כדברי רבינו. וראה בהשגות הרמב"ן ל'ספר המצוות' לא-תעשה רכז. והרדב"ז כתב שדעת רבינו כרבא (תמורה ד:): "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד לא מהני". וכן נראה מדברי ה'חינוך' סוף מצוה שלט, שכתב בדעת רבינו שחייב מלקות, וזוהי

לביית-דין", ואם כן התקיעות של היחידים (ראה למעלה שם) אינן מעכבות (וראה בסוף ההלכה הסמוכה). אבל צריך עיון, שהרי תקיעות אלו, שנלמדו מ"תעבירו שופר", סמוכות בתורה למלים "ויובל היא" יותר מתקיעות של בית-דין. (84) הנזכרת בברייתא בגיטין לו. כלומר, ולא שביעית, כדעת יתר הראשונים. וראה למעלה בפ"ט הלכה ב, ובהערות שם.

י. מְרֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁵ עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים לֹא הָיוּ עֲבָדִים⁸⁶ נִפְטָרִים לְבִתְיָהֶן⁸⁷ וְלֹא מִשְׁתַּעֲבָדִין לְאֲדוֹנֵיהֶם⁸⁸, וְלֹא הַשְּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבִעֻלָּיהֶן⁸⁹, אֶלָּא עֲבָדִים אוֹכְלִין וְשׂוֹתִים וְשֹׁמְתִים⁹⁰ וְעִטְרוֹתֵיהֶם⁹¹ בְּרֹאשֵׁיהֶם. בְּיָוֶן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים, תִּקְעוּ בֵּית דִּין⁹² בְּשׁוֹפָר, נִפְטְרוּ עֲבָדִים לְבִתְיָהֶן וְחֲזְרוּ שְׂדוֹת לְבִעֻלָּיהֶן.

85) ברייתא של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא בראש השנה ח: (86) עברים. (87) שמא לא יתקעו בית-דין בשופר ביום הכיפורים, ותקיעה היא אחת משלשת הדברים המעכבים את היובל, כמפורש למעלה (מנחת חינוך, מצוה שלא). (88) שמא יתקעו ביום הכיפורים, ויהיה היובל למפרע מראש השנה. (89) סיפרא פ' בהר פרק ב הלכה א. (90) על חירותם. (91) דרך החירות, כמו שאמרו בצדיקים שבעולם הבא, ש"יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז.). וכן היו נוהגים חתנים וכלות, ראה סוטה מט. (92) שהרי להם מסורה מצוה זו תחילה, כנ"ל בהלכה י. וראה בהלכה הקודמת.

טו. דִּין הַיּוֹבֵל⁹³ בְּשִׁבִּית הָאֶרֶץ וְדִין הַשְּׁמִטָּה אֶחָד הוּא לְכֹל דָּבָר. כֹּל שֶׁאֶסֶר בְּשָׁבִיעִית מְעַבְדֶּת הָאֶרֶץ⁹⁴ - אֶסֶר בְּשָׁנַת יוֹבֵל, וְכֹל שֶׁמְתָר בְּשָׁבִיעִית - מִתָּר בַּיּוֹבֵל, וּמְלֹאכּוֹת שְׁלוֹקִין עֲלֵיהֶן בְּשָׁבִיעִית⁹⁵ - לֹאִקִּין עֲלֵיהֶן בַּיּוֹבֵל. וְדִין פְּרוֹת שָׁנַת יוֹבֵל בְּאֶכְיֵלָה⁹⁶ וּבְמִכְרָה⁹⁷ וּבְבַעֲרוֹר⁹⁸ - פְּדִין פְּרוֹת שָׁבִיעִית לְכֹל דָּבָר.

93) בסיפרא שם פרק ג הלכה ב: "לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזריה, כשם שנאמר בשביעית, כך נאמר ביובל". וראה בספר המצוות לעם, לא-תעשה רכז, ובהוספה בהערה רסב. (94) בספר המצוות שם כתב גם עבודת האילן. (95) כמו זריעה וזמירה, קצירה ובעירה, שלוקין עליהן מן התורה, כנ"ל בפ"א הלכה ב, וחפירה חרישה ועוד, שלוקים עליהן מדרבנן, שם הלכה ד. (96) כלומר, שיש לאכלם ולא לשרפם ולהפסידם, וכן שלא לשנותם מברייתם, כנ"ל בפ"ב הלכה ג. (97) שאין עושים בהם סחורה, אלא באופנים שזכרו בפ"ו. (98) כנ"ל בפ"ז הלכה א.

טז. יְתָרָה⁹⁹ שָׁבִיעִית עַל הַיּוֹבֵל, שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטת פְּסָפִים וְלֹא יוֹבֵל. וְיִוְתָר יוֹבֵל עַל הַשְּׁבִיעִית, שֶׁהַיּוֹבֵל מוֹצִיא עֲבָדִים וּמְשַׁמֵּט קֶרְקַע. וְזֶהוּ¹⁰⁰ דִּין מְכִירַת שְׂדוֹת הָאֲמֹרוֹת בַּתּוֹרָה, וְהִיא מְצוּת עֲשֶׂה¹⁰¹, שֶׁנֶּאֱמָר: גֹּאֲלָה תִתְּנוּ לְאֶרֶץ. יוֹבֵל¹⁰² מְשַׁמֵּט קֶרְקַע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלוקח עד שנת היובל - תחזור לפעלים בלא דמים²⁸. שְׁנָאֲמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכַר לְךָ²⁹.

(24) מיום המכירה. (25) אם כן, נתן עשרה דינרים לשנה. (26) לפדות. (27) היינו, אף-על-פי שאכל כבר רוב הזמן, אין אומרים, שלא יחזיר לו המוכר את העודף. (28) שנאמר (שם, כח) "ואם לא מצאה ידו די השיב לו וגו' ויצא ביובל". (29) זה מוסב על מה שלמעלה, שמחשב לפי השנים שאכל ולפי השנים שנותרו.

ו. מְכָרָהּ³⁰ לֹא וְהִיא מְלֵאָה פְּרוֹת, וְלֹאֲחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים גָּאֲלָהּ - אֵינּוּ יָכוֹל לֵאמֹר לוֹ: הַחֲזִירָנָה לִי מְלֵאָה פְּרוֹת כְּמוֹ שְׁמִכְרֵתִי לְךָ. לְפִיכֶךָ, אִם מְכָרָהּ לֹא מְלֵאָה פְּרוֹת לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה³¹, וּגְאֲלָהּ אַחֵר שְׁתֵּי שָׁנִים - הֲרִי זֶה אוֹכַל שְׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת³² בְּשְׁתֵּי הַשָּׁנִים, וְאֵינּוּ מְחַשְׁבִּים עִמּוֹ אֶלָּא לְפִי שְׁתֵּי שָׁנִים בְּלִבְדּוֹ; שְׁנָאֲמַר: עַל פִּי הַשָּׁנִים³³, לֹא עַל פִּי הַתְּבוּאוֹת.

(30) משנה בערכין כט, ב. וברייתא ל, א. והוא מ'סיפרא' שם סוף פ"ג. (31) אף-על-פי שהמכירה היא לשתי שנים מתע, כדלהלן ה"ט, בכל זאת יש חידוש בדבר, שאין אומרים כאן ששלושים יום קודם ראש השנה יחשבו כשנה, כדרך שאומרים לענין ערלה (פ"ט מהל' מעשר שני ה"ח). וכן הוא ב'שיטה מקובצת' ערכין שם. (32) היינו, התבואה שהיתה בשעת המכירה, ושתי התבואות של שתי השנים. (33) פסוק זה נאמר לענין מקדיש שדה אחוזה. וב'סיפרא' ובערכין שם, למדו זאת ממה שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך". כלומר, כל התבואות של השנים הללו.

ז. הַקָּנִים³⁴ וְהַמְזוּרוֹת וּפְרוֹת שֶׁקָּמָה לְשִׁבְתוֹכָהּ - הֲרִי הֵן שֶׁל לֹקֵחַ בְּשָׂאֵר הַפְּרוֹת שְׁלָהּ. אֲבָל³⁵ אֵילָן שְׁנִכְסָח אוֹ שְׁיָבֵשׁ - שְׁנִיחֵן אֲסוּרִין בּוֹ³⁶. פִּיֶּצֵד יַעֲשֶׂה? יִמְכַר³⁷ וְיִלְקַח בְּדָמָיו קָרְקַע, וְהִלֻּקַח אוֹכַל פְּרוּתֶיהָ עַד שֶׁתִּגָּאֵל³⁸ הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ.

(34) תוספתא ערכין פ"ה ה"א. (35) שם. וראה בברייתא בבא-מציעא עט, א. ומפרש אותה רבינו לענין מכר, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם בשם ר"ח. (36) המוכר אסור בו, שהרי האילן משועבד ללוקח, והלוקח אסור להשתמש בהם, שהרי כלה קרנו של המוכר. (37) האילן היבש. (38) קודם היובל בפדיון, או בשנת היובל, בלא דמים, כנ"ל.

ח. הַלֹּקֵחַ³⁹ שָׂדֶה אֲחִזָּה וְנִטְעָה אֵילָנוֹת⁴⁰ וְהַשְּׂבִיחָה, כְּשֶׁהִיא חֲזוּרָה בַיּוֹבֵל - שְׁמִין שְׂבַח הָאֵילָנוֹת⁴¹ שְׂבִיחָה, וְנוֹתֵן בְּעַל הַשָּׂדֶה דָּמֵי הַשְּׂבַח לְלֹקֵחַ; שְׁנָאֲמַר: וְיִצֵּא מִמֶּכֶר פִּיתוֹ⁴² - מִמֶּכֶר חֲזוּר, וְלֹא הַשְּׂבַח.

(39) ברייתא בבא-מציעא קט, א. (40) הוא-הדין אם עלו האילנות מאליהם ('חזון איש'), אלא שכוונת רבינו לומר, שדוקא שבח שאינו בגוף הקרקע שמין ללוקח, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, כגון שחרש את הקרקע והשביחה.

דעתו של רבא (שם) ד"לקי משום דעבר אמירא דרחמנא", אבל זה נסתר מדברי רבינו בהל' בכורות שם, ראה למעלה.

ב. וְהַמּוֹכֵר⁸ שָׂדֶה לְשָׁשִׁים שָׁנָה - אֵינָה יוֹצֵאָה בַיּוֹבֵל; שְׁאִין⁹ חֲזוּר בַיּוֹבֵל אֶלָּא דְבָר הַנִּמְכָּר סִתְּמִים¹⁰ אוֹ הַנִּמְכָּר לְצִמְתוֹת¹¹.

(8) בבא-מציעא עט, א. (9) שם: "מי שאין שם יובל (היינו, אלמלא היובל) - נצמתת, יש שם יובל - אינה נצמתת, יצתה זו (שנמכרה לששים שנה), שאף-על-פי שאין שם יובל - אינה נצמתת". (10) שבלי היובל היה הדבר חלוט ללוקח לעולם. (11) בפירוש.

ג. לֹא יִמְכַר¹² אָדָם בֵּיתוֹ¹³ אוֹ שָׂדֶה אֲחִזָּתוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲזוּרִין אַחֵר זְמַן¹⁴, אֶלָּא אִם פֶּן הָעֵנִי; שְׁנָאֲמַר: וְכִי יִמוּךְ אַחִיד וּמְכַר מְאִחָתוֹ. אֲבָל לְמַכַּר וְלִהְיֵיחַ הַדָּמִים בְּכִסּוֹ אוֹ לַעֲשׂוֹת בְּהֵן סְחוּרָה אוֹ לְקַח בְּהֵן פְּלִים אוֹ עֲבָדִים וּבִהְמָה - אֵינּוּ רְשָׁאִי; אֶלָּא לְמִזוֹנוֹת בְּלִבְדּוֹ¹⁵. וְאִם עֲבָר¹⁶ וּמְכַר מְפָל מְקוֹם - הֲרִי אֵלּוֹ מְכוּרִין¹⁷.

(12) 'סיפרא' שם פ"ה ה"א, ותוספתא ערכין פ"ה. (13) [ב'סיפרא' ובתוספתא שם, ליתא "ביתו". ולמדה רבינו מסוגיית הגמרא בקידושין כ, א - שנראה משם שמה שנאמר (ויקרא כה, כט) "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה", מוסב על "כי ימוך אחיד" שלמעלה, ועוד נראה שם שהסדר הוא למכור תחילה שדה ואחר-כך בית, עיי"ש. ואם כן, אם אסור למכור שדה אלא-אם-כן העני, כל-שכן שאסור למכור בית אלא באופן ה"נ"ל]. (14) היינו ביובל, כנ"ל, או לאחר זמן מסוים שקצב בשעת המכר, כנ"ל. (15) אם העני, כנ"ל. (16) תוספתא, שם. (17) שאין זה איסור מפורש, אלא שמדברי הכתוב נראה שאסור למכור שדהו אלא-אם-כן העני.

ד. וְדָנִין בְּבֵית דִּין בְּתֵי עָרֵי הוֹמָה¹⁸, וּבְשָׂדֶה דִּין שָׂדֶה אֲחִזָּה¹⁹. דִּין מוֹכֵר שָׂדֶה אֲחִזָּתוֹ: לְחֻשְׁבִּים²⁰ אֶת הַדָּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹשְׂאֵרוֹת לַיּוֹבֵל²¹; וּבְכָל עֵת שְׂרִירָה לְפָדוֹת - מְחַשְׁבִּים עִם הַלֹּקֵחַ עַל הַשָּׁנִים שְׂאֲכָל, וְגוֹרַע מְדָמֵי הַמְּכָר²², וּמְחִזֵּיר לוֹ הַשָּׂאֵר²³.

(18) כדלהלן פ"ב. (19) המפורש בפרק זה. (20) שנאמר (שם, כז): "וחשב את שני ממכרו והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו, ושב לאחוזתו". (21) היינו, כמה דמים משלם הלוקח עבור כל שנה שהוא מחזיק בשדה. (22) היינו, מהדמים שנתן הלוקח למוכר. ואולי צריך לומר: מדמי המכר. (23) ושב המוכר לאחוזתו, כנ"ל.

ה. פִּיֶּצֵד? הֲרִי הַנּוֹשְׂאֵר לַיּוֹבֵל²⁴ עֶשְׂרֵי שָׁנִים וּמְכַר לוֹ שָׂדֶה בְּמֵאָה דִּינָר²⁵, אֶכְלָה הַלֹּקֵחַ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְרִצָּה הַמּוֹכֵר לְגָאֵל²⁶ - נוֹתֵן לוֹ שְׁבָעִים דִּינָר וּמְחִזֵּיר שָׂדֶה. וְכֵן אִם אֶכְלָה שֵׁשׁ שָׁנִים²⁷ - נוֹתֵן לוֹ אַרְבָּעִים דִּינָר וּמְחִזֵּיר לוֹ שָׂדֶה. לֹא גָאֲלָהּ אֶלָּא הַנִּתְחָה בְּיָד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתב שנה שאכלה קודם. (61) כיון שהשנים הן "שני תבואות", אלא שהוא לא זרע, והפסיד לעצמו. ולפי זה הוא-הדין אם הניחה הלוקח בורה או שניה שנתיים (כסף-משנה, ועי' רדב"ז). ובגמרא שם אמרו שהחידוש ב"נירה", שאין המוכר משלם לו דמי הניר כשהוא גואל את השדה. וכבר רמז רבינו לדין זה בה"ח, שכתב שאין שמין ללוקח אלא את שבח האילנות, אבל לא שבח שבגוף הקרקע, וראה בהערות שם, וב'אור גדול' על משנתנו. (62) ערכין שם, כשמואל שהלכה כמותו בדיני ממונות, ולא כרב. (63) שם: קל-וחומר, ומה מכורה כבר (מלפני היובל), יוצאה (ביובל), שאינה מכורה - אינו דין שלא תמכר. (64) להלן שם.

יב. מְכָרָהּ⁶⁵ שְׁנָה אַחַת לְפָנַי הַיּוֹבֵל - הָרִי הַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל אוֹתָהּ שְׁנָה שְׁנָיִה אַחַר הַיּוֹבֵל; שְׁנָאָמַר: שְׁנֵי תְּבוּאוֹת⁶⁶.

(65) ברייתא שם. (66) וכאן לא שייך הקל-וחומר הנ"ל, שהרי שדה זו מכורה לו מלפני היובל. ומה ששדות אחרות יוצאות ביובל, זה הוא משום שקורא אני בהן: במספר שני תבואות ימכר לך.

יג. מְכָרָהּ⁶⁷ נְקָעִים מְלֵאִים מֵיָם⁶⁸ אוֹ סְלָעִים⁶⁹ שְׁאִינָם רְאוּיִין לְזָרִיעָה - הָרִי זֶה פּוֹדָה בְּפָחוֹת מְשִׁתֵי שְׁנֵים; שְׁנָאָמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת - שְׁדָה הָרְאוּיָה לְתְּבוּאָה הִיא שְׁאִינָה נְגָאֶלֶת אֶלָּא אַחַר שְׁתֵי שְׁנֵים. וְאִם לֹא גָאֶלָה, אָף עַל פִּי שְׁאִינָה רְאוּיָה לְזָרִיעָה - חוֹדֶרֶת לְבַעְעָלִים בְּיּוֹבֵל⁷⁰.

(67) שם יד, ב': "מכר טרשים נגאלין פחות משתי שנים וכו'". וטרשים הוא מקום שאינו ראוי לזריעה. וכיון ששם כה, א - לענין הקדש, הביאו דוגמא למקום שאינו ראוי לזריעה, "נקעים עמוקים עשרה טפחים (ומלאים מים - גמרא שם) או סלעים גבוהים עשרה טפחים", לכן כתבם רבינו כאן כפירוש ל"טרשים". וראה ב'רבינו גרשום' שם, ובפ"ח מהל' ערכין הי"ג. (68) עמוקים עשרה טפחים, כנ"ל. (69) גבוהים עשרה טפחים, כנ"ל. (70) שם: "מאי טעמא, ושב לאחוזתו אמר רחמנא, והאי נמי אחוזה היא", שהרי כאן לא תלתה התורה ב"תבואות".

יד. מְכָרָהּ⁷¹ אֵילָנוֹת⁷² - אֵין נְגָאֶלֶין לְפָחוֹת מְשִׁתֵי שְׁנֵים, שְׁהָרִי רְאוּיִים לְתְּבוּאוֹת⁷³. וְאִם לֹא גָאֶלֶן - אֵינָן חוֹדְרִין לְבַעְעָלִים בְּיּוֹבֵל; שְׁנָאָמַר: וְשֶׁב לְאַחֲזוֹתוֹ - וְלֹא לְאֵילָנוֹת⁷⁴.

(71) שם. (72) שעושים פירות. (73) והרי הם בכלל: במספר שני תבואות ימכר לך, כנ"ל. אבל אילנות סרק יכול לגאול אותם בתוך שתי שנים (רדב"ז). (74) ואף-על-פי שהמוכר אילנות מכר גם קרקע שתחתיהם וביניהם וחוצה להם כמלא האורה וסלו (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב), ייתכן שמדובר כאן באופן שמכר את האילנות לבד (רדב"ז). אולם נראה, שמכיון שאין הקרקע הזאת של הלוקח, אלא שמותר לו להשתמש בה ללקיטת הפירות בלבד (ראה בהערות שם),

וטעמו של דבר, שכל שהוא בגוף הקרקע, הרי זה בכלל "ממכר בית", שחוזר ביובל. וראה להלן הי"א והט"ז. (41) כנ"ל. (42) פסוק זה נאמר בפרשת בתי ערי חומה, ולמדו משם אף לשדה אחוזה.

ט. הַמוֹכֵר⁴³ אֶת שְׁדָהוּ בְּזִמְן שְׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג⁴⁴, כְּמוֹ שְׁבָאֲרָנוּ⁴⁵ - אֵינוֹ מִתֵּר לְגָאֵל⁴⁶ לְפָחוֹת מְשִׁתֵי שְׁנֵים⁴⁷; שְׁנָאָמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת⁴⁸ יִמְכַר לָךְ. וְאֶפְלוּ רִצָּה הַלּוֹקֵחַ⁴⁹ - אָסוּר; שְׁנָאָמַר: בְּמִסְפַּר שְׁנֵים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ - אֵין פְּחוֹת⁵⁰ מְשִׁתֵי שְׁנֵים מֵעַת לְעַת⁵¹ מֵיּוֹם הַמְּכִירָה⁵².

(43) משנה, ערכין כט, ב. וראה ב'סיפרא' שם. (44) היינו, כשכל יושביה עליה. (45) למעלה פ"י ה"ח. (46) המוכר שלא ברצון הקונה. (47) לפני שתהא השדה שנתיים ביד הלוקח. (48) ומיעוט שנים - שתי שנים. (49) שלא ברצון המוכר. ובגמרא שם: "ולא מיבעיא מוכר דקאי ב'עשה' דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך, אלא אפילו לוקח נמי קאי ב'עשה' דבעינן שנים תקנה (= במספר שנים אחר היובל תקנה), וליכא". (50) ברייתא, שם יח, ב. (51) אותו היום ואותה שעה לאחר שנתיים (שם, ועי' רש"י שם). (52) ואין אומרים, שמכיון שהגיע תשרי, הרי זה כאילו כבר עברה שנה (רש"י). ונראה, שבשנה מעוברת, אין חדש העיבור בכלל שתי השנים, שהרי לענין בתי ערי חומה נזקקו לפסוק מיוחד להביא את שנת העיבור (להלן פ"ב ה"ה).

י. וְצָרִיף⁵³ שְׁאִיכַל הַלּוֹקֵחַ שְׁתֵי תְּבוּאוֹת⁵⁴ בְּשְׁתֵי שְׁנֵים וְאַחַר כֵּן יִגְאֵל; שְׁנָאָמַר: שְׁנֵי תְּבוּאוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הִיְתָה אַחַת מְשִׁתֵי הַשְּׁנֵים שְׁבִיעִית⁵⁵ אוֹ שְׁנַת שְׁדָפוֹן⁵⁶ אוֹ יִרְקוֹן⁵⁷ - אֵינָה עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן⁵⁸.

(53) משנה, ו'סיפרא' שם. (54) כלומר, שנתיים שהיו בהן תבואות. וראה בביאורי הגר"א ל'סיפרא' שם. (55) שאסור לזרוע בה, בארץ. (56) לכל העולם, ראה להלן. (57) לכל העולם. בבבא-מציעא קו, א: "או שהיו השנים כשני אליהו". ולהלן שם: "קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו (שלא היתה תבואה בכל העולם), מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל, אף הכא דלא הוי תבואה כלל וכו', דאמר קרא: במספר שני תבואות ימכר לך, שנים שיש בהן תבואה בעולם וכו', שביעית אפקעתא דמלכא היא (ולכן אינה קרויה שנת תבואה - רש"י ו'תוספות')". וכן נראה מלשון רבינו, שכתב "שנת שדפון" ולא כתב "נשתדפה" (רדב"ז). וראה פ"ח מהל' שכירות ה"ה. (58) של שתי השנים, אלא מחזיק בשדה שנה נוספת.

יא. הַנִּיחָה⁵⁹ הַלּוֹקֵחַ בּוֹרָה⁶⁰ שְׁנָה וְאַכְלָה שְׁנָה, אוֹ אֶכְלָה שְׁנָה וְנָרָה שְׁנָה וְלֹא זָרְעָה - הָרִי אֵלוֹ עוֹלִין לְמִנְיָן⁶¹. מְכָרָהּ⁶² בְּשְׁנַת יוֹבֵל עֲצֻמָּה - אֵינָה נִמְכָּרֶת⁶³, וְהַדְּמִים חוֹדְרִין⁶⁴ לְבַעְעָלִים.

(59) שם. (60) כאן כתב רבינו שנה שהובירה קודם, ולהלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנאמר⁹¹: תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ - לְרִבּוֹת אֶת הַמִּתְנָה⁹².

90) משנה, בכורות נב, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. 91) גמרא שם. וצ"ע, אם במתנה יכול הנותן לגאול לפני היובל, כמו בבתי ערי חומה, להלן פי"ב ה"ד (רש"ש שם). 92) יש אומרים כי מתנת רבים אינה חוזרת ביובל (חידושי ר"ע איגר על הרמב"ם בשם הרד"ק ביהושע כד, לג).

כ. הַאֲחִיזִין⁹³ שְׁחֻלְקוּ - פְּלִקוֹחוֹת⁹⁴ הֵן, וּמְחִזְרִין זֶה לְזֶה חֻלְקוּ בַּיּוֹבֵל, וְלֹא תִפְטַל⁹⁵ חֻלְקָתָן מִמְּמֹת שְׁחִיטָה. וְכֵן הַבְּכוֹר⁹⁶ וְהַמְיָבֵם⁹⁷ אֲשֶׁת אַחִיו - מְחִזְרֵי בַּיּוֹבֵל חֻלְקָ שְׁנֵטֵל, וְנוֹטֵל⁹⁸ הַחֻלְקָ שְׁכָנָדוֹ.

93) בכורות שם, כרבי אסי אמר רבי יוחנן. 94) כלומר, כאילו מכר כל אחד לחבירו את חלקו תמורת חלקו של שני שקיבל הוא. ואין אנו אומרים "ברירה", שהוברר הדבר שזה חלקו וזה חלקו של השני. 95) שם: "מתלב רב הושעיא, ואלו שאין חוזרין ביובל הבכורה (כלומר, ואם לקוחות הם, היתה הבכורה צריכה לחזור). אמר ליה רבי אלעזר, מאי אין חוזרין, אין חוזרין לבטלה". וסובר רבינו, שאין מבטלים את החלוקה הראשונה ומחלקים מחדש (כפירוש רש"י), אלא מחליפים את חלקיהם (כסף-משנה). 96) במשנה שם: ואלו שאין חוזרין ביובל (כלומר, אין חוזרין לבטלה כנ"ל, הבכורה, והיורש את אשתו והמייבם את אשת אחיו והמתנה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים המתנה כמכר (הלכה כחכמים, כנ"ל. משמע שבשאר הדברים מודים חכמים לרבי מאיר). ובגמרא שם: מאי טעמייהו דרבנן "תשובו", לרבות את המתנה, והני כוליהו ירושה ניהו (ולכן אינם חוזרים ביובל). 97) שירוש כל נכסי אחיו המת (פ"ג מהל' נחלות ה"ז). ולמדו כן בכורות שם, ממה שקראו הכתוב בכור, שנאמר: "והיה הבכור אשר תלד". 98) כנ"ל.

כא. אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ⁹⁹ אֶת אֲשֶׁתוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁפִירְשָׁת הַבַּעַל מִדְּבָרֵיהֶם¹⁰⁰ - עֵשׂוּ חֲזוֹק¹⁰¹ לְדְבָרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, וְאִינוּ מְחִזְרֵי בַּיּוֹבֵל. וְאִם¹⁰² יָרַשׁ מִמֶּנָּה בֵּית הַקְּבוֹרוֹת¹⁰³ - יִחְזִיר לְבָנֵי מִשְׁפַּחָה¹⁰⁴, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפַּחָה¹⁰⁵, וְיִתְּנוּ לוֹ דְּמֵיהַ, וּמִנְכַּיִן¹⁰⁶ לוֹ דְּמֵי קָבֵר אֲשֶׁתוֹ¹⁰⁷, שְׁהָרִי חָיֵב בְּקַבּוּרָתָהּ¹⁰⁸.

99) שם, כנ"ל. 100) ראה פי"ב מהל' אישות ה"ג, ופ"א מהל' נחלות ה"ח. וכוונת רבינו, שהרי אמרו שם, שטעמו של רבי מאיר הסובר שהיורש את אשתו אינו מחזיר ביובל, הוא משום שירושת הבעל דאורייתא, משמע מזה שלמאן דאמר ירושת הבעל דרבנן, ותקנוה לו תחת קבורת אשתו (כנ"ל בהל' אישות שם ה"ב, ד). הרי היא כמכר וחוזרת ביובל. 101) בבא-בתרא קלט, ב: "גבי יובל שויהו רבנן (את הבעל) כיוורש, משום פסידא דידיה" (שלא יצטרך להחזיר לקרובים, כנ"ל). וראה בתוספתא שם ד"ה גבי, וב'אור שמח'. 102) בכורות שם, כרבי יוחנן בן ברוקה. 103) גמרא, שם. 104) ביובל. 105) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם יקברו בקבורת אחרים

לכן לא שייד לומר שהמוכר ישוב לאחוזתו, שהרי לא יצאה מעולם מרשותו.

טו. מְכַרְהוּ שְׂדֵהוּ לְרֵאשׁוֹן, וְרֵאשׁוֹן מְכַר לְשָׁנִי, וְשָׁנִי לְשָׁלִישִׁי, אֶפְלוּ מֵאָה זֶה אַחֵר זֶה - בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל תִּחְזַר לְאֲדוֹן הָרֵאשׁוֹן; שְׁנָאֲמַר⁷⁶: בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קָנָהוּ מֵאִתּוֹ, לְאִשְׁרֵי לֹא אַחֲזַת הָאֶרֶץ.

75) 'סיפרא' פ' בהר פ"ה סוף ה"ד, כגירסת הגר"א שם. 76) רבינו כתב את הפסוק המתאים לעניינו, אף-על-פי ששם נזכר פסוק אחר.

טז. מְכַרְהוּ⁷⁷ לְרֵאשׁוֹן בְּמֵאָה דִּינָר, וְרֵאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאֵתִים, וְרֵצָה הָאֲדוֹן לְגָאֵל - אִינוּ מְחַשְׁבֵּי אֶלָּא עִם הָרֵאשׁוֹן⁷⁸; שְׁנָאֲמַר: לְאִישׁ אֲשֶׁר מְכַר לוֹ. מְכַרְהוּ לְרֵאשׁוֹן בְּמֵאֵתִים, וְרֵאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאָה - הָרִי זֶה מְחַשְׁבֵּי עִם הָאֲחֵרוֹן⁷⁹. וְכֵן⁸⁰ אִם מְכַר בְּמֵאָה וְהַשְּׂבִיחָה בְּיַד הַלּוֹקֵחַ וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהַמְכֹּר בְּמֵאֵתִים - מְחַשְׁבֵּי לְפִי מֵה שְׁמִכְרוֹ⁸¹. וְאִם מְכַרְהוּ בְּמֵאֵתִים וְהַכְּסִיפָה וְהָרִי הִיא רְאוּיָה לְהַמְכֹּר בְּמֵאָה - מְחַשְׁבֵּי לְפִי מֵה שְׁהִיא⁸². וְלַעוֹלָם מִיָּפִים פַּח מוֹכֵר שְׂדֵה אַחֲזָה, וּמְרַעֵין פַּח הַלּוֹקֵחַ.

77) 'סיפרא' שם ה"ג, ומשנה ערכין ל, א. ותוספתא שם פ"ה. 78) כלומר, שמחזיר לראשון את העודף עבור השנים שנותרו עד היובל, לפי מאה דינר שקיבל ממנו. והיינו, לטובת המוכר. 79) שם: שנאמר, והשיב את העודף לאיש, לאיש אשר בתוכה. וראה ב'שיטה מקובצת' שם אות ה. 80) שם, כרבי דוסתאי בן יהודה. 81) שם, ב. שנאמר: והשיב את העודף, העודף שבידו (היינו, לפי מאה דינר שקיבל מהלווקח). 82) שם: העודף, העודף שבקרקע (לפי שוויה עתה).

יז. הַמּוֹכֵר⁸³ שְׂדֵה אַחֲזָתוֹ וְהָיוּ לוֹ שְׂדוֹת אַחֲרוֹת, וּמְכַר מֵאוֹתָם הַשְּׂדוֹת כְּדִי לְגָאֵל שְׂדֵה שְׁמִכְר - אִין שׁוּמְעִין⁸⁴; שְׁנָאֲמַר⁸⁵: וּמִצָּא כְּדִי גֵאֲלָתוֹ - עַד שְׁמִצָּא דְבַר שְׂאִינוּ מְצוּי לוֹ בְּשַׁעַת שְׁמִכְר. וְכֵן⁸⁶ אִם לָוֶה לְגָאֵל - אִין שׁוּמְעִין לוֹ; שְׁנָאֲמַר: וְהַשִּׁיגָה יָדוֹ - לֹא שְׁלִיָּה.

83) משנה שם, ו'סיפרא' שם ה"ב, וה', וכגירסת הגר"א שם. 84) אפילו אם הן רחוקות ורעות, והשדה שמכר קרובה ויפה (שם). 85) שם ל, ב. 86) משנה, ו'סיפרא' שם.

יח. מִצָּא⁸⁷ מְעֻט⁸⁸ וְרֵצָה לְגָאֵל חֲצִי הַשְּׂדֵה שְׁמִכְר - אִין שׁוּמְעִין לוֹ; שְׁנָאֲמַר: כְּדִי גֵאֲלָתוֹ - אוּ גִוְאֵל אֶת כְּלָה אוּ אִינוּ גִוְאֵל. וְאִם רְצוּ⁸⁹ קְרוּבֵי לְגָאֵל - גִוְאֵלִים; שְׁנָאֲמַר: וּבָא גִוְאֵלֵי הַקָּרֵב אֵלָיו.

87) שם. 88) דבר שאינו מצוי לו בשעה שמכר, כנ"ל. 89) 'סיפרא' שם סוף ה"א.

יט. הַנּוֹתֵן⁹⁰ שְׂדֵהוּ מִתְּנָה - הָרִי זֶה חוֹזְרָת לוֹ בַּיּוֹבֵל;

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז מנחם-אב - ספר זרעים - הלכות שמיטה ויובל קה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַחֲלֵט הַבֵּית בַּיּוֹם הַשְּׁנִי; שֶׁהַמוֹכֵר מְכַר לְשָׁנֵי כָּל זְכוּת שֶׁתְּבוֹא לְיָדוֹ.¹⁷ הַגֵּיַע שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ וְלֹא גֵּאֲלָה - הָרִי זֶה נְחֻלְטֵת בַּיּוֹם הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן אִם נָתַן הַבֵּית מִתְּנָה¹⁸ וְלֹא גֵּאֲלוּ כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ - הָרִי זֶה נְחֻלְטֵת בַּיּוֹם זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ מִתְּנָה.

(14) הראשונה משעת המכר. (15) י"ב חודש. (16) משעת המכר. ושם: "שנאמר: עד מלאת לו שנה (משמע, למי שהייתה אחוזה שלו מונין - רש"י)". (17) ואילו הייתה הקרקע בידו הייתה נחלטת לו, ולכן כשמכרה, נחלטת לקונה אותו לדורותיו, לא יצא ביובל. (18) והלכה זו, היא כחכמים בבכורות נב: הסוברים שמתנה כמכר.

ה. הַיְתָה שָׁנָה מְעַפְרֵת - אֵינּוּ נְחֻלְטֵת עַד סוֹפָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד מְלֵאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה - לְהֵבִיא הַדֶּשׁ הָעֵבֹר.

ו. מְכַר שְׁנֵי בָּתִּים, אֶחָד בַּחֲצֵי אֶדְרֵי רֵאשׁוֹן וְאֶחָד בְּרֵאשׁ אֶדְרֵי שְׁנֵי: זֶה שֶׁמְכַר בְּרֵאשׁ אֶדְרֵי שְׁנֵי - פִּיּוֹן שֶׁהַגֵּיַע אֶחָד בְּאֶדְרֵי שֶׁל שָׁנָה הַבְּאֵה¹⁹ עֲלֵתָהּ לוֹ שָׁנָה²⁰; וְזֶה שֶׁמְכַר בַּחֲצֵי אֶדְרֵי רֵאשׁוֹן - לֹא עֲלֵתָהּ לוֹ שָׁנָה עַד חֲצֵי אֶדְרֵי שֶׁל שָׁנָה הַבְּאֵה, מִפְּנֵי שֶׁיָּרַד הַלּוֹקֵחַ בַּחֲדָשׁ הָעֵבֹר²¹.

(19) שהייתה פשוטה. (20) שהרי זה כאילו ירד בראש אדר של שנה שאינה מעוברת. (21) היינו, באדר ראשון שהוא מעובר, וחל עליו הדין שבשנה מעוברת אין השדה נחלטת עד סופה, היינו, עד אמצע אדר של שנה הבאה.

ז. הַגֵּיַע²² יוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ וְלֹא נִמְצָא²³ הַלּוֹקֵחַ לְפָדוֹת מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה מֵיָּנִים מְעוֹתָיו בְּבֵית דִּין וְשׁוֹבֵר אֶת הַדְּלֵת וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ²⁴, וְאֵימָתִי שֶׁיְבוֹא הַלּוֹקֵחַ - יְבוֹא וְיִטַּל מְעוֹתָיו.

(22) משנה שם: כתקנת הלל. (23) כלומר, שנטמן באותו יום, כדי שיהיה הבית חלוט לו. (24) שהנתינה בעל כרחו של המקבל היא נתינה טובה, בכל מקום, אלא שהלל נוקק לתקן, שתהא הנתינה טובה אפילו אם היא שלא בפני המקבל כמו כאן.

ח. הַמְּקַדֵּשׁ בֵּית עֵיר חוֹמָה, וְגֵאֲלוּ אַחַר מִיד הַהֶקְדָּשׁ - פִּיּוֹן שֶׁעֲלֵתָהּ לוֹ²⁵ שָׁנָה מִשְׁעָה שֶׁנֶּגְאָל מִיד הַהֶקְדָּשׁ וְלֹא גֵאֲלוּ בְּעָלָיו, נְחֻלְטֵת בַּיּוֹם הַגּוֹאֲלָה²⁶. שְׂאִין הַהֶקְדָּשׁ חוֹלֵט, אֲלֵא הַלּוֹקֵחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִקְנָה אֹתוֹ לְדִרְתָּיו.

(25) לבית. (26) שם: דאמר קרא "לקונה אותו", ואפילו מיד ההקדש. ולחלטיה הקדש? אמר קרא "לדורותיו", יצא הקדש שאין לו דורות.

ט. מְכַר בֵּית עֵיר חוֹמָה וְהַגֵּיַע יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנַת הַמְּכַר - אֵינּוּ חוֹזְרִין²⁷ בַּיּוֹבֵל; אֲלֵא יֵהִי בַּיּוֹם הַלּוֹקֵחַ

(רש"י בכתובות פד.) ולכן לא עשו כאן חכמים חיזוק לדבריהם שלא תחזור ביובל, כנ"ל. וראה פכ"ד מהל' מכירה הי"ז ובהערות שם. ובבבא בתרא ק, ב - ברשב"ם ד"ה משום. (106) שם. (107) שאינם משלמים עבורו. (108) ראה בהל' אישות, שם.

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

פָּרַק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר המוכר בית בתוך עיר המוקפת חומה. ואם הקרובין פודין אותה, אם מת הלוקח או המוכר. והמוכר לראשון וראשון לשני בתוך השנה. מכר ב' בתים האחד בחצי אדר ראשון ואחד בראש אדר שני. אם הגיע י"ב חדש ולא נמצא הלוקח. ודין המקדיש בית בעיר חומה. ואם מכר בית בעיר חומה והגיע יובל תוך שנת המכר. המוכר בית בבתי החצרים או בעיר שאינה מוקפת. בית שאין בו ד' אמות על ארבע אמות, ואם הבית נחלט בירושלים. העיר שראויה להקרא עיר חומה. כיון שעלה עזרא בבית שני נתקדשו כל הערים.

א. הַמוֹכֵר בֵּית בְּתוֹךְ עֵיר הַמְּקֻפֶּת חוֹמָה² - הָרִי זֶה גּוֹאֲלָה כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ³ מִיּוֹם שֶׁמְכַר⁴ בְּכָל עַת שְׁרִיזָה⁵, וְאֶפְלוּ בְּיוֹם שֶׁמְכַר. וְכִשְׂרוּצָה לְפָדוֹת - נוֹתֵן⁶ כָּל הַדָּמִים שֶׁלָּקַח, וְאֵינּוּ גוֹרְעֵ לְלוֹקֵחַ כְּלוֹמֵר⁷.

(2) בשעת כיבוש הארץ. (3) שנאמר "והייתה גאולתו עד תום שנת ממכרו". (4) כלומר, שנים עשר חודש מיום ליום. ואין אומרים: משהגיע תשרי, תיחשב לו כשנה. (5) ואינו מחכה שתי שנים כמו במוכר שדה אחוזה. (6) שם: הרי זה כמין ריבית (שהלוקח מקבל כל כספו, ונמצא שהשתמש בשדה המוכר תמורת החזקת המעות בידו), ואינו ריבית (שאינו ריבית אלא בהלוואה, ולא במכר). (7) ולא כדין שדה אחוזה.

ב. וְאִין הַקְּרוֹבִים פּוֹדִין אוֹתָהּ, אֲלֵא הַמוֹכֵר עֲצֵמוֹ אִם הִשְׁנִיגָה יָדוֹ⁸. וְיֵשׁ לוֹ⁹ לְמַכֵּר מִנְכָסָיו וְלְפָדוֹתוֹ; אֲבָל לֹא יִלְוֶה וְיִגְאֵל, וְלֹא יִגְאֵל לְחֻצְאֵי¹⁰.

(8) שלא הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה לעניין זה. (9) שלא נאמר כאן "ומצא כדי גאולתו" כשם שנאמר בשדה אחוזה. (10) שלעניין זה הוקש בית עיר חומה לשדה אחוזה.

ג. מֵת הַלּוֹקֵחַ - יִפְדֶּה¹¹ מִיד בְּנֵי¹². וְכֵן אִם מֵת הַמוֹכֵר - יֵשׁ לְבָנוֹ לְפָדוֹתָהּ כָּל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי הַדֶּשׁ¹³.

(11) המוכר. (12) בגמרא שם: "מהו דתימא לקונה אותו אמר רחמנא, והא (בן הלוקח) לא קנה, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום". (13) שם: "מהו דתימא ואיש כי ימכר אמר רחמנא, והאי (בן המוכר) לא מכר, קא משמע לן והייתה גאולתו מכל מקום".

ד. מְכַר לְרֵאשׁוֹן, וְרֵאשׁוֹן לְשָׁנֵי בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה¹⁴ - מוֹנִין¹⁵ לְרֵאשׁוֹן¹⁶. פִּיּוֹן שֶׁשְׁלָמָה שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

42) כר' יהודה במשנה שם, ששדות שבתוך העיר דינן כשדות שמחוץ לעיר. (43) עד היובל.

יב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - אינו נחלט⁴⁴ כבתי ערי חומה. וירושלים - אין הבית נחלט בה⁴⁵. ובית הפנוי בחומה - אינו⁴⁶ כבתי ערי חומה.

44) שם: "מאי טעמא, דבית כתיב בהו" (שנאמר: "ובית מושב עיר חומה", ופחות משיעור זה אינו קרוי בית). ומכיוון שאין זה בית, דינו כשדה שאינה ראוייה לזריעה. 45) בבבא קמא שם: דכתיב, וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות, לקונה אותו לדורותיו, וקסבר לא נתחלקה ירושלים לשבטים. כלומר, ולכן אין איש יכול להקנותו קרקע שם, ודינו כבתי ערי חצרים. (46) ובגמרא שם: אמר רבי יוחנן, ושניהם מקרא אחד דרשו: "ותורידם בעד החלון, כי ביתה בקיר החומה, ובחומה היא יושבת". ר' שמעון סבר כפשטיה דקרא (שהרי היא כיושבת בעיר החומה), ור' יהודה סבר, בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה.

יג. עיר שגגותיה חומתה⁴⁷ או שהים חומתה - אינה כמקפת חומה⁴⁸.

47) שלא הקיפה חומה, אלא הקיפה בבתיים, ותכופות הבתיים זו לזו, כחומה. (48) ובתיה כבתי ערי חצרים. ובברייתא שם: תנו רבנן, חומה, ולא שור איגרא (שגגותיה חומתה - רש"י). כלומר, שור היינו חומה כמפורש (בראשית מט, כב) ואיגרא הוא כמו איגרא, דהיינו גג. שהיו גגותיה חומתה). סביב, פרט לטבריה שימה חומתה.

יד. אין המקום נקרא ערי חומה עד שיהיה בו שלש חצרות או יתר, וככל חצר מהן שני בתיים או יתר, ונקיפוה חומה תחלה ואחר כך יבנו החצרות בתוכו⁴⁹. אבל מקום שישב ואחר כך הקף, או שלא היו בו שלש חצרות של שני בתיים - אינו עיר חומה, אלא בתיים שבו כבתי חצרים.

49) שנאמר: "ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה" - "שהוקף ולבסוף ישב (היינו, שהבית נבנה ונעשה מושב בעיר שכבר היה לה חומה), ולא שישב ולבסוף הוקף".

טו. אין סומכין⁵⁰ אלא על חומה המקפת בשעת כפוש הארץ. ביצד? עיר שלא היתה מקפת חומה בשעה שקבש יהושע את הארץ, אף על פי שמקפת עתה⁵² - הרי היא כבתי חצרים; ועיר שהיתה מקפת חומה בימי יהושע, אף על פי שאינה מקפת עתה⁵³ - הרי היא כמקפת⁵⁴. וכיון שגלו בחרבן ראשון - בטלה קדשת ערי חומה⁵⁵ שהיו בימי יהושע. כיון שעלה עזרא בביתא השנייה - נתקדשו כל הערים המקפות חומה באותו העת⁵⁶. מפני שביאתן בימי עזרא, שהיא ביאה שנייה - כביאתן בימי יהושע: מה ביאתן בימי יהושע - מנו שמטיין

עד שירצה המוכר לגאל כל שנת המכר, או תמלא שנה ויחלט.

(27) שנאמר: לא יצא ביובל.

י. המוכר בית בבתי חצרים או בעיר שאינה מקפת חומה פראוי²⁸ - הרי זה נגאל בכח יפה²⁹ שפדין השדה ושפדין הבתיים המקפין חומה³⁰. ביצד? אם רצה לגאל מיד³¹ - גואל, פדין הבתיים³². הגיע שנים עשר חדש ולא גאל - הרי זה גואל³³ עד שנת היובל, פדין השדות³⁴. ובעת שגואל³⁵ - מחשב עם המוכר וגורע לו מה שאכל³⁶. הגיע יובל³⁷ ולא גאל - חזור הבית בלא דמים, פדין השדות³⁸.

(28) היינו, בשעת כיבוש הארץ. ושתוקף החומה לפני שיבנו החצרות בתוכה. (29) היינו, שמייפים את כח המוכר. (30) כראוי. (31) ביום שמכר. (32) אבל בשדה אחוזה אינו מותר לגאול לפחות משתי שנים. (33) אפילו בשנה השנייה. וטעמו של דבר, משום שבגמרא שם אמרו: "וביובל יצא, למה לי? אמר רב פפא, לא נצרכה אלא למוכר בית בבתי ערי החצרים, ופגע בו יובל בשנה שנייה. למאי מדמית ליה, אי לבתי ערי חומה מדמית ליה, איחלט ליה ללוקח (אחרי שנה), אי לשדה אחוזה מדמית ליה, השלמה בעי (כנ"ל בפרק י"א הלכה ב"ב), להכי אצטריך וביובל יצא". ומכיוון שפסוק זה מדבר בשנה שנייה של המכר, אם כן אף הפסוק "גאולה תהיה לו" הסמוך לו, מדבר אף הוא בשנה שנייה, ונמצא שגואל אף בשנה שנייה. (34) אבל בית עיר חומה נחלט ללוקח. (35) אפילו בשנה ראשונה. והרדב"ז והרש"ש שם כתבו, שבשנה ראשונה שאינו גואל אלא מטעם בית עיר חומה - אינו גורע לו מה שאכל כדין בית עיר חומה. (36) כדין השדות. אבל בבתיים נותן כל הדמים שלקח, ואינו גורע ללוקח כלום. (37) אפילו בשנה שנייה. (38) שהרי בבתיים אין דין יובל כלל, אלא נחלט ללוקח אחר י"ב חודש.

יא. כל שהוא לפניו מן החומה, כגון הגנות³⁹ והמרחצאות והשוככות⁴⁰ - הרי הוא כבתיים⁴¹; שנאמר: אשר בעיר. אבל השדות⁴² שבתוך העיר - נגאלין⁴³ פדין השדות שחוץ לעיר; שנאמר: וקם הבית אשר בעיר - בית וכל הדומה לבית, לא השדות.

(39) שבהם אילנות. ודווקא גנות של אילנות שכן דרך ליטע אילנות בחצר, אבל שדות של תבואה, שבהם נחלקו ר' מאיר וחכמים במשנה בערכין שם, אין הלכה כר' מאיר, לפי שאין דרך לזרוע תבואה בחצר. ועיין בעירובין כג: שגם שם חילקו בין זריעה לנטיעה שנטיעות הרי הם כחצר, וזריעות לא]. (40) בברייתא ובסיפרא שם נזכרו גם "בתי בדים". ורבינו השמיטו לפי שדרכם היה לבנותם בתוך החומה, והרי אפילו בית הבנוי בחומה אינו כבתי ערי חומה. (41) ונחלטים ללוקח אחר יב חודש, כדין בתי ערי חומה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונתנו ללויים מנחלת אחוזתם ערים לשבת, ומגרש לערים סביבותיהם תתנו ללויים". וראה ביהושע בא, ב. (4) במדבר שם, ו. (5) שנאמר (דברים יט, ח-ט): "ואם ירחיב ה' אל' את גבולך וגו', ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה". ועיין רש"י שם. וראה בפ"ח מהלכות רוצח הלכה ד. (6) במכות יב: "תנו רבנן, ושמתי לך מקום וכו'. ושמתי לך, בחייך. מקום (כלומר, לך מקום - ר"ח), ממקומך (שתהא מחנה לזיה קולטת, ואף ערי מקלט יהיו ערי לזיה - רש"י). וכשאמר הקב"ה: ושמתי לך מקום, בוודאי היתה הכוונה אף לשלש הערים שלעתיד-לבוא, ועל הכל דרשו: מקום, ממקומך, שערי המקלט שייכות ללויים. וראה באור-שמח. ומכאן שגם לעתיד-לבוא לא יהיה ללויים חלק ונחלה. ומה שאמרו בבבא בתרא שם, שעתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, החלק השלשה עשר לא יהיה לשבט לוי אלא למלך המשיח, כמפורש בסוף הסוגיא שם, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות מלכים הלכה ח. ולא כדעת הסמ"ג לאוין רעו.

ב. מגרשי הערים⁷ כָּבֵד נִתְפָּרְשׁוּ בַתּוֹרָה⁸ שְׁהֵם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אֲמָה⁹ לְכָל רוֹחַ מְקִיר הָעִיר וְחוּצָה. שְׁנָאֲמַר: מְקִיר הָעִיר וְחוּצָה אֶלֶף אֲמָה סָבִיב, וְלִהְלֹךְ הוּא אוֹמֵר: וּמִדָּתָם מִחוּץ לְעִיר אֵת פְּאֵת קִדְמָה אֲלָפִים בָּאֲמָה וְגוֹמֵר; אֶלֶף הָרָאשׁוֹנִים - מְגֵרָשׁ¹⁰, וְאֲלָפִים שְׁמוֹדֵדִין חוּץ לְמְגֵרָשׁ - לְשָׂדוֹת וְכִרְמִים.

7) אף-על-פי שעיקרו של השם "מגרש" נקבע לאלף אמה שבצד העיר - הוא כולל גם את האלפים האחרות ששמן "שדה". וראה בהלכה הסמוכה. (8) במדבר לה. (9) משנה בסוטה כז: כר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ולא כרבי עקיבא, הדורש אלף למגרש ואלפיים לתחום שבת. ואף-על-פי שכלל בדינו, שהלכה כרבי עקיבא מחבירו, כאן שדעת רבי עקיבא בנויה על היסוד שתחומין דאורייתא, אין הלכה כרבי עקיבא, כי מבואר בכמה מקומות שתחומין דרבנן, וכן פסק רבינו בפכ"ז מהלכות שבת הלכה א. ופסק רבינו כמשנתנו, ולא כברייתא בעירובין נו: בשם רבי אליעזר בן יוסי הסוברת שלא היו ללויים אלא אלפים אמה סביב הערים (ורש"י מפרש אף את משנתנו כברייתא שם). וראה בתוספתא ערכין סוף פ"ה, ובתוספתא סוטה סוף פ"ה, וצ"ע. (10) רחבה פנויה מזריעה ומבתיים ומאילנות, לנוי העיר להיות לה לאויר (רש"י שם). וראה ברש"ש שם.

ג. וְנוֹתְנִין¹¹ לְכָל עִיר בֵּית הַקְּבָרוֹת חוּץ לְתַחוּם זֶה¹², שְׁאִין קוֹבְרִין מִתֵּיהֶם בְּתַחוּם¹³ עָרִיהֶם; שְׁנָאֲמַר: וּמְגֵרָשֵׁיהֶם¹⁴ יִהְיוּ לְבִהְמָתָם וְלִרְכֻשָׁם וְלִכָּל חֵתֶם - לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקַבְרֵיהֶם¹⁵.

(11) מכות יב. בשם רבי אבהו. (12) של שלשת אלפים אמה, וראה להלן. (13) צ"ל: "בתחום" (מעשה רוקח). (14) היינו שלשת אלפים אמה, שגם אלפים אמה של שדות וכרמים נקראו בתורה מגרשים, ונכללו בפסוק הנ"ל של'חֵתֶם נִתְּנוּ' ולא לקבורה, שהרי זו לשון הפסוקים שם: "ערים לשבת ומגרש לערים וגו' ומגרשיהם יהיו לבהמתם

וְיִוְבְלוֹת¹⁷, וְקִדְשׁוּ בְּתֵי עָרֵי חוּמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂר; אֶף בִּיאָתָם בְּיָמֵי עֲזָרָא - מְנוּ שְׁמַטִּין וְיִוְבְלוֹת¹⁸, וְקִדְשׁוּ בְּתֵי עָרֵי חוּמָה, וְנִתְחַיְבוּ בְּמַעֲשֵׂר¹⁹.

(50) כל', להחשיב ערים כמקופות חומה. (51) מימות יהושע בן נון. (52) היינו, בזמן בית ראשון. (53) בזמן בית ראשון. אבל לאחר החורבן אין לה דין בית עיר חומה, שהרי קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא. ואף על פי שאמרו שהברייתא הנ"ל של ר' אלעזר בר יוסי סוברת קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא - בפרט זה אין הלכה כמותו. (54) שנאמר: "אשר לוא חומה (= קרי "לו לא חומה") - אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן". (55) כר' אלעזר בן שמוע. שקדושה ראשונה, לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. (56) בקדושה שנייה. (57) לאחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק. (58) לקדש שמיטין. (59) והנה, מצד הקדושה היו ראויים להתחייב במעשרות מן התורה, אבל מכיוון שלא באו כולם, אינם מתחייבים אלא מדרבנן.

טז. וְכֵן לְעֵתִיד לְבֹא בְּבִיאָה שְׁלִישִׁית, בְּעַת שְׁיִפְנֶסוּ לְאֶרֶץ יִתְחִילוּ לְמַנּוֹת שְׁמַטִּין וְיִוְבְלוֹת, וְיִקְדְּשׁוּ בְּתֵי עָרֵי חוּמָה, וְיִתְחַיְבוּ כָּל מְקוֹם שְׁיִכְבְּשׁוּהוּ⁶⁰ בְּמַעֲשְׂרוֹת⁶¹. שְׁנָאֲמַר: וְהִבִּיאָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ - מְקִישׁ יִרְשָׁתְךָ לִירְשַׁת אֲבוֹתֶיךָ: מִה יִרְשַׁת אֲבוֹתֶיךָ - אֲתָה נוֹהֵג [בָּהּ] בְּחִדּוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ, אֶף יִרְשָׁתְךָ אֲתָה נוֹהֵג בָּהּ בְּחִדּוֹשׁ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּוּ.

(60) היינו המקומות שלא החזיקו בהם בימי עזרא. אבל המקומות שהחזיקו בהם בימי עזרא, הרי הם בקדושתם, שקדושה שנייה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת עזרא לא הייתה מצד הכיבוש, אלא מצד החזקה, וחזקה לא בטלה. (61) כשיבואו כולם, יתחייבו בכל אלה מן התורה.

פְּרָק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) יבאר שנצטוו ישראל לתת לשבט לוי ערים לשבת. ונתנין לכל עיר בית קברות. ואם עושין עיר מגרש או להיפך. לויים שמכרו שדה אם גואלין כישראל. ישראל שירש את אבי אמו לוי. ששבט לוי מזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. שלא יטול הלוי או הכהן חלק בכיזה, ואם נטלו חייבים מלקות.

א. שְׁבֵט לְוִי, אֶף עַל פִּי שְׁאִין לָהֶם חֵלֶק בְּאֶרֶץ², כָּבֵד נְצַטְוּוּ³ יִשְׂרָאֵל לְתֵן לָהֶם עָרִים לְשִׁבַת וּמְגֵרָשֵׁיהֶם. וְהָעָרִים הֵם שֵׁשׁ עָרֵי מְקָלָט⁴, וְעִלְיָהֶן שְׁתֵּים וָאָרְבָּעִים עִיר. וְכְשִׁמוֹסִיפִין עָרֵי מְקָלָט אֲחֵרוֹת בְּיָמֵי הַמְּשִׁיחַ⁵ - הַכֹּל לְלוֹיִם⁶.

(2) שנאמר (דברים יח, א): "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". וכן נאמר שם יד, כט, וביהושע יג, לג. ועיין ברייתא בבבא בתרא קכב. ולהלן בהלכה י. (3) שנאמר (במדבר לה, ב): "צו את בני ישראל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַזֶּה²⁹. אֵלָא מוֹכְרִין³⁰ הַשְּׂדוֹת וְאֶפְלוּ סָמוּף לַיּוֹבֵל³¹, וְגוֹאֲלִין מִיָּד³². וְאִם³³ הִקְדִּישׁוּ שְׂדֵה - גּוֹאֲלִים מִיָּד הִקְדֵּשׁ לְאַחַר הַיּוֹבֵל³⁴. וְגוֹאֲלִים³⁵ בְּתֵי עֲרֵי חוּמָה כָּל זְמַן שְׂרִיצוּ, אֶפְלוּ אַחַר כְּמָה שָׁנִים³⁶. שְׁנַאֲמַר: גְּאֵלֶת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹיִם.

(28) משנה שם. (29) היינו כסדר הנזכר בפ"א לענין שדה אחוזה, ובפ"ב לענין בתי ערי חומה. (30) ברייתא שם. (31) כן מפרש רבינו בפירושו המשנה שם, מה שאמרו במשנה שם: "מוכרין לעולם", שהרי אין לומר, שהמכירה מועילה אפילו ביובל, שאם מכורה כבר - יוצאה, זו שלא נמכרה עדיין - אינו דין שלא תמכר (ראה למעלה בפ"א הלכה יא, ובהערות שם). ועיין ברש"י שם. ורוצה לומר, שאף-על-פי שישאל שמכר בפחות משתי שנים לפני היובל, משלים הלוקח אותו זמן החסר ואוכלה לאחר היובל (שם הלכה יב), ככהנים ולויים אין הדין כן, אלא אף-על-פי שמכר סמוך ליובל, חוזרת היא ביובל ואין צורך להשלים ללוקח כלום. (32) אפילו ביום שמכר, ואינו מחכה שנתיים כבשדה אחוזה. (33) שם. (34) ואין השדה יוצאה לכהנים בשנת היובל, כמו בשאר שדות (פ"ד מהלכות ערכין הלכות יט, כא). (35) שם. (36) ואין הבית נחלט אחר שנים עשר חדש כדן בתי ערי חומה של ישראל (למעלה פ"ב הלכה ד).

ח. וְיִשְׂרָאֵל³⁷ שְׂרִישׁ אֶת אָבִי אִמּוֹ לְוִי - הָרִי זֶה גּוֹאֵל בְּלוֹיִם³⁸ אֲף עַל פִּי שְׂאִינוּ לְוִי. הוֹאִיל וְהָעָרִים אוֹ הַשְּׂדוֹת שֶׁל לְוִיִּם - גּוֹאֵל לְעוֹלָם. שְׂדֵין זֶה תְּלוּי בְּמִקּוּמוֹת אֵלּוּי³⁹ וְלֹא בְּפִעֲלִים.

(37) משנה וברייתא שם, כחכמים ולא כרבי. (38) כמבואר בהלכה הקודמת. (39) שנאמר: כי בתי ערי הלויים היא אחוזתם בתוך בני ישראל, להגיד מה גרם (סיפרא בהר פרק ו הלכה ח).

ט. וְלוֹיִם⁴⁰ שְׂרִישׁ אֶת אָבִי אִמּוֹ וְיִשְׂרָאֵל⁴¹ - גּוֹאֵל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּלוֹיִם; שְׂלֵא נֶאֱמַר 'גְּאֵלֶת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹיִם' אֵלָא בְּעֲרֵי הַלוֹיִם⁴².

(40) משנה שם לדעת כולם. (41) כלומר, ונמצא שאין הקרקע שבידו מערי הלויים. (42) כנ"ל.

י. כָּל שִׁבְט⁴³ לְוִי מְזַהְרִין שְׂלֵא יִנְחַלּוּ⁴⁴ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן⁴⁵. וְכֵן הֵן מְזַהְרִין שְׂלֵא יִטְלוּ⁴⁶ חֵלֶק בְּבִזְזָה⁴⁷ בְּשַׁעַר שְׂכוּבָשִׁין אֶת הָעָרִים. שְׁנַאֲמַר: לֹא יִהְיֶה לְכַהֲנִים הַלוֹיִם כָּל שִׁבְט לְוִי חֵלֶק וְנִחְלָה עִם יִשְׂרָאֵל; חֵלֶק - בְּבִזְזָה, וְנִחְלָה - בְּאֶרֶץ. וְכֵן⁴⁸ הוּא אוֹמֵר: בְּאֶרְצָם לֹא תִנְחַל, וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם - בְּבִזְזָה⁴⁹. וְכֵן לְוִי אוֹ פֶּהן שְׁנִטֵּל חֵלֶק בְּבִזְזָה - לוֹקְהָ⁵⁰. וְאִם נִטֵּל נִחְלָה בְּאֶרֶץ - מִעֲבִירִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ⁵¹.

(43) תפס רבינו את לשון הכתוב דלהלן. (44) ראה בספר

ולרכושם ולכל חֲתָמָם. ומגרשי הערים אשר תתנו וגו' אלה אמה סביב. ומדותם וגו' את פאת קדמה אפים באמה וגו' זה יהיה להם מגרשי הערים". (15) פרט לרוצח שמת בעיר מקלטו, שקוברים אותו שם (גמרא שם, ופ"ז מהלכות רוצח הלכות ג, ח). ולמדו זאת (מכות שם) מפסוק מיוחד.

ד. אֵין¹⁶ עוֹשִׁין בְּעֲרֵי הַלוֹיִם¹⁷ עִיר מְגֻרָשׁ וְלֹא מְגֻרָשׁ עִיר, וְלֹא מְגֻרָשׁ שְׂדֵה וְלֹא שְׂדֵה מְגֻרָשׁ¹⁸. שְׁנַאֲמַר: וְיִשְׂדֵה מְגֻרָשׁ עֲרִיהֶם לֹא יִמְכַר.

(16) משנה בערכין לג: (17) אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש, ומגרש שדה (ראה להלן) ומגרש עיר, כרבי אלעזר במשנה שם (רדב"ז), סתם משנה בבבא בתרא כד: כוותיה, בין ללשון הראשון שם ובין ללשון השני (לפי נוסחת ר"י מיגאש רבו של רבינו, שהובא בשיטה-מקובצת שם: "ולהך לישנא (וכן הוא בערכין שם, לפי מה שהביא בילקוט שמעוני פרשת בהר סימן תרסה) דאמר רבי אלעזר עושים שדה מגרש, אבל לא מגרש שדה. הני מילי זרעים, אבל אילנות עבדינן"). ופסק רבינו כלשון הראשון, שלעולם מותר, והביא המשנה שם בדין מרחיקין את האילנות מן העיר משום נוי העיר, ראה בפ"ז מהלכות שכנים הלכה א. (18) ולא עיר ולא שדה עיר (חינוך מצוה שמב), וכדלהלן: ואין לוקין על לאוין אלו, לפי שאפשר להחזיר הדבר כמו שהיה (מנחת-חינוך מצוה שח). וראה להלן הלכה י.

ה. וּמִפִּי¹⁹ הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ, שְׂדֵה שְׁנַאֲמַר לֹא יִמְכַר - לֹא יִשְׁנֶה, אֵלָא הַשְּׂדֵה²⁰ וְהַמְגֻרָשׁ וְהָעִיר - כָּל אֶחָד²¹ מִשְׁלֹשֶׁתָן כְּמוֹת שְׂדֵה לְעוֹלָם. וְכֵן²² בְּשָׂאֵר עֲרֵי יִשְׂרָאֵל.

(19) בגמרא שם: "אילימא לא ימכר כלל, והא מדכתוב: גאולת עולם תהיה ללוים, מכלל דמזבני. אלא מאי לא ימכר, לא ישנה". (20) כלומר, שאמרה תורה: ושדה, מגרש, עריהם. (21) כנ"ל. (22) נראה שמכאן מתחילה הלכה זו. ולפי-זוה הכוונה, שבשאר ערי ישראל ישנו רק דין אחד שאין עושים עיר למגרש או לשדה, וזה מה שכתב רבינו בהלכה זו. וגירסת רבינו במשנה היא: "אמר רבי אלעזר וכו'. אבל בערי ישראל עושים שדה מגרש, מגרש שדה (כלשון הראשון בבבא בתרא שם), מגרש עיר, ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל". וכן היא הגירסא בתוספתא שם סוף פ"ה.

ו. לֹא יִסְתַּר²³ אָדָם אֶת בֵּיתוֹ²⁴ לְעִשׂוֹתוֹ גִּנְהָ וְלֹא יִטְעַע²⁵ חֲרֻבְתּוֹ גִּנְהָ²⁶, שְׂלֵא יִחְרִיבוּ²⁷ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(23) תוספתא שם. (24) שבעיר. (25) שם, כחכמים ולא כרבן שמעון בן גמליאל. (26) אלא יבנה בית חדש. וראה במנחת בכורים שם. (27) זהו מה שאמר רבי אלעזר במשנת ערכין שם: "ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את ערי ישראל", כנ"ל.

ז. כַּהֲנִים²⁸ וְלוֹיִם שְׂמִכְרוּ שְׂדֵה מְשֻׁדָּה עֲרִיהֶם אוֹ בֵּית מִבְּתֵי עֲרֵי חוּמָה שְׁלֵחֶן - אֵין גּוֹאֲלִין פְּסָדָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבמלחמת מדין שהיה ללוי חלק בביזה (ראה למעלה הלכה יא), יצאו למלחמה. וזהו מה שאמרו בקידושין כא: "כהן מהו ביפת תואר" (וראה במרדכי גיטין סוף פרק מי שאחזו), וכן מה שאמרו בסוטה מג. "אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", שכל זה מדובר במלחמה שיש להם חלק בה]. (56) במדבר רבה פ"א סימן יב: "שאין שבחו של מלך שימנה לגיונו עם הלגיונות" (קריית מלך).

יג. וְלֹא שִׁבְט לְוִי בַלְבָד, אֲלֵא כָל אִישׁ וְאִישׁ מִכָּל בְּנֵי הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָדְבָה רִיחוֹ אוֹתוֹ וְהִבִּינוּ מִדְעוֹ לְהַבְדִּיל לְעַמּוֹד לְפָנָיו יי לְשִׁרְתוֹ וְלַעֲבֹדוֹ, לְדַעַה אֶת יי, וְהִלְךְ לְשִׁרְתוֹ⁵⁷ כְּמֹו שֶׁעָשְׂהוּ הָאֱלֹהִים, וּפְרָק⁵⁸ מֵעַל צְאֹרֵיו עַל הַחֲשׂוֹנוֹת הַרְבִּים אֲשֶׁר בָּקְשׁוּ בְנֵי הָאָדָם - הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קִדְשׁ קִדְשִׁים, וְיִהְיֶה יי חֵלְקוֹ וְנִחְלָתוֹ לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, וְיִזְכָּה לוי⁵⁹ בְּעוֹלָם הַזֶּה דְּבַר הַמְּסַפֵּק לוי⁶⁰, כְּמֹו שֶׁזָּכָה לְפָנָיו לְלוֹיִם. הֲרִי דוֹד עָלָיו הַשְּׁלוֹם אוֹמֵר: יי מְנַת חֵלְקִי וְכוֹסִי, אַתָּה תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מפל באי העולם . . בו' אתה תומיך גורלי".

עבודת שבט לוי היא כשמו "ליוה אישי אלי" שמחבר יהודי עם הקב"ה ("אישי") וכח זה ניתן לו כיון שדבוק בתכלית עם הקב"ה ועבודתו היא "לעמוד לפני ה' לשרתו", כל מציאותו היא עבודת ה' ואין לו עסק במלאכה לעשות לעצמו נחלה בעולם כיון ש"אני חלקך ונחלתך" ולכן יש בכוחו לחבר יהודי לקב"ה. ובוה שבט לוי מחבר הפכים, כי עם היותו נשמה בגוף מוגבל, הוא דבר אחד עם הקב"ה, ובלשון הכתוב שמביא הרמב"ם ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי" שאפילו מצד בחי' גורל העליון שלגבי יכולה להיות קס"ד "איני יודע באיזה מהם חפץ" בכ"ז אתה תומיך גורלי" וחפץ דווקא בישראל.

עד"ז הוא בשבט לוי - בחי' גורל שבנשמה שהיא דבר אחד עם הקב"ה ("יחידה ליחדך") ומצד דרגא זו אמר ריב"ז "איני יודע באיזה דרך מוליכין אותי" אף שלא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, ושמונים שנה למד ולימד תורה, כי בחי' גורל שבנשמה היא למעלה אף מג"ע עד שבערך לדרגא זו ג"ע הוא בשוה לדרך ההפכי.

וכיון שהי' מקום לומר שדרגא זו ("גורלי") נשאת תמיד בבחי' "איני יודע", אומר דוד המלך "אתה תומיך גורלי" שהקב"ה תומך גם בחי' גורל שבנשמה שתהי' בגלוי בגוף גשמי של שבט לוי.

המצוות ל"ת קסט. 45) אבל בשאר ארצות שכבשן מלך ממלכי ישראל, נוחלים וחולקים בכל ישראל (להלן הלכה יב). וראה למעלה הלכה א שגם לעתיד-לבוא לא יהיה להם נחלה. 46) שם ל"ת קע. 47) ספרי לפ' שופטים שם. 48) רבינו הוסיף להביא פסוק זה, מפני שמכח הפסוק הראשון אין למנות את איסור הנחלה ואיסור הביזה כשני לאוין, שהרי לאו שבכללות הוא, ואין למנותו אלא כלאו אחד. וראה בספר המצוות שם. 49) ספרי לפרשת קרח שם. 50) כל זה כשכבר אכל את הביזה. אבל אם עודנה בעין, נוטלין אותה ממנו, כמו בנחלה, ואינו לוקה. ואין זה דומה לגזול ממון חבירו, שאף-על-פי שאכלו אינו לוקה, לפי ששם אם משיב ממון אחר, מקיים הוא מצוות "והשיב את הגזילה, אבל כאן אינו מתקן את האיסור אלא אם מתזיר הביזה עצמה. וראה ברדב"ז. אולם צריך עיון, מדוע לא הזכיר רבינו לאו זה בפ"ט מהלכות סנהדרין בכלל כל הלאוין שלוקין עליהם (משנה-למלך). וראה בספר המצוות שם. 51) ואינו לוקה על לאו זה, כנ"ל.

יא. יִרְאֶה לִי, שְׂאִין הַדְּבָרִים אֲמֹרִים אֲלֵא בְּאָרֶץ שְׁנִכְרְתָה עָלֶיהָ פְּרִית לְאֲכָרְהֶם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב וְיִרְשׁוּהָ בְּגִיחָם וְנִתְחַלְקָה לָהֶם; אֲבָל שְׂאֵר כָּל הָאֲרָצוֹת שְׂכֹבֵשׁ מְלֶךְ מִמְּלִכֵי יִשְׂרָאֵל⁵² - הֲרִי הַפְּהָנִים וְהַלְוִיִּם בְּאוֹתָן הָאֲרָצוֹת וּבְכִזְתָּן כָּכָל יִשְׂרָאֵל⁵³.

52) ראה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ב. 53) וראה לזה ממה שנטלו הלויים חלק בביזת מדין (במדבר לא, ל-מב) שלא נכרת עליה ברית (סוף משנה).

יב. וְלִמָּה לֹא זָכָה לְוִי בְּנִחְלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְכִזְתָּהּ עִם אֶחָיו? מִפְּנֵי שֶׁהַבְּדֵל לְעַבְד אֶת יי, לְשִׁרְתוֹ וּלְהוֹרוֹת דְּרָכָיו הִשְׁרִים וּמִשְׁפָּטָיו הַצְּדִיקִים לְרַבִּים; שְׂנֵאָמֵר: יוֹרוּ מִשְׁפָּטָיִךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכֶן הַבְּדֵלוּ מִדְּרָכֵי הָעוֹלָם: לֹא עוֹרְכִין⁵⁴ מִלְחָמָה בְּשְׂאֵר יִשְׂרָאֵל⁵⁵, וְלֹא נוֹחְלִין, וְלֹא זֹכִין לְעַצְמָן בְּכַח גּוֹפֵן. אֲלֵא הֵם חֵיל הַשָּׂם⁵⁶, שְׂנֵאָמֵר: בְּרַף יי חֵילוֹ; וְהוּא בְּרוּף הוּא זֹכָה לָהֶם, שְׂנֵאָמֵר: אֲנִי חֵלְקֶךָ וְנִחְלָתְךָ.

54) בספרי מטות סי' קנז, לפי גירסת הגר"א: להוציא שבטו של לוי (קריית מלך). 55) כלומר, אבל מספקין מים ומזון לאחיהם ומתקנין את הדרכים (פ"ז מהלכות מלכים הלכה ט). [אבל יותר מסתבר שאינם יוצאים כלל (עיי' שם הלכה י), וכוונת רבינו לומר שכשאר ישראל אינם עורכין מלחמה, אבל עורכין הן מלחמה שלא כשאר ישראל, שכל ישראל יוצאים למלחמת כיבוש ארץ ישראל, ואילו הלויים שאין להם חלק ונחלה בה (שם), אינם יוצאים. אבל למלחמה שיש להם חלק בה, אף הלויים יוצאים. וראה לזה מספרי פ' מטות (לבמדבר לא, ד) "לכל מטות ישראל תשלחו, להביא את שבטו של לוי" (וראה בהגהות הגר"א שם). הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּשָּׁנָה⁴, שְׁנָאֲמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ"⁵. וְכָבֵד נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה⁶ מִשְׁפָּן שְׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ, וְהָיָה לְפִי שְׁעָה, שְׁנָאֲמַר: "כִּי לֹא בָאתֶם עַד עֲתָה וְגו'".⁷

(2) לשם ה'. 'ספרי' פ' ראה (הובא בסנהדרין כ:): "שלש מצות נצטוו ישראל בעת כניסתן לארץ... ולבנות להם בית הבחירה". התבאר שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה ('ספר המצוות' עשה כ.). (3) כולם, של יחיד ושל ציבור. ואף-על-פי "שמקריבין אע"פ שאין בית" (להלן פ"ב ה"ד, ופ"ו הט"ו) – מצוה היא לעשות בית. (4) בחג המצות, בחג השבועות ובחג הסוכות, שעל כל ישראל לבוא לעזרה לראות פני ה'. (5) בית לה'. "ונקרא מקדש, כי בו משכן השם הקדוש" (רבי אברהם בן עזרא, שם). ואף-על-פי שפסוק זה נאמר על עשיית המשכן במדבר – כולל הוא גם את משכן שילה נוב וגבעון, וגם בית המקדש שבירושלים, שהרי נאמר ועשו לי מקדש, ולא נאמר משכן (כסף-משנה). וכן מפורש בתנחומא (פרשת כיתשא סי' יא) לבנות להם בית הבחירה, כמו שכתוב ועשו לי מקדש. וכן מבואר ב'סדר עולם' סוף פ"ו שכשהוקם המשכן ברכם משה שיזכו גם לבנין בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש (ועי' עירובין ב: ושבועות טו: שמשכן נקרא מקדש). ובפ"א מהל' מלכים ה"א הביא רבינו פסוק אחר למצוות בנין בית הבחירה "לשכנו תדרשו ובאת שמה", ועיי"ש ב'לחם משנה'. (6) בספר שמות פרשיות ויקהל-פקודי. (7) "אל המנוחה ואל הנחלה", ודרשו חכמים (זבחים ק"ט). "אל המנוחה זו שילה, ואל הנחלה זו ירושלים", כי קדושת המקדש שבירושלים תעמוד לעולם כנחלה זו שאין לה הפסק, אף שנחרב הבית (ראה להלן פ"ו הט"ז).

ב. בִּיּוֹן שְׁוֹכְנֵסוּ לְאַרְצָךְ⁸ הֶעֱמִידוּ הַמִּשְׁכָּן⁹ בְּגִלְגָל אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה שָׁנָה¹⁰ שִׁכְבְּשׁוּ וְשִׁחְלְקוּ¹¹. וּמִשָּׁם בָּאוּ לְשִׁילָה, וּבְנֵנו שָׁם בֵּית שָׁל אַבְנִים, וּפָרְשׁוּ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן עָלָיו¹², וְלֹא הָיְתָה שָׁם תְּקֵרָה¹³. וְשִׁס"ט שָׁנָה¹⁴ עָמַד מִשְׁכָּן שִׁילָה, וּכְשִׁמַּת עָלָיו¹⁵ חָרַב. וּבָאוּ לְנֹב וּבְנֵנו שָׁם מִקְדָּשׁ, וּכְשִׁמַּת שְׁמוּאֵל חָרַב. וּבָאוּ לְגִבְעוֹן וּבְנֵנו שָׁם מִקְדָּשׁ¹⁶, וּמִגִּבְעוֹן בָּאוּ לְבֵית הָעוֹלָמִים¹⁷. וַיְמִי נֹב וּגִבְעוֹן שָׁבַע וַחֲמָשִׁים שָׁנָה¹⁸.

(8) לארץ ישראל. וזה היה בשנת ב' אלפים ושבעים ואחת לבריאת העולם. (9) שעשה משה במדבר. (10) שם ק"ח, ב. (11) שבע שנים כבשו את הארץ ושבע חילקו (זבחים שם). (12) להיות לו אהל. (13) כתוב אחד אומר (שמואל-א, א, כד) "ותביאהו בית ה' שילה" (הרי נקרא "בית"), וכתוב אחד אומר (תהלים עח, ס) "ויטוש משכן שילה" (הרי נקרא "משכן"). הא כיצד (יתקיימו שני הפסוקים האלו) לא היתה שם תקרה אלא אבנים מלמען ויריעות מלמען (שם ק"ח). (14) שם ק"ח, ב. (15) כל מה שכתב להלן הוא במס' זבחים, שם. (16) ממה שכתב כאן "ובנו שם מקדש", ואילו בגלגל כתב "העמידו המשכן" – משמע שבנוב וגבעון היה בנין של אבנים. וכן כתב רש"י בפסחים לח, ב. אולם בפירוש המשניות (זבחים פ"ד) כתב

ומעין זה הוא בכל יהודי שנשמתו "חלק אלוהה ממעל ממש" (ובפרט בחי' גורל שבנשמה) שמצד זה יש בכל יהודי התאחדות של בחי' משפיע שבו (נשמתו) ובחי' מקבל שבו (גופו הגשמי), ובכל יהודי יש הכח לגלות כיצד בתוך גופו הגשמי מאיר "חלק אלוהה ממעל ממש" למעלה מכל מדידות והגבלות, ש"הרי זה נתקדש קודש הקדשים" שנותן הכח לחיבור ההפכים אצל כל יהודי.

(יין מלכות, ספר זרעים, סימן לא מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(57) ראה בקהלת ז, כט. (58) ראה בראשית כז, מ. (59) כמו ללויים, כנ"ל. (60) כלומר, יצליחהו במעשה ידיו, כמו שאמרו (עבודה זרה יט:): העוסק בתורה נכסיו מצליחין. ומלאכתו מתברכת (ברכות לב:). אבל לא שישליך עצמו על הציבור להתפרנס מן הצדקה, ראה בפ"ג מהלכות תלמוד תורה הלכה י', ובפירוש המשנה לאבות פ"ד משנה ה. ועיין רדב"ז כאן. אבל הכסף-משנה בהלכות תלמוד תורה שם נחלק על רבינו, וסברתו היא, שאם לא יתמכו בעוסקי התורה, עתידה תורה חס-ושלום להשתכח מישראל. וכן נפסק ביו"ד סימן רמו. ויגדיל תורה ויאדיר.

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַיִם וְשְׁלֵוֹ אֶהְיֶה

סֵפֶר שְׁמִינִי וְהוּא סֵפֶר עֲבוּדָה

הַלְכוּתֵיו תִּשְׁעוּ. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. ב. הַלְכוֹת פְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַעֲבוּדִים בו'. ג. הַלְכוֹת בֵּית מִקְדָּשׁ. ד. הַלְכוֹת אֶסוּרֵי מִזְבֵּחַ. ה. הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת. ו. הַלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסְפִין. ז. הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין. ח. הַלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַפְּפוּרִים. ט. הַלְכוֹת מַעֲלָה.

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

יֵשׁ בְּכֻלָּן שֵׁשׁ מִצְוֹת. שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: (א) לְבָנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא לְבָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גְּזִית. (ג) שְׁלֹא לַעֲלוֹת עָלָיו בְּמַעֲלוֹת. (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ. (ה) לְשַׁמְרוֹ סִבִּיב. (ו) שְׁלֹא לְהִשְׁבִּית שְׁמִירָתוֹ.

וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלֵיו:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבואר בו כי מצות-עשה היא לבנות בית לה' להיות מקריבים בו הקרבנות וכיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה'.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת בֵּית לַה' מוֹכֵן לְהִיּוֹת מְקַרְבִּים בוֹ הַקְּרָבָנוֹת³, וְחֻגְגִין אֵלָיו שְׁלֹשׁ פְּעָמִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאמר היכל ה' היכל ה'", וכתב הרד"ק שם לכן אומר שלש פעמים "היכל ה'", לפי שהיו שלושה: אולם, היכל ודביר ('שביל הקודש'). (וכן מפורש במדות פ"ד מ"ו "וההיכל מאה על מאה". וכן הוא להלן פ"ד ה"ג, והכוונה לשלשה אלה). (30) נקראת כן על שם הפסוק "עזרה בצרות" (תהלים מו, ב) כלומר, שם מתפללים לאלקים ושומע ועוזר ('ערוך' ערך עזרה).

ו. ועושים במקדש פלים: מזבח לעולה ולשאר הקרבנות³¹; וככש³² שעולים בו למזבח, ומקומו לפני האולם משוף לדרום; וכיור³³ וכנו³⁴ לקדש ממנו הפהגים ידיהם ורגליהם לעבודה³⁵, ומקומו³⁶ בין האולם ולמזבח משוף לדרום, שהוא שמאל הנכנס למקדש³⁷; ומזבח לקטרת; ומנורה; ושלחן; ושלשטן בתוך הקדש³⁸ לפני קדש-הקדשים.

31) שאף-על-פי שקראתו התורה כמה פעמים "מזבח העולה" (שמות ל, כח: לה, טז: מ, י) - אין זה אלא מפני שעולת התמיד קרבה עליו פעמיים בכל יום. (32) "כמו תל בדרומו של מזבח, מתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ" (להלן הי"ז). (33) כמין דוד גדול, ולו דדים המריקים מים. (34) בסיסו. (35) לפני העבודה צריכים הכהנים לרחוץ ידיהם ורגליהם, וזהו "קידוש ידים ורגלים", ראה להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש ה"א. (36) זבחים נט, א. (37) שהרי נכנס ממזרח. (38) כלומר, בהיכל. כמפורש בתורה (שמות כו, לה: ל, ו).

ז. המנורה בדרום משמאל הנכנס, ושלחן מימין שעליו להם הפנים. ושניהם בצד קדש-הקדשים מבחוץ, ומזבח הקטרת משוף מבין שניהם לחוץ. ועושים בתוך העזרה גבולין⁴⁰: עד כאן לישראל⁴¹, עד כאן לפהגים⁴². ובונים בה פתים לשאר צרכי המקדש. כל בית מהם נקרא "לשפה"⁴³.

39) יומא לג, ב. ומקרא מפורש הוא (שם כו, לה). (40) מדות פ"ב מ"ו. (41) כלומר, עד כאן "עזרת ישראל" (להלן פ"ז הי"ח), ומכאן ואילך "עזרת הכהנים", שאין ישראל נכנסים לשם אלא לסמיכה וכו'" (שם הי"ט). וגבול זה שבין עזרת ישראל לעזרת הכהנים היה בזה שעזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל אמה (מדות פ"ב מ"ו, כרבי אליעזר בן יעקב, ולהלן פ"ו ה"ג). (42) כלומר, עד כאן "עזרת הכהנים". (43) ראה להלן פ"ה הי"ז.

ח. פשבונים ההיכל והעזרה, בונים באבנים גדולות⁴⁴. ואם לא מצאו אבנים, בונים בלבנים⁴⁵. ואין מפצלין⁴⁶ את אבני הבנין בהר הבית, אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ. ואחר-כך מכניסין אותן לבנין⁴⁷, שנאמר: "אבנים גדולות אבנים יקרות"⁴⁸ לנסד הבית, אבני גזית⁴⁹; ואומר: "ומקבות⁵⁰ והגרזן כל פלי ברזל לא נשמע בבית הפהגותו"⁵¹.

רבינו שהמשכן שהיה במדבר הקימוהו בנוב וגבעון, וכן מפורש ב'סדר עולם' פ"ד. וכן משמע מסוטה ט, א - "משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרסיו וקרשיו ובריחיו ועמודיו ואדניו". וכן בתוספתא שם פ"ג. (17) זה בית-המקדש שבירושלים שנתקיימה קדושתו לעולם. (18) זבחים, שם.

ג. פינן שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות פלן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן¹⁹. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המזבחה²⁰ שפה נאמר: "ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים²¹ וזה-מזבח לעלה לישראל", ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד".

19) זבחים קיב, ב - במשנה "באו לירושלים, נאסרו הבמות ולא היה להן היתר". והיה אפשר לפרש שהקרבנות הקרבנות אסורה שם. אבל מדברי רבינו נראה שגם בנין הבית למטרה להקריב בו קרבן אסור, וכן כתב גם להלן (פ"ט מהל' ביאת המקדש הי"ד). (ונראה שלמד כן מן הפסוקים שהובאו שם קיט, א "כי בחר ה' בציון, איהו למושב לו", "זאת מנוחתי עדי עד, פה אשב" (מובא להלן) - הרי שגם עשיית מושב אחר - אסור). (20) הר שבית-המקדש בנוי עליו. ונקרא מוריה, שממנו יצאה הוראה (על-ידי בית-דין הגדול שמקומו היה שם) לעולם (תענית טז). (21) (כלומר, זה הוא ולא אחר. וכן הביא רבינו להלן פ"ב ה"א לגבי מזבח. ולא ידוע אם מצא כן רבינו בספרות חז"ל).

ד. בנין שפנה שלמה כבר מפרש במלכים²². וכן בנין העתיד להפנות²³, אף-על-פי שהוא פתוב ביחזקאל²⁴, אינו מפרש ומבאר. ואנשי בית שני, פשפנו בימי עזרא, פנוהו פבנין שלמה ומעין דברים המקרשים ביחזקאל²⁵.

22) א', פרק ו. (23) על-ידי מלך המשיח (פ"א מהל' מלכים ה"א). (24) פרק מ. (25) על הבנין שלעתיד (מדות פ"ב מ"ה).

ה. ואלי הן הדברים שהן עקר בבנין הבית²⁶: עושים בו קדש²⁷, וקדש-הקדשים²⁸, ויהיה לפני הקדש מקום אחד, והוא הנקרא אולם, ושלשטן נקראין היכל²⁹. ועושים מחצה אחרת סביב להיכל, רחוקה ממנו, פעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המקף במחצה זו, שהוא פעין חצר אהל מועד, הוא הנקרא עזרה³⁰. והכל נקרא מקדש.

26) כלומר, הדברים המעכבים בו. (27) הוא ההיכל. (28) הוא לפנים מן הפרוכת. (29) שהרי קדושת היכל וקדושת אולם - אחת היא, כמפורש בזבחים יד, א. וכן נראה להלן פ"ז ה"א. וראה ב'תוספות יום-טוב' כלים פ"א מ"ט, ד"ה ההיכל (הר המוריה). ויש שכתבו שמקורו ממה שנאמר (ירמיה ז, ד) "אל תבטחו לכם אלו דברי השקר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועמד עליה, מהו? היכא דאין דעתו לחברה (אם אין בדעתו לחבר אותה לארץ) לא תיבעי לך דודאי חייצא (= חוצצת), כי תיבעי לך דדעתו לחברה וכו'". הרי שברור היה להם כי אבן זו אינה כשרה עוד בתור רצפה, וכל השאלה היתה רק אם היא חוצצת בין הכהן לבין האדמה שתחתיה (שאחרי שהאבן נעקרה נעשית היא במקום הרצפה, כמבואר למעלה שדוד קידשה). (59) "ואם עבד - עבודתו כשרה, הואיל ובמקומה עומדת" (להלן פ"ה מהל' ביאת המקדש הי"ט). (ואף-על-פי שבזבחים שם לא נפשטה הבעיה (ראה למעלה) - סיבר רבינו שבעיה זו אין לה מקום אלא לדעת רבה בסוכה לו, ב - ש"מין במינו חוצץ", אבל לדעת רבא (שם) ש"מין במינו אינו חוצץ) (וכן פסק רבינו בפ"ז מהל' לולב הי"ב) - אין מקום לבעיה זו, שהרי האבנים והקרקע הם מין אחד, שבקרקע ישנם אבנים ובאבן יש קרקע (וראה ב'חסדי דוד' על התוספתא פ"א דמנחות) ורק בעומד על גבי חבירו או על גבי אבנים שאין הדרך לעמוד כך - בזה לא התיירו משום "מין במינו אינו חוצץ" (ראה 'תוספות' שם לו. ד"ה כי היכי), אבל כאן באבן שנעקרה ועומדת במקומה, בודאי שזהו בכלל מין במינו, שאינו חוצץ ולכתחילה לא יעמוד עליה בשעת העבודה משום שאינה רצפה, וראה למעלה שלכתחילה צריך שתהא רצפה). ושם בגמרא הביאו לשון שני בבעיית רבי אמי "נעקרה האבן ועמד במקומה (כלומר, עמד בגומא - רש"י) מהו כו'", ורבינו השמיט אותה משום שפסק כלשון הראשון בבעיית רבי אמי (כסף-משנה, ועי' ראב"ד).

יא. ומצוה מן המבחר לחזק את הבנין ולהגביהו⁶⁰ כפי פת הצבור, שנאמר: "ו(י)לדומם את בית אלהינו". ומפארין אותו ומיפין כפי פתו. אם יכולין לטוח אותו בזהב⁶¹ ולהגדיל במעשיו⁶² - הרי זו מצוה.

60 שבת יא, א. 61 מדות פ"ד מ"א, שכל הבית טוח בזהב. וכן הוא בפסחים נו, א - שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה בעובי דינר זהב. 62 שבועות טו, ב.

יב. אין בונין את המקדש בלילה, שנאמר: "ובימים הקים את המשכן" - ביום מקימין, לא בלילה. ועוסקין בבנין⁶³ מעלות השחר⁶⁴ עד צאת הפוכבים. והפל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם, אנשים ונשים⁶⁵, כמקדש המדבר⁶⁶. ואין מבטלין⁶⁷ תינוקות של בית רבן לבנין. ואין בנין בית-המקדש דוחה יום-טוב⁶⁸.

63 (כלומר, לא רק הבנייה גופה אינה בלילה, אלא אפילו העסק מסביב לבנייה אינה בלילה, וראה להלן שזה אינו מן התורה, שהרי לא נאמר אלא "ובימים הקים", שהקמה היא ביום). 64 ואף שאר פועלים יוצאים למלאכתם מהנץ החמה - זה נלמד מהפסוק בנחמיה ד, טו "ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים" (כסף-משנה). (וראה להלן שלפי הגמרא בברכות ג: (לפי נוסחת

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין מפצלין את אבני הבנין בהר הבית, אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ, ואחר-כך מכניסין אותן לבנין".

וי"ל הרמז בדבר, שפעולת סיתות האבנים בעבודת האדם, היא ענין ביטול לב האבן על ידי מרירות (היפך השמחה) שצריך להיות "מבחוץ" דווקא, כיון שאינו אלא הכנה לעבודה, ואילו העבודה עצמה (הבנין בהר הבית) היא מתוך שמחה.

(יין מלכות, ספר עבודה, סימן ז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

44 כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו "שנאמר אבנים גדולות". 45 מכילתא (סוף פרשת יתרו): "ואם מזבח אבנים וגו', רצה של אבנים יעשה, של לבנים עושה". ומכאן למדים גם לבנין הבית (כסף-משנה). 46 מגורים במגרה. 47 כרבי נחמיה בסוטה מח, ב. וכן מפורש בתמיד כו, ב. 48 כבודת. 49 אבנים מסותתות. 50 פטישים. 51 ויש כאן סתירה בין הפסוקים, אלא על-כרחנו שצריך לחלק כנ"ל, שרק בבית אסור, אבל בחוץ מותר (שם).

ט. ואין בונין בו עץ⁵² בולט⁵³ קלל, אלא או באבנים או בלבנים וסיד. ואין עושין אכסדרות⁵⁴ של עץ בקל העזרה⁵⁵, אלא של אבנים או לבנים.

52 משום שנאמר (דברים טז, כא) "לא תטע לך... כל עץ אצל מזבח ה'" (תמיד כח:), ו"אף-על-פי שהוא בבנין ואינו עץ נטוע - הרחקה יתירה היא, שנאמר כל עץ" (פ"ו מהל' עבודה זרה הי"י). 53 שאם אינו בולט - מותר. שהרי בנין שלמה היה מחופה בעצים מבפנים (מלכים א, ו, י). 54 תמיד, שם. והוא אולם סגור משלש רוחותיו והרוח הרביעית פתוחה כולה. 55 היינו משער נקנור ולפנים, אבל בעזרת נשים מותר. וכדעת הראב"ד (כסף-משנה).

י. ומרצפין⁵⁶ את פל העזרה באבנים יקרות. ואם נעקרה אבן⁵⁷, אף-על-פי שהיא עומדת במקומה, הואיל ונתקלקלה פסולה⁵⁸, ואסור לכהן העובד לעמוד עליה בשעת העבודה עד שתקבע בארץ⁵⁹.

56 כן מבואר בכמה מקומות בתלמוד (יומא נד. זבחים כד. ועוד) שהיתה רצפת אבנים בעזרה. וכן נראה ממה שאמרה תורה (ויקרא כו, א) "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה", ואמרו (מגילה כב, ב) "עליה אי אתה משתחוה בארצכם, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". ונראה שכן פירש רבינו מה שנאמר (דברי-הימים ב, ג, ו) "ויצף את הבית אבן יקרה לתפארת" - שהמדובר ברצפה (הר המוריה). (אבל אין זה מעכב, שהרי אמרו בזבחים כד, א - שדוד קידש עד התהום, ואפילו בלא רצפה כשר. וראה להלן). 57 זבחים שם, אבן אחת מאבני הרצפה נעקרה ממקומה והיא מתנענעת לכאן ולכאן. 58 כן הוא בזבחים שם: "בעי רבי אמי, נדלדלה האבן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשון חגורה (רש"י), כי הצפורן חוגרת עצמה בפגימה כשנכנסת בה (ריטב"א). (78 מדות, שם. 79 מדות, שם. 80) (במשנה, שם: וחופרים למטה מהבתולה, ומביאים משם אבנים שלמות שלא הונף עליהן ברזל". ולכן הביאו רבינו כאן בדין של "שלמות", ולא בהלכה הבאה בדין של "הנפת ברזל", להורות שחששו גם שמה נפגמו, ודלא כמשנה-למלך). (81) שבחול הים נמצאות אבנים חלוקות שנבראו כך מששת ימי בראשית (זבחים נד.), "ומביא חלוקי אבנים". וכן פירשו ב'תוספות' (סוכה מט. ד"ה שכל). (82) בלי פגם, כמו שנאמר (מלכים א, ו ז) "אבן שלמה מסע נבנה". אבל מבחוץ היו מסתתין ומשוין אותם בכלי ברזל ומכניסין אותם, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ח (כסף-משנה).

טו. אבני היכל⁸³ וְעִזְרוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ אוֹ שֶׁנִּגְמְמוּ⁸⁴ - פְּסוּלִין, וְאֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן, אֲלָא נִגְזָזִים⁸⁵. כָּל אֶבֶן⁸⁶ שֶׁנִּגְעַ בָּהּ הַבְּרִזְלָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֵא נִפְגְּמָה⁸⁷, פְּסוּלָה לְבִנְיַן הַמִּזְבֵּחַ וּבִנְיַן הַכֹּהֵן⁸⁸, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי תִרְבֹּף הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ וְתַחלֵּלָהּ". וְהַבּוֹנֵה אֶבֶן שֶׁנִּגְעַ בָּהּ בְּרִזְלָה בְּמִזְבֵּחַ אוֹ בְּכֹהֵן - לֹא יִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמָר: "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גְּזִית". וְהַבּוֹנֵה אֶבֶן פְּגוּם, עוֹבֵר בְּעִשָּׂה⁸⁹.

(83) תוספתא, מגילה פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 224 25).
(84) שניטלה ממנה חתיכה ואין שם פגם (מהיר"ק).
וכשנפגם או נגמם בהר הבית, ראה למעלה. (85) שכיין שנשתמש בהם קודש, אסור להשתמש בהם חול (משנה-למלך). (86) מדות פ"ג מ"ד. (87) כגון שהברזל גממה ועשה אותם גזית מבלי שיפגמה, אבל בנגיעה בלחוד בלי פגיעה כלל באבן, אין הברזל פוסל. שהרי כתב רבינו להלן "והבונה אבן שנגע בה ברזל וכו' לוקה, שנאמר לא תבנה אתהן גזית", ואמרו במכילתא (סוף פרשת יתרו) "לא תבנה אתהן גזית, אין גזית אלא גזזות שהונף עליהן ברזל". וכ"ה ב'חינוך' מצוה מ. וראה ב'תורה שלמה' יתרו עמוד קסט אות תקנ). (88) אבל להיכל ולעזרה כשרות אם סתתן מבחוץ (למעלה ה"ח). (89) שנאמר (דברים כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלקיך".

טז. אֶבֶן שֶׁנִּפְגְּמָה⁹⁰ אוֹ שֶׁנִּגְעַ בָּהּ בְּרִזְלָה⁹¹ אַחַר שֶׁנִּבְנְיָה⁹² בְּמִזְבֵּחַ אוֹ בְּכֹהֵן - אוֹתָהּ הָאֶבֶן פְּסוּלָה, וְהַשָּׂרָר לְשֵׁרוֹת. וּמְלַבְּנִין⁹³ אֶת הַמִּזְבֵּחַ פְּעָמִים בְּשָׁנָה: בְּפֶסַח וּבְחֻג⁹⁴. וּכְשֶׁמְלַבְּנִין אוֹתָן⁹⁵ - מְלַבְּנִין בְּמַפְּהָ⁹⁶, אֲבָל לֹא בְּכַפִּיס שֶׁל בְּרִזְלָה⁹⁷, שֶׁמָּא יִגַּע בָּאֶבֶן⁹⁸ וַיִּפְסֵל⁹⁹.

(90) מדות, שם. (91) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (92) כלומר, אף-על-פי שנבנית ונעשית מחובר, לא נפסל כל המזבח בגללה, אלא אותה האבן בלבד פסולה, ואפילו אם נעשה כן לפני שנבנית ('הר המוריה', ועי' יעב"ץ בחידושו על הרמב"ם) כמבואר במדות פ"ג מ"ד. (93) בסיד. מדות, שם. (94) לפני הפסח ולפני חג הסוכות. (95) האבנים. (96) טבולות בסיד. (97) הכלי שרגילים לסוד בו. (98) כלומר יחתוך אותה, כמבואר למעלה). (99) שהברזל

כת"י מינכן שם) כוונת הפסוק הנ"ל לבנין בית המקדש. ומדובר בהכנה לבנייה ולא לבנייה גופה, שכבר נלמדה מהפסוק "וביום הקים את המשכן". ולפיכך אמרו שם (לפי כת"י מינכן): "ואע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים במלאכה וגו' צאת הכוכבים. ואומר (שם שם, טז) והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה. מאי ואומר? וכי תימא מעלות השחר לאו יממא הוא, ומכי איערב שמשא לילה הוא, ומשום בנין בית המקדש מקדמי ומחשכי". הרי שלולא הפסוק השני, היינו מפרשים שעסקו בלילה, ועל-כרחו שמדובר בהכנה לבנייה ולא בבנייה עצמה, שעליה נאמר "וביום הקים". ולפי שמן התורה נוהגת ההכנה לבנייה גם בלילה, אינה מצות-עשה שהזמן גרמא, ואף הנשים חייבות בה (ראה להלן). ומאותו הטעם לא גזרו עליה לעשותה רק מזמן הנץ החמה, ולא מקודם, כמו שגזרו על כל המצוות הנהוגות ביום, ראה מגילה כ.). (65) הכוונה רק לסעד ולא לבנות ממש, שזוהי מצות-עשה שהזמן גרמא ('הר המוריה'). (66) כמו שנאמר (שמות לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים", ונאמר (שם, כה) "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו". (67) שבת ק"ט, ב. וכן הביא רבינו בפ"ב מהל' תלמוד תורה ה"ב. (68) שבועות טו, ב. ונלמד מהכתוב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, אני ה' - כולכם חייבים בכבודי, אתם והמקדש חייבים בכבודי שהזהרת על השבת (יבמות ו.) ויו"ט נקרא שבת (רש"י שבועות, שם).

יג. הַמִּזְבֵּחַ אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ אֲלָא בְּנִין אֶבֶןִים גְּזִית⁶⁹. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמָר בְּתוֹרָה: "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי" - שִׁיחֶיהָ מִחֶבֶר בְּאֲדָמָה⁷⁰, שְׁלֵא יִבְנוּהוּ לֹא עַל-גְּבֵי פְּסִיזִין⁷¹ וְלֹא עַל-גְּבֵי מַחְלוֹת⁷². וְזֶה שֶׁנֶּאֱמָר "וְאִם מִזְבַּח אֶבֶןִים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדוּ⁷³, שֶׁאֵינוֹ רְשׁוֹת אֲלָא חוֹבְהָ⁷⁴.

(69) בכת"י אברבנאל ובדפוס רומי, ליתא תיבה זו. וכן נראה ב'כסף משנה' וב'קריית ספר'. וכן נכון, שהרי נאמר (שם כ, כה) "ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתהן גזית", וראה למעלה ה"ח. ועי' ב'הר המוריה'. (70) זבחים נח, א. (71) שיבנה כיפה, ועליה יבנה המזבח. (72) מערות. (73) מכילתא, סוף פרשת יתרו. (74) אף-על-פי שנאמר בלשון "ואם", שמשמעו רשות.

יד. כָּל אֶבֶן⁷⁵ שֶׁנִּפְגְּמָה⁷⁶ כְּדִי שֶׁתַּחַגֵּר בָּהּ הַצִּפּוֹרָן⁷⁷, כֹּסְפִין שֶׁל שְׁחִיטָה, הֵרִי זֶה פְּסוּלָה לְכֹהֵן לְמִזְבֵּחַ⁷⁸, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֶבֶןִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבַּח ה'". וּמַהֵיכָן⁷⁹ הָיוּ מְבִיאִין אֶבֶןִי מִזְבֵּחַ? מִן בְּתוּלַת הַקְּרָקַע. חוֹפְרִין עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְמָקוֹם הַנֶּכֶר שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם עֲבוּדָה וּבִנְיָן⁸⁰, וּמוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הָאֶבֶןִים, אוֹ מִן הַיָּם הַגְּדוֹל⁸¹, וּבּוֹנִין מֵהֶן. וְכֵן אֶבֶןִי הַהֵיכָל וְהַעֲזָרוֹת שְׁלֵמוֹת הָיוּ⁸².

(75) חולין יז, ב. (76) בכל דבר, אפילו שלא על-ידי ברזל (מדות פ"ג מ"ד). וראה להלן ה"טו. (77) "תחגור" מלשון חגר שאמרו חז"ל בכל מקום (הרא"ה). ויש שפירשו שהוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

112) תוספתא, שם: "אבנים וקורות שנפסלו מתחילה לבית הכנסת (כן הוא בכת"י וויזן לפי 'אור הגנוז') אין בונין אותן בהר הבית", וראה ב'כסף משנה'.

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

פָּרָק שְׁנַיִ

1) יבאר בו כי המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו במקומו, ושמסורת היא שבמקום שבנו בו דוד ושלמה את המזבח, היה המזבח שעליו נעקד יצחק אבינו.

א. המזבח מקומו מכוון ביותר², ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שְׁנַאמַר: "וְזֶה-הַמִּזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל"³. ובמקדש נעקד יצחק אבינו, שְׁנַאמַר: "וְלֹד-לָךְ אֵל אֶרֶץ הַמְּרֹדֶה"; וְנֶאמַר בְּדַבְרֵי-הַיָּמִים: "וַיַּחַל שְׁלֹמֹה לְבַנּוֹת אֶת בַּיִת ה' בִּירוּשָׁלַיִם, כַּהֵר הַמְּרֹדֶה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אָבִיהוּ, אֲשֶׁר הָכִין בְּמִקְוֹם דָּוִד בְּגֵרָן אֶרְנָן הַיְבוּסִי".

2) שהרי הוצרכו לנביאים להעיד על מקומו. 3) כלומר, זה ולא אחר.

ב. וּמִסְתָּת בְּיַד הַפֶּלַל, שְׁהַמְקוֹם שֶׁבָּנָה בו דָּוִד וְשְׁלֹמֹה⁴ הַמִּזְבֵּחַ בְּגֵרָן אֶרְנָנָה, הוּא הַמְקוֹם שֶׁבָּנָה בו אַבְרָהָם הַמִּזְבֵּחַ⁵ וְנֶעֱקַד עָלָיו יִצְחָק. והוא המקום שֶׁבָּנָה בו נח פְּשִׁיעָא מִן הַתְּבַחַּה. והוא המזבח שֶׁהִקְרִיב עָלָיו קִין וְהָבֵל. ובו הִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן קֶרְבַּן פְּשָׁנָבְרָא. וּמִשָּׁם נִבְרָא. אָמְרוּ חֲכָמִים: אָדָם מִמְּקוֹם פְּפָרְתוֹ נִבְרָא.

4) לא בנו שניהם ביחד, אלא דוד בנה שם במה להקריב בשעתה ושלמה בנה בית עולמים. 5) בזבחים סב. אמרו שראו שם את אפרו של יצחק. נומה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר "לקח יעקב י"ב אבנים מאבני המזבח שנעקד עליו יצחק אבינו ושם אותם מראשותיו" (ילקוט שמעוני בראשית רמז קיט), "ומה עשה הקדוש-ברוך-הוא, ברגל ימינו הטביע האבן אשר שם יעקב מראשותיו עד עמקי תהום ועשה אותו סניף לארץ וכו' לפיכך נקרא אבן שתייה" (שם רמז קכ), והרי אבן השתייה הייתה במקום הארון, לפני ולפנים, כמפורש במשנה יומא נג: וכן נראה בראש השנה כו. שאמרו על שופר מקרן הפרה שהוא פסול לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, כיוון שהשופר בא לזיכרון הרי הוא כעבודת פנים, כלומר, כיוון שהוא לזיכרון העקידה (שם טז.) הוא כלפנים, הרי שהעקידה הייתה על אבן השתייה – ברור הדבר כי העקידה הייתה אמנם על המזבח, ולא בפנים, וכמפורש בזבחים שם וכמו שכתב רבינו, וזהו טעמו של רבי יוסי שם שמכשיר קרן הפרה, מפני שהוא עבודת חוץ, אבל הרי לקח יעקב מאבני המקום ושם אותם במקום הארון ונמצא שהאבן שעליה נעקד יצחק היא בפנים, וזהו טעמם של חכמים הפוסלים קרן הפרה].

ג. מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ מְכֻנּוֹת הַרְבֵּה, וְצוּרָתוֹ יְדוּעָה אִישׁ

נברא לקצר ימיו של אדם, והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, אינו בדין שיונף המקצר על המאריך (משנה, שם).

יז. אִין עוֹשִׁין מְדַרְגּוֹת לַמִּזְבֵּחַ, שְׁנַאמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בַמַּעֲלָה עַל מִזְבְּחִי"; אֵלָּא בּוֹנִין כְּמוֹ תַל בְּדְרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, מִתְמַעֵט וְיֵוֹרֵד מֵרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ עַד הָאָרֶץ, וְהוּא הַנִּקְרָא כָּבֵשׁ. וְהַעוֹלָה בְּמַעֲלוֹת¹⁰⁰ עַל הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקָה. וְכֵן¹⁰¹ הַנּוֹתֵץ¹⁰² אֲבָן אַחַת מִן הַמִּזְבֵּחַ אוּ מִקַּל הַהֵיכָל אוּ מִבֵּין הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ¹⁰³ דֶּרֶךְ הַשְּׁחֵתָה¹⁰⁴ - לוֹקָה, שְׁנַאמַר: "וְנִתְצַתָּם אֶת מִזְבְּחֵתֶם וְגוֹ', לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

100) ב'ספר המצוות' (לא תעשה' פ) כתב רבינו "שהוזהרנו מלעלות למזבח במעלות כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו וכו' וכל הפוסע פסיעה גסה עד שתגלה ערותו עליו – לוקה". ועי' 'משנה למלך'. 101) כלומר, כשם שאסור לעלות במעלות שזהו בזיון למזבח, כמו כן אסור לנתץ אבן, שגם זה בזיון (הר המוריה). [וראה בכסף-משנה, ובפ"ט מהל' עבדים ה"ן]. 102) 'ספרי' פ' ראה. 103) כן הוא בתוספתא מכות פ"ד (הוצאת צוק"מ עמ' 444 18), ואף אם נותץ מכל העזרה חייב, שכן כתב רבינו בפ"ו מהל' יסודי התורה ה"ז: "או משאר העזרה". וסמך כאן על מה שכתב שם (כסף-משנה). 104) שמתכוין לאבד. אבל אם כוונתו לתקן – מותר (כסף-משנה).

יח. הַמְּנוֹרָה וְכִלְיָהּ¹⁰⁵, וְהַשְּׁלֵחָן וְכִלְיָו, וּמִזְבֵּחַ הַקְּטָרֶת וְכָל פְּלֵי שְׁרֵת, אִין עוֹשִׁין אוֹתָן אֵלָּא מִן הַמַּתְכָּת בְּלִבָּד; וְאִם עֲשָׂאוּם שָׁל עֵץ אוּ עֶצֶם אוּ אֲבָן אוּ שֶׁל זְכוּכִית - פְּסוּלִין.

105) מנחות כח, א. והיינו מלקחיה ומחתותיה.

יט. הִיוּ הַקֶּהֶל עֲנִיִּים - עוֹשִׁין אוֹתָן אֶפְלוֹ שֶׁל בְּדִיל¹⁰⁶, וְאִם הֶעֱשִׂירוּ - עוֹשִׁין אוֹתָן שֶׁל זָהָב¹⁰⁷. אֶפְלוֹ הַמִּזְרְקוֹת וְהַשְּׁפוּרִין וְהַמְּגַרְפוֹת¹⁰⁸ שֶׁל מִזְבֵּחַ הָעוֹלָה, וְהַמְּדוֹת - אִם יֵשׁ פֶּחַ בְּצַבּוֹר, עוֹשִׁין אוֹתָן שֶׁל זָהָב. אֶפְלוֹ שְׁעָרֵי הָעֵזְרָה מִחִפִּין אוֹתָן זָהָב, אִם מְצֹאָה יָדָם¹⁰⁹.

106) שם כח, ב. 107) עבודה זרה מג, א. 108) יעים להסיר הדשן. 109) מדות פ"ב מ"ג: "כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות של זהב". כשעלו בני הגולה היו עניים, ובנו לפי עניותם, וכשנתעשרו – ציפו כל השערים זהב.

כ. אִין עוֹשִׁין כָּל הַפְּלִים מִתְחַלְתָּן אֵלָּא לְשֵׁם הַקֶּדֶשׁ. וְאִם נַעֲשׂוּ מִתְחַלְתָּן לְהִדְיוּט¹¹⁰, אִין עוֹשִׁין אוֹתָן לְגְבוּהַ. וְכִלְי גְבוּהַ¹¹¹, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם גְבוּהַ - רִשְׁאֵי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הִדְיוּט, וּמִשְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן גְבוּהַ - אֲסוּרִין לְהִדְיוּט. אֲבָנִים וְקוֹרוֹת שֶׁחֲצִבָּן מִתְחַלָּה לְבֵית-הַפְּנִסֶת¹¹², אִין בּוֹנִין אוֹתָן לְהַר הַפִּנִת.

110) אף-על-פי שעוד לא נשתמש בהם. תוספתא מכות פ"ב (צוק"מ עמוד 244 24). 111) תוספתא, שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל הַשְּׁמוֹנֵה-עָשָׂר בְּנֵי חֲלוּל מִרְבַּע לְכָל אַרְבַּע קְרָנוֹת]. וּמְקוֹם הַקְּרָנוֹת אִמָּה מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה סָבִיב. וְכֵן מְקוֹם רִגְלֵי הַפְּתִיחִים אִמָּה סָבִיב. נִמְצָא מְקוֹם הַמְעַרְכָּה רְחֵבוּ עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבַּעַת טְפָחִים עַל עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע אַמּוֹת וְאַרְבַּעַת טְפָחִים¹⁸.

15) משנה במדות שם "עלה אמה וכנס אמה". ואמה של יסוד הוא של חמישה טפחים. (16) שהרי היסוד לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, ביחד שתי אמות פחות שני טפחים לאורך ולרוחב. (17) נקרא כן מפני שהוא סובב ומקיף את המזבח מארבע רוחותיו, בניגוד ליסוד שלא היה מקיף מארבע רוחות. (18) שהרי הסובב לקח מן המזבח חמישה טפחים מכל צד, היינו שתי אמות פחות שני טפחים לכל צד.

ח. גִּבְהַת כָּל קֶרֶן וְקֶרֶן חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וְרִבּוּעַ כָּל קֶרֶן אִמָּה עַל אִמָּה. וְאַרְבַּע הַקְּרָנוֹת חֲלוּלוֹת הֵיוּ¹⁹ מִתּוֹכָן. וְגִבְהַת מְקוֹם הַמְעַרְכָּה שְׁמוֹנֵה-עָשָׂר טְפָחִים. נִמְצָא חֲצִי גִבְהַת הַמְּזֻבָּח כ"ט טְפָחִים מִסּוֹף הַסּוֹבֵב וּלְמִטָּה.

19) זבחים נד: ולמדו זאת ממה שנאמר "ומלאו כמזורק כזוויות מזבח" (זכריה ט, טו) הרי שבית קיבול יש להן כמזוקות. ורבינו סובר שכל ארבע הקרנות היו חלולות וכדעת רש"י בזבחים שם.

ט. וְחוּט שֶׁל סִקְרֵא²⁰ הִיָּה חוֹגֵר בְּאִמְצַע הַמְּזֻבָּח [פְּשִׁשָּׁה טְפָחִים מִסּוֹף הַסּוֹבֵב וּלְמִטָּה] לְהַבְדִּיל בֵּין דְּמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים²¹ לְדְמַיִם הַתַּחְתּוֹנִים²². וְנִמְצָא גִבְהַת מִן הָאֶרֶץ עַד מְקוֹם הַמְעַרְכָּה תִּשַׁע אַמּוֹת פָּחוֹת טְפָחִים²³.

20) צבע אדום. ולמדו כן ממה שנאמר (שמות כז, ה) "והיתה הרשת עד חצי המזבח" – "התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים התחתונים לבין דמים העליונים" (זבחים נג.). (21) עולת העוף שדמה מתמצה למעלה מן החוט. (22) חטאת העוף שמזים דמה למטה מן החוט. והוא הדין לעולת בהמה, אשם ושלמים. (23) שהרי אמת גבהו של היסוד חמישה טפחים, והסובב שלושים טפחים. הריהן תשע אמות (בנות שישה טפחים כל אחת) פחות טפח.

י. יִסוֹד הַמְּזֻבָּח לֹא הִיָּה מְקִיף מֵאַרְבַּע רְחוֹתָיו כְּמוֹ הַסּוֹבֵב, אֲלָא הִיָּה הַיִּסוֹד מְשוּךְ פְּגָנָד כָּל רֹחַ צָפוֹן וּמְעַרְבִי, וְאוֹכְלֵי²⁴ בְּדָרוֹם אִמָּה אַחַת וּבְמִזְרָח אִמָּה אַחַת, וְקֶרֶן דְּרוֹמִית-מְזֻרְחִית לֹא הִיָּה לָהּ יִסוֹד²⁵.

24) מחזיק, = תופס מקום. (25) זבחים נג: לפי רצועה זו הייתה בחלקו של יהודה ולא בחלקו של טורף, היינו בנימינ שכתוב בו (בראשית מט, כז) "בנימינ זאב יטרף" ועליו נתנבא יעקב אבינו ואמר "בבוקר יאכל עד" ותרגם אונקלוס "ובאחסנתה יתבני מקדשא". ורש"י בזבחים שם הביא בשם התרגום: "באחסנתיה יתבני מדבחא", כלומר: המזבח ייבנה בחלקו.

מְאִישׁ. וּמְזֻבָּח שְׁבִנוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה⁶ פְּעִין מְזֻבָּח שְׁעֵתִיד לְהִבְנוֹת עִשׂוּהוּ, וְאִין לְהוֹסִיף עַל מִדְתּוֹ וְלֹא לְגַרְע מִמֶּנָּה⁷.

6) אותם ששבו מן הגולה ובנו את בית המקדש השני. (7) אף שאינו מעכב – לתחילה יש קפידא לעשות המזבח כעדות הנביא.

ד. וְשִׁלְשָׁה נְבִיאִים⁸ עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה: אֶחָד הַעִיד לָהֶן עַל מְקוֹם הַמְּזֻבָּח, וְאֶחָד הַעִיד לָהֶן עַל מִדּוֹתָיו, וְאֶחָד הַעִיד לָהֶן שְׁמִקְרִיבִין עַל הַמְּזֻבָּח הַזֶּה⁹ כָּל הַקְּרָנוֹת אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שָׁם בֵּית.

8) והם חגי זכריה ומלאכי. (9) בזבחים שם לא, אמרו אלא: "שמקריבין אף על פי שאין בית", ורבינו הוסיף לבאר שדווקא על המזבח מקריבין אבל שלא במקום המזבח אין מקריבין, כמבואר להלן פרק ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב. ומה שכתב רבינו "הזה" בא להוציא מזבח שהיה בימי שלמה, לפני שנתקדש הבית, שדווקא בימי עזרא מקריבין אף על פי שאין שם בית, מפני שקדושה ראשונה שנתקדשה בימי שלמה קדשה לעתיד לבוא, גם לאחר החורבן.

ה. מְזֻבָּח שְׁעִשָּׂה מִשָּׁה וְשְׁעִשָּׂה שְׁלֵמָה וְשְׁעִשָּׂו בְּנֵי הַגּוֹלָה וְשְׁעֵתִיד לְהַעֲשׂוֹת - כְּכֹל עֲשָׂר אַמּוֹת גִּבְהַת כָּל אֶחָד מֵהֶן. וְזֶה הַפְּתוּחַ בְּתוֹרָה "וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קְמַתּוֹ" - מְקוֹם הַמְעַרְכָּה בְּלֶבֶד. וּמְזֻבָּח שְׁעִשָּׂו בְּנֵי הַגּוֹלָה וְכֵן הַעֲתִיד לְהִבְנוֹת, מִדַּת אֶרְפוֹ וְרַחְבּוֹ ל"ב אַמּוֹת עַל ל"ב אַמּוֹת¹⁰.

10) הריבוע התחתון של הבניין היה כן.

ו. עֲשָׂר אַמּוֹת שֶׁל גִּבְהַת הַמְּזֻבָּח, מֵהֶן בְּאִמָּה בֵּית חֲמִשָּׁה טְפָחִים¹¹, וּמֵהֶן בְּאִמָּה בֵּית שְׁשָׁה טְפָחִים¹². וְשָׂאֵר כָּל אַמּוֹת הַבְּנֵיין בְּאִמָּה בֵּית שְׁשָׁה טְפָחִים. וְגִבְהַת כָּל הַמְּזֻבָּח¹³ נ"ח טְפָחִים¹⁴.

11) כלומר, אמות של גובה היסוד וכניסתו, כניסת הסובב וגובה הקרנות. (12) שאר אמות המזבח. (13) עם הקרנות. (14) שהרי גבהו עשר אמות: שתי אמות של היסוד והקרנות, שהן באמה בת חמישה טפחים, הן עשרה טפחים. ושמונה אמות, שהן באמה בת שישה טפחים, הן ארבעים ושמונה טפחים, בסך הכל חמישים ושמונה.

ז. וְכֵן הִיָּתָה מִדְתּוֹ וְצוּרְתּוֹ: עָלָה חֲמִשָּׁה טְפָחִים¹⁵ וְכִנְסָה חֲמִשָּׁה טְפָחִים, זֶהוּ יִסוֹד. נִמְצָא רְחֵב שְׁלֹשִׁים אִמָּה וּשְׁנֵי טְפָחִים עַל רְחֵב שְׁלֹשִׁים אִמָּה וּשְׁנֵי טְפָחִים¹⁶. עָלָה שְׁלֹשִׁים טְפָחִים וְכִנְסָה חֲמִשָּׁה טְפָחִים, זֶהוּ סוֹבֵב¹⁷. [עָלָה שְׁמוֹנֵה-עָשָׂר טְפָחִים, זֶהוּ מְקוֹם הַמְעַרְכָּה]. נִמְצָא רְחֵבוֹ שְׁמוֹנֵה וְעֲשָׂרִים אִמָּה וְאַרְבַּעַת טְפָחִים עַל שְׁמוֹנֵה וְעֲשָׂרִים אִמָּה וְאַרְבַּעַת טְפָחִים. [עָלָה שְׁמוֹנֵה-עָשָׂר טְפָחִים, וְכוּנְסָה לְקֶרֶן זְוִית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקיר שלו. (41) רבובה כמו "נבובה" מלשון נבוב לוחות והיינו חלון. (42) כשאיירע בה פסול בדם או בבעלים שאז הוא צריך עיבור צורה. או שהיה פסולו מספק שאף הוא טעון עיבור צורה. ולמה דווקא פסולי חטאת העוף? - מפני שמעשיה בקרן מערבית דרומית למטה, ומפני שישנן בעזרה הרבה חטאות העוף, של יולדות, חששו שמא תתערב זאת הפסולה עמהן, ולכן קבעו לה מקום מיוחד. (43) ימתינו מלשרפה עד שיעבור מראה הבשר הרטוב על ידי שילינה לילה אחד, שכיוון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעונה שריפה. (44) בתוך העזרה.

טו. ושני שלחנות היו במערב הכבש: אחד של שיש, שנותנין עליו את האברים⁴⁵; ואחד של כסף, שנותנין עליו כלי השרת.

(45) ולא נתנו על של כסף מפני שהכסף מרתיח ויתחממו האברים ויסריחו, אבל השיש מקררו ומרחיקו מן העיפוש.

טז. כשבנין המזבח, בונין אותו פלו אטום⁴⁶ כמין עמוד, ואין עושיין בו חלל כלל, אלא מביא אבנים שלמות, גדולות וקטנות, ומביא סיד וזפת וקוניא⁴⁷, וממחה ושופף לתוף מלבן⁴⁸ גדול⁴⁹ כמדתו⁵⁰, ובונה ועולה. ונותן בתוף הבנין גוף של עץ או אבן בקרן דרומית-מזרחית כמדת היסוד. וכן נותן בתוף כל קרן וקרן, עד שישלים הבנין. וסיר הגופים שבתוף הבנין, כפי שתשאר קרן דרומית-מזרחית בלא יסוד, וישארו הקרנות חלולין.

(46) סתום. (47) ניתוך אבר (=מין מתכת) כמו שעושיין לציפוי כלי חרס. (48) דפוס מרובע עשוי מארבעה קרשים. (49) על האבנים ונדבקים יחד. (50) בכל מדה ומדה ששייך לו. היינו ביסוד היה נותן מלבן של ל"ב על ל"ב אמה, ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של ל' על ל' בגובה ה' אמות, וזהו סובב. ולמעלה ממנו היה נותן מלבן של כ"ח על כ"ח בגובה ג' אמות, ולמעלה ממנו היה נותן בקרנות ארבעה מלבנים. כל מלבן אמה על אמה.

יז. ארבע קרנות של מזבח ויסודו ורובעו מעפבין. וכל מזבח שאין לו קרן, יסוד וכבש ורובע - הרי הוא פסול, שארבעתן מעפבין⁵¹. אבל מדת ארפו ומדת רחבו ומדת קומתו אינן מעפבין, והוא שלא יפחת מאמה על אמה ברום שלש אמות, כשעור מקום המערכה של מזבח מדבר.

(51) שם. סב. שאצל כל אלו כתוב "המזבח"; בקרן נאמר (ויקרא ד, יח) "קרנות המזבח" וביסוד נאמר (שם, לד) "אל יסוד המזבח" ובכבש נאמר (שם ו, ז) "אל פני המזבח" והוא הכבש שהוא פנים של מזבח שעולין לו דרך שם. ובריבוע נאמר (שמות כז, א) "רובע יהיה המזבח". וכל מקום שנאמר "המזבח", הוא לעכב (זבחים שם). "המזבח" משמע: שכשהוא כן הוא נקרא מזבח, ואם לא לא.

יא. ובקרן מערבית-דרומית²⁶ היו שני נקבים כמין שני חטמין דקין, והן הנקראין שיתין²⁷, שהדמים יורדין בהן ומתערבין באותה הקרן באמה²⁸, ויוצאין לנחל קדרון.

(26) ששיירי הדם יש מהם ששופכים על יסוד מערבי ויש מהם ששופכים על יסוד דרומי, לפיכך נתן שני הנקבים בקרן מערבית דרומית. (27) ונקראו כן מפני שהדמים שותתין לשם, וכן זה של נסכים נקרא כן מהטעם הנ"ל, ששותתין הנסכים לשם. (28) אמת המים שעוברת בעזרה.

יב. ולמטה פרצפה באותו הקרן היה מקום אמה על אמה, וטבלא של שיש וטבעת קבועה בה²⁹, שבו יורדין לשיתין³⁰ ומנקין אותו.

(29) שעל ידה מגביהים את הטבלא. (30) והוא חלל קטן שתחת היסוד.

יג. וכבש³¹ היה בנוי לדרומו של מזבח, ארפו שלשים ושתים אמה³² על רחב שש-עשרה אמה. והיה אוכל בארץ שלשים אמה מצד המזבח, ופורח ממנו אמה על היסוד ואמה על הסוכב. ואויר מעט³³ היה מפסיק בין הכבש למזבח³⁴, כדי לתן האברים למזבח בזריקה³⁵. וגבה הכבש תשע אמות פחות שתות³⁶ עד כנגד המערכה.

(31) והוא כמו תל המתמעט ויורד מראש המזבח עד הארץ. (32) למטה בארץ היה כן אבל בשיפועו היה יותר. (33) ומכיוון צריך זריקה, לא די באוויר כמלוא נימא כדלהלן הלכה יד בשני כבשים קטנים, אלא צריך אוויר יותר. (34) כלומר, בין הכבש למקום המערכה. (35) בזבחים שם למדו כן ממה שנאמר (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם" - מה דם בזריקה (שהיה נאמר בויקרא א, ה) "וזרקו את הדם על המזבח" אף בשר בזריקה. (36) היינו, פחות טפח.

יד. ושני כבשים קטנים יוצאים ממנו, שבהם פונים ליסוד³⁷ ולסוכב³⁸, ומבדלין מן המזבח כמלא נימא³⁹. וחלון היתה במערבו של כבש⁴⁰ אמה על אמה, ורבוכה היתה נקראת⁴¹, שבה נותנין פסולי חטאת העוף⁴² עד שתעבר צורתה⁴³ ותצא לבית השרפה⁴⁴.

(37) היינו הכבש שלצד מערב ועל ידו שופכים שיירי דם חטאת בהמה כשגומר מתנותיה. (38) היינו הכבש שלצד מזרח ועל ידו זורקים דם חטאת בהמה על גבי הקרנות. [אבל לצד מערב לא היה בו כבש קטן ליסוד]. (39) זבחים שם. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא א, ה) "וזרקו את הדם על המזבח סביב" - שיהא היקף למזבח כל שהוא ואם יהיו מחוברים, שוב אין לו היקף, ואפילו בחוט אין אדם יכול לסובבו. ולפיכך די בהפסק כמלוא נימא בלבד, אבל בין הכבש הגדול לבין מקום המערכה היה צריך הפסק יותר. (40) מפשטות הלשון נראה שלא הייתה בגגו של כבש אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכך הפסד, אם יעשום משוקדים. ואילו אם הם צריכים להיות משוקדים ולא נעשין כן, תהיה בזה קפיא (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (12 בפירושו המשניות (מנחות שם) כתב רבינו: "משוקדים מעשה שקדים, והוא מלאכה ידועה אצל אומני הנחשת שהן מכין בפטיש העשת (=החתיכה) עד שיהיה כולו שקדים שקדים".

ג. נמצאת¹³ כל הגביעים שנים ועשרים¹⁴. והפרחים תשעה¹⁵. והפפתורים אחד-עשר¹⁶. וכלן מעפבין זה את זה¹⁷, ואפלו חסר אחד מן השנים וארבעים¹⁸ מעפב את כלן.

(13 מנחות כח: כט. כלומר: "נמצאת אומר". (14 שהרי בכל קנה וקנה שלשה גביעים, שהם ביחד שמונה עשר. וארבעה בגוף המנורה, הרי שנים ועשרים בסך-הכל (מנחות שם). (15 כי פרח לכל קנה הרי ששה, ושניים בגוף המנורה כמו שנאמר "ופרחיה" (סתם פרחים הם שנים), הרי שמונה, וממה שנאמר עוד "עד פרחיה" למדו עוד אחד, הרי כאן תשעה (מנחות שם). (16 כפתור לכל קנה הרי ששה, שניים בגוף המנורה שנאמר "כפתוריה" (סתם כפתורים שנים), הרי שמונה, ושלשה במקום יציאת הקנים, הרי ביחד אחד עשר. (17 מנחות שם ותוספתא מנחות פ"ו. (18 הוא הסכום הכולל של הגביעים, הכפתורים והפרחים.

ד. כמה דברים אמורים?¹⁹ פשעשאוה זהב²⁰, אכל שאר מיני מתכות²¹ אין עושין בה גביעים²², כפתורים ופרחים. וכן מנורה הבאה זהב, תהיה כלה כפר עם נרותיה²³, ותהיה כלה מקשה²⁴ מן העשותות²⁵; ושל שאר מיני מתכות אין מקפידין על משקלה, ואם היתה חלולה²⁶ - פשרה²⁷.

(19 שעושים בה גביעים, כפתורים ופרחים. (20 מנחות כח. (21 ראה למעלה פ"א הלכה יח. (22 להלן גבי ככר, כתב רבינו "ושל שאר מיני מתכות, אין מקפידין על משקלה". נראה שבגביעים כפתורים ופרחים, יש הקפדה שלא לעשות בשאר מיני מתכת (משנה-למלך). (23 בשמות כה, לט: "ככר זהב טהור יעשה אותה את כל הכלים האלה". (24 חתיכה אחת. (25 במנחות כח. "מנורה היתה באה מן העשת", פירש רש"י "חתיכה שלימה, ומכה בקורנס עד שיצאו ממנה כל כליה". (26 שאינה מקשה (כסף-משנה). (27 בדיעבד. ולכתחילה צריך לעשותה מקשה, ועיין בהלכה ה.

ה. ואין עושין²⁸ אותה לעולם²⁹ מן הגרוטאות³⁰, בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מיני מתכות. (28 לכתחילה. שאם נאמר שאפילו בדיעבד אין עושין, קשה, הרי פסול של גרוטאות נלמד מזה שכתוב מקשה, ותניא (מנחות שם) "מקשה זהב, באה זהב, באה מקשה. אינה באה זהב, אינה באה מקשה". א"כ פסול של גרוטאות מנא לן? אלא ודאי זה שאין עושין הוא רק לכתחילה (משנה-למלך). (29 בכסף-משנה חסירה מילה זו. (30 שברים.

יח. מזבח שנפגם מבנינו: אם נפגם מבנינו⁵² טפח - פסול, פחות מטפח - פשר, והוא שלא יהיה בנשארא אכן פגומה⁵³.

(52 כלומר, מן הסיד והטיח שעליו. (53 שבאבן פוסלת גם פגימה כל שהיא.

פרק שלישי

(1 תתבאר בו צורת המנורה, גביעה, כפתוריה ופרחיה.

א. המנורה מפרשת צורתה בתורה². וארבעה גביעים³ ושני כפתורים⁴ ושני פרחים⁵ היו בקנה המנורה⁶, שנאמר: "ובמנורה ארבעה גביעים משקדים כפתוריה ופרחיה". ועוד פרח שלישי היה סמוך לירכה של מנורה, שנאמר: "עד ירכה עד פרחיה".

(2 שמות כה, לא-מ. (3 הם דומים לכוסות אלכסנדריא שפיהן רחב ושוליהן קצר (להלן הלכה ט). (4 הם כמין תפוחים כרותיים (שם מקום) שהן ארוכין מעט כביצה ששני ראשיה כדין (להלן שם). (5 "כמו פרחי העמודים (צירים) שמצירין בעמודים), שהן כמין קערה ושפתה כפולה לחוץ (להלן שם). והוא כמו שושן (רבינו בפירושו המשניות למנחות פ"ג משנה ז). (6 מקומם של כל אלה במנורה, ראה להלן הלכה י. (7 "כמו שקדים בעשייתן" (להלן הלכה ב).

ב. ושלש רגלים היו לה⁸. ושלשה כפתורים⁹ אחרים היו בקנה המנורה, שממיהן יוצאים ששת הקנים: שלשה מצד זה, ושלשה מצד זה. ובכל קנה וקנה מהן שלשה גביעים¹⁰ וכפתור ופרח, והכל משקדים¹¹ כמו שקדים בעשייתן¹².

(8 כן כתב גם בפירושו המשניות שם, וכן הוא ברש"י על התורה (שמות כה, לא) וכן כתבו בעלי-התוספות על התורה שם. אבל בגמרא (מנחות שם) אמרו רק שהיו לה רגלים, אבל לא הזכירו כמה. ובתורת העולה לרמ"א ז"ל (ת"א פט"ו) הביא: "אמרו רבותינו ז"ל שלשה רגלים היה למנורה" (משנת ראשונים). ובגלופת המנורה שבקשת טיטוס ברומא - בסיסה של המנורה מרובע, ללא רגליים (ראה ב"סיני" כרך לו עמוד כ חח, וב"שערים" ג' טבת תש"כ עמוד ג). (9 כן מפורש בתורה (שמות כה, לה). (10 מקרא מפורש הוא (שם שם, לג). (11 ביומא נב. אמרו: חמש מקראות (פסוקים) בתורה אין להן הכרע (לדעת היכן הם נוטים), ואחד מהם "משוקדים", כלומר, הפסוק "ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שם שם, לד), שספק לנו אם צריך לקרוא "ארבעה גביעים משוקדים" (שהמילה משוקדים קשורה עם "ארבעה גביעים"), או "משוקדים כפתוריה ופרחיה" (שהיא קשורה ל"כפתוריה ופרחיה). לפיכך פסק רבינו, שמספק צריכים לעשות כולם משוקדים, גם הגביעים וגם הכפתורים והפרחים. שהרי גם אם אינם צריכים להיות משוקדים אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח'ק. וְטֵפַח כִּפְתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, אֶחָד הֵילֶף וְאֶחָד הֵילָף, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין כָּנָגְדַ גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה. וְטֵפַח חֶלֶק. וְטֵפַח כִּפְתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, אֶחָד הֵילֶף וְאֶחָד הֵילָף, וְנִמְשְׁכִין וְעוֹלִין כָּנָגְדַ גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה. וּטְפָחִים חֶלֶק. נִשְׁתִּירוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, שִׁבְהֵן שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים, כִּפְתוֹר וּפְרָח.

(44 מנחות כח: (45 מנחות שם. ובתוספות שם ד"ה וטפח, נשאררו בתימה מה נשתנו שלשה אלו, שלשלתם לא ניתנו אלא טפח.

יא. וְאֶבֶן הַיְתֵה לְפָנֵי הַמְּנוּרָה⁴⁶, וּבָהּ שְׁלֹשׁ מַעְלוֹת, שְׁעָלֶיהָ כִּהֵן עוֹמֵד וּמִטֵּיב אֶת הַנְּרוֹת, וּמִנִּיחַ עָלֶיהָ פְּלִי שְׁמֹנָה וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחְתוֹתֶיהָ בְּשֵׁעַת הַטְּבָחָה⁴⁷.

(46 תמיד ל: וספרי בהעלותך סי' ה' "בהעלותך את הנרות, עשה לה מעלות וכו' וכו' מיכן אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות. וכתב הרע"ב (תמיד פ"ג משנה ט) שהן כנגד שלש העלאות שכתובים במנורה: (א) בהעלותך את הנרות (במדבר ח, ב). (ב) העלה את נרותיה (שם שם, ג). (ג) להעלות נר תמיד (שמות כז, כ). (47 להלן בפ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה יז, כתב רבינו: "וכיצד סדר ההטבה, נכנס וכלי בידו וכוז שמו ושלו זהב היה דומה לקיתון גדול. מדשן בו את הפתילות שכבו וכו' ומניח הכוז שם לפני המנורה על מעלה שנייה משלש מעלות שלפניה יוצא וכו' ונוטל הכוז בידו ומשתחוה ויוצא" (וכן הוא בתמיד שם ובספרי שם). ואולי כוז היה כלי גדול, וכוז היו מונחים כל הכלים הקטנים, היינו כל כלי שמנה ומלקחיה ומחנותיה (הר המוריה).

יב. הַשְּׁלַחַן הָיָה אָרְפוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי טְפָח, וְרַחְבּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים⁴⁸. וְהָיָה מָנְחָה⁴⁹ אָרְפוּ לְאַרְבֵּי הַפֵּית, וְרַחְבּוֹ לְרַחֲבֵי הַפֵּית. וְכֵן שְׁאֵר כָּל הַכֵּלִים⁵⁰ שִׁבְמִקְדָּשׁ, אָרְפוּ לְאַרְפוֹ שְׁלֹשׁ פֵּית⁵¹ וְרַחְבּוֹ לְרַחֲבֵי הַפֵּית, חוּץ מִן הָאָרוֹן⁵², שֶׁהָיָה אָרְפוּ לְרַחֲבֵי הַפֵּית. וְכֵן גִּירוֹת הַמְּנוּרָה כָּנָגְדַ רַחֲבֵי הַפֵּית, בֵּין הַצַּפוֹן וּבֵין הַדְּרוֹם⁵³.

(48 כמו שנאמר (שמות כה, כג) "אמתים ארכו ואמה רחבו". וכרבי מאיר שאמת הכלים בת ששה טפחים (כלים פי"ז משנה י, ומנחות צד.). (49 שם צו. במשנה 50) היינו יתר השולחנות, ראה להלן פ"ה הלכה יד (רש"י שם). (51 הוא בין המזרח ובין המערב (רש"י שם). (52 שם צח. (53 כרבי אלעזר ב"ר שמעון, ולא כרבי שם צח:). שהפסוק "יערוך אותו לפני ה'" (ויקרא כד, ג) מסייעו, שהרי הוא שצריך לערוך אותו לפני ה'. כלומר, צריך לצדד את פי הפתילה לעבר מערב, שהוא לפני ה'. ואילו לרבי האומר שמזרח ומערב היו עומדים, הרי היה הראשון לפני ה', ולמה צריך לצדדו לשם (כס"פ-משנה).

יג. אַרְבְּעָה⁵⁴ סְנִיפִין⁵⁵ שָׁל זָהָב הָיוּ לְשְׁלַחַן, מְפַצְלִין⁵⁶ בְּרֵאשֵׁיהֶן⁵⁷, שֶׁהָיוּ סוֹמְכִין כִּהֵן שְׁתֵּי

ו. הַמִּלְקָחִים³¹ וְהַמְחַתוֹת³² וּכְלֵי הַשְּׁמֹן אֵינָן מִכְּלָל הַכִּפְּרָה³³, שֶׁהָרִי נֹאמֵר בַּמְּנוּרָה "זֶהְב טְהוֹר", וְחִזּוֹר וְאָמַר "וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחְתוֹתֶיהָ זָהָב טְהוֹר". וְלֹא נֹאמֵר "גִּירוֹתֶיהָ זָהָב טְהוֹר", מִפְּנֵי שֶׁהַנְּרוֹת קְבוּעִין בַּמְּנוּרָה וְהֵם מִכְּלָל הַכִּפְּרָה³⁴.

(31) הם הצבתים העשויים ליקח בהם הפתילה מתוך השמן, ליישכן ולמשכן בפי הנרות. ועל שם שלוקחים בהם, קרויים מלקחים" (רש"י בשמות כה, לח). (32) הם כמין בזיכין (=כפות) קטנים שחותה בהם את האפר שכנו (רש"י שם). (33) מנחות פח: כתנא-קמא ולא כרבי נחמיה בכרייתא ראשונה. (34) ברייתא דמלאכת המשכן פ"ט.

ז. שִׁבְעַת³⁵ קָנֵי הַמְּנוּרָה מְעַכְבִּין זֶה אֶת זֶה, וְשִׁבְעַת גִּירוֹתֶיהָ מְעַכְבִּין זֶה אֶת זֶה, בֵּין שֶׁהָיְתָה שָׁל זָהָב בֵּין שֶׁהָיְתָה שָׁל שְׁאָר מִיַּגֵּי מִתְכוֹת. וְכָל הַנְּרוֹת קְבוּעִים בַּקָּנִים³⁶.

(35) מנחות כח. (36) בראש כל קנה וקנה, היה נר אחד כעין בוך (=כף) ושם נותנים השמן והפתילות (פירש"י במנחות שם).

ח. שֵׁשֶׁת הַנְּרוֹת הַקְּבוּעִים בְּשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן הַמְּנוּרָה, כָּלֶן פְּנִיָּהֶם לְנֹר הָאֲמָצְעִי שְׁעַל קָנֵי הַמְּנוּרָה³⁷. וְזֶה הַנֹּר הָאֲמָצְעִי פָּנָיו כָּנָגְדַ קְדָשׁ-הַקְּדוֹשִׁים³⁸, וְהוּא הַנִּקְרָא³⁹ נֹר מְעַרְבִי.

(37) כלומר, פיות הפתילות שלהם נוטות לנר האמצעי. וכן הוא בכרייתא (שם צח): "תניא, אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, מלמד שהיו מצדדין פניהם כלפי נר האמצעי". (38) כלומר, פי הפתילה נוטה למערב. כן הוא במגילה בא: "נר מערבי כלפי שכניה". (39) בתלמוד (שבת כב: מגילה שם, ועוד).

ט. הַגְּבִיעִים דוֹמִין לְכוֹסוֹת אֶלְכָסַנְדְּרִיאָה⁴⁰, שֶׁפִּיהֶן רַחֲב וְשׁוֹלֵיָהֶן קָצָר. וְהַכִּפְּתוֹרִים כְּמִין תְּפוּחִים קְרוּתִים⁴¹, שֶׁהֵן אָרְפִין מְעֻט, כִּפְּיָה שְׁשֵׁנֵי רֵאשֵׁי פְּדִין⁴². וְהַפְּרָחִים כְּמוֹ פְּרָחֵי הָעֵמּוּדִים⁴³, שֶׁהֵן כְּמִין קְצֵרָה וְשִׁפְתָהּ כְּפוּלָה לְחוּץ.

(40) מנחות כח: (41) שם מקום. והוא במנחות שם. ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "והכפתורים הוא דמות כדור שאינה עגולה מכל וכל, רק שיש בה אורך מעט קרוב לצורת ביצת העוף". (42) עגולים ככד. (43) מנחות שם. ציורין שמציירין בעמודים (רש"י שם). ובפירוש המשנה שם כתב רבינו "פרח צורת שושן".

י. גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה⁴⁴ הָיָה שְׁמוֹנֵה-עֶשְׂרֵי טְפָח. הַרְגָּלִים וְהַפְּרָח שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּשְׁנֵי טְפָחִים חֶלֶק. וְטֵפַח שְׁבוּ גְּבִיעַ כִּפְתוֹר וּפְרָח⁴⁵. וּטְפָחִים חֶלֶק. וְטֵפַח כִּפְתוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ, אֶחָד הֵילֶף וְאֶחָד הֵילָף, וְנִמְשְׁכִים וְעוֹלִין כָּנָגְדַ גְּבֵהַ הַמְּנוּרָה. וְטֵפַח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"לית כאן של כסף (לא היה של כסף) מפני שהוא מתיח" (=מחמת הלחם, ויש לחוש שיתעפש). ועיין תמיד לא: (76) לפיכך עשו הראשון של שיש, שממנו מניחו על של זהב. וראה למעלה בדברי הירושלמי. (77) ולפיכך עשו השני של זהב. ולמדו במנחות צט. "שמעלין בקודש", ממה שנאמר (במדבר יז, ג) "את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים ציפוי למזבח" - "בתחילה תשישי מזבח, ועכשיו גופו של מזבח". ו"לא מורידין" נלמד ממה שנאמר (שמות מ, יח) "ויקח משה את המשכן וגו' ויקם את עמודיו", שהוא בעצמו הקימו ולא סיעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים לפי שאין מורידין.

יז. **מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת**⁷⁸ הָיָה מִרְבַּע אָמָה עַל אָמָה⁷⁹. וְהוּא נִתּוּן⁸⁰ בְּהֵיכַל מִכּוֹן בֵּין הַצְּפוֹן לְדָרוֹם, מְשׁוּפָּר בֵּין הַשְּׁלֹחַן וְהַמְּנוֹרָה לְחוּץ. וְשִׁלְשָׁתָן הָיוּ מְנַחֲיִין⁸¹ מְשֻׁלֵּשׁ הַהֵיכָל וְלִפְנֵים, כְּנֶגֶד הַפְּרָכָת הַמְּבַדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים.

(78) שעליו הקטירו את קטורת הסמים בלבד. ונקרא גם "מזבח הזהב", כי עשוי היה עצי שטים מצופה זהב כולו. וכן נקרא "מזבח הפנימי", לפי שעמד בפנים. (79) שמות ל, ב. (80) יומא לג: (81) תוספתא יומא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמוד 185 28) ומנחות צח:

יח. **הַפִּיּוֹר**⁸² הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם-עֶשֶׂר דְּדָד⁸³, כְּדִי שְׁיִהְיֶה כָּל הַכְּהֹנִים הַעֹוֹסְקִים⁸⁴ בְּתַמִּיד⁸⁵ מְקַדְּשִׁים⁸⁶ מִמֶּנּוּ בְּאֶחָד. וּמוֹכְנֵי עֲשׂוֹ לוֹ⁸⁷, שְׁיִהְיֶה בָּהֶם תַּמִּיד, וְהֵיא חֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַמִּים שֶׁבָּהּ נִפְסָלִין בְּלִינָה, שֶׁהַפִּיּוֹר מְכַלֵּי הַקֹּדֶשׁ וּמְקַדְּשׁ, וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בְּכָל־קֹדֶשׁ אִם לֹן - נִפְסָל⁸⁸.

(82) יומא לו. במשנה. (83) כמו ברו המריק מים. (84) שנים עשר כהנים היו מתעסקים בהקרכת התמיד (יומא כה: , ופ"ד מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו, חוץ מהשוחט שאינו טעון קידוש ידים ורגלים, שהרי השחיטה כשרה גם בזר (רש"י שם). (85) בקרבן תמיד ש"מזות עשה להקריב שני כבשים עולות בכל יום, והם הנקראים תמידין, אחד בבוקר ואחד בין הערבים, שנאמר שנים ליום עולה תמיד" (פ"א שם הלכה א). (86) ידיהם ורגליהם לעבודה. ש"מזות עשה לקדש כהן העובד, ידיו ורגליו ואח"כ יעבוד" (פ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה א) ו"כיצד מצות קידוש? - מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש (שם הלכה טז). (87) כי הכיור מכלל כלי שרת, וכשהיו בו מים נתקדשו ונפסלו בלינה. וזה עשה כלי סביב לכיור והיו בו המים תמיד, והיו שותתין מאותו כלי לכיור כדי הצורך, ראשון ראשון, ואותו הכלי היה נקרא מוכני (רבינו בפירוש המשנה ליומא פ"ג). והראב"ד בהשגותיו כתב: "שהמוכני אינו מקבל מים והוא גלגל שהיו קושרים בו את הכיור בחבל, ומשקעים אותו הוא ומימיו כבור העזרה בערב כדי שיהיו מימיו מחוברים ולא יפסלו בלינה. ומפורש כל זה ביומא ובזבחים". ומה שכתב הראב"ד שזה

הַמְעַרְכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים: שְׁנַיִם מִסְפָּר זֶה, וְשְׁנַיִם מִסְפָּר זֶה⁵⁸. וְהֵם הַנְּאֻמָּרִים בַּתּוֹרָה⁵⁹ "וּקְשׁוּתֵינוּ"⁶⁰.

(54) שם במשנה. (55) "כמין יתידות זהב עומדים בארץ וגבוהים עד למעלה מן השולחן הרבה, כנגד גובה מערכת הלחם" (רש"י בשמות כה, כט). (56) מנוקבים. (57) כלומר, באותו חלק שבהן שעולה למעלה מן השולחן (תוספות יום-טוב שם פ"א משנה ו). (58) והיו בכל אחד מהם ארבעה עשר פיצולים, כמנין הקנים שהיו מכניסים (רש"י שם). (59) שמות שם. (60) מנחות צז. מימרא של רב קטינא. ונקראו כן על שם שמקשים את הלחם ומחזקים אותו שלא ישבר (רש"י שם).

יד. **וְשִׁמּוֹנָה וְעֶשְׂרִים קָנִים⁶¹ שֶׁל זֶהב, כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּחֻצֵי קָנָה חֲלוּל⁶², הָיוּ לוֹ: אַרְבָּעֵה-עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה, וְאַרְבָּעֵה-עֶשֶׂר לְסֹדֶר זֶה. וְהֵם הַנְּקָרָאִים⁶³ "מְנַחֲיִתוֹ"⁶⁴. וְשְׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁמְנַחֲיִין בֵּהֶן הַלְּבוֹנָה עַל הַשְּׁלֹחַן בְּצַד הַמְעַרְכוֹת⁶⁵, הֵן הַנְּקָרָאִין⁶⁶ "בְּפוֹתֵינוּ"⁶⁷. וְהַדְּפוּסִין⁶⁸ שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם לֶחֶם הַפָּנִים, הֵם הַנְּקָרָאִים⁶⁹ "קְצֵרוֹתֵינוּ"⁷⁰.**

(61) משנה שם צו. (62) כמו חצאי קנים חלולים הנסדקין לארכן (רש"י בשמות שם). (63) שמות שם. (64) שם צז. ונקראים כן על שם שמנקים את הלחם מעיפוש (רש"י שם). (65) והיו מקטירין אותם בשבת לזכרון ללחם, שעל ידה הוא נזכר למעלה כקומץ שהיא אזכרה למנחה (רש"י ויקרא כד, ז). (66) שמות שם. (67) שם צז. (68) "ושלשה דפוסיין של זהב היה להם, אחד שנותנים בו החלה והיא בצק, והשני שאופין אותה בו, השלישי שנותנים אותה בו כשרודה אותה מן התנור כדי שלא תתקלקל" (פ"ה מהלכות תמידין ומוספין הלכה ח). (69) שמות שם. (70) שם צז.

טו. **אֵלוּ⁷¹ הָאֲרָבָעֵה-עֶשֶׂר קָנִים: נוֹתֵן הַחֲלָה הַרְאִשׁוֹנָה עַל עֲצָמוֹ שֶׁל שְׁלֹחַן⁷², וְנוֹתֵן בֵּין רִאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה שְׁלֹשֶׁה קָנִים⁷³, וְכֵן בֵּין כָּל תְּלָה וְתְלָה שְׁלֹשֶׁה קָנִים, וּבֵין שְׁשִׁית וְחֲמִישִׁית שְׁנֵי קָנִים בְּלָבָד, לְפִי שְׁאִין עַל הַשְּׁשִׁית אֶחָת⁷⁴. נִמְצְאוּ אַרְבָּעֵה-עֶשֶׂר בְּכָל מְעַרְכָּה וּמְעַרְכָּה.**

(71) שם. (72) והיא אינה צריכה קנים חלולים תחתיה שלא תתעפש, כיון שהיא מונחת על גבי השולחן עצמו שהוא קריר (רש"י ושיטה-מקובצת שם). (73) והיו להן שלשה פיצולים בכל סניף וסניף שבהם היו תחובין. ועשו כן "כדי שתהיה הרוח מנשבת בו" (הלכות תמידין ומוספין שם הלכה ב). (74) כלומר, אין עליה משאוי שיכביד על שלמטה הימנה.

טז. **וְשְׁנֵי שְׁלֹחַנוֹת הָיוּ בְּאוֹלָם מִבְּפָנִים עַל פְּתַח הַבַּיִת: אֶחָד שֶׁל שִׁישׁ⁷⁵, נוֹתֵנִין עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים בְּכַנִּיסָתוֹ; וְאֶחָד שֶׁל זֶהב, נוֹתֵנִין עָלָיו לֶחֶם בִּיצִיאָתוֹ. שִׁמְעֵלִין בְּקֹדֶשׁ⁷⁶, וְלֹא מוֹרִידִין⁷⁷.**

(75) מנחות צט: במשנה. ובירושלמי שקלים פ"ו הלכה ג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבל עדיין צריך להבין: הרי ידוע הכלל שדרכו של הרמב"ם להביא פסוק אף אם אינו נזכר בגמרא כלל, מאחר שהוא מבואר יותר, כשאין נפק"מ לפועל. וממילא גם כאן מכיון שבפועל צריכים לעשות ארון במקדש, וישנם כמה פסוקים המדברים אודות עשיית הארון, היה לו להביאם, שהרי סוף סוף צריכים לעשות ארון במקדש.

ויש לתרץ על פי מה שכתב הגאון הרוג'צ'ובי "שהארון לא היה כלי שרת". כלומר, הגם שפעל תוספת קדושה במקדש, מכל-מקום עשיית הארון אינה בשביל המקדש, שהרי לא היה כלי שרת, ולכן לא הזכיר הרמב"ם על-דבר עשייתו שאינה קשורה עם המקדש.

ובפנימיות הענינים יש לומר: עניינו של הארון הוא תורה ("אין בארון אלא שני לוחות אבנים"), ומצד גודל מעלת התורה ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" הרי לא יתכן לומר שהתורה היא בשביל ענין מסוים, גם לא בית המקדש.

ויש לומר, שזהו עומק דעת הרמב"ן שעיקר החפץ במקדש הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, היינו שהמקדש נבנה בשביל הארון, וזוהי הכוונה ותכלית עשייתו.

(יין מלכות, ספר עבודה, סימן י"א
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) יומא נג, ב. ותוספתא שם פ"ב. ושתיה היתה נקראת (שם). ופירוש שתיה: יסוד, על שם עבודת הקרבנות, שהיא יסוד העולם, כמו שאמרו באבות פ"א מ"ב (פירוש המשניות שם פ"ה מ"ב). (3) בית שהוא קודש שבקדשים, ש"עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות וכו' וכו' לפנים מן החומה (= חומת ירושלים) מקודש מהם וכו' קודש הקדשים מקודש מהם וכו'" (ביאורי הגר"א מדות פ"ה מ"ד). (4) של קודש הקדשים. וראה להלן. (5) כן הוא בתוספתא יומא פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 186 10). (ואף-על-פי שבירושלמי' (בבא-בטרא פ"ו ה"ב) מפורש שהארון עמד באמצע, וחלק הבית עשר אמות לכל רוח (וראה בבבא-בטרא צט.), וכן בתנחומא (פרשת קדושים אות י'): "והארון באמצע ההיכל", ואם כן גם האבן היתה באמצע? - סובר רבינו שהאבן היתה יותר לצד מערב. וכנראה שמקורו מהתנחומא (שם), ופירש מה שאמרו שם: "ואבן שתיה לפני הארון", היינו לפנים מן הארון, כלומר לצד מערב. וכן פירש 'מראה הפנים' בירושלמי' שם. ועי' 'תוספות' בבא-בטרא כה. ד"ה וצבא, וב'תוספות יום-טוב' שם פ"ב מ"ט). (6) כמו שנאמר (שמות טז, לג) "קח צנצנת אחת, ותן שמה מלא העמר מן, והנח אותו לפני ה'". וכן הוא בבבלי' ד'מלאכת המשכן' (כסף-משנה). (7) כמו שנאמר (במדבר יז, כה) "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת". וכן הוא בבבלי' ד'מלאכת המשכן' שם. (8) בבבלי' ד'מלאכת המשכן' שם. (9) יומא נב, ב. ושם נג,

מפורש בזבחים, הוא בדרך כ. שאמרו: "כיוור שלא שקעו מבערב (בבור - רש"י) וכו' ולמחר אינו מקדש". [וכנראה שלדעת רבינו יש כאן שני דברים: א. תקנת המוכני שלא יהיו הרבה מים בכיוור אלא מן המוכני ישפכו לתוכו כדי הצורך ולא יותר. ועשו כן כדי שלא יפסלו המים בלינה בתוך הכיוור שהוא כלי שרת, וזהו מה שאמרו ביומא לז. במשנה. ב. אם שכחו ונכנסו הרבה מים מן המוכני אלא הכיוור ויש חשש שיפסלו בלינה, תיקנו שישקיעו המוכני בבור כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, וזהו מה שאמרו בזבחים כ. וכן הביא רבינו בפ"ה מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, וראה בכסף-משנה כאן]. (88) סוכה נ.

פָּרָק רְבִיעִי

(1) יבאר בו רבינו מקום הנחת הארון, וששלמה בנה מקום לגניזת הארון, ומי גנזו, ומה נגנז עמו.

א. אָבֹן הִיְתָה בְּקֹדֶשׁ-הַקְּדָשִׁים³ בְּמַעְרְבוֹ⁴, שְׁעָלֶיהָ הָיָה הָאָרוֹן מְנַח⁵. וּלְפָנָיו צִנְצֻנַת הַמָּן⁶ וּמִטָּה אֶהְרֹן⁷. וּבֵעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה⁸ אֶת הַבַּיִת, וַיֵּדַע שֶׁסּוּפוֹ לְחֹרֵב, בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגַנְזוֹ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעַל־קַלּוֹת. וַיֹּאשְׁמִירוּ הַמְּלָךְ צָנָה וַיִּגְנְזוּ בְּמְקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה⁹, שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמֶר לְלוֹוִים הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה': תָּנוּ אֶת אָרוֹן הַקְּדָשׁ¹⁰ בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מְלָךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בִּכְתָף, עֲתָה עֲבֹדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּגו'". וַנִּגְנְזוּ עִמּוֹ¹¹ מִטָּה אֶהְרֹן וְהַצִּנְצֻנָּה וְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה¹². וְכָל אֵלוֹ לֹא חִזְרוּ בְּבֵית שְׁנִי. וְאַף אוֹרִים וְתַמִּים¹³ שֶׁהָיוּ בְּבֵית שְׁנִי לֹא הָיוּ מְשִׁיבֵי¹⁴ בְּרוּחַ-הַקְּדָשׁ, וְלֹא הָיוּ נִשְׁאָלִין בְּהֵן¹⁵, שְׁנֵאמַר: "עַד עַמֵּד פְּהֵן לְאוֹרִים וְ[וְ]תַמִּים". וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן אֶלָּא לְהַשְׁלִים שְׁמֹנֶה בְּגָדִים לְכֹהֵן גְּדוֹל, פְּדֵי שְׁלֹא יְהֵא מַחְסֵר בְּגָדִים¹⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבן היתה בקדש-הקדשים במערבו, שעליה היה הארון מנח".

וצריך להבין, מאחר שהביא כאן את פרטי הדינים בעשיית שאר הכלים, מדוע לא הביא את פרטי עשיית הארון.

לכאורה יש לומר, שענין זה תלוי במחלוקת הרמב"ן והרמב"ם, כפי שהתבאר לעיל, שלדעת הרמב"ן עשיית הכלים היא מצוה בפני עצמה, ולכן מנה עשיית הארון כמצוה בפני עצמה, אבל לדעת הרמב"ם עשיית הכלים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, והואיל והארון אחרי שנגנז ובכל תקופת בית שני לא היה בבית המקדש, נמצא שאין זה פרט בציווי עשיית המקדש, שהרי המקדש עומד בשלימותו ללא הארון.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב - ישנה מחלוקת בזה: יש אומרים שהארון גלה לבבל, ויש אומרים שנגזז. ורבינו פוסק שנגזז, והביא רבינו דבר זה שהוא נוגע להלכה. כי הגה פסק רבינו (להלן פ"ו הט"ו) ש"קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד-לבוא", וההולך בזמן הזה במקום המקדש חייב כרת. ומסתבר כי זה אינו אלא כשיש שם ארון וכפורת, אבל אם אין שם ארון וכפורת אינו חייב (וכעין זה אמרו במנחות כז: לענין הזאות), משום כך הביא רבינו דין זה שארון נגזז במקומו (הגהות הגר"י יעב"ץ). (10) והלא שם היה גם קודם לכן? - אלא שאמר לתתו שם לגניזה (רש"י יומא, שם). (11) יומא נב, ב. (12) שהיו מושחין ממנו כהנים ומלכים (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ז). (13) (לדעת רבינו האי גאון ('אוצר הגאונים' ברכות, חלק התשובות סי' ו', וראה בפירוש ר"א בן עזרא שמות כח, ו - מה שהביא בשם רב האי) ורב נסים גאון ('אוצר'ג שם סי' ד) הם אבני האפוד (= כלומר, אבני החושן), וכן כתב בכסף משנה' (להלן כאן) בדעת רבינו. ולדעת רש"י והרמב"ן (שמות שם, ל) הם כתב שם המפורש שנתנו בתוך כפלי החושן, וראה (להלן). (14) ביומא כא, ב - נמנו אורים ותומים בין הדברים שחסרו בבית שני. ולדעת רבינו, היינו שלא השיבו לנשאלים בהם. וכן כתב רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י. וכן פירשו ה'תוספות' ביומא שם ד"ה ואורים ותומים (וכעין זה אמרו שם על אש המערכה שהיתה, ולא היתה מסייע להם). (15) "ומפני מה לא היו שואלין בהן? - מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו" (הל' כלי המקדש, שם). (וראה ברמב"ן על התורה שם, שרק על-ידי רוח הקודש היה הכהן יודע את הסדר הנכון בקריאת האותיות המאירות). (16) כתב הראב"ד בהשגותיו "וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". כי לדעת הראב"ד "אורים ותומים" הם שם המפורש שהיו נותנים בין כפלי החושן, כדעת רש"י והרמב"ן הנ"ל. ומה שנאמר (שמות שם) "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים", אינו מעכב בדיעבד, ע"י רש"י יומא ה, ב. וראה בגבורת ארי' שם ה. ד"ה מאי בנייהו. וביאבן האזל' ר'חזון איש' כאן. ולדעת רבינו הם אבני החושן (כסף-משנה), וראה למעלה הערה יב.

ג. הַיִּכָּל שִׁפְנוּ בְּנֵי-גֹלָה²¹ הָיָה מֵאָה אִמָּה עַל מֵאָה אִמָּה עַל רֹם מֵאָה. וְכֵן הָיְתָה מִדַּת רוּמוֹ: בָּנוּ גְבֵה שֵׁשׁ אַמּוֹת אֶטּוּם סָתוּם קָמוֹ יְסוּד לוֹ. וְרוּם קְתָלִי הַבַּיִת אַרְבָּעִים אִמָּה. וְרוּם הַפִּיּוּר²² שִׁפְתֵּי הַקֶּרֶה אִמָּה. וְעַל גְּבִיּוֹ גְבֵה שְׁתֵּי אַמּוֹת פָּנוּי, שִׁיכָנַס בּוֹ הַדָּלָף²³, וְהוּא הַנִּקְרָא "בֵּית-דִּלְפָא". וְעַבֵּי הַתִּקְרָה שְׁעַל-גְּבִי בֵּית-דִּלְפָא אִמָּה. וּמִעֲזִיבָה²⁴ גְבֵה אִמָּה. וְעַלֶּיהָ בְּנוּיָה עַל-גְּבִיּוֹ, גְבֵה קְתָלִיָּה אַרְבָּעִים אִמָּה. וּבְגֵגָה גְבֵה אִמָּה פִּיּוּר. וְאַמְתִּים גְבֵה בֵּית-דִּלְפָא. וְאַמָּה תִּקְרָה. וְאַמָּה מִעֲזִיבָה. וְגֵבֵה הַמִּעֲקָה שְׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְטָס שֶׁל בְּרָזָל קָמוֹ סִיף גְבֵהוֹ אִמָּה, עַל-גְּבִי הַמִּעֲקָה סָבִיב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְחוּ עָלָיו הָעוֹפּוֹת, וְהוּא הַנִּקְרָא "קְלָה עוֹרֵב"²⁵. הָרִי הַכֹּל מֵאָה אִמָּה.

(21) אלו שעלו מגלות בבל ובנו את הבית השני (מדות פ"ד מ"א). (22) הוא פיתוח וציור (פירוש המשנה לרבינו, שם). והרע"ב שם כתב: "הקורה התחתונה של תקרה היתה עוביה אמה, ולפי שהיתה טוחה בזהב ומצויירת ציורים נאים - נקראת כiyor". (23) הגשם. כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "היה נהוג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירויים, קירוי למעלה מהקירוי, ונותנים בין שניהם מעט הרחקה, וקוראים אותו החלל "בית הילפא" על שם הדלף, כדי שאם יטיף הקירוי העליון, יעמדו המים באותו החלל". (24) הטיט והסיד שעל התקרה. (25) שמכלה את העורב, שלא ינח שם ולא יטנף את הגג.

ד. מִן הַמַּעֲרֵב לַמְּזֶרֶח מֵאָה אִמָּה. וְזֶהוּ הַשְּׁבוּנָן: אַרְבָּעָה קְתָלִים זֶה לְפָנִים מִזֶּה, וּבִינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה מְקוּמוֹת פְּנוּיִין. בֵּין הַכְּתָל הַמַּעֲרָבִי וּבֵין הַכְּתָל שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ - חֲמֵשׁ אַמּוֹת; וּבֵין כְּתָל שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי - שֵׁשׁ אַמּוֹת. וְאֵלּוּ הַמַּדּוֹת הֵן שֶׁל עַבֵּי הַכְּתָל עִם הַמְּקוֹם הַפְּנוּי

ב - ישנה מחלוקת בזה: יש אומרים שהארון גלה לבבל, ויש אומרים שנגזז. ורבינו פוסק שנגזז, והביא רבינו דבר זה שהוא נוגע להלכה. כי הגה פסק רבינו (להלן פ"ו הט"ו) ש"קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד-לבוא", וההולך בזמן הזה במקום המקדש חייב כרת. ומסתבר כי זה אינו אלא כשיש שם ארון וכפורת, אבל אם אין שם ארון וכפורת אינו חייב (וכעין זה אמרו במנחות כז: לענין הזאות), משום כך הביא רבינו דין זה שארון נגזז במקומו (הגהות הגר"י יעב"ץ). (10) והלא שם היה גם קודם לכן? - אלא שאמר לתתו שם לגניזה (רש"י יומא, שם). (11) יומא נב, ב. (12) שהיו מושחין ממנו כהנים ומלכים (פ"א מהל' כלי המקדש ה"ז). (13) (לדעת רבינו האי גאון ('אוצר הגאונים' ברכות, חלק התשובות סי' ו', וראה בפירוש ר"א בן עזרא שמות כח, ו - מה שהביא בשם רב האי) ורב נסים גאון ('אוצר'ג שם סי' ד) הם אבני האפוד (= כלומר, אבני החושן), וכן כתב בכסף משנה' (להלן כאן) בדעת רבינו. ולדעת רש"י והרמב"ן (שמות שם, ל) הם כתב שם המפורש שנתנו בתוך כפלי החושן, וראה (להלן). (14) ביומא כא, ב - נמנו אורים ותומים בין הדברים שחסרו בבית שני. ולדעת רבינו, היינו שלא השיבו לנשאלים בהם. וכן כתב רבינו בפ"י מהל' כלי המקדש ה"י. וכן פירשו ה'תוספות' ביומא שם ד"ה ואורים ותומים (וכעין זה אמרו שם על אש המערכה שהיתה, ולא היתה מסייע להם). (15) "ומפני מה לא היו שואלין בהן? - מפני שלא היתה שם רוח הקודש, וכל כהן שאינו מדבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו - אין נשאלין בו" (הל' כלי המקדש, שם). (וראה ברמב"ן על התורה שם, שרק על-ידי רוח הקודש היה הכהן יודע את הסדר הנכון בקריאת האותיות המאירות). (16) כתב הראב"ד בהשגותיו "וחיסור בגדים שאמר אינו כלום, שאינו מחשבון הבגדים". כי לדעת הראב"ד "אורים ותומים" הם שם המפורש שהיו נותנים בין כפלי החושן, כדעת רש"י והרמב"ן הנ"ל. ומה שנאמר (שמות שם) "ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים", אינו מעכב בדיעבד, ע"י רש"י יומא ה, ב. וראה בגבורת ארי' שם ה. ד"ה מאי בנייהו. וביאבן האזל' ר'חזון איש' כאן. ולדעת רבינו הם אבני החושן (כסף-משנה), וראה למעלה הערה יב.

ב. בַּבַּיִת רֵאשׁוֹן הָיָה כְּתָל מְבָדִיל בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין קֶדֶשׁ-הַקֶּדְשִׁים, עָבִיב אִמָּה. וּכְיִזְוֹן שִׁפְנוּ הַבַּיִת שְׁנֵי¹⁷ נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם עָבִיב הַכְּתָל הָיָה מִמַּדַּת הַקֶּדֶשׁ אוֹ מִמַּדַּת קֶדֶשׁ-הַקֶּדְשִׁים, לְפִיכֹף עָשׂוּ קֶדֶשׁ-הַקֶּדְשִׁים עָבִיב עֲשָׂרִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְעָשׂוּ הַקֶּדֶשׁ אַרְבָּעִים אִמָּה תְּמִימוֹת, וְהִנְיָחוּ אִמָּה יִתְרָה בֵּין הַקֶּדֶשׁ וּבֵין קֶדֶשׁ-הַקֶּדְשִׁים. וְלֹא בָנוּ כְּתָל בַּבַּיִת שְׁנֵי¹⁸, אֲלֵא עָשׂוּ שְׁתֵּי פְרוּכּוֹת¹⁹: אַחַת מִצַּד קֶדֶשׁ-הַקֶּדְשִׁים, וְאַחַת מִצַּד הַקֶּדֶשׁ, וּבִינֵיהֶן אִמָּה, כִּנְגֵד עָבִיב הַכְּתָל שֶׁהָיָה בְּרֵאשׁוֹן. אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ רֵאשׁוֹן²⁰ לֹא הָיְתָה שָׁם אֲלֵא פְרֻכָּת אַחַת בְּלָבַד, שְׁנֵאמַר: "וְהַבְּדִילָה הַפְּרֻכָּת לָכֵם וְגו'".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(31) מדות פ"ג מ"ז. (32) שם פ"ב מ"ג. וה'תוספות' (בעבודה זרה מג. ד"ה אכסדרא) כתבו שהיה פרוץ במלואו, ומכל-מקום קוראים לו פתח האולם בהרבה מקומות בתלמוד, כמו פתח המשכן שהיה פרוץ במילואו לרוח מזרחית, ונקרא "פתח" בתורה. (33) שם פ"ג מ"ז. (34) "מלתרא היא הקורה המפותחת, שבה חופרין צורות ודימינות, והקיבוץ בלשון המשנה מלתריות" (פירוש המשנה שם). (35) "הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח - או שם לבנין ההוא" (פירוש המשנה, שם). (36) כי הקורה התחתונה מושכבת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב כ' אמה, והקורה עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים ושתיים אמה, וקורה שנייה שלמעלה ממנה עורפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה, נמצא ארכה עשרים וארבע, והשלישית כ"ו, והרביעית עשרים ושמונה, והחמישית שלשים אמה. (37) שורה.

ט. ההיכל³⁸ היה בנינו רחב מלפניו³⁹ וצר מאחוריו כמו ארי⁴⁰. ויציעים⁴¹ היו מקיפין לבית פלו מסביב חוץ לכתל המסבה. ויציע התחתונה חמש. ורכב⁴² על גבה שש⁴³. ויציע אמצעית שש. ורכב על גבה שבע. והעליונה שבע. שנאמר: "היציע התחתונה וגו'". וכן היו השלש יציעים מקיפים לבית משלשה רוחותיו. וכן סביב לכתלי האולם מלמטה עד למעלה כך היו: אמה אחת חלק, ורכב שלש אמות. ואמה חלק, ורכב שלש אמות עד למעלה. ונמצאו הרכבין⁴⁴ מקפין לכתלים. רחב פל רכב שלש אמות עד למעלה, וביין פל רכב אמה. ורכב העליון היה רחבו ארבע אמות.

(38) מדות פ"ד סוף מ"ז. והכוונה לכל הנקרא "היכל", וגם אולם בכלל (ראה למעלה פ"א ה"ה). והאולם היה רחב יותר במזרח: חמש עשרה אמה מן הדרום, וחמש עשרים אמה מן הצפון (מדות, שם). (39) מן המזרח, כנ"ל. (40) "שהיו מטין הבנין מעט לצד מערב, וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות הארי שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו" (פירוש המשנה, שם). (41) גזוזטאות. (42) אצטבא. (43) התקרה שעל התחתונה שהוא הרצפה של התיכונה שש באמה רחבה. (44) אצטבאות.

י. פל אלו המקומות הפנויים שבין הכתלים הם הנקראים תאים⁴⁵. נמצאו התאים המקיפין למקדש: חמשה מן הצפון, וחמשה מן הדרום, ושלשה מן המערב. ושלש דיוטות היו, דיוטא על-גבי דיוטא. נמצאו חמשה-עשר תאים בדרום: חמשה על-גבי חמשה, וחמשה על גביהן. וכן בצפון חמשה-עשר. ושמונה תאים היו במערב: שלשה על-גבי שלשה, ושנים על גביהן בדיוטא אחת. הפל ל"ח תאים⁴⁶.

(45) לשכות. (46) שם פ"ד מ"ג.

יא. שלשה פתחים⁴⁷ היו לכל אחד ואחד מן

שבין שני פתלים. וארץ קדש-הקדשים - עשרים אמה. וביין שתי הפרוכות המבדילות בינו וביין הקדש - אמה. וארץ הקדש - ארבעים אמה. ועבי הכתל המזרחי, שבו השער - שש אמות. והאולם - אחת-עשרה אמה. ועבי פתל האולם - חמש אמות²⁶. נמצא הכל מאה אמה.

(26) כן היא הנוסחה הנכונה, וכל זה במדות שם מ"ז (כסף-משנה).

ה. מן הצפון לדרום²⁷ מאה אמה: עבי פתל²⁸ האולם - חמש אמות. ומכתל אולם עד פתל הקדש - עשר אמות. וכתלי הקדש ששה כתלים זה לפנים מזה, וביניהן חמשה מקומות פנויים. בין פתל היצוץ וביין השני - חמש אמות; וביין שני ושלישי - שלש אמות; וחמש בין שלישי ורביעי; וביין רביעי וחמישי - שש; וביין חמישי וכתל הפנימי - שש. נמצא הכל ארבעים אמה מצד זה וארבעים אמה מצד שפנגדו. ורחב הבית מבפנים - עשרים. הרי מאה אמה.

(27) מדות, שם. (28) ע"י רבב"ד.

ו. הפשפש והוא שער הקטן, ושני פשפשין היו להיכל מצדי השער הגדול שבאמצע²⁹: אחד בצפון ואחד בדרום. שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם, ועליו הוא מפרש על-ידי יחזקאל: "השער הזה סגור יהיה, לא יפתח"³⁰; ושבצפון בו נכנסין. ומהלך בין שני הכתלים עד שמגיע למקום פתוח לקדש משמאלו, ונכנס לתוך ההיכל, ומהלך עד שער הגדול ופותחו.

(29) מדות פ"ד מ"ב. ונקרא כן חממת גדול קדושת ההיכל, וכן קראו לנהר פרת "הנהר הגדול" (דברים א, ז) על חשיבותו, ראה שבועות מז: 'תוספות יום-טוב' שם בשם רבב"ה. (30) וגו': "ואיש לא יבא בו, כי ה' אלקי ישראל בא בו, והיה סגור".

ז. השער הגדול היה רחבו עשר אמות וגבהו עשרים אמה. וארבע דלתות היו לו: שתיים בפנים ושתיים בחוץ. החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של פתל, והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחורי הדלתות.

ח. פתחו של אולם³¹ היה גבוה ארבעים אמה ורחב עשרים, ולא היה לו שערים³². וחמש³³ מלתריות³⁴ של מילא³⁵ היו על-גבי פתחו מלמעלה, התחתונה עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, וכל אחת מחמשותף עורפת על שלמטה ממנה אמה מזה ואמה מזה. נמצאת העליונה שלשים אמה³⁶. ונדבך³⁷ של אבנים היה בין פל אחת ואחת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

פָּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר בו רבינו צורת בנין הבית, וכמה אורך הבנינים, וכמה לשכות היו.

א. הר הבית, והוא הר המזריחה², היה חמש-מאות אמה על חמש-מאות אמה³, והיה מקף חומה וקפין על-גבי קפין היו פניויות מתחתיו, מפני אהל הטמאה⁴. וכלו היה מקרה⁵ סטו לפנים מסטו⁶.

~ נקודות משיחות קודש -
"הר הבית, והוא הר המזריחה."

ההוראה בעבורת ה' מזה, שההליכה בדרך היהדות בקיום התומ"צ צריכה להיות באופן של "הר" היינו שלא רק שאינו מתבייש ביהדותו אלא שהנהגתו היא בדרך "גאון" באופן של הגבהה ורוממות לעיני כל העמים כבית-המקדש ממש, עליו נאמר בנבואת הגאולה "נכון יהי' הר בית ה' בראש ההרים גו' ונהרו אליו כל הגוים".

ובריש פ"ו כתב: "המקדש כולו לא הי' במישור אלא במעלה ההר" היינו שכל חלק גבוה יותר מהחלק שלפניו, ובלשונו "מהלך עד סוף החיל בשוה ועולה . לעזרת נשים . . ומהלך כל עזרת נשים בשוה ועולה ממנה לעזרת ישראל . . ומהלך כל עזרת ישראל בשוה ועולה ממנה לעזרת הכהנים" וכן הלאה למעלה בקודש. וההוראה מכך, שאל לו ליהודי להסתפק בזה שנמצא כבר במקום גבוה - "הר" אלא שצריך להוסיף ולהוסיף בעלי" אחר עליו.

ובתחילת פ"ג כתב: "מצות-עשה ליראה מן המקדש" וההוראה מכך שכאשר יהודי יודע גודל המעלה בשליחותו ותפקידו, שהקב"ה בחר בו והטיל עליו האחריות ותפקיד לבנות בית המקדש, עלולה להתעורר אצלו המחשבה שיכול לעשות איוז פשרה קלה ולוותר ח"ו על קוצו של יו"ד וכו' שהרי הוא "שותף שוה" בעסק זה.

הנה על זה באה ההוראה מהציווי "את מקדשי תיראו" שלמרות מעלתו וחשיבותו של יהודי שהוא זה הבונה את בית המקדש, אעפ"כ "מצות עשה לירא מן המקדש . . ממי שצוה על יראתו" ועליו למלא את שליחותו תוך הקפדה מוחלטת על כל הפרטים ופרטי הפרטים.

(יין מלכות, ספר שופטים, סימן יב מתוך רמב"ם "פרס המלך")

2) כמפורש בדברי הימים ב ג, א. 3) מדות פרק ב משנה

התאים: אחד לתא מן הימין, ואחד לתא מן השמאל, ואחד לתא שעל גביו. ובקרבן מזרחית-צפונית בתא שבדיוטא האמצעית היו חמשה פתחים: אחד לתא מזמין, ואחד לתא שעל גביו, ואחד למסבה, ואחד לתא שיש בו הפשפש⁴⁸, ואחד להיכל.

(47) מדות, שם. (48) ראה למעלה ה"ו.

יב. ומסבה⁴⁹ היתה עולה מקרבן מזרחית-צפונית לקרבן צפונית-מערבית, שבה היו עולין לגגות התאים. הנה עולה במסבה ופניו למערב. הלך את כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב. הגיע למערב, הפך פניו לדרום. הלך את כל פני המערב עד שהוא מגיע לדרום. הגיע לדרום, הפך פניו למזרח, והנה מהלך לדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה, שפתחה של עליה הנה פתוח לדרום.

(49) בנין עשוי כמין עמוד חלול, עשוי כמו מעלות סביב, והעולה בו עולה דרך היקף, מדות שם מ"ה.

יג. ובפתחה⁵⁰ של עליה היו שתי קלונסות של ארז⁵¹, שבהן עולין לגגה של עליה. וראשי פספסין⁵² היו מבדילין בעליה⁵³ בין גג הקדש לגג קדש-הקדשים⁵⁴. ולולין⁵⁵ היו פתוחין בעליה לבית קדש-הקדשים, שבהן משלשלין את האמנין⁵⁶ בתבות⁵⁷, פדי שלא יזונו עיניהם⁵⁸ מבית קדש-הקדשים. ופעם אחת בשנה⁵⁹ מפסח לפסח מלבנין⁶⁰ את ההיכל.

(50) שם, שם. (51) שהיו בהן מדריגות. (52) קורות, שהיו כרוחב פסת היר, ומשום כך נקראו פספסין (תויו"ט מדות פ"ב מ"ו). וראה להלן פ"ה ה"י. (53) עליית ההיכל. (54) אף-על-פי שהיו שתי פרוכות בין ההיכל לבין קודש הקדשים (פ"ז מהל' כלי המקדש הט"ז) - עשו גם הפספסין, מפני חומר קדושת עליית קודש הקדשים יותר מקודש הקדשים עצמו, שבקודש הקדשים כהן-גדול נכנס לו פעם אחת בשנה, ובעליית קודש הקדשים אין נכנסים שם אלא פעם אחת לשבע שנים, כמבואר להלן פ"ז הכ"ג (תפארת ישראל' שם). (55) "לול הוא פתח קטן" (פירוש המשנה, שם). (56) כשהיו צריכים לתקן כותלי קודש הקדשים. (57) כתב הראב"י (הובא בתויו"ט שם) שהתיבות היו פרוצות לרוח אחד, במקום שהיה להם לתקן אצל החומה, ובשלב צדין היו סתומות. ואצל החומה אין דרך להסתכל ימין ושמאל. (58) יזונו, לשון הנאה, כמוונות שמשביע עצמו ממראית נוי המלאכה ונהנה. ואף-על-פי ש"קול מראה וריח אין בהם מעילה" - איסור יש (פסחים כו.). (59) מדות פ"ג מ"ד. (60) בסיד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) "הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשרה אמה אחורי היכל - ומקום זה הוא שחיביין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט".
14) ברכות נד. במשנה: "שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים".

ה. **כָּל שַׁעַר מֵהֶן הָיָה רְחֹבוֹ עֶשְׂרֵי אַמּוֹת וְגָבְהוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה. וְהָיוּ לוֹ דְלָתוֹת מְחֻפּוֹת¹⁵ זָהָב, חוּץ מִשַּׁעַר מִזְרָחִי, שֶׁהָיָה מְצֻפֵּה נְחֹשֶׁת דּוֹמָה לְזָהָב¹⁶. וְשַׁעַר זֶה הוּא הַנִּקְרָא שַׁעַר הָעֲלִיּוֹן¹⁷, וְהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר¹⁸.**

15) מצופות. 16) לפיכך לא הוצרכו לצפותו זהב. 17) סוכה נא: במשנה. "ולמה נקרא שער העליון לפי שהוא למעלה מעזרת נשים". 18) מדות פרק א משנה ד. ונקרא כן על שם איש חסיד שהעמיד הדלתות ושמו ניקנור, ונעשו לו נסים בדלתותיו כמסופר ביומא לת. ויש שכתבו שנקרא כן על שם גוי ששמו ניקנור שהיה שר צבא ביוון, ובא להילחם בישראל והרגוהו, וכתרו את ראשו וזרועו ותלו אותם על שער משערי בית המקדש.

ו. **הַעֲזָרָה לֹא הָיְתָה מְכֻנֶּנֶת בְּאַמְצַע הַר הַבַּיִת, אֲלָא רְחוֹקָה מִדְרוֹם הַר הַבַּיִת יְתָר מִכָּל הַרוֹחוֹת¹⁹, וְקָרוֹבָה לְמַעְרָב יְתָר מִכָּל הַרוֹחוֹת. וְכִינָה וְכִינָה הַצִּפּוֹן יְתָר מִמָּה שְׂבִינָה וְכִינָה הַמַּעְרָב, וְכִינָה וְכִינָה הַמִּזְרָח יְתָר מִמָּה שְׂבִינָה וְכִינָה הַצִּפּוֹן.**

19) כי כל רוחב העזרה, מצפון לדרום, הוא מאה ושלשים וחמש אמה, נמצא שהנותר מהר הבית משתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושישים וחמש אמה, כי כל הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. נמצא שהנותר מהר הבית בשתי רוחות אלו הוא שלוש מאות ושלשים עשרה אמה, אם כן היא "רחוקה מדרום הר הבית יתר מכל הרוחות", כי המרחק מדרום הר הבית הוא מאתיים וחמישים אמה, "וקרובה למערב יתר מכל הרוחות", כי המרחק בינה למערב הוא מאה אמה "וכינה ובין הצפון יתר ממה שבינה ובין המערב" כי בינה לצפון הוא מאה וחמש עשרה אמה "וכינה ובין המזרח יתר ממה שבינה ובין הצפון" כי בינה למזרח הוא מאתיים ושלשים עשרה אמה.

ז. **וְלִפְנֵי הָעֲזָרָה בְּמִזְרָח הָיְתָה עֲזֵרַת־הַנְּשִׁים. וְהָיָה הָיְתָה אַרְבָּע²⁰ מָאָה אַמָּה וְל"ה עַל רְחֹב²¹ קל"ה. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ בְּאַרְבַּע מְקָצְעוֹתֶיהָ²² שָׁל אַרְבָּעִים אַמָּה²³, וְלֹא הָיוּ מְקָרוֹת²⁴, וְכֵן עֲתִידִין לְהִיט²⁵.**

20) ממזרח למערב. 21) מצפון לדרום. וזהו ביחס לעזרת ישראל, שהייתה ארוכה וצרה: ארוכה ממזרח למערב ורחבה מצפון לדרום, אבל עזרת נשים עצמה הייתה מרובעת. 22) בארבע פינותיה מבפנים. 23) כלומר, ארבעים על ארבעים. 24) בתקרה. 25) בבניין השלישי שייבנה במהרה בימנו.

א. שנאמר (שמות כז, יח) "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים", ומייתור המלה "בחמישים" למדו שצריך לעשות חמישים פעמים מאה על חמישים, שהן מאתיים וחמישים אלף אמה, והיינו חמש מאות על חמש מאות אמה. 4) כלומר, חששו שמה יש קבר מתחתיו ועשו חלל זה בכדי להפסיק שהטומאה לא תעלה למעלה. והנה עצם הדבר שהיה חלול למטה מפורש במשנה (פרה פרק ג משנה ג) "הר הבית והעזרות תחתם חלול מפני קבר התהום". אבל מה שכתב "כיפין על גבי כיפין", אינו מפורש שם. ולמדו רבינו ממה ששינו (שם משנה ו) גבי כבש שעשו מהר הבית להר המשחה, ששם היו כיפין על גבי כיפין. 5) ומה שכתב שכולו היה מקורה, לאו דווקא הוא, שהרי המזבח החיצוני היה גלוי, כמפורש באבות פרק ה משנה ה. 6) פסחים יג: "אצטבא סביב סביב מקפת, ובתוך אותו היקף עוד אחר".

ב. **וְחֻמְשָׁה שַׁעֲרִים הָיוּ לוֹ: אֶחָד מִן הַמַּעְרָב, וְאֶחָד מִן הַמִּזְרָח, וְאֶחָד מִן הַצִּפּוֹן, וְשְׁנַיִם מִן הַדְרוֹם. רַחֵב כָּל שַׁעַר עֶשְׂרֵי אַמּוֹת, וְגָבְהוֹ עֶשְׂרִים. וְיֵשׁ לָהֶם דְלָתוֹת.**

ג. **לִפְנֵים מְמַנּוֹר⁷ סוּרְגָּ8 מְקִיף סָבִיב, גָּבְהוֹ עֶשְׂרֵה טַפְחִים⁹. וְלִפְנֵים מִן הַסּוּרְגָּ הַחִיל¹⁰, [גָּבְהוֹ] עֶשְׂרֵי אַמּוֹת¹¹. וְעֲלִיוֹ הוּא אוֹמֵר בְּקִינּוֹת: "וַיֵּאבֵל חַל חוֹמָה" - זו חוֹמַת הָעֲזָרָה.**

7) מהר הבית. 8) מחיצה עשויה נקבים נקבים כמיטה מסורגת בחבלים. 9) כתב הכסף משנה בשם הרא"ש שהסורג נעשה לטלטל בשבת ולזה היה גבוה עשרה טפחים כדין כל מחיצה, שהיקף הר הבית "הוקף ולבסוף פתח", ואינו מועיל בקרפף שהוא יותר מבית סאתיים (=מאה אמה על חמישים אמה), להתירו בטלטול (עירובין כד). וכאן בחומת הר הבית בנו מתחילה את חומת הר הבית ואחר כך בנו פתחו בפנים, ולכן בנו אחר כך את הסורג. ואף שאין זה אלא מדרבנן, שהרי מן התורה כל מה שהוא מוקף ארבע מחיצות הוא רשות היחיד, ובמקדש לא גזרו על שבות - לא על כל השבותים אמרו כן. 10) "חיל הוא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הר הבית". 11) במשנה שם: "החיל עשר אמות" ופירש הרע"ב שם: "מקום פנוי עשר אמות והוא נקרא חיל" ולפי זה לא היה שום גובה. אבל רבינו כתב בפירושו המשנה שחיל הוא חומה ולפי זה יפה היא הנוסחא כאן "גובהו".

ד. **לִפְנֵים מִן הַחִיל הָעֲזָרָה¹². וְכָל הָעֲזָרָה¹³ הָיְתָה אַרְבָּע קפ"ז עַל רְחֹב קל"ה. וְשִׁבְעָה שַׁעֲרִים הָיוּ לָהּ: שְׁלֹשָׁה מִן הַצִּפּוֹן הַסְמוּכִין לְמַעְרָב. וְשְׁלֹשָׁה מִן הַדְרוֹם סְמוּכִין לְמַעְרָב. וְאֶחָד בְּמִזְרָח, מְכֻוֵן פְּנֵי בַּיִת קֹדֶשׁ-הַקְּדוֹשִׁים בְּאַמְצַע¹⁴.**

12) היא עזרת ישראל. [ודילג על עזרת נשים, שהייתה לפני עזרת ישראל, מפני שחומת עזרת ישראל הייתה מקיפה מסביב, ואילו עזרת נשים לא הייתה אלא במערב].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול, כדי שלא ינהגו בקודש מנהג חול. (39) שהיו טלאים מבוקרים לתמידין "ואין פחותין משה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים שבמקדש". ולשכה זו הייתה בקודש. (40) בלשכה זו היו עושים לחם הפנים וגם לשכה זו הייתה בקודש, שהרי "אפייתם בפנים בעזרה". (41) כשכבשו היוונים את ארץ ישראל בימי אנטיוכוס, הקריבו עליו לעבודה זרה, וכשנצחום החשמונאים גנזו אבני אותו מזבח בלשכה הזאת. ולשכה זו הייתה בחול. (42) כהן שראה קרי יורד דרך לשכה זו במחילה (=תעלה שתחת הבית) לבית הטבילה ששם יש מקווה לטבול בו. ואף לשכה זו הייתה בחול.

יא. היורד לבית הטבילה מלשפה זו היה הולך במסכה⁴³ ההולכת תחת המקדש פלו, והנרות דולקות מכאן ומכאן עד שמגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם⁴⁴, ובית-הפסא של כבוד⁴⁵. וזהו כבוד⁴⁶: מציאו נעול בידוע שיש שם אדם.

43) במערה. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה, אלא "הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו". (44) בלשכה שהייתה בצפונית מערבית שבה יורדים לבית הטבילה, והיא לשכת בית המוקד הנזכרת בתמיד פרק ג משנה ג. (45) תמיד פרק א משנה א. וכתב הראב"ד בפירושו שם, שהיה צריך לבית הכסא שם כדי שיטיל שם מים לפני הטבילה, כדתנן "בעל קרי שטבל ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא". (46) שלא נכנס בו אדם מעולם כל זמן שהיה חברו שם.

יב. ארץ העזרה מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע⁴⁷, וזהו חשבונן: מכתל מערבי של עזרה⁴⁸ עד כתל ההיכל - אחת-עשרה אמה. וארץ ההיכל פלו⁴⁹ - מאה אמה⁵⁰. בין האולם ולמזבח - שתיים ועשרים. המזבח - שתיים ושלשים. מקום דריסת רגלי הפהגים, והוא הנקרא עזרת פהגים - אחת-עשרה אמה. מקום דריסת רגלי ישראל, והוא הנקרא עזרת ישראל - אחת-עשרה אמה.

47) היינו מהתחלת עזרת ישראל במזרח עד סוף אחת עשרה אמה שמאחורי קודש הקדשים במערב. (48) הוא הכותל שמאחורי קודש הקדשים. (49) היינו קודש הקדשים, ההיכל והאולם. (50) עם עובי הכתלים שבאמצע.

יג. ורחב העזרה מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש, וזהו חשבונן: מכתל צפוני⁵¹ עד בית המטבחים - שמונה אמות. בית המטבחים⁵² - שתיים-עשרה אמות ומחצה, ושם תולין ומפשיטין את הקדשים בצדו⁵³.

51) שם משנה ב: "מן הנסין (הם העמודים הקטנים שבבית המטבחים - שם פרק ג משנה ה) לכותל העזרה (=הצפוני) שמונה אמות". (52) הם הנסין הנ"ל. (53) [ברור שמלה זו שייכת להלכה הבאה: "בצידו מקום הלחנות וכי"ן].

ח. ומה הם משמשות? דרומית-מזרחית - לשפת הנזירים, ששם מבשלין את שלמיהם ומגלחין את שערם; מזרחית-צפונית - לשפת דיר - העצים, ששם פהגים פעלי-מומין²⁶ מתלעים בעצים²⁷, שפל עץ שנמצא בו תולעת פסול²⁸; צפונית-מערבית - לשפת המצרעים²⁹; מערבית-דרומית - פה היו נותנין יין ושמן, והיא היתה נקראת "לשפת בית שמניא"³⁰.

(26) שאינם ראויים לעבודה. (27) "מסירים העצים שנמצא בהם תולעת, כמו שאמר (שביעית פרק ב משנה ג), מסקלין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך". (28) למערכה "שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר שנאמר תמימים יהיו לכם" "וכן עצי המערכה לא יהיו אלא נבחרים ולא יהיה בהם תולעת וכל עץ שהתלע כשהוא לח פסול למזבח, התלע יבש גורר את המקום שהתלע". (29) שאחר שטבל בשביעי והעריב שמשו, רשאי הוא להיכנס לעזרת נשים, אבל אסור הוא להיכנס לעזרת ישראל, עד שיביא קרבנותיו ביום שמיני שלו וכשצריך להכניס בהונותיו לעזרת ישראל למתן דם ושמן ביום שמיני, טובל הוא בלשכה זו וממתין שם עד שיכניס בהונותיו. (30) מדות שם. ואף שגם יין היה שם, לא נקראת על שם היין, מפני שהנסכים אינם מעכבים את הזבח, אלא על שם השמן שהוא מעכב את הקרבן.

ט. עזרת הנשים היתה מקפת גזוזטרא, כדי שיהיו הנשים רואות מלמעלה³¹ והאנשים מלמטן, כדי שלא יהיו מערפבין³². ובית גדול היה בצד העזרה בצפונה מבחוץ, בין העזרה והחיל, והיה פניו פפה³³ ומקף רבדין³⁴ של אבן, והוא היה נקרא "בית-המוקד"³⁵. ושני פתחים היו לו: אחד פתוח לעזרה, ואחד פתוח לחיל.

31) כשיושבות על הגזוזטרא. (32) בשעת שמחת בית השואבה שעשו בעזרת נשים בחג הסוכות. (33) גג עגול. (34) איצטבאות. (35) [בפירוש המשנה (שבת סוף פרק א) כתב רבינו כי שם הייתה מדורת אש תמיד לקיום האש שעל המזבח. אבל בפירושו לתלמוד שם חזר בו, ופירש כי שם היו הכהנים מתחממים].

י. וארבע לשכות היו בו³⁶: שתיים קדש ושתיים חל³⁷. וראשי פספסין³⁸ מבדילין בין הקדש והחל. ומה היו משמשות? מערבית-דרומית - לשפת הטלאים³⁹; ודרומית-מזרחית - לשפת עושי לחם הפנים⁴⁰; מזרחית-צפונית - פה גנזו בית השמוני אבני מזבח ששקצום מלכי יון⁴¹; צפונית-מערבית - פה יורדין לבית הטבילה⁴².

36) בבית המוקד. (37) שבית-המוקד בנוי מקצתו בתוך העזרה המקודשת ומקצתו בנוי בחול. ונראה שהחלק הצפוני היה חול, והחלק הדרומי, הסמוך לעזרה, היה קודש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יז. שמונה⁶⁵ לשכות היו בעזרת ישראל: שלש בצפון, ושלוש בדרום. שבדרום: לשכת המלח, לשכת הפרה, לשכת המדיחין. לשכת המלח - שם נותנין מלח לקרבן; לשכת הפרה⁶⁶ - שם מולחין עורות הקדשים⁶⁷, ועל גגה היתה בית טבילה לכהן גדול ביום-הקפורים; לשכת המדיחין - שם היו מדיחין קרבי הקדשים⁶⁸, ומשם מסכה⁶⁹ עולה לגג בית-הפרה. והשלש שבצפון: לשכת הגזית⁷⁰, לשכת הגלה, לשכת העץ. לשכת הגזית - שבה סנהדרי גדולה יושבת⁷¹. וחצייה הנה קדש, וחצייה הנה הל. ולה שני פתחים: אחד לקדש ואחד להל. ובחצי של הל היו הסנהדרין יושבין⁷². לשכת הגלה - שם היתה בור שממלאין ממנו בגלה⁷³, ומשם מספקין מים לכל העזרה. ולשכת העץ⁷⁴ היתה אחורי שתייה, והיא היתה לשכת פהן גדול, והיא הנקראת לשכת פרהדרין. וגג שלשתין שורה ושתי לשכות אחרות היו שם בעזרת ישראל: אחת מימין שער מזרחי, והוא לשכת פינחס⁷⁵ המלביש⁷⁶; ואחת משמאלו, והוא לשכת עושה חבתיין⁷⁷.

65 במדות פרק ה משנה ג נמנו רק שש לשכות, ושם פרק א משנה ד נמנו שתיים נוספות: לשכת פנחס המלביש ולשכת עושי חבתיין. 66 "פרוה שם איש אמגושי (מכשף) שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג, על כן נקראת הלשכה על שמו". 67 בפרק ה' מהלכות איסורי מזבח הלכה יג כתב רבינו ש"בלשכת המלח היו מולחין עורות הקדשים". והנראה שרבינו סובר שהמלח היה מוצנע בלשכת המלח, אבל מליחת העורות הייתה בלשכת הפרוה, והיו נוטלין המלח מלשכת המלח. 68 היינו הכרס. 69 כמין כבש בלי מעלות ומפני שהולכת בעיגול נקראת מסיבה. 70 נקראת כן מפני שהייתה עשויה מאבני גזית מרובעות לכבודם של סנהדרין. 71 "ועיקר מעשיהם - שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומין". 72 שבחצי של קודש אסור לישב, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. 73 ספל כמו "וגולה על ראשה" הנזכר בזכריה. 74 אף ש"אין בונים בו עץ בולט כלל", היינו קבוע בבניין, אבל בלא בניין מותר. וייתכן עוד שלא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עצים. 75 לא מפורש במשנה שזו הייתה בימין, אלא למד כן רבינו ממה שנאמר "אחת מימין ואחת משמאלו, אחת לשכת פינחס המלביש ואחת לשכת עושי חבתיין", ומסתבר שהתנא מדבר על ראשון-ראשון ועל אחרון-אחרון. 76 שהיה "הממונה על מעשי בגדי כהונה עוסק בהכנת בגדי כהנים הדיוטים ובגדי כהן גדול ובאריגתן ומתחת ידו נעשה הכל". 77 כהן גדול היה מקריב בכל יום מנחה, מחציתה בבקר ומחציתה בערב, ומפני שהייתה עשויה במחבת כמו שנאמר "על מחבת בשמן תעשה" קרויה חבתיין.

יד. מקום⁵⁴ השלחנות - שמונה אמות, ובו שלחנות של שיש⁵⁵, שמניחין עליהן הנתחים⁵⁶ ומדיחין⁵⁷ את הבשר⁵⁸ לבשלו⁵⁹. ושמונה שלחנות היו. וכצד מקום השלחנות מקום הטבעות⁶⁰ - ארבע ועשרים אמה, ושם שוחטין את הקדשים⁶¹.

54 במשנה שם: מן הטבעות לשולחנות ארבע (=אמות), מן השולחנות לנסין ארבע ומפרש רבינו: מן הטבעות לחצי השולחנות - ארבע אמות, ומן חצי השולחנות לנסין - ארבע אמות, ואם כן מידת השולחנות שמונה אמות. 55 ולא עשאוה של זהב, כדי שלא יחמם הבשר ויתקלקל. 56 של קדשי קדשים הנאכלים לכהנים בעזרה. 57 מקור הדחה זו בחולין ק"ג. וראה בפרק ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י לענין בשר חולין, שאינו יוצא מידי דמו אלא בהדחה ומליחה, והוא הדין לבשר קדשים. 58 [במשנה (תמיד) פרק ד משנה ב ושקלים פרק ו משנה ב] מפורש שעל השולחנות הללו היו מדיחים את הקרביים, וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו. ומה שכתב להלן הלכה יז שבלשכת המדיחין היו מדיחין את הקרביים, ומקורו ממדות פרק ה משנה ג - שם המדובר בכרס, שעליו מפורש בתמיד שם ובהלכות מעשה הקרבנות שם שמדיחים אותו בלשכת המדיחין ולא על השולחנות של שיש בעזרה, לפי שזבולו רב. אבל מה שכתב רבינו כאן "ומדיחים את הבשר" - אין לו מקור במשנה שעשו כן על השולחנות הנ"ל. ונראה שלמד כן רבינו מהדחת קרביים שהיא בעזרה. ועוד, קל וחומר הוא: אם הקרביים שיש בהם זבל - מודחים בעזרה, כל שכן בשר, שאין בו זבל אלא דם, שוודאי מודח בעזרה]. 59 שדווקא לבשלו צריך הוא הדחה, אבל לצלי אינו צריך הדחה. 60 טבעות היו "קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה". 61 כלומר, קדשי קדשים ששחיתם בצפון, אבל קדשים קלים שחיתם בכל מקום בעזרה.

טו. וביין מקום הטבעות והמזבח - שמונה אמות. והמזבח - שתיים ושלושים. והפכש - שלשים⁶². וביין הפכש ולכתל דרומי - שתיים-עשרה אמה ומחצה. מפתל צפוני של עזרה עד פתל המזבח שהוא רחב - ששים ומחצה⁶³. וכנגדו מפתל האולם עד פתל מזרחי של עזרה שהוא ארץ - שש ושבעים⁶⁴.

62 הכבש היה ארכו שלושים ושתיים אמה, אבל לא היה אוכל בעזרה אלא שלושים אמה, לפי שהיה פורח אמה על יסוד ואמה על סובב. 63 שהרי כל הרוחב מאה ושלושים וחמש, צא מהן ששים ושתיים אמה של מזבח וכבש, ושתיים עשרה וחצי מה שבין כבש לכותל דרומי, הרי ששים ומחצה. 64 הא כיצד? עשרים ושתיים אמה מה שבין האולם למזבח (למעלה הלכה יב), שלושים ושתיים המזבח, אחת עשרה עזרת כהנים ואחת עשרה עזרת ישראל, הרי שבעים ושש.

טז. פל המרבע הנה הוא הנקרא צפון, הוא המקום ששוחטין בו קדשי-קדשים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) גובה. מדות פ"ב משנה ג. 3) משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל חצי אמה, וארכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום (רש"י יומא טז), ולשון שלחה כדתניא (בבא קמא ב:) ושלח (את בעירה - שמות כב, ד) זה הרגל, וכן הוא אומר (ישעיה לב, כ) משלחי הרגל (תיו"ט מדות שם).

ב. ומהלך⁴ כל עזרת-הנשים בשנה, ועולה ממנה לעזרת ישראל, שהוא תחלת העזרה בחמש-עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה.

4) מדות שם משנה ה.

ג. ומהלך⁵ כל עזרת ישראל בשנה, ועולה ממנה לעזרת הכהנים במעלה גבוהה אמה. ועליה דוכן⁶, יש בו שלש מעלות. רום כל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה. נמצאת עזרת-הכהנים גבוהה על של ישראל שתי אמות ומחצה.

5) שם משנה ו. 6) אצטבא. ועליו היו הלויים עומדים בשעה שאומרים שירה (להלן הלכה ו).

ד. ומהלך⁷ כל עזרת-הכהנים והמזבח ובין האולם ולמזבח בשנה. ועולה משם לאולם בשתיים-עשרה מעלות. רום כל מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה.⁸ והאולם וההיכל כלו בשנה.

7) מדות פ"ג משנה ו. 8) במשנה שם: "ושלחה אמה", אבל בספרים אחרים כלשון רבינו (עיין שינויי נוסחאות שם. וכן הוא ביומא טז. ועיין כסף-משנה).

ה. נמצא גבה קרקע ההיכל על קרקע שער המזרח של הר הבית שתיים ועשרים אמות⁹. וגבה שער הר הבית עשרים אמה¹⁰. לפיכך העומד פגוד שער המזרח אינו רואה פתח ההיכל¹¹. ומפני זה¹² עשו פתל שעל-גבי שער זה נמוך. פדי שיהא פתח העומד בהר המושקה¹³ רואה¹⁴ פתח ההיכל¹⁵ בשעה שמונה מדים הפרה¹⁶ נכח ההיכל¹⁷.

9) הא כיצד? עזרת נשים גבוהה מהר הבית בשש אמות (למעלה הלכה א), עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים בשבע אמות וחצי (למעלה הלכה ב), עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל בשתי אמות וחצי (למעלה הלכה ג) והאולם גבוה מעזרת הכהנים בשש אמות (למעלה הלכה ד) הרי ביחד עשרים ושתיים אמות. 10) מדות פ"ב משנה ג. 11) שהרצפה שלו גבוהה בשתי אמות יותר. 12) שם משנה ד. 13) הר הזיתים שבמזרח בית-המקדש, ופני הכהן למערב. 14) ממעל לכותל הר-הבית. 15) כמו שכתוב (במדבר יט, ד) והזה אל נכח פני אהל מועד וגו'. 16) פרה אדומה. 17) בפרה פ"ג משנה ט שינוי: "כנגד בית קדשי הקדשים", וגם רבינו כתב כן בפ"ג מהלכות פרה הלכה ב. ובתוספות חדשים בפרה שם כתב ששניהם אמת, וצריך שיראה את קדש-הקדשים מבעד להיכל.

פָּרָק שְׁשִׁי

1) יתבאר בו כי המקדש לא היה במישור, וכמה גובה קרקע ההיכל יותר ממקומות אחרים שם.

א. המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה ההר. כשצאדם נכנס משער מזרחי של הר הבית, מהלך עד סוף החיל בשנה, ועולה מן החיל לעזרת-הנשים בשתיים-עשרה מעלות. רום² כל מעלה חצי אמה, ושלחה³ חצי אמה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המקדש כלו לא היה במישור, אלא במעלה ההר כו".

וממשיך לפרט את העלויות מהחיל לעזרת הנשים, וממנה לעזרת ישראל, ומשם אל האולם והמזבח. ולכאורה, לשם מה הקדים שהמקדש היה במעלה ההר, והלא זה מובן מהפירוט הנ"ל שהבא למקדש עולה מעזרת נשים לעזרת ישראל וכו'.

ואין לומר שכוונת הרמב"ם ב"מעלה ההר" לומר שהוא בדווקא, ובניית בית המקדש במעלה ההר הוא לעיכוב, כי צריך ביאור מהיכן המקור לכך, ובפרט שהרי "ההרבים שהם עיקר בבית... קודש וקודש הקדשים... אולם ועזרה הם בדוגמת המשכן", והמשכן היה במישור דווקא ולא במעלה ההר.

לכן צריך לומר, שאין בכוונתו לפסוק הלכה, שהמקדש צריך להיות במעלה ההר, אלא שכך היא המציאות בפועל. ומה שפתח בהקדמה זו, יש לומר בפשטות, שמדבר בתחילה בכללות הענין ואח"כ בפרטים שבו כדי להקל על הלומד, כמו שבריבוי מקומות מקדים המספר הכללי - לתועלת הזכרון.

ובפנימיות הענינים, יש ללמוד הוראה בקשר למקדש הפרטי, שצריך להיות באופן שמעלה ומרומם את עצמו ואת חלקו בעולם, עד שהעולם כולו נהיה דירה לו יתברך. ואף שאינו דין לעיכוב, מכל-מקום כך היא המציאות שהמקדש היה במעלה ההר, והנכנס בו מהלך כו' ועולה כו'.

וההסברה בזה: מלשון הרמב"ם משמע שסדר ביאת המקדש היא באופן של עליה אחר עליה, וכך הוא גם בסדר העבודה הרוחנית שיהיה באופן של מהלך ועולה, מהלך ועולה. וגם לאחר ההגעה למקום הכי גבוה, הרי זה רק בנוגע למצב בהווה, ובוודאי שלגבי העילוי שיבוא בעתיד נחשבת דרגתו עכשיו לחסרון, ולכן זקוק תחילה לשלימות בבניית ותיקון המקדש וכליו (בדרגה נעלית יותר) ואח"כ תהיה ביאת המקדש בשלימות הדרושה בעילוי אחר עילוי עד אין סוף.

(יין מלכות, ספר עבודה, סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאו"ח סימן נה ס"ק כו, כתב שרבינו לא גרס כל סוגיא זו בפסחים שם.

י. בית-דין³⁶ שִׁרְצוּ³⁷ לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם אוֹ לְהוֹסִיף עַל הָעֵזְרָה - מוֹסִיפִין. וַיֵּשׁ לָהֶם לְמִשְׁךְ הָעֵזְרָה עַד הַמָּקוֹם שִׁרְצוּ מֵהָר הַבַּיִת³⁸, וְלְמִשְׁךְ חוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם עַד מָקוֹם שִׁרְצוּ³⁹.

36) של שבעים ואחד (להלן הלכה יא). 37) כתבו בתוספות (זבחים לג. ד"ה וליעבד) שאין מוסיפין על העזרות אלא-אם-כן מצאו פסוק מצריכים להוסיף, שהרי נאמר (דברי הימים-א כח, יט): "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" ומכאן למדו בכמה מקומות בתלמוד (זבחים שם, וסוכה נא:): שאין להוסיף כלום על העזרה. יש להעיר כי רבינו לא הזכיר כלל את האיסור הזה של הוספה על ההיכל והעזרות (יריעות שלמה). 38) כאן הגביל רבינו על עד הר הבית, ורמז לזה ממה שנאמר (בראשית כב, יד): "בהר ה' יראה", שעל ההר אין רשות להוסיף (אור שמח). 39) בלי שום הגבלה. וראה למעלה בהוספה על העזרה.

יא. אין מוסיפין⁴⁰ על הָעֵיר⁴¹ או על הָעֵזְרוֹת אֶלָּא עַל-פִּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל-פִּי נְבִיא, וּבְאוּרִים וְתַמִּים, וְעַל-פִּי סִנְהֶדְרִין שֶׁל שְׁבַעִים וְאַחַד זְקֵנִים. שְׁנֵאמַר: "כָּל אֲשֶׁר אָנִי מְרַאֶה אוֹתָךְ, וְכֵן תַּעֲשֶׂוּ"⁴² - לְדוֹרוֹת. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי מֶלֶךְ הִיָּה⁴³.

40) שבועות יד. במשנה. 41) ירושלים. 42) ללמדך שאף לדורות אין להוסיף אלא על-ידי אלו (שם יט: טו.). 43) נוסף לזה שהיה נביא, זבחים קא.

יב. וְכִיצַד⁴⁴ מוֹסִיפִין עַל הָעֵיר⁴⁵? עוֹשִׂין בֵּית-דִין שְׁתֵּי תוֹדוֹת⁴⁶, וְלוֹקְחִין לָחֶם חֲמֵץ שְׁבָהֶם⁴⁷, וְהוֹלְכִים בֵּית-דִין אַחַר שְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת⁴⁸, וּשְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת זֹאת אַחַר זֹאת⁴⁹, וְעוֹמְדִין בְּכַנּוּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְצִלְצֵל⁵⁰ עַל כָּל פְּנֵה וּפְנֵה וְעַל כָּל אָבֶן (וְאָבֶן)⁵¹ [גְּדוּלָה] שְׁבִירוֹשָׁלַיִם, וְאוֹמַר: "אֲרוֹמְמָךְ ה' פִּי דְלִיתִנִּי וְגו'⁵²", עַד שֶׁמִּגִּיעִין לְסוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמִּקְדָּשִׁין אוֹתוֹ, וְעוֹמְדִין שָׁם. וְאוֹכְלִים שָׁם לָחֶם תּוֹדָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַתּוֹדוֹת, וְהַשְׁנִיָּה נִשְׂרָפֶת⁵³. וְעַל-פִּי הַנְּבִיא שׁוֹרְפִין אֶת זֶה וְאוֹכְלִין אֶת זֶה.

44) שבועות יד. במשנה. 45) ירושלים. 46) במשנה שם. 47) כלומר, מה שאמרנו "שתי תודות", אין הכוונה אלא ללחם החמץ שבהן (שם טו. בגמרא), היינו שני לחמי החמץ המורמים לכהן משתי קרבנות תודה. ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא (תפארת ישראל שם). 48) שם טו: בגמרא בפירושו דברי המשנה. 49) גמרא שם. כלומר, שני כהנים היו נושאים אותן זה אחר זה (ראה רש"י שם). ובמשנה שם לפי הספרים שלפנינו: "וכל ישראל אחריהם", אבל בכמה נוסחאות נשמטו הדברים הנ"ל. 50) כלי שיר. ברייתא שם. 51) בברייתא שם: "כל אבן גדולה". 52) הוא מזמור שיר חנוכת הבית. והנה בברייתא

ו. וּלְשִׁכּוֹת¹⁸ הָיוּ שֵׁם תַּחַת עֵזְרַת יִשְׂרָאֵל פְּתוּחוֹת לְעֵזְרַת-הַנְּשִׂים, שֵׁשׁ הַלּוּיִים נוֹתְנִין הַכַּנּוּרוֹת וְהַנְּבָלִים וְהַמְצַלְתִּים וְכָל כְּלֵי הַשִּׁיר. וְעַל הַדּוֹכָן¹⁹ הָעוֹלָה מֵעֵזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֵזְרַת-הַכֹּהֲנִים הָיוּ הַלּוּיִים עוֹמְדִים בְּשַׁעַר שְׁאוּמְרִים שְׂרִירָה עַל הַקְּרָבָן²⁰.

18) שם משנה ו. 19) ערכין יג: והנה, יש מקומות בתלמוד שהדוכן נקרא מקום שהכהנים עומדים לברך את העם (הגיגה טז. ר"ה לא: ועוד), ופעמים שנקרא כן המקום שהלוויים עומדים בשיר על הקרבן (יומא כ: ושם נג. וערכין יג: ועוד). והנראה, כי הדוכן הוא איצטבא שעומדים עליה, ועיקרה הונח על מקום שהלוויים עומדים עליו בכלי שיר, והושאל גם למקום שהכהנים עומדים עליו לברך את העם. ושוב הושאל שם זה לקרוא לנשיאות כפים בשם דוכן (הר המוריה). 20) "ומתי אומר שיריה? על כל עולות הציבור החובה, ועל שלמי עצרת בעת ניסוך היין" (פ"ג מהלכות כלי המקדש הלכה ב).

ז. הַלְּשִׁכּוֹת²¹ הַבְּנוּיֹת בְּקִדְשׁ וּפְתוּחוֹת לַחַל: אִם הָיוּ גְּבוּחֵיהֶן שְׁוִין עִם קִרְקַע הָעֵזְרָה - תּוֹכֵן חַל וְגִבּוּחֵיהֶן קִדְשׁ; וְאִם אֵינָן שְׁוִין - אִף גְּבוּחֵיהֶן חַל, שֶׁהַגְּבוּחַ וְהַעֲלִיּוֹת לֹא נִתְקַדְּשׁוּ²². לְפִיכֵךְ²³ גָּגִים אֵלוֹ אֵין אוֹכְלִין שָׁם קִדְשֵׁי-קִדְשִׁים²⁴, וְלֹא שׁוֹחֲטִין קִדְשִׁים קְלִים²⁵.

21) פסחים פה: פו. 22) בקדושת העזרה. וראה בהר המוריה. 23) פסחים שם. 24) שנאכל רק בעזרה. 25) כל העולות והחטאות והאשמות ושני כבשי שלמים של עצרת, נקראים "קדשי קדשים". ו"שלמים של יחיד והבכור והמעשר והפסח, נקראים קדשים קלים" (פ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יז).

ח. הָיוּ²⁶ בְּנוּיֹת לַחַל וּפְתוּחוֹת לְקִדְשׁ²⁷ - תּוֹכֵן קִדְשׁ לְאַכִּילַת קִדְשֵׁי-קִדְשִׁים²⁸, אֲבָל אֵין שׁוֹחֲטִין שָׁם קִדְשִׁים קְלִים, וְהַנְּכַסֵּי לְשֵׁם בְּטַמְאָה - פְּטוּר²⁹. וְגִבּוּחֵיהֶן חַל לְכָל דְּבָר³⁰.

26) זבחים נו. 27) לעזרה. 28) שריבתה התורה חצרות הרבה לאכילת קדשי קדשים, אף-על-פי שאין דינם כעזרה ממש (זבחים שם). 29) אבל אסור (זבחים שם). 30) שאפילו לכתחילה מותר הטמא להיות שם.

ט. הַמְּחִלוֹת³¹ הַפְּתוּחוֹת לְעֵזְרָה - קִדְשׁ³², וְהַפְּתוּחוֹת לְהָר הַבַּיִת - חַל³³. הַחֲלוּנוֹת³⁴ וְעֵבֵי הַחוּמָה - כְּלַפְנֵים³⁵, בֵּין לְאַכִּילַת קִדְשֵׁי-קִדְשִׁים בֵּין לְטַמְאָה.

31) המערות - פסחים פו. 32) בקדושת העזרה. 33) אין עליו קדושת עזרה. 34) שם פה: 35) כתב הראב"ד בהשגות: "בשששים לקרקע העזרה, ומשכחת להו כבר שורא". וכן הוא בגמרא פסחים שם. ורבינו השמיט כאן דברים אלו, כנראה, משום שסמך על מה שכתב למעלה הלכה ז בלשכות (כסף-משנה). אולם, הגר"א בביאורו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה פ"ב הלכה ד, ובפ"ב מהלכות מעשר שני הלכה א).
63) שנתקדשה בימי שלמה.

טז. וְלָמָּה אָנִי אוֹמֵר בְּמִקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם קִדְּשָׁה
רִאשׁוֹנָה קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא, וּבְקִדְּשֵׁת שְׁאָר אֶרֶץ-
יִשְׂרָאֵל, לְעֵנֶן שְׁבִיעִית וּמַעֲשָׂרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, לֹא
קִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא? ⁶⁴ לְפִי שְׁקִדְּשֵׁת הַמִּקְדָּשׁ
וִירוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי הַשְּׂכִינָה, וְשְׂכִינָה אֵינָה בְּטֹלָה ⁶⁵;
וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְהַשְּׂמוֹתֵי אֶת מִקְדָּשֵׁיכֶם", וְאָמְרוּ
חֻכְמָיִם ⁶⁶: אֶף-עַל-פִּי שְׁשֻׁמוּמִיךָ ⁶⁷, בְּקִדְּשֵׁתְךָ הֵן
עוֹמְדִים; אָבָל חַיִּיב הָאֶרֶץ בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת
אֵינֶנּוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוּשׁ רַבִּים ⁶⁸, וְכִיּוֹן שֶׁנִּלְקַחְהָ
הָאֶרֶץ מִיְדֵיהֶם בְּטֹל הַכְּפוּשׁ וְנִפְטָרָה מִן הַתּוֹרָה
מִמַּעֲשָׂרוֹת וּמִשְׁבִּיעִית, שֶׁהָרִי אֵינָה מִן אֶרֶץ-
יִשְׂרָאֵל ⁶⁹. וְכִיּוֹן שֶׁעֲלָה עֲזָרָא וְקִדְּשָׁה, לֹא קִדְּשָׁה
כְּכּוּשׁ, אֶלָּא בְּחֻזְקָה שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהָּ ⁷⁰, וּלְפִיכֵךְ כָּל
מְקוֹם שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי כָּבֵל וְנִתְקַדְּשׁ בְּקִדְּשֵׁת עֲזָרָא
הַשְּׂנִיָּה - הוּא מִקְדָּשׁ הַיּוֹם, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּלְקַחְהָ
הָאֶרֶץ מִמְּנוֹ ⁷¹, וְחַיִּב בְּשְׁבִיעִית וּבְמַעֲשָׂרוֹת עַל הַדֶּרֶךְ
שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת תְּרוּמָה ⁷².

64) פ"א מהלכות תרומות הלכה ה. (65) וכן מפורש בדברי
הימים ב ז, טז "והקדשתי את הבית הזה וכו' עד עולם".
ושם ל, ח "למקדשו אשר הקדיש לעולם" (אור שמח).
ובשבועות טז: "מקדש שקדושתו קדושת עולם" (מהר"י
קורקוס בשם בעה"ת, ועיין שם בתוספת ד"ה קדושתו).
וראה להלן פ"ז הלכה ז. (66) מגילה כח. במשנה.
67) בדפוס רומי: "ששוממין", וכן הוא במשנה שם.
68) ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה ה, ובהוספה
(שם). (69) ש"ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא
בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל,
וזהו הנקרא כיבוש רבים" (הלכות תרומות שם הלכה ב).
70) כלומר, צירפו את כל החזקות של כל אחד ואחד לחזקה
כללית, עבור כלל ישראל, ובה קדושה. (71) [לפי שאין
קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר - פ"א מהלכות
תרומות הלכה י. ועיין שם בהלכה ה ובהערה נוספת שם].
72) (פרק א הלכה כו, שתרומות ומעשרות בזמן הזה אינן
אלא מדרבנן, כיון שלא באו כולם לארץ ישראל. ומכיון
שלא הוסיף רבינו גם "ובהלכות שמיטה ויובל", נראה
שדעתו ששביעית הארץ מן התורה אף בזמן הזה, וכדעת
הכסף-משנה בשיטת רבינו בפ"י מהלכות שמיטה הלכה ט.
וכן נראה מדבריו בספר המצוות, עשה קלה (ראה "ספר
המצוות לעם" שם הערה נוספת תקצו) ובפירושו רבינו
לתלמוד מסכת שבת סח. - הוא הקטע "מפירוש קדמון
למס' שבת" שבספר "מספרות הגאונים" הוצאת הר"ש אסף
ירושלים תרצ"ג עמ' 192, וראה ב"חידושי הרמב"ם
לתלמוד" (ההולך ונדפס) עמ' מז הערה 7).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) יבואר בו כי מצות-עשה לירא מן המקדש, ומה היא

שם אמרו: "ת"ר שיר של תודה בכינורות ובנבלים וכו' וכו'
אומר ארוממך" וכו', ופירש"י שיר של תודה היו אומרים
שם בכינורות, ומהו שיר של תודה מזמור לתודה. ורבינו
השמיט מזמור לתודה, מפני שמפרש שמה שאמרו בסוף
"ואומר ארוממך", זהו פירוש למה שאמרו בתחילה "שיר
של תודה" (משנה-למלך). ובברייתא שם אמרו שאומרים
גם שיר של פגעים, היינו יושב בסתר עליון וגו', אבל כל
זה אינו אלא בבית שני, שהיו מצירים להם בשעת הבנין,
וכן הוא בתוספות שם ד"ה עד (משנה-למלך).
53) במשנה שם: הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת", אבל
לפי מסקנת הגמרא (שם טו: טז). שאין טעם בדבר אלא
על-פי נביא נאכלת ועל-פי נביא נשרפת, פנימית וחיצונה
לאו דוקא, אלא כמו שיאמר נביא (כסף-משנה).

יג. וכן אם הוסיפו על העזרה ⁵⁴, מִקְדָּשִׁין אוֹתָהּ
בְּשִׁירֵי הַמִּנְחָה. מֵה יְרוּשָׁלַיִם הַתּוֹדָה שֶׁנֶּאֱכַלְתָּ בָּהּ
מִקְדָּשֶׁתָּהּ, אֶף הַעֲזָרָה שְׁנֵי הַמִּנְחוֹת שְׁאִין נֶאֱכָלִין
אֶלָּא בָּהּ הֵן שְׁמִקְדָּשִׁין אוֹתָהּ בָּהֶן. וְאוֹכְלִין אוֹתָן
בְּסוּף הַמְּקוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ ⁵⁵.

54) מימרא של רמי בר חמא שם טו. 55) נראה מדברי
רבינו שאין המקום מתקדש אלא על-ידי האכילה. וכן נראה
ממה שכתב בהלכה הקודמת "עד שמגיעין לסוף המקום
שמקדישין אותו ועומדין שם ואוכלים שם לחם תודה".
וכדעת רבו הר"י מיגש (מובאת ברשב"א שם).

יד. כָּל מְקוֹם שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בְּכָל אֹלוֹ וְכִסְדָּר הִזָּה -
אֵין קָדוֹשׁ גְּמוּרָה ⁵⁶. וְזֶה שֶׁעֲשָׂה עֲזָרָא ⁵⁷ שְׁתֵּי תוֹדוֹת -
זָכוֹן הוּא שֶׁעֲשָׂה ⁵⁸, לֹא בְּמַעֲשָׂיו נִתְקַדְּשׁ הַמְּקוֹם,
שֶׁלֹּא הִזָּה שָׁם לֹא מִלֵּךְ וְלֹא אוֹרִים וְתַמִּים ⁵⁹. וּבַמָּה
נִתְקַדְּשָׁה? בְּקִדְּשָׁה רִאשׁוֹנָה שֶׁקִּדְּשָׁה שְׁלֵמָה, שֶׁהוּא
קִדְּשׁ הַעֲזָרָה וִירוּשָׁלַיִם לְשִׁעְתָּן, וְקִדְּשָׁן לְעֵתִיד
לְבוֹא ⁶⁰.

56) משמע שקצת קדושה יש, ובמהר"י ט (ח"ג סימן לג)
כתב שאם נתקדש שלא במלך ואורים ותומים אף-על-פי-כן
יש בה קדושה מדרבנן. [וכן נראה מלשון המשנה (שם יד):
"וכל שלא נעשית בכל אלו, הנכנס לשם אין חייב עליה" -
משמע שחייב אין שם, אבל איסור יש]. (57) נחמיה יב,
לא. 58) שם טז. בגמרא לדעת רב הונא. 59) ש"אורים
ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקודש"
(למעלה פ"ד הלכה א). (60) שם.

טו. לְפִיכֵךְ ⁶¹ מִקְרִיבִין הַקְּרָבָנוֹת כֶּלֶן אֶף-עַל-פִּי
שְׁאִין שָׁם בֵּית פְּנוּי ⁶²; וְאוֹכְלִין קִדְּשֵׁי-קִדְּשִׁים בְּכָל
הַעֲזָרָה אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא חֲרָבָה וְאֵינָה מִקְפָּת
בְּמַחֲצָה; וְאוֹכְלִין קִדְּשִׁים קְלִים וּמַעֲשָׂר שְׁנֵי בְּכָל
יְרוּשָׁלַיִם אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שָׁם חוֹמוֹת; שֶׁהִקְדָּשָׁה
[ה]רִאשׁוֹנָה ⁶³ קִדְּשָׁה לְשִׁעְתָּהּ וְקִדְּשָׁה לְעֵתִיד לְבוֹא.

61) מגילה י. בברייתא. 62) (אבל מזבח - צריך. ראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אברהם' סי' תנא ס"ק כא. (17) אם היה עונה שהוא אבל. (18) כן אומרים לו השומעים. (19) אם היה עונה שהוא מנוודה. (20) כן עונים לו. (21) כדעת רבי יוסי במשנה, שם.

ד. **פַּל שֶׁהַשְּׁלִיִּים** ²² **עֲבוּדָה וְנִסְתַּלַּק לוֹ, אֵינּוּ יוֹצֵא וְאַחֲרָיו לְהִיכֵל, אֶלָּא מְהֵלֵךְ אַחֲרֵינִית מְעֵט מְעֵט, וּמְהֵלֵךְ בְּנֶחֱת עַל צֵדוֹ** ²³, **עַד שְׁיֵצֵא מִן הָעֶזְרָה. וְכֵן אֲנָשִׁי מְשַׁמְרִים וְאֲנָשִׁי מְעֵמְדִים** ²⁴ **וְלְיָוָים מְדוּכְנָן כָּף הֵם יוֹצֵאִין מִן הַמִּקְדָּשׁ, כִּמְיָ שְׁפוֹסֵעַ אַחַר תַּפְּלָה לְאַחֲרָיו** ²⁵. **כֵּל זֶה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ.**

(22) יומא נג א. (23) כן הוא ביומא, שם: "מצדד פניו והולך". (24) "אִי־אִפְשֵׁר שִׁיְהִי קֶרְבְּנוּ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינּוּ עוֹמֵד עַל גְּבִי, וְקֶרְבָּנוֹת הַצִּיְבוֹר הֵם קֶרְבָּן שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִי־אִפְשֵׁר שִׁיְהִי יִשְׂרָאֵל כּוֹלֵן עוֹמְדִין בְּעֶזְרָה בְּשַׁעַת הַקֶּרְבָּן, לְפִיכָךְ תִּיקְנוּ נְבִיאִים הַרְאִשׁוֹנִים שִׁיבַחְרוּ מִיִּשְׂרָאֵל כְּשֶׁרִים וִירָאִי חֹטֵא, וַיְהִי שְׁלוּחֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוּד עַל הַקֶּרְבָּנוֹת, וְהֵם הַנְּקֻרָאִים אֲנָשִׁי מְעֵמְדִים" (פ"ו מהל' כלי המקדש ה"א). (25) כמפורש ביומא נג, ב. ובפ"ה מהל' תפלה ה"י. ונראה שגם בתפילה מותר לו ללכת על צדו כמו במקדש ('הר המוריה').

ה. **לֹא יִקַּל** ²⁶ **אֶדָּם אֶת רֵאשִׁי** ²⁷ **כִּנְגֵד שַׁעַר מְזֻרְחֵי שָׁל עֶזְרָה, שֶׁהוּא שַׁעַר נִיקְנוֹר** ²⁸, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכוֹן כִּנְגֵד בֵּית קֹדֶש־הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל הַנִּכְנָס לְעֶזְרָה, יְהֵלֵךְ בְּנֶחֱת** ²⁹ **בְּמִקּוֹם שְׁמֹתָר לֹא לְהַכְנִס לְשָׁם, וְיִרְאָה עֶצְמוֹ שֶׁהוּא עוֹמֵד לִפְנֵי ה', כִּמוֹ שְׁנֹאֲמַר: "וְהָיָה עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים". וּמְהֵלֵךְ בְּאַיְמָה וּבִיְרֵאָה וְרִעְדָה, שְׁנֹאֲמַר: "בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרִגְשׁ".**

(26) ברכות נד, א – במשנה. (27) היינו שלא ינהג קלות ראש, ענינו שלא ירבה בשחוק ודברי שעשועים (פירוש המשניות לרבינו, שם). (28) רש"י שם פירש, דהיינו שער המזרחי של הר הבית. (29) כתב הראב"ד בהשגותיו: פירוש שלא ילך דרך הדיוטות. וראה בפ"ה מהל' דעות ה"ח ('הר המוריה'). (ויתכן כי למד כן מפשטות דברי הכתוב קהלת ד, יז "שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלקים", וראה בברכות כג.).

ו. **וְאִסּוּר לְכָל אֶדָּם** ³⁰ **לְיֹשֵׁב בְּכָל הָעֶזְרָה. וְאֵין יְשִׁיבָה בְּעֶזְרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית־דָּוִד בְּלְבָד** ³¹, **שְׁנֹאֲמַר: "וַיָּבֵא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'". וְהַסְּנֵה־דְרִינִי** ³² **שֶׁהָיָה יוֹשֵׁבִין בְּלִשְׁבַת הַגְּזִילָה, לֹא הָיָה יוֹשֵׁבִין אֶלָּא בְּחֻצָּה שֶׁל חָל.**

(30) יומא כה, א. ושם נסמך. ולא נתבאר אם איסור זה מן התורה או מדרבנן (משנה-למלך). (וב'ספר המצוות' עשה כא, נראה שהוא מן התורה. וראה ב'ספר המצוות לעם' שם עמוד סה הערה פד, וראה להלן ה"ז). (31) שחלק להם המקום כבוד, להראות שמלכותם שלימה (רש"י בסוטה מ:). (32) יומא, שם.

היראה הזאת, ושסור לישב בו, והחיוב לירא ממנו גם לאחריו חורבנו.

א. **מִצְוַת עֲשֵׂה לְיִרְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ** ², **שְׁנֹאֲמַר: "וּמְקַדְּשֵׁי תִירְאוּ". וְלֹא מִן הַמִּקְדָּשׁ אִתָּה נְרָא** ³, **אֶלָּא מִמֵּי שְׁעָרָה עַל יְרֵאָתוֹ.**

(2) יבמות ו, א. ו'ספרא' קדושים פ"ז ה"ז. (3) שם ו, ב. ופירשו שם ה'תוספות' ד"ה יכול, שהכוונה שלא ישתחוה לו לשם אלהות.

ב. **וְאֵי זֶה הָיָה יְרֵאָתוֹ? לֹא יִפְגֵּס אֶדָּם לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלֹו** ⁴ **אוּ בְּמִנְעֵל שְׁבַרְגְּלִיו אוּ בְּאַפְנֵדוֹ** ⁵ **אוּ בְּבָבֶק שְׁעַל רְגְּלֵיו אוּ בְּמַעוֹת הַצְּרוּרִין לוֹ בְּסְדִינֹו** ⁷. **וְאֵין צְרִיף לְוִמֵר שֶׁאִסּוּר לְרַק בְּכָל הַר הַבַּיִת** ⁸, **אֶלָּא אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ רֵק - מִכְּלִיעוֹ בְּכִסּוֹתוֹ** ⁹. **וְלֹא יַעֲשֶׂה הַר הַבַּיִת דְּרָף שְׂיִפְגֵּס מִפְּתַח זֶה וַיֵּצֵא מִפְּתַח שְׁכַנְגְּדָה כְּדִי לְקַצֵּר הַדְּרָף** ¹⁰, **אֶלָּא נְקִיפוֹ מִבְּחוּץ. וְלֹא יִפְגֵּס לוֹ אֶלָּא לְדַבֵּר מִצְוָה** ¹¹.

(4) 'ספרא' שם ה"ט, יבמות שם, וברכות נד, א. (5) המטה אשר בידו (פירוש המשנה, ברכות פ"ט ד"ה לא יקל). (6) "בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו ולא יטנן בגדיו החמודות בזיעה, ואין מנהג אדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר" (פירוש המשנה, שם). (7) ברכות סב, ב. וכתבו ה'תוספות' (ב"מ כו. ד"ה בהר) שלא אסרו אלא אם המעות בפרהסיא, אבל אם הן בצנעא – מותר. (8) בברכות שם: "וריקקה מקל-וחומר ממנעל, ומה מנעל שאין בו דרך בזיון, אמרה תורה של נעלך מעל רגליך, ריקקה שהיא דרך בזיון – לא כל-שכן". (9) למד כן ממה שאמרו בברכות כד, ב – לענין עומד בתפלה וצריך לרוק ('הר המוריה'). (10) שם נד, א – במשנה. (11) כן הוא במגילה כח, ב – לענין בית הכנסת, שאין נכנסים בו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וכל-שכן בבית המקדש (כסף-משנה).

ג. **וְכָל הַנִּכְנָסִין** ¹² **לְהַר הַבַּיִת - נְכַנְסִין דְּרָף יָמִין, וּמְקִיפִין, וַיּוֹצֵאִין דְּרָף שְׁמַאל** ¹³; **חוּץ מִמֵּי שְׁאָרְעוּ דְּבַר** ¹⁴, **שֶׁהוּא מְקִיף עַל הַשְּׁמַאל** ¹⁵. **לְפִיכָף הָיָה שׁוֹאֵלִין לוֹ: "מַה לָּךְ מְקִיף עַל הַשְּׁמַאל?"** ¹⁶ **"שְׁאֲנִי אֶבֶל"** ¹⁷. **"הַשׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יִנְחַמְךָ"** ¹⁸. **"שְׁאֲנִי מְנַדֶּה"** ¹⁹. **"הַשׁוֹכֵן בְּבֵית הַזֶּה יָתֵן בְּלִבְכֶם** ²⁰ **וְתִשְׁמַע לְדַבְרֵי חֲבֵרֶיךָ וַיִּקְרְבוּךָ"** ²¹.

(12) מדות פ"ב מ"ב. (13) כגון מי שנכנס אל שער שושן הבירה (שבמזרח) אינו הולך לצד שער חולדה (שבדרום) אלא לצד שער טדי (שבצפון), וכן תקיש לכל הנכנס אל שאר השערים" (פירוש המשנה' מדות, שם). (ומתוך שרבינו העתיק הלכה זו כאן, נראה שהוא סובר שאף זה ממדת היראה והכבוד שיכנס דרך ימין). (14) שהוא אבל או מנודה, כדלהלן. (15) שאם נכנס מן המזרח, פונה אל הדרום. (16) מכאן שגם איטר מקיף בימין של כל העולם, שאם לא כן, מה שאלה היא זו? שמה איטר הוא ('מגן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. וְאָסוּר לְאָדָם⁴⁴ שְׁיַעֲשֶׂה פֶּתַת תְּבִנֵית הַיֶּכֶל⁴⁵; אֲכַסְדָּרָה תְּבִנֵית אוֹלָם⁴⁶; חֲצַר פְּנֵגֵד הַעֲזָרָה⁴⁷; שְׁלֶחַן בְּצוּרַת שְׁלֶחַן; וּמְנוֹרָה בְּצוּרַת מְנוֹרָה⁴⁸. אֲבָל עוֹשֵׂה הוּא מְנוֹרָה שֶׁל חֲמִשָּׁה קָנִים אוֹ שֶׁל שְׁמוֹנֶה קָנִים⁴⁹, אוֹ מְנוֹרָה שְׂאִינָה שֶׁל מִתְּכַת⁵⁰ אֶף-עַל-פִּי שְׂיַשׁ לָהּ שְׂבָעָה קָנִים.

44) עבודה זרה מג, א. ואפשר שאינו אסור אלא מדרבנן, כל שלא התכוון לקדש ('קריית ספר'). 45) כשיעור גבהו ארכו ורחבו (שו"ע יו"ד סי' קמא ס"ח). 46) אף-על-פי שאכסדרא אינה אלא שלשה דפנות, ואילו באולם היו ארבע דפנות - כיון שפתח האולם היה רחב וגבוה מאד ולא היו לו דלתות, היה דומה לאכסדרה ('תוספות' מנחות כח: ד"ה אכסדרא). 47) כלומר, כתבנית העזרה, וכן בגמרא שם. 48) אף-על-פי שהיא בלא גביעים וכפתורים ופרחים, כיון שאינם מעכבים בה כשבאה משאר מתכות, כמפורש למעלה פ"ג ה"ד (שו"ע יו"ד שם). 49) שמנורה של מקדש היתה בת שבעה קנים. 50) מפני שמנורת המקדש אין עושיין אותה אלא של מתכת (למעלה פ"א ה"ח).

יא. שֶׁלֹּשׁ מִחְנוֹת⁵¹ הָיוּ בַמִּדְבָּר: מִחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אַרְבַּע מִחְנוֹת⁵²; וּמִחְנֵה לְוִיָּה, שְׁנֹאמַר בַּהּ: "וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יִחְנוּ"; וּמִחְנֵה שְׂכִינָה, וְהוּא מִפְתַּח חֲצַר אֹהֶל-מוֹעֵד וְלִפְנֵים. וּכְנִגְדָן לְדוֹרוֹת: מִפְתַּח יְרוּשָׁלַיִם עַד הַר הַבַּיִת - כְּמִחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמִפְתַּח הַר הַבַּיִת עַד פְּתַח הַעֲזָרָה, שֶׁהוּא שְׁעַר נִיקְנוֹר - כְּמִחְנֵה לְוִיָּה, וּמִפְתַּח הַעֲזָרָה וְלִפְנֵים - מִחְנֵה שְׂכִינָה. וְהַחִיל וְעֲזָרַת-הַנְּשִׂים מַעֲלָה יִתְּרָה בְּבֵית עוֹלָמִים.

51) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"א (הוצאת צוק"מ עמוד 570, 10), וזבחים קטז, ב. 52) מחנה יהודה, מחנה ראובן, מחנה אפרים ומחנה דן (במדבר כ).

יב. כִּלְכֵּל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל מִקְדָּשָׁתָּה מְכַל הָאֲרָצוֹת⁵⁴. וּמָה הִיא קְדָשְׁתָּה? שְׁמִבְיָאִין מִמְּנָה הַעֲמֵר וּשְׁתֵּי הַלַּחִם וְהַבְּפֹרִיִם⁵⁵, מָה שְׂאִין מְבִיאִין בֶּן מִשְׁאֵר אֲרָצוֹת⁵⁶.

53) (מה שכתב רבינו "כל ארץ ישראל", נראה שכיוון למה שאמרו במנחות פג, ב - במשנה "כל הארצות היו כשירות", וכפירוש" שם "כל הארצות שבארץ ישראל" (וראה בפירוש המשניות, שם). אלא שלדעת רש"י זה כולל יהודה ועבר הירדן והגליל, ואילו לדעת רבינו אין מביאים ביכורים מעבר הירדן אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ב מהל' ביכורים ה"א. ובדבר הבאת העומר מעבר הירדן, ראה בר"ן לנדרים כב. וברש"י לנסהדרין יב:). 54) כלים פ"א מ"ו. 55) (במשנה, כלים שם "והביכורים ושתי הלחם", משום שבדיעבד אם הביא ביכורים קודם שתי הלחם הם כשרים ('תוספות אנשי שם', שם) ורבינו שינה מלשון המשנה משום שלכתחילה אין להביא ביכורים קודם שתי הלחם, כמפורש במשנה מנחות סח:). 56) שהרי "אמר ה' בעומר (ויקרא כג, י) וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ואמר בשתי הלחם (שם שם, יז) ממושבותיכם תביאו לחם תנופה,

ז. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַמִּקְדָּשׁ הַיּוֹם חָרַב בְּעֻזְנוֹתֵינוּ, חֵיב אָדָם בְּמוֹרָא³³ כְּמוֹ שֶׁהָיָה נוֹהֵג בּוֹ בְּבִנְיָנוּ: לֹא יִפְגַּס אֶלָּא לְמָקוֹם שֶׁמִּתֵּר לְהִפְגַּס לְשָׁם³⁴, וְלֹא יֵשֵׁב בְּעֲזָרָה³⁵, וְלֹא יִקַּל רֵאשׁוֹ כְּנִגְדַּת שְׁעַר הַמְּזוּרָה. שְׁנֹאמַר: "אֵת שְׂבִתֵּי תִשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשֵׁי תִירְאוּ" - מָה שְׂמִירַת שְׂבִית לְעוֹלָם, אֶף מוֹרָא מִקְדָּשׁ לְעוֹלָם, שְׂאֶף-עַל-פִּי שֶׁחָרַב בְּקִדְשָׁתוֹ עוֹמֵד.

33) ב'ספרא' קדושים פ"ז ה"ח, וביבמות ו, ב - בברייתא: "בזמן שאין בית המקדש קיים, מנא לן? - תלמוד-לומר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירה האמורה בשבת - לעולם, אף מורא האמורה במקדש, לעולם". וכן בברכות סב, ב - הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבבת עינו, שנאמר (מלכים-ט, ג) "והיו עיני ולבי שם כל הימים". וראה למעלה פ"ו הט"ז. 34) אם הוא טהור. אולם כהיום כולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה להטהר, והנכנס שם חייב כרת. 35) (שאיסור ישיבה בעזרה הוא מטעם מורא ('ספר המצוות' שם) ומורא מקדש הוא לעולם, כדלהלן).

ח. בְּזִמְנָן³⁶ שֶׁהַמִּקְדָּשׁ בְּנוּי אָסוּר לוֹ לְאָדָם לְהִקַּל אֶת רֵאשׁוֹ מִן הַצּוּפִים³⁷, שֶׁהוּא חוּץ לְיִירוּשָׁלַיִם, וְלִפְנֵים. וְהוּא שְׂיִהְיֶה רוֹאֵה אֶת הַמִּקְדָּשׁ³⁸, וְלֹא יִהְיֶה גֹדֵר מִפְּסִיק בֵּינוֹ וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ.

36) ברכות סא, ב. 37) "מקום שיכולים לראות משם הר הבית, ומשם והלאה אין יכולים לראותו" (רש"י שם). 38) ומה שאמרנו למעלה (ה"ז) שאף-על-פי שחרב המקדש אסור להקל ראש, אין זה אלא כנגד שער המזרח בלבד, אבל להקל ראש מן הצופים ולפנים לא אסרו אלא בזמן שהמקדש בנוי ('הר המוריה', וראה ב'מאירי' ברכות, שם).

ט. אָסוּר לְאָדָם לְעוֹלָם³⁹ שְׂיִפְנֶה⁴⁰ אוֹ שְׂיִישֵׁן בֵּין מְזוּרָה לְמַעְרָב⁴¹. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שְׂאִין קוֹבְעִין בֵּית-הַנֶּפֶסָא בֵּין מְזוּרָה לְמַעְרָב בְּכָל מְקוֹם⁴², מִפְּנֵי שֶׁהַיֶּכֶל בְּמַעְרָב. לְפִיכֵךְ לֹא יִפְנֶה לְמַעְרָב וְלֹא לְמְזוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנִגְדַּת הַמַּעְרָב, אֶלָּא בֵּין צְפוֹן לְדָרוֹם נִפְנֵים וְיִשְׁנֵים. וְכָל הַמְטִיל מַיִם⁴³ מִן הַצּוּפִים וְלִפְנֵים, לֹא יֵשֵׁב וּפְנֵיו כְּלָפֵי הַקְּדָשׁ, אֶלָּא לְצְפוֹן אוֹ לְדָרוֹם, אוֹ יִסְלַק הַקְּדָשׁ לְצִדְדֵינוּ.

39) אפילו בזמן שהמקדש חרב. וכדעת תנא-קמא ורבי עקיבא בברכות שם. וראה להלן. ואף-על-פי שקלות ראש לא נאסר. 40) לצרכיו הגדולים. 41) ברכות ה, ב. וסובר רבינו שאפילו האדם לבדו אסור לישן בין מזרח למערב. ואילו ה'תוספות' (שם ד"ה כל) כתבו שדוקא כשיישן עם אשתו שהדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש. 42) אפילו בחוץ לארץ. ואף-על-פי שקלות ראש לא נאסרה חוץ למקדש אלא בזמן שהמקדש קיים (למעלה ה"ח) - לעשות צרכיו שהוא גנאי יותר גדול, אסרו בכל מקום ואפילו בשעה שאין לנו מקדש ('הר המוריה'). 43) 'ירושלמי' ברכות פ"ט ה"ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלִינִין בָּהּ אֶת הַמֶּת⁷⁰; וְאִין מְעִבְרִין⁷¹ בְּתוֹכָהּ עֲצָמוֹת אָדָם⁷²; וְאִין מְשַׁכְּרִין בְּתוֹכָהּ בְּתִים⁷³; וְאִין נוֹתְנִין בְּתוֹכָהּ מְקוֹם לְגַר תּוֹשֵׁב⁷⁴; וְאִין מְקַמְּיִן בָּהּ קְבָרוֹת, חוּץ מִקְבְּרֵי בֵית-דָּוִד וְקְבַר חִלְדָּה, שֶׁהֵיוּ בָּהּ⁷⁵ מִימֹת נְבִיאִים הָרְאוּשִׁים⁷⁶; וְאִין נוֹטְעִים בָּהּ גִּנּוֹת וּפְרָדְסִים; וְאִינָה נִזְרַעַת וְאִינָה נִחְרְשֶׁת⁷⁷, שְׁמָא תִסְרַח⁷⁸; וְאִין מְקַמְּיִן בָּהּ אֵילָנוֹת, חוּץ מִגִּנַּת וְרָדִים⁷⁹ שֶׁהֵינָה שָׁם מִימֹת נְבִיאִים הָרְאוּשִׁים; וְאִין מְקַמְּיִן בָּהּ אֲשָׁפָה, מִפְּנֵי הַשְּׂרָצִים⁸⁰; וְאִין מוֹצִיאִין הַיְמִנָה זֵינִין⁸¹ וְגִזְזוֹטְרָאוֹת לְרִשׁוֹת-הַרְבִּים, מִפְּנֵי אֲהֵל הַטְּמָאָה⁸²; וְאִין עוֹשִׂין בָּהּ כְּבָשׂוֹנוֹת⁸³, מִפְּנֵי הָעֶשֶׂן⁸⁴; וְאִין מְגַדְלִין בָּהּ תְּרַנְגוּלוֹת, מִפְּנֵי הַקְּדָשִׁים⁸⁵; וְכֵן לֹא יִגְדְּלוּ הַכְּהֻנִּים תְּרַנְגוּלִים בְּכָל אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת⁸⁶; וְאִין הַבֵּית נִחְלָט בָּהּ⁸⁷; וְאִינוּ מְטַמְּא בְּנִגְעִים; וְאִינָה נֶעֱשִׂית עֵיר הַנְּדָחַת; וְאִינָה מְבִיאָה עֲגֻלָּה עֲרוּפָה, לְפִי שְׁלֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים⁸⁸.

(66 כלים, שם מ"ח. 67) ראה למעלה פ"ו הט"ו.
 (68 בבא-קמא פב, ב. ותוספתא נגעים פ"ו (הוצאת צוק"מ עמוד 625 8), ו'אבות דרבי נתן' פרק לה. 69) יש אומרים שבזמן הזה שכולנו טמאי מת ועיר הקודש בידי גוים, לא נאמרו הדברים דלהלן בירושלים (רדב"ז סי' תרלג).
 (70 בבא-קמא שם. שאף-על-פי שבמקום אחר מותר להלין המת לכבודו (פ"ד מהל' אבל ה"ח) – בירושלים אסור (ראה ב'שיטה מקובצת' שם). ויש אומרים שהחומרא בירושלים היא בזה שבמקום אחר איסור הלנה הוא כל הלילה (פ"ת ביו"ד סי' שנו ס"ק א בשם רדב"ז), ואילו בירושלים אסור להלין אחר השקיעה (ראה ב'זמנים' להגרמ"ל זק"ש עמוד מז).
 (71 תוספתא נגעים, ו'אבות דרבי נתן' שם.
 (72 אף-על-פי שקוברו מחוץ לעיר. 73) יומא יב, א. מפני שאינה שלהם, שירושלים לא נתחלקה לשבטים (שם).
 (74 תוספתא ו'אבות דרבי נתן' שם. "אי זהו גר תושב, זה עכו"ם שקיבל עליו שלא יעבוד עכו"ם עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל, הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם. ולמה נקרא שמו תושב, לפי שמותר לנו להושיבו בנינו בארץ ישראל" (פ"ד מהל' איסורי ביאה ה"ז), וביספרי' פ' כ"הצא (דברים כג, טז) למדו כן מן הפסוק "אשר ינצל אליך מעם אדוניו" – "לרבות גר תושב".
 "באחד שעריך" – "בשעריך, ולא בירושלים".
 (75 כלומר: לכתחילה אין לקבור בירושלים אף מלך ונביא, אלא שקברי בית דוד וקבר חולדה לא היו בתחילה בתוך העיר אלא שהקיפו העיר אחר שנקברו, ומפני כבודם לא פגע ולא נגע אדם בהם מעולם (מהרי"ט בתשובה סי' לו).
 (76) הם נביאי בית ראשון" (פירוש המשניות, סוטה ט, יב).
 (77) היינו להפוך הזרעים, והוא בכלל זורע כדאייתא בשבת ע"ג (יריעות שלמה).
 (78) בבא-קמא שם. שדרך גינות לזבלן ויש סרוחן (רש"י שם).
 (79) כך שמה, והיא היתה צריכה לקטורת, והיינו כיפת הירדן (רש"י שם).
 (80) בבא-

ואמר בכיכורים (דברים כו, ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך" (פירוש המשניות, כלים שם).
 יג. עֶשֶׂר קְדָשׁוֹת⁵⁷ הֵן בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל⁵⁸, וְזוֹ לְמַעַלָּה מִזֹּו: עֵירוֹת הַמְּקֻפּוֹת חוּמָה⁵⁹ מְקֻדָּשׁוֹת מְשֻׁאָר הָאֶרֶץ: שְׁמִשְׁלָחִין מִתּוֹכָן אֶת הַמְּצַרְעִים⁶⁰; וְאִין קוֹבְרִין בְּתוֹכָן⁶¹ מֵת עַד שְׂרִיצוֹ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעִיר⁶² אוּ כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶³; וְאִם יֵצֵא הַמֵּת חוּץ לְעִיר, אִין מְחִזְרִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ אֶף-עַל-פִּי שְׂרִיצוֹ כֻּלָּן לְהַחְזִירוֹ. רָצוּ בְּנֵי הָעִיר⁶⁴ לְהוֹצִיא הַקְּבָר מִן הַמְּדִינָה⁶⁵ - מִפְּנֵין אוֹתוֹ. וְכָל הַקְּבָרוֹת מִפְּנֵין, חוּץ מִקְבַּר נְבִיא אוּ מִלֶּךְ. קְבַר שֶׁהִקְפִּיתוּ הָעִיר, בֵּין מְאַרְבַּע רוּחֹתָיו בֵּין מִשְׁתֵּי רוּחֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ: אִם הָיְתָה בֵּינוֹ וּבֵין הָעִיר יֵתֵר מִחֻמְשִׁים אָמָה לְכָאֵן וּחֻמְשִׁים לְכָאֵן - אִין מִפְּנֵין אוֹתוֹ עַד שְׂרִיצוֹ כֻּלָּן, פְּחוֹת מִכָּאֵן - מִפְּנֵין אוֹתוֹ.

(57 כלים, שם. 58) כן כתבו 'מלאכת שלמה' (שם) והרע"ב (שם בסוף הפרק) בשם הגאונים, שמה שאמרו במשנה שם: עשר קדושות, היינו עשר קדושות בארץ ישראל, ואילו ארץ ישראל עצמה אינה בכלל. 59) לדעת הר"ש והרע"ב שם, היינו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, כמו בבתי ערי חומה (ערכין לב.). וראה ב'תוספות' ערכין לב, ב – ד"ה קדשן. 60) "שנאמר (במדבר ה) וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, זה המחנה האמור כאן הוא מחנה שכניה, שהוא מפתח עזרת ישראל ולפנים, שומע אני שהמצרוע והזב וטמא מת שלשתן במקום אחד, ת"ל במצרוע: בדד ישב מחוץ למחנה מושבו, זה מחנה ישראל שהוא מפתח ירושלים ולפנים, מה מצרוע שטומאתו חמורה – חמור שילוחו משילוח חבירו, אף כל שטומאתו חמורה – חמור שילוחו משילוח חבירו. לפיכך משלחין את המצרוע חוץ לג' מחנות שהוא חוץ לירושלים, מפני שהוא מטמא בביאה, מה שאין הזב מטמא" (פ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ב). ועיירות המוקפות חומה, למדו בגזירה-שוה "מושבו" שנאמר במצרוע (ויקרא יג, מו) "מחוץ למחנה מושבו", מ"מושבו" שנאמר בבתי ערי חומה (שם כה, כט) "בית מושב עיר חומה" ('תוספות' ערכין, שם). 61) שם במשנה: "ומשכבין לתוכן מת עד שירצו", ונראה שנוסחות רבינו שם: "ומשכבין לתוכן וכו'", היינו שמיחין אותו במשכבו ואין קוברין אותו בעיר עד שירצו בני המדינה (כסף-משנה). 62) שבעה חשובים שעל פיהם מתנהגת העיר. 63) כן כתב גם בפירוש המשניות, שם. 64) תוספתא בבא-בתרא פ"א, ירושלמי נזיר פ"ט ה"ד, ומסכת שמחות פ"ד. 65) מדברי רבינו נראה שאין המדובר אלא בעיירות המוקפות חומה, אבל במקורות הנ"ל נראה, שאף בערים אחרות הדברים אמורים (ה' המוריה').

יד. יְרוּשָׁלַיִם מְקֻדָּשֶׁת⁶⁶ מְשֻׁאָר הָעֵירוֹת הַמְּקֻפּוֹת חוּמָה, שְׁאוּכְלִין קְדָשִׁים קָלִים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְפָנִים מִחוּמָתָהּ⁶⁷. וְאֵלוֹ דְּבָרִים⁶⁸ שְׁנֵאמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם⁶⁹: אִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חמורה מטומאת חבירו, חמור שילוחו משילוח חבירו (פירוש המשנה, כלים שם). (99) שאינו אסור מן התורה אלא במחנה שכינה, ואילו עזרת נשים היא מחנה לוייה (למעלה הי"א).

יח. עֲזֵרַת יִשְׂרָאֵל¹⁰⁰ מְקַדְּשֵׁת מְעֻזַּת נָשִׁים, שְׂאֵין מְחַסְרֵי כְּפוּרִים¹⁰¹ נִכְנָס לָשֶׁם. וְטָמֵא שְׂנִכְנָס לָשֶׁם, חָיִב פָּרַת¹⁰².

(100) כלים, שם. והוא מקום דריסת רגלי ישראל, אחת-עשרה אמה (למעלה פ"ה הי"ב). (101) שעדיין לא הביא קרבנותיו. (102) ואף מחוסר כיפורים בכלל זה, שכן מפורש במשנה שם שמחוסר כיפורים שנכנס לעזרה חייב חטאת. ובמנחות כז, ב – מפורש שבמזיד חייב כרת.

יט. עֲזֵרַת הַפְּהָנִים¹⁰³ מְקַדְּשֵׁת מְמֻנָה, שְׂאֵין יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לָשֶׁם אֶלָּא בְּשַׁעַת צְרֻכִיהֶם: לְסַמְיָה¹⁰⁴ וּלְכַפְּרָה¹⁰⁵ וְלִשְׁחִיטָה¹⁰⁶ וְלִתְנוּפָה¹⁰⁷.

(103) כלים, שם. וראה למעלה פ"ה שם, שהוא מקום דריסת רגלי הכהנים, אחת-עשרה אמה. (104) שהיו בבעלים. (105) (במשנה שם לא נזכרו אלא סמיכה ושחיטה, ורבינו הוסיף כפרה, דהיינו וידוי שהוא בעת הסמיכה (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הי"ד) ומצאנו וידוי הנקרא כפרה ביומא מ, ב: "וכלה מכפר את הקודש – בכפרת דברים הכתוב מדבר", וראה ב"הר המוריה"). (106) שכשרה בזר (פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"א). (107) שהיא בבעלים (פ"ט שם ה"ו).

כ. בֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזֻבְחָ¹⁰⁸ מְקַדֵּשׁ מְמֻנָה, שְׂאֵין בְּעַלְיֵי מוֹמִין וּפְרוּעֵי-רֵאשׁ וּקְרוּעֵי-כַּגְּדִים¹⁰⁹ נִכְנָסִין לָשֶׁם.

(108) כלים, שם מ"ט. (109) במשנה שם, לא נזכרו קרועי בגדים. וטעמו של רבינו משום שכתוב "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו", והוקשו קרועי בגדים לפרועי ראש, וכן כתב רבינו להלן פ"א מהל' ביאת מקדש הי"ד, וראה ב"כסף משנה" בשם ר"י קורקוס. והוא-הדין לשתויי יין, כמפורש בתחלת הל' ביאת מקדש (הגרע"א), ועי' להלן שם (הלכה יד) שדעת רבינו שזהו איסור מן התורה, ושהראב"ד חלק עליו בזה.

כא. הַהֵיכָל מְקַדֵּשׁ מִבֵּין הָאוֹלָם וְלִמְזֻבְחָ, שְׂאֵין נִכְנָס לָשֶׁם אֶלָּא רְחוּץ יָדַים וְרִגְלָיִם¹¹⁰.

(110) כלים, שם. מפשטות דברי רבינו נראה שצריך קידוש ידים ורגלים כמו לעבודה, ראה להלן פ"ה מהל' ביאת מקדש.

כב. בֵּית הַקֹּדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים מְקַדֵּשׁ מְמֻנָה¹¹¹, שְׂאֵין נִכְנָס לָשֶׁם אֶלָּא פֶּהַן גְּדוֹל בְּיּוֹם-הַכְּפוּרִים בְּשַׁעַת הָעֶבְדָּה¹¹².

(111) כלים, שם. (112) "אמר (ויקרא טז, ב) ואל יבא בכל עת אל הקודש וכו' בזאת יבא אהרן וגו', והוא יכנס בזה המקום ביום צום כיפור ד' פעמים. הראשונה בקטורת,

קמא שם. שדרכם ליגדל באשפה, ומתים שם ומטמאים הקדשים שבירושלים. (81) קורות יוצאין מן הכותל. (82) שמא יהא כזית מן המת מוטל בארץ, והגזוזטראות מאהילות עליו ועל האנשים העוברים תחתיהם ונמצאת מרבה את הטומאה. (83) משרפות סיד לקדירות. (84) שם. שמשחיר את החומה וגנאי הוא (רש"י). (85) שהתרנגולים מנקרים באשפה, ומביאין בשר שרצים בפייהם ומטמאין את הקדשים. (86) בבא-קמא עט, ב – במשנה. (87) כדין בית ערי חומה, אלא גאולה תהא לו אם ירצה לגאול, ואם יגיע יובל יוצא יובל ככתי ערי חצרים. (88) זה מוסב על ארבעת הדברים האחרונים, שבכל אחד מהם נאמר בתורה מיעוט למעט ירושלים: בבתי ערי חומה, נאמר (ויקרא כה, ל) "וקם הבית וגו' לקונה", ובירושלים זה לא שייך, לפי שלא נתחלקה לשבטים. בנגעים נאמר (שם יד, לד) "בבית ארץ אחוזתכם", ואין ירושלים בכלל זה מהטעם הנ"ל. בעיר הנדחת נאמר (דברים יג, יג) "באחת עריך", וירושלים אינה "עריך" כנ"ל, ובעגלה ערופה נאמר (שם כא, א) "באדמה אשר וגו' נתן לך לרשתה", וירושלים אינה בכלל כנ"ל.

טו. הַר הַבֵּית מְקַדֵּשׁ⁸⁹ מְמֻנָה, שְׂאֵין זָבִין⁹⁰ וְזָבוֹת נְדוּת וְיּוֹלְדוֹת נִכְנָסִין לָשֶׁם⁹¹. וּמִתָּר לְהַכְנִיס הַמֵּת עֲצָמוֹ⁹² לְהַר הַבֵּית, וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר טָמְאֵ-מֵת שֶׁהוּא נִכְנָס לָשֶׁם.

(89) כלים, שם מ"ח. (90) "הזוב האמור בתורה, הוא שכבת זרע הבא מחוללי החללים שהיא מתקבצת בהן, וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי שכבת זרע, ואין ביציאתו תאוה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה מוזרת: אבל שכבת זרע לבנה קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת" (פ"ב מהל' מחוסרי כפרה ה"א). (91) משלחין זבין וזבות נדות ויולדות חוץ לשני מחנות שהוא חוץ להר הבית (פ"ג מהל' ביאת המקדש ה"ג), וזהו איסור מן התורה. (92) פסחים סז, א. ולמדו זאת ממה שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו" – "עמו במחיצתו", במחנה לוייה.

טז. הַחֵיל⁹³ מְקַדֵּשׁ מְמֻנָה, שְׂאֵין עֲפוּ"ם וְטָמְאֵ-מֵת וּבוֹעֵל נְדִיָּה⁹⁴ נִכְנָסִים לָשֶׁם⁹⁵.

(93) כלים, שם. ומהו החיל? ראה למעלה פ"ה ה"ג. (94) מפורש בפסחים סח, א – שבוועל נדה כטמא מת לענין שילוח מחנות. (95) זהו איסור מדרבנן (ראב"ד).

יז. עֲזֵרַת-הַנְּשִׁים⁹⁶ מְקַדְּשֵׁת מִן הַחֵיל, שְׂאֵין טְבוּל-יוֹם⁹⁷ נִכְנָס לָשֶׁם⁹⁸. וְאִסוּר זֶה מְדַבְּרִיהֶם, אֶבֶל מִן הַתּוֹרָה מִתָּר לְטְבוּל-יוֹם לְהַפְּנֵס לְמִתְנָה לְוִיָּה. וְטָמְאֵ-מֵת שְׂנִכְנָס לְעֵזֶרֶת-הַנְּשִׁים, אֵינּוּ חָיִב חֲטָאת⁹⁹.

(96) כלים, שם. (97) טמא שטבל, ועדיין לא העריב שמשו. (98) "הרחקנו מעזרת נשים טבול יום ולא נרחיק מחוסר כיפורים, לפי שטבול יום אסור בתרומה, ומחוסר כיפורים מותר בתרומה, וזה כולו על השורש הנזכר, כל שטומאתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היו שומרים אותו, ומי היו שומרים, ואם אירע קרי לאחד מהשומרים, ושמצמידים ממונה על כל השומרים.

א. שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ מִצְוַת עֲשֵׂה², וְאִף-עַל-פִּי שְׁאִין שֶׁם פֶּחַד מְאוּיָבִים וְלֹא מְלֻטָּים, שְׁאִין שְׁמִירָתוֹ אֶלָּא כְּבוֹד לֹא. אֵינּוּ דוֹמָה פְּלִטְרִין³ שֵׁישׁ עָלָיו שׁוֹמְרִין לְפִלְטְרִין שְׁאִין עָלָיו שׁוֹמְרִין.

2) "והוא אמרו יתעלה לאהרן: ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות, כלומר, אתם תהיו לפני תמיד". (3) ארמון. בספר המצוות שם בשם מכילתא, והוא בספרי זוטא, "גדולה למקדש שיש עליו שומרים, לא דומה פלטרין שיש עליו שומרים, לפלטרין שאין עליו שומרים".

ב. וְשְׁמִירָה זו מְצוּתָה פֶּל הַלְיָה⁴. וְהַשׁוֹמְרִים הֵם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, שְׁנֹאמְר: "וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אֲתָךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת"⁵ - פְּלוֹמֵר, אֲתָם תִּהְיוּ שׁוֹמְרִים לֹא. וְהָרִי נֹאמְר: "וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד", וְנֹאמְר: "וְהַחֲנִינִים קִדְּמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מְזַרְחָה מִשֵּׁה אֲהָרֹן וּבְנָיו שְׁמִירַת הַמִּשְׁמֶרֶת הַקִּדְּשׁ".

4) אבל לפי דעת הפירוש המיוחס להראב"ד לתמיד כזו. שמרו גם בלילה. (5) זה נאמר במשכן, וממנו למדו למקדש. (6) העתקת הפסוק אינה מדויקת.

ג. וְאֵם בְּטָלוֹ שְׁמִירָה, עֲבָרוּ בְּלֹא-תַעֲשֶׂה⁷, שְׁנֹאמְר: "וְשִׁמְרָתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקִּדְּשׁ", וְלִשׁוֹן שְׁמִירָה אֲזַהְרָה הִיא. הָא לְמַדְתָּ, שְׁשְׁמִירָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וּבִטּוֹל שְׁמִירָתוֹ מִצְוַת לֹא-תַעֲשֶׂה.

7) בספר המצוות שם: "ובמכילתא אמרו בלשון הזה ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה, בלא תעשה מניין, תלמוד לומר ושמרתם את משמרת הקדש". [ואולי למדו כן מסוף הפסוק שם: "ולא יהיה עוד קצף", והשמר דלאו לאו].

ד. מִצְוַת שְׁמִירָתוֹ, שִׁיְהִיו הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים מִבְּפָנִים וְהַלְוִיִּם מִבְּחוּץ. וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים עֲדָה שׁוֹמְרִין אוֹתוֹ בְּכָל לַיְלָה תְּמִיד בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מְקוֹם: הַכֹּהֲנִים בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת⁸, וְהַלְוִיִּם בְּאַחַד וְעֶשְׂרִים מְקוֹם.

8) תמיד כו. מפני שנאמר בהם בתורה (במדבר ג, לח) שלוש פעמים שמירה: "שומרים", "משמרת", "למשמרת" (תמיד שם).

ה. וְהֵיכָן הֵיוּ שׁוֹמְרִים? פְּהֲנִים הֵיוּ שׁוֹמְרִים בְּבֵית אֲבִטְיָנָס⁹ וּבְבֵית הַנִּיצוּץ¹⁰ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד¹¹. בֵּית אֲבִטְיָנָס וּבֵית הַנִּיצוּץ הֵיוּ עֲלִיּוֹת פְּנוּיּוֹת בְּצַד שְׁעָרֵי הָעֶזְרָה, וְהָרֹבֵיץ¹² הֵיוּ שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד כְּפֹה¹³ וּבֵית גְּדוֹל הָיָה מִקֵּץ רְבִדִין¹⁴ שֶׁל אֶבֶן, וְזֻקְנֵי בֵּית-אֶבֶן¹⁵ שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם הֵיוּ יִשְׁנִים שָׁם¹⁶, וּמִפְתָּחוֹת הָעֶזְרָה¹⁷ בִּיָּדָם¹⁸.

9) היא הלשכה שעושים בה הקטורת, ונקראת "בית

ויקטיר שם בקודש הקדשים כמו שאמרו במס' יומא, והפעם השנית בדם הפר, והפעם השלישית בדם השעיר, והפעם הרביעית יכנס להוציא את הכף ואת המתחה מקודש הקדשים" (פירוש המשניות, שם).

כג. מְקוֹם שִׁיְהִי בְּעִלְיָה¹¹³ מְכוּן עַל קִדְש־הַקִּדְּשִׁים אֵין נִכְנָסִין לוֹ אֶלָּא פְּעַם אַחַת בְּשַׁבּוּעַ¹¹⁴ לִידַע מַה הוּא צְרִיף לְחִזָּק בְּדָקוֹ. בְּשַׁעֲה שְׁנִכְנָסִין הַבְּנָאִים לְבָנוֹת וּלְתַקֵּן בְּהִיכָל¹¹⁵ אוֹ לְהוֹצִיא מִשָּׁם אֶת הַטְּמֵאָה, מְצוּה שִׁיְהִיו הַנִּכְנָסִין כְּהֲנִים תְּמִימִים. לֹא מְצָאוּ תְּמִימִים - יִכְנָסוּ בְּעַל־מוֹמִין. וְאֵם אֵין שָׁם כְּהֲנִים - יִכְנָסוּ לְוִיִּם. לֹא מְצָאוּ לְוִיִּם - יִכְנָסוּ וְשָׂאֵל. מְצוּה בְּטָהוּרִים. לֹא מְצָאוּ טָהוּרִים - יִכְנָסוּ טְמֵאִים. טְמֵא וּבְעַל-מוֹם - יִכְנָס בְּעַל-מוֹם, וְאֵל יִכְנָס טְמֵא, שֶׁהַטְּמֵאָה דְחוּיָה בְּצַבּוּר¹¹⁶. וְכָל הַנִּכְנָסִין לְהִיכָל¹¹⁷ לְתַקֵּן, יִכְנָסוּ בְּתַבּוֹת. אֵם אֵין שָׁם תַּבּוֹת אוֹ אֵי אֶפְשָׁר לָהֶם שִׁיעֲשׂוּ בְּתַבּוֹת, יִכְנָסוּ דְרָף פְּתָחִים.

113) פסחים פו, א. 114) פעם אחת בשבע שנים. כדעיה הראשונה בברייתא שם, שנאמרה בסתם. ולא כדעת הי"ש אומרים שם החולקים על זה. וראה ב'תוספות יום-טוב' מדות פ"ד מ"ה. 115) עירובין קה, א. וראה למעלה פ"ד הי"ג לענין קדשי הקדשים. 116) בכת"י קדמון, הנוסח בדברי רבינו "טמא ובעל מום, יכנס טמא ואל יכנס בעל מום, שהטמאה דחוייה בציבור" (מעשה רוקח'). וכן העתיק ב'קריית ספר'. וכן הביא ה'כסף משנה' בשם יש מי שהגיה, ולזה הסכים ה'משנה למלך'. ולפי"ז פסק רבינו כדברי רב חייא בר אשי אמר רב, בעירובין שם. ומה שאמר שם "דקא אישתרי בעבודת ציבור", איך הכוונה שהותרה הטמאה בציבור, שהרי הלכה היא כמאן-דאמר טמאה דחוייה היא בציבור ולא הותרה (פ"ד מהל' ביאת המקדש ה"טו'), אלא הכוונה שכיון שיש היתר, אף-על-פי שהוא מטעם דחוי, הוא קל יותר מבעל מום שאין לו היתר כניסה. ובכת"י אוקספורד בגמרא שם, הנוסחא "דהא חזי לעבודת ציבור" (דקדוקי סופרים שם), ולפי"ז מתפרשים הדברים היטב כדברי רבינו, שמדובר למי שסובר טמאה דחוייה היא בציבור. וה'כסף משנה' קיים את הנוסחא שלפנינו כדברי רבינו, ולפי"ז פסק רבינו כדעת רבי אלעזר בעירובין שם, שבעל מום יכנס משום שהוא מותר באכילת קדשים, ולא כרב שאומר טמא יכנס מפני שהותר בציבור, שהרי טמאה דחוייה ולא הותרה. 117) במדות פ"ד מ"ה, מדובר רק על קדשי הקדשים ולא על ההיכל. אבל כדברי רבינו נראה כדלהלן: הרי בתוספתא כלים (בבא-קמא פ"א) אמרו: "הכל נכנסים לתקן וכו' מצוה שיכנסו בתיבות וכו'" ואתה ברייתא נשנתה בעירובין שם (אמנם רק בראשיתה), ושם: "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן וכו'" (הר המוריה').

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~
פֶּרֶק שְׁמִירָה
1) יתבאר בו כי שמירת בית המקדש מצות-עשה היא, וכיצד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המוקד. ואף שגם אותו החלק של בית המוקד שהיה בחול (ראה למעלה הלכה ה) הוא מהר הבית, שהוא מחנה לוי, וטבול יום אסור מדרבנן במחנה לוי - כיוון שנטמא בפנים והשערים עדיין סגורים הקילו לו. ויש אומרים שאין טבול יום אסור אלא בעזרת נשים בלבד, אבל בהר הבית מותר. ולפי זה מה שאמרו "יוצא והולך לו" הוא משום שלא יחשדוהו שעומד לעבוד עבודה. (27) "לפי שהוא טבול יום ואין מותר לו לבוא בעזרה עד שיעריב שמשו".

ח. והיכן היו הלויים שומרים? על חמשה שערי הר הבית, ועל ארבע פנותיו מתוכו, ועל ארבע פנות העזרה מבחוץ, שאסור לישיב בעזרה, ועל חמשה שערי העזרה חוץ לעזרה, שהרי הפהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ²⁸, הרי שמונה עשר מקום.

28) בתמיד כו. אמרו: "וחמשה שערים היו בעזרה? ורמינהו ז' שערים היו בעזרה וכו' ומתוך אביי תרי מנייהו לא צריכי [שניים מהם אין צריכים] שימור", מכיוון שהכהנים שומרים שם, וזוהי כוונת רבינו "שהרי הכהנים שומרים".

ט. ועוד שומרים בלשפת הקרבן²⁹, ובלשפת הפרכת³⁰, ואחורי בית הכפפת³¹.

29) היא לשכת הטלאים שהייתה במערבית דרומית בבית המוקד הגדול. (30) ששם אורגים הפרוכת (הרא"ש). (31) אחורי קדשי קדשים ששם הכפורת.

י. ומעמידין מנה אהד על כל משמרות השומרים, ואיש הר הבית³² היה נקרא. והיה מחזר על כל משמר ומשמר כל הלילה, ואבוקות דלוקות לפניו. וכל משמר שאינו עומד ואומר לו "איש הר הבית³³, שלום עליך!" נפר שהוא ישן, חובטו במקלו³⁴, ורשות היה לו לשרף את פסותו³⁵. עד שהיו אומרים בירושלים: מה קול בעזרה? קול בן לוי לוקה³⁶ ובגדיו נשרפין, שישן על משמרתו.

32) היינו שר הר הבית. (33) כלומר, אינו עומד ואומר לו לאיש הר הבית. (34) ואף שאין נכנסין במקל לעזרה (למעלה פרק ז הלכה ב) - לצורך מצוה מותר. (35) ואין בזה משום בל תשחית, שהפקר בית-דין הפקר (הרא"ש). (36) משמע שרק בן לוי לוקה.

יא. בשחר, קדם שיעלה עמוד השחר סמוך לו³⁷, יבוא המנה של מקדש³⁸ וידפק על הפהנים שבבית המוקד, והן פותחין לו. נטל את המפתח ופתח את השער הקטן³⁹ שבין בית המוקד ובין העזרה ונכנס מבית המוקד לעזרה. ונכנסו אחריו הפהנים, ושתי אבוקות של אור בידם. ונחלקו לשתי כתות: פת הולכת למזרח, וכת הולכת למערב. והיו בודקין והולכין את כל העזרה⁴⁰, עד שיגיעו שתי הפתות למקום בית עושי חבתין⁴¹. הגיעו⁴² אלו ואלו,

אבטינס" על שם האומנים מפטמי הקטורת שהם ממשפחת אבטינס. (10) היא כעין אכסדרה פתוחה מרוח אחת לפנים משער הניצוץ לצד העזרה שנכנסים מהשער לתוכו וניצוץ חמה מנצוץ בה והייתה אשה (=אש שלה) מרובה לכן נקראת הלשכה בית הניצוץ (הרא"ש שם). (11) על שם המורה שדולקת שם תמיד נקראת בית המוקד, ובמדורה זו היה מתחמם מי שטבל (פירוש המשניות מדות פרק א משנה ו). [ואילו בשבת פרק א משנה יא פירש רבינו שלקחו ממנה אש למזבח, אבל חזר בו רבינו בפירושו לתלמוד שם]. (12) בחורי כהונה, וקוראים להם רובין מפני שלא הגיעו עוד לעבודה, ולדעת רבינו (מהלכות כלי המקדש הלכה ט"ו) "כשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה אבל לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ שנה". (13) גגו עגול. (14) שורות של אבנים כעין אצטבאות בולטות מכותלי החומה מבפנים לתוך בית המוקד ועל גבה שורה אחרת יוצאת מהכותל קצרה משורה שתחתיה וכן שורה על גבי שורה עד למעלה כעין מדריגות סביב. (15) שמואל הנביא ודוד המלך חלקו כל הכהנים לעשרים וארבעה משמרות וכל משמר היה עובד שבוע אחד, והמשמר נחלק לבתי אבות, בית אב לכל יום. (16) ובמקום חול היו ישנים, שהרי אין ישיבה בעזרה. (17) ששערי העזרה היו נעולים בלילה. (18) כלומר, ברשותם, שהיו ממונים עליהם. אבל היו מונחים במקום מיוחד, כמו ששנינו (מדות פרק א משנה ט) "ומקום היה שם אמה על אמה וטבלא של שיש ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה".

ו. לא היו הפהנים השומרים ישנים¹⁹ בבגדי-כהנה²⁰, אלא מקפלין אותן ומניחין אותן פגוד ראשיהן, ולובשין בגדי עצמן²¹. וישנים על הארץ, כדרך כל שומרי חצרות המלכים שלא ישנו על המטות.

19) הכהנים השומרים לא היו נעורים כל הלילה רק אחד או שניים היו ערים והשאר היו ישנים ומתחלפים משעה לשעה. (20) יומא טט. "לפי שבגדי כהונה יש בהם שעטנו אינו מותר ליהנות בהם אלא בשעת עבודה בלבד ובגדי כהן הדיוט יש בהם שעטנו רצוני לומר האבנט". ויש מפרשים משום שלא יינה מקדשים. ומה שאמרו בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם (פרק ח מהלכות כלי המקדש הלכה יא) - אינו אלא בדרך לבישה אבל שלא דרך לבישה אסור. (21) בגדי חול שלהם.

ז. ארע קרי²² לאחד מהן, הולך במסבה²³ שפתח הקרקע²⁴, שהמחלות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו, וטובל²⁵, וחוזר ויושב אצל אחיו הפהנים²⁶ עד שנפתחין השערים בבקר יוצא והולך²⁷.

22) טומאת קרי (תמיד שם). (23) הוא גשר שיוורד בה למערה. (24) של המקדש, שבעל קרי אסור להיכנס לעזרה. (25) בעל-קרי אינו צריך ספירת ימים לטהרתו אלא מיד כשפורש מהטומאה רשאי לטבול. (26) שבבית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) ראה ב"ספר המצוות לעם", עשה לה, והערה קנו, ומה שצוין שם. (3) בו נמשח המשכן וכל כליו, ולדורות מושחין בו כהנים גדולים ומשוח מלחמה ומלכי בית דוד (להלן הלכה ז). ובתוספתא בבא קמא פ"ו (הוצ' צוק"מ עמ' 358 22): "אין השמן מקבל כלום (כלומר, אינו מתערב עם משקין אחרים) לפיכך מושחין בו את המלכים".

ב. וְכִכָּה עֲשֹׂהוּ מִשְׁה רַבֵּנוּ בַּמִּדְבָּר: לְקַח מִן הַמֶּזֶז וְהִקְנִימוֹ וְהִקְדָּה, מִכָּל אֶחָד מִשְׁלֹשֶׁתוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וּמִקְנֵה הַבָּשָׂם חֲמֵשִׁים וּמֵאוֹת. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְקִנְיָן בָּשָׂם מִחֲצִיתוֹ חֲמֵשִׁים וּמֵאוֹת - שֶׁשׁוֹקְלִים אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי פַעַמִּים, חֲמֵשִׁים וּמֵאוֹת בְּכָל פַּעַם. וְשִׁחַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְבָדוֹ, וְעָרַב הַכֹּל, וְשָׂרָה אוֹתָן בְּמֵיִם זָכִין וּמֵתוּקִין עַד שֶׁיֵּצֵא כָּל כֶּחַן בְּמֵיִם, וְנִתֵּן עַל הַמַּיִם שֶׁמֶן זֵית הַיֵּן, וְהוּא שְׂגִיִם עֲשָׂר לֵג, כָּל לֵג אַרְבַּע רִבְעִיאוֹת, וּבִשְׁלַל הַכֹּל עַל הָאֵשׁ עַד שֶׁאֲבָדוּ הַמַּיִם וְנִשְׁאָר הַשֶּׁמֶן, וְהִנִּיחוֹ בְּכָלֵי לְדוֹרוֹת.

(4) כמפורש בשמות שם, כג"כ. (5) הוא "מר דרור" שבפסוק שם. וראה להלן הלכה ג מה הוא מור, ומה הוא קנמון וקידה, וקנה בושם. (6) כריתות ה. ושם אמרו שצריך שתי הכרעות, ורבינו לא הזכיר זאת, ובפירוש המשניות נראה שאין צריך להכריע (הר המוריה). (7) נראה שלמד כן ממה שנאמר (שמות שם, לד) "בר בכד", ונראה שגרס בגמרא שם "שלא יניח משקל במשקל וישחוק" (הר המוריה) [ואף-על-פי שזה נאמר בקטורת - הרי למדו שמן המשחה מקטורת בגזירה-שוה "ובמתכונתו - במתכונתה" (שם), והוא-הדין לענין זה]. (8) אף זה נלמד מקטורת שנאמר בה (שם, לה) "ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". (9) ברייתא בהוריות יא: כדברי רבי יוסי. (10) לא נודע מקור דברים אלו. (11) (ראה בפ"א מהלכות עירובין הלכה ג).

ג. המור הוא הדם הצרור בתיה שפיהדי¹² הידוע לכל, שמתפשטין בה בני אדם בכל מקום. והקנמון הוא העץ שפא מאיי הדו, שריחו טוב ומתגמרים¹³ בו בני אדם. והקדה היא הקשט¹⁴. וקנה בשם הם הקנים הדקים פתחן האדמים הבאים מאיי הדו וריחן טוב, והם ממיני הבשמים שנותנין אותם הרופאים בצרי¹⁵.

(12) כן פירש הגאון (ר' אברהם בן-עזרא בשמות שם בשמו) והוא המוסק שבברכות מג. והראב"ד השיג עליו, וכתב: "אין דעתו מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם, כל-שכן דם חיה טמאה", והרמב"ן עה"ת (שמות שם כד) כתב "זו אינה קושיא, כי הלחות ההוא הנאסף בה מרוב הדם ויזוב ממנה בחייה, אין בו לא טומאה ולא מיאוס". (13) ומתבשמים. (14) צריך עיון: הרי אונקלוס תרגם קדה "קציעתא", ורבינו מנה להלן פ"ב הלכה ג קציעה לחוד וקושט לחוד (כספ-משנה). ואולי קציעה אינה

אוֹמְרִין: שְׁלוֹם! הַכֹּל שְׁלוֹם? וְהַעֲמִידוּ עוֹשֵׂי חֲבֹתֶיךָ לַעֲשׂוֹת חֲבֹתֶיךָ⁴³.

(37) בתמיד כו. אמרו: "וכי באיזה שעה בא הממונה, לא כל העתים שוות, פעמים שהוא בא מקרות הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו". וכתב רבינו בפירושו המשניות שם שהוא קרוב לעלות השחר, וכן הוא בפרק ב מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא לענין תרומת הדשן. (38) "הממונה שעל הפייסות". (39) שבתוך השער הגדול שבו נכנסים מבית המוקד לעזרה. (40) לראות אם כל הכלים עומדים במקומם. (41) היא הלשכה שמשמאל השער המזרחי. (42) נפגשו שתי הכתות הנ"ל. (43) כלומר, להחם חמין לרבוכה (למנחת כהן גדול הנעשית במחבת, שנאמר "מורבכת תביאנה") ולהקטירה אחרי הקטרת איברי התמיד.

ב. פֶּסֶדֶר הָיָה עוֹשִׂין כָּל לַיְלָה וְלַיְלָה⁴⁴, חוּץ מִלְּיָלֵי שֶׁבֶת שְׁאִין בְּיָדָם אוֹר⁴⁵, אֲלָא בּוֹדְקִין בְּנֵרוֹת הַדּוֹלְקִין שָׁם מְעַרְב־שֶׁבֶת.

(44) שאף בשבת עושים כן, ש"זה סדר תמיד לעבודת בית אלקינו בין בחול ובין בשבת". (45) אף על פי שאין שבות במקדש, וטלטול נר בשבת אינו אלא משום שבות - כיוון שאפשר בנרות הדולקים מערב שבת, לא התיירו שבות במקדש.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת בֵּית-הַבְּחִירָה

הַלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ

וְהַעוֹבְדִים בוֹ

יֵשׁ כְּכֻלָּן אַרְבַּע עֲשָׂרָה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֹׂה, וְשִׁמְנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה. (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹהוּ. (ג) שְׁלֹא לְסוּף מִמֶּנּוּ. (ד) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת כְּמִתְכַנֵּן הַקְּטָרֶת. (ה) שְׁלֹא לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב חוּץ מִן הַקְּטָרֶת. (ו) לְשֹׂאת הָאָרוֹן עַל הַכֶּתֶף. (ז) שְׁלֹא יְסוּרוּ הַבָּדִים מִמֶּנּוּ. (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלְוִי בַּמִּקְדָּשׁ. (ט) שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּמֵלֶאכֶת חִבְרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ. (י) לְקַדֵּשׁ הַכֶּהֵן לַעֲבוֹדָה. (יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמְּשֻׁמְרוֹת שְׁוֹת בְּרִגְלִים. (יב) לְלַבֵּשׁ בְּגָדֵי כְהֵנָה לַעֲבוֹדָה. (יג) שְׁלֹא יִקְרַע הַמַּעֲוֵל. (יד) שְׁלֹא יִנַּח הַחֹשֶׁן מְעַל הָאֶפֶד. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שמצות-עשה לעשות שמן המשחה, ואיך עשאו משה רבנו ע"ה במדבר, ודין העושה שמן המשחה כמעשהו וכמשקלו.

א. מִצְוֹת עֲשֶׂה לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמְּשֻׁחָה? שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵן לְדַבְרִים שְׂצָרִיכִין מְשִׁיחָה בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ אוֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ט מנחם-אב - ספר עבודה - הלכות כלי המקדש קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קציעתא (הר המוריה, עיין שם). (15) במיני רפואה, ראה ירמיה ח, כב.

ד. העושה שמן המשחה במעשה הזה וכמשקל הזה ולא הוסיף ולא גרע¹⁶: במזיד - תיב פרת, בשוגג - מביא חטאת¹⁷ קבועה; שגאמר: אשר יקח כמהו ונכרת מעמיו¹⁸. והוא שיעשה¹⁹ אותו להמשת בו; אבל אם עשה להתלמד או לתנו לאחרים - פטור.

(31) ראה למעלה פ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה א. (32) מגילה ט: (33) "שנאמר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים, כשם שמתרבה בשמן המשחה, כך מתרבה בבגדים" (להלן פ"ד הלכה יב), "כיצד מרבין אותו בבגדים, לובש שמונה בגדים ופושטן, וחוזר ולבושן למחר שבעת ימים יום אחר יום" (שם הלכה ג).

(16) בכריתות שם: "אמר רבא, שמן שפטמו לחציין פטור", אבל "הוסיף" לא ידענו משם, ואולי למדה רבינו מן הסברא, שכשם שלמדו שם מן הפסוק "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו" לפטור העושה לחצאין, כן יש ללמוד משם לפטור העושה בהוספה יתר על מתכונתו. (17) כריתות ב. (18) נוסף ע"פ דפוסים חדשים. (19) שם.

ט. כיצד מושחין את הפה? ³⁴ צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו³⁵ כמין פי יניתי, פזה כ; שגאמר: ויצק משמן המשחה על ראש אהרן ומשח אותו³⁶ לקדשו. ומלכי בית דוד מושחין אותן כמין גזר על ראשו³⁷. ולא ימשח במקומות אחרות, ולא ירבה בשמן³⁸.

ה. הסך משמן המשחה פזית²⁰: במזיד - תיב פרת, ובשוגג - מביא חטאת קבועה; שגאמר: ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו. ואין תביבין²¹ אלא על סיכת שמן המשחה שעשה משה; שגאמר: ממנו - מזה שגאמר בו: שמן משחת קדש יהיה זה לי. ומעולם לא נעשה שמן אחר חוץ ממה שעשה משה.

(34) כבריייתא ראשונה בכריתות שם, שיציקה קודמת למשיחה. (35) בגמרא שם משמע שסיכה זו אינה מאותו שמן שעל ראשו, אלא נתינה חדשה מן הפך. וכן יש לפרש בדברי רבינו. ו"ממנו" שכתב, אין כוונתו לשמן שבראש אלא לשמן שבפך. (36) כלומר, יציקה בתחילה ומשיחה אחריה (גמרא שם). (37) כריתות שם. (38) שכל שסך במקום שאינו צריך או מרבה בשמן ללא צורך, הרי הוא דומה לשאר אדם שסך בו כמבואר להלן הלכה י (כסף-משנה).

(20) כדעת רבי יהודה שם ו: וראה להלן הלכה י. (21) שם ה.

י. הנותן³⁹ משמן המשחה על גבי מלך או פהן גדול שפכר נמשחו - פטור; שגאמר: ואשר יתן ממנו על זר, ואין אלו זרים אצלו. אבל הסך⁴⁰ ממנו אפלו למלך וכהן גדול - תיב; שגאמר: על פשו אדם לא ייסך - כל אדם במשמע. וכהן גדול⁴¹ שנטל שמן המשחה מראשו וסך במעיו - תיב פרת. והוא שייסוף ממנו בכזית⁴².

ו. אחד הסך את עצמו ואחד הסך את אחרים; שגאמר: ואשר יתן ממנו על זר. הסך פלים²² ובהמה ועובדי כוכבים שהם פמותה²³ או שסך מתים²⁴ בו - פטור; שגאמר: על פשו אדם לא ייסך.

(39) שם ו: כרבי יהודה. אבל שם נאמר כן על סך, וראה להלן בדברי רבינו שבסיכה חייבים גם על מלך וכהן גדול. (40) נלמד ממה שנאמר להלן, שכהן גדול שנטל שמן המשחה מראשו וסך במעיו - חייב כרת, ראה בכסף-משנה. (41) כריתות שם. (42) אף-על-פי שבגמרא שם נראה שבסיכה חייבים על כל שהוא, ורק בנתינה צריך כזית - סובר רבינו שכיון שבכריתות שם נאמר מפורש "כמה יסוך ויהא חייב - רבי יהודה אומר כזית", ולא אמרו "כמה יתן", על-כרחנו שלמדו סיכה מנתינה: מה נתינה בכזית, אף סיכה בכזית, ועיין רבב"ד וכסף-משנה.

(22) שם ו: (23) כבהמה, שנאמר "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (קידושין סח.) "עם הדומה לחמור". (24) שאינם נקראים עוד "אדם" אלא "מתים" (כריתות שם).

יא. אין מושחין את המלך אלא על גבי המעין⁴³. ואין מושחין מלך בן מלך, שהמלכות ירשה למלך לעולם; שגאמר: הוא וקניו בקרב ישראל. ואם היתה שם מחלקת - מושחין אותו, כדי לסלק המחלקת ולהודיע לכל שזהו מלך⁴⁴ לבדו. כמו

ז. אין מושחין ממנו לדורות²⁵ אלא כהנים גדולים²⁶ ומשוח מלחמה²⁷ ומלכי בית דוד בלבד²⁸. אפלו פהן בן פהן²⁹ מושחין אותו, שגאמר: והכהן³⁰ המשיח תחתיו מבניו וגומר.

(25) אבל בזמן מרע"ה משחו ממנו גם את בגדי הכהונה ואת המשכן וכל כליו כמבואר בתורה. (26) שם ה: (27) הוריות יב. (28) ומלכי ישראל אינם נמשחים אלא בשמן אפרסמון. (29) כריתות שם. והיינו כהן גדול בן כהן גדול. (30) שאף-על-פי שאין מושחין מלך בן מלך, משום שנאמר הוא ובניו בקרב ישראל (להלן הלכה יא), והרי גם כהן גדול, בנו יורשו (להלן פ"ד הלכה כ) - גילתה התורה שכהן גדול בן כהן גדול צריך משיחה.

ח. פכית שני, שלא היתה שם שמן המשחה³¹, היתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(והוא מזבחים צד: צה). הרי שקדושתו אינה מסתלקת (אור שמח).

יד. כלי הקדש שניקבו או שנסדקו - אין סותמין אותן, אלא מתייבין אותן ועושים אותן חדשים.⁵⁶

56 [זבוחים פח. בברייתא: "כלי קודש שניקבו אין מתייבין אותן, ואין מתייבין לתוכן אבר (=עופרת). נפגמו, אין מתקנין אותן". ונראה שלפני רבינו היתה שם הנוסחא: "כלי קודש שניקבו מתייבין אותן", והיינו להתיכם מחדש].

טו. ספין שנשמט מן הנצב⁵⁷ או שנפגם - אין מתזירין אותו ואין משחזין אותו; אלא גונזין אותו בצד ההיכל⁵⁸ בין הקדש והאולם לדרום, ועושים אחרים. שאין עניות במקום עשירות.⁵⁹

57 זבחים שם. 58) כן מפורש במדות פ"ד משנה ז: "בית החליפות (ליד ההיכל) ששם גונזים את הסכנינים" (אור שמח). 59) זבחים שם: וראה להלן פ"ח הלכות ד-ה.

טז. שתי מדות של יבש⁶⁰ היו במקדש: עשורן וחצי עשורן. העשורן - למנחות⁶¹, וחצי העשורן - לחלק בו מנחת פהן גדול שבכל יום.⁶²

60) מנחות פז. במשנה. 61) ש"כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, אין כל אחת מהן פחותה מעשורן" (פ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ה). 62) היא הנקראת מנחת חביתין (שם הלכה ד). "וכיצד עשיית חביתין כהן גדול, מביא עשורן שלם ומקדישו וחוצהו בחצי עשורן שבמקדש" (שם פ"ג הלכה ב).

יז. ושבע מדות⁶³ של לח היו שם: היין⁶⁴, וחצי היין, ושלישית היין, ורביעית⁶⁵ היין; ולג, וחצי ולג, ורביעית. ולמה היו חצי היין ושלישית היין ורביעית היין? למדידת הנסכים של זבחים⁶⁶. ולג - למדידת שמן המנחות⁶⁷. וחצי לג - למדידת שמן לכל גר מגרות המגורה⁶⁸. ורביעית - לחלק בה השמן לחביתין⁶⁹.

63) שם: במשנה. 64) "הוא שנים עשר לוג" (שם פ"ב הלכה ז). 65) "מחזקת מן המים או מן היין משקל י"ז דינרין וחצי דינר בקירוב" (פ"א מהלכות עירובין הלכה יב). 66) כמו שנאמר (במדבר כח, יד) "ונסכיהם חצי היין יהיה לפר ושלישית היין לאיל ורביעית היין לכבש יין". 67) שלכולן לוג שמן (מנחות פח. פט. ופ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז). 68) שם פח: 69) שם. שהרי היו שם שלשה לוגין שמן לשתים עשרה חלות, רביעית לכל חלה (פ"ג שם הלכה ג).

יח. ואין לנו דבר למד בו היין, ולמה הנה שם?⁷⁰ הואיל והנה במקדש מימי משה, שמדד בו שמן⁷¹ לשמן המשחה. ובחצי⁷² שהיה במקדש היו מודדין מים למי סוטה ושמן לתודה. ובחביתין

שמשחו שלמה מפני מחלקת אדוניהו⁴⁵, ויואש מפני עתליה⁴⁶, ויהואחז מפני יהויקים אחיו⁴⁷. וזה שמשח אלשע ליהוא⁴⁸ - לא בשמן המשחה משחו, אלא בשמן אפרסמון⁴⁹. ודבר זה מסרת ביד החכמים.

43) שם ה: בברייתא: כדי שתימשך מלכותן. ולמדו כן ממה שנאמר (מ"א א, לג-לד) "והורדתם אותו אל גיחון ומשח אותו שם". 44) שם. ולמדו כן ממה שנאמר "הוא ובניו בקרב ישראל" - "בזמן ששלום בישראל", כלומר, רק אז עוברת המלכות בירושה בלי משיחה. 45) מלכים שם, ט. 46) מלכים-ב יא, יב. ולא היתה משיחה זו בשמן המשחה, שהרי יאשיהו אביו גזזו, אלא בשמן אפרסמון (כריתות שם). 47) שם כג, ל. 48) שם ט, א. ואין זה שייך לכאן, שהרי הוא לא היה בן מלך, אלא להלכה ז, שאין מושחין אלא למלכי בית דוד, ועל זה כתב וזה שמשח וכו' וכן הוא בגמרא שם. 49) ואף-על-פי שגם אצל יהואחז לא היה שמן המשחה אלא שמן אפרסמון (ראה למעלה) - שם אילו היה שמן המשחה היו מושחים אותו בו, ואילו בזמנו של יהוא היה עוד שמן המשחה, ואף-על-פי-כן לא משחווה בו אלא בשמן אפרסמון, מפני שלא היה ממלכי בית דוד.

יב. כל כלי המקדש⁵⁰ שעשה משה במקדש לא נתקדשו אלא במשיחתן בשמן המשחה, שנאמר: וימשחם ויקדש אתם. ודבר זה אינו נוהג לדרורות⁵¹, אלא הכלים פלן פלן שנשתמשו בהן במקדש במלאכתן נתקדשו; שנאמר: אשר ישרתו כם בקדש - בשורות הם מתקדשין.

50) שבעות טו. בברייתא. 51) שנאמר "וימשחם ויקדש אותם" - אותם במשיחה, ולא לדורות במשיחה אלא בעבודה (שם).

יג. הפפות והקצרות שמקבלין בהם המנחות, וכן המזקרות שמקבלין בהן הדם, ושאר כלי השרת - פלן של פסף ושל זהב היו; ומתן לעשותן משאר מיני מתכות, כמו שבארנו⁵². וכלן מתקדשין במלאכתן⁵³. ואם נשברו - מתיף אותם⁵⁴ ועושה אותן כלי אחר, ואין קדשתן מסתלקת מהן לעולם⁵⁵.

52) למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכות יח-יט. 53) אף-על-פי שכבר כתב רבינו למעלה בהלכה הקודמת, שהכלים מתקדשים במלאכתם - חזר רבינו וכתבו כאן, להשמיענו שגם המזקרות שהם כלי לח ונמשחו מבפנים ומבחוץ (להלן הלכה יט), כדי לקדשם מבפנים ומבחוץ - מתקדשים בעבודתם מבפנים ומבחוץ, אף-על-פי שעבודתם אינה אלא מבפנים (יריעות שלמה). 54) ראה להלן הלכה יד. 55) כן מפורש להלן פ"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה כא: "נטמא כשיצא פוחתו עד שיטהר ומכניסו בפנים וחוזר ומרדדו עד שיסתם הפחת ויחזור כתבנית הכלים"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשעת ההקטרה, אבל בשעת העשיה הכל מודים שצריכה מלח (ראה משנה-למלך). ויש ללמוד כן ממה שנאמר (שמות ל, לה) "ממולח טהור קודש" - שיחא ממולח (רמב"ן שם, וראה להלן ה"ה שלמדו ממילה זו גם שצריך לערב). ולדעת ה'תוספות' (כריתות ו. ד"ה מלח) הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן. אבל לא נראה כן מדברי רבינו, ראה משנה-למלך. (13) מן הפסוק "ממולח טהור קודש" שלמעלה, אין ללמוד שצריך דוקא מלח סדומית, ובוודאי זהו מהלכה למשה מסיני, וראה להלן. ובדין מליחת הקרבנות הצריכו מלח סדומית לכתחילה, ולמדו כן (מנחות כא.) מן הפסוק "ולא תשבית מלח" - "הבא מלח שאינה שובתת", ועי' 'משנה למלך' בפ"ה מהל' איסורי מזבח, שם. ומה שאמרו (כריתות ו. ולהלן ה"ג) "מלח סדומית רובע הקב", אין זה אלא במדה, אבל במשקל לא היה מכוון (כסף-משנה). (14) ב'שיטה מקובצת' (כריתות שם) פירש שהוא עשב הגדל על שפת הירדן, וכפת הוא מלשון "כיה" (= חוץ, שפה), ולא ידענו מהיכן הוציאו חכמים כי צריך כפת הירדן לקטורת. ולדעת ה'תוספות' (כריתות שם) אף כפת הירדן באה כדי לשרות בה את הצפורן. אבל מדברי רבינו אין נראה כן, ראה משנה-למלך. ואולי למדו כן מהלכה למשה מסיני. (15) לענין קטורת של יום הכיפורים, למדו חכמים (יומא נג.) שהיא צריכה מעלה עשן, משום שנאמר שם "כי בענן אראה על הכפורת". ומן הפסוק השני הנאמר שם "וכסה ענן הקטורת", למדו שם גם לשאר ימות השנה, ועי' משנה-למלך. (16) יומא לח, א.

ג. וזהו משקל אחד עשור סמנייה: נטף ושהלת וְחֶלְבֵנָה וְלִבְנָה - מִכֹּל אֶחָד מִשְׁקָל שְׁבַעִים מָנֶה. וְהַמָּנֶה מֵאָה דִּינָרִין. וימר ויקציעה ושבֹּלֶת גֶּרֶד וְכַרְפּוֹם - מִכֹּל אֶחָד שְׁשֵׁה עָשָׂר מָנֶה. קֶשֶׁט - שְׁנַיִם עָשָׂר מָנֶה. קִנְמוֹן - תְּשַׁע מְנִים. קְלוֹפֶה - שְׁלֹשָׁה מְנִים. מִשְׁקָל הַפֶּל: שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשָׁשִׁים וְשִׁמּוֹנֶה מָנֶה.¹⁷ שְׁחוּקִין הַפֶּל הֶדֶק. מוֹסִיפִין לָהּ רִבְעֵי הֶקֶב מִלֶּח סְדוּמִית, וְכַפַּת הַיֶּרְדֵּן וּמַעְלָה עֶשֶׂן פֶּל שֶׁהוּא. וּמִקְטִיר מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם עַל מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב.¹⁸ מָנֶה. שְׁלֹשׁ מְאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה מָנֶה - כְּנָגֵד מְאוֹת הַחֲמֵה;¹⁹ וְהַשְּׁלֵשָׁה מְנִים הַנֶּשְׂאָרִים שׁוֹחֵק אוֹתָם עֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים דֶּקָה מִן הַדֶּקָה,²⁰ עַד שְׁמוֹצְיֵי מִמֶּנָּה מְלֵא חֲפָנָיו לְהַקְטִיר בְּיוֹם הַכְּפוּרִים; וְהַשְּׂאֵר הוּא מוֹתֵר הַקְטֹרֶת שְׂאֵמָרְנוּ בְּשִׁקְלֵים.²¹

(17) "מנין משקלם לא מצינו במקרא, אלא שהיא הלכה למשה מסיני. ושמעתי דאסמכוה אקרא (שיר השירים ד, יג) "שלחך פרס רמונים", שלחך בגימטריא הכי הוי (= שס"ח), ומדרש לא ראיתי" (יראים סי' רעט). בתוספות הרא"ש לכריתות ו, א (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) כתב, וזה לשונו: הכי גמירי לה, ודורשי רשומות אסמכוה אקרא דשלחך פרס רמונים, דנדרש במדרש על קטורת הסמים, וכמנין שלחך היו מפטמין (שס"ח) מנה וארבע סממנין משקל שבעים שבעים הם ר"פ, וד' משקלם ט"ז, וט"ז הם

שְׁהִיְתָה שֵׁם הָיוּ מוֹדְדִין שְׁמֵן לָחֵם הַגָּזִיר וּמִיָּם לְטָהֳרַת מִצְרַע. וְלֹא מִפְּנֵי מַעֲשִׂים אֱלוֹ נִתְקַדְּשׁוּ,⁷³ אֲלֵא מִפְּנֵי הַמְּלֹאכֹת שֶׁל מִקְדָּשׁ שְׂאֵמָרְנוּ.

(70) כיון שאין לנו דבר למדוד בו. (71) למעלה הלכה ב, וכן מפורש במנחות פז: פח. (72) משנה שם פח. (73) שם.

יט. כָּל הַמִּדּוֹת⁷⁴ הָאֵלוֹ קֹדֶשׁ וּמִכְּלֵי הַשָּׁרֵת, אֲלֵא שְׁמִדוֹת הַלֶּח נִמְשָׁחוּ מִכַּפְּנִים וּמִבְּחוּץ, וּכְלֵי הַיֵּבֶשׁ לֹא נִמְשָׁחוּ אֲלֵא בְּפָנִים. לְפִיכָּה, בְּרוּצֵי⁷⁵ מִדּוֹת הַלֶּח - קֹדֶשׁ,⁷⁶ וּבְרוּצֵי מִדּוֹת הַיֵּבֶשׁ - חֵל.⁷⁷

(74) שם צ. במשנה. (75) מה שנופל מן הכלי אחר שנתמלא (רש"י שם). (76) "ובירוצי היין והשמן קודש, לפי שהוא יורד על גב הכלי, וכלי הלח נמשחו מכפנים ומבחוץ, ולמה יתקדשו הבירוצין אף-על-פי שאין כוונת המודד אלא למה שבכלי בלבד, כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול" (שם פ"ב הלכה ט). (77) "בירוצי המדות של סולת חול, שאין גב העשרון קודש" (שם).

פֶּרֶק שְׁנִי

1) יבאר בו רבינו כי הקטורת נעשית בכל שנה, וממה עושים אותה.

א. הַקְטֹרֶת נַעֲשִׂית בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה,² וְנַעֲשִׂיתָ³ מִצֹּת עֵשֶׂה,⁴ שְׂנַאֲמַר: וְאַתָּה⁵ קַח לָךְ סָמִים וְגוֹמֵר. וְנִתְפָּרְשׁוּ בַתּוֹרָה אַרְבַּעַה מִסַּמְמָנֶיהָ, וְהֵן: נֶטֶף,⁶ וְשִׁחֲלֹת,⁷ וְחֶלְבֵנָה,⁸ וְהַשְּׂאֵר מִסַּמְמָנֶיהָ הַלֵּכָה לְמִשְׁחָה מִסִּינִי.⁹

(2) מפני שצריך להביאה מתרומה חדשה (שקלים פ"ד מ"ה, ופ"ד מהל' שקלים הי"ב). (3) צ"ל: ועשייתה. (4) ב'ספר המצוות' (עשה כח) כתב: "שנצטוו הכהנים ליתן את הקטורת בכל יום, פעמים על מזבח הזהב". וכן כתב שם כלל י (עיי"ש עמוד מ הערה ב) ש"אין מונים אמרו קח לך סמים, אלא מונים הקטרת הקטורת בכל יום". וכן כתב גם בפ"ג מהל' תמידין ש"מצות-עשה להקטיר הקטורת". (5) העתקת הפסוק אינה מדוייקת. (6) "הוא עצי הקטף שיוצא מהן הצרי" (להלן ה"ד). (7) "היא הצפורן שנותנין אותה בני האדם במוגמרות" (שם). (8) הוא "כמו דבש שחור וריחו קשה" (שם). (9) כריתות ו, ב.

ב. אֶחָד עָשָׂר סַמְמָנִים¹⁰ נֶאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁחָה מִסִּינִי, וְהֵם שְׁעוֹשִׂין אוֹתָן בְּמִשְׁקָל מִכְּנֹן.¹¹ וּמוֹסִיפִין עִמָּהֶן בְּלֹא מִשְׁקָל מִלֶּח¹² סְדוּמִית¹³ וְכַפַּת הַיֶּרְדֵּן¹⁴ וְעֵשֶׂב אֶחָד שְׁמַעְלָה עֶשֶׂן¹⁵. וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אוֹתוֹ אֲלֵא אֲנָשִׁים יְדוּעִים¹⁶, וְהוּא הָיָה הַלֵּכָה בְּיָדָם אִישׁ מִפִּי אִישׁ.

(10) שם. (11) ראה להלן ה"ג. (12) אף-על-פי שיש אומרים שקטורת אינה צריכה מלח (מנחות כ. ועי' לחם-משנה בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א) - זה אינו אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נאה (גמרא רש"י שם). (32 כריתות, שם. 33) יין שבא מאי קפריסין. ויש מפרשים, יין הבא מקליפת אילן ששמו צלף הנקראת קפריסין, ראה ברכות לו, א (רש"י שם). (34) בגמרא שם אמרו שצריך להביא יין קפריסין. ורק אם אין לו יין קפריסין, מביא חמר חוורין עתיק (= יין ישן), וצ"ע ('הר המוריה'). (35) שנאמר (שמות ל, לו) "ושחקת ממנה הדק". (36) שנאמר (שם, לד) "בד בבר יהיה", וראה למעלה פ"א ה"ב. (37) שהקול יפה לבשמים (כריתות שם), וב'כלבו' (סי' לח) הטעים בזה שהאותיות הללו יוצאות מן הגרון ומוציאות הכל. (38) שנאמר (שם, לה) "ממולח", ותירגם אונקלוס "מערב". וראה למעלה ה"ב שיש ללמוד מזה גם שישים עליה מלח.

ו. וְכַל מַעֲשֵׂיהָ בַקֹּדֶשׁ³⁹ בְּתוֹךְ הַעֲזָרָה וּמִשְׁלַח הַקֹּדֶשׁ⁴⁰. וְהַמִּפְטָם אֶת הַקְּטֹרֶת מִן הַחֲלִין אוֹ בְּכָלִי שֶׁל חֲלִין - פְּסוּלָהּ⁴¹.

(39) שנאמר (שם, לב): "קודש היא, קודש תהיה לכם (צ"ל: "קודש הוא, קודש יהיה לכם") מכאן שכל מעשיה לא יהיו אלא בקודש" (כריתות ו, א), היינו משום שנאמר פעמיים קודש, והרי שנה עליו הכתוב לעכב (כסף-משנה). ואף-על-פי שפסוק זה לא נאמר בקטורת אלא בשמן המשחה - למדו קטורת משמן המשחה, ראה למעלה פ"א ה"ב, ועי' משנה-למלך. (40) כלומר, בכלי שרת. וכמסקנת הגמרא בשבועות יא, א. וכן הוא ב'ירושלמי' שקלים פ"ד ה"ג. ועי' ב'תוספות' שם ד"ה מכל מקום, וב'שיטה מקובצת' ערכין י, ב - אות יב. (41) כדעת רבי יוסי בר חנינא ב'ירושלמי' שקלים, שם.

ז. פְּעָמִים בְּשָׁנָה הָיוּ מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁴² לְמַכְתָּשֶׁת⁴³. בְּיָמֵי הַחֲמָה הָיוּ מְפָזְרִים אוֹתָהּ, כְּדִי שְׁלֹא תִתְעַפֵּשׂ; וּבְיָמֵי הַגְּשָׁמִים צוֹבְרִין אוֹתָהּ, כְּדִי שְׁלֹא יָפּוּג יְרִיחָהּ⁴⁴.

(42) צ"ל: "אותה". (43) כריתות ו, ב. ושחקין אותה שם שנית (כסף-משנה). (44) אין זה קשור למה שלמעלה, אלא דבר בפני עצמו הוא, שחוקן ממה שהיו שוחקים אותה, היו מפזרים אותה בימות החמה, ובימות הגשמים צוברים אותה (כסף-משנה).

ח. נִתֵּן לְתוֹכָהּ דְּבִשׁ כָּל שְׁהוּא - פְּסוּלָהּ⁴⁵. חֶסֶר אֶחָד מִסְמָמֵי⁴⁶ הָאֵלֶּיךָ - חֵיב מִיתָה⁴⁷, שֶׁהָרִי נִעְשִׂית קְטֹרֶת זָרָה⁴⁸. פְּטוּמָה⁴⁹ מְעַט מְעַט בְּמַתְכַּנְתָּהּ⁵⁰ - פְּשָׁרָה. אֶפְלוּ פְּטָם⁵¹ פָּרָס בְּשַׁחֲרִית וּפָרָס בֵּין הָעֶרְבִים.

(45) כריתות שם, ו'ירושלמי' יומא פ"ד ה"ה. והיינו משום שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה" (רש"י שם, וברייתא דבר קפרא המובאת בסידורי התפלה, וראה בכסף-משנה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א). (46) כלומר, אחד מאחד-עשר הסממנים המנויים למעלה. אבל אלה שבאו לתקן את הקטורת אינם בכלל זה ('בית יוסף' או"ח סי' קלג, וראה במשנה-למלך כאן ה"ג). (47) כריתות, שם. (48) גם הלן פ"ה מהל'

ד"ס מנין (הרי: "פרדס"). (ואמנם בפסוק שלאחריו מונה כמה מסממני הקטורת: "נרד וכרכום קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מור ואהלות". אלא שהחשבון הנ"ל עודנו לקוי בחסר, שהרי לא ניתן שום רמז על משקלם של קושט, קנמון וקלופה. ויתכן כי משקלם (העולה ביחד עשרים וארבעה מנים) רמוז במלה "רמונים" שמנינה, במספר קטן, עולה עשרים (וארבעה). (18) שמות ל, א-ח. (19) "ולא היו עושין כנגד ימות הלבנה, לפי שהיה חסר בשנה מעוברת" (הרא"ש שם). (20) דקה ביותר. (21) כלומר, בהל' שקלים פ"ד ה"ב. וראה בפירושי הרא"ש והרע"ב לשקלים פ"ד מ"ה, שכתבו שגם אחד-עשר המנים שנשארו בשנה פשוטה, שאינה אלא שנ"ד ימים, נכנסו למותר הקטורת.

ד. נִטְף הָאֵמֹר בְּתוֹרָה הוּא עֲצֵי הַקֶּטֶף שְׂיוֹצֵא מֵהֶן הַצָּרִי²². וְהַשְּׁחֵלֶת הִיא הַצֶּפְרִין²³ שְׁנוֹתֵינָן אוֹתָהּ בְּנֵי הָאָדָם בְּמַגְמְרוֹת²⁴. וְהַחֲלִפְנָה - כְּמוֹ דְּבִשׁ שְׁחֹר, וְרִיחוֹ קָשָׁה²⁵, וְהוּא שָׂרֵף אֵילָנוֹת בְּעָרֵי יוֹן. וְזֶהוּ שְׁמוֹת הַסְּמָנִים בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי: עוֹד בְּלִסְאֵן, וְאַצְפָּאָר טִיב, וּמִיָּעָה, וְלִכְאֵן, וּמוֹסְקִי, וְקִצְיָעָה, וְסִנְבָל אֲלִנְטוֹרִין, וְזַעֲפָרִין, וְקִשְׁטִי, וְעוֹד²⁶, וְקִשְׁר סְלִיפָה²⁷. וְעֶנְבֵּר²⁸.

(22) בכריתות, שם: "תנו רבנן, פיטום הקטורת הצרי וכו' רבי שמעון אומר, הצרי אינו אלא שרף (הנוסף) מעצי הקטף". ופירש הרמב"ן (שמות ל, לד) לדעת רבינו כי "רבי שמעון בא לחלוק ולומר שאין הצרי מסמני הקטורת כי הוא אינו אלא שרף, ובקטורת אין השרף נכנס בו אלא הקטף עצמו". (למד כן מלשון נטף שהוא מבנין קל, ומוסב על האילן, וכן תרגם אונקלוס: "נטף - טפוא", כמו ששנינו בפאה פ"ז מ"א "כזית הנוטפה" (=זית הנוטף שמן) ואילו הצרי היה נקרא נטף, מבנין נפעל, ועי' כסף-משנה). ופסק רבינו כרבי שמעון, ולפיכך כתב שהוא העץ. (23) כן תרגם אונקלוס "שחלת - טפרא", היינו צפורן. (24) בבשמים. (25) כריתות ו, ב. במימרא של רבי חנא בר בזא בשם רבי שמעון חסידא. (26) בפירוש המשניות, כתב רבינו: "עוד הירדדי", וצ"ל: "עוד הינדדי" = עץ הודו, והוא קינמון. וכן הוא למעלה פ"א ה"ג). (27) היא קלופה (פירוש המשניות, שם). (28) היא כיפת הירדן (שם).

ה. הַיָּצֵד מִפְּטָמִין²⁹ אֶת הַקְּטֹרֶת? מְבִיא תְשֻׁעָה קַבִּין בּוֹרִית פְּרִשְׁינָה³⁰ וְשָׁף בָּהּ אֶת הַצֶּפְרִין³¹, וְאַחַר כֵּן שׂוֹרָה אֶת הַצֶּפְרִין בְּאֶחָד וְעֶשְׂרִים קַבִּים³² שֶׁל יֵין קַפְרִיסִין³³ אוֹ יֵין לְבָן יִשָּׁן חֲזַק בְּיוֹתֵר³⁴, וְאַחַר כֵּן שׂוֹחֵק³⁵ כָּל אֶחָד מִן הַסְּמָנִים בְּפָנָיו עֲצָמוֹ³⁶ הָדָק, וּכְשֶׁהוּא שׂוֹחֵק אוֹמֵר: הָדָק הֵיטֵב³⁷, הָדָק הֵיטֵב, כָּל זְמַן שֶׁשׂוֹחֵק, וּמְעַרְבֵי הַכֹּל³⁸.

(29) כריתות שם. כלומר, כיצד כותשין ומתקנין (רש"י שם). (30) סבון הבא מאותו מקום (רש"י שם). (31) מפני ששחורה היא שפין אותה (= משפשפין אותה) כדי שתהא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(בו פטור" (שם ה.). 60) שחייב קרבן מעילה. והיינו בשעה שעולה תמרתה, אבל לאחר שתעלה תמרתה, אין מועלין בה (פ"ה מהל' מעילה הט"ז).

יא. מִזְבַּח הַזֶּהָב שֶׁבְּהִיכָל⁶¹ - עָלָיו מִקְטִירִין הַקְטָרֶת בְּכָל יוֹם, וְאֵין מִקְרִיבִין עָלָיו דְּבָר אַחֵר. וְאִם הִקְטִיר עָלָיו קְטָרֶת אַחֶרֶת שְׂאֵינָהּ כְּזוֹ⁶², אוּ שֶׁהִקְטִיר עָלָיו קְטָרֶת כְּזוֹ שֶׁהִתְנַדַּב אוֹתָהּ יַחֲד אוּ רַבִּים⁶³, אוּ הִקְרִיב עָלָיו קָרְבָן, אוּ הִסִּיף נֶסֶךְ - לֹא קָהָה; שְׂנֵאָמַר: לֹא תַעֲלֶוּ עָלָיו קְטָרֶת זָרָה וְעוֹלָה וּמִנְחָה וְגוֹמֵר.

61) מפורש בתורה כמו שכתב רבינו בסוף הלכה זו. 62) כגון חיסר אחד מסממניה (למעלה ה"ה). 63) מנחות נ, א. נ, ב. והיינו כשלא מסרה לצבור (כסף-משנה ו'תוספות' שם ד"ה יכול). ויתכן גם כי מאחר שהביאורה נדבה ולא חובה, היא קטורת זרה ('אבן האזל').

יב. בַּעַת שְׂמֹלֵיכִין⁶⁴ אֵת הָאָרוֹן⁶⁵ מִמְקוֹם לְמִקוֹם - אֵין מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לֹא עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא עַל הַעֲגֻלוֹת, אֲלֵא מִצֹּה לְנַטְלוֹ עַל הַפֶּתַח. וּלְפִי שֶׁשָּׂכַח דְּוֹד⁶⁶ וּנְשָׂאוֹ עַל הַעֲגֻלָּה, נִפְרָץ פְּרָץ בַּעֲזָא. אֲלֵא מִצֹּה לְנִשְׂאוֹ עַל הַפֶּתַח, שְׂנֵאָמַר: כִּי עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּפֶּתַח יִשְׂאוּ.

64) הכהנים ('ספר המצוות' עשה לד.). 65) (אף-על-פי שמן הפסוק שהביא בסוף הלכה זו, יש ללמוד גם לשולחן ולמנורה ולמזבח הזהב, שהרי כולם משא בני קהת (במדבר ד), ועליהם הוא אומר (שם ז, ט) "ולבני קהת לא נתן (= עגלות) כי עבודת הקודש עליהם, בכתף ישאו", וכן פירש רש"י בסוטה לה, א - ד"ה לא נתן, כי "עבודת הקודש" הנ"ל כוללת כל הכלים האלה - דעת רבינו כי אין להוכיח כי מצוה זו של נשיאה בכתף היא גם לדורות אלא בארון, שמפורש בו בדברי הימים (א טו, טו) "וישאו בני הלויים את ארון האלקים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם". אבל בכל יתר הכלים הנ"ל, שאין לנו הוכחה מפורשת לדורות, אין מצותם אלא לשעה. וראה ב'ספר המצוות לעם', עמוד עא והערה נוספת קנג, ועי' ב'מנחת חינוך' מצוה שעט). 66) סוטה, שם.

יג. כִּשְׂנוֹשְׂאִים אוֹתוֹ עַל הַפֶּתַח - נוֹשְׂאִין פָּנִים כְּנֹגֵד פָּנִים⁶⁷, וְאֶחָדֵיהֶם לְחוּץ וּפְנֵיהֶם לְפָנִים. וְנִזְהָרִים⁶⁸ שֶׁלֹּא יִשְׂמְטוּ הַבַּדִּים מִן הַטְּבָעוֹת. שֶׁהַמְסִיר אֶחָד מִן הַבַּדִּים⁶⁹ מִן הַטְּבָעוֹת - לֹא קָהָה; שְׂנֵאָמַר: כִּי טְבָעַת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים, לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ.

67) כדי שלא ליתן אחור לארון (במדבר רבה פ"ה). וכן נראה בעבודה זרה כד, ב ('מאירי'). 68) יומא עב, א. 69) בגמרא שם: "והמסיר בדי ארון". ודעת רבינו כי אין הכוונה לשני הבדים דווקא אלא אפילו לאחד מהם. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה צו.

עבודת יום הכיפורים, כתב רבינו: "הקטיר קטורת של קודש הקדשים כזית בהיכל, חייב מיתה". ונראה שלמדו כן מקטורת חסירה ביום הכיפורים, כמו שלמדו ביומא נג, א - לענין מעלה עשן ('חזון איש' להלן בהלכות יום הכיפורים). (אבל יש להבין: למה לא הביא רבינו כאן גם אם חיסר בה מעלה עשן, כמו שכתב בהל' יום הכיפורים שם הכ"ה, ועוד למה כתב להלן בסמוך הי"א שהמקטיר קטורת זרה במזבח הזהב שבהיכל - לוקה, ולא כתב שחייב מיתה, וראה בשו"ת "בית זבול" לחותני הגרי"מ חרל"פ ח"א סי' כה. וביבית יוסף' שם כתב: "מיחייב מיתה משום מקטיר קטורת זרה, כדאשכחן בבני אהרן (ויקרא י, א-ב) שנתחייבו מיתה מפני שהקטירו קטורת באש זרה"). 49) כריתות ה, א. ו, ב. 50) לפי חשבון משקלה הכללי, עשה מעט ממנה. 51) חצי מנה (שם).

ט. הַעוֹשֶׂה קְטָרֶת מֵאֶחָד עֶשְׂרִי סִמְמָנִין⁵² אֱלוֹ לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֱלוֹ⁵³ כְּדִי לְהָרִיחַ בָּהּ, אִף עַל פִּי שְׂלֵא הָרִיחַ - חֵיב כְּרִיתָה⁵⁴ עַל עֲשִׂיתָהּ, אִם עֲשָׂה מִזִּיד; וּבִשְׂגָגָה מִכִּיבָה חֲטָאת קְבוּעָה⁵⁵. אִף עַל פִּי שְׂלֵא עֲשָׂה הַמִּשְׁקָל כְּלוֹ אֲלֵא חֲצִי⁵⁶ אוּ שְׁלִישִׁי⁵⁷, הוֹאִיל וְעֲשָׂה לְפִי מִשְׁקָלוֹת אֱלוֹ - חֵיב כְּרִיתָה. שְׂנֵאָמַר: בְּמַתְכַּנְתָּה לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם, אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וּנְכַרְתָּ מֵעַמּוֹ.

52) אבל אם חיסר אחד מסממניה, אינו חייב על עשייתה, כן מפורש בתוספתא מכות פ"ג ('אור שמח'). 53) אף-על-פי שלא עשה אלא שיעור הקטרה אחת דהיינו חצי מנה, שכשרה, כמבואר למעלה ה"ח ('הר המוריה'). 54) כריתות ב, א. ו, א. וכן מפורש בתורה (שמות ל, לח) "איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו" הרי שכיון שעשה להריח בה אע"פ שלא הריח בה - חייב (כסף-משנה). 55) "שאינו משתנה בשינוי עניני האדם, אלא מקריב כשבה או שעירה בין שיהיה עשיר או עני, וזו היא הנקראת חטאת קבועה" (פירוש המשניות כריתות פ"א מ"א, וראה בפ"א מהל' שגגות ה"ד). 56) חצי משלוש מאות וששים ושמונה מנים, דהיינו מאה ושמונים וארבע, כריתות ו, ב: "קטורת שפיטמה לחצאין חייב, דכתב והקטורת אשר תעשה, כל שתעשה, והא אפשר דעבדה פרס בשחרית ופרס בין הערבים". ומכיון שאמרו שאפשר פרס בשחרית וכו', על-כרחנו שחציו לאו דווקא, אלא כל שראוי להקטיר (משנה-למלך). 57) דלא כרש"י שם ד"ה לשליש.

י. עֲשָׂה לְהַתְּלַמֵּד בָּהּ⁵⁸ אוּ לְמַסְרָה לְצַבּוּר - פְּטוּר⁵⁹. הָרִיחַ בָּהּ וְלֹא עֲשָׂהּ - אֵינוֹ חֵיב כְּרִיתָה, אֲלֵא דִינוֹ כְּדִין כָּל הַנְּהַגָּה מִן הַהִקְדָּשׁ⁶⁰. לֹא חֵיבָה תוֹרָה כְּרִיתָה אֲלֵא לְעוֹשֶׂה בְּמַתְכַּנְתָּה לְהָרִיחַ בָּהּ.

58) שם ה, א. ו, א. 59) שנאמר "לא תעשו לכם" - "לכם (=להנאתכם) הוא דאסור, אבל למוסרו לציבור (או ללמוד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שירה אפילו אם באים עם הקרבן. (13) על עולת נדבת צבור אין אומרים - "מה שלמים קבוע להם זמן אף עולה קבוע לה זמן לאפוקי נדבת ציבור שאין קבוע לה זמן" ועל נסכים הבאים בפני עצמן אין אומרים, שאין אומרים אלא על אכילה ושתייה. ובעיא שלא נפשטה היא ופסקה רבינו לקולא.

ג. לוי האונן¹⁴ - מתר לעבד ולשורר¹⁵. ואין פוחתין משנים עשר לזים¹⁶ עומדים על הדוכן בכל יום לומר שירה על הקרבן, ומוסיפין עד לעולם¹⁷. ואין אומרים שירה אלא בפה בלא פלי; שעקר השירה, שהיא עבודתה, בפה. ואחרים היו עומדים שם מנגנין בכלי שיר. מהן לזים, ומהן ישראלים מיחסין המשואין לפניהם¹⁸. שאין עולה על הדוכן אלא מיחס. ואין אלו המשוררים על פי הכלים עולין למנן השנים עשר.

(14) "זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים." (15) כן הוא בספרא פרשת שמיני (פרק ב הלכה ט) לענין שיר ואם שיר שצריך שמחה מותר, - כל שכן עבודה אחרת שמוותרת. (16) במשנה, כנגד תשעה כינורות ושני נבלים וצלצל אחד, שנאמר (דברי הימים-א כה, ט) "הוא ואחיו ובניו שנים עשר". ואף על פי שהם לא שרו אלא בפה ולא בכלי, כמפורש להלן, - העמידו מספר הלויים המשוררים בפה כנגד מספר המנגנים בכלים. (17) כיוון שמספרם גם כנגד תשעה כינורות והרי על כינורות מוסיפין עד לעולם]. (18) שכהנים היו נושאים בנותיהן.

ד. ובמה הם מנגנין? בנבלים וכלילים וכןורות וקצוצרות¹⁹ והצלצל²⁰. ואין פוחתין משני נבלים, ולא מוסיפין על ששה. ואין פוחתין משני כלילים, ולא מוסיפין על שנים עשר²¹. ואין פוחתין משתי קצוצרות, ולא מוסיפין על עשרים ומאה²². ואין פוחתין מתשעה כנורות, ומוסיפין עד לעולם. והצלצל אחד בלבד.

(19) מיני כלי שיר. (20) הם שתי חתיכות רחבות של מתכות ומכים זו על זו. (21) וזהו כנגד שנים עשר יום שהחליל מכה לפני המזבח. (22) שם יג: שנאמר (דברי הימים-ב ה, יב) "ועמם כהנים למאה ועשרים מחצירים בחצוצרות", שיותר ממאה ועשרים מערבב הקול.

ה. בימי המועדות פלם ובראשי חדשים היו הפהנים תוקעים²³ בקצוצרות בשעת הקרבן והלזים אומרים שירה; שנאמר: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשכם ותקעתם בחצוצרת. הקצוצרה היתה נעשית מן עשת של פסח²⁴. עשה אותה מן הגרוטאות של פסח²⁵ - כשרה²⁶; משאך מיני מתכות - פסולה. והחלילין שהיו מנגנין בהן

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) יתבאר בו כי כל זרע לוי מובדל לעבודת המקדש, ודין בן לוי שקבל עליו כל מצות לוייה חוץ מדבר אחד.

א. זרע לוי פלו מְבַדֵּל לְעִבּוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר: בַּעַת הַהִיא הִבְדִּיל יי אֶת שִׁבְט הַלְוִי. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לַהֲיֹת הַלְוִיִּם פְּנוּיִין וּמִוְכַנֵּין לְעִבּוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ, בֵּין רְצוּ בֵּין שְׁלֵא רְצוּ²⁷; שְׁנֵאמַר: וְעַבְד הַלְוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֱהָל מוֹעֵד. וְכֵן לְוִי שִׁקְבַּל עָלָיו כָּל מִצְוֹת לְוִיָּה²⁸ חוץ מְדַבֵּר אֶחָד - אִין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, עַד שִׁיקְבַּל אֶת פִּלָּן.

(2) בספרי (לבמדבר יח, כג) "לפי שהוא אומר חלף עבודתם שומע אני רצה יעבוד לא רצה לא יעבוד [שכיוון שנאמר "חלף עבודתם" הרי זו כמצוות עשה שמתן שכרה בצידה, שאין כופין עליה], תלמוד לומר ועבד הלוי הוא בעל כורחו." (3) לשורר, לשמור ולהיות שוער.

ב. עֲבוֹדָה שְׁלֵהָן הִיא שְׁיָהוּ שׁוֹמְרִין אֶת הַמִּקְדָּשׁ. וְיָהוּ מֵהֵן שׁוֹעֲרִין לְפִתְחַ שְׁעָרֵי הַמִּקְדָּשׁ וְלַהֲגִיף דְּלִתוּתִיו²⁹, וְיָהוּ מֵהֵן מְשׁוֹרְרִין לְשׁוֹרֵר עַל הַקְּרָבָן כָּל יוֹם. שְׁנֵאמַר: וְשָׂרָת בָּשֵׁם יי אֱלֹהֵיו כָּל אֲחָיו הַלְוִיִּם. אִי זְהוּ שָׂרָת שְׁהוּא בָּשֵׁם יי³⁰? הָוִי אֹמֵר: זֶה שְׁיָרָה. וּמִתִּי אֹמֵר שְׁיָרָה? עַל כָּל עוֹלוֹת הַצִּבּוֹר הַחֹבֵה³¹ וְעַל שְׁלָמֵי עֲצָרָת³² בַּעַת נְסוּף הַיִּין³³. אֲבָל עוֹלוֹת נְדָבָה שְׁמִקְרִיבֵין הַצִּבּוֹר³⁴ לְקִיץ לְמִזְבֵּחַ³⁵, וְכֵן הַנְּסָכִין הַבָּאִין בְּפָגִי עֲצָמָן³⁶ - אִין אֹמְרִין עָלֵיהֶן שְׁיָרָה³⁷.

(4) לסגור. (5) ומה שאמרו (סוכה נו:) "מגיפי דלתות שבמקדש היו נוטלין שרכן מלחם הפנים", הרי שכהנים מגיפים הדלתות (שהרי רק הכהנים מותרים לאכול לחם הפנים) - הכוונה לשלושת המקומות שהיו הכהנים שומרים שם מגיפים הם [=הכהנים] את הדלתות, אבל במקומות אחרים היו הלויים מגיפים את הדלתות. (6) שמזכירין בו שם שמים. (7) שנאמר (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם", עולותיכם משמע של כל ישראל, דהיינו עולות ציבור חובה. (8) שנאמר "על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" - מה עולה קדשי-קדשים אף שלמים קדשי-קדשים, והם כבשי עצרת שהם שלמי צבור. (9) "שאיין אומרים שירה אלא על היין, שנאמר (שופטים ט) ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים, אם אנשים משמח אלקים כמה משמח? מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין". (10) "ממותר תרומות הלשכה". (11) כשהוא בטל מנדרים ונדבות לוקחין עולות ומקריבין למזבח. (12) ואפילו של צבור "כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביא נסכים עמו והביאום למחר, דאמר מר מנחתם ונסכיהם אפילו למחר". אבל נסכים של יחיד אין טעונים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עולמים שאינו נפסל אחרי חמישים שנה אינו פסול גם לפני כן.

ח. זה שנאמר בתורה בלויים: ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה - אינו אלא בזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום, ואינו מצוה נזהרת לדורות. אכל לדורות - אין הלוי נפסל בשנים³⁸ ולא במומין³⁹ אלא בקול; שיתקלקל קולו⁴⁰ מרב הזקנה⁴¹ - נפסל לעבודתו במקדש. ויראה לי, שאינו נפסל אלא לומר שירה, אכל יהיה מן השוערים⁴².

38) שנאמר (במדבר ד, מז) "מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד" - "לא אמרתי (מבן שלשים ועד בן חמשים דווקא) אלא בזמן שהעבודה בכתף (ולא בבית עולמים)". 39) [כן כתב גם בפירושו המשנה בחולין שם. אבל זה צריך עיון, שהרי במומין אינם נפסלים גם באהל מועד שבמדבר]. 40) חולין שם. שנאמר (דברי הימים ב ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד." הרי שצריכים לבשם את קולם, שיהא נראה כקול אחד ואם נתקלקל אינו כקול אחד עם האחרים. 41) והוא הדין אם נתקלקל מסיבה אחרת. 42) שהרי גם בזמן שהיו ישראל במדבר, שהלוי נפסל בשנים, כשר הוא לנעילת שערים, כמפורש בספרי שם. ולשורר בכלי שיר, כשר בוודאי, שלא גרע חלקו מישראלים מיוחסים, ראה למעלה הלכה ג.

ט. שמואל הרואה⁴³ ודוד המלך חלקו⁴⁴ הלויים לארבעה ועשרים משמרות, ועובד משמר בכל שבת. וכל אנשי משמר מחלק אותם ראש המשמר לבתי אבות, וכל יום מימי השבת עובדים בו אנשים ידועים⁴⁵. וראשי האבות מחלקין אלו העובדים ביום שלהן איש על עבודתו⁴⁶. וכל הלויים מזהרין על עבודת המשבת, שנאמר: אך אל פלי הקדש ואל המשבת לא יקרבו ולא ימתו. לא יקרבו - לעבודה, אכל לצע - מתרין⁴⁷.

43) הנביא. "כי לנביא היום ייקרא לפנים הרואה". 44) תוספתא תענית פרק ג על פי הפסוק בדברי הימים (א ט, כב) "המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם". 45) כלומר, "ראש משמר היה מסיים (=מסמן) היום שיעבוד בו בית אב זה וכן לכל בית אב - יומר". 46) כלומר, ראש בית אב מסיים לכל אנשי בית אב שביומו לפלוני עבודה זו לפלוני עבודה זו. ובכהנים לא מצאנו אלא שראש המשמר מחלק משמרו לבתי אבות, אבל לא מצאנו שראש בית אב מחלק עבודת הכהנים בכל יום אלא על ידי פייסות (=גורלות) היו מחלקים, לפי שבכהנים לא היו כולם זוכים לעבודה לפיכך הוצרכו לפייסות, אבל בלויים לא הוצרכו לכך לפי שהייתה עבודה לכל אחד ואחד מהם. 47) ספרי זוטא פרשת קרח (הובא בילקוט שמעוני שם ובספר המצוות לא תעשה עב בשם מכילתא). וכן הוא בפרק

היה אבוב²⁷ שלהן²⁸ של קנה, מפני שקולו ערב. ולא היה מחלק אלא באבוב יחיד, מפני שהוא מחלק יפה²⁹.

23) כמפורש בתורה (במדבר י, ח) "ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות והיו לכם לחקת עולם לדורותיכם", 24) מנחות כח. שנאמר (במדבר י, ב) "שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם", דהיינו מן העשת של מעשה הקשת הקורנס. ורק חצוצרות של כהנים היו מן הכסף, אבל בחצוצרות של לויים לא כתב כן רבינו לפי שאינם אלא מדרבנן. 25) שברי כסף. 26) שנאמר במנורה "מקשה היא" - "היא [מקשה] ולא חצוצרות". 27) ואבוב הוא הקנה של החליל. 28) כלומר, של החלילים. 29) כשהיה מגיע לסיום הנעימה, היה אחד מהחלילין מאריך לאחר שתיקת האחרים, שלא היו מסיימים כולם בבת אחת, אלא אחד היה מסיים לבסוף וזהו נוי גדול.

ו. בשנים עשר יום בשנה החליל מכה³⁰ לפני המזבח: בשחיתת פסח ראשון³¹, ובשחיתת פסח שני³², וכיום טוב הראשון של פסח, וכיום הראשון של עצרת³³, ובשמנה ימי החג³⁴. וחליל זה³⁵ דוחה שבת, מפני שהוא חליל של קרבן, וחליל של קרבן עבודה היא דוחה את השבת.

30) שהיו נקבים בחליל, ומכה באצבעו על הנקב להנעים את הקול. 31) בארבעה עשר לחודש ניסן. 32) ש"מי שהיה טמא בשעת שחיתת הפסח שאין שוחטין עליו, או שהיה בדרך רחוקה או נאנס באונס אחר, או ששגג ולא הקריב בראשון, הרי זה מביא פסח ב"ד לחודש השני". 33) חג השבועות. וכן הוא בגמרא שם. וייתכן כי בא למעט ימי ההשלמה שלאחר העצרת, שאין בהם חליל. 34) חג הסוכות. 35) כתב רש"י (בסוכה ג,): שחליל לאו דווקא, והוא הדין שהנבלים והכינורות דוחים את השבת. ורק חליל זה דוחה את השבת, אבל חליל של בית השואבה אינו דוחה.

ז. אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחלה. שנאמר: זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה, וכתוב אהד אומר: מבן שלשים שנה. הא פיצד³⁶? חמש ללמד, ואינו נכנס לעבודה עד שיגדיל ויהיה איש³⁷; שנאמר: איש איש על עבודתו.

36) אי אפשר שלשים שכבר נאמר חמש ועשרים, ואי אפשר לומר חמש ועשרים שכבר נאמר שלשים (גמרא שם). 37) ולמעלה דקדק וכתב "אין בן לוי נכנס לעזרה לעבודתו עד שילמדוהו חמש שנים תחילה וכו'", ולא כתב שאינו נכנס לעבודה עד שיהא בן שלשים, שכל עיקר הלימוד משני הפסוקים הנ"ל אינו ללמד על הגיל, אלא על הלימוד חמש שנים, ולפי זה בכל גיל שהוא, אם למד חמש שנים כשר הוא לעבודה לכשהגדיל. ומה שאמרו בחולין כד. שכן לוי כשר מבן שלשים, אינו אלא באהל מועד, אבל בבית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלַהֲקָדִים אוֹתָם לְכָל דָּבָר שֶׁבִקְדָשָׁה: לְפִתְחָ בַּתּוֹרָה
רֵאשׁוֹן⁴, וְלִבְרַךְ רֵאשׁוֹן⁵, וְלִטַל מִנֶּה יָפֵה רֵאשׁוֹן⁶.

(3) גיטין נט: (4) כן הביא גם בספר המצוות (עשה לב).
אבל לפנינו בגמרא שם "לפתוח ראשון". ועיין פירש"י שם.
(5) ברכת המוציא וברכת המזון (רש"י בגיטין שם).
(6) שאם בא לחלוק עם ישראל, עושה ישראל שני חלקין
שווין, וכהן בורר איזה שירצה (רש"י שם). "וזה כולו
כשאין שם חכם גדול ממנו, אבל אם היה ממזר תלמיד-
חכם, וכהן גדול עם-הארץ - ממזר תלמיד-חכם קודם"
(פירוש המשניות שם פרק ה).

ג. מִשֶׁה רַבְּנֵי חֵלֶק הַפְּהִינִים⁷ לְשִׁמּוֹנָה מִשְׁמֵרוֹת,
אַרְבָּעָה מֵאֲלֻעֵזֶר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. וְכֵן הָיוּ עַד
שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא. וּבִימֵי שְׁמוּאֵל חֵלֶקֶם הוּא וְדוֹד
הַמֶּלֶךְ לְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים מִשְׁמֵר⁸, וְעַל כֵּן מִשְׁמֵר
וּמִשְׁמֵר רֵאשׁ אֶחָד מִמֶּנֶה⁹. וְעוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם
לְעִבּוֹדָה¹⁰ מִשְׁמֵר לְכָל שַׁבָּת, וּמִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם
הַשַּׁבָּת הֵן מִתְחַלְפִין, מִשְׁמֵר יוֹצֵא וְהָאֲחֵר שֶׁהוּא
אַחֲרָיו נִכְנָס, עַד שִׁיגְמְרוּ. וְחוֹזְרִין חֲלִילָה.

(7) תענית כז. (8) היינו ששמואל חלקם לשש עשרה
משמרות, ודוד העמידן על עשרים וארבע (גמרא שם).
(9) הוריות יג. (10) תענית כז. במשנה.

ד. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה לְהִיּוֹת כָּל הַמִּשְׁמֵרוֹת שְׁוִים
בְּרִגְלִים¹¹. וְכָל שֵׁיבּוֹא מִן הַפְּהִינִים בְּרִגְלָהּ וְרִצָּה לְעַבֵּד
- עוֹבֵד וְחוֹלֵק עִמָּהֶם, וְאִין אוֹמְרִין לוֹ: לָךְ עַד
שִׁיגִיעַ מִשְׁמֵרְךָ. שְׁנֵאמַר: וְכִי יבֹא הַלְוִי¹² מֵאַחַד
שְׁעָרֶיךָ¹³ וְגוֹמֵר.

(11) סוכה נה: במשנה. ובספר המצוות (עשה לו) כתב
רבינו: "שנצטוונו שיהיו הכהנים עובדים במשמרות, היינו
בכל שבוע תעבוד משמרת, ולא תהיה יד הכל מעורבת אלא
ברגלים בלבד". הרי שעיקר המצוה היא לעבוד בכל השנה
במשמרות, ולא כמו שכתב כאן שעיקר המצוה היא לעבוד
ברגלים ביחד, ועיין "ספר המצוות לעם" עמוד עב הערה
קסג. (12) כלומר, הכהן (רש"י שם), ראה להלן הלכה ו.
(13) וגומר: "ובא בכל אות נפשו וגו' ושרת", וממה שנאמר
"מאחד שעריך" למדו (סוכה שם) שהמדובר ברגלים, ראה
להלן הלכה ו.

ה. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים¹⁴ בְּקִרְבָּנוֹת הַרְגָלִים¹⁵,
וּבְחִלּוּק לְחֵם הַפְּנִים¹⁶, וּבְחִלּוּק שְׁתֵּי הַלְחָם שֶׁל
עֲצָרָת; אֲבָל נְדָרִים וּנְדָבוֹת וְתַמִּידִין - אִין מִקְרִיבִין
אוֹתָן אֲלֵא מִשְׁמֵר שְׁזַמְנוּ קְבוּעָה¹⁷ וְאִפְלוּ בְּרִגְלָהּ.
שְׁנֵאמַר: חֵלֶק פְּחֵלֶק יֵאָבְלוּ, לְבַד מִמִּכְרֵיוֹ עַל
הָאָבוֹת. פְּלוֹמֵר: חֵלֶק פְּחֵלֶק יֵאָבְלוּ בְּקִרְבָּנוֹת
הַצְּבוּר¹⁸, וְאִין חֵלֶק פְּחֵלֶק בְּשֵׁאֵר הַדְּבָרִים, שֶׁכָּבֵד
חֵלְקוֹ אוֹתָם הָאָבוֹת וּקְבָעוּם כָּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר
בְּשַׁבְתּוֹ.

י"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יא, שהיו אומרים
להם הזיהרו אל תגעו בשלחן שלא תטמאוהו, ולפי דעת
רבינו הדברים אמורים לזרים. הרי שבלי החשש של טומאה
היו מותרין ליגע.

י. וְכִשֶׁם שֶׁהַלְוִים מְזַהְרִין שְׁלֹא לְעַבֵּד עִבּוֹדַת
הַפְּהִינִים, כִּן הַפְּהִינִים מְזַהְרִין שְׁלֹא לְעַבֵּד עִבּוֹדַת
הַלְוִים; שְׁנֵאמַר: גַּם הֵם גַּם אִתָּם. וְכֵן הַלְוִים עֲצָמָם
מְזַהְרִים שְׁלֹא יַעֲשֶׂה אֶחָד מֵאֲכַת חֲבֵרוֹ, שְׁלֹא יִסַּע
הַמְּשׁוֹרֵר לְשׁוּעַר וְלֹא הַשׁוּעַר לְמְשׁוֹרֵר; שְׁנֵאמַר:
אִישׁ אִישׁ עַל עִבְדָּתוֹ וְאֵל מִשְׁאוֹ.

יא. לְוִים שֶׁעֲבָדוּ עִבּוֹדַת הַפְּהִינִים אוֹ שִׁסַּע לְוִי
בְּמֵלֶכֶה שְׁאִינָה מְלֹאכְתּוֹ - חֲקִיבֵין מִיתָה¹⁸ בִּיְדֵי
שְׁמַיִם; שְׁנֵאמַר: וְלֹא יָמָתוּ. אֲבָל כִּי הֵן שֶׁעֲבָדוּ עִבּוֹדַת
לְוִי - אִינוּ בְּמִיתָה, אֲלֵא בְּלֹא תַעֲשֶׂה¹⁹.

(48) ערכין שם וכאביי. ואף שלפנינו בגמרא שם מפורש
שמסייע אינו עובר אלא על גזירת חכמים, נראה שנוסחא
אחרת הייתה שם לפני רבינו. והמדובר כשחברו לא היה
יכול לעשות בלי סיועו שאם לא כן אין לחייבו, שהרי
"מסייע אין בו ממש". (49) הראב"ד השיגו וכתב עליו:
"והלא כבר נאמר ולא ימותו גם הם גם אתם ובספרי נמי
הרי דריש ליה לעונש ואזהרה". אבל רבינו סמך על
המכילתא (ספרי זוטא) שהביא בספר המצוות (לאווין עב).
וזו לשון הספרי זוטא שם (הובא בילקוט שמעוני שם): במה
דברים אמורים בעבודת המשכן, אבל בעבודת בית האלקים
הלויים על הכהנים במיתה, ואין הכהנים על הלויים אף
בלא תעשה", ונראה שרבינו גרס: "ואין הכהנים על הלויים
אלא בלא תעשה".

פָּרֶק רְבִיעִי

1) יתבאר בו כי הכהנים הובדלו מכל שבט לוי לעבודת
המקדש, ושצריך להקדימם לכל דבר שבקדושה, ולכבדם.

א. הַפְּהִינִים הִבְדְּלוּ מִכָּל הַלְוִים לְעִבּוֹדַת הַקְּרָבָנוֹת,
שְׁנֵאמַר: וַיִּבְדֵּל אֱהֲרֹן לְהַקְדִישׁוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים.
וּמִצְוֹת עֲשֵׂה הֵיא הַהִבְדִּיל הַפְּהִינִים וְלַקְדָּשִׁים וְלַהֲכִינִים
לְקִרְבָּן², שְׁנֵאמַר: וְקִדְשָׁתוּ כִּי אַתְּ לְחֵם אֱלֹהֶיךָ הוּא
מִקְרִיב.

(2) [יתכן כי הכוונה למה שאמרו במדות פ"ה משנה ד:
"לשכת הגזית - סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה
את הכהונה וכו' שלא נמצא בו פסול לובש לבנים וכו',
ויום-טוב היו עושין שלא נמצא פסול בורעו של אהרן
הכהן, וכך היו אומרים: ברוך המקום ברוך-הוא שלא נמצא
פסול בורעו של אהרן, וברוך-הוא שבהר באהרן ובבניו
לעמוד לשרת לפני ה' בבית קדשי-הקדשים". וזוהי המצוה
על הסנהדרין "לקדש הכהנים ולהכינם לקרבן", כלומר,
לחקור ולדרוש ולברר ולהכשירם לעבודת הקרבנות, ועיין
ביריעות שלמה].

ב. וְצִרְיָה כָּל אֲדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְנֶהֱגָה כִּי הֵן כְּבוֹד הַרְבֵּה³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועורה לאנשי משמר" (עיין כסף-משנה). וכן הוא בירושלמי יבמות פ"א הלכה ו. וראה להלן פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז, שכהן בעל מום חולק בקדשים ואוכל, וקל-וחומר כאן כשהקרבן שלו, שבוודאי חולק ואוכל. והוא-הדין שיש לו חלק בעורות, שכל שיש לו חלק בבשר, יש לו חלק בעורות (שם הלכה כא). (30) שם ק"י. על מה שאמרו בברייתא: "ואם היה זקן או חולה, נותנה לכל כהן שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר" – שאלו: "האי זקן או חולה היכי דמי, אי דמצי עביד עבודה, עבודתה ועורה נמי תהוי דידיה (כמבואר למעלה הלכה ז, וראה בירושלמי יבמות שם). ואי דלא מצי עביד עבודה, שליח היכי משוי? אמר רב פפא, שיכול לעשות על-ידי הדחק. עבודה, דכי עביד על-ידי הדחק, עבודה היא ומשוי שליח (= כל כהן שירצה, כנ"ל). אכילה, דכי אכיל על-ידי הדחק, אכילה גסה היא, ואכילה גסה לאו כולם היא, משום הכי, עבודתה ועורה לאנשי משמר".

ט. היה טמא בקרבנות הצפור וכל הפהנים טמאים³¹ - נותנו לבעלי מומין טהורים שפאותו משמר, ועורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים³².

(31) כלומר, כל הכהנים שבכל המשמרות, כמו שכתב להלן בפ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה יד, שטומאה דחיה היא בציבור, ואם ישנם כהנים טהורים במשמר אחר, מחזירים אחריהם. (32) בבבא קמא שם אמרו: "אם היה כהן טמא בקרבן ציבור, נותנה לכל מי שירצה, ועבודתה ועורה לאנשי משמר. היכי דמי, אי דאיכא טהורים, טמאים מי מצו עבדי. ואי דליכא טהורים, עבודתה ועורה לאנשי משמר, הא טמאים ניהו ולא מצו אכלי. אמר רבא, אימא: לבעלי מומין טהורין שבאותו משמר". ורבינו היפך הדברים, ומכאן השיגו הראב"ד (ועיין כסף-משנה). ובעל אור-שמח תיקן דברי רבינו כדלהלן: "נותנו לאנשי משמר הטמאים ועורו ועבודתו לבעלי מומין טהורים שבאותו משמר". ועדיין ישנה סתירה בין דברי הגמרא לדברי רבינו, שבגמרא שם מפורש שנותנה לכל מי שירצה, ורבינו כתב "נותנו לאנשי משמר". ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בדברי הגמרא הנ"ל, וכן אמנם מסתבר, שהרי הקרבן הזה אינו שלו, אלא של ציבור (אלא שזכה בו על ידי הפייס, ראה בתוספות רי"ד), ולפיכך אינו בידו לתתו לכל מי שירצה, אלא נותנו לאנשי משמר, וראה באור-שמח שם.

י. היה הקרבן של פהן גדול³³ והיה אוגן - נותנו לכל פהן שירצה, ועורו ועבודתו לאנשי משמר. פיין שפהן גדול האוגן ראוי לעבודה³⁴, כמו שיתפאר³⁵, הרי זה עושה שליח לקרבנו.

(33) בבא קמא שם. (34) אבל אינו ראוי לאכילה, ולפיכך יש לו זכות בעבודה ולא באכילה. (35) להלן פ"ב מהלכות ביאת המקדש הלכה ו.

יא. כל ראש משמר ומשמר מחלק משמרו לבתי אבות³⁶, עד שיהיה כל בית אב ואנשיו עובד ביום אהד מימות השבת, והאחר ביום של אחריו,

(14) משנה שם. (15) ולא פר העלם דבר של ציבור, שעירי עבודה-זרה ועולות לקיץ המזבח (שם נו). שכולם אינן חיובת הרגל. (16) בשבת שבתוך הרגל. ואף-על-פי שאינו מחובת הרגל (וראה להלן שעבודת לחם הפנים באמת אינה אלא במשמר הקבוע) – למדו כן (שם) מפסוק מיוחד "חלק כחלק יאכלו", שישנה אכילה (ולא הקרבה) שאף היא לכל המשמרות, והיינו חילוק לחם הפנים, שאין בו אלא אכילה, שהרי העבודות שבו כבר נעשו בשבת הקודמת. (17) משנה שם. (18) [כלומר, כל מה שאמרנו למעלה ("וכי יבוא הלוי מאחד שעריך – ושרת", שבקרבנות הרגלים כולם שוים, וכמו כן בחילוק לחם הפנים, אף-על-פי שאינו מחובת הרגלים, כיון שאינו אלא אכילה כולם שוים) – כל זה אינו אלא "בקרבנות הציבור", היינו בדברים שנשארו לציבור ולא חלקו אותם האבות, היינו חובת הרגל וחילוק לחם הפנים, אבל בדברים שכבר חלקו האבות, כלומר דברים שאינם מחובת הרגל, – אינם אלא למשמר הקבוע באותו שבת, ועיין הר המוריה).

ו. וכן עבודת לחם הפנים¹⁹ - במשמר שזמנו קבוע²⁰; אבל עבודת שתי הלחם²¹ - בכל המשמרות²². ומניין שאינו מדבר אלא ברגלים²³? שזמנו: מאחד שעריך מכל ישראל - בשעה שכל ישראל באין בשער אחד. ומניין שאינו מדבר אלא בכהנים? שזמנו: חלק כחלק יאכלו, ואין שם מתנות במקדש להאכל אלא לפהנים בלבד²⁴.

(19) תוספתא סוכה פרק ד (הוצאת צוק"מ עמוד 200 7). (20) שאינו מחובת הרגל. (21) תוספתא שם. (22) "שהן באות חובת הרגל" (תוספתא שם). (23) סוכה נה: (24) בספרי פרשת שופטים (לדברים יח, ו) למדו כן ממה שנאמר "ושרת" – "בראוי לשרות, יצאו לויים שאינן ראויין לשרות". ועיין כסף-משנה.

ז. וכן פהן²⁵ שהיה לו קרבן - הרי זה פא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה; שזמנו: ופא בכל אות נפשו ושרת. ואפלו חטאתו ואשמו הוא מקריבו²⁶ ומקפד על ידי עצמו, והעור של קרבנו ואכילתו שלו. ואם רצה לתן את קרבנו לכל פהן שירצה²⁷ להקריבו - נותן, ועור הקרבן ועבודתו לאותו פהן בלבד שנתן לו.

(25) בבא קמא קט: (26) מנחות עד. (27) פירוש, אף אם אינו מאותו המשמר (אור שמח).

ח. היה הפהן בעל הקרבן²⁸ בעל מום - נותן קרבנו לאנשי משמר, והעור שלהם²⁹. היה זקן או חולה שיכול לעבד על ידי הדחק³⁰ - נותן קרבנו לכל פהן שירצה, והעור והעבודה לאנשי משמר. ואם אינו יכול לעבד פלל - הרי הקרבן פלו לאנשי משמר.

(28) בבא קמא שם. (29) בברייתא שלפנינו שם: "ועבודתה ועורה שלו". אבל רש"י שם מביא נוסחת רבינו: "עבודתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחד, ואפילו שעה אחת מניין? תלמוד לומר אשר יוצק על ראשו שמן המשחה, אפילו שעה אחת. ומילא ידו ללבוש את הבגדים - אפילו שעה אחת."

יד. אין⁴⁵ פהן מְשֻׁחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה לְמַרְבֵּה בְּגָדִים אֲלֵא פֶר שְׂמִיּוֹת פֶּהן הַמִּשְׁחָה אִם שָׁגַג בְּאֶחָד מִן הַמִּצְוֹת שְׁחִיב עֲלֵיהֶן חֲטָאת, שְׁנֹאֲמַר: אִם הִכְהֵן הַמִּשְׁחָה יִחָטָא וְגוֹמֵר; אֲבָל לְשֹׂאֵר הַדְּבָרִים שְׁוִים הֵם.

(45 מגילה ט: במשנה.

טו. אין מְעַמִּידִין פֶּהן גְּדוֹל אֲלֵא בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד וְשִׁבְעִים⁴⁶. וְאִין מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּיוֹם⁴⁷, שְׁנֹאֲמַר: בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אוֹתוֹ. וְכֵן אִם נִתְרַבֵּה בְּבָגְדִים בְּלִבְד - אִין מְרַבִּין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּיוֹם⁴⁸. וְאִין מְמַנִּין שְׁנֵי כְּהֻנִּים גְּדוֹלִים כְּאַחַת⁴⁹.

(46 תוספתא סנהדרין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 418 17).
(47 ספרא פ' צו (פרשה ג הלכה ד). (48 שהרי הוקשו משיחה וריבוי, ראה למעלה הלכה יב (כסף-משנה). ועוד אפשר ללמוד ממה שנאמר "שבעת ימים ילבשם" (קריית ספר). (49 [בספרא פ' צו (שם) למדו כן ממה שנאמר "ביום המשח אותו" - אותו - אין מושחים שני כהנים גדולים כאחד". וכן הוא בירושלמי יומא פ"א הלכה א. הרי לא אמרו אלא "אין מושחין" ולא דיברו על ריבוי בגדים. ורבינו שכתב "ואין ממנין", נראה שכלל גם ריבוי בגדים בדין זה, היינו משום שהוקש ריבוי בגדים למשיחה כמבואר למעלה. ועוד שבירושלמי שם מפרש רבי יוחנן הטעם משום איבה, ואם כן אין חילוק בין ריבוי למשיחה, וראה להלן הלכה יט].

טז. מְמַנִּין פֶּהן אֶחָד יִהְיֶה לְכַהֵן גְּדוֹל כְּמוֹ הַמִּשְׁחָה לְמִלְחָה⁵⁰. וְהוּא הַנִּקְרָא סִגְוִן⁵¹, וְהוּא הַנִּקְרָא מְמַנָּה⁵². וְיִהְיֶה עוֹמֵד לִימִין פֶּהן גְּדוֹל תְּמִיד⁵³, וְזֶה כְּבוֹד הוּא לֹא. וְכָל הַכְּהֻנִּים מִתַּחַת יַד הַסִּגְוִן.

(50 כן הוא במלכים-ב (כג, ד) "ויצו המלך את חלקיהו הכהן הגדול ואת כהני המשנה". ושם כה, יח: "את שריה כהן הראש, ואת צפניהו כהן משנה" (אור שמח).
(51 במקרא לא נמצא אלא "סגנים" (בלשון רבים). ואם כן ביחיד, אפשר לנקד או סגן על משקל מלך המלכים, או סגן על משקל דבר דברים. (52 כן הוא בסנהדרין יט. "היינו סגן, היינו ממונה". (53 משנה יומא לט. סנהדרין שם ומנחות צד.

יז. וְעוֹד מְמַנִּין⁵⁴ קְתִיקוֹלִין⁵⁵ לְהִיּוֹת לְסִגְוִן כְּמוֹ הַסִּגְוִן לְכַהֵן גְּדוֹל. וְאִין פּוֹחֲתִין מְשָׁנִים⁵⁶. וּמְרַבִּין⁵⁷ אִין פְּחוֹת מְשֻׁבְּעָה⁵⁸, וּמִפְּחוֹת⁵⁹ הַעֲזָרָה בְּיָדָם⁶⁰. רְצָה הָאֶחָד לְפָתַח - אִינוּ יָכוֹל עַד שְׂיִתְפַּנְסוּ כָּל הָאֲמִרְפְּלִין וְיִפְתְּחוּ⁶¹.

(54 ירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב. (55 בלשון יוון שר

וְהָאֶחָד בְּיוֹם שֶׁל אַחֲרָיו. וְלְכָל בֵּית אָב וְאָב רֵאשׁ אֶחָד מְמַנָּה עָלָיו³⁷.

(36 תוספתא תענית פ"ב (הוצאת צוק"מ עמ' 216 16) ירושלמי שם פ"ד הלכה ב. (37 יומא לט. במשנה והוריות יג.

יב. וּמְמַנִּין פֶּהן גְּדוֹל³⁸, הוּא רֵאשׁ לְכָל הַכְּהֻנִּים. וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמְלַבְּשִׁין³⁹ אוֹתוֹ בְּבָגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה⁴⁰; שְׁנֹאֲמַר: וְהִכְהֵן הַגְּדוֹל מֵאֲחֵיו אֲשֶׁר יוֹצֵק וְגוֹמֵר. וְאִם אִין שֶׁם שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה - מְרַבִּין אוֹתוֹ בְּבָגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה בְּלִבְד⁴¹; שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֵאשׁוֹ שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לְלַבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים - כְּשֶׁם שְׂמִתְרַבֵּה בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, כֶּף מִתְרַבֵּה בְּבָגְדִים.

(38 עיין בירושלמי יומא פ"א הלכה א שהוא מתמנה בפה, ועיין תוספתא יומא יב: ד"ה כהן גדול, וראה להלן הלכה טו, שאין מעמידים אותו אלא בב"ד של ע"א. (39 כסדר הכתוב: "אשר יוצק על ראשו וגו' ללבוש את הבגדים", הרי המשיחה קודמת ללבישה. וזהו רק לדורות, אבל בעת המילואים של אהרן הכהן היתה הלבישה לפני המשיחה, שכן נאמר (ויקרא ת, ח"ב) "וישם עליו את החושן וגו' וישם את המצנפת וגו' ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן", וכן כתב הרמב"ם (שמות כט, ד) וכן מפורש בספרא פ' צו (פרשת המילואים הלכה י) "שלאחר שמלביש, היה מושחין". לפי שכל הכלים שהיו בימי משה משחיתן מקדשתן, והיו צריכים למשוח גם את הבגדים, ולא משחו אותם בפני-עצמן אלא משחום על גבי הכהן הגדול. וכן כתב הראב"ד בפירושו לספרא שם: כשמן הטוב וכו' שיוורד על פי מדותיו, כלומר, שמה שהיה יורד השמן על פי מדותיו נתקדשו הבגדים, נמצא שמשחית הבגדים היתה ביחד עם משיחת אהרן (יריעות שלמה). (40 "הארבעה של כל כהן (=כתונת, מכנסים, מצנפת ואבנט), ומעיל ואפור, וחושן וציץ" (להלן פ"ח הלכה ב). (41 ראה גם למעלה פ"א הלכה ת.

יג. פִּיצֵד⁴² מְרַבִּין אוֹתוֹ בְּבָגְדִים? לֹאֲבֵשׁ שְׂמוֹנֶה בְּגָדִים וּפּוֹשְׁטֵן וְחוֹזֵר וְלוֹבֵשׁ לְמַחֵר שְׁבַעַת יָמִים יוֹם אַחַר יוֹם; שְׁנֹאֲמַר: שְׁבַעַת יָמִים יִלְבָּשֶׁם הַכְּהֵן תַּחֲתָיו מִבְּנָיו. וְכִשֶׁם שְׂרָבוּי בְּגָדִים שְׁבַעַה, כֶּף מְשִׁיחָה בְּשֶׁמֶן שְׁבַעַה, יוֹם אַחַר יוֹם. וְאִם עֵבֵד⁴³ קָדָם שְׂיִתְרַבֵּה בְּבָגְדִים כֶּל שְׁבַעַה אוֹ קָדָם שְׂיִמְשַׁח כֶּל שְׁבַעַה - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֶׁרָה; הוּאִיל וְנִתְרַבֵּה אוֹ נִמְשַׁח פְּעַם אַחַת - נַעֲשֶׂה פֶּהן גְּדוֹל לְכָל דְּבָרָה⁴⁴.

(42 יומא ה. (43 (לכתחילה אינו עובד, לפי שלכתחילה אינו חשוב כהן גדול עד שיהיו ריבוי שבעה ומשיחה שבעה, ואם כן הרי הוא כמיותר בגדים (להלן פ"ה הלכה ה), אלא שבדיעבד הרי הוא ככהן גדול ועבודתו כשרה, ועיין ראב"ד). (44 כן הוא ביומא שם, וכן הוא בספרא פ' אמור (פרשה ב הלכה ב): "נתרבה יום אחד ונמשח יום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא משום איבה, כמפורש בירושלמי (יומא פ"א הלכה א, וראה למעלה שם), וכל זה אינו אלא כשניהם שווים: שניהם משוחים או שניהם מרובים בבגדים, אבל כשאחד משוח ואחד מרובה בבגדים, שאינם שווים, שהרי משוח קודם למרובה בבגדים - כשיש צורך בכך, כגון שחלה הכהן הגדול או נודקן, אין איבה כלל. וכמו שאמרו בעבודה זרה נה. "כלום מתקנא אלא חכם בחכם וגיבור בגיבור ועשיר בעשיר". וכן אמרו ביומא עג. (לפי נוסחת כ"י מינכן) "כי אית ליה איבה בדכוותיה (=בדומה לו), בדטור מיניה (=בקטן ממנו) לית ליה" (ואף-על-פי שלהלכה פוסקים כרבנן שם, שגם בדוטור יש איבה, ושלפיכך כהן משוח שעבר אינו משמש ככהן גדול (שם יג.) - יתכן שגם כהן גדול המרובה בבגדים אינו משמש בפועל ככהן גדול. וכן יש לדייק קצת מלשון רבינו שכתב להלן "ומרובה בגדים העומד לשרת"). ולעולם המדובר כשיש שמן המשחה, אלא שכיון שאסור למשוח השני, כמבואר למעלה, הרי זה כאילו אין לנו שמן המשחה, ומותר לרבותו בבגדי כהונה. ועיין ריטב"א למכות יא.). (67) שאינו ראוי עתה לעבודה (נזיר מז:). (68) שעובר מחמת קרי, ראוי לעבודה לאחר שיטהר, והעובר מחמת מום אינו ראוי לעבודה כלל (נזיר שם). וגם העובר מחמת מום עובר, אינו כשר עד שיתרפא, וזה טובל וטהור לאחר שהעריב שמשו (תוספות שם). (69) שדינו ככהן הדיוט (להלן הלכה כא). (70) לפי שמשוח מלחמה תלויים בו רבים, שהרי עושה מלחמה עבורם, ולפיכך מצוה להחיותו קודם לסגן (נזיר שם). (71) כן כתב רבינו בפירוש המשניות (בשקלים פ"ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם, ולמדו רבינו ממה שאמרו בירושלמי שקלים פ"ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון, וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל, עיין כסף-משנה. (72) [היינו: כהן הדיוט, ראש בית אב, ראש משמר, גזבר, אמרכל, קתליקול, סגן (שהם תמיד) וכהן גדול שאף הוא תמיד. אבל משוח מלחמה אינו אלא בעת מלחמה, עבר מחמת קרי ועבר מחמת מום אינם אלא במקרה. ואף מינוי שני כהנים גדולים כאחד: האחד במשיחה והאחד בריבוי בגדים (ראה למעלה) אינו אלא מקרה, כשהוצרכו לכך, ורק בשעה שיש שמן המשחה. אבל אם אין שמן המשחה, אין לרבות שני כהנים גדולים בבגדים, משום איבה, כמבואר למעלה, וראה בכסף-משנה, באור-שמח ובהר-המוריה).

כ. פְּשִׁימוֹת הַמֶּלֶךְ או פְּהֵן גְּדוֹל או אֶחָד מִשְׁאָר הַמְּמַנִּים - מְעַמְדִין תַּחְתּוֹ בְּנוֹ⁷³ או הָרְאוּי לְיָרְשׁוֹ. וְכָל הַקּוֹדֵם לְנִחְלָה⁷⁴ - קוֹדֵם לְשָׂרוֹת הַמֶּת. וְהוּא שְׂיֵהֵיָה מְמַלָּא מְקוֹמוֹ⁷⁵ בְּחֻמְהָ⁷⁶, או בְּיָרְאָה⁷⁷ אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ פְּמוֹתוֹ בְּחֻמְהָ⁷⁸. שְׁנַאֲמַר בְּמֶלֶךְ: הוּא וּבְנָיו בְּקָרֵב יִשְׂרָאֵל - מְלַמֵּד שְׁהַמְלָכוֹת יִרְשָׁה. וְהוּא הָדִין לְכָל שְׂרָרָה שְׁבָקֵרֵב יִשְׂרָאֵל, שְׁהַזְכָּה לָהּ - זֹכָה לְעֶצְמוֹ וּלְזָרְעוֹ.

(73) בספרי פ' שופטים (לדברים יז, כ) "הוא ובניו, שאם הוא מת, בנו עומד תחתיו וכו', מניין לכל פרנסי ישראל

כללי (תפארת ישראל שקלים שם אות יט). (56) ירושלמי שם. "והביאו אסמכתא שלא יהיו ממונים על ממון הקהל פחות משנים, מפסוק והם יקחו את הזהב, ומיעוט כל לשון רבים - שנים" (פירוש המשניות שקלים שם). (57) שקלים פ"ה משנה ב. ובהוריות יג. "מאי אמרכל? אמר רב חסדא: אמר כלא" (=שממונה על כולם ואין משיבין על דבריו - רש"י). וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 177 8). "ותרגום: ונשיא נשיאי הלוי (במדבר ג, לב) ואמרכלא דממנא על ררבי לואי" (פירוש המשניות שקלים שם). (58) שקלים שם. (59) בתוספתא שקלים שם: "אמרכל מה היו עושיין, שבע מפתחות העזרה בידן". וכן כתב רבינו למעלה פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ד, ששבעה שערים היו לעזרה. (60) ומה ששינו בתמיד פ"א משנה א, שהמפתחות היו בידי זקני בית אב, וכן כתב רבינו למעלה פ"ח מהלכות בית הבחירה הלכה ה - יתכן כי זקני בית אב הם האמרכלים (מעשה רוקח, ועיין משנה-למלך). ואף-על-פי-כן לא היו פותחים אלא ברשות הממונה על נעילת שערים (להלן פ"ז הלכה ג). וראה בהר המוריה. (61) תוספתא שקלים שם.

יח. וּמְמַנִּין גְּזָבְרִין מִתַּחַת יְדֵי הָאֲמַרְפָּלִין, וְאִין פּוֹחֲתִין מִשְׁלֶשָׁה⁶² גְּזָבְרִין. וְהַגְּזָבְרִין הֵם שְׂגוּבִין כָּל הַהֶקְדָּשׁוֹת, וּפּוֹדִין אֶת הַנֶּפֶדָה מִהָ⁶³, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן בְּדַבְרֵים הָרְאוּיִין לָהֶן לְהוֹצִיאָן⁶⁴.

(62) משנה שקלים שם. (63) תוספתא שקלים שם. (64) ברמב"ם כתב-יד על קלף: "לדברים הראויין להוצאה" (תוספת ראשונים בשקלים שם).

יט. פְּהֵן הַגְּדוֹל הַמְּשׁוּחַ קוֹדֵם⁶⁵ לְמַרְבֵּה בְּגָדִים⁶⁶. וּמַרְבֵּה בְּגָדִים הָעוֹמֵד לְשָׂרֵת קוֹדֵם לְמְשׁוּחַ שְׁעָבֵר מַחְמַת קָרִי⁶⁷. וְהָעוֹבֵר מַחְמַת קָרִי קוֹדֵם לְעוֹבֵר מַחְמַת מוֹם⁶⁸. וְהָעוֹבֵר מַחְמַת מוֹם קוֹדֵם לְכֹהֵן מְשׁוּחַ מַלְחָמָה⁶⁹. וּמְשׁוּחַ מַלְחָמָה קוֹדֵם לְסִגְן⁷⁰. וּסִגְן קוֹדֵם לְקַתְּיָקוֹל⁷¹. וְקַתְּיָקוֹל קוֹדֵם לְאֲמַרְפָּל. וְאֲמַרְפָּל קוֹדֵם לְגְזָבֵר. וְגְזָבֵר קוֹדֵם לְרֹאשׁ מִשְׁמֵר. וְרֹאשׁ הַמְּשָׁמֵר קוֹדֵם לְרֹאשׁ בֵּית אָב. וְרֹאשׁ בֵּית אָב קוֹדֵם לְכֹהֵן הַדִּיּוֹט מִשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. נִמְצְאוּ הַכֹּהֲנִים תְּמִיד שְׂמֹנֶה מַעְלוֹת⁷² זֹז לְמַעְלָה מִזֹּז.

(65) הוריות יג. בבביתא, והיינו להקדים את המשוח ולהחיותו, אם זקוק לכך, או לפדותו מבית השביה לפני שנוקקים להחיות ולפדות את המרובה-בגדים (גמרא שם): (66) [וצריך עיון, הרי "אין ממנין שני כהנים גדולים כאחת" (למעלה הלכה טו). ועוד, שבבית ראשון, שהיה שמן המשחה, לא היו מרבים בבגדים, ובבית שני לא היה שמן המשחה כלל. ועיין תוספות בהוריות שם ובנזיר מ. ד"ה וכן משוח. ונראה שדעת רבינו, שאף-על-פי שאין מושחין שני כהנים גדולים כאחד, וגם אין מרבים שני כהנים גדולים בבגדים כאחד (ראה למעלה הלכה טו) - אין איסור למשוח האחד והשני לרבות בבגדים, שהרי כל טעמו של איסור זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"כי נזר שמן משחת אלקיו עליו, אני ה'" - "כביכול, מה אני בקדושתו (לעולם), אף אהרן בקדושתו" (ירושלמי שם).

פָּרָק חֲמִישִׁי

1) יבאר בו שהכהן הגדול צריך שיהיה גדול מאחיו בכל, ושצריך לנהוג כבוד בעצמו.

א. פִּהֵן גְּדוֹלָה צְרִיף שְׁיִהֶיה גְּדוֹל מִפֵּל אָחִיו הַפְּהָנִים בְּנוֹי, בְּכַח, בְּעֵשֶׂר, בְּחֻקְמָה וּבְמִרְאָה.⁷⁹ אֵין לוֹ מִזֶּמֶן - כָּל הַפְּהָנִים נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁלֵהֵן כָּל אֶחָד לְפִי עֵשֶׂרוֹ, עַד שְׁעֵשֶׂר יוֹתֵר מִעֵשֶׂר שְׁבַכְלָן.

2) יומא יח, א. 3) 'ירושלמי' יומא פ"א ה"ג, 'ספרא' פ' אמור (פ"ב ה"א), תוספתא יומא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 180 28) ובבלי שם (בבבלי ליתא "במראה"). נוי הוא יופי הפנים, ואילו מראה הוא הוד הקומה, וגם חן הצורה (מהריק"ו). 4) שם ושם.

ב. וְאֵין אֶחָד מִפֵּל אֵלוֹ מְעַבְבֵּי, אֲלֵא כָּל זֶה לְמַצְוָה; אֲבָל אִם נִתְרַבָּה מִפֵּל מְקוֹם - נִתְרַבָּה.

5) כן נראה מזה שבבית שני לא היו חכמים (יומא, שם) אף שהיא המעלה הגדולה שבכולן ('הר המוריה').

ג. וְחֵיב פִּהֵן גְּדוֹל לְנֶהֱג כְּבוֹד בְּעַצְמוֹ, וְלֹא יִקַּל בְּעַצְמוֹ עִם שְׂאֵר הָעָם. וְלֹא יִרְאוּ אוֹתוֹ עֵרֹם לֹא בְּבֵית הַמִּרְחָץ⁸⁰ וְלֹא בְּבֵית הַכֶּסֶף וְלֹא בְּשִׁמְשֵׁתָּפֶר. שְׁנֵאֲמַר: הַפְּהֵן הַגְּדוֹל מְאַחֲרֵי - מְלַמֵּד שְׁנוֹהֲגִין בּוֹ גְּדוּלָה יִתְרָה. רָצָה הוּא שְׁיִרְחֲצוּ אַחֲרָיו עִמּוֹ - הַרְשוֹת בְּיָדוֹ.⁸¹

6) תוספתא סנהדרין פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 420 14). 7) (בתוספתא שם: "ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ", וכן הוא בסנהדרין כב, א - לענין מלך, וכן בדברי רבינו בפ"ב מהל' מלכים ה"ג. ולפ"י אסור לראותו בבית המרחץ, אפילו אם אינו ערום לגמרי, ואם כן צ"ל בדברי רבינו "ולא יראו אותו ערום (1) לא בבית המרחץ"). 8) כן הוא בתוספתא שם, בדברי תנא-קמא, ודלא כרבי יהודה שם. ומדובר כשהכהן הגדול צריך לאחרים לשמשו, וכמו שאמרנו בפסחים נא, א - לענין רב ותלמיד, וכן דעת רבינו שם. ראה ב'כסף משנה' פ"ה מהל' תלמוד תורה ה"ו. אבל בלי צורך זה אסור, וכמו שכתב מקודם שלא יראו אותו בבית המרחץ.

ד. לֹא יִכְנָס לְבֵית הַמִּשְׁתָּה וְלֹא לְסַעֲדָה שֶׁל רַבִּים, אֲפִלּוּ הֵם שֶׁל מַצְוָה.⁸² אֲבָל הוֹלֵךְ הוּא, אִם רָצָה, לְבֵית הָאֲבָלָה.⁸³ וּכְשֶׁהוּא הוֹלֵךְ - אֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּעֵרְבוּבָיָא עִם שְׂאֵר הַפְּהָנִים, אֲלֵא מְסַבֵּינֵן אוֹתוֹ הַפְּהָנִים וְחוֹלְקִין לוֹ כְּבוֹד. וְהִסָּגֵן מְמַצְעוּ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם,⁸⁴ וְהִסָּגֵן וּמְשׁוּחַ שְׁעֵבֶר⁸⁵ מִימֵינוֹ, וְרֹאשׁ פִּית אֶב הָאֲבָלִים וְכָל הָעָם מְשַׁמְאָלוּ. וְאוֹמֵר לְאֲבָלִים: תִּנְחַמוּ! וְהֵן מְכַבְּדִין אוֹתוֹ כְּפִי פִּהֵן.

שבניהן עומדים תחתיהם? תלמוד-לומר בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל - בנו עומד תחתיו". (74 בספרא פ' שמיני (פרק א הלכה ב) "ובנים לא היו להם, שאילו היה להם בנים, היו קודמין לאלעזר ואיתמר, שכל הקודם בנחלה הוא קודם בכבוד". וכן הוא בתוספתא שקלים פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 177 9) "בן קודם, אח קודם, כל הקודם בנחלה - קודם בשררה". (75) כן הוא בספרא פ' צו (פרק ה הלכה ב) "מבניו יעשה אותה, מלמד שהבן קודם לכל שבעולם, יכול אף-על-פי שאינו ממלא מקום אביו? תלמוד- לומר אשר ימלא את ידו, בזמן שימלא את מקומו של אביו - הוא קודם לכל אדם, ואם אינו ממלא מקום אביו - יבוא אחר וישמש תחתיו". (76) בפ"א מהלכות מלכים הלכה ז, כתב רבינו: "והוא שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה". וצריך לומר, שכן היא כוונת רבינו גם כאן: בחכמה וביראה, ש"כל מי שאין בו יראת שמים, אף-על-פי שחכמתו מרובה, אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל" (לשון רבינו שם). (77) כן הוא בתוספתא (שקלים שם): "ובלבד שיהיה כמנהג אבותיו". (78) כתובות קג: ובהלכות מלכים שם כתב רבינו: "היה ממלא (מקום אביו) ביראה, אף-על-פי שאינו ממלא בחכמה, מעמידין אותו במקום אביו ומלמדין אותו".

כא. מְשׁוּחַ מְלַחְמָה - אֵין בְּנוֹ מִתְמַנֶּה תַּחְתּוֹ⁷⁹ לְעוֹלָם, אֲלֵא הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר הַפְּהָנִים⁸⁰: אִם נִמְשַׁח לְמִלְחָמָה - נִמְשַׁח, וְאִם לֹא נִמְשַׁח - לֹא נִמְשַׁח. וְכִשְׁפֵּהן מְשׁוּחַ מְלַחְמָה מְשַׁמֵּשׁ בְּמִקְדָּשׁ - מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּעַה כְּלִים, כְּשֶׁאֵר פְּהָנִים. מְעַלִּין מְשַׁרְרָה לְשַׁרְרָה גְּדוּלָה מִמֶּנֶּה, וְאֵין מוֹרִידִין⁸¹ אוֹתוֹ לְשַׁרְרָה שְׁהִיא לְמִטָּה מִמֶּנֶּה; שְׁמַעְלִין בְּקִדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְאֵין מוֹרִידִין לְעוֹלָם מְשַׁרְרָה שְׁבַקְרָב יִשְׂרָאֵל אֲלֵא אִם סָרַח⁸².

79) יומא עב: עג. וספרא שם (הלכה א). יש מסבירים הלכה זו, שרק מינוי של שררות כגון כהן גדול או מלך וכו' עובר בירושה, אבל משוח מלחמה שאינו מינוי של שררה, אלא מינוי של קדושה - אינו עובר בירושה (שו"ת חתם-סופר חלק א"ח סימן יב). (80) יומא עג. (81) ברכות כח. ועוד. (82) שם כז: במעשה של רבן גמליאל שהורידוהו מנשיאותו. וכן הוא בירושלמי סנהדרין פ"ב הלכה א, שנשיא שחטא מלקין אותו ואין מחזירין אותו לנשיאותו, וראה בפ"ז מהלכות סנהדרין הלכה ט.

כב. וְכֵהֵן גְּדוֹל שְׁעֵבֶר עֲבָרָה שְׁחֵיב עֲלֵיהָ מְלָקוֹת - מְלָקִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלִשָּׁה⁸³, כְּשֶׁאֵר מְחִיבֵי מְלָקוֹת, וְחוֹזֵר לְגְּדֻלָּתוֹ.⁸⁴

83) שאם תאמר להלקותו בבית-דין של עשרים ושלושה נמצאת עלייתו ירידתו, שמצד אחד אתה רוצה להעלותו ולכבדו ולדונו בפני בית-דין גדול יותר, ומצד שני אתה מורידהו ומבוזהו בפני רבים (ירושלמי שם). וראה בפ"ה מהלכות סנהדרין הלכה א. (84) שנאמר (ויקרא כא, יב)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ו). (וראה ב'קונטרס בדיני שמחות בכהן גדול' במבוא לשיטה על מועד-קטן לרבנו ידידיה, תלמידו של רבינו יחיאל מפריש' עמוד 34). (19) להלן בדין פריעה, לא כתב "על מתו", עיי"ש. (20) שקורעין בבגד העליון מלמעלה, כשאר העם. (21) היינו בבגדים השייכים לו ולא בגדי כהונה (ראה בשיטה על מועד קטן כ: עמ' זה, וריטב"א שם). (22) הוריות יב, ב – במשנה, וכדעת רב. (23) בכהן הדיוט, כתב רבינו (להלן פ"א מהל' ביאת המקדש הי"א) שפרע הוא שלשים יום. (24) כאן לא כתב "על מתו", כמו שכתב למעלה בדין קריעה, וכן מפורש ב'ספר המצוות' (לא-תעשה קסג), שאפילו שלא בדרך אבלות אסור לכהן גדול לפרוע, ועי' 'מנחת חינוך' מצוה קנ, אות ב. (25) שאילו כהן הדיוט אינו אסור לגדל פרע אלא בשעת ביאה למקדש, אבל כהן גדול אסור לגדל פרע לעולם, שהרי תמיד הוא במקדש (פ"א מהל' ביאת המקדש ה"י). (26) הואיל ומשמרות של כהונה מתחדשות בשבת צריך להסתפר מפני המשמרת החדשה, שתראה אותו ביפיו (סנהדרין כב: בגמרא וברש"י). (27) שערות ראשו. (28) במספריים. (29) סנהדרין, שם. (30) ולא שער התחתון בלבד היה מגלח, אלא על דרך זה היה מגלח שער שלישי שלמעלה מהשני, ומשייר השער הרביעי כדרך ששייר השני, ומגלח השער החמישי כדרך שגילח השער התחתון והשלישי – ועל דרך זה היה משייר ומגלח עד תום כל השערות שבראש (כספ-משנה). (31) כעין כוסמת וכו' ראשו של זה בצד עיקרו של זה ('תוספות' סנהדרין שם ד"ה כסום). והפסוק הזה נאמר בכהן גדול, שהרי בפסוק השני שם נאמר "ויין לא ישתו כל כהן", מכלל שהפסוק הזה אינו מדבר בכל כהן, אלא בכהן גדול בלבד (כספ-משנה בשם הרא"ש).

ז. ובינת יתיה לו מוכן במקדש, והוא הנקרא לשפת פהו גדול³². ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש קל היום³³, ולא יצא אלא לבייתו בלבד בלילה³⁴ או שעה או שתיים ביום. ויתיה ביתו בירושלים ואינו זו משם³⁵.

(32) מדות פ"ה מ"ד. (33) כמו שכתוב "ומן המקדש לא יצא" ('קריית ספר'). (34) ומה שנאמר "ומן המקדש לא יצא", היינו "מקדושתו לא יצא" (סנהדרין יט.). (35) כן נראה במשנה סנהדרין יח, א: "ויצא עמהן עד פתח שער העיר" ('הדר המקדש'). ויתכן כי למדו כן מן הפסוק "ומן המקדש לא יצא", שלדעת רבינו גם ירושלים בכלל המקדש, ראה בפ"ב מהל' שופר ה"ח. ולפי זה, ישנם שלשה מובנים לפסוק זה: א' שאין כהן-גדול מפסיק עבודתו אף-על-פי ששמע שמת לו מת (פ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ו). ב' שאינו יוצא אחר מתו (למעלה ה"ה). ג' שאינו יוצא מירושלים. ועי' בכספ-משנה למעלה ה"ה שכתב שהדרשה שאינו יוצא אחר מתו, אינה אלא אסמכתא, ואם כן קל-וחומר שדרשה זו שלא לצאת מירושלים אינה אלא אסמכתא, ועיקר הפסוק ללמד שאינו מפסיק עבודתו.

ח. פהו גדול דן ודנין אותו³⁶, ומעידין עליו. ואין

(9) (בתוספתא שם): "והולך להברות את אחרים, ואחרים באין להברותו". ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא "ואינו הולך להברות את אחרים, אבל אחרים באין להברותו", כמו במלך להלן שם. וכן נראה במשנה סנהדרין יח, א – שלא אמרו אלא "וכשמברין אותו וכו'", ולא נאמר דבר על הבראתו לאחרים. וראה להלן, ועי' ב'אור שמח'. (10) (במשנה, שם: "וכשהוא מנחם אחרים", נראה מזה שאינו חייב לנחם, אלא אם רצה – מנחם). (11) כמו שמפרש להלן, שהוא עומד מימינו, וכשהאבלים והעם משמאלו – נמצא כהן גדול באמצע. (12) שעמד תחת כהן-גדול שאירע בו פסול, וכשחזר הכהן הגדול לעבודתו – עבר זה ואינו עובד עוד ככהן גדול (פ"א מהל' יום הכיפורים ה"ג).

ה. מת לו מת - אינו יוצא אחריו¹³, ואינו יוצא מפתח ביתו¹⁴ או מן המקדש. וכל העם באים לנחמו לבייתו. והוא עומד בשורה¹⁵, וסגן מימינו¹⁶ וראש בית אב וכל העם משמאלו. ואומרים לו: אנו בפתח! והוא אומר להם: תתברכו מן השמים!

(13) כרכי יהודה בסנהדרין יח, א – במשנה. (14) אף-על-פי שאמרה התורה (ויקרא כא, יב) "ומן המקדש לא יצא", שנראה שרק מן המקדש לא יצא – הרי אמרו (שם יט.) ש"מן המקדש לא יצא" היינו "מקדושתו לא יצא". כלומר, לא יגרום לצאת מקדושתו ולהיטמא. אם-כן אין הבדל בין אם יוצא מן המקדש לבין אם יוצא מפתח ביתו (כספ-משנה). (15) "שלאחר שקוברין את המת, מתקבצין האבלים ועומדים בצד בית הקברות, וכל המלוין את המת עומדין סביב להן שורה לפני שורה" (פ"ג מהל' אבל ה"א). (16) ומשוח שעבר אינו בא לנחמו (וראה למעלה ה"ד), שכיון שעבר מעבודתו ככהן גדול, יש חשש שהכהן הגדול יחשוד בו שהוא שמח לאידו ולאבלו (גמרא, שם).

ו. וכשמברין אותו¹⁷ - פל העם מסבין על הארץ, והוא מסב על הספסל¹⁸. ואינו קורע על מתו¹⁹ פשאר הפהנים²⁰, שנאמר: ובגדיו לא יפרם. ואם קרע - לוקה. אבל קורע²¹ הוא מלמטה פנגד רגליו²². ואינו מרבה פרע²³ לעולם²⁴, שנאמר: את ראשו לא יפרע, ואפלו בעת שלא יכנס למקדש²⁵; אלא מספר מערב שבת לערב שבת²⁶. ואינו מספר בתער²⁷, אלא בזוג²⁸. ראש שעה²⁹ בעקר זו, עד שיראה פאלו הוא צמח פאחת³⁰. שנאמר: ראשם לא יגלחו, ופרע לא ישלחו, פסום יכסמו את ראשיהם³¹.

(17) שם יח, א – במשנה. וראה בפ"ד מהל' אבל ה"ט שהאבל ביום ראשון אסור לאכול משלו ומברים אותו אחרים. (18) כלומר, ספסל זקוף, לפי שספסל אינו חייב בכפיית המיטה (ראה פ"ה מהל' אבל הי"ח), אבל על מיטה זקופה אסור לשבת ('ירושלמי' סנהדרין פ"ב ה"ב), שכהן גדול חייב בכל דיני אבלות ('ירושלמי' שם, ופ"ז מהל' אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמייבמין את אשתו - חולצים לה. (50) שמכיון שמייבמין את אשתו, על-כרחנו אין דינו כמלך שאלמנתו אסורה להנשא.

יא. בזמן שפנה גדול⁵¹ נכנס להיכל⁵² להשתחוות⁵³ - שלשה אוזניו בו: אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבניו טובות שבאפוד מאחוריו. ויכנס להיכל וישתחוה. וכיון שישמע הפגיון⁵⁴ קול רגליו⁵⁵ של פנה גדול שהוא יוצא⁵⁶, מגביה לו את הפרכת⁵⁷. ואחר שיצא יכנסו אהיו הפהנים⁵⁸ וישתחוו ויצאו.

(51) תמיד פ"ז מ"א. (52) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה, שם. שאי אפשר לפרש שמדובר ביום הכיפורים, וכשהוא נכנס לפני ולפנים, שהרי נכנס שם בארבעה בגדי לבן בלבד (תפארת ישראל' שם). (53) ואין זו ביאה ויקנית (= בלי עבודה) להיכל שחייבים עליה מלקות (מנחות כו:), שהשתחויה אף היא כעבודה, וכן כתב רבינו בפ"ב מהל' ביאת המקדש ה"ד, וכן הוא ב'תוספות' מנחות שם ד"ה להיכל. (54) במס' תמיד, שם: "הממונה", אבל הוא הממונה הוא הסגן (למעלה פ"ד הט"ז). (55) היינו קולם של פעמוני הזהב שבשולי המעיל (תוספות יום-טוב' תמיד, שם). (56) כשנכנס לא היה צריך להגביה, כי היתה נפתחת מאליה כשהולך ודוחק אותה לפניו, אבל כשיוצא לא היה יכול לדחוק כך, מפני שהיה יוצא מאחוריו דרך כניסתו (ביאורי הגר"א במשנה, שם). (57) היינו הפרוכת שבפתחו של היכל, ראה יומא נד, א. ולהלן פ"ז הי"ז. (58) שכל זמן שהכהן הגדול משתחוה שם, זהו כבודו שלא יהיה אחר עמו ('יריעות שלמה').

יב. בכל יום שירצה להקטיר הקטרת - מקטיר⁵⁹. ונוטל חלק בראש⁶⁰ בקדשי המקדש פלן. כיצד? כשירצה אומר: זו החטאת שלי⁶¹ וזה האשם שלי. ואינו עובד בפניו, אלא כל עת שירצה להקריב - מקריב כל מה שירצה. והרי הוא בקדשי הגבול⁶² כשאר הפהנים⁶³.

(59) ביומא יד, א - במשנה: "אם רצה להקריב, מקריב". ורבינו נקט להקטיר, שאפילו קטורת שמעשרת ומעולם לא שנה בה אדם (שם כו.) - אף-על-פי-כן מקטיר כהן-גדול בכל יום שירצה (וכן הוא במס' תמיד פ"ו מ"ג). (60) יומא, שם. ואף-על-פי שלא הקריב. שאם הקריב, מה צריך להשמיענו שיטול בראש (כספ-משנה בשם רש"י). הרי כל כהן המקריב - העור של קרבנו ואכילתו שלו (למעלה פ"ד ה"ז). (61) נראה שזה אינו אלא כשישנן עוד חטאות. אבל אם אין שם אלא חטאת אחת, אינו יכול ליטול כולה, אלא רק מחציתה, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' תמיד ומוספין הי"ד. ועי' ב'ירושלמי' יומא פ"א ה"ב, וב'שיירי קרבן' שם ('יריעות שלמה'). (62) שנוהגים בכל ישראל, ולא דווקא בבית המקדש, כמו: תרומות ומעשרות וחלה וכו'. (63) תוספתא יומא פ"א.

דנין אותו דיני נפשות³⁷ אלא בבית דין הגדול³⁸ בלבד; שגאמר: כל הדבר הגדול³⁹ יביאו אליו⁴⁰.

(36) סנהדרין יח, א - במשנה. (37) דיני נפשות דווקא. שם יח, ב. וראה למעלה פ"ד הכ"ג שמלקין אותו בבית-דין של שלשה. (38) ראה להלן הערה מא. (39) כלומר, דבר גדול, היינו דיני נפשות, של אדם גדול, כגון כהן-גדול (סנהדרין טז. ויח:). (40) אל משה רבינו שהוא שקול כנגד שבעים ואחד (שם טז: ורש"י שם).

ט. הנה יודע עדות - אינו חיב להעיד⁴¹, ואפלו בבית דין הגדול⁴²; שזה אינו כבוד לו שילך ויעיד. ואם היתה עדות למלך ישראל⁴³ - הרי זה הולך בבית דין הגדול ומעיד לו.

(41) לדעת ה'תוספות' (שם יח: ד"ה מעיד) מדובר בדיני ממונות, אבל אם זה נוגע לאיסור חייב הוא להעיד, שאין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'. אבל מדברי רבינו נראה שאין חילוק (ראה להלן שמדובר בדיני נפשות), וכן כתב ה'כסף משנה' בפ"א מהל' עדות ה"ג. (42) של שבעים ואחד. שהרי אמרו בסנהדרין יח, ב - שמה שאמרו שכהן גדול מעיד, היינו למלך. וראה להלן, והרי ברור שכשם שאין דנין כהן-גדול בדיני נפשות (ראה למעלה) אלא בבית-דין של שבעים ואחד (כמבואר למעלה ה"ה), כן בוודאי אין דנין את המלך אלא בשבעים ואחד, הרי שאפילו בכ"ד הגדול אינו מעיד אלא למלך (לחם-משנה פ"א מהל' עדות ה"ג). (43) כוונתו למלכי בית דוד, שדנין אותם (פ"ב מהל' סנהדרין ה"ה). ובגמרא (סנהדרין, שם) שהקשו איך מעיד למלך, והלא מלכי ישראל אין דנים אותם, ולא תירץ שמדובר במלכי בית דוד - יתכן כי עוד לא פורש להם חילוק זה, עד הסוגיא דלהלן שם יט. (לחם-משנה ה"ה עדות, שם).

י. וקבר בארנו בספר קדשה⁴⁴, שהוא אסור באלמנה ומצוה על הבתולה⁴⁵. ואינו נושא שתי נשים⁴⁶. ואם נשא שתיים - אינו יכול לעבד ביום הצום⁴⁷ עד שיגרש לאחת. וחולץ⁴⁸, וחולצים לאשתו⁴⁹, ומיבמין את אשתו. ואם גרש אשה - מתרת להנשא לשאר העם⁵⁰.

(44) פ"ז מהל' איסורי ביאה ה"א. (45) שם הי"ג. (46) שם, ועי' בראב"ד שם. (47) יומא יג, ב: "וכפר בעדו ובעד ביתו - ולא בעד שני בתים". (48) משנה שם יח, א. והיינו אם מת אחיו בלי בנים והוא אינו יכול לייבם, מפני שהוא אסור באלמנה, ומצווה על הבתולה, ואין 'עשה' של יבום דוחה 'עשה' (של בתולה) ולא-תעשה (של אלמנה), ואף מן האירוסין אסורה משום גזירה (שם יט. והל' איסורי ביאה שם, הי"ב). (49) אם הוא מת בלא בנים. "שהמלך אינו חולץ, שנאמר: וירקה בפניו, וזה בזיון, ואפילו רצה אין שומעין לו, שהמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והואיל ואינו חולץ אינו מייבם, וכן אם מת הוא, כיוון שאי-אפשר לייבם את אשתו, כך אין חולצין לה, אלא תשב לעולם בזיקתה" (פ"ב מהל' מלכים ה"ג). אבל כהן-גדול

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שערות". (71 חולין, שם. 72) ערכין יג, ב: "אין קטן נכנס לעבודה אלא בשעה שהלויים אומרים בשיר". ומפרשה רבינו בכהן, שכן משמע הלשון "לעבודה". וקטן לאו דוקא, אלא כשלא הגיע לעשרים שנה (כסף-משנה), ועי' ראב"ד.

טז. אין הפהן עובד תחלה⁷³, וכן פהן גדול⁷⁴ אינו עובד תחלה, עד שניביא עשירית האיפה משלו ועובד בידו⁷⁵; שנאמר: זה קרבן אהרן ויבניו אשר יקריבו ליי פיום המשח אתו. ואם עבד קדם שניביא עשירית האיפה, וכן פהן גדול שעבד בכהנה גדולה קדם שניביא עשירית האיפה - עבודתו פשרה⁷⁶.

(73) מנחות נא, ב. תוספתא שקלים פ"ג (הוצאת צוק"מ עמוד 179 14), 'ספרא' פ' צו פ"ג ה"ג, וירושלמי שקלים פ"ז ה"ג. (74) שם. (75) תוספתא, 'ספרא' וירושלמי שם. (76) כן הוא בתוספתא ובירושלמי שם, אבל ב'ספרא' שם אמרו: פסולה. ועי' משנה-למלך.

יז. פהן⁷⁷ שלא עבד עדן ממינו שמנוהו פהן גדול - הרי זה מביא עשירית האיפה ועובדה בידו בתחלה, כשאר חנוף פל פהן הדיוט; ואחר כך מקריב עשירית האיפה שניה, שהיא חנוף פהן גדול; ואחר כך מקריב עשירית האיפה שלישית⁷⁸, שהיא חבתי פהן גדול שמקריב בכל יום, כמו שיתבאר⁷⁹. ומעשה שלשון שורה הוא⁸⁰.

(77) מנחות עה, א. (78) שם. (79) בפ"ג מהל' תמידין ומוספין מהי"ח ואילך. (80) שהן "רבוכה" (= חלוט ברותחין) כמפורש במנחות, שם. ועי' במשנה-למלך.

יג. בזמן שרוצה פהן גדול⁶⁴ להקריב, היה עולה בכבש והסגן מימינו. הגיע למחצית הכבש⁶⁵ - אחז הסגן מימינו והעלהו. והושיט לו הפהן שהוא מוליך את ראש העולה האכרים שבידו, וסומך עליהן⁶⁶ וזרקן לאש⁶⁷.

(64) תמיד פ"ז מ"ג. (65) ששם היו מונחים האיברים, ומשם מצות הולכתם למזבח (הגר"א שם). (66) על האיברים, וראה להלן הי"ד. (67) של המערכה שבמזבח. שאף הנתחים צריכים זריקה, ונלמד ממה שנאמר (דברים יב, כז) "ועשית עולותיך הבשר והדם". הוקש בשר לדם: "מה דם בזריקה, אף בשר בזריקה" (זבחים סב: ופ"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ד).

יד. וכן היו מושיטין⁶⁸ לו שאר האכרים: פל אחד ואחד נתן האכרים שבידו לראשון, והראשון נתן לכהן גדול, והוא סומך וזרק לאש. ואם רצה לסמך בלבד ויהיה [פהן] אחר זרק לאש - עושה. ואין שם סמיכה על האכרים אלא לכהן גדול בלבד, מפני כבודו⁶⁹; אכל פל הסמיכות על בעלי חיים הם.

(68) תמיד, שם. (69) מנחות צד, א.

טו. פשיגדל פהן ויעשה איש⁷⁰ הרי הוא פשר לעבודה; אכל אחיו⁷¹ הפהנים לא היו מניחין אותו לעבד במקדש עד שיהיה בן עשרים שנה. ואינו נכנס לעזרה לעבודה תחלה אלא בשעה שהלויים אומרים שירה⁷².

(70) חולין כד, ב: "מאימתי כשר לעבודה, משיביא שתי

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה לכפר עליהם לפני ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". (3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילות אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות-עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח".]

ב. וכן אכילת שירי מנחות⁴ מצות עשה, שנאמר: והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו⁵.

(4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. (5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" ו"לשון ספרא

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

הלכות מעשה הקרבנות

פרק עשירי

(1) יבאר בו מצות-עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

א. אכילת החטאת והאשם מצות עשה, שנאמר: ואכלו אתם אשר כפר בהם - הפהנים אוכלים ובעלים מתכפרים². והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלין אותן הפהנים³, שאכילתן מצוה.

(2) ובספרא פרשת שמיני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**שְׁהָרֵי הֵן קִדְשִׁים קָלִים פְּשָׁלְמִים. וְהַחֲלוּנוֹת וְעֵבִי
הַחֲוֹמָה - פְּלִפְנִים¹⁸.**

13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. (14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נז, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". (15) לנשי הכהנים. (16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחוזרת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חוזרת לאכילת חזה ושוק. (17) ובכור נלמד ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. (18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כירושלים.

**ו. הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים בְּיוֹם הַזִּבְחָה וְכָל הַלֵּילָה וְכָל
יוֹם הַמִּתְחַרֵּת עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה¹⁹; שְׁנֶאֱמַר: בְּיוֹם
הַקְּרִיבוּ אֶת זִבְחוֹ יֶאֱכַל וּמִמִּתְחַרֵּת, וְאִם הָאֵכָל יֶאֱכַל
מִבְּשָׂר־זִבְחַ שְׁלָמָיו בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּגְזֻמָּו²⁰. נִמְצְאָתָּ
לְמַד, שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְשְׁנֵי יָמִים וְלֵילָה אֶחָד. בֵּין חֶלֶק
הַפְּהִנִים בֵּין חֶלֶק הַבְּעָלִים²¹. וְהוּא הַדִּין לְבִכּוֹר
וּמַעֲשֵׂר²², שְׁהָרֵי הֵן קִדְשִׁים קָלִים פְּשָׁלְמִים.**

19) ברייתא שם נו: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים". (20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". (21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". (22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

**ז. אֶכָּל הַתּוֹדָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא קִדְשִׁים קָלִים,
אֵינָה נֶאֱכָלֶת אֶלָּא בְּיוֹם הַזִּבְחָה עִם הַלֵּילָה²³;
שְׁנֶאֱמַר בָּהּ: בְּיוֹם קָרְבָּנוּ יֶאֱכַל, לֹא יֵנִיחַ מִמֶּנּוּ עַד
בֶּקֶר. וְכֵן אֵיל גְּזִיר²⁴. וְהַלְחָם הַבָּא עִמָּהֶן²⁵ - פִּיּוּצָא
בְּהֵן²⁶, בֵּין חֶלֶק הַפְּהִנִים בֵּין חֶלֶק הַבְּעָלִים²⁷. וְהוּא
הַדִּין לַחֲטָאת וּלְאֲשָׁם וּלְשְׁלָמֵי צִבּוֹר וּלְשְׁרֵי מִנְחֹת,
שֶׁהַכֹּל נֶאֱכָל לְיוֹם וְלֵילָה; שְׁנֶאֱמַר: בְּיוֹם קָרְבָּנוּ
יֶאֱכַל - כָּל הַקְּרָבָנוֹת בְּמַשְׁמַע²⁸. חוּץ מִן הַשְּׁלָמִים,
שֶׁפָּרַשׁ בָּהֶן הַפְּתוּב, וּבִכּוֹר וּמַעֲשֵׂר הַדּוֹמִים לָהֶם.**

23) שלאחריו. (24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו). ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו", שלמיו, לרבנות שלמי נזיר וכו'. (25) עם התודה ועם איל הנזיר. (26) שם לו. אמרינו: "לחמי תודה וחלות וריקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (=ביום קרבנו ייכיל, לא יניח ממנו עד בקר)".

(פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות-עשה לא דבר של רשות בלבד

**ג. וְאֵין חֲטָאת וְאֲשָׁם וְשְׁרֵי מִנְחֹת נֶאֱכָלִין אֶלָּא
לְזִכְרֵי פְהִנָּה בְּעֶזְרָה⁶; וְאִם נֶאֱכָלוּ בְּהִיכָל⁷ - נֶאֱכָלוּ⁸.
שְׁנֶאֱמַר: לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חֲטָאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם
בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ, כֹּל זִכָּר יֹאכַל אֹתוֹ⁹. וְכֵן
שְׁלָמֵי צִבּוֹר הָרֵי הֵם פְּחֲטָאת וְכָאֲשָׁם¹⁰, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ.**

6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפנים מן הקלעים (=בבצור אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב:) לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בבצור אהל מועד יאכלוהו" ונאמר גם (שם, יא) "כל זכר בכני אהרן יאכלנה" (7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. (8) כלומר, היא אכילה כשרה. (9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". (10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

**ד. חֲזָה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְכַהֲנִים וְזָכִירִים
וּנְקִיבוֹת¹¹, שְׁנֶאֱמַר בָּהֶם: לֶךְ נְתִיתִם וּלְבָנֶיךָ
וּלְבָנֹתֶיךָ. וְכֵן הַמּוֹרֵם מִתּוֹדָה וְהַמּוֹרֵם מֵאֵיל גְּזִיר,
שְׁנֶאֱמַר: כָּל תְּרוּמַת הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְה' נְתִיתִי לָךְ וּלְבָנֶיךָ וּלְבָנֹתֶיךָ¹².**

11) משנה זבחים נה. "המורם מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". (12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'".

**ה. וְכֵן הַבְּכוֹר¹³, שְׁהָרֵי נֶאֱמַר בו: וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ
כְּחֹזֶה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין¹⁴. וְכָל אֵלוּ הַנֶּאֱכָלִים
לְכַהֲנוֹת - נֶאֱכָלִים לְעַבְדֵי הַכַּהֲנִים וּלְנִשְׁיָהֶם¹⁵
כְּתוּבָה¹⁶. וְכֵלֶן נֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר, שְׁנֶאֱמַר: אֵת
חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמִקּוֹם
טָהוֹר. לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן 'בְּמִקּוֹם קָדוֹשׁ', שֶׁהִיא הָעֶזְרָה,
אֶלָּא 'טָהוֹר', שֶׁהוּא כָּל מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל. שֶׁכְּנֻדוֹ
לְדוֹרוֹת - יְרוּשָׁלַם. וְהוּא הַדִּין לְמַעֲשֵׂר וּפְסַח¹⁷,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, ט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - בישול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. 40) [עיקר החידוש בזה שיותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. 41) כלומר, לא רק שיותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. 42) מבושלים הרבה מאד עד שנימוחו. 43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מבישול ושלוק - אוכל מבושל ושלוק כדרכו. 44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבוד זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. 45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

יא. היתה להם אכילה מועטת - אוכלין עמה 47) חלין ותרומות, פדי שתהיה נאכלת עם השבוע. 48) היתה להן אכילה מרבה - אין אוכלין עמה חלין ותרומה, פדי שלא תהיה נאכלת אכילה גסה. 49) וכן בשני המנחות. 50)

46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי שביעה. 47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. 48) על השובע, "דרך גדולה" (קריית ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". 49) ואכילה גסה אינה אכילה. 50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנתרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם הייתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

יב. אין מבשלין חטאת או אשם 51) עם מורם מתודה או מאיל נזיר. 52) מפני שממעט באוכליהן 53) ובמקום אכילתן. 54) ולא מורם מתודה ומאיל נזיר עם בכור או עם חזה ושוק של שלמים. 55) מפני שממעט זמן אכילתן. 56) ולא מורם משלמים של אמש 57) עם חטאת ואשם של יום, מפני שממעט באוכליהן 58) ובמקום אכילתן. 59) ובזמן אכילתן. 60) אבל חטאת ואשם מתבשלין זה עם זה, 61) ותודה ואיל נזיר זה

27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)". 28) ראה שם לו. בבבלי: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות וריקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

ח. פל אלו הנאכלין ליום ולילה - דין תודה שהן נאכלין עד שיעלה עמוד השחר; וכדי להרחיק מן העברה, 29) אמרו חכמים, שאין נאכלין אלא עד חצות הלילה.

29) שלא תרחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

ט. פל הקרבנות, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אין אוכלין אותם אלא הטהורים 30) בלבד המולין. 31) אפלו העריב שמשו 32) ולא הביא פפרתו 33) - אינו אוכל בקדשים. 34) והטמטום 35) אסור לאכל בקדשים, לפי שהוא ספק ערל. 36) אבל האנדרוגינוס 37) - יראה לי שאוכל בקדשים קלים. 38)

30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". 31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. 32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. 33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצוורע. 34) ולמדו זאת (יבמות עד): ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. 35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 36) שמה הוא זכר. 37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. 38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים. אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמה הוא נקבה.

י. ומתן לאכל את הקדשים בכל מאכל. 39) אפלו הפהנים 40) מתרין לאכל חלקם, בין מקדשים קלים בין מקדשי קדשים, בכל מאכל, ולשנות באכילתן. 41) ולאכלם צלויים שלוקים 42) ומבשלים, 43) ולתת לתוכן תבלין של חלין, אבל לא תבלין של תרומה, שלא יביאו את התרומה לידי פסול. 44) והעצמות הנשארות 45) - מתרות, ועושה אדם מהם פל פלים שידעה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנַתְּבַשֵּׁל עִם בֶּשֶׂר תֹּאֲנָה - הַרִי 69 בֶּשֶׂר הַתֹּאֲנָה אֶסוּר לְטִמְאִים וּמִתֵּר לְטְהוּרִים 70.

(69) בשר חולין. (70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים (הוא) זה שנתבשל עם בשר תאוה, אוכלין הכל טהורי הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאוה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר יי'אסר אכילתו".

י.ד. נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לִפְנֵי לֹו יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּחֻטָּאת: הַפֶּהֶן הַמְחֻטָּא אֶתְּהָ יֹאכְלָנָה; וְנֶאֱמַר בְּאֲשֶׁם: הַפֶּהֶן אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ לֹו יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּשִׁלְמִים: לִפְנֵי הַזֶּרֶק אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים לֹו יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּמִנְחָה: הַפֶּהֶן הַמְקָרִיב אֶתְּהָ לֹו יִהְיֶה. אִין הַפְּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוֹ אֲלֹא פְּרָאוֹי: שֶׁהַפֶּהֶן הַרְּאוֹי לְעִבּוּדָה 71 - זֶהוּ שֵׁישׁ לֹו חֶלֶק לְאֹכֵל; וּמִי שֶׁאִינוֹ רְאוֹי בְּשַׁעַת הַקֶּרְבָּן, פְּגוֹן שֶׁהִיָּה טָמֵא - אִין לֹו חֶלֶק לְאֹכֵל אֲפֵלּוֹ פְּשִׁיטָהָ לְעֹרֵב. אֲבָל לְעִנְיַן חֶלְקָה - הַכֵּל לְאֲנָשֵׁי בֵּית אָב 72 שֶׁמְקָרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֵלָם חוֹלְקִים בְּכָל קֶדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ פְּאָחִיו, בֵּין זֶה שֶׁהִקְרִיב בֵּין אָחִיו שֶׁעָמּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹא הִקְרִיב 73.

(71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראויו גם לאכילת קדשים. (72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים טז.) "והרי משמרה כולה דאין מחטיין (=זורקים הדם על גבי המזבח) ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל המשמר (ולשון הגמרא "דאיתין כולהו משמרות", לאו דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בכשר אי אפשר לתקן כן, שהרי יי'פסל בנותר]. (73) אלא שראוי להקריב.

טו. וְלִמָּה חֶלֶק הַפְּתוּב בְּמִנְחוֹת בֵּין מִנְחוֹת הָאֲפוּיּוֹת וּמִנְחַת הַסֶּלֶת? שֶׁהִרִי בְּאֲפוּיּוֹת הוּא אוֹמֵר: כֵּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֹּאֲפֶה בַּתַּנּוּר, לִפְנֵי הַמְקָרִיב אֶתְּהָ לֹו תִהְיֶה 74; וּבְמִנְחַת הַסֶּלֶת הוּא אוֹמֵר: וְכֵל מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן וְחִרְבָּה, לְכָל בְּנֵי אֶהֱרֹן תִּהְיֶה אִישׁ פְּאָחִיו 75. שֶׁהָאֲפוּיָה, כְּשִׁחֻלְקִין אוֹתָהּ אֲנָשֵׁי בֵּית אָב, כֵּל שֶׁיִּגְיַע לֹו חֶלְקוֹ, אֲפֵלּוֹ כְּזֵית פֶּת - הַרִי הוּא רְאוֹי לֹו, שֶׁהִרִי אוֹכְלוֹ מִיָּד; אֲבָל הַסֶּלֶת, אִם יִחְלְקוּהָ בֵּינֵיהֶן, נִמְצָא מְגִיעַ לְזֶה מֵלֵא פֶּפוֹ סֶלֶת אוֹ פְּחוֹת, שֶׁאִינוֹ רְאוֹי לֹא לְלוֹשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לְאֲפוֹתוֹ, לְפִיכֶן הִיָּה עוֹלָה עַל הַדַּעַת שֶׁיִּחְלְקוּ מִנְחָה כְּפִנְגֵּד מִנְחָה 76, וְלֹא יִחְלְקוּ מִנְחָה זֶה בְּפִנְי עֲצָמָה עַל כֵּל אֲנָשֵׁי בֵּית אָב; הַצֶּרֶף הַפְּתוּב לוֹמֵר בָּהּ: לְכָל בְּנֵי אֶהֱרֹן תִּהְיֶה אִישׁ פְּאָחִיו - לוֹמֵר שֶׁיִּחְלְקוּהָ בְּפִנְי עֲצָמָה. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: אִין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּפִנְגֵּד מִנְחָה, אֲפֵלּוֹ מַעֲשֵׂה מַחֲבַת כְּפִנְגֵּד מַעֲשֵׂה מַחֲבַת אוֹ סֶלֶת כְּפִנְגֵּד

עִם זֶה 62, וְהַכֹּזֵר וְחִזָּה וְשׁוֹק זֶה עִם זֶה 63. חֲתִיכָה שֶׁל קֶדְשֵׁי קֶדְשִׁים 64 אוֹ שֶׁל פְּגוּל 65 אוֹ נוֹתֵר 66 שְׁנַתְּבַשֵּׁלָה עִם חֲתִיכוֹת אֶחְרוֹת 67 - אוֹתָן חֲתִיכוֹת אֶסוּרוֹת לְזָרִים וּמִתְרוֹת לְכֹהֲנִים 68.

(51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה. (52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. (53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. (54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. (55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. (56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. (57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. (58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. (59) של השלמים שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. (60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש אחרי שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. (61) לפי שדינם שווה. (62) שדינם שווה. (63) שאף הם דינם שווה. (64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. (65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר שנתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. (66) "נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכול חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכול חוץ למקומו. (67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, והיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר כשהכירו את החתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראוייה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. (68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאין כאן אלא הפסד מועט) - ואף על פי שתרומה עולה במאה ואחד אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים (החמירו)].

יג. בֶּשֶׂר קֶדְשֵׁי קֶדְשִׁים אוֹ בֶּשֶׂר קֶדְשִׁים קְלִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שניא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינין, שמע מינה."

יח. וכהן גדול אוכל⁸⁸ שלא בחלקה, אלא נוטל כל מה שירצה⁸⁹.

(88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. (89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת."

יט. כל הראוי לאכילת הקדשים⁹⁰ בשעת הקרבן - חולק לאכל; וכל מי שאינו ראוי לאכל בשעת העבודה, אף על פי שהוא ראוי לעבודה⁹¹ והרי הוא ראוי לאכל לערב - אין חולק פדי להניח חלקו לערב. ביצד? טבול יום⁹² ומחוסר פפורים⁹³ והאונן⁹⁴ ביום הקבורה⁹⁵, בין פהן גדול⁹⁶ בין פהן הדיוט, אין חולקין לאכל לערב.

(90) נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעטו, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוגינוס, ועיין בלחם משנה]. (91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. (92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. (93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבתן טהרה), (94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול בקדשים כל זמן שהוא באנינות. (95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. (96) אף על פי שהוא מקריב.

כ. כל שאינו ראוי לאכל - אינו ראוי לעבד; חוץ מפהן גדול האונן, שהוא מקריב ואינו אוכל⁹⁷, כמו שפארנו. וכל שאינו ראוי לעבד - אינו ראוי לאכל; חוץ מבעל מום, שהרי נתפרש בתורה⁹⁸.

(97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב ככהן גדול) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי

סלת; אלא כל אחת ואחת חולקין שיריה בפני עצמה.

(74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב. (75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. (76) כלומר, מנחה שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

טז. וכן אין חולקין עוף פנגד עוף⁷⁷, ולא חטאת פנגד חטאת, ולא חזה ושוק פנגד חזה ושוק⁷⁸; אלא כל חלק וחלק חולקין אותו ביניהן בשנה.

(77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. (78) (ויקרא ז, ייב) איש כאחיו - וסמך ליה ואם על תודה, כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים."

יז. אין הקטן חולק⁷⁹ אפלו בקדשים קלים⁸⁰, אף על פי שמתור להאכילו קדשי קדשים⁸¹. וכן אשה ואנדרוגינוס אין חולקים להם בקדשי המקדש כלל⁸², שנאמר: איש פאחיו⁸³. אבל בעל מום, בין קבוע בין עובר, בין שנולד במומו בין שהיה תמים ונפסל⁸⁴ - חולק⁸⁵ ואוכל; שנאמר: לחם אלהיו מקדשי הקדשים⁸⁶ וגומר. והוא שיהיה ראוי לאכילה⁸⁷. אבל אם היה טמא - אינו חולק לאכל לערב.

(79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם) "איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". (80) שהרי הפסוק "איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושאיין הקטן חולק - מדבר גם בקדשים קלים. (81) זבחים צט. "הרי קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור המתחיל קטן: "דאמרין במנחות (עג). איש כאחיו, איש חולק ואין קטן חולק ומדמעיט ליה מחלוקה מכלל דאכיל, ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם, ושניהם קדשי קדשים. (82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו בקדשים קלים שמתרים להם באכילה, אינם חולקים בהם, כדין הקטן. (83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". (84) ונתרבה ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר ככהנים יאכלנו". (85) יש לו חלק. (86) בזבחים שם למדו מפסוק זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": (א) אצל מנחה (שם ו, יא); (ב) אצל חטאת (שם, כב); (ג) אצל אשם (שם ז, ו), אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנוול במומו חולק, ומהפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה. (87) בזבחים צט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ש"ל "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן כתב הכסף-משנה כאן, והמשנה-למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג), ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שיהיה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) - עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקריבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת-חנינוך מצוה תמו). (4 מה-שאינ-כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. (5 בספרי פ' ראה (לדרים יב, יז) ומכות יז. (6 "גדרין זה עולה" (שם ושם).

ב. וְחִלָּבָהּ וּבִשְׂרָהּ וּסְלִתָּהּ וּשְׂמִנָּהּ וַיִּזֶן שֶׁל נִסְכֵיהָ - חֲמִשָּׁתָן מִצֵּטְרָפִין לְכֹזֵית.⁸

(7 כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיתין (שם הלכה א). (8 להלקותו. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף-על-פי שיין שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשתיה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין - שיעורו בכזית (תוספות זבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת-חנינוך מצוה קמח).

ג. וְכֵן הָאוֹכֵל פְּזִית מִקֵּל הָאֵמֹרִין,⁹ בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה, בֵּין פֶּהֶן בֵּין יִשְׂרָאֵל¹⁰ - לֹקֵה. שְׁהָאֵמֹרִין קָלִיל לְמִזְבֵּחַ כְּכֹל הָעוֹלָה¹¹, וְהָרִי נֹאמֵר בְּמִנְחַת פְּהֵנִים: קָלִיל תְּהִיָּה לֹא תֵאָכֵל; כֵּל שֶׁהוּא קָלִיל לְמִזְבֵּחַ - אֲכִילָתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקֵן עָלָיו בְּכֹזֵית¹². וְכֵן הָאוֹכֵל פְּזִית מִבֶּשֶׂר חֲטָאוֹת הַנְּשָׂרְפוֹת¹³ - לֹקֵה¹⁴; שְׁנֹאמֵר: וְכֵל חֲטָאֵת אֲשֶׁר יִבְאֵר מִדְּמָה אֶל אֱהֵל מוֹעֵד לֹא תֵאָכֵל, בְּאֵשׁ תִּשְׂרָף¹⁵.

(9 האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. (10 ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. (11 ראה לחם-משנה למעלה ה"א. (12 כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דורות (=זור לא יאכל קודש - שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב (ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינם נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "זור לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם - הר המוריה, וראה להלן הלכה ח). כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן - רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא-תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. (13 שאינם בכלל כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות

לאכילה. (98 ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

כא. פֶּלֶל שְׂאִין לוֹ חִלָּק בְּבֶשֶׂר - אֵין לוֹ חִלָּק בְּעוֹרוֹת⁹⁹. אֶפְלוֹ טָמֵא בְּשַׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בְּשַׁעַת הַקָּטֵר חִלָּבִים¹⁰⁰ - אֵינוֹ חוֹלֵק בְּבֶשֶׂר¹⁰¹. שְׁנֹאמֵר: הַמְקָרִיב אֶת דָּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אֲהֵרֹן, לוֹ תְהִיָּה שׁוֹק הַיָּמִין לְמִנְהָ - עַד שִׁיְהִיָּה טָהוֹר וְרֹאזִי לְעִבּוּדָהּ מִשַּׁעַת זְרִיקָה עַד אַחַר הַקָּטֵר חִלָּבִים¹⁰².

(99 ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". (100 כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. (101 להשימענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. (102 למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבים.

כב. נִטְמָא אַחַר זְרִיקָה וְטָבֵל, וְהָרִי הוּא טָהוֹר אַף בְּשַׁעַת הַקָּטֵר חִלָּבִים - הַדְּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תִּפְס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

כג. קָרְבַּן צִבּוֹר הַבָּא בְּטָמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִטְמֵאִים מְקָרְבִין אוֹתוֹ¹⁰³ - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטְּהוֹרִין לְאָכֵל לְעֵרֵב, מִפְּנֵי שְׂאֵינֵם רֹאזִים לְאֲכִילָה¹⁰⁴.

(103 כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שנטמאו. (104 בזבחים טז. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

פְּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

(1 יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

א. קָל הָאוֹכֵל² פְּזִית³ מִבֶּשֶׂר הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דְּמָה⁴ בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דְּמָה - לֹקֵה. שְׁנֹאמֵר: לֹא תוֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵיהָ מַעֲשֶׂר דְּגָנָה תִירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְרָהּ וְגוֹמֵר וְכֵל נְדָרֶיהָ אֲשֶׁר תִּדֹר; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדּוֹ⁵, שְׁזוֹ אֲזַהֲרָהּ⁶ לְאוֹכֵל בֶּשֶׂר הָעוֹלָה.

(2 בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). (3 אף-על-פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קמו) כי הלאו הזה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט"ו מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קנו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנָאֲמַר: וּבֶשֶׁר בְּשֹׁדָה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ - פִּינֹן שְׁנָאֲמַר בֶּשֶׁר חוּץ לְמַחֲצוֹתָו נַעֲשֶׂה כְּטְרֵפָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת²⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פִּינֹן שְׁנָאֲמַר בֶּשֶׁר חוּץ לְמַחֲצוֹתָו נַעֲשֶׂה כְּטְרֵפָה."

בפנימיות העניינים, 'טריפה' מרמז על זמן הגלות, כמארו"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה כו", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, וכאשר עם ישראל נמצאים חוץ למחיצתו, היינו בגלות – הרי הם כטריפה שאין להם שלימות אמיתית, היינו החיות והחירות.

(על-פי 'לקוטי שיחות' חל"ב עמוד 42 מתוך רמב"ם 'פרס המלך')

25) חולין סח: מכות יח. זבחים פב. 26) חולין שם. 27) מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. 28) פ"ה הלכה ט.

ז. נְכַנְסוּ²⁹ בֶּשֶׁר קְדָשִׁים קְלִיִּים³⁰ לְהֵיכָל - הֲרִי זֶה פֶּשֶׁר.

29) זבחים פב: 30) כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג. ולמעלה פ"י הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים אוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן – גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג.) "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפניו כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

ח. זָרָה³¹ שְׂאֵכֶל פְּזִית מִבֶּשֶׁר קְדָשִׁי קְדָשִׁים בְּעֹזְרָה אַחַר זְרִיקַת דָּמִים - לוֹקָה. שְׁנָאֲמַר: וְאֶכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזָר לֹא יֹאכַל וְגוֹמֵר; בְּמִקוֹם שֶׁהִפְחֵן אוֹכְלֵל³² וּבָעֵת שֶׁרְאוּי לְאֶכְלֵל³³, אִם אֶכְלוּ שָׁם הֲזָר - לוֹקָה³⁴. אֶכְלָל אִם אֶכְלָל הֲזָר בֶּשֶׁר קְדָשִׁי קְדָשִׁים בַּחוּץ - לוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכְלָל בַּחוּץ³⁵, לֹא מִשּׁוּם זָר שְׂאֵכֶל קְדָשִׁים³⁶, שֶׁהָרִי אֵינָם רְאוּיִין שָׁם לְפָנֵינוּ³⁷. וְכֵן אִם אֶכְלָל בְּעֹזְרָה קֶדֶם זְרִיקָה - לוֹקָה מִשּׁוּם אוֹכְלָל קֶדֶם זְרִיקָה בְּלִבָּר, לֹא מִשּׁוּם זְרוּת³⁸.

31) מכות יח: 32) בעזרה. 33) אחרי זריקת הדמים. 34) במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה וזר לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא

בבית הדשן (למעלה פ"ז הלכות ב-ד, וראה לחם-משנה למעלה הלכה א, ומשנה-למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה הלכה ג). 14) כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד). 15) ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. זבחים פב.

ד. כָּל הָאוֹכֵל פְּזִית מִבֶּשֶׁר הַקְּדָשִׁים, אֶפְלוּ קְדָשִׁים קְלִיִּים, קֶדֶם זְרִיקַת דָּמָם¹⁶ - לוֹקָה. שְׁנָאֲמַר: לֹא תֹאכְל לְאֶכֶל בְּשַׁעְרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ וַיִּנְדְּבֶהָיֶךָ. פְּלוֹמֵר, לֹא תֹאכֵל לְאֶכֶל נִדְבוֹתֶיךָ בְּשַׁעְרֶיךָ קֶדֶם שִׁזְרָקֶיךָ דָּמָן בְּשַׁעְרֵי הַמָּקוֹם. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדְוֵי¹⁷, שֶׁזוֹ אֲזַהְרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֶדֶם זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֵר קְדָשִׁים, בֵּין קְלִיִּים בֵּין חֲמוּרִים¹⁸. וְשֶׁשֶׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שָׁהֶם: הַחֲלָב וְהַבֶּשֶׂר, וְהַסֵּלֶת¹⁹ וְהַשְּׂמֵן וְהַיֵּינ, וְהַלֶּחֶם - כִּלְוֹן מִצְטַרְפִּין לְכוֹזֵית²⁰.

16) שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. 17) מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). 18) במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל-וחומר מתורה ושלמים. 19) שהרי התורה טעונה נסכים (מנחות צ:). 20) משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתודה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

ה. כָּל הָאוֹכֵל פְּזִית מִבֶּשֶׁר קְדָשִׁי קְדָשִׁים חוּץ לְעֹזְרָה - לוֹקָה. שְׁנָאֲמַר: לֹא תֹאכֵל לְאֶכֶל בְּשַׁעְרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ וַיִּנְדְּבֶהָיֶךָ וַיִּצְהַרְךָ; מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמִדְוֵי²¹, שֶׁזוֹ אֲזַהְרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֶדֶם זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל קְדָשִׁים קְלִיִּים חוּץ לְירוּשָׁלַיִם²³, שֶׁהוּא לוֹקָה; שְׁחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם לְקְדָשִׁים קְלִיִּים כְּחֹמַת הָעֹזְרָה לְקְדָשִׁי קְדָשִׁים. וְאֶחָד בֶּשֶׁר חֲטָאת וְאֶשֶׁם אוֹ שִׁירֵי מִנְחוֹת²⁴.

21) מכות וספרי שם. 22) בקרך וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בור שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם-משנה. 23) מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". 24) ראה למעלה פ"י הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

ו. בֶּשֶׁר קְדָשִׁי קְדָשִׁים שְׁנָאֲמַר חוּץ לְחֹמַת הָעֹזְרָה, וּבֶשֶׁר קְדָשִׁים קְלִיִּים שְׁנָאֲמַר חוּץ לְחֹמַת יְרוּשָׁלַיִם - נִפְסַל וְנִגָּאֵס לְעוֹלָם²⁵, וְאֵף עַל פִּי שִׁחְזַר לְמִקוּמוֹ - אֲסוּר לְאֶכְלוֹ²⁶. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ פְּזִית - לוֹקָה²⁷;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. שלש מנחות לצבור: עמר התנופה. והוא קרב למזבח⁸, כמו שיתבאר⁹. ושתי הלחם שמביאין ביום עצרת¹⁰. ואלו¹¹ נקראו מנחה¹², ואינן קרבין לגבי המזבח¹³, והן חמץ¹⁴. ועליהם נאמר: קרבן ראשית תקריבו אתם לה', ואל המזבח לא יעלו¹⁵. והמנחה השלישית היא לחם הפנים שעושין בכל שבת¹⁶. ואינו קרב לגבי המזבח¹⁷, אלא פלו נאכל לפניהם¹⁸, כמו שיתבאר¹⁹.

8 כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 9 בהל' תמידין ומוספין, שם. 10 ראה ויקרא כג, טז-יז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. 11 שתי הלחם. 12 מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבם מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". 13 כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין הי"א. 14 משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". 15 ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. 16 ויקרא כד, ה-ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נו, א. ראה להלן הי"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) ובי'תוספות יום-טוב' מנחות פ"ה מ"ג. 17 כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). 18 שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". 19 להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין הי"ב, ובפ"ה שם ה"ה.

ד. ותשע מנחות היחיד, וכלן קרבין למזבח, ואלו²⁰ הן: מנחת חוטא. והיא המנחה שמקריב העני כשיתחייב חטאת ולא תגיע ידו²¹. מנחת סוטה. והיא מנחת הקנאות²², ששקבר נתפרשו מעשיה²³. המנחה שמקריב כל כהן תחלה כשיכנס לעבודה²⁴, שמקריב אותה בידו, והיא הנקראת²⁵ מנחת חנוף. המנחה שמקריב כהן גדול בכל יום²⁶, והיא הנקראת²⁷ חבתין²⁸. מנחת הסלת²⁹. והיא בָּאָה בַּנֶּדֶר וּבַנְדָבָה. מנחת המחבת³⁰. והיא בָּאָה בַּנֶּדֶר וּבַנְדָבָה. מנחת המרחשת³¹. והיא בָּאָה בַּנֶּדֶר וּבַנְדָבָה. מנחת מאפה תנור³². והיא בָּאָה בַּנֶּדֶר וּבַנְדָבָה. מנחת רקיקין³³. והיא בָּאָה בַּנֶּדֶר וּבַנְדָבָה.

20 כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. 21 ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. 22 המוזכרת בבמדבר ה, טו) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. 23 בפ"ג מהל' סוטה הי"ב-טו. וראה במדבר שם, טו-כו. 24 ראה למעלה פ"ה

קרינן ביה זור לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום זור לא יאכל כי קודש הם, הני מילי היכא דלכחנים חזי, הכא דלכחנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. 35 ראה למעלה הלכה ה. 36 שם יח. 37 ראה למעלה הלכה ד. 38 דברי רב גידל שם.

ט. זר³⁹ שאכל פזית מחטאת העוף⁴⁰ - לוקה שתיים: אחת משום זר שאכל את הקדש, ואחת משום אוכל נבלה. שכל מליקה נבלה היא, וקשהתרה - לפניהם התרה⁴¹, לא לזרים; והרי הן שני אסורין הפאין פאחד⁴², כמו שבארנו⁴³.

39 יבמות לב: כר' חייא. 40 לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות ר"ז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). 41 שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. 42 כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) - חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). 43 בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי
1 יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

א. המנחות הם מן הקרבנות². והמנחות הפאות בפני עצמן ואינן באות משום נסכים - מהם מנחת צבור, ומהם מנחת יחיד³.

2 שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קריית ספר'). ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א שנשרפת כולה, עיי"ש. וראה להלן בסמוך. 3 מבואר להלן ה"ג-ד בדברי רבינו.

ב. וכל המנחות סלת⁴ חטין⁵; חוץ ממנחת סוטה⁶ ועמר התנופה⁷, שהם מן השעורים.

4 סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. 5 משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". 6 שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה הי"ב. 7 הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכו', י. וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג). והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף-על-פי-כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם הי"ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשנות. ולפי זה, הוא-הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף-משנה ו'ה' המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג-טו) במנחת חינוך ובמנחת חביתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (עי' רש"י מנחות סג:). וראה ב'קריית ספר'.

ו. **כָּל הַמִּנְחֹת הַקְּרִיבֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוֹנוֹת הַגִּישָׁה**³⁹ **בְּמַעֲרַב**⁴⁰ **כְּנֶגֶד חֻדָּה שֶׁל קָרֶן דְּרוֹמִית מְעֲרָבִית**⁴¹, **וְאֵינֶן טְעוֹנוֹת הַתְּנוּפָה**⁴²; **חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה**⁴³ **וְעוֹמֵר הַתְּנוּפָה**⁴⁴, **שֶׁשְּׁנֵיהֶן טְעוֹנוֹת תְּנוּפָה וְהַגִּישָׁה**⁴⁵.

(39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. (40) של המזבח, שם סא, א – במשנה: "והגשה במערב". (41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה-לומר (הגשת) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח לפני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד-לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד-לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט ה"ו. (42) מנחות ס, א – במשנה. (43) ראה למעלה פ"ט ה"טז. (44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. (45) שם סא, א – במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדוה (שם ס:) "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

ז. **כָּל הַמִּנְחֹת הַקְּרִיבֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוֹנוֹת שֶׁמֶן וְלִבְוֹנָה**⁴⁶. **לֵג שֶׁמֶן לְכָל עֶשְׂרוֹן**⁴⁷, **וְקִמֵּץ לִבְוֹנָה לְכָל מִנְחָה, בֵּין שְׁהִיְתָה עֶשְׂרוֹן אֶחָד בֵּין שְׁהִיְתָה שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹנִים**⁴⁸; **שְׁאִין מִבִּיאִין בְּכָלִי אֶחָד יָתֵר עַל שְׁשִׁים עֶשְׂרוֹן**⁴⁹, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**⁵⁰. **חוּץ מִמִּנְחַת קְנָאוֹת וּמִנְחַת חוֹטָא**⁵¹, **שֶׁנֶּאֱמַר**⁵²: **לֹא יִשִּׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לִבְוֹנָה**⁵³.

(46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. (47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא-קמא, ובברייתא (שם פט). נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. (48) כלומר, אף-על-פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין – בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל

מהל' כלי המקדש הט"ז, וב'ספרא' צו פ"ג ה"ג. (25) ראה להלן פ"ג ה"ד. (26) ראה להלן פ"ג ה"ב-ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ח. (27) משנה, מנחות נ, ב. (28) "על שם מחבת קרו להו חביתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כ"אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כ"אם בנדר ונדבה, ראה להלן. (29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פ"ג ה"ה "כיצד היתה נעשית". (30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה וגו'". וראה להלן פ"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. (31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. (32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. (33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או ריקיין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן וריקיין מצות משוחים בשמן", וראה להלן פ"ג שם.

ה. **כָּל הַמִּנְחֹת הַקְּרִיבֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ**³⁴ - **אֵין כָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מְעֶשְׂרוֹן**³⁵. **וּמַעֲוִטוֹ מְעַכָּב אֶת כָּלֵךְ**³⁶. **וְחָמֵשׁ מִנְחֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וְנִדְבָה - יֵשׁ לוֹ לְהַתְּנֵדֵב וּלְנָדֵר מֵהֶן כָּל מָה שְׁיִרְצֶה, אֲפֹלוֹ אֶלֶף עֶשְׂרוֹן**³⁷. **אֲבָל מִנְחַת הָעוֹמֵר וּמִנְחַת חוֹטָא וּמִנְחַת קְנָאוֹת וּמִנְחַת חֲנוּף וְהַחֲבִיתִין - כָּל אַחַת מֵהֶן עֶשְׂרוֹן אֶחָד, לֹא פְחוּת וְלֹא יָתֵר**³⁸.

(34) אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. (35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כה, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת (קריית ספר'). וראה להלן. (36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את ריבוי", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. (37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כה, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר – יביא (קריית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. (38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהִקְרַבְתִּין וְכֹהֵן שֶׁהֵבִיא מִנְחַת חוּטָא⁷⁰ אוּ מִנְחַת נֶדְבָה⁷¹ - פְּלֶן נְשָׂרְפוֹת עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵינֶן נִקְמָצוֹת.

(62) משנה, מנחות עב, ב. (63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. (64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פ"ג הי"ג "כיצד קומצין". (65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. (66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, זט) "וזאת תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והנתרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). (67) אבל מנחת נקבות מן הכהנים – נאכלת, ראה להלן ה"י. (68) משנה, שם עד, ב. (69) "כליל תהיה לא תאכל". (70) כתנא-קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. (71) שם עג, ב.

י. הַפְּהֶנֶת⁷² - מִנְחַתָּהּ נִקְמָצָת פְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וְשִׁירֶיהָ נֶאֱכָלִין⁷³.

(72) סוטה כג, א – במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן ה"ב. (73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" – "כהן ולא כהנת".

יא. וְלֹדוֹת⁷⁴ שֶׁנִּתְעַרְבוּ וְהָרִי פֶלֶא אֶחָד מֵהֶן סֶפֶק - מִנְחַתָּם נִקְמָצָת פְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָה נֶאֱכָלֶת פְּמִנְחַת פְּהָנִים⁷⁵. כִּיצַד עוֹשִׂים?⁷⁶ הַקֶּמֶץ קָרֵב פְּפָנִי עֲצָמוֹ, וְהַשְּׂרִירִים מִתְפָּזְרִין⁷⁷ עַל בֵּית הַדְּשָׁן⁷⁸.

(74) של כהן ושל ישראל. (75) ביבמות צט, ב – במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק.) "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". (76) שם ק, א – וכתבן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון. (77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמה הוא ישראל, ואסור להקטירו על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו" (סוטה, שם). (78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנותנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב). אבל לדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ז ה"ג).

יב. פֶּלֶא הַנְּשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים⁷⁹, בֵּין פְּהֶנֶת בֵּין יִשְׂרָאֵלִית - אֵינֶן שְׂרִירֵי מִנְחוֹתֵיהֶן נֶאֱכָלִים, מִפְּנֵי חֵלֶק הַבַּעַל⁸⁰ שְׂאִינוֹ אוֹכְלֵי⁸¹, וְאֵינָה פְּלֶה לְאִשִּׁים⁸², מִפְּנֵי חֵלֶק הָאִשָּׁה⁸³; אֶלֶא הַקֶּמֶץ קָרֵב לְעֲצָמוֹ, וְהַשְּׂרִירִים

כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, ו'ס'פרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). (49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר מששים עשרון. (50) להלן פ"ז ה"ו. (51) שם נט, א – במשנה. (52) במנחת חוטא. (53) ובמנחת קנאות נאמר (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן ולא יתן עליו לבונה".

ח. נִתְּן⁵⁴ וְהִקְרַיִב⁵⁵ - לֹקֶה עַל הַשְּׂמֵן פְּפָנִי עֲצָמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה פְּפָנִי עֲצָמָה⁵⁶. נִתְּן⁵⁷ כְּלֵי שְׂיֵשׁ בּוֹ שְׂמֵן אוּ לְבוֹנָה⁵⁸ עַל גְּבִיָּה - אֵינּוּ עוֹבְרִי, וְלֹא פְּסָל⁵⁹. מִנְחַת חַנוּךְ וְהִקְרַבְתִּין - מוֹסִיף לְכָל אֶחָת מֵהֶן שְׂמֵן⁶⁰, כְּמֹו שְׂיִתְבָּאֵר⁶¹.

(54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. (55) דעת רבינו, כי אינו לוקה אלא על ההקרבה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקה. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא-תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא-תעשה קב-קג, וקה. (56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו-תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) – שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהמחמץ מנחה פסולה אינו לוקה (להלן ה"ח). ועי' משנה-למלך. (57) משנה, שם. (58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם. (59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה-לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבנו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יכלול הסולת או הקמח בשמן". ואף-על-פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" – למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל-כרחו שהמכוון לפטרו גם מלאו, והוא-הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). (60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ז) – באלו שתי המנחות מוסיף עליהן אחר-כך עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורכת". (61) להלן פ"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. פֶּלֶא הַמִּנְחוֹת⁶² הַקְּרִבּוֹת לְגְבֵי הַמִּזְבֵּחַ⁶³ נִקְמָצוֹת⁶⁴, וּמִקְטִירֵי הַקֶּמֶץ פְּלוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ⁶⁵, וְהַשְּׂאֵר נֶאֱכָל לְכֹהֲנִים⁶⁶; חוּץ מִמִּנְחַת זִכְרֵי פְּהֶנֶת⁶⁷, שְׂאִינָה נִקְמָצָת, אֶלֶא מִקְטִירֵין אוֹתָהּ פְּלֶה⁶⁸, שְׂנֶאֱמַר: וְכָל מִנְחַת פְּהֶן וְגוֹמְרֵי⁶⁹. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁמִּנְחַת חַנוּךְ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז מנחם-אב - ספר עבודה - הל' מעשה הקרבנות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב"ירושלמי" יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.

יד. כל המנחות⁹² הקרבנות לגבי המזבח - מצה⁹³. וכן שירי המנחות שאוכלין הפהנים, אף על פי שהן מתרין לאכלן בכל מאכל⁹⁴ ובדבש⁹⁵ - אין אוכלין אותן חמץ; שנאמר: לא תאפה חמץ חלקם - אפלו חלקם לא יחמיצו⁹⁶. ואם החמיץ שיריה - לוקה⁹⁷. והחמיץ אחר החמיץ⁹⁸ - חיב⁹⁹. ולוקין על כל עשייה ועשייה שבה¹⁰⁰.

92) מנחות נב, ב - במשנה. 93) כלומר, המנחות הקריבות על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתורה, ראה במשנה 95. משנה, זכחים סג, א. וראה למעלה פ"י ה". 94) סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל שיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתתים למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו). 96) מימרא של ריש לקיש, סוטה 95, ומנחות נה, א. ועוד. 97) מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא-תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם ו, י) "לא תאפה חמץ חלקם" - אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא-תעשה ככד. 98) כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. 99) מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן ה"ח. 100) מנחות נה, א - במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן ה"ו.

טו. פיצד?¹⁰¹ לְשֵׁה חֲמִץ¹⁰², או עֲרֵכָה חֲמִץ¹⁰³, או קִטְפָה חֲמִץ¹⁰⁴, או אֶפְאָה חֲמִץ - לוקה. שנאמר: לא תעשה חמץ, ונאמר: לא תאפה חמץ - לחיב על כל מעשה יחידי שבה¹⁰⁵. עשה חמץ מתחלה ועד סוף - לוקה על כל מעשה מהן¹⁰⁶.

101) כלומר, על איזו עשייה ועשייה חייב. 102) שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". 103) "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידיים" (רבינו, שם). 104) שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. 105) בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד-לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא

מתפזרין על בית הדשן⁸⁴. הקמיצה בכל מקום בעזרה⁸⁵. ואם קמץ בהיכל - פשרה⁸⁶.

79) משנה וברייתא, סוטה כג, א. 80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. 81) בכת"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה ב'קריית ספר'. 82) למזבח. 83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). 84) כרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון (שם כג). וראה למעלה ה"א מחלוקת רש"י ו'תוספות' בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד-טו). 85) ואינה טעונה צפון (משנה, זכחים סג). 86) מימרא של רבי אלעזר, בזכחים שם, ומנחות ח, א.

יג. מקדישין מנחה בכלי⁸⁷ שעל גבי קרקע⁸⁸, וקומצין מפלי שעל גבי קרקע⁸⁹; ואין מקדישין הקמץ בכלי שעל גבי קרקע⁹⁰. ומאימתי יתרו השוירים באכילה? משיצית האור ב'רב הקמץ'⁹¹.

87) ראה להלן פ"ג ה"ב, כי מקדישין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישוה בפה - קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה, ואם נטמאת - נפדית, קדושה בכלי - קידושה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון, ראה רש"י סוטה יד, ב. 88) כלומר, אפילו ע"ג קרקע, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדישין מנחה בכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, וביזכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי הקרקע, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). 89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקמוץ בכלי שעל גבי קרקע וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי קרקע, וביזכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, וביזכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' - רש"י, שם). 90) ראה להלן פ"ג ה"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי שעל גב קרקע, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על-ידי כהן ולא על גבי קרקע, אף קידוש הקומץ בכלי על-ידי כהן, ולא בכלי שעל גבי קרקע. 91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- **אֵינוֹ לֹקֵה; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ, וּכְכַר קֶרֶבָה זֶה וְהִיא פְּשָׁרָה¹¹⁹.**

(113) ברייתא, מנחות נז, א. (114) ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. (115) הראויה להקרבה. (116) שאינה ראויה להקרבה. ואף-על-פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה ה"ד) - גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה הט"ו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). (117) לעזרה. (118) על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמץ לה לא מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ. או דילמא כיון דחימצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמץ לה, מיחייב עלה משום מחמץ אחר מחמץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. (119) במנחות, שם: "בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף-משנה).

יט. **הַמְחַמֵּץ לֶחֶם הַפְּנִים - לֹקֵה¹²⁰; שְׁנֵאָמַר: כָּל הַמְנַחֵה¹²¹. אֲבָל מְנַחַת נְסָכִים - אֵין בָּהּ מַלְקוּת; שְׂאֵם גְּבֻלָּה בְּמִים - הָרִי נִפְסָלָה קִדְּם שְׁתַּחֲמִיץ¹²², וְאֵם גְּבֻלָּה בְּיַיִן¹²³ שֶׁל נְסָכִים - מִי פְּרוּת הֵן וְאֵין מְחַמְצִין¹²⁴.**

(120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נז, א. (121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. (122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפטור (למעלה ה"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים - כשירה". (123) בדפוס רומי וויניציאה: "בשמץ". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות-ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק או"ח סי' כב. (124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

כ. **הַחֲשִׁים שֶׁל מְנַחֹת¹²⁵ אֵין לֹתְתִין אוֹתָן¹²⁶, שְׂמָא יִחְמִיצוּ; שְׁהָרִי בַחוּץ לֹתְתִין אוֹתָן, וְאֵין הַכֹּל זְרִיזִין לְשִׁמְרָן¹²⁷. אֲבָל מְנַחַת הָעֶמֶר, הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צְבוּר - לֹתְתִין אוֹתָהּ; שְׁהָרִי הַצְּבוּר זְרִיזִין הֵן וּמְשִׁמְרִין אוֹתָהּ¹²⁸.**

(125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. (126) "ליתיה היא לשורן במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקייה" (רש"י, שם). (127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "וכולן רשאיין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". (128) שם בגמרא: "ומאי שנא מנחת העומר, דתניא מנחת

מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו - רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". (106) תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום כל תלוש וכל תירק (תערך, כצ"ל - 'מנחת ביכורים') וכל תקטוף וכל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

טז. **הַנִּיחַ שְׂאוֹר עַל גְּבֵי הָעֵסָה וְהִלֵּךְ וַיֵּשֶׁב לוֹ וְנִתְחַמְצָה מְאִילָהּ - לֹקֵה¹⁰⁷; שְׁתַּנְחַת הַשְּׂאוֹר הוּא הַמְעַשָּׂה¹⁰⁸.**

(107) מנחות נז, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה חייב עליה וכו' כמעשה צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). (108) כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל-ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

יז. **תָּבַל הַשְּׂרִיּוֹם¹⁰⁹ בְּקֶצֶח¹¹⁰ אוּ בְשִׁמְשָׁמִין אוּ בְּכָל מִינֵי תְּבָלִין וְשִׁמְנִים - פְּשָׁרָה. מְצָה¹¹¹ הִיא, אֶלָּא שְׁנִקְרָאת מְצָה מִתְּבָלָת¹¹².**

(109) מנחות כג, ב - בברייתא: "תיבלה בקצה או בשומשומין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת", וכן בתוספתא (זבחים פ"י): "וכולן רשאין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף-משנה). ואף-על-פי ששם מדובר בשעת הקמיצה - סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר-כך). (110) "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). (111) כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשומין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישה אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. (112) כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב ה'מגיד משנה' פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתובלת.

יח. **הַמְחַמֵּץ¹¹³ מְנַחַה פְּסוּלָה¹¹⁴ - פְּטוּר; שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לֵי לֹא תַעֲשֶׂה חֶמֶץ - הַפְּשָׁרָה לְהֵשֵׁם¹¹⁵, לֹא הַפְּסוּלָה¹¹⁶. הַמְצָה כְּשֶׁהִיא פְּשָׁרָה וַיֵּצֵאת לַחוּץ¹¹⁷, וְחָזַר וְחִמְצָה אַחַר שֶׁנִּפְסָלָה בְּצִיאָתָהּ - אֵינוֹ לֹקֵה¹¹⁸. הַמְצָה בְּרֵאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. מְצִיַּת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת פֶּל מִנְחָה כְּמִצְוַת הָאֲמֹרָה בַתּוֹרָה.²

(2) שנאמר (ויקרא ב, א-ז) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו' ואם מנחה על המחבת קרבנך וגו' ואם מנחת מרחשת", ואמר להשלמת המעשה (שם ו, ז) "וזאת תורת המנחה".

ב. וכיצד עֲשֵׂית חֲבֹתֵי פֶהָן גְּדוֹלָה? מִבֵּיא עֲשָׂרוֹן שְׁלֹם³ וּמִקְדִּישׁוֹ⁴, וְחֻצְוָהוּ בְּחֻצֵי עֲשָׂרוֹן שְׁבַמְקֻדְשׁ; שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא קְרֵבָה חֻצֵּיין - אֵינָה מִתְקַדֶּשֶׁת לְחֻצֵּיין.⁵ וּמִבֵּיא עֲמָה שְׁלֹשֶׁת לָגִין שְׂמֹן. שְׂנֹאֲמַר: בְּשֶׁמֶן תַּעֲשֶׂה - לְהוֹסִיף לָהּ שְׂמֹן כְּנֹסְפֵי הַכֶּבֶשׂ. וּבִלְלֵל הַסֶּלֶת בְּשֶׁמֶן, וְחֻלְטָהוּ⁶ בְּרוֹתְחִין⁷, וְלֹשׁ מִפֶּל חֻצֵי עֲשָׂרוֹן שֶׁשׁ חֲלוֹת. נִמְצָאוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חֲלוֹת.⁸

(3) של סולת. (4) על ידי נתינת הסולת לתוך מדת העשרון שבמקדש. (5) משנה שם נ: ובגמרא שם: "אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית ומקריב, חצי עשרון מביתו ערבית ומקריב, תלמוד לומר (שם, יג) מחציתה בבקר ומחציתה בערב, מחצה משלם (=מעשרון שלם שנאמר שם עשירית האיפה סלת מנחה) הוא מקריב, הא כיצד מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר, ומחצה בין הערביים". (6) "כשנותנין וכו' הרוותחים על הקמח קורין אותו חליטה". (7) "תעשה מרבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה". ובפירוש המשנה למנחות פרק ט משנה ג כתב רבינו על דברי הספרא הנ"ל: "והעניין הזה הוא שיהא כל שמן שעושים עימה רותח. אבל מדברי רבינו כאן ולמעלה פרק ט הלכה יט נראה כי חליטה היא במים רותחים וכן פירש הראב"ד בספרא שם. (8) משנה מנחות עו. "כל המנחות באות עשר עשר, חוץ מלחם הפנים וחביתיה כהן גדול שהם באות שתיים עשרה". ובגמרא שם נלמדו חביתיה כהן גדול בגזירה שווה "חוקה - חוקה" מלחם הפנים: נאמר בחביתין (ויקרא ו, טו) "חק עולם לה'" ונאמר בלחם הפנים (שם כד, ט) "מאשי ה' חק עולם" מה בלחם הפנים שתיים עשרה חלות, שנאמר (שם, ה) "ואפית אותה שתיים עשרה חלות", אף חביתיה כהן גדול שתיים עשרה חלות.

ג. וְאַחַת אַחַת הֵיוּ נֶעְשׂוֹת. וְכִיצַד עוֹשֶׂה? מִחֶלֶק הַשְּׁלֹשָׁה לָגִין בְּרִבְעִיעֵת שְׁבַמְקֻדְשׁ, רִבְעִיעֵת לְכָל חֶלֶה, וְאוֹפָה הַחֶלֶה מְעֻט וְאַחַר כֵּן קוֹלָהוּ⁹ אוֹתָהּ עַל הַמִּחְבֹּת¹⁰ בְּשֶׂאֵר רִבְעִיעֵת הַשְּׂמֹן שְׁלֵה. וְאֵינוּ מִבְּשֻׁלָה הַרְבֵּה¹¹, שְׂנֹאֲמַר: תְּפִינִי - בֵּין בְּשֻׁל וְנָא.

(9) מטגן בשמן. (10) שהרי נאמר בהם (שם ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה", הרי שצריכים טיגון בשמן, וגם נאמר (שם) "תופיני", הרי שצריך גם אפייה בתנור. (11) כלומר, אינו אופה אותה הרבה, "כיוון שצריך לטגנה אחר כך במחבת".

ד. וְאַחַר כֵּן חוֹלֵק פֶּל חֶלֶה וְחֶלֶה לְשָׁנִים בְּאֲמֹד¹², כְּדֵי שְׂיִקְרִיב הַחֻצֵי בְּבִקְר וְהַחֻצֵי בְּעָרֵב. וְלוֹקֵחַ הַחֻצִּים וְכוּפֵל פֶּל אֶחָד מֵהֶן לְשָׁנִים

העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על-פי בית-דין וכו' ולתיתה הכל בבית-דין ובוזיזין הוא".

כא. פֶּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱמָרוֹת נְלוּשׁוֹת בְּפוֹשְׂרִין¹²⁹, וּמִשְׂמֵרִין שְׁלֵא יִחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישְׁתָּן וְאִפְתָּתָן בְּפָנִים בְּעֻזָּה¹³⁰, אֲנָשֵׁי פָּנִים זְרִיזִין הֵן.

(129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" (תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). (130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם הי"א), הוואיל ולישתן ואפיתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמיץ.

כב. וּבִמְקוֹם שְׂמֵבְשֻׁלִין קִדְשֵׁי קִדְשִׁים, שֶׁם אוֹפִין אֶת הַמִּנְחוֹת; שְׂנֹאֲמַר: זֶה הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְשְׁלוּ שֶׁם הַפְּהִינִים אֶת הָאֲשֵׁם וְאֶת הַחֻצָּאִת, אֲשֶׁר יֵאָפוּ אֶת הַמִּנְחָה וְגוֹמְרֵי.¹³¹

(131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

כג. פֶּל הַמִּנְחוֹת¹³² - טְחִינְתָּן וְהִרְקָדְתָּן בַּחוּץ, וְלִישְׁתָּן וְעִרְכָתָּן וְאִפְתָּתָּן בְּפָנִים¹³³, וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן פְּשָׁרִים בְּזֵר, עַד שֶׁיִּבְאוּ לְבֵית הַקְּמִיצָה¹³⁴. וּמִחְבֹּת וּמִרְחֻשֵׁת הֵיוּ בְּעֻזָּה, וּשְׁתִּיהֶם מִפְּלֵי הַשֶּׁרֶת וּמִקְדָּשֵׁין¹³⁵. וְתַנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל מִתְּכַת הִיא¹³⁶.

(132) בדפוס רומי וויניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם-כן אין כאן "כל המנחות" (כסף-משנה). (133) בעזרה, תוספתא מנחות פי"א. והרקדה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). (134) תוספתא שם. וכן הוא מנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. (135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם-כן מחבת ומרחשת הנזכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין (קריית ספר). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. (136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צה:): לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

(1) מבאר בו מצות עשיית המנחות, וכיצד הן נעשות, ומעשה הקמיצה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופותת, עד שתמצא כל פתיחה כפולה לשנים¹³. ומקריב החציון עם חצי קמץ לבונה בבקר¹⁴, והחצי הנשאר עם חצי קמץ לבונה - בערב. ואם היתה מנחת חנוך¹⁵ - אינו חוצה, אלא מקריבה פלה פאה עם קמץ לבונה¹⁶. ושתייהן כליל לאשים.

ו. מנחת המזבח והמרחשת פיצד? נותן השמן בכלי ונותן עליו הסלת, ונותן על הסלת שמן אחר ובולל הסלת, ואחר כך לשה בפושרין²⁶ ואופה אותה במחבת או במרחשת כמו שגדר²⁷, ופותת אותה פתים²⁸ ונותנה בכלי שרת²⁹, ויוצק עליה שאר השמן³⁰, ונותן לבונה³¹.

12) כלומר, ביד ולא בכלי. וכן הוא במנחות פז: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי, וכי טורטני (=משקולת) יכניס (=בעזרה), ויכניס, כיוון דבקלה כתבי (והשיבו לחמכם במשקל" - שם כו, כו), לאו אורח ארעא". 13) במנחות עה: במשנה: "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה" ובגמרא שם: "אמר רבה אינו מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשניים". 14) כדעת חכמים במנחות נב. שמפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערביים. 15) ראה למעלה פרק י"ב הלכה ד כי כל כהן, כשיכנס לעבודה בתחילה, מקריב מנחת חינוך. 16) כן הוא בספרא (פרשת צו פרק ד הלכה ו): "מה אהרן מביא חצאים אף בניו יהיו מביאים חצאים, תלמוד לומר וזה" (משנה למלך).

26) משנה שם נה. "כל המנחות נלושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו". 27) אם מרחשת - מרחשת, ואם מחבת - מחבת. 28) משנה שם עה. "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיחה". שנאמר במחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא", ואמרו שם בברייתא "לרבות כל המנחות לפתיחה", אפילו מאפה תנור. 29) לכאורה נראה שעד כאן לא היה בכלי שרת, אבל צריך עיון, הרי מחבת ומרחשת הן כלי שרת. 30) שכן נאמר (שם) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן". וראה מנחות עה. שלדעת כולם, יוצק אחר פתיחה. 31) משנה מנחות גט. "ואלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסולת והמחבת והמרחשת", משום שנאמר (שם ב, א) במנחת סולת, "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ודרשו בגמרא שם "נפש" לרבות כל מנחת יחיד שטעונה לבונה, וכשם שבמנחת סולת נותן הלבונה אחר יצקת השמן, כן במחבת ומרחשת.

ז. מה בין מחבת למרחשת? מרחשת יש לה שפה³², והפצק שאופין אותו עליה רך, שהרי יש לה שפה ואינו יוצא. ומחבת אין לה שפה, והפצק שאופין אותו בה קשה, פדי שלא יצא מפה ומפאן.

ה. מנחת הסלת פיצד היתה נעשית? מביא עשרון סלת¹⁷, או פמה עשרונות¹⁸, או כפי גדר¹⁹, ושמן הראוי לה²⁰. ומודד בעשרון של מקדש²¹. ונותן שמן בכלי, ואחר כך נותן עליו את הסלת²², ואחר כך נותן שמן אחר על הסלת ובולל הסלת בו²³, ואחר כך נותנה בכלי שרת וצק לתוכה שמן²⁴. ושמן שנתן תחלה עם השמן הבלול עם שמן שיצק - הפל לג לעשרון. ונותן עליה לבונה²⁵.

32) סביב. וכדברי ר' חנינא (במשנה במנחות גט.) "מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין, מחבת צפה ומעשיה קשין". כלומר, "מרחשת כלי עמוק שיש לו שפה והעיסה שמבשלים בה רך וניגר מאד, הוא עניין מה שאמר ומעשיה רכין, ומחבת כלי שאין לו שפה ולפיכך תהיה העיסה קשה כדי שלא תגר, וזה העניין שאמר מעשיה קשין".

17) "כל המנחות הקרירות לגבי המזבח אין כל אחד מהן פחותה מעשרון". 18) כגון במנחת נסכים, שמביא על הכבש שלושה עשרונים ועליהם שלושה לוגים שמן. 19) כי "חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה (ומנחת סולת אחת מהן), יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה אפילו אלף עשרון". 20) דהיינו לוג שמן לכל עשרון. 21) מנחות פז. במשנה: "שתי מדות של יבש היו במקדש, עשרון וחצי עשרון וכו', עשרון מה היה משמש שבו היה מודד לכל המנחות". 22) משנה במנחות עד: "כל המנחות הנעשות בכלי (=כגון מחבת ומרחשת - רש"י ורבינו בפירוש המשנה שם) טעונות שלשה (ה) מתנות שמן, יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן". 23) שם עה. בברייתא: "כיצד עושה (המדובר בכל המנחות - רש"י) נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותנה (לסולת) ונותן שמן עליה ובוללה וכו'". 24) שם בברייתא: "נותן שמן כו' ונותן שמן עליה ובוללה וכו' ונותן עליה שמן וכו'". וממה שאמרו בסוטה יד: "ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונה", נראה שקודם היציקה נותן אותה בכלי שרת. 25) שנאמר (ויקרא ב, א) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה". והיינו קומץ לבונה.

ח. מנחת מאפה תנור פיצד? אם חלות היא³³ - בולל³⁴ הסלת בשמן, ולש בפושרין ואופה, ופותת³⁵ ונותן בכלי שרת, ונותן עליה לבונה. ואין בה יציקת שמן³⁶, שנאמר: חלות מצת בלולת בשמן³⁷. ואם ריקקין היא - לש את הסלת בפושרין³⁸ ומושת את הריקקין בשמן, שנאמר: וריקקי מצות משחים בשמן. ונראה לי, שאחר אפיה מושח אותם³⁹.

33) שכן נאמר (שם, ד) "וכי תקריב וגו' מאפה תנור וגו' חלות מצות וגו' וריקקי מצות וגו'". 34) ראה מנחות עד: במשנה: "החלות טעונות בלילה וריקקין משיחה". ושם עה. "חלות בלולת ואין ריקקין בלולין, ריקקין משוחין ואין חלות משוחות". 35) שם עה. במשנה: "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיחה", שנאמר במנחת מחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן, מנחה היא", ואמרו בברייתא שם "לרבות כל המנחות לפתיחה", אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המנחה לקרן דרומית מערבית. (53) במשנה שם: "לא יצק לא כלל ולא פתח ולא מלח ולא הניף לא הגיש וכו' ולא משחן כשרה" ורבינו השמיט "לא יצק" משום שאמרו שם בגמרא, שאין הכוונה שלא יצק כלל, שאם כן - פסול, אלא "לא יצק כהן אלא זר".

יב. סדר הבאת המנחה פי' צד? מביא אדם סלת מתוך ביתו בקלות של פסוף או של זהב או של שאר מיני מתכות, כלי שהוא ראוי לכלי שרת⁵⁴. ואם היתה מנחת הסלת⁵⁵ - נותנה לכלי שרת⁵⁶ ומקדשה בכלי שרת⁵⁷. ואם היתה מן המנחות הנאפות - אופה אותה שם במקדש, ופותת כמו שבארנו, ונותן הפתיתין לכלי שרת. ונותן עליה שמנה ולבונה ומוליכה אצל פהין⁵⁸. והפיה מוליכה אצל המזבח⁵⁹ ומגישה בקרן דרומית מערבית כנגד קדה של קרן ודי. ומסלק את כל לבונה לצד אחד⁶⁰, וקומץ ממקום שנתרבה שמנה; שגאמר: מסלתה ומשמנה. ונותן הקמץ לכלי שרת ומקדשו בכלי שרת⁶¹. וקמץ שחלקו בשני פלים - אינו קדוש⁶², וחוזר ומקדש⁶³. ומלקט את כל לבונה ונותנה על הקמץ שבפלי ומעלהו על המזבח ומולחו⁶⁴, ונותנו על גבי האשים מכלי שרת⁶⁵. ואם מנחת פהנים היא - אינו קומץ⁶⁶, אלא נותן מלח על פלה⁶⁷ ומשליף הכל על גבי האשים.

(54) בגמרא סוטה שם אמרו: "בקלות של כסף ובקלות של זהב וכו', בכלים הראויין לכלי שרת וכו' דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל" וכן פסק רבינו למעלה (פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה יח): "וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת לבד ואם עשאן של עצים או של עצם או אבן או של זכוכית פסולין". (55) למעט מאפה תנור. (56) והיינו לאחר הבלילה, לפני היציקה. (57) היינו, שמכווין לקדשה, לפי שאין כלי שרת מקדשין, אלא מדעת. (58) "דכתיב (ויקרא ב, ב) "והביאה אל בני אהרן וגו'". (59) דכתיב (שם, ח) והגישה אל המזבח". (60) ובגמרא שם: "כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול". (61) בגמרא שם: "למה לי, הא קדשה חדא זימנא - דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". (62) במנחות ז: "איתמר קומץ שחלקו בשני כלים רב נחמן אמר אינו קדוש ורבא אמר קדוש, הדר ביה רבא מההיא (=רבא חזר בו מדעתו, והסכים לדעת רב נחמן, שאינו קדוש)". (63) כלומר, על ידי עירובן ונתינתן בכלי אחד (משנה למלך). [ואין זה דומה ל"נושף הדם מצוואר הבהמה ואספו", שפסול - שכיוון שנתנו לכלי שרת, אף על פי שנתנו לחצאין, אינו נפסל, והוא הדין לדם שנתקבל בשני כלים בזה פחות משיעור הזאה ובה פחות משיעור הזאה, שגם כן חוזר ומערב כולו בכלי אחד, וכשר. ומקור דברי רבינו ממה שאמרו קומץ שחלקו בשני כלים - אינו קדוש (וכן הלשון גבי דם) ולא

מאפה תנור. (36) שנתמעטה מנחת מאפה מיציקת שמן. (37) לפיכך צריכה בלילה. (38) כלומר, בזה מתחיל עשיית המנחה, כי אין בה בלילה. (39) כן נראה ממה שאמר רבי (שם עה). חלות בוללן אחר האפייה, ואם כן הוא הדין לרקיקין, שלדברי הכל "רקיקים מושחן" - שמושחן אחר האפייה.

ט. וכיצד מושחן? מביא לג שמן לכל עשרון ומושחן וחוזר ומושחן עד שיקלה כל השמן שפבלג.

י. כל ארבע מנחות אלו האפויות⁴⁰, פשאופין אותן - אופין כל עשרון עשר חלות⁴¹. ואם רבה פחלות או חסר - פשרה⁴². וכיצד פותתין אותן? כופל החלה לשנים, והשנים לארבעה, ומבדיל⁴⁴. ואם היתה המנחה של זכרי פנה⁴⁵ - אינו מבדיל ופותת⁴⁶. וכלן⁴⁷ פתיתין פזיתים⁴⁸. ואם הגדיל הפתיתין או הקטין אותן - פשרים⁴⁹.

(40) מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, ומאפה תנור ורקיקין. אבל מנחת סולת לא הייתה נאפית לפני שמחלקים אותה לכהנים, ואין לה צורך בעשר חלות. (41) ובגמרא שם למדו כן מלחמי תודה "מה לחמי תודה עשר (=לכל מין עשר), אף כאן עשר". (42) וכן הדין נותן שהרי תודה עצמה שממנה למדו לכל המנחות - לא נאמר בה ארבעים חלות אלא למצוה. (43) לארבע מנחות הללו, אבל מנחת סולת אין בה פתיחה, שאין פתיחה אלא לפני קמיצה, וזו נקמצה בעודה סולת. (44) כלומר, מקפל את החלה לארבע, ומבדיל (=מנתק) את כל ארבעת החלקים אחד מן השני. (45) שאינה נקמצת, אלא כולה כליל על המזבח. אבל מנחת נקבות מן הכהנים, שנאכלת ונקמצת, דינן כדין מנחת ישראל. ולעניין מנחת חבית כהן גדול. (46) כלומר, פותת (=כופל לארבע), אבל אינו מבדיל את הפתיתים אחד מן השני, וכן הוא במשנה שם: "מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושניים לארבעה ואינו מבדיל", משום דלא בעי קמיצה. (47) אף אלו שפותתן ומבדיל. (48) משנה שם: "יכולן פותתן כזיתים" ופירש רבינו שם: "אמר רחמנא פתות אותה פתים, ואמרו [בגמרא] אותה פתים ולא פתיחה פתיתין, רוצה לומר שאינו מפליג בפתיחה, רק לא יהו פחות מכזית". (49) משנה במנחות יח. "לא יצק וכו' ולא פתח וכו' או שפתתן פתים מרובות וכו' כשרה", ובגמרא (שם יח): "מאי פתין מרובות, שריבה בפתיחתין (=באופן שכל פתיחה ופתיחה פחותה משיעור כזית), ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש (=שמיעט בפתיחתין, באופן שכל פתיחה ופתיחה הייתה גדולה יותר משיעור כזית)".

יא. לא פלל⁵⁰, לא פתת⁵¹, לא הגיש⁵², לא משח את הרקיקין - פשרה⁵³; לא נאמרו כל הדברים האלו אלא למצוה, שפך היא מצוה.

(50) את הסולת עם השמן. (51) מדברי רבינו נראה שאפילו לא פתח כלל כשר. ומה שכתב רש"י שם "לא פתח אלא כדי קמיצה" היינו שבקמיצתו פתח שיעור קומץ. (52) את

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

1) יבאר בו שמתנדב אדם ומביא עולה או שלמים או אחת מחמשה מיני מנחות הבאות בנדבה.

א. מִתְנַדֵּב אָדָם וְנֹדֵד עוֹלָה וְשְׁלָמִים² וְכֹל מִין שְׂרִיזָה מִחֻמְשָׁה מִיְּמֵי מְנַחֲת הַפָּאִין בְּנֹדֵד וְנֹדֵדָה³. וּמִתְנַדֵּב אוֹ נֹדֵד מְנַחָה מִמְנַחַת נְסֻכִים⁴ לְבִדְהָ⁵ מֵאֵי זֶה מִין מְשֻׁלָּשָׁה מִיְּמֵי מְנַחֲת נְסֻכִים⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹי⁷. וּמִתְנַדֵּב אוֹ נֹדֵד יֵינן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ⁸, אוֹ לְבוֹנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה⁹, אוֹ שְׁמֹן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ¹⁰, אוֹ עֲצִים לְמַעֲרָכָה¹¹, מְפָנֵי שְׁהוֹן כְּקֹרְבָן¹², שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִקְרָבֶן הָעֲצִים¹³.

2) שנאמר (ויקרא א, ב"ג) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו' אם עולה קרבנו וגו'", והמדובר בקרבן נדבה (ספרא שם פרשה ב הלכה ד, ורש"י שם). 3) כגון מנחת הסולת, מנחת המחבת, מנחת המחרשת, מנחת מאפה תנור, חלות ומנחת מאפה תנור וריקין, ראה למעלה פ"ב הלכה ד. 4) ראה למעלה פ"ב הלכה א, כי היין והסולת שמביאים עם הקרבן, הם הנקראים "נסכים", והסולת לבדה נקראת "מנחת נסכים". 5) כלומר, אפשר לנדב או לנדב מנחת נסכים אפילו בלי קרבן, וראה בזבחים פד. ומנחות קד: קו. דברי רבא. 6) נסכי כבש, נסכי איל ונסכי פר. 7) למעלה שם הלכה ד. 8) משנה מנחות קד: תוספתא מנחות פ"ב, וספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ח הלכה ה. וראה בזבחים צא: כיצד היה מקריב את היין בפני עצמו, וראה גם להלן פט"ז הלכה יד, ופי"ז ה"ב. 9) מנחות קו: וספרא שם הלכה ד. וראה להלן פט"ז שם. 10) כרבי טרפון במשנה שם קד: ובספרא שם הלכה ז. ולא כרבי עקיבא, משום שסתם משנה (שם קז). כר' טרפון: "הרי עלי שמן, לא יפחות מלוג. רבי אומר, שלשה לוגין". ומחלוקת ואחר-כך סתם, הלכה כסתם (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). ועוד, כי גם רבי הנ"ל סובר כמותו (כסף-משנה). וראה להלן פט"ז שם. 11) שם כ: קו: וספרא שם. וראה למעלה פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכות ט"י, ובפ"ח שם הלכה ז. 12) מנחות וספרא שם. 13) במנחות שם, מובא הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" (נחמיה י, לה).

ב. שְׁנַיִם¹⁴ מִתְנַדְּבִין אוֹ נֹדְרִין קֹרְבָן אֶחָד עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אֶפְלוּ פְרִידָה¹⁵ אַחַת שֶׁל תּוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה מְבִיאִין אוֹתָהּ בְּשִׁתְּפוּת¹⁶. אָבֵל הַמְנַחָה אֵינָה בָּאָה בְּשִׁתְּפוּת¹⁷. וְדָרְרִים אֵלֶּי הֵן דְּבָרֵי קִבְלָה¹⁸.

14) מנחות שם. 15) יחידה. 16) ראה למעלה פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 17) מנחות קד: וספרא שם פרק י הלכות ג' ו. שנאמר במנחה (שם ב, א) "סולת יהיה קרבנו", היחיד מביא מנחת נדבה, ואין השותפים מביאין מנחת נדבה. ולא הזכיר רבינו אם שנים מביאים יין

אמרו: הרי זה פסול. 64) שנאמר (שם ב, יג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (סוטה שם). וראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג: "בשלושה מקומות היו נותנין המלח, בלשכת המלח וכו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'". 65) בגמרא (שם טו.) "ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה? אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו". 66) "חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה, שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה". 67) ראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג ש"בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות (=מנחת כהנים. ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים - מנחות כא:)"

יג. פִּיצֵד קוֹמְצִין מְנַחֲת הַנְּקַמְצוֹת? פֶּדְרָה שְׁקוֹמֵץ כָּל הָאָדָם⁶⁸: פּוֹשֵׁט אֲצַבְעוֹתָיו עַל פֶּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ⁶⁹. קֹמֵץ בְּרָאשֵׁי אֲצַבְעוֹתָיו⁷⁰ אוֹ מִן הַצְּדִדִין⁷¹ - לֹא יִקְטֵיר, וְאִם הִקְטִיר - הִרְצָה⁷². וְאִם הוֹסִיף בְּקִמֵן, כְּגוֹן שֶׁהִרְחִיק אֲצַבְעוֹתָיו וְקֹמֵץ - הִרִי זֶה פְּסוּל⁷³.

68) מנחות יא. "אמר רב פפא פשיטא לי מלוא קומצו, כדקמצי אינשי". 69) שם במשנה. ופס ידו פירושו כף ידו. ו"כך היא עבודת הקמיצה: קודם שיתחב אצבעותיו בקמח, כופף ופושט אצבעותיו על פס ידו, ומניח ריווח בין האצבעות לפס היד, ומכניס צד פסת ידו בקמח, ועל ידי זה הקמח נדחק ונכנס לתוך הרווח שבין האצבעות הכפופים לפס היד, ומוציא ידו מהקמח". 70) "שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי הקמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו". 71) "שנתן גב ידו על הקמח והוליך ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו (=דרך אצבעותיו). לשון אחר: מן הצדדין מצידי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי". 72) במנחות וביומא שם הן בעיות של רב פפא, ונשארו כולן ב"תיקון". ולפיכך פסק רבינו שלכתחילה לא יקטיר, ובדיעבד הורצה. 73) משנה במנחות ו. "הקומץ היתר והחסר, פסול, ואיזהו היתר שקמצו מבורץ", ומבורץ הוא גדוש. ולמדו כן ממה שנאמר "מלא קומצו" (ויקרא ב, כ) יכול מבורץ, תלמוד לומר (שם ו, ח) בקומצו, "שאינ לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ".

יד. אֵין קֹמֵץ פְּחוֹת מִפְּשָׁנֵי זֵיתִים. וּמִקְצַת הַקֹּמֵץ מְעַכֵּב אֶת כָּלוּ⁷⁴. וְהַקֹּמֵץ וְהַלְבוֹנָה מְעַכְבִּין זֶה אֶת זֶה. הַסּוֹלֶת וְהַשְּׁמֶן מְעַכְבִּין זֶה אֶת זֶה, וּמִקְצַת הַשְּׁמֶן מְעַכֵּב אֶת כָּלוּ⁷⁵. אֵין פְּחוֹת מֵלֶג לְעֶשְׂרוֹן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹי.

74) משנה שם כז. "הקומץ מיעוטו מעכב את רובו", "שאם חיסר כל שהוא פסול" (רש"י) ובגמרא שם: "מאי טעמא, אמר קרא (שם ב, ב) מלא קומצו". 75) שם במשנה: "השמן מיעוטו מעכב את רובו". ובגמרא שם: "אמר קרא (שם ב, ב) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עלי. אבל אמר שור זה עולה, כיון דאמר זה ומת - אינו חייב באחריות, עלי להביא קאמר". כלומר, אם אמר "דמי שור זה עלי", אנו אומרים כי הכוונה במה שאמר "עלי" לקבלת אחריות אם נאבד או מת, אבל אם לא אמר "דמי" אלא "שור זה עלי", כוונתו במה שאמר "עלי", להתחייב להביא שור "זה", אבל לא להתחייב באחריות אם נאבד או מת. (29) מנחות קט. ואף שאמר "עלי" אינו חייב באחריות, כיון שפירש שכוונתו שלא יתחייב באחריותה.

ז. **כָּבֵד בְּאַרְנוֹתָי**³⁰, שְׁהָעוֹשֶׂה בֵּית חוּץ לְמִקְדָּשׁ לְהַקְרִיב בּוֹ קִרְבָּנוֹת³¹ - אֵינּוּ כְּבִית עֲבוּדָה זָרָה. וְהָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי עוֹלָה³² שְׁאִקְרִיבָנָה בְּמִקְדָּשׁ³³, וְהַקְרִיבָה כְּבִית זֶה - לֹא יֵצֵא³⁴. שְׁאִקְרִיבָנָה כְּבִית זֶה³⁵, וְהַקְרִיבָה בְּמִקְדָּשׁ - יֵצֵא³⁶; וְאִם הַקְרִיבָה בְּאוֹתוֹ הַבֵּית - יֵצֵא. הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁנֶּדַר עוֹלָה עַל מִנְתָּ שְׁלֹא יִתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיֹתָה³⁷. וְעָנוּשׁ פָּרַת עַל הַעֲלִיתָהּ בַּחוּץ³⁸. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרִינִי נֹזֵר עַל מִנְתָּ שְׁאֲגַלַּח כְּבִית זֶה³⁹, אִם גִּלַּח שֵׁם - יֵצֵא⁴⁰. הֲרִי הוּא כְּמִי שֶׁנֶּדַר לְצַעַר עַצְמוֹ, וְהֲרִי צַעַר עַצְמוֹ, וְאֵינָהּ נְזִירוֹת⁴¹.

(30) למעלה פרק ט מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. (31) כגון מקדש בית חוניו, אשר באלכסנדריא של מצרים. (32) שם במשנה. (33) במשנה שם: "הרי עלי עולה, יקריבנה במקדש. ואם הקריבה בבית חוניו, לא יצא". הרי שהמדובר באומר סתם "הרי עלי עולה", אע"פ שלא פירש שיקריבה במקדש. ודברי רבינו צריכים עיון (הר המוריה). (34) משנה שם. שהרי זה כמת או נגנב, שאם אמר הרי עלי, חייב באחריותו. (35) כלומר, אמר הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו. (36) שם במשנה כדברי תנא קמא. ואף כי הקרבן הזה אינו נחשב לקרבן כלל, שהרי הוא שחוטי חוץ - אינו חייב באחריות. (37) ראה למעלה הלכה ו. והם דברי רב המנונא בגמרא שם. (38) כלומר, על שחוטי חוץ למקדש. והם דברי רב המנונא ור' יוחנן, וכן הוא בברייתא שם. (39) כלומר, ע"מ שאביא קרבנות התגלחת בבית זה. (40) שם במשנה. כלומר, אף כי קרבנות אלו אינם נחשבים כלל, אינו מחוייב להביא קרבנות תגלחת אחרות במקדש. וחייב כרת על העלאה בחוץ, כמבואר למעלה. (41) שם בגמרא. כלומר, לא התחייב בנזירות, אלא רק לצער עצמו. ואם כן, אינו חייב בקרבנות נזיר, והקרבנות שהביא - אינם קרבנות תגלחת, אלא התכוון לדורון בעלמא, שאמו: אם אפשר להביא בבית חוניו, יטרח להביא, יותר מזה לא יטרח.

ח. חֲטָאת וְאֶשֶׁם אֵינָן בְּאֵין אֶלָּא עַל חֲטָא, וְאֵינָן בְּאֵין בְּנֵדָר וּנְדָבָה⁴². הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי חֲטָאת אוֹ אֶשֶׁם, אוֹ שְׁאָמַר: הֲרִי זֶה חֲטָאת אוֹ אֶשֶׁם - לֹא אָמַר כְּלוּם⁴³. הִיָּה מְחַיֵּב חֲטָאת אוֹ אֶשֶׁם וְאָמַר: הֲרִי זֶה לְחֲטָאתִי אוֹ לְאֶשְׁמִי, אוֹ הֲרִי הַמַּעוֹת הָאֵלּוּ לְחֲטָאתִי אוֹ לְאֶשְׁמִי - דְּבָרָיו קָמִים⁴⁴.

(42) משנה חולין מא: (וראה גם זבחים ב.) שהרי נאמר בהם

או לבונה או עצים, ועיין ספרא שם הלכה ו, ובפירוש המיוחס לר"ש שם. (18) כלומר, הלכה למשה מסיני. אבל צריך עיון, כי הרי למדו כן מן הפסוק "קרבנו", ראה למעלה. ג. הַנִּיחַ מִנְחָה לְשֵׁנֵי בְּנָיו וְמֵת¹⁹ - הֲרִי אֱלוֹ מְבִיאֵין אוֹתָהּ²⁰.

(19) כלומר, הפריש מנחה ולא הספיק להקריבה עד שמת. (20) מימרא של ר' יוחנן בזבחים ה: "הניח מנחה לשני בניו ומת, קריבה ואין בו שותפות". ומה שכתב רבינו בפ"א מהלכות תמורה הלכה ה "הניח בהמה לשני בניו ומת, הרי זו קרבה ואין ממירין בה, שהרי הם בה שותפין, והשותפין אין עושין תמורה", - הכוונה שהם שותפין במקצת, ואינם שותפים לגמרי, לפי שמתכפרים בה רק מקופיא (ראה שם ו.1), ולענין הקרבה, קרבה משום דנפש מקרי (=נפש כי תקריב, ראה שם ה:): כיון שאינם שותפין לגמרי (לחם-משנה כאן).

ד. אִי זֶה הוּא נֹדֵר וְאִי זֶה הִיא נְדָבָה? הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי עוֹלָה²², אוֹ הֲרִי עָלַי שְׁלָמִים, אוֹ הֲרִי עָלַי מִנְחָה, אוֹ הֲרִי דְמִי בְּהֵמָה זֹאת²³ עָלַי עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים - זֶהוּ הַנֹּדֵר. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרִי בְּהֵמָה זֹאת אוֹ דְמִי בְּהֵמָה זֹאת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ הֲרִי הַעֲשָׂרוֹן הַזֶּה מִנְחָה - הֲרִי זֶה נְדָבָה.

(21) ראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה ב. (22) קנין פרק א משנה א. וראה גם ראש השנה ו. מגילה ח. וחולין קלט. והיינו קבלת התחייבות להביא קרבן, ולא ייחד לכך בשעת ההתחייבות בהמה זו או אחרת. (23) ראה להלן הלכה ו.

ה. מָה בֵּין נְדָרִים לְנְדָבוֹת? שְׁהַנֹּדֵר, אִם הִפְרִישׁ קִרְבָּנוֹ וְאָבַד²⁵ אוֹ נִגְנַב - חַיֵּב בְּאַחֲרֵיֹתוֹ²⁶ עַד שִׁיקְרִיב כְּמוֹ שֶׁנֶּדַר²⁷; וְהַמִּתְנַדֵּב וְאוֹמֵר 'זו', אִם מֵת אוֹ נִגְנַב - אֵינּוּ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיֹתוֹ.

(24) ראה גם בהלכות נדרים שם. (25) הוא-הדין אם מת, וכן הוא במקורות הנ"ל. וכן כתב רבינו להלן בדין הרי זו. (26) ראה קנין וראש השנה ומגילה וחולין שם. ורוצה לומר: חייב להביא אחר. (27) כלומר, עד שיקריבו על המזבח. וכל זמן שלא הקריב על המזבח, חייב באחריות, שהרי אפילו אם הקריב, אלא שהקריב שלא לשמו (בכל הקרבנות חוץ מחטאת ופסח), כשר ולא עלה לבעלים, וצריך להביא אחר, כמפורש בזבחים ב. ולהלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א (משנה-למלך). וראה בספרי פ' ראה (לדברים יב, כו).

ו. הָאוֹמֵר: דְּמִי שוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה וְדְמִי בֵּית זֶה עָלַי קִרְבָּן, וְמֵת הַשּׁוֹר וְנִפְלַל הַבֵּית - חַיֵּב לְשֵׁלֶם²⁸. אָמַר: הֲרִי עָלַי עוֹלָה עַל מִנְתָּ שְׁלֹא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרֵיֹתָהּ - אֵינּוּ חַיֵּב בְּאַחֲרֵיֹתָהּ²⁹.

(28) בערכין כ: במשנה: "שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית - חייב לשלם", ובגמרא שם, "אמר ר' חייא בר אבא, לא שנו אלא דאמר דמי שור זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כלום", "שאינ הכשרים נודרים בדרך איסור וכעס" (רבינו בפ"א מהלכות נדרים הלכה כב) "שהחסידים אינם מחייבין עצמן בנדר, מפני שלא יכינו עצמם לעבירה, והוא מה שאמר הכתוב (שם, כב) לא תאחר לשלמו" (רבינו בפירוש המשנה שם). (56) ראה למעלה הלכה ד, אי זהו נדר ואי זוהי נדבה. (57) במשנה נדרים שם: "כנדבותם (של הכשרים) - נדר בנזיר ובקרבן". כלומר, כנדבת החסידים, והחסידים גם כן אינם מתנדבים בקרבן, ואפילו נדבה, מפני שלא יתאחרו ויעברו על מה שנאמר (שם) לא תאחר לשלמו, ואמנם היו מביאין הקרבן והוא חולין עד העזרה, ושם יתנדב בו כל מה שירצה" (פירוש המשנה שם). וכל זה בנזיר וקרבן, אבל לא בשבועה, כי אין החסידים נשבעין. וראה ברש"י ורא"ש ור"ן שם, ובפ"א מהלכות נדרים הלכה כה. (58) כלומר, שמות לואי לקרבן, כגון "קונם, קונח, קונז" (פ"א מהלכות נדרים הלכה טז). (59) ראה משנה בנדרים שם.

יב. אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין.⁶⁰ פיצד? המתפונן לומר הרי עלי עולה ואמר 'שלמים', או שנתפונן לומר הרי זו עולה ואמר 'שלמים' - לא אמר כלום. נתפונן לנדר בעולה ואמר 'קרבן', לנדר בקרבן.⁶¹ ואמר 'הקדש' - דבריו קיימים;⁶² שהעולה קרבן, והתחם הקדש. וכן כל פיוצא בזה. בנדרים ונדבות אינו צריך להוציא בשפתיו כלום, אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב. פיצד? גמר בלבו שזו עולה או שיהא עולה - הרי זה חייב להביא; שנאמר: כל נדיב לב וביאה - בנדיבות לב יתחייב להביא.⁶³ וכן כל פיוצא בזה מנדר קדשים ונדבות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... אלא אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו כלום - חייב בו".

כמו שהתורה מצוה גם על דברים שבלב: לייחדו, לאהבו, ליראה אותו וכו' כך קבעה שבהמה מתקדשת על ידי מחשבתו של אדם.

(על-פי לקו"ש ח"ט עמוד 532
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(60) תרומות פ"ג משנה ח. שנאמר (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור", ונאמר (ויקרא ה, ד) "לבטא בשפתים", ונאמר (שמות לה, ה) "כל נדיב לבו" - הרי שצריך גם גמר בלב ומבטא בשפתיים (ראה פסחים סג. ושבועות כו:). וכל זה אינו אלא כשפתיו מכחישות את לבו, אבל אם אין שפתיו מכחישות את לבו, כגון שלא הוציא בשפתיו כלום, אלא רק גמר בלבו שזו עולה או שלמים - הרי הוא חייב להביא, ראה להלן בהמשך ההלכה. (61) לבדק הבית. ואף חרמי כהנים, כל זמן שהם ביד הבעלים, הם הקדש, כמו שאמרו בבכורות לב. וראה בתוספות ראש השנה ה: ד"ה ערכין (הר

ויקרא ה, א - יז) "נפש כי תחטא". וראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה י. (43) תוספתא תמורה פ"ג: "הרי זו חטאת והרי זו אשם, אף-על-פי שחייב (= כלומר, עבר עבירה שחייב בה חטאת או אשם) לא אמר כלום". כיון שלא אמר מפורש "לחטאתי", "לאשמי". וראה בחולין שם. (44) שם בתוספתא: "הרי אלו לחטאתי והרי אלו לאשמי, אם היה חייב דבריו קיימין, ואם לאו לא אמר כלום".

ט. האומר: קרבן מצרע זה או יולדת זו עלי, אם היתה אותו מצרע או היולדת עניים - מביא הנודר קרבן עניים;⁴⁵ ואם היו עשירים - מביא הנודר קרבן עשיר, אף על פי שהנודר עניים.⁴⁶

(45) משנה בערכין יז. וראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג, כי קרבנה של היולדת הוא: כבש לעולה וכן יונה או תור לחטאת. ואם אין ידה משגת, מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת. והמצורע קרבנו שלשה: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. ואם אין ידו משגת, מביא קן: אחד לעולה ואחד לחטאת וכבש לאשם. וכל זה אם הנודר הוא עני, אבל אם הנודר הוא עשיר, אף שהמצורע או היולדת עניים, מביא קרבן עשיר, ראה להלן בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא. (46) משנה שם, וכן הוא בהלכות מחוסרי כפרה שם.

י. האומר: חטאתו ועולתו ואשמו ושלמיו של פלוני עלי,⁴⁷ אם רצה אותו פלוני - הרי זה מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו.⁴⁸ רצה בשעת הפרשה ולא רצה בשעת הקרבה, אלא חזר בו: בעולה ובשלמים - מקריבין ומתכפר לו בהן, אף על פי שאינו רוצה עתה, שהרי רצה בשעת הפרשה;⁴⁹ ואכל בחטאת ואשם לא נתכפר לו עד שירצה מתחלה ועד סוף.⁵⁰

(47) כלומר התחייב להביא עבור הפלוני, הקרבנות שהפלוני מחוייב בהם. (48) ערכין כא: (49) ערכין שם כדעת שמואל, שאינו צריך לדעתו, כיון שאינם באים על חטא (תוספות שם ד"ה מאי). (50) שהם באים על חטא וצריכין להתוודות, ולכן צריכים דעת גם בשעת כפרה (תוספות שם).

יא. האומר: הרי עלי פנודרי רשעים⁵² שמנודריהן נזיר וקרבן ושבועה⁵³ - חייב בכלן.⁵⁴ פנודרי פשרין - לא נתחייב כלום.⁵⁵ הרי עלי פנודבות פשרין⁵⁶ - הרי זה נדר בנזיר ובקרבן.⁵⁷ וכל פנווי⁵⁸ קרבן - בקרבן.⁵⁹

(51) נדרים ט. במשנה. (52) הנודרים בעת כעסם בנזיר ובקרבן ושבועה, ונקראו כך משום שכתוב (דברים כג, כג) "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", ואמר שמואל (נדרים כב). הנודר - אף-על-פי שמקיימו נקרא רשע. (53) כלומר, שהרשעים נודרים בנזיר וקרבן ושבועה. וכל זה הוא מדברי הנודר. (54) משנה שם: "כנודרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה". (55) שם במשנה: "כנודרי כשרים לא אמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המצוות לאוין קנה (כפי הנדפס בשה"מ לעם, וכן הוא בהוצאת הגר"ח הלר) שכתב "ובא בקבלה שאינו עובר על לאו זה עד שיעברו עליו שלשה רגלים" (אבל בספר המצוות בדפוסים ישנים: "עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן"). והוא כדעת תנא-קמא בראש השנה ד: ולא כר' שמעון שם שאינו מחייב בכל תאחר אלא-אם-כן היו שלשת הרגלים כסדרן וחג המצות תחילה, וכן כתב רבינו בפירושו המשנה בתחילת ראש השנה: "ור' שמעון אומר וחג המצות תחילה כדי שיהיו על הסדר, והוא ענין אמרו בכאן רגלים, ואינה הלכה". (72) כן דעת הר"ן בנדרים ט: כי על הנדבה עובר בכל תאחר, אבל בפירושו המיוחס לרש"י שם כתב, כי בנדבה אינו עובר על כל תאחר. (73) בראש השנה ד. "תנו רבנן, חייבי הדמין והערכין והחרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בכל תאחר". ומפרש רש"י "והחרמין חרמי גבוה", אבל התוספות שם כתבו: החרמין, בין חרמי גבוה ובין חרמי כהנים. (74) ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה'ו): "יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא, יכול יהיה עובר עליו משום בל תאחר, ת"ל אלה תעשו לה' במועדיכם. הא אין עובר עליו משום בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי שנה כולה". (75) תוספתא מכות פ"ד: "המאחר במוקדשין וכו' עובר בלא-תעשה, אבל אינו לוקה את הארבעים לפי שאין בהן מעשה".

יד. הקדיש בהמה למזבח ועברו עליו שני רגלים ונפל בה מום ופדאה על גב בהמה אחרת - אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו על האחרת שלשה רגלים.⁷⁶ ואחד האיש ואחד האשה עובר בכל תאחר.⁷⁷ אבל היורש אינו עובר בכל תאחר.⁷⁸

(76) בראש השנה ה: "תנו רבנן וכו' לא תאחר לשלמו, הוא ולא חילופיו וכו'. אמר רב ששת, לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים, והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד, סלקא-דעתך-אמינא הואיל ומכח קמא קאתי, כמאן דעברו עליו שלשה רגלים דמי, קא משמע לן". וראה ירושלמי שם פ"א הלכה א. (77) שם ו: "בעי ר' זירא, אשה מה היא בכל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה, או דילמא היא איתא בשמחה. אמר ליה אביי ותיפוק ליה דהא איתא בשמחה. ומי אמר אביי הכי, והאמר אביי אשה בעלה משמחה, לדבריו דר' זירא קאמר", ולפי שפסק רבינו (פ"א מהלכות חגיגה ה"א), כר' זירא שהנשים חייבות במצוה זו (= של שמחה), פסק כאן שגם באשה שייך הלאו של כל תאחר, כדברי הגמרא שם. (78) על נדרו של אביו, כיון שהוא (=היורש) לא נדר. וגם זה שם: "בעי ר' זירא, יורש מהו בכל תאחר. כי תדור נדר אמר רחמנא (דברים כג, כב) והא (=היורש) לא נדר, או דילמא ובאת שמה והבאתם שמה (שם יב, ה'ו) והא מיחייב (=לבוא לרגל ולהביא אף של אביו). תא שמע, דתני ר' חייא, מעמך (=כי תדור נדר לה' אלוקיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלקיך מעמך" שם כג, כב) פרט ליורש".

המוריה). (62) כן מפורש בתוספתא נדרים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 281 2) - אור-שמח במילואים. וראה שבעות שם, שגמר בלבו שלא יאכל פת חטים והוציא מפיו פת סתם, אסור בפת חטים. שפת חטים, פת שמה (ראה בהלכות שבעות פ"ב הלכה יד), והוא-הדין כאן, כיון שאין שפתיו מכחישין את לבו (ראה הר המוריה ואור שמח כאן). (63) בשבעות שם: "אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, תלמוד-לומר (שמות לה, ה) כל נדיב לבו".

יג. אחד נדרים ונדבות עם שאר הדברים שאדם חייב בהן מערכין⁶⁴ ודמים⁶⁵ ומעשרות⁶⁶ ומתנות עניים⁶⁷, מצות עשה מן התורה שייביא הפל פרגל שפגע בו תחלה⁶⁸. שנאמר: ויבאת שמה והבאתם שמה וגומר⁶⁹. פלומר, בעת שתבוא להג - תביא פל מה שאתה חייב בו, ותתן פל חוב שעליך לשם. הגיע הרגל ולא הביא - הרי זה בטל מצות עשה⁷⁰. עברו עליו שלשה רגלים⁷¹ ולא הביא קרבנותיו שגדר או התנדב⁷² או שלא נתן הערכים והתרמים⁷³ והדמים - הרי זה עבר בלא תעשה, שנאמר: לא תאחר לשלמו. אינו עובר בלא תעשה עד שיעברו עליו רגלי השנה כלה⁷⁴. ואין לוקין על לאו זה, לפי שאין בו מעשה⁷⁵.

(64) שאמר ערכי עלי או ערך זה עלי או ערך פלוני עלי (ראה פ"א מהלכות ערכין הלכה ב). (65) שאמר דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלוני עלי, אפילו היה אותו פלוני קטן בן יומו וכו' (שם הלכה ט). (66) מעשר דגן ומעשר בהמה. (67) כגון לקט שכחה ופאה. אבל צדקה, ראה למעלה פ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה א, שאם מצויין עניים, חייב ליתן להם מיד, ולא ימתין עד לרגל הראשון, ואם עבר הרי זה חייב בכל תאחר (הר המוריה). (68) דהיינו אחד משלושת הרגלים: פסח, שבעות וסוכות. וראה בספר המצוות, עשה פג. (69) ראה ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה'ו): "ובאת שמה והבאתם שמה. לקבעם חובה, שלא יהא אלא ברגל ראשון שקבע ושפגע בו וכו'". ובראש השנה ו. ת"ר מוצא שפתיך (דברים כג, כד) זו מצות-עשה. תשמור, זו מצות לא-תעשה. ועשית, אזהרה לבית-דין שיעשוך. כאשר נדרת, זה נדר. לה' אלקיך, אלו חטאות ואשמות, עולות ושלמים. נדבה, כמשמעו. אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית. בפיו, זו צדקה. אמר מר: מוצא שפתיך זו מצות-עשה, למה לי, מובאת שמה והבאתם שמה, נפקא. תשמור זו מצות לא-תעשה, למה לי, מלא תאחר לשלמו נפקא. ועשית אזהרה לבית-דין שיעשוך, למה לי, מיקריב אותו נפקא וכו'. חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", הרי כי מ"ובאת שמה והבאתם שמה" למדו כל מה שלמדו ממוצא שפתיך תשמור, הרי שגם בדק הבית ומתנות עניים בכלל עשה זו (מעשה ווקח). (70) כן הוא בראש השנה שם, ובתמורה יח. "אמר רבא, כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה". (71) מדבריו כאן נראה, שכל שעברו עליו שלשה רגלים אפילו שלא כסדרן (פסח, שבעות וסוכות) - עובר בכל תאחר. וכן נראה מדבריו בספר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

85) ערכין כא. במשנה. (86) נראה מזה, כי בכלל זה גם עולת מצורע. ואף-על-פי שאמרו שם "אמר רב פפא, פעמים וכו' חייבי עולות אין ממשכנין אותן וכו' בעולת מצורע, דתניא ר' ישמעאל וכו' אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבתו, כך עולתו מעכבתו", וכך כתב פירוש המשנה בערכין שם - הרי פסק רבינו להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה ה"ה, שעולה אינה מעכבת (ועיין כסף-משנה והר המוריה). (87) משנה שם. וראה בפ"ג מהלכות ערכין הלכה יד "ממשכנין אותן ולוקחין מהן בעל כרחן מה שנדרו, ואינן חייבין להחזיר להם המשכון ביום או בלילה, ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשיש הבית ועבדים ובהמה ונפרעין מן הכל". והואיל ואין בהן (בעולות ושלמים) כפרה, לפעמים מתעצלין בהן, ולפיכך ממשכנין אותן" (פירוש המשנה שם). (88) שם בערכין. (89) שם במשנה. (90) ראה להלן פ"ח הלכה ט. (91) שם בגמרא: "אמר רב פפא, פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן וכו' בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר, אם גילח על אחד משלשתן יצא, ואם נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר לשתות יין וליטמא למתים, פשע בה ולא מייתי".

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~

פְּרָק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

1) יבאר בו דין האומר ולדה של זו עולה והיא שלמים, ודין חזרה בהקדש תוך כדי דיבור.

א. האומר²: וְלָדָהּ שֶׁל זו עוֹלָה וְהִיא שְׁלָמִים³ - דְּבָרָיו קְיָמִים⁴. היא שְׁלָמִים וְלָדָהּ עוֹלָה: אִם לָכֶּךָ נִתְפָּן - דְּבָרָיו קְיָמִים⁵; וְאִם אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ⁶ וְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו שֶׁתְּהִיָּה שְׁלָמִים חֲזֹר בּוֹ וְאָמַר 'וְלָדָהּ עוֹלָה', אָף עַל פִּי שֶׁחֲזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוֹר - הָרִי וְלָדָהּ שְׁלָמִים; שְׁאִין חֲזָרָה בְּהֶקְדֵּשׁ וְאֶפְלוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוֹר⁷.

2) משנה, תמורה כה, א. (3) כלומר, היתה לו בהמת חולין מעוברת, ואמר כי הוולד יהיה לעולה, והבהמה עצמה תהיה לשלמים. (4) כיון שמקודם הקדיש את הוולד, ואחר-כך הקדיש את האם, ראה להלן בסמוך. (5) כלומר, אם בשעה שאמר "היא שלמים", היתה כוונתו רק עליה, ואילו על הוולד היתה כוונתו לומר אחרי-כן שיהיה עולה - דבריו קיימים, הואיל ואין הפה יכול לדבר שני דברים כאחד, וכדברי רבי יוסי החולק על רבי מאיר במשנה, שם. (6) ראה למעלה פי"ד הי"ב, כי אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין. (7) שם כה, ב - דברי רב פפא, וכן הוא להלן פ"ב מהל' תמורה ה"ד. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתמורה שם: "שהעיקר בידינו תוך כדי דיבור כדיבור דמי, זולתי במקדיש ומימר ומגדף ועובד עבודה-זרה ומקדש ומגרש, ואלו (הששה) (הארבעה) דברים הוציא אותן בגוף הגמרא (נדרים פז), אבל מקדיש ומימר הרי הוא כמו שנתבאר במקום הזה (תמורה כה:)" וראה בש"ך חו"מ סי' רנה ס"ק ה, שהקשה על דברי רבינו

טו. פֶּל הַקְּרָבָנוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶן שְׁלֹשָׁה רְגָלִים - לֹא נִפְסְלוּ, אֲלָא מְקַרְיָבִין וְכַשְׂרִים⁷⁹. וּבְכָל יוֹם יוֹם אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תֵּאָחֵר⁸⁰. וּבֵית דִּין מְצוּיִן לְעִשְׂוֹתוֹ מִדֵּי⁸¹ עַד שֶׁיִּקְרִיב קְרָבָנוֹתָיו בְּרִגְלָ שְׁפָנַע בּוֹ תִּחְלָה.

79) ברייתא שם ו. "דתניא, בן עזאי אומר, אותו (= "ואם האכל יאכל מבשר זבה שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו" - ויקרא ז, יח) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (דברים כג, כב) לא תאחר לשלמו, שומע אני אף מאחר נדרו בכל ירצה, תלמוד-לומר אותו. אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה", וראה גם זבחים כט. ותמורה כא: (80) ראש השנה ו: "אמר רבא, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים, בכל יום ויום עובר בכל תאחר". (81) כלומר, בית-דין הוזהרו להכריח אותו שיביא ברגל הראשון, שכתב (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת". ואמרו בברייתא שם ו. "ועשית - זו אזהרה לב"ד שיעשוך". וראה בתוספות שם ד"ה יקריב, "דחזינן שהוא מתעצל להביא ומציא הוצאות חנים שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות, ולהכי ממשכנין, ואם אין מוצאין במה למשכנו אז כופין", ומסתבר שכופין אותו מיד שנדר (עוד לפני שעבר על העשה) שיקיים את המצוה בהגיע רגל הראשון, ראה כתובות פו. פו: כי במצות-עשה, כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, ומפרש רש"י: מכין אותו קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים.

טז. אָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר 'לְרִצּוֹנוֹ'⁸², כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאמַר רוּצָה אֲנִי⁸³. בֵּין שֶׁנֶּדַר וְלֹא הִפְרִישׁ בֵּין שֶׁהִפְרִישׁ וְלֹא הִקְרִיב - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְרִיב⁸⁴.

82) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'". (83) ראש השנה שם, יבמות קו. קדושין מט: ב"ב מח. ערכין כא. "יקריב אותו (שם), מלמד שכופין אותו. יכול בעל כרחו, תלמוד-לומר (שם) לרצונו. הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני". וראה בפ"ב מהלכות גירושין הלכה כ. (84) ראש השנה שם: "ועשית, אזהרה לבית-דין שיעשוך. למה לי, מיקריב אותו נפקא, דתניא, יקריב אותו, מלמד שכופין אותו וכו', חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", כלומר, פסוק אחד בא לומר שכופין אותו אם נדר ועדיין לא הפריש, ופסוק אחד בא לומר כי כופין אותו אם כבר הפריש, ועדיין לא הקריב.

יז. פֶּל חֲבִיבִי⁸⁵ עוֹלוֹת⁸⁶ וּשְׁלָמִים - מִמְּשַׁכְּנִין אוֹתָם⁸⁷. אָף עַל פִּי שֶׁאִין מִתְּפַרְר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצָה⁸⁸, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְרִצּוֹנוֹ' - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּאמַר רוּצָה אֲנִי. אֲבָל חֲבִיבֵי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת - אִין מִמְּשַׁכְּנִין אוֹתָן⁸⁹; הוֹאִיל וְהֵם מְעַכְבִּי פִּפְרָה, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שְׁמָא יִפְשְׁעוּ וְיִשְׁוּהוּ קְרָבָנוֹתֵיהֶן. חוּץ מִחֲטָאת נְזִיר, הוֹאִיל וְאִינָה מְעַכְבְּתוֹ⁹⁰ מִלְּשִׁתוֹת יֵין - שְׁמָא יֵאָחַר אוֹתָהּ, לְפִיכֶךָ מִמְּשַׁכְּנִין אוֹתוֹ עֲלֵיהָ⁹¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלָמִים¹³. הִיָּה מְחִיב חֲטָאת וְאָמַר: חֲצִיָּה חֲטָאת וְחֲצִיָּה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ שְׁאָמַר: חֲצִיָּה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים וְחֲצִיָּה חֲטָאת - הֲרִי הִיא תְּמוֹת¹⁴, כְּמוֹ שִׁיתָבָאָר בְּחֲטָאוֹת הַתְּמוֹת¹⁵.

12) תמורה כו, א: "תניא אידך, אמר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים, קדשה ואינה קרבה", ומשום שמעורבים בה שתי קדושות. 13) שם בגמרא אמרו על הברייתא הנ"ל "מני, רבי יוסי היא", כלומר, רבי יוסי שאמר "אי לכך נתכוין מתחילה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת דבריו קיימין", ראה למעלה ה"א. 14) בתמורה, שם: "בהמה חציה עולה וחציה חטאת, כולה תקרב עולה דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, תמות. ושויין באומר חציה חטאת וחציה עולה שתמות", ופירש רש"י "כיון שאינו מחויב חטאת - הילכך תמות". וב'תוספות' שם מקשים ממה שאמרו בנדרים ו, א - שמי שאינו מחויב חטאת ואמר הרי זו לחטאתי - לא אמר כלום, עיי"ש מה שתייצו. ורבינו פוסק כרבי יוסי. ומפרש לזה כגון שהיה מחויב חטאת (כסף-משנה). ומה שאמר חציה חטאת, הכוונה שאמר חציה לחטאתי. ראה למעלה פ"ד ה"ח ('מרכבת המשנה'). 15) בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, והכוונה היא למה שאמר שם חטאת שנתכפרו בעליה תמות, וגם כאן כיון שהיא אינה קריבה וצריך להביא חטאת אחרת, תישאר היא כחטאת שנתכפרו בעליה (ראה 'מרכבת המשנה').

ד. בְּהֵמַת הַשְּׁתַּפִּין שֶׁהִקְדִּישׁ אֶחָד מֵהֶן חֲצִיָּה שְׁלוֹ, וְחֵזֵר וְלָקַח חֲצִיָּה אַחֶרָה וְהִקְדִּישׁוּ - הֲרִי זֶה קִדְּשָׁה וְקִרְבָּה¹⁶. אִף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַלְּתָה דְחוּיָה הִיתָה¹⁷ כְּשֶׁהִקְדִּישׁ חֲצִיָּה - אֵין דְּחוּי מַעְקָרוֹ דְּחוּי¹⁸. וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא קִדְּשֵׁת דְּמִים¹⁹, הוֹאִיל וְהִיא בְּעֵלֵי חַיִּים - אֵין בְּעֵלֵי חַיִּים נִדְּחִים²⁰. וְהִרִי נִרְאִית פְּלָה לְהִקְרְבָהּ, לְפִיכָף תִּקְרַב, וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה²¹.

16) ראה זבחים יב, א. ושם נסמן: "אמר רבי יוחנן, בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה, קדושה ואינה קריבה (הואיל ובתחילת הקדשה לא נראה להקריב דחצייה היתה חולין, ודחוי מעיקרו הוא, הלכך אינה קריבה עוד ותרעה ולוקחין בדמיה אחרת - רש"י) ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה". ואמרו שם בגמרא: "שמעמינה תלת, שמעמינה בעלי חיים נדחין, ושמעמינה דחוי מעיקרא הוי דחוי, ושמעמינה יש דחוי בדמים", אבל רבינו פוסק כרב החולק על רבי יוחנן, וסובר: "בעלי חיים אינם נדחים" (זבחים נט). וראה להלן. 17) אין כוונת רבינו להדגיש את ה"מתחילתה", שהרי אדרבא דיחוי זה, שהוא מעיקרו, יש אומרים כי אינו דיחוי, אלא בא להדגיש את עצם הדיחוי, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו, שדיחוי מעיקרו הרי הוא דיחוי (שבדבר זה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), ואילו בפ"י מהל' שגגות ה"ג, כתב ש"דחוי מעיקרו אינו דחוי". ואולי סמך שם על מה שכתב כאן משום שהיא בעלי חיים, ואין בעלי חיים נידחים (ראה 'לחם משנה' כאן). אבל צריך

שבהקדש אין חזרה אפילו בתוך כדי דיבור, מגמרא מפורשת בבבא-קמא עג, ב. אבל ה'משנה למלך' יישב דברי רבינו, וכתב שסוגיות חלוקות בזה. וכתב ב'קריית ספר' שהחמירו בהקדש משום שיש בו חומרא אחרת, שהוא נתפס גם על ידי מחשבה (למעלה פ"ד ה"ב).

ב. הָאוֹמֵר: יָדָה שָׁל זֶה עוֹלָה אוֹ רְגֵלָה שָׁל זֶה עוֹלָה - תִּמְכַּר לְחִיבֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חֲלִין חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֲבָר⁸. וְהוּא שִׁיְהִיָּה זֶה הַמְּחִיב עוֹלָה שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ נִדָּר עוֹלָה בְּדָמִים קְצוּבִים⁹. הָאוֹמֵר: לְפָה אוֹ רֵאשָׁה שָׁל זֶה עוֹלָה, הוֹאִיל וְרָבֵר שֶׁהִנְשַׁמָּה תְּלוּיָה בּוֹ הוּא - פְּלָה עוֹלָה¹⁰. הִקְדִּישׁ אֲבָר אֶחָד מִן הָעוֹף - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם נִתְקַדֵּשׁ כֻּלּוֹ אוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ¹¹.

8) שהוא של הקדש, ולפיכך דמיו הקדש. כרבי מאיר ורבי יהודה בברייתא בתמורה יא, ב - האומרים "יכול האומר רגלה של זו עולה, תהא כולה עולה, תלמוד-לומר (ויקרא כז, ט) "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש" - ממנו לה' ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין, תלמוד-לומר יהיה קודש, הא כיצד: תמכר לצרכי עולות, ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה". 9) והרי יש בעולה זו כפי הדמים שקצב, ויצא ידי חובתו. שם בגמרא: "אמר מר, תמכר לצרכי עולות, והא מייתי בהמה דמקדיש גופה כי ליתא לכולה לדידיה (כן הוא ב'שיטה מקובצת', וברש"י בשם ל"א 'ירושלמי', ופירש רש"י: "האי לוקח הא מייתי בהמה שאין כל הגוף שלו). אמר רבא, כגון דאמר בזווא מן הדא בהמה לעולה ('שיטה מקובצת' ורש"י שם, פירוש: שזה זוו מבהמה זו לעולה, והרי קנה בזוו, הילכך יצא דהא לא נדר עולה שלימה). וראה ב'כסף משנה'. 10) שם בגמרא: "אמר רבי, נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, שאף רבי יהודה לא נחלק עליו אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו - מודי ליה". ושם נחלקו בזה: רב חסדא אמר, דבר שהוא עושה אותה טריפה. רבא אמר, דבר שהוא עושה אותה נבילה. ורב ששת אמר, בדבר שהיא מתה. ורבינו פסק כרב ששת, וראה ב'לחם משנה'. 11) שם: "בעי רבא, מעוף מהו, בהמה אמר רחמנא (בפסוק הנ"ל) "כל אשר יתן ממנו לה'", נאמר "ואם בהמה אשר יקריבו", והא לאו בהמה היא, או דילמא קרבן אמר רחמנא (שם בפסוק הנ"ל נאמר "אשר יקריבו ממנה קרבן לה'"), והאי נמי קרבן, תיקו". וסובר רבינו, כי בעיא זו היא לדעת רבי יהודה (וראה ברש"י, שם). ולפי דעת ה'כסף משנה' כוונת רבינו במקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, והספק הוא אם קדש כולו, כמו בבהמה, או לא. אבל ה'לחם משנה' (פ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"ד), כתב כי מדובר במקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, והספק הוא שמה אפילו אם הקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, פשטה קדושה בכל העוף, וכן פירש 'הר המוריה' כאן.

ג. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זֶה חֲצִיָּה עוֹלָה וְחֲצִיָּה שְׁלָמִים - קִדְּשָׁה, וְאִינָה קִרְבָּה¹², אֶלֶּא תִרְעָה עַד שִׁיפֵל בָּהּ מוֹם וְתִמְכַּר, וְיָבִיא בְּחֲצֵי דָמֶיהָ עוֹלָה וּבְחֲצֵי דָמֶיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27) משנה, תמורה כז, ב. (28) נראה שפיסקא זו שייכת להלן בסוף ההלכה, והכוונה לפ"ג שם ה"י שכתב שם: "המקדיש טומטום ואנדרוגינוס וכו' למזבח הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חולין לכל דבר וימכרו ויביאו בדמיהן כל קרבן שירצה", והיינו באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד שם). (29) משנה, תמורה שם. (30) שם במשנה: "הרי אלו לעולה, ימכרו ויביאו בדמיהם עולה", ומפרש רש"י: "הרי אלו לעולה, משמע לדמי עולה, דאי אינהו גופייהו הוא בעי לאקרובי, הוה אמר הרי אלו עולה" (בלא למד).

ז. האומר: דמי 32 פרה 33 זו לעולה כל שלשים יום ולאחר שלשים יום לשלמים, או שאמר: דמיה לשלמים כל שלשים יום ולאחר שלשים יום לעולה - דבריו קיימים 34. ואם הקריב דמיה בתוך שלשים יום - מביא בהן כמו שפירש, ואם הקריבו לאחר שלשים יום - מביא כמו שפירש.

(31) ברייתא, נדרים כט, א. (32) שם כח, ב. כט, א. נחלקו רב פפא ועולא, במקדיש דבר לדמיו עד לזמן קבוע, אם קדושת דמים פקעה מעצמה בבוא הזמן הקבוע, או שצריכה פדיון. ופסק רבינו (פ"ד מהל' מעילה ה"א) כעולא, שפקעה מעצמה. ושם אמרו שבקדושת הגוף מודה גם עולא שצריכה פדיון, ולפיכך פירשו שם הברייתא שהאומר שור זה עולה כל שלשים יום, לאחר שלשים יום שלמים - דבריו קיימין, בהקדש דמים. ולכן כתב רבינו "דמיי". (33) בברייתא שם: "שור זה". ונראה שלפני רבינו היתה גירסא שם "פרה". וראה להלן. (34) והקדושה הראשונה נפקעת מעצמה, בין באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", ובין באומר "דמיה לשלמים וכו'". והנה, באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", לא חלה עליה קדושת הגוף של עולה (שהרי נקיבה אינה ראויה לעולה), אלא קדושת דמים, וקדושת דמים פקעה מעצמה (ראה למעלה), אבל באומר "דמיה לשלמים וכו'", שראויה היא לשלמים, אם כן חלה עליה קדושת הגוף (ראה למעלה ה"ה), והיאך היא נפקעת מעצמה? (ראה למעלה). וצריך לומר שכיון שלא הקדישה במפורש קדושת הגוף, אינה דומה קדושת הגוף הזאת לכל קדושת הגוף והיא נפקעת מעצמה, ראה ב'כסף משנה'.

ח. היתה לו בהמה מעפרת 35 ואמר: אם תלד זכר - הרי הוא עולה, ואם היא נקבה - זבחי שלמים, ילדה זכר - יקרב עולה, ילדה נקבה - תקרב זבחי שלמים 36. ילדה זכר ונקבה - הזכר יקרב עולה, והנקבה זבחי שלמים. ילדה שני זכרים - אחד יקרב עולה, והשני ימכר לצרכי עולה ודמיו חלין 37. וכן אם ילדה שתי נקבות - אחת תקרב שלמים, ושנייה תמכר לצרכי שלמים ודמיה חלין 38. ילדה טמטום ואנדרוגינוס - אינן קדשים והרי הן חלין 39, כמו שבארנו 40. והמקדיש עבר במעי בעלת מום וכיוצא בה 41 - הרי זה קדוש 42.

עיון, שהרי בפ"ג מהל' שגגות ה"ח פסק רבינו, שאף בנראה ונדחה אין בעלי חיים נידחין. ולמה הוצרך לומר (שם פ"י) ש"דיחוי מעיקרו אינו דיחוי". (18) בנידון שלפנינו, שהיא בעלי חיים, כדלהלן. וראה למעלה. (19) גם כאן אין ההדגשה על "קדושת דמים", שהרי אדרבה יש אומרים שקדושת דמים אינה מדחה, אלא הכוונה, כמו שכתבנו למעלה, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו כי יש דיחוי בדמים (שגם בזה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), וכן פסק בפ"י מהל' שגגות, שם. (20) כרב, בזבחים נט, א. וראה למעלה. (21) בזבחים שם אמרו שאפילו לרבי יוחנן, שאמר "אינה קריבה" - עושה תמורה, ואם כן, כל-שכן לפי פסק רבינו שקריבה, שוודאי עושה תמורה.

ה. האומר: דמי בהמה זו עולה, או הרי זו לעולה, אם היתה ראויה לקרב עולה 22 - נתקדשה קדושת הגוף, והיא עצמה תקרב עולה 23; ואם אינה ראויה 24 - תמכר ויביא בדמיה עולה 25.

(22) כגון שהוא זכר ותמים. (23) כלומר, לא רק אם אמר הרי זו לעולה, נתקדשה קדושת הגוף, אלא אפילו אם אמר "דמי בהמה זו עולה", גם כן נתקדשה הגוף, ומקור הדברים הוא מן הסוגיא דתמורה יט, ב - שאמרו שם "איתמר, הקדיש זכר לדמיו, רב כהנא אמר קדוש קדושת הגוף, רבא אמר אינו קדוש קדושת הגוף, והדר ביה (= חזר בו) רבא לדרב כהנא, מדרב יהודה אמר רב (שאמר שם "מיגו נחנתא לה קדושת דמים, נחנתא נמי קדושת הגוף", אמר רבא, זאת אומרת: הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ומפרש רש"י שהקדיש זכר לדמי עולה). וראה למעלה פ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"ד. וב'תוספות' ערכין כ, ב - ד"ה אמר, כתבו שמדובר כאן כשאמר "יקדש שור זה לדמיו", אבל אם אומר דמי בהמה זו לעולה - גוף השור חולין, ואין בו קדושה, אבל דעת רבינו אינה כן. (24) כגון שהוא בעל מום או שהיא נקבה. (25) ראה תמורה שם במשנה, "המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו' (וראה גם תמורה כז: כי המפריש נקבה לעולה, בעיין מומא). רבי שמעון אומר, תימכר שלא במום", ולא הזכיר רבינו כאן שתרעה עד שתסתאב (ראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"טז), לפי ש"אינה ראויה" שכתב רבינו כולל גם אם היא בעלת מום (ראה למעלה). ועי' ב'כסף משנה'. וראה למעלה בפ"א מהל' איסורי מזבח ה"י, ש"המקדיש בעל מום למזבח וכו' הרי זו נתקדשה, ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן".

ו. אמר על בהמה טמאה וכיוצא בה מאסורי קרבן שאין קדושה חלה עליהן 26: הרי אלו עולה - לא אמר פלוס 27, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח 28. אמר: הרי אלו לעולה 29 - ימכרו ויביא בדמיהן עולה 30.

(26) כגון טומטום ואנדרוגינוס וטריפה וכלאים ויוצא דופן.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי רק עולה ושלמים באים בנדר ונדבה, ולא חטאת ואשם. (5) שהוא בן שנה. (6) שהוא בן שנתיים. (7) שהוא בן שנה. (8) שהוא בן שתיים. (9) הוא שעיר עזים, שהוא בן שנה. (10) שהוא בן שתיים. (11) ולהיפך, שאם הביא קטן במקום גדול, לא יצא.

ב. נדר עולה¹² מן הפכשים או מן האילים¹³ והביא פלגס¹⁴ - הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא יצא¹⁵. וכן הנודר עולת עוף¹⁶ מן התורים או מן פני היונה¹⁷ והביא תחלת הצהוב¹⁸ שפנה ושפנה¹⁹ - הרי זה ספק²⁰. נדר שחור והביא לבן, לבן והביא שחור, זכר והביא נקבה, נקבה והביא זכר²¹ - לא יצא.

(12) הוא הדין אם נדר שלמים. (13) כלומר, בין אם נדר רק כבש או רק איל ובין אם נדר ואמר הרי עלי עולה מאיזה שארצה אם מן הכבשים אם מן האילים. (14) כי "כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה, וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתיים ומאימתי נקרא איל משייכנס בשנה שנייה ל"א יום, אבל ביום למ"ד, אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס". (15) בחולין שם: "בעי ר' זירא האומר עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס מהו, אליבא דר' יוחנן לא תיבעי לך דאמר ברייה הוי וכו'. כי תיבעי לך אליבא דבר פדא דאמר מייתי ומתני (מביא נסכים בתנאי) מי אמרינן איל וכבש מתנה (ספק הוא אם הוא כבש או איל), בברייה לא מתנה (שוודאי אינו ברייה בפני עצמו), או דלמא בברייה נמי מתנה, דאמר אי בריה הוה ליהוי כולה (כל הנסכים) נדבה, תיקו". כלומר, בעיית ר' זירא היא במה שאמר בר פדא כי הפלגס הוא ספק, אם כוונתו לספק כבש ספק איל, ולפי זה אם אמר "הרי עלי עולה מאיזה שארצה, אם מן הכבשים ואם מן האילים", יכול להביא פלגס, ממה נפשך, או אולי יש גם ספק שלישי אם הוא ברייה בפני עצמו, או לא, ולפי זה אינו יכול להביא פלגס, שמא אינו לא כבש ולא איל, אלא ברייה בפני עצמו, ומכיוון שנשאר הדבר בתיקו, פסק רבינו כי הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא. (16) ואילו שלמים אינם באים מן העוף. (17) כלומר, מאיזה שירצה: מן התורים או מן בני היונה. וראה למעלה פרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב כי המביא ממין התורים צריך להביא גדולים, ואילו קטנים פסולים, והמביא ממין היונים צריך להביא קטנים, ואילו גדולים פסולים. (18) שהוא פסול גם בתורים וגם בבני יונה, מספק שמא כבר גדלו (לעניין בני יונה) או לא גדלו עדיין (לעניין תורים). וראה עוד להלן שישנו ספק נוסף: אולי הם ברייה בפני עצמה. ותחילת הצהוב הוא כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוואר. (19) כלומר, הביא שניהם: גם תורים בתחילת ציהוב וגם בני יונה בתחילת ציהוב, וחזן מהספק הרגיל שמא הם גדולים ושמא הם קטנים, שלפי זה היה יוצא ידי נדרו, ממה נפשך, אם תחילת ציהוב הוא סימן גדלות, הרי הוא יוצא ידי חובתו בבני היונים. וכגון שעבר הכהן והקריב, אבל לתחילה אסור להקריבם שהרי ממה נפשך אחד מהם

(35) משנה, תמורה כד, ב: "מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה, ואם נקבה זכחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים". ובגמרא שם הקשו על "אם נקבה זכחי שלמים" - "נקבה, מי קא קדשה בכורה", ותיצו: "סיפא אתיא לבהמה דהקדש", "שאם חטאת היא ונתעברה, ורוצה להערים שלא ילך למיתה, שוולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת, וקמשמע-לן וולדות קדשים בהווייתן (= בלידתן) הן קדושים ולא במעי אמן" (רש"י), ורבינו שפוסק (להלן פ"ד מהל' תמורה ה"ג), כי וולדות בהמת הקדש במעי אמן הם קדושים, ואם-כן אי-אפשר לפרש הסיפא "ואם נקבה זכחי שלמים" אלא בבהמת חולין. אבל הרישא "אם תלד זכר", אפשר לפרש גם במבכרת, שהרי הבכור אינו קדוש אלא ביציאת רובו. וראה בהל' תמורה שם הי"ב. ועי' ב'הר המוריה' כאן. (36) שם במשנה. (37) שם במשנה. ומפרש רש"י: על שניהם חלה קדושת עולה, דהא קאמר אם זכר יהא עולה, ומיהו לא נדר אלא אחד, הלכך יקריב האחד לנדרו, והשני ימכר לצרכי עולה, ודמיו חולין. (38) שם במשנה. (39) ראה שם במשנה: "ילדה טומטום ואנדרוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין קדושה חלה עליהן". וראה בפירוש המשנה, שם: "ומה שאמר טומטום ואנדרוגינוס, על בהמת קדשים חוזרת המחלוקת, שרבן שמעון בן גמליאל אומר ולד קדשים משעה שיוולד תקדש, ולפיכך אם היה טומטום ואנדרוגינוס שאין ראוי להקריבה, אין קדושה חלה עליו. וחכמים אומרים, ולד קדשים בקדושתה דאמיה קאי, ולפיכך יהיה ולדה קדוש, ולענין זה הלכה כחכמים". וכל זה בבהמת הקדש, אבל בבהמת חולין שאין כאן קדושת אמן, אלא קדושת הפה, שאומר שיהיה העובר קדוש - אין קדושת פה חלה על טומטום ואנדרוגינוס ('הר המוריה', וראה לחם-משנה). (40) פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. ומה שאומר שם רבינו "שימכרו ויביא בדמיהם כל קרבן שירצה" (ראה לחם-משנה) אין זה באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד) אבל בנידון שלפנינו שפירש בהקדושו: זכר או נקבה, אין טומטום ואנדרוגינוס בכלל, ואפילו דמיהם הם חולין, ראה לחם-משנה. (41) מהדברים הפסולים למזבח. (42) כרבי יוחנן בתמורה יא, א. ולא כבר פדא.

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

פְּרָק שֵׁשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) דין הנודר ושינה ממה שנדר.

א. הנודר גדול והביא קטן - לא יצא²; קטן והביא גדול - יצא³. פיצד? אמר הרי עלי עולה או שלמים⁴ פכש⁵ והביא איל⁶, או שנדר עגל⁷ והביא שור⁸, גדי⁹ והביא שעיר¹⁰ - יצא¹¹.

(2) משנה במנחות קז: לדברי הכל. משום שלא הביא כמו שנדר. (3) משום שיש בכלל מרובה מועט. [=יש בכלל מאתיים - מנה]. (4) ראה למעלה פרק י"ד הלכות א-ח,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יָצָא.²⁹ אָמַר: שְׁנֵי שְׁוֹרִים אֱלוֹ עוֹלָה, וְנִפְלָ בָהֶם מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיָהֶם אֶחָד. אֵיל זֶה עוֹלָה, וְנִפְל בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ כְּבֶשֶׂת. וְכֵן אִם נָדַר כְּבֶשֶׂת וְנִפְסַל³⁰ - אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ אֵיל.

(28) שם קח. במשנה: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים", ואף כי באומר הרי עלי שור שווה מנה והביא שניים במנה לא יצא, היינו משום שאמר "הרי עלי" שחייב באחריותו עד שיביאנו, מה שאין כן באומר "שור זה עולה" שאינו חייב באחריותו. (29) בגמרא שם: "איבעיא להו ממינא למינא מאי? (כגון שור שנסתאב אם אפשר לו להביא איל), תא שמע שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שתי אילים וכו' שמע מינה. אי הכי מאי איריא תרי אפילו חד נמי וכו' תרי תנאי ואליבא דרבנן", ופסק רבינו כדעת התנא המתיר אפילו אחד. ואם כי בנדבה אינו חייב באחריות, — אין זה אלא אם נגנב או נאבד, שאינו ברשותו, אבל אם נפל בו מום — מוכרו ומביא בדמיו אחר. (30) שנפל בו מום.

ז. אָמַר: הָרִי עֲלֵי עוֹלָה,³¹ וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וְנִגְנַב - פּוֹטֵר עֲצָמוֹ בְּשֶׁה³². אָמַר: שׁוֹר זֶה וְדָמְיוֹ עֲלֵי עוֹלָה - הִקְבַּע³³, וְאִם נִפְסַל³⁴ - לֹא יָבִיא בְדַמְיוֹ אֶלָּא שׁוֹר³⁵.

(31) שחייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר. והמדובר כשדרך בני אדם לקרוא עולה סתם, גם בכבש, שאם רצה מביא כבש. (32) כלומר הנודר פוטר עצמו. (33) במנחות קח: על דברי המשנה שם עמוד א: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים" — "אמר רב מנשה בר זביד אמר רב לא שנו אלא דאמר שור זה עולה אי נמי אמר שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע", וכתב רש"י: "הוקבע אחריותו עליו להביאו עולה אחת ולא לשתי עולות". (34) נפל בו מום. (35) ולא שה, שמכיוון שהוקבע להביא עולה אחת ולא שתיים הוקבע גם להביא שור ולא שה.

ח. הָאוֹמֵר: אֶחָד מִכְּבָשֵׁי הַקֹּדֶשׁ וְאֶחָד מִשְׁוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגְּדוֹל שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ.³⁶ הָיוּ שְׁלֹשָׁה - הַגְּדוֹל שֶׁבֵּהֶן הַקֹּדֶשׁ, וְחוֹשְׁשֵׁין לְבִינּוֹנֵי³⁷. פִּיּוֹצֵד יַעֲשֶׂה³⁸? יִמְתִּין לְבִינּוֹנֵי עַד שֵׁיפֵל בּוֹ מוֹם, וְתַחֲלוּ הַקֹּדֶשָׁה עַל הַגְּדוֹל לְבַדּוֹ³⁹. וְאִם אָמַר: שׁוֹר שֶׁבְּשְׁוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ - הַגְּדוֹל שֶׁבֵּהֶם הַקֹּדֶשׁ, וְאִין חוֹשְׁשֵׁין לְבִינּוֹנֵי⁴⁰.

(36) משום שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. (37) כלומר, אף לבינוני. וראה במשנה שם: "אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו וכו' שלושה בינוני שבהם הקדש", ובגמרא שם הקשו על זה: הרי אמרו, אם היו שניים — הגדול שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש, אימא סיפא בינוני שבהן הקדש, אלמא מקדיש בעין רעה מקדיש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, שלגבי קטן עין יפה הוא. (38) שם בגמרא: "היכי עביד, אמר רבי חייא

פסול. (20) חולין כב: בעיית ר' זירא ולא נפשטה. ולפיכך פסק שהרי זה ספק, כלומר, מספק יש בו שלושה ספקות, כנ"ל. (21) "נלמד בקל וחומר משחור והביא לבן".

ג. הַנּוֹדֵר סֶתֶם - מְבִיא מִן הַגְּדוֹלִים²² שֶׁבִּמְזִין שְׁנֵדָר. וְאִם אוֹתוֹ הַמְּקוֹם רְגִילִין לְקָרוֹת בְּסֶתֶם לְאֶחָד מִן הַמִּינִין - מְבִיא פְּאֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם. פִּיּוֹצֵד? נָדַר עוֹלָה מִן הַבְּקָר - יָבִיא שׁוֹר. אָמַר: הָרִי עֲלֵי עוֹלָה, אִם דָּרַף אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם לְקָרוֹת עוֹלָה סֶתֶם אֶפְלוּ לְעוֹלַת הָעוֹף - מְבִיא פְּרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ בֶן יוֹנָה²³; וְאִם דָּרַף שְׁאִין קוֹרִין עוֹלָה סֶתֶם אֶלָּא לְעוֹלַת בְּקָר - יָבִיא שׁוֹר. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בְּזָה²⁴.

(22) "האומר אחד מכבשי הקדש וכו' והיו לו שניים, הגדול שבהן הקדש". [אבל צריך עיון: הרי אם יש שם שלושה — חוששין לבינוני. (23) שם במשנה: "הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה". ובגמרא (שם קז): "ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה" ומפרש רש"י "באתריה דתנא קמא גריעא כבש מעוף ובאתריה דר' אלעזר גריע עוף מכבש", וכתב רבינו שם בפירוש המשנה כי "במקומו של תנא קמא לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה וכו' ובמקומו של ר' אלעזר בן עזריה קורין שם עולה מוחלט אפילו לעולת העוף ועל כן אמר תור או בן יונה". אבל צריך עיון, למה בנודר מן הבקר מביא מן הגדולים, ובאומר "הרי זה עלי עולה", מביא מן הקטנים שבו, אם הם נקראים עולה, ועיין לחם משנה. (24) אם קוראים עולה רק לכבש — יביא כבש.

ד. מִי שְׁנֵדָר שׁוֹר אוֹ אֵיל אוֹ כְּבֶשֶׂת אוֹ עֶגֶל וְכִיּוֹצָא בָהֶם - לֹא יָבִיא כְּחוֹשׁ בִּיּוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מִפְּנֵי שְׁדָמְיוֹ מוֹעֲטִין²⁵; וְאִינוּ חֲזֵב לְהִבִּיא הִיפָּה הַשְּׂמֵן בִּיּוֹתֵר שְׁאִין שֵׁם לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ²⁶, אֶלָּא יָבִיא הַבִּינּוֹנִי. וְאִם הִבִּיא הַכְּחוֹשׁ - יָצָא יָדֵי נְדָרוֹ²⁷.

(25) כלומר, כל זה הוא רק אם יש לו שמן ומביא כחוש בגלל ערכו המועט, אבל אם הסיבה להבאת הכחוש אינו משום כך, אלא בגלל שאין לו אחר, ואין לו להשיג יותר משובח, שאז מביא הכחוש לכתחילה. (26) במשנה מנחות קז: "הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע". ו"ומשמע לרבינו שדמים אלו הם דמי הבינוני שבכל מין" (27) דבר זה יצא לו לרבינו מהפסוק במלאכי האומר "וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה", הרי שגם המביא משחת לה הוא נקרא "נודר וזובח" למדנו מכאן שיצא ידי נדרו גם בכחוש.

ה. הָאוֹמֵר: הָרִי עֲלֵי שׁוֹר שְׁוֹה מְנָה - יָבִיא שׁוֹר שְׁשׁוֹה מְנָה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם חוּץ מִנְּסָכָיו. הִבִּיא שְׁנַיִם בְּמְנָה - לֹא יָצָא.

ו. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה עוֹלָה, וְנִפְלָ בּוֹ מוֹם - אִם רָצָה, יָבִיא בְדַמְיוֹ שְׁנַיִם²⁸; וְאֶפְלוּ הִבִּיא בְדַמְיוֹ אֵיל אֶחָד -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְסַתְפֵּק לוֹ בְּכַפְשֵׁים - יָבִיא אֵיל וְרַחֵל. נְסַתְפֵּק לוֹ בְּעֵזִים - יָבִיא שְׁעִיר וְשְׁעִירָה. שְׂכַח בְּאֵי זֶה מִיֵּן קָבַע נְדָרוֹ? 57 - מְבִיא פֶר וּפְרָה, אֵיל וְרַחֵל, שְׁעִיר וְשְׁעִירָה. 58. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי עוֹלַת עוֹף - מְבִיא תוֹר אוֹ בֶן יוֹנָה. פִּרֵּשׁ וְשְׂכַח בְּאֵי זֶה מִיֵּן קָבַע נְדָרוֹ - מְבִיא תוֹר וּבֶן יוֹנָה.

51) שלמים הבאים עם הלחם הם תודה. (52) כי השלמים באים מזכרים ונקבות. (53) שאמר הרי עלי תודה או שלמים, מזה או מזה. (54) במין הבקר. (55) אם זכר אם נקבה. (56) במשנה שם: "פירשתי מן בקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ופרה עגל ועגלה". והוא לפי דעת רבי, שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - די בפר ופרה בלבד, וצריך שניהם, שהרי המשנה מזכר לנקבה או להיפך - לא יצא. (57) אם מן הכבשים אם מן העזים אם מן הבקר, וכמו כן שכח במי קבעו אם זכר אם נקבה. (58) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ומספק מביא מכל מין ומין, זכר ונקבה.

יא. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלַי לְמִזְבֵּחַ - יָבִיא קֶמֶץ לְבוֹנָה; שְׂאִין לֶחֶם דָּבָר שֶׁקָּרַב פְּלוֹ לְמִזְבֵּחַ כְּמוֹת שְׂהוּא אֶלְא לְבוֹנָה. 59. פִּרֵּשׁ נְדָרוֹ וְשְׂכַח מָה פִּרֵּשׁ - יָבִיא מִכָּל דָּבָר שֶׁקָּרַב פְּלוֹ לְמִזְבֵּחַ. לְפִיכֵךְ מְבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹלַת הָעוֹף, וּמִנְחַת נְסֻכִים. 60. וּלְבוֹנָה, וְיֵין בְּפָנָי עֲצֵמוֹ. 61.

59) ובגמרא שם הקשו: "הא איכא עולה (שהיא כליל), איכא עורה לכהנים. והא איכא עולת העוף, איכא מוראה ונוצה (שמשליכן לבית הדין), והאיכא נסכים, לשייתין אזלי, והאיכא מנחת נסכים (היינו הסולת שבה והיא כולה כליל), כיוון דאיכא מנחה דאכלי כהנים מינה - לא פסיקא ליה". (60) אף על פי שאם אמר "הרי עלי למזבח", אין עולת העוף ומנחת נסכים בכלל - בפירוש ואינו יודע מה פירש, יש להסתפק אולי אמר מפורש "הרי עלי עולת העוף למזבח", שהרי סוף סוף כל בשרה ועורה נקטרים על גבי המזבח, או הרי עלי עולת בהמה למזבח, שהרי כל בשרה נקטר על גבי המזבח, וכמו כן במנחת נסכים שכולה ממש על גבי המזבח, וראה ברש"י שם שלא הזכיר אלא עולת העוף ומנחת נסכים, ונראה מדבריו שעולת בהמה אינה בכלל, שהרי עורה לכהנים. (61) כלומר, חוץ מן היין שמביא במנחת נסכים - מביא גם יין בלי מנחה [ואף על פי שגם יין הבא בפני עצמו אינו לאישים, אלא לשיחין - אף על פי שאינו בכלל "הרי עלי למזבח", הרי הוא בכלל המפורש ואינו יודע מה פירש (כסף משנה)].

יב. אָמַר: הֲרִי עָלַי בְּסֻלַּע לְמִזְבֵּחַ - יָבִיא כֶּבֶשׂ 62; שְׂאִין לֶחֶם דָּבָר שֶׁקָּרַב בְּסֻלַּע לְמִזְבֵּחַ אֶלְא כֶּבֶשׂ. פִּרֵּשׁ וְשְׂכַח מָה שִׁפְרֵשׁ 63 - יָבִיא בְּסֻלַּע מִכָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁקָּרַב לְמִזְבֵּחַ. 64.

62) ברייתא במנחות קז: וברייתות י: ובכריתות שם: "ממאי, מדאמר רחמנא (ויקרא ה, טא) איל אשם, בכסף שקלים

בר רב ממתין לו עד שיוקם ומחיל לה לקדושתיה בגדול". (39) כלומר, מחיל הקדושה של הבינוני על הגדול, ואומר כן: אם הקדשתי את הבינוני, יהא מחולל על הגדול, והגדול יהיה הקדש, ואם הקדשתי את הגדול, הרי הבינוני חולין מלכתחילה. (40) שם בגמרא: "אמר רבה בר אבוחי לא שנו (דחוששין אף לבינוני) אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש, הגדול שבהם הקדש, תורא בתוראי קאמר (=שור החשוב שבשוורי קאמר)", ודווקא אם אמר "שור שבשוורי", אבל אמר "שור משוורי" - חוששין לכולם.

ט. פִּרֵּשׁ אֶחָד מֵהֵן 41 וְשְׂכַח, או שְׂאֵמַר לוֹ אֲבִיו 42 אֶחָד מֵהֵן הִקְדַּשׁ 43 - הֲרִי זֶה מִקְדִּישִׁי 44. גְּדוֹל שְׂפֵהָן 45 וְאַחַר כֵּךְ יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלָה 46 מִן הַבֶּקֶר וְקָבַע נְדָרוֹ וְשְׂכַח מָה קָבַע, אִם שׁוֹר אִם עֶגְלָה - הֲרִי זֶה יָבִיא שׁוֹר 47. וְכֵן אִם קָבַע בְּכַפְשֵׁים וְשְׂכַח מָה קָבַע - יָבִיא אֵיל. קָבַע בְּעֵזִים וְשְׂכַח - יָבִיא שְׁעִיר. שְׂכַח בְּאֵיזָה מִיֵּן מִן הַבְּהֵמָה קָבַע עוֹלָתוֹ 48 - יָבִיא שׁוֹר וְאֵיל וְשְׁעִיר 49. וְאִם נְסַתְפֵּק לוֹ שְׂמָא קָבַע עוֹלָתוֹ בְּעוֹף - יוֹסִיף תוֹר וּבֶן יוֹנָה 50.

(41) כלומר, היו לו שלושה בעדרו, וכירר אחד מהם, והקדישו. (42) בשעת מיתתו. (43) כלומר, כירר אחד משלושת השוורים והקדישו. (44) אין הכוונה שצריך להקדישו, שהרי כבר הקדישו הוא או אביו, אלא מחזיקו בתורת הקדש. (45) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי או שאמר לי אבא ואיני יודע מה? הגדול שבהן הקדש", שמן הסתם הגדול שבהם הקדיש, שכן נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם (רש"י שם). ומה שחוששין לבינוני אם אמר אחד משוורי הקדש הוא משום "שכיוון שאמר אחד מהן הקדש ולא ידענא אהי מינייהו חייל ההקדש, אי אגדול, אי אבינוני, דהווי עיין יפה לגבי הקטן, הלכן הירווייהו חייל, ומיהו לא קרב למזבח אלא חד מינייהו, אבל היכא דאמר פירשתי, ליכא לספוקי דוודאי גדול פירש" (רש"י שם). (46) שאינה אלא זכר ולא נקבה. (47) ראה שם קז. במשנה: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל", ובגמרא (שם קז:): אמרו: "הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא". ואם כן, לדעת רבינו (למעלה הלכה א) שהנודר קטן והביא גדול יצא - אינו צריך להביא אלא שור בלבד. (48) אם מן הבקר אם מן הכבשים אם מן העזים. (49) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ואף על פי שבמשנה שם (קז:): אמרו: "מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל ואיל ושעיר גדי וטלה". הרי בגמרא שם אמרו שמשנה זו היא לפי דעתו של רבי שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - מביא הגדול שבכל מין ממיני הבהמה, ויצא, וכן פסק רבינו. וראה בהשגת הראב"ד. (50) משנה שם. ורוצה לומר שיביא גם תור וגם בן יונה, שהרי הם שני מינים נפרדים כמו כבשים ובקר בבהמה.

י. נְדָר תוֹדָה 51 או שְׁלָמִים 52 וְקָבַע נְדָרוֹ 53 בְּבָקָר 54 וְשְׂכַח בְּמִי קָבַעוֹ 55 - יָבִיא פֶר וּפְרָה 56. וְכֵן אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

76) במשנה שם פב. "מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין, תלמוד לומר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר, והלא פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן מה תלמוד לומר צאן ובקר, להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה פסח דבר שבחובה, ואין בא אלא מן החולין (שנלמד מפסח מצרים שאז לא היה עוד מעשר שני - גמרא ורש"י שם), אף כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין".

77) כלומר, כיוון שאמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב מיד בתודה, ודינה של תודה לבוא עם הלחם, ונתחייב מיד גם בלחם, ואם כן גם הלחם הוא דבר שבחובה, ואינו בא אלא מן החולין.

78) פירוש ואמר: הרי עלי תודה מן החולין ולחמה מן המעשר - לא יביא לחמה אלא מן החולין; שהרי נדר בקרבן תודה, והתודה אינה פאה אלא עם הלחם מן החולין.

79) פירוש ואמר: הרי עלי להביא תודה ממעות מעשר שני, ואף על פי שפירש שייביא לחמה מן המעשר - לא יביא לחמה מחטי מעשר שני, אלא ממעות מעשר שני, כמו הפהמה שהיא ממעות מעשר שני. ואף על פי שפירש שייביא לחמה מן המעשר - לא יביא נסקיה ממעות מעשר שני; שאין הנסקים באין לעולם אלא מן החולין, כמו שבארנו, לפי שנאמר בהן: והקריב המקריב קרבנו - עד שיהיה משלו ולא יהיה בהן צד לגבוה קלל.

80) שם במשנה: "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא". כלומר, ואין מקום לחייבו להביא גם לחם מן המעשר, שהואיל ועיקר המצוה הוא להביא מן החולין והוא לא מביא את הזבח מן החולין כמצותו - לא נגדר הלחם אחר הזבח. (79) כן כתב רבינו בפירושו המשנה שם: "מה שאמר (במשנה) יביא, רוצה לומר, שמתיר לו להביא כמו שאמר, ואם הביא הכל מן החולין הרי זה משובח". (80) שניהם מן המעשר. גם על זה כתב רבינו שם "יביא, רוצה לומר, מותר להביא כמו שאמר, ואם הביא מן החולין הרי זה משובח".

(דהיינו שני סלעים) מכלל דכבש בן שנה בסלע". (63) כלומר, אמר הרי עלי בסלע דבר מסויים ושכח. (64) מנחות שם. "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע".

יג. האומר: הרי עלי לבונה - לא יפחת מקמץ⁶⁵. הרי עלי עצים - לא יפחת משני גזרים, עבין פמחוקות⁶⁶ וארפן אמה⁶⁷. הרי עלי עץ - מביא גזר אחד ארכו אמה. ואם רצה להביא דמי העצים - יביא⁶⁸.

(65) "מגלן דכתיב (שם ו, ח) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה, מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ, אף לבונה נמי קומץ". (66) ראה למעלה פרק ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ג: "הגורין שעשה משה אמה אורכן ואמה רוחבן ועוביין כמחך גודש של סאה וכמותן עושין לדורות", היינו, כעובי מרת סאה כשהיא מלאה וגדושה, אבל מחוקה למעלה, כלומר, ישרה עם פי הכלי. (67) וכמו כן רחבן אמה. (68) תוספתא שקלים פרק ג: "האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גזירי עצים ונותן לשופר וכהנים לוקחים בהם עצים ומקריבין אותן לגבי המזבח".

יד. מי שגדר או התגדר שמן⁶⁹ - כיצד עושין בו? קומץ ממנו קמץ ונותן עליו מלח⁷⁰ וזרקו על גבי האשים, והשאר נאכל לפניהם פשירי מנחות. וכיצד עושין ביין הבא בפני עצמו? נותן עליו מלח⁷¹ ומנסכו בלו על גבי השיתין⁷² פכל הנסקים⁷³. והלבונה הפאה בפני עצמה⁷⁴ - נותן עליה מלח⁷⁵ וקלה לאשים.

(69) ראה למעלה פרק י"ד הלכה א, שמתנדב אדם, או נודר, שמן בפני עצמו. (70) כי "מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח, שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח". (71) ואף שכתב רבינו כי יין הנסקים קרב בלא מלח - אין זה אלא ביין הבא עם הנסקים, אבל יין הבא בפני עצמו טעון מלח (כסף משנה). [ואף על פי שכל עיקר דבר זה, שייך הבא עם הנסקים אינו טעון מלח, הוא, משום שאינו על האשים (מנחות כ.א.), והרי גם יין הבא בפני עצמו אינו בא על גבי האשים - כבר כתבנו (למעלה הלכה יא) ובפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) שעיקרו של יין הבא בפני עצמו, לבוא על האשים, אלא שאיסור אחר גרם לן. (72) ואינו מזלפו על גבי האש, מפני שאסור לכבות האש שעל המזבח, ואף על פי שאינו מתכוון לכך - הרי זה פסיק רישיה. (73) כלומר, כמו היין הבא עם הנסקים. (74) כי מתנדב או נודר לבונה בפני עצמה. (75) כי "בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'".

טו. מי שגדר נדר - לא יביאנו ממעות מעשר שני;

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

העבודה, והפקרת הצומח) כולל אמרו: "וקדשתם את שנת החמשים שנה". וכבר באר הכתוב, שענין הקדשה בהן, שיהיו פרותיהן ותבואתן הפקר. ואמר: "כי יוכל היא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה" (שם, יב). יוכל זה אינו נוהג אלא בארץ, ובתנאי שיהא כל-שבת ושבת יושב במקומו, כלומר: בחלק שלו מארץ ישראל ולא יהיו מערבין זה בזה.

המצוה הקל"ז — הצווי שנצטוינו להקצב בשופר בעשרה בתשרי של שנה זו (של יובל) ולהכריז בכל-ארצנו על חרות לעבדים ויציאת כל-עבד עברי לחפשי, בלי דמים, ביום זה, כלומר: עשרה בתשרי, והוא אמרו ותעלה: "והעברת שופר תרועה בחדש השבועי בעשור לחדש ביום הפפים תעבירו שופר בכל-ארצכם" (שם, ט), ואמר: "וקראתם דרור בארץ לכל-ישיביה" (שם, י), וכבר נתבאר (ראש השנה כו) ש'שנה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות'. וכבר נתבארו דיני תקיעות ראש השנה במסכת ראש השנה. וידוע, שתקיעה זו ביובל אינה אלא לפרסום החרות, ושהיא חלק מן-ההקדשה, והוא אמרו: "וקראתם דרור בארץ": ואין ענינה פענן תקיעות ראש השנה, שהן "זכרון לפני ה'", ואלה לשחרור העבדים, כמו שבארנו.

המצוה הרכ"ד — האזהרה שהזהרנו על עבודת הארץ בשנת היובל, והוא אמרו בה: "לא תזרעו" (שם, יא), כמו שאמר בשמטה: "שדך לא תזרע". וקשם שאסורה בשמטה בין עבודת הארץ בין עבודת האילן, כך היובל, ולפיכך אמר "לא תזרעו", בלשון כללי (לשון זריעה היא הן בעבודת הארץ והן בעבודת האילן), לכלול הארץ והאילן. וגם העובר על זה — לזקה.

המצוה הרכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקצור ספיחי שנת יובל כשאר השנים, כדרך שבארנו (לא תעשה רכב) בשנה שביעית, והוא אמרו ותעלה: "ולא תקצרו את-ספיחיה" (שם, יא).

המצוה הרכ"ו — האזהרה שהזהרנו גם כן מלקצור פרות האילן בשנת היובל כדרך שאנו אוספים בשאר השנים, והוא אמרו: "ולא תבצרו את-גנזיה" (שם, כד). כשם שנתאמר בשביעית, כך נאמר ביובל, כלומר: השנה ביניהם בעשה, כשם שהשנה הפתוחה ביניהם בלאו, כמו שאבאר (לא תעשה רכד). ודיני שנת יובל ושנת שמטה בהשפעת עבודת האדמה והפקרת כל-הצומח — שוים. ואת-שני הדברים האלה (השבתת

~ יום ראשון י"ד מנחם-אב ~

מצות עשה קמ. קלו. קלו.

מצות לא תעשה רכד. רכה. רכו.

המצוה הק"מ — הצווי שנצטוינו לספור את-השנים מעת משלנו על הארץ והחזקנו בה — שבע שבע שנים עד שנת היובל. ומצוה זו, כלומר: ספירת שני שמטה, היא מסורה לבית דין, כלומר: סנהדרי גדולה, שהם הם שסופרים שנה שנה מחמשים השנים, כדרך שכל-אחד ואחד ממנו מונה ימי העמר, והוא אמרו ותעלה: "וספרת לך שבע שבתות שנים וגו'" (ויקרא כה, ח). ולשון ספרא (פרשת בהר): "יכול לספור שבע שמיים זו אחר זו (בלי לספור שנים בודדות) ויעשה יובל? תלמוד לומר: "שבע שנים שבע פעמים" (שם), הא עד שיאמרו שני כתובים (עד שישלימו שני הכתובים אחד את השני, שכל אחד יוסיף פרט אחר במצוה); ואם לאו לא שמענין", כלומר: מצוה זו לא תשג איכות עשייתה אלא משני כתובים, הינו שנמנה השנים לבדן ונמנה גם השמיטין עמהן. בין שאמר, שענין זה לא ישג אלא משני כתובים, משמע שהיא בהחלט מצוה אחת. כי אלו היו שתי מצות, כלומר: מנין שנים ומנין שמטיין — לא היה אומר 'עד שיאמרו שני כתובין', כי כך (בדרך כלל) — משני כתובים נלמדות כל-שתי מצות, וכן כל-מצוה ומצוה מכתוב שלה. ולעולם אין אומרים "הא עד שיאמרו שני כתובים" אלא במצוה אחת, שלא נשלמת דיעת דניה אלא משני כתובים, כמו הבכור שאמר בו הפתוח: "כל-פטור רחם לי" (שמות לד, יט), כי פתוח זה לבדו מורה, שהבכור לה' — בין זכר בין נקבה — ובא פתוח אחר, "הזכרים לה'" (שם יג, יב), ופסוק זה לבדו מורה, שכל-זכר לה' — בין בכור בין פשוט. אבל משני הפתובים השג ענין המצוה, שהוא בכור זכר בלבד כמו שבארו במקלתא.

המצוה הקל"ו — הצווי שנצטוינו לקדש את שנת החמשים, כלומר: להשבית בה עבודת האדמה כמו בשמטה. והוא אמרו ותעלה: "וקדשתם את שנת החמשים שנה" (ויקרא כה, ט), ובפרוש אמרו (ספרא פרשת בהר): "כשם שנתאמר בשביעית, כך נאמר ביובל", כלומר: השנה ביניהם בעשה, כשם שהשנה הפתוחה ביניהם בלאו, כמו שאבאר (לא תעשה רכד). ודיני שנת יובל ושנת שמטה בהשפעת עבודת האדמה והפקרת כל-הצומח — שוים. ואת-שני הדברים האלה (השבתת

מתוך מהדורת חזק

לפניהם הלויים כל-שכט לוי חלק ונתלה". ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "חלק בבזיה, ונתלה בארץ". אפשר לך להקשות עלי ולומר: למה מניח שני ענינים אלו שתי מצות, והם: האזהרה מלקחת חלק בארץ והאזהרה מלקחת חלק בבזיה, והלא הם בלאו אחד והרי זה לאו שבכללות שהקדמת (כתבת בהקדמה — לעיל הכלל התישע) שהוא נמנה לאו אחד? דע שכבר נתחלק לאו זה ואמר: "ונתלה לא-יהיה-לו" (שם, ב), והרי הם שני לאוין בשני שמות, האחד מהם: "לא-יהיה לפניהם הלויים חלק ונתלה" והוא האזהרה מלקחת חלק בבזיה הארץ (ונלמדת מהמילה "חלק" שבפסוק), והשני: "ונתלה לא-יהיה-לו", האזהרה מלקחת חלק בארץ. וכבר נכפל הלאו על שני ענינים אלו עצמם בפניהם, והוא אמרו ותעלה לאהרן: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה לך בתוכם" (במדבר יח, ב), וכא הפרוש (ספרי פרשת קרח שם): "בארצם לא תנחל" — בשעת חלוק הארץ: "וחלק לא-יהיה-לך בתוכם" — בבזיה. ואולי תחשוב ששני הלאוין האלה הנזכרים בפניהם שתי מצות ולפיכך ראוי למנותם (בכהנים בפני-עצמם, ובשאר שבט לוי בפני-עצמם) — דע שפיון שהלאו בא באפן כללי: "כל-שכט לוי", הרי נכנסו הכהנים בכלל ואמנם כפלו בפניהם לחזוק (ליתר תוקף) כן כל-הדומה לזה מן-הכלל והפך אינו נכפל אלא לחזוק או להשלמת הדין, פיון שלא השג הדין בשלמות מן-הלאו האחד. ואלו מנינו אמרו לאהרן: "בארצם לא תנחל וחלק לא-יהיה לך בתוכם" נוסף על אמרו: "לא-יהיה לפניהם הלויים" וגו', כי אז נצטרף למנות לפי ההקש הזה (השוואה זו) בעצמו אסור הגרושה והחללה והזונה על כהן גדול שלשה לאוין נוסף על שלשה הלאוין שבאפו ככל-כהן בכלל, בין גדול בין הדיוט. ואם יאמר האומר: שכן באמת צריך למנות, נאמר לו: שבהכרח יהיה כהן גדול בגרושה חייב שתיים: אחת משום שהוא כהן והגרושה אסורה לו, והשניה: משום שהוא כהן גדול והיא אסורה עליו עוד בלאו אחר — וכבר נתבאר בגמרא קדושין (עו.) שאינו חייב אלא אחת. נמצא שהלאו הפללי בלבד הוא שנמנה וכל-לאו אחר שיבוא באותו ענין בפרטות אינו אלא ללמד איזה דין, או להשלמת הענין, כדרך שבארנו במצוה קס"א קס"ה ממצות אלו. ומן-הסוג הזה בעצמו (דוגמה נוספת מסוג זה) האזהרה שהזהיר את-הכהנים שלא-יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרשט (ויקרא כא, ה), ושלשה לאוין אלו בעצמם כבר קדמו לכל-ישאל בכלל ואמר: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית" (שם יט, כו), "ולא-תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח), ונכפלו בפניהם להשלמת הדין בלבד, כמו

~ יום שני ט"ו מנחם-אב ~

מצות עשה קלח.

מצות לא תעשה רכו. מצות עשה קלט.

המצוה הקל"ח — הצווי שנצטוינו שיהיו כל-הקרקעות המכורים בשנה זו — לבעליהם, ויצאו מתחת ידי הקונים, בלי דמים. והוא אמרו ותעלה: "ובכל ארץ ארצותכם גאלה תתנו לארץ" (ויקרא כה, כד). ובאר לנו, שגאלה זו תהיה בשנה זו ואמר: "בשנת היובל הזאת תשבו איש אל-אחוזתו" (שם, יג). וכבר עסק הפתוח בדיני מצוה זו ובאר איך יהיה דין המוכר עם הקונה, אם הוא רוצה לפדות את-אדמתו המכורה קדם שתחול שנת היובל. ובאר גם-כן שדין זה מיוחד לקרקעות שהן מחוץ לחומת הערים, ושהחצרות והבתים הנבונים בכפרים — פיון שלא נבנו מבפנים לחומה, הרי דינם כדין השדות והגנות. והם בתי החצרים שעליהם אמר הפתוח: "על-שדה הארץ יחשב גאלה תהיה-לו וביבל יצא" (שם, לא) וכבר נתבאר דיני מצוה זו בערכים (ערכין כט:). וגם היא אינה נוהגת אלא בארץ ישראל ובזמן שהיובל נוהג.

המצוה הרכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלמכור אדמותינו בארץ כנען לצמיתות, והוא אמרו: "והארץ לא תמכר לצמיתת" (שם, כג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף ערכין (כט, ואילך).

המצוה הקל"ט — הצווי שנצטוינו שתהא פדית הקנינים המכורים מבפנים לחומת עיר, עד לסוף שנה אחת בלבד, ואחרי השנה תקימו בידי הקונה ולא יצאו ביובל, והוא אמרו ותעלה: "ואיש פי ימכר בית-מושב עיר חומה וגו'" (שם, כט), ומצוה זו היא דין בתי ערי חומה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא:). והיא אינה נוהגת אלא בארץ.

~ יום שלישי ט"ז מנחם-אב ~

מצות לא תעשה קסט. קע.

מצות עשה קפג.

מצות לא תעשה רכה. מצות עשה כ.

המצוה הקס"ט — האזהרה שהזהר כל-שכט לוי מלקחת חלק בארץ ישראל (שנחלקה לשאר השבטים), והוא אמרו ותעלה: "לא-יהיה לפניהם הלויים כל-שכט לוי חלק ונתלה" (דברים יח, א).

המצוה המשלימה מאה ושבעים — האזהרה שהזהר עוד כל-שכט לוי מלקחת חלק בבזיה שבזוים בשעת פבוש ארץ ישראל. והוא אמרו ותעלה: "לא-יהיה

מתוך מהדורת חזק

עליהם השלום שענין הדבור הוא, שהוא צוה לבנות מזבח מחבר בארץ, ושלא יהא מטלטל כמו שהיה במדבר, והוא אפרם במקלמא דרבי ישמעאל בפרוש פסוק זה: "כשתכנס לארץ עשה לי מזבח מחבר באדמה". כיון שהדבר כן — הרי הוא צווי נוהג לדורות והרי הוא מחלקי המקדש, רצוני לומר: שיבנה מזבח מן-האבנים דוקא. ובמקלמא (יתרו פרשה יא) אמרו בפרוש אמרו יתעלה: "ואם-מזבח אבנים תעשה-לי" אמרו: "רבי ישמעאל אומר: כל-אם 'ואם' שבתורה רשות, חוץ משלשה — אחד מהם: ואם-מזבח אבנים תעשה-לי". אמרו: "ואם מזבח אבנים" — חובה. אתה אומר חובה, או אינו אלא רשות? תלמוד לומר: "ואבנים שלמות תבנה את-מזבח ה' אלהיך" (דברים כז, ו), וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכללם, כלומר בנין המקדש ותארו ותלוקו (חלוקות החצר, הקדש וקדש הקדשים וכו'). ובנין המזבח ומשפטי, במסכתא שחברה לשם כן, היא מסכת מדות. וכן נתבאר תאר המנורה והשלחן ומזבח הזהב ומקום הנחתם בהיכל בגמרא מנחות (כח, צו ואילך) ויומא (ג).

~ יום רביעי י"ז מנחם-אב ~

מצות לא תעשה עט. פ.

המצוה הע"ט — האזהרה שהזהרנו מלבנות מזבח מאבנים שנגע בהן ברזל, והוא אמרו יתעלה: "לא-תבנה אתהן גזית כי חרףך הנפת עליה ותחללה" (שמות כ, כב), ואם בנה מהן מזבח — הרי הוא פסול ואין מקריבים עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' ממדות (משנה ד).

המצוה המשלימה שמנים — האזהרה שהזהרנו מלעלות למזבח במעלות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו, אלא ילף עקב בצד גדל, והוא אמרו יתעלה: "לא-תעלה במעלת על-מזבחי וגו'" (שם, כג). ולשון המקלמא (סוף פרשת יתרו): "מה-תלמוד לומר: 'אשר לא-תגלה ערותך עליו'?" שפשעולה למזבח לא יהא פוסע פסיעה גסה, אלא מהלף עקב בצד גדל". וכבר נתבאר צורת הכבש ואיך בנינו בפרק ג' ממדות (משנה א). וכל-הפוסע פסיעה גסה על המזבח עד שתגלה ערותו עליו — לוקה.

~ יום חמישי י"ח מנחם-אב ~

מצות עשה כא.

המצוה הכ"א — הצווי שצטוינו ליראה מן המקדש הזה מאד מאד, עד שנקבע לו בלבנו מקום היראה והפחד — וזו היא מוראת מקדש, והוא אמרו יתעלה:

שנתבאר בסוף מכות (כ): כשתבארו דיני שלש המצוות האלה; ואלו היו לאוין מצוות בכהנים ולא היו להשלמת דין אלא היו מצוות נפרדות, כי אז היה הכהן חייב על כל-מעשה מהם שתי מלקיות: משום שהוא ישאלי ומשום שהוא כהן — ואין הדבר כן, אלא מלקיות אחת בלבד כשאר ישראל, כמו שנתבאר במקומו. והבן כלל זה ודעהו.

המצוה הקפ"ג — הצווי שצטוינו לתן ערים ללוים לדור בהן, כיון שאין להם חלק בארץ, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו ללוים וגו' ערים לשבת" (במדבר לה, ב). וגם ערים אלו, כלומר: ערי הלוים, הן ערי מקלט (שההורג נפש בשגגה מוגן שם מפני נקמתו של גואל הדם) וקולטות בתנאים המיוחדים להן, כמו שנתבאר במכות (ו).

המצוה הרכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור מגרשי הלוים והוא אמרו: "ושדה מגרש עריהם לא ימכר" (ויקרא כה, לד). ואתה יודע לשון התורה (במדבר לה, ב) שנותנים ללוים ערים ומגרש ושדה מגרש, כלומר: אלה אמה מגרש ואלפים אמה חוצה להם לשדות וכרמים, כמו שנתבאר במסכת סוטה (כו, ב) ובאה האזהרה ללוים מלשנות את-הגבולות האלה לכל יעשו את-העיר מגרש ולא המגרש עיר, ולא השדה מגרש ולא המגרש שדה, והוא אמרו: "לא ימכר". בא בפלה שענינו: לא ישנה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף ערכין (ג).

המצוה המשלימה עשרים — הצווי שצטוינו לבנות [לעשות] בית-הבחירה לעבודה שבו תהיה ההקדשה והקצרת האש תמיד (שתוקד על המזבח), ואליו תהיה ההליכה ובו תהיה החגיגה והעליה לרגל וההתקבצות בכל-שנה, כמו שיתבאר, והוא אמרו יתעלה: "ורעשו לי מקדש" (שמות כה, ח). ולשון ספרי (דברים יב, י): "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת בנייתם לארץ: למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה, ולהכרית ורעו של עמלק". הגה נתבאר לך, שבנין בית הבחירה מצוה בפני עצמה. וכבר בארנו (לעיל כלל יב) שהפלות הזאת (ששמה "מקדש") כוללת פרטים ושהמנורה והשלחן והמזבח וזולתם כלם מחלקי המקדש והכל נקרא "מקדש", וכבר נתיחד צווי לכל-חלק וחלק. אבל אמרו על המזבח "מזבח אדמה תעשה-לי" (שמות כ, כא), שאפשר לחשב על פסוק זה, שהוא מצוה בפני עצמה מלבד מצוות מקדש — הרי ענינו כמו שאבאר לך: פשוטה דקרא הרי הוא מדבר בשעת החרב הממות, שהיה מתר לנו בזמן ההוא לעשות מזבח אדמה בכל-מקום ולהקריב עליו; וכבר אמרו

מתוך מהדורת חזק

תעשה, ולשון המכלתא: "ושמרו את-משמרת אהל מועד" (שם, ד), אין לי אלא בעשה, ומניין בלא-תעשה? — תלמוד לומר: "ושמרתם את משמרת הקדש" (שם, ה), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בריש תמיד ומדות.

המצוה הל"ה — הצווי שצצטוינו שיהא לנו שמן עשוי כפי התאור המיוחד (שמות ל, כב-כד) מוכן למשח בו כל-כהן גדול שיתמנה, כמו שאמר: "והכהן הגדול מאחיו אשר-יוצק על-ראשו שמן המשחה" (ויקרא כא, ט), וכן מושחים בו מקצת המלכים (כלומר, רק מלכי בית דוד), כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו. וכבר נמשח בו המשכן וכל-כליו; אבל אין מושחים בו את-הכלים לדורות, לפי שפרוש אמרו בספרי (במדבר ז, א), שבמשיחתם של אלו — כלומר כלי המשכן — הקדשו כל-הכלים לעתיד לבוא, אמר יתעלה: "שמן משחת-קדש יהיה זה לי לדתיכם" (שמות ל, לא). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בריש פרתות (ה).

המצוה הפ"ג — האזהרה שהזהרנו מלעשות שמן כשמן המשחה, והוא אמרו יתעלה: "ובמתכנתו לא תעשו כמהו" (שם, לב) והעובר על לאו זה, אם הוא מזיד — חייב פרת, כמו שבא בפתוב: "איש אשר-ירקח כמהו וכו'" (שם, לג). ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסק א' מפרתות (ה).

המצוה הפ"ד — האזהרה שהזהרנו מלמשח בשמן המשחה שעשה משה וזלת כהנים גדולים ומלכים בלבד, והוא אמרו יתעלה: "על-בשר אדם לא ייסך" (שם, לב). וברור, שהנמשח בו במזיד — חייב פרת, אמר: "ואשר יתן מננו על-זר ונכרת" (שם); ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בריש פרתות (ה).

~ שבת קודש כ' מנחם-אב ~

מצות לא תעשה פה. פב.

מצות עשה לד. מצות לא תעשה פו.

המצוה הפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלעשות מגמר (בשמים של עשן) במתכנת (כדוגמת) הקטרת, כלומר: שיהיו אותן סמני תערכתו וכיחס אותן המדות ויתפון להתגמר (להתבשם) בו, והוא אמרו יתעלה: "ובמתכנתה לא תעשו לכם" (שמות ל, לו) ובאר לנו, שהעובר ועושה כמוה וכוונתו להרים תמרתה — חייב פרת, אמר: "איש אשר-יעשה כמוה להרית בה ונכרת מעמיו" (שם, לח) אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בריש פרתות (ה).

המצוה הפ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהקריב שום

"ומקדשי תיראו" (ויקרא יט, ל). והגדרת יראה זו כמו שהזכירו בספרא (קדושים): "איזה הוא מורא? לא יבנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפנדתו (בגד שלובש אדם על גופו כדי שספוג הזיעה, ואין דרך ללובשו בלי מלבוש עליו) ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא (מעבר, לקצר הדרך), ורקיקה מקל-וחמר" — ודאי שאסור). וכבר נתבאר בכמה מקומות בתלמוד, שאסור בהקלט לשבת בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד; וכל-זה לפי שאמר יתעלה: "ומקדשי תיראו" וזו חובה לעולם, אפלו בזמן הזה שהוא חרב בעונותינו שרבו. ולשון ספרא (שם): "אין לי אלא בזמן שבית המקדש קים, בזמן שאין בית המקדש מניין? תלמוד לומר: את-שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו — מה-שמירת שבת לעולם, אף מורא מקדש לעולם". ושם אמרו עוד: "לא מן-המקדש אתה ירא, אלא ממי שפקד על המקדש".

~ יום שישי י"ט מנחם-אב ~

מצות עשה כב. מצות לא תעשה סז.

מצות עשה לה.

מצות לא תעשה פג. פד.

המצוה הכ"ב — הצווי שצצטוינו לשמר את-המקדש ללכת סביבו תמיד בכל-לילה במשך כל-הלילה כדי לכבדו, ולרוממו ולגדלו, והוא אמרו יתעלה לאהרן: "ואתה ובניך אתם לפני אהל העדת" (במדבר יח, ב), כלומר: אתם תהיו לפניו תמיד. וכבר נכפל צווי זה בלשון אחר, והוא אמרו: "ושמרו את-משמרת אהל מועד" (שם, ד). ולשון ספרי (פרשת קרח שם): "אתה ובניך אתם לפני אהל העדת — הפהנים מבפנים והלויים מבחוץ", כלומר: לשמירה ולהליכה סביבו. ובמכלתא אמרו בלשון הזה: "ושמרו את-משמרת אהל מועד — אין לי אלא בעשה, מניין בלא-תעשה? תלמוד לומר: ושמרתם את משמרת הקדש" (שם, ה) הנה נתבאר לך ששמירתו — מצות עשה. ושם אמרו: "גדלה למקדש שיש עליה שומרים. לא דומה פלטורין (היכל המלך) שיש עליה שומרים לפלטורין שאין עליה שומרים". וידוע שפלטורין — שם ההיכל רצונו לומר: שמגדלת ההיכל ורוממותו, שיהיו שומרים קבועים עליו. וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו בפסק א' מפרתות תמיד ובמסכת מדות.

המצוה הס"ז — האזהרה שהזהרנו מלהשבית שמירת-המקדש ולסב בו תמיד כל-לילה, והוא אמרו: "ושמרתם את משמרת הקדש" (שם) וכבר בארנו במצוה כ"ב ממצות עשה, ששמירת המקדש והסבוב בו מצות עשה; וכך נבאר כאן, שבטול דבר זה — מצות לא-

מתוך מהדורת חזק

צריך לשאת בצורה זו). וכן פאָשר הַזְכִּיר בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים (שם כד, יט) חֲלַקְתָּ הַכֹּהֲנִים לְעֹשִׂים וְאֶרְבַּע מִשְׁמֵרוֹת וְאָמַר אַחֲרֵי-כֵן: "אֵלֶּה פְּקֻדֹתֵם לְעֲבֹדְתֶם לְבֹאֵי לְבֵית-ה' כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אֶהְרֹן אָבִיהֶם פְּאָשֶׁר צִוְּהוּ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל", פָּרָשׁוֹ חֲכָמִים, שֶׁהוּא רוֹמֵז עַל שְׁעֵבוֹדַת הַכֹּהֲנִים הִיא נְשִׂאת הָאָרוֹן עַל הַפֶּתַח, וְזֶהוּ שֶׁצִּוְּהוּ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (במדבר ז, ט): "כְּמִשְׁפָּטָם וְגו' פְּאָשֶׁר צִוְּהוּ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל — הֵיכָן צִוְּהוּ? וְלִכְנֵי קֶהֶת לֹא נָתַן וְגו' בְּפֶתַח יִשְׂאֹו". הֵנָּה נִתְבָּרַר שֶׁזֶּה מְקַלֵּל הַמְצוֹת.

הַמְצוֹת הַפ"ו — הַאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהוֹצִיא בְּיַד הָאָרוֹן (מוטות שבהם היו נושאים אותו) מִתּוֹךְ הַטְּבַעַת, וְהוּא אָמַרו יְתַעֲלֶה: "בְּטַבַּעַת הָאָרוֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ" (שמות כה, טו) וְהַעֹבֵר עַל לֹאוֹ זֶה — לוֹקֵה. וּבְסוֹף מִכּוֹת (כב). אָמַרו, פְּאָשֶׁר הַזְכִּירוּ מִחִיבֵי מַלְקוּת: "וְהָא אֵיכָא הַמְסִיר בְּדֵי הָאָרוֹן?" פְּלוֹמֵר: שְׁגָם הוּא לוֹקֵה. וְאֲזִיזָתָהּ מִהֲבָא, מ"לא יִסְרוּ". הֵנָּה נִתְבָּרַר לָךְ שֶׁהִיא מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וְלוֹקֵין עָלֶיהָ.

קָרָבָן בְּמִזְבַּח הַזֶּהָב שֶׁבְּהִיכָל, וְהוּא אָמַרו יְתַעֲלֶה: "לֹא-תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְגֹסֶף לֹא תִסְכוּ עָלָיו" (שם ט) וְכָל-הַמְקָרִיב בּוֹ אוֹ הַזּוֹרֵק עָלָיו זוֹלַת מֵה שְׁמִיּוּחַד לוֹ — לוֹקֵה.

הַמְצוֹת הַל"ד — שְׁנַצְטוּיָנוּ שִׁישָׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-הָאָרוֹן עַל כַּתְּפֵיהֶם כְּשֶׁנֶּרְצָה לְהַעֲבִירוֹ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם, וְהוּא אָמַרו יְתַעֲלֶה: "כִּי-עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּפֶתַח יִשְׂאֹו" (במדבר ז, ט). וְאֶף-עַל-פִּי שְׁצוּיֵי זֶה נֶאֱמַר אֲזַל לְלוּיִם, לֹא הָיָה זֶה אֱלֵא מִחֻמַּת מַעוּט מְסַפֵּר הַכֹּהֲנִים בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן, כִּי אֶהְרֹן הוּא הַמַּתְחִיל (הכהונה החלה בו בלבד, ולכן היו הכהנים מעט בראשיתם); אֲכָל לְדוֹרוֹת הַרִי הַמְצוֹת חוֹבָה עַל הַכֹּהֲנִים, וְהֵם הַנוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּסִפְרֵי יְהוֹשֻׁעַ (ג, ו) וּבְסִפְרֵי שְׁמוּאֵל (שמואל-ב טו, כט). וְכֹאשֶׁר צִוְּהוּ דָּוִד לְהַעֲבִיר אֶת-הָאָרוֹן בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה אָמַר בְּדַבְּרֵי הַיָּמִים (דברי הימים-א טו, טו): "וַיִּשְׂאוּ בְנֵי-הַלְוִיִּם (והכוונה לכהנים) אֶת אֶרֶן הָאֱלֹהִים פְּאָשֶׁר צִוְּהוּ מִשָּׁה כְּדָבָר ה' בְּכַתְּבָם בַּמּוֹטוֹת עָלֵיהֶם" (הרי שגם לדורות

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו מנ"א, תשי"ז
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מו"ה מאיר שלום ש"י

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נעם לי לקבל מכתבו מו' מנ"א ותורתו הכי נעלית - אתרוג שנטע מגרעין של אתרוג קלברה,

ויהי רצון שבכל אחד מאתנו, בתכ"י, יומשכו כל העניינים התלויים במצות ד' מינים, ובפרט ע"פ פתגם הידוע של כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר בתפלה (דברכת השנים) "ואת כל מיני תבואתה לטובה" צריך לכוון על חטים למצות ואתרוג (במ"א נזכר מלבד הני"ל גם יין לקידוש) ואז במילא יהיה כל מיני תבואתה לטובה, - שע"י עוד מודגשת כלליות ענין זה.

בטח ממשיך בהשפעתו על כל אלו שנפגש עמם, ובפרט על בעלי השפעה שבהם, ובמדה ההולכת וגדלה. ובפרט ניצלו גם לענין זה ימי הרחמים והרצון הבאים לקראתנו, אשר אז התעוררות מיוחדת בנפש כאו"א מבני ישראל, וכידוע אשר מו"ח אלול הוא כמשל המלך שמקבלים פניו בשדה, ופשיטא - בימי עשיית, דקירוב המאור אל הניצוץ.

המחכה לבשו"ט בכל האמור,

מ. שניאורסאהן

נביאים

הושע פרק יב יט-כ

יט והסרתִי אֶת־שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזְכְּרוּ עוֹד בְּשֵׁמָם: כ וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיֵּי הַשָּׂדֶה וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרָמַשׁ הָאֲדָמָה וְקִשְׁת וְחֶרֶב וּמַלְחָמָה אֲשַׁבֵּר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁפַּכְתִּים לְכַמֵּחַ: כא וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְצַדֵּק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: כב וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְאִמּוֹנָה וְיִדְעַתְּ אֶת־יְהוָה: (פ) כג וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא אֲעַנֶּה נְאֻם־יְהוָה אֲעַנֶּה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־הָאָרֶץ: כד וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה אֶת־הַדָּגָן וְאֶת־הַתִּירוֹשׁ וְאֶת־הַיְצֵהָר וְהֵם יַעֲנוּ אֶת־יִזְרְעֵאל: כה וְזִרְעֹתֶיהָ לִי בְּאָרֶץ וְרַחֲמֹתַי אֶת־לֹא רַחֲמָה וְאֶמְרֹתַי לֹא־עָמְלִי עִמִּי־אֲתָה וְהוּא יֹאמֶר אֱלֹהֵי: (פ)

רש"י

מהם החסד והרחמים שני' (ירמיה טו) כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת הרחמים וכשיחזרו לעשות צדקה ומשפט שנאמר (ישעיה א) ציון במשפט תפדה וגו' הקב"ה מוסיף עליהם רחמים וחסד ועושה אותן עטרה לארבעתן ומושיבן בראשן: (כב) וארשתוך לי באמונה. בשכר האמונה שהאמנת בגולה להבטחות שעל ידי נביאי: (כג) אענה את השמים. לצוק אל השחקים מפלג הטוב התלויים במאמר והם יענו לצוק מים על הארץ: (כד) את יזרעאל. את בני הגולה שנזרעו ונקבצו: (כה) זרעתייה לך. כזרע סאה להכניס כמה כורין, כן יתוספו עליהן בארץ ישראל כמה גרים:

(יט) ולא יזכרו עוד. ישראל בשמם של בעלים או לא יזכרו הבעלים בשמם של ישראל לומר שהם אלהות להם או לא יזכר שם הבעלים עוד כד"א (ישעיה ב) והאלילים כליל יחלוף: (כ) עם חית השדה. שאשכית מזיקין מן העולם וכה"א (שם יא) לא ירעו ולא ישחיתו וגו': (כא) בצדק ובמשפט. שתתנהגו בהן: ובחסד וברחמים. שיבא לך מאתי על ידיהם. באברהם אבינו כתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' לעשות צדקה ומשפט וכנגדן נתן לבניו חסד ורחמים מאת הקב"ה שנאמר (דברים יג) ונתן לך רחמים ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד (שם יז) פסקו מן הצדקה והמשפט כמו שנאמר (עמוס ה) ההופכים ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו אף הקב"ה אסף

מצודת ציון

(כ) ורמש. הם בריות קטנות קצרי הרגל וכן רמש וצפור כנף (תהלים קמ"ח): (כא) וארשתוך. מל' ארוסין: (כג) אענה. מלשון עניה והשבת שאלה:

כרתו עמהם ברית שלום: אשבור. ר"ל אבטל כלי מלחמה והמלחמה עצמה: (כא) וארשתוך. אקח אותך להיות ארוסתי עד עולם ולא אמאס עוד כך: בצדק ובמשפט. בעבור הצדקה והמשפט שתעשו אז ובעבור החסד והרחמים שאעשה עמך כי הצדק והמשפט שתעשי לא יהיה כדאי להשפיע לך טובה מרובה כזאת אבל אעשה עוד בחסד וברחמים: (כב) באמונה. בשכר האמונה שהאמנת בי: וידעת. ר"ל אז תשיג השגה גדולה לדעת את ה': (כג) אענה וגו'. וחזור ומפרש אענה את השמים כי בהעצר השמים כאילו ישאלו להוריד המטר ואמר שישב על שאלתם למלאות אותה ויצוום להוריד המטר: והם יענו. כי הארץ הצמאה כאילו שואלת על המטר וישיבו השמים על שאלתה להוריד את המטר: (כד) והארץ תענה. כי בעבור יכשות הארץ כאילו הזרעים ועץ פרי שואלים להצמיח ולשאת פרי ותשיב הארץ על שאלתם להצמיח וכו': והם יענו את יזרעאל. את ישראל אשר זרעם האל והפיצם על פני כל הארץ השואלים על הצמחת הזרעים וכו' הנה הדרגן והתירושו היצוהר ישיבו על שאלתם ויצמחו וישאו פרי: (כה) זרעתייה לך בארץ. כלפי שהיתה זרועה בארץ אחרת הנה אזרעם בארצם: את לא רוחמה. את העם אשר לא רחמתים: ללא עמי. לאלו אשר אמרתי עליהם לא עמי, הנה אז אומר עליהם עמי אתה והוא יאמר עלי אתה אלהי ובך אני מאמין:

מצודת דוד

(יט) והסירותי. ר"ל אתן בלבם להסיר מפיה שמות הבעלים אף בזולת כוונה על פסל העכו"ם: ולא יזכרו. הבעלים לא יהיו נזכרים עוד בשמם אשר קראו להם כ"א יכנס לגנאי: (כ) וכרתי וגו'. ר"ל חית השדה וכו' לא ישחיתו בהם כאילו

כתובים

דברי הימים ב פרק כ לה-ו

לה ואחריו אתחבר יהושפט מלך יהודה עם אחוזה מלך ישראל הוא הרשיע לעשות: לו ויחברו עמו לעשות אגרות ללכת תרשיש ויעשו אגרות בעציון גבר: לו ויתנבא אליעזר בן דדוהו ממרשה עליהושפט לאמר בהתחברך עם אחוזהו פרץ יהוה את מעשיך וישברו אגרות ולא עצרו ללכת אל תרשיש:

דברי הימים ב פרק כא א-ט

א וישב יהושפט עם אבתיו ויקבר עם אבתיו בעיר דויד וימלך יהורם בנו תחתיו: ב ולואחים בני יהושפט עזריה ויחאל וזכריהו ועזריהו ומוכאל ושפטניהו כל אלה בני יהושפט מלך ישראל: ג ויתן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגנות עם ערי מצרות ביהודה ואת הממלכה נתן ליהורם פיהוא הבכור: (פ) ד ויקם יהורם על ממלכת אביו ויתחזק ויהרג את כל אחיו בחרב וגם משרי ישראל: ה בן שלשים ושתים שנה יהורם במלכו ושמונה שנים מלך בירושלם: ו וילך בדרך מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב כי בת אחאב היתה לו אשה ויעש הרע בעיני יהוה: ז ולא אבה יהוה להשחית את בית דויד למען הבית אשר כרת לדויד וכאשר אמר לתת לו גיר ולבניו בלתימים: ח בזמון פשע אדום מתחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך: ט ויעבר יהורם עם שריו וכלהרכב עמו ויהי קם לילה ויך את אדום הסובב אליו ואת שרי הרכב:

רש"י

(לז) ולא עצרו. פתרון לא עצרו כח האניות ללכת וישברו:
 (ז) גיר. פי' עול על ישראל: (ח) בזמון פשע אדום וגו'.
 כי דוד הכרית כל זכר באדום ויתן בהם נציבים במקום מלך ופרעו לו מס וכן היו עושין כל מלכי יהודה נותנין הנציבים הטובים בעיניהם ומימיו של יהורם ואילך פשעו מתחת יד יהודה: (ט) הסובב אליו. ויך אותו אדום הסובבים וסומכים לו לעזרו כי היה דרכם כשנוצחים במלחמה היו תופשים האנשים הגבורים ומביאים אותן עמם שלא יתוספו על שונאיהם להיות לעזרה לאדום בני עמם וקם לילה פתאום והרגם ורבותינו פירשו הסובב אליו סומכים לפניו:

מצודת ציון

(ג) ולמגנות. המלה ההיא יורה על דבר המשובח והמעולה בין בפירות בין בבגדים בין באבני יקר כמו ומגנות נתן לאחיה (בראשית כד): מצורות. ענין מכצר: (ז) ולא אבה. ולא רצה: (ח) פשע. מרד:

מצודת דוד

(לה) הוא הרשיע לעשות. אף כי אחוזה הרשיע לעשות הרע לא נמנע יהושפט מלהתחבר עמו: (לו) ויחברו עמו. יהושפט חיבר את אחוזה להיות עמו לעשות יחד אגרות וכו': (לז) בהתחברך. בעבור התחברך עם אחוזה פרץ ה' וכו' ר"ל תבוא פרצה ושבר במעשיך ולא תצלח בהם: ולא עצרו. לא

עכבו אצלם הכח להתחזק ללכת עד תרשיש ובמ"א נאמר בענין אחר ואולי הנאמר שם היה בפעם אחר: (ד) ויהרוג וכו'. לבל יהיו מערערים על המלוכה: משרי ישראל. אותם שהיו ידם עם אחיו: (ז) ולא אבה ה' להשחית. אף שהיו ראויים להשחית: גיר. כמו גר ור"ל מלוכה כי המלך משפיע ומאיר כנר: (ח) וימליכו. כי עד הנה היה עליהם נציב מלך מתחת יד מלכי יהודה: (ט) ויעברו. אל ארץ אדום: ויהי קם לילה. כי לא עצרו כח ללחום עמם ביום בפומבי: הסובב אליו. הסמוך אליו ולא עצרו כח ללכת בעומק המלחמה:

משניות מסכת בבא קמא

יא שור שהיה רודף אחר שור אחר, והזק – זה אומר: שורף הזיק; וזה אומר: לא כי, אלא בסלע לקה – המוציא מחברו עליו הראיה. היו שנים רודפים אחר אחר; זה אומר: שורף הזיק; וזה אומר: שורף הזיק – שניהן פטורין. אם היו שניהן של איש אחד – שניהן חייבים. היה אחד גדול, ואחד קטן; הנזק אומר: הגדול הזיק, והמזיק אומר: לא כי, אלא הקטן הזיק; אחד תם ואחד מועד; הנזק אומר: המועד הזיק, והמזיק אומר: לא כי, אלא התם הזיק – המוציא מחברו עליו הראיה. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקים שנים, אחד גדול ואחד קטן; הנזק אומר: הגדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן, והמזיק אומר: לא כי,

פירוש ברטנורא

לא בסלע לקה. מתחכך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחר. שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור של אדם אחד: שניהם פטורים. דתרווייהו מדחו ליה: שניהם חייבים. כגמרא מפרש למתניתין כגון ששניהם תמוין, שאין התם משלם אלא מגופו. וכי איתנהו לתרווייהו קמן משתלם הניזק חצי נזק מבין שניהם, אבל ליתנהו לתרווייהו מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אוזק ואשלם לך: גדול הזיק, ויש בנופו שוה חצי נזק: קטן הזיק, ודמי הקטן תקח, ומותר חצי נזק תפסיד: קטן הזיק את הגדול. ואע"פ שחצי נזקו של גדול מרובה, לא תקח אלא קטן שלי. וחצי נזקו של קטן שלך, קח

משניות מבוארות – קהתי

את חצי נזקו מבין שניהם, היינו מגופו של הפחות שבשניהם, כמבואר להלן. אבל אם אבד אחד מהם, פטור ראובן מלשלם לו, שיכול הוא לומר לשמעון: השור שאבד הוא שהזיק, ואין התם משלם אלא מגופו. היה אחד גדול – אם אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה גדול, והיה בגופו כדי תשלום חצי הנזק, ואחד קטן – שלא היה שווה כדי חצי הנזק, הנזק אומר: הגדול הזיק – את שורי, ויש בו כדי לשלם לי את חצי נזקי, והמזיק אומר: לא כי, אלא הקטן הזיק – וקח אותו או את דמיו, והשאר תפסיד: או שהיה אחד תם ואחד מועד – אחד משני השוורים של ראובן שרדפו אחר שורו של שמעון היה תם ואחד היה מועד; הנזק אומר – שמעון טוען: המועד הזיק – וחייב אתה לשלם נזק שלם, והמזיק אומר – וראובן טוען: לא כי, אלא התם הזיק – ואיני חייב אלא חצי נזק, המוציא מחברו עליו הראיה – וכל זמן שלא הביא ראיה, אינו יכול לגבות מראובן כלום, ואפילו דמי קטן או דמי תם, שהודה לו עליו, אינו נוטל, שכן הטוען את חברו חייבים והודה לו בשעורים, פטור אף מדמי שעורים (שבועות 10א). ואף כאן הרי שמעון תובע את הגדול או נזק שלם וראובן מודה לו בקטן או בחצי נזק מגופו של תם. ברם, אם הניזק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאין מידו (דמבי"ם בפירושו למסנתנו; ברטנורא; ועיי' יא"טו"טפ"ט יוס"טוב"). ובגמרא מבואר, שאם הניזק טוען טענת שמה, והמזיק טוען טענת ברי, שנמצאת תביעת הניזק כלולה בהודאת המזיק, המוציא מחברו עליו הראיה, וכשאין לניזק ראיה, משלם המזיק על כל פנים כמו שאמר. היו הנזקין שנים, אחד גדול ואחד קטן, והמזיקים שנים, אחד גדול ואחד קטן – כגון ששני שוורים של ראובן הזיקו שני שוורי של שמעון, והיו שני השוורים של ראובן, וכן של שמעון, אחד גדול ואחד קטן ואין יודעים מי הזיק את מי; הנזק אומר: הגדול הזיק את הגדול והקטן את הקטן – ויש בכל אחד כדי תשלום חצי נזקו, והמזיק אומר: לא כי, אלא הקטן את הגדול והגדול את הקטן – ואין בקטן כדי תשלום חצי הנזק של הגדול; או אחד תם ואחד מועד – ששני השוורים של ראובן היו אחד תם ואחד מועד, והם הזיקו את שני שוורי של שמעון שהיו אחד גדול ואחד קטן, הנזק אומר: המועד הזיק את הגדול והתם את הקטן – וחייב נזק שלם של הגדול, וחצי

~ יום ראשון ~

באור משנה יא

היסוד ההלכתי של משנתנו: המוציא מחברו עליו הראיה.

שור שהיה רודף אחר שור אחר – כגון שורו של ראובן שהיה רודף אחר שורו של שמעון, והזק – שורו של שמעון, זה אומר – שמעון אומר לראובן: שורף הזיק – את שורי, וחייב אתה בתשלומי הנזק; וזה אומר – וראובן טוען: לא כי – לא כן הדבר, אלא בסלע לקה – מתחכך היה שורך בסלע ונפצע (רש"י; ברטנורא), המוציא מחברו עליו הראיה – הבא להוציא ממון מחברו, עליו להביא עדים לתביעתו, הלכך על שמעון להביא ראיה, ששורו הוזק על ידי שורו של ראובן, וכל זמן שאין לו עדים, אין ראובן חייב לשלם לו. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שיש רגלים לדבר ששורו של ראובן את שורו של שמעון, שהרי ראוהו רודף אחריו, מכל מקום אין אומרים שהוא הזיק, – ואפילו שמעון טוען טענת ברי, ששורו הוזק על ידי שורו של ראובן, וראובן טוען טענת שמה, אולי לא כן הדבר, אלא בסלע לקה (ש"כ) מצינו במסכת כתובות פרק א משנה 10. שלשון "לא כי" היא טענת שמה). – אלא אומרים: המוציא מחברו עליו הראיה. ועוד יש לדייק ממשנתנו, שאף אם ראובן מודה ששורו של שמעון לקה בסלע מחמת שורו שרדף אחריו, ונמצא שהוא גרם להזיקו, מכל מקום פטור; ומכאן, שגמרא בנויקין פטור (ינימוקי יוסף). היו שנים רודפים אחר אחד – היו שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור אחד, כגון ששורו של ראובן ושורו של לוי רדפו אחר שורו של שמעון, אף על פי שיש עדים, שהוזק על ידי אחד מהם, אלא שאינם יודעים שורו של מי הזיק (ינימוקי יוסף). זה אומר – ראובן אומר ללוי: שורף הזיק – את שורו של שמעון; וזה אומר: שורף הזיק – ולוי טוען, ששורו של ראובן הזיק, שניהן פטורין – שכל אחד מהם דוחה את תביעתו של שמעון באומרו: הבא ראיה ששורי הזיק ואשלם. אם היו שניהן של איש אחד – אם שני השוורים שרדפו אחר שורו של שמעון היו של איש אחד, כגון של ראובן, שניהן חייבים – בגמרא מבואר, כגון ששניהם תמים, והם לפנינו, וכיון שאין התם משלם אלא מגופו, באה המשנה להשמיענו, ששמעון גובה

אֵלָא הֶקְטָן אֶת הַגְּדוּל וְהַגְּדוּל אֶת הֶקְטָן; אַחַד תָּם וְאַחַד מוֹעֵד; הַנֶּגֶק אֹמֵר: הַמוֹעֵד הֵיךְ אֶת הַגְּדוּל וְהַתָּם אֶת הֶקְטָן, וְהַמוֹזֵק אֹמֵר: לֹא כִי, אֵלָא הַתָּם אֶת הַגְּדוּל וְהַמוֹעֵד אֶת הֶקְטָן – הַמוֹצֵיא מַחְבְּרוֹ עָלָיו הֲרֵאָהּ.

פ ר ק ר ב י ע י

א שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה שָׁוְרִים זֶה אַחַר זֶה – יִשְׁלַם לְאַחֲרוֹן שְׁבָהֶם. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר – יִחְזוֹר לְשִׁלְפָּנָיו; וְאִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתֵר – יִחְזוֹר לְשִׁלְפָּנָיו פְּנָיו; וְהָאֲחֵרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁפָּר; וְדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: שׁוֹר שֶׁהוּא מֵאֲתִים שֶׁנֶּגַח שׁוֹר שֶׁהוּא מֵאֲתִים, וְאִין הַנְּבִלָה יָפָה כְּלוֹם – זֶה נוֹטֵל מִנֶּה וְזֶה נוֹטֵל מִנֶּה. חֲזוֹר וְנִגַּח שׁוֹר אַחַר שֶׁהוּא מֵאֲתִים – הָאֲחֵרוֹן נוֹטֵל מִנֶּה, וְשִׁלְפָּנָיו – זֶה נוֹטֵל מִמֵּשִׁים זֶה וְזֶה נוֹטֵל מִמֵּשִׁים זֶה. חֲזוֹר וְנִגַּח

פירוש ברטנורא

מן הגדול. וכל הנק המוציא מחבירו עליו הראיה דתנינן במתניתין, אם לא הביא ראיה אין לו כלום ואפילו דמי תם, ואפילו קטן שהודה לו לו, שהמוען את חברו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מרמי שעורים. ואי תפס הניק שיעור מה שהודה לו המזיק, לא מפקינן מיניה:

ד א שׁוֹר שֶׁנֶּגַח ד' זח. ובכולם היה תם דמשתלם מגופו: **ישלם.** חצי נזק לאחרון תחלה. בגמרא מוקי למתניתין כגון שתפסו נזק לשור המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר. וכשיצא מתחת ידו והויק, הניק הראשון חייב בנזקו, לפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** הכי קאמר, אם יש בו מותר בנזקו, יחזיר לשלפניו. כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה, וחצי נזק האחרון היה חמשים, והשור שוה מאתים. מתחלה כשנגח שור זה שורו של הניק הראשון שחצי נזקו מנה, היה לניק בשור זה מנה, ולבעלים מנה. וכשתפסו הניק ונגח תחת ידו, אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניק שתפסו. וכשהויק לשני והיה חצי נזקו חמשים, איכר הניק הראשון מן המנה שלו חמשים ונתן לזה הניק השני, והמותר עד המנה חזר לו. והבעלים נוטלים המנה שלהם: **ר"ש אומר וכו'.** ר"ש סבר שותפיו ניגחו הבעלים והניק בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקו. כיצד, שור שוה מאתים שנגח וכו': **ושלפניו.** זה נזק ראשון. נוטל חמשים זוז, והבעלים חמשים זוז. דיש לניק ראשון בו החצי, הלכך משלם חצי תשלומי נזק: **חזר ונגח שור שוה מאתים.** האחרון נוטל מנה החצי מכל מי שהוא, דמגופו משתלם. ונמצא אותו שלפניו

משניות מבוארות – קהתי

והויקו במאתיים זוז, הרי לוי משלם ליהודה מאה זוז, שהם חצי נזקו, ואילו הוא ושמעון מפסידים את נזקייהם. ברם, ראובן, היינו בעל השור, נוטל את המנה שלו. וזהו ששינונו: **ישלם** לאחרון שבהם – שחייבים לשלם לניק האחרון, כמו שבארנו. **ואם יש בו מותר – כגון שחצי נזקו של יהודה היה שלושים זוז בלבד, ונשאר שבעים זוז לתשלום חצי הנזק של לוי, שהיה מאה זוז, יחזיר לשלפניו – משלמים את המותר הזה ללוי, ואם יש בו מותר – כגון שגם חצי נזקו של לוי לא היה מאה זוז אלא ארבעים זוז, ונשאר עוד שלושים זוז לתשלום חצי נזקו של שמעון, שהיה מאה זוז, יחזיר לשלפניו פניו – משלמים את השלושים זוז לשמעון, כלומר הואיל וחצי נזקו של שמעון היה מאה זוז, אין משלמים בין כל הניקים, אלא מאה זוז בלבד, שכן השאר נוטל בחזרה בעל השור, ואחרון אחרון נשכר – היינו יהודה שהוא הניק האחרון, נוטל כל מחצית נזקו, ואילו לוי, שהיה נזקו שלפניו אינו נוטל אלא את המותר בלבד. ואם יש במותר כדי תשלום חצי נזקו של לוי, אף הוא נוטל כל מחצית נזקו, ורק מה שנשאר משלמים לשמעון. **רבי שמעון אומר:** שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים, ואין הנבילה יפה כלום – שהמית השור המזיק את השור הניק, והנבילה אינה שווה כלום, **זה נוטל מנה וזה נוטל מנה** – הניק נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, והבעלים נוטלים מאה זוז. **חזר ונגח שור אחר שוה מאתים** – כגון שהיה השור המזיק שורו של ראובן, ונגח בתחילה את שורו של שמעון, וחזר ונגח את שורו של לוי, **האחרון נוטל מנה** – לוי נוטל מאה זוז, **ושלפניו** – הניק שלפניו עם הבעלים, היינו שמעון וראובן, **זה נוטל חמשים זוז וזה נוטל חמשים זוז** – בגמרא מבואר, שרבי שמעון סובר כרבי עקיבא, שהבעלים והניק נעשים שותפים בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקו, הלכך הניק השני נוטל מאה זוז, היינו כל מחצית נזקו, והניק הראשון והבעלים נוטלים כל אחד חמשים זוז, שכל אחד מהם משלם חצי תשלומי הנזק. **חזר ונגח שור אחר שוה מאתים** – כגון שורו של יהודה, **האחרון נוטל מנה** – יהודה נוטל מאה זוז, היינו חצי נזקו, מגופו של השור המזיק, **ושלפניו** – והניק שלפניו היינו לוי, שחצי השור בשווי מאה זוז היה שלו, נוטל חמשים זוז – שמשותף הוא בתשלומי חצי הנזק של יהודה במחצית חלקו, **ושנים הראשונים** – ראובן ושמעון,**

נזק של הקטן מגופו של התם, **והמוזיק אומר:** **לא כִי, אֵלָא הַתָּם אֶת הַגְּדוּל וְהַמוֹעֵד אֶת הֶקְטָן** – ואיני חייב אלא חצי נזק של הגדול מגופו של התם, ונזק שלם של הקטן, **המוציא מחברו עליו הראיה** – כמו שבארנו לעיל, שאם אין לו ראיה, המזיק פטור מלשלם אפילו מה שהודה, אלא שאם הניק תפס כשיעור מה שהודה לו המזיק, אין מוציאים מידו.

ב א ו ר מ ש נ ה א

משנתנו דנה בשור תם שנגח בהמות אחרות בתמותו, כיצד משתלם הניק מגופו. ולהבנת המשנה יש להקדים שבענין חיוב חצי הנזק של תם נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא: לדעת רבי ישמעאל נעשה הניק בעל חוב של המזיק, ולא נאמר שתם משלם מגופו אלא להשמיענו, שהשור המזיק משועבד לאותו חוב, ואם הוא שווה פחות מכדי חצי הנזק, אין בית הדין מחייבים את בעליו לשלם לניק אלא כדמי השור, ויכולים הם לפרוע את החוב בדמים; ולדעת רבי עקיבא נעשה הניק שותף בשור המזיק על חצי נזקו, ואם אינו שווה אלא כשיעור חצי הנזק בלבד או פחות מזה, הניק נוטל את השור כולו (נמרו).

שור – תם, שנגח ארבעה וחמשה – או חמישה – **שורים זה אחר זה** – ועדיין הוא תם, ואינו משלם אלא מגופו, כגון שלא הועד בבעליו בפני בית הדין, שאין השור נעשה מועד עד שיועד בבית דין (הראב"ד; המאירי; ועיין **רש"י שפורש בדרך אחרת; ועיין "חוטפות יוס טוב" (י)**). **ישלם** – חצי נזק, **לאחרון שבהם** – לניק האחרון; **ואם יש בו מותר** – בשור המזיק, כמו שנבאר להלן, **יחזיר לשלפניו** – לניק שלפני האחרון. **ואם יש בו מותר** – ואם נשתייר עוד בשור המזיק, **יחזיר לשלפני פניו** – לניק השני שלפני האחרון; **והאחרון אחרון נשפר** – כל נזק המאוחר מחברו, קודם לחברו לקבל תשלומי נזק; **דברי רבי מאיר** – בגמרא מבואר, שרבי מאיר סובר כרבי ישמעאל, שהניק נחשב כבעל חוב, ומדובר כאן שהניק תפס את השור המזיק כדי לגבות ממנו את החוב של חצי נזקו, שבכגון זה נעשה שומר שכר, שכל בעל חוב התופס משכון, נעשה עליו שומר שכר, וכשיצא השור מתחת ידו והויק, הריהו (הניק הראשון) חייב בנזקו, ואילו בעל השור פטור. כגון אם שורו של ראובן שהיה שווה מאתים זוז, נגח שורו של שמעון והויקו במאתיים זוז, ותפסו שמעון חצי נזקו, והניק השני נוטל מאה זוז, וחזר השור ונגח את שורו של לוי, והויקו במאתיים זוז – ותפסו לוי, וחזר ונגח את שורו של יהודה

שור אחר שנה מאתים – האחרון נוטל מנה, וְשֶׁלְפָנָיו – חֲמִשִּׁים זוז, וְשְׁנַיִם הָרֵאשׁוֹנִים – דִּינָר זָהָב.
ב שור שהוא מועד לְמִינוֹ וְאִינוֹ מוּעָד לְשֵׁאִינוֹ מִינוֹ, מוּעָד לְאָדָם וְאִינוֹ מוּעָד לְבַהֲמָה, מוּעָד לְקַמְנִים וְאִינוֹ מוּעָד לְגְדוּלִים – אֵת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם, וְאֵת שֵׁאִינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אָמְרוּ לְפָנָי רַבִּי יְהוּדָה: הֲרֵי שֶׁהִיָּה מוּעָד לְשִׁבְתוֹת וְאִינוֹ מוּעָד לְחַל? אָמַר לָהֶם: לְשִׁבְתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם, לִימּוֹת הַחַל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אִימְתִי הוּא תָם? מִשִּׁיחֹר בּוֹ שֶׁלְשָׁה יָמֵי שִׁבְתוֹת.
ג שור של ישראל שֶׁנֶּגְחַ שור של הקדש, וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – פְּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא, לה): "שׁוֹר רְעָהוּ", וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל נֶכְרִי – פְּטוּר; וְשֶׁל נֶכְרִי שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָם בֵּין מוּעָד – מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם.

פירוש ברטנורא

שהיה החצי שלו, משלם מחלקו חצי מנה שנוטל האחרון: ושנים הראשונים. ניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביעי, משלמין כל אחד רביעית של נזק: דינר זהב. שהם עשרים וחמשה דינרים של כסף:
ב מועד לקמנים. לעגלים: אמרו לפני ר' יהודה. שאלו תלמידיו ממנו: מועד לשבתות. מפני שהוא בטל ממלאכה ודעתו זחה עליו. או נמו, לפי שרואה בני אדם במלבושים נאים של שבת, חשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם: ואינו מועד לחול. מה דינו: משיחור בני שלשה ימי שבתות. לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בשלש שבתות ולא נגח, חזר לתמותו, ואם חזר ונגח אינו משלם אלא חצי נזק:
ג שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. דכתיב (חבקוק ג) עמד וימודד ארץ ראה ויחר גוים, ראה שבע מצות שנצטוו בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונו לישראל. ואומר (דברים ל"ג) הופיע מחר פארן, גילה ממונו של עובד כוכבים והתירן. מחר פארן, משעה שסבב והחזיר את התורה על העובדי כוכבים ולא קבלוה:

משניות מבוארות – קהתי

והטעם מבואר ברש"י, שמפני שהוא נח ממלאכתו הוא נוגח. ובירושלמי מבואר, לפי שהוא רואה בני אדם במלבושים של שבת, הריהו משנה דרכו והרגלו. אִימְתִי הוּא תָם – שור שהוא מועד לשבתות בלבד, אימתי הוא חוזר להיות תם? מְשִׁיחֹר בּוֹ שֶׁלְשָׁה יָמֵי שִׁבְתוֹת – שראש שוורים או בני אדם בשלושה ימי שבתות ולא נגחם.

באור משנה ג

כבר שנינו (לעיל א, ב): "נכסים שאין בהן מעילה, נכסים של בני ברית", כלומר שאין חיוב בנזקים אלא לגבי נכסי הדייט ושל בני ברית. משנתנו חוות לפרט דיינים אלו.

שור של ישראל – ויש גורסים: של הדייט. שֶׁנֶּגְחַ שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ – השייך למקדש, וְשֶׁל הַקֹּדֶשׁ – או שור של הקדש, שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל – בין תם בין מועד, פְּטוּר – מתשלומי הנזק, שֶׁנֶּאֱמַר – בפרשת נזקי קרן: "שׁוֹר רְעָהוּ" – "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ודורשים: שור רעהו. וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ – שאין בו דין נזקים, בין שהוזק בין שהזיק. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל נֶכְרִי – בין תם בין מועד, פְּטוּר – הרמב"ם מבאר הטעם: "לפי שאין הנכרים מחייבים את האדם על בהמתו שהזיקה, והרי אנו דנים להם כדיניהם" (הל' נזקי ממון ח, ה; ועיני' "מגדל עוז" הכותב, שדברי הרמב"ם הם מהירושלמי). וְשֶׁל נֶכְרִי – ושור של נכרי, שֶׁנֶּגְחַ לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם – בגמרא מבארים הטעם, שנאמר (חבקוק ג, ו): "עמד וימודד ארץ ראה ויחר גוים" – ראה הקב"ה שבע מצוות שקיבלו עליהם בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונם לישראל" (עיני' תוספות; מהרש"ל; מהרש"א ומהר"ם). והרמב"ם כותב: "קנס הוא לנכרים, לפי שאינן זורקין במצוות ואינן מסלקים הנזק; ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן, אין משמרין אותה ומפסידין ממון הבריות" (הל' נזקי ממון ח, ה). וכן כותב "המאירי": "מתוך שאין חסים על ממון זולתם, קונסים אותם שלא ירגילו עצמם להזיק". והוא מוסיף: "ולפי מה שנאמר בגמרא, דווקא בעממים שאינם גדרים בדרכי דתות ונימוסים... אבל כל ששבע מצוות בידם דינם אצלנו כדינו אצלם, ואין נושאים פנים בדין לעצמנו, ומעתה אין צורך לומר שכן באומות הגדורות בדרכי דתות ונימוסים".

היינו הבעלים והניזק הראשון, שחלקו של כל אחד מהם היה חמישים זוז, דִּינָר זָהָב – כל אחד מהם נוטל דינר זהב, שהוא עשרים וחמישה זוז, מהטעם שבארנו לעיל. יש מפרשים דברי רבי שמעון בכגון שלא תפס הניזק את השור, אבל אם תפסו, אף רבי שמעון מודה לרבי מאיר, שהניזק נעשה כשומר שכן והוא לבדו חייב בנזקו (רש"י; רמב"ם); ויש מפרשים שאפילו תפס הניזק את השור, אינו נעשה שומר שכן על כל השור, אלא דינם כשותפים, שכל אחד אחראי על שמירת חלקו, הלכך כל אחד משתתף בתשלומי הנזק במחצית חלקו. (תוספות).

~ יום שני ~

באור משנה ב

משנתנו דנה בשור שהוא מועד לרברים אחדים ואינו מועד לשאר דברים.
שור שהוא מועד לְמִינוֹ – לנגוח שוורים, וְאִינוֹ מוּעָד לְשֵׁאִינוֹ מִינוֹ – כגון שראינוהו עומד עם סוסים וגמלים ואינו נוגחם, מוּעָד לְאָדָם – או שהוא מועד לנגוח בני אדם, וְאִינוֹ מוּעָד לְבַהֲמָה – שאינו נוגח בהמות, מוּעָד לְקַמְנִים – לעגלים או לילדים, וְאִינוֹ מוּעָד לְגְדוּלִים – לשוורים או לאנשים גדולים, אֵת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ – על אותו מין שהוא מועד לו, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם – כמו ששנינו לעיל (א, ד), שמועד משלם נזק שלם, וְאֵת שֵׁאִינוֹ מוּעָד לוֹ – ועל אותו מין שאינו מועד לו, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק – כדן תם. בגמרא נחלקו אמוראים בגירסת משנתנו: רב זביד סובר, שגורסים כפי הגירסה שלפנינו: מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו וכו', כלומר שידוע לנו שאינו מועד לשאינו מינו, וכן בשאר הדברים שהמשנה מפרטת, אבל בסתם הרי זה מועד לכל. ורב פפא גורס: "מועד למינו אינו מועד לשאינו מינו: מועד לאדם אינו מועד לבהמה" וכו' (אינו – בלא ואי'), כלומר שמשנתנו באה ללמד ששור שהוא מועד למינו הרי זה אינו מועד לשאינו מינו וכן בשאר הדברים. והלכה כרב פפא (הרי"ף; הרמב"ם). אָמְרוּ לְפָנָי רַבִּי יְהוּדָה – שאלו אותן תלמידיו: הֲרֵי שֶׁהִיָּה מוּעָד לְשִׁבְתוֹת – לנגוח בשבתות, וְאִינוֹ מוּעָד לְחַל – לנגוח בימות החול, מה דינו של אותו שור? אָמַר לָהֶם – רבי יהודה: לְשִׁבְתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלָם – כדן מועד, לִימּוֹת הַחַל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק – כדן תם, כלומר שלשבתות בלבד דינו כמועד,

ד שור של פקח שנגח שור של חרש, שוטה וקטן – חיב. ושל חרש, שוטה וקטן שנגח שור של פקח – פטור. שור של חרש, שוטה וקטן שנגח – בית דין מעמידין להן אפוטרופוס, ומעדין להן בפני אפוטרופוס. נתפקח החרש, נשתפה השוטה והגדיל הקטן – חזר לתמותו; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו. שור האצטדין אינו חיב מיתה, שנאמר (שמות כא, כח): "כי יגח", ולא שיגחוהו. ה שור שנגח את האדם, ומת; מועד – משלם כפר, ותם – פטור מן הכפר; וזה וזה חיבים מיתה. וכן כפן וכן כפת. נגח עבד או אמה – נותן שלשים סלעים, בין שהוא יפה מנה ובין שאינו יפה אלא דינר אחר.

פירוש ברטנורא

ד ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לנבות מגופו, דמטלטלי הוא, ואמרינן בפ"ק [דף י"ד] שוה כסף מלמד שאין ב"ד נוקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות, ואוקימנא ביתמי: מעמידין להן אפוטרופוס וכו'. אם החוקק נגתנים, מעמידין להם אפוטרופוס ולא לשלם חצי נזק אלא לשווייה מועד. דכי הדר נגח משלם מן העליה ויבנו הנזק מקרקע של יתומים: חזר לתמותו. דקסבר מועד שינא מרשות בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חזר לתמותו. דרשות משונה משנה את דין התראתו: שור האצטדין. שמוחזר לנתיבות, ומלמדו אותו לכך: ה מועד משלם כופר. ואע"ג דבקמא דנגח קטלינן לה, אשכחנן מועד, כגון שהרג שלשה נכרים. אי נמי, שהרג שלשה ישראל מריפה. דאמריפה לא קטלינן לה, דנברא קטילא קטיל. אי נמי, דקטיל וערק לאנמא לאחר שהעידו בו: וכן כפן וכן כפת. תינוק ותנוקת. חיוב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

משניות מבוארות – קהתי

אשה ומת, סקול וסקל השור, ודורשים: "כי יגח" ולא שיגחוהו – שילמדוהו וירגילוהו ליגח, שאם זה נגח אדם והמיתו אינו חיב.

~ יום שלישי ~

ב אור משנה ד

שור של פקח – אדם השלם בחושי ובשכלו, שנגח שור של חרש – שאינו שומע ואינו מדבר, שוטה וקטן – או שור של שוטה או של קטן, חיב – בתשלומי הנזק, שהרי מכל מקום בעל השור בר דעת הוא, וחיב לשמור שורו (המאיר). ושל חרש, שוטה וקטן – ושור של חרש או של שוטה או של קטן, שנגח שור של פקח – אף על פי שיש אפוטרופוס, מכל מקום כל זמן שהשור הוא תם, פטור – מתשלומי הנזק, לפי שאין בית דין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו (גמרא). והואיל והתורה חסה על התם שלא ישלם נזק שלם אלא חצי נזק ומגופו, הלכך לגבי יתומים חסו חכמים עליהם (תוספות), והוא הדין לגבי חרש ושוטה (ועיין רש"י וברטנורא שמביאים טעם אחר). שור של חרש, שוטה וקטן שנגח – כלומר שהוחזק נגחו, בית דין מעמידין להן אפוטרופוס – לשמור על השור, ומעדין להן בפני אפוטרופוס – כלומר מתרים בו בפני בית דין, שישמור את השור, ואם נגח שלוש פעמים ברשות האפוטרופוס הריהו נעשה מועד, וכשחזר ונגח ברביעית, משלם נזק שלם מן העליה; ונחלקו אמוראים בגמרא, אם האפוטרופוס משלם מנכסיו, וחזרו ונפרע מן הקטנים לכשיגדלו, או משלם מנכסיהם של הקטנים. נתפקח החרש או נשתפה השוטה – שנעשה שפוי בדעתו, והגדיל הקטן – או לאחר שהקטן נעשה גדול, חזר לתמותו – חזר השור להיחשב כתם; דברי רבי מאיר – בגמרא מבואר טעמו, לפי שהרשות משנה. כלומר, הואיל ויצא השור מרשות האפוטרופוס לרשות הבעלים, הרי שינוי הרשות משנה את דינו, לפי שיכולים הבעלים לומר: אילו היו מתרים בפנינו, היינו שומרים אותו שמירה מעולה, ולא היה נוגח (נימוקי יוסף). רבי יוסי אומר: הרי הוא בחזקתו – בחזקת מועד כמו שהיה, שלדעת רבי יוסי אין שינוי הרשות משנה דינו (גמרא). הרמב"ם פוסק כרבי יוסי שהשור הוא בחזקתו, אלא שמבאר הטעם, משום שאין כאן שינוי רשות, שהרי השור ברשות הבעלים הוא. ברם "שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו, שהרשות נשתנתה משנה דינו" (הלי נזקי ממון ו, ו). שור האצטדין – שלימדוהו להתנגח ביורה, אינו חיב מיתה – אם הרג אדם, שנאמר: "כי יגח" – וכי יגח שור את איש או את

ב אור משנה ה

לאחר שלמדנו בסוף המשנה הקודמת דין שור האצטדין שנגח אדם והמיתו, מוסיפה משנתנו ללמד בכלל דין שור שנגח אדם, כפי שהוא מפורש בתורה (שמות כא, כח-כ). שור שנגח את האדם, ומת – אם היה השור מועד להרוג (כמו שנבאר להלן), משלם – בעל השור, כפר – לירושי של הנהרג, כמו שנאמר (שמות כא, כט-ל): "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו, והמית איש או אשה, השור יסקל, וגם בעליו יומת (בידי שמים). אם כופר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו". כופר היינו דמי הנהרג לפי שוויו. בגמרא שואלים: כיצד אפשר שיהא השור מועד, והלא גם שור תם שהרג אדם חיב מיתה, כמו שנאמר (שם שם, כח): "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקל יסקל השור" ומשיבים: כגון שסיכן שלושה בני אדם ולא מתו עדיין, ועתה כשנגח את הרביעי מתו כולם; או כגון שהרג שלושה בני אדם ולא הספיקו להוציא לסקילה לאחר כל נגיחה עד שברח; ועוד אפשרויות מובאות בגמרא (עיי' בבא קמא זא, א). ותם – אבל שור תם שהמית אדם, פטור מן הכפר – שלא נאמר כופר אלא במועד; וזה וזה – בין תם בין מועד, חיבים מיתה – סקילה, כמפורש בתורה, בפסוקים שהבאנו לעיל. וכן כפן וכן כפת – שאם הרג תינוק או תינוקת, אף על פי שהם פטורים ממצוות, (גמרא: "נימוקי יוסף") חיב השור סקילה; ואם היה מועד, חיבים הבעלים לשלם כופר, כמו שנאמר (שמות כא, לא): "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו". נגח עבד או אמה – כנענים, נותן שלשים סלעים – כמפורש בתורה (שם שם, לב): "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו", בין שהיה יפה מנה או אמה, בין שהיה העבד שווה מאה זוז; ויש גורסים: זאה מנה, ובין שאינו יפה אלא דינר אחר – ובין שלא היה שווה אלא זוז אחד. ודווקא כשהיה השור מועד, אבל אם היה תם, פטור בעל השור מן הקנס של שלושים סלעים, שנאמר בשור תם: "ובעל השור נקי", ודרש רבי עקיבא: נקי מדמי עבד (גמרא בבא קמא מד, א) ומכל מקום אף שור תם דינו בסקילה.

ו שור שהיה מתחבף בכחל, ונפל על האדם; נתפון להרוג את הבמה והרג את האדם; לנכרי, והרג בן ישראל; לנפלים, והרג בן קימא – פטור.

ז שור האשה, שור היתומים, שור האפוטרופוס, שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשים – הרי אלו חיבים מיתה. רבי יהודה אומר: שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת – פטורים מן המיתה, לפי שאין להם בעלים.

ח שור שהוא יוצא להסקל והקדישו בעליו – אינו מקדש; שחטו – בשרו אסור. ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו – מקדש; ואם שחטו – בשרו מתר.

ט מסרו לשומר חנם ולשואל, לנושא שכר ולשוכר – נכנסו תחת הפעלים: מועד משלם נזק שלם, ותם

פירוש ברטנורא

ו שור שהיה מתחבף בכחל וכו'. פטור מן המיתה. ואם היה מועד, כגון שהיה מועד להתחבך בכחלים ולהפלים על בני אדם, ונתחבך בכחל להנאתו והפילו על האדם ומת, השור פטור מן המיתה, והבעלים משלמים את הכופר. השור פטור מן המיתה, דכתיב (שמות כ"א) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אין חיבין אם הרגו את הנפש עד שיהרגו בכוונה, כך השור אינו חייב עד שיהרגו בכוונה. והבעלים משלמים את הכופר, דכתיב אם כופר, שהיה יכול לכתוב כופר וישת עליו, מאי אם כופר, לרבות ההורג שלא בכוונה לחיוב כופר:

ז ושור היתומים. שאין להם אפוטרופוס: ושור האפוטרופוס. השור של יתומים הוא, אלא שעל האפוטרופוס לשמרו: הרי אלו חיבין. דשבעה שור כתובים בפרשה בנזק אדם. חד לגופיה, וששה לששה שורים הללו: רבי יהודה אומר שור הקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים פטורים מן המיתה. אפילו נגח ואח"כ הקדיש, נגח ואח"כ מת הגר, היה פטור ר' יהודה. ואין הלכה כר' יהודה:

ח ואם שחטו אסור. באכילה. דכתיב (שמות כ"א) סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו, ממשמע שנאמר סקול יסקל השור אינו יודע שהיא נבלה ונבילה אסורה באכילה, ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, אלא לומר ק"ך שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו אסור: הקדישו בעליו מוקדש. ונפקא מינה דאי מתהני מינה מעל:

משניות מבוארות – קהתי

מבואר, שרבי יהודה נקט שור המדבר ושור הגר שמת ואין לו יורשים, אף על פי ששניהם של הפקר הם, כדי להשמיענו, שאפילו נגח השור בחיי הגר ואחר כך מת הגר, וכן אפילו נגח ולבסוף הפקירוהו או הקדישוהו בעליו, הואיל ובשעת גמר דינו אין לו בעלים, פטור השור מן המיתה. ואין הלכה כרבי יהודה.

~ יום חמישי ~

באור משנה ח

משנתנו באה ללמד בשרו שהמית אדם, מאימתי הופקע כוח הבעלים ורשותו ממנו.

שור שהוא יוצא להסקל – שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, והקדישו בעליו – למקדש, אינו מקדש – שאין לבעלים זכות בו כלל (המאירי); שחטו – ואם קדם ושחטו, בשרו אסור – שנאמר (שמות כא, כח): "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו", והרי אין הכתוב צריך לומר, שכיון שנסקל השור והוא נבילה שבשרו אסור, ומה תלמוד לומר "ולא יאכל את בשרו"? אלא בא הכתוב להודיענו, שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו, בשרו אסור; ולא זו בלבד שאסור באכילה, אלא אף בהנאה אסור, שכל מקום שנאמר "לא יאכל" (בבבוי נפגע). בין איסור אכילה ובין איסור הנאה במשמע. ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו – אם הקדישו הבעלים את שורם, שהמית אדם, קודם שנגמר דינו לסקילה, מקדש – השור, והנהנה ממנו מעל, ומכל מקום בית דין דנים את השור לסקילה. וכותב המאירי, שבית דין מכריחים את הבעלים לפדותו בשווי וליתן דמיו לבדק הבית, ואחר שנפדה, בית דין סוקלים אותו; ואם שחטו – קודם שנגמר דינו לסקילה, בשרו מתר – באכילה (ותמיט).

באור משנה ט

מסרו – מסר בעל השור את שורו, לשומר חנם – שאינו מקבל שכר בעד שמירתו, ולשואל – או לשואל המשתמש בשור ללא תשלום שכר, או לנושא שכר – לשומר המקבל שכר בעד שמירתו, ולשוכר – או לשוכר, המשלם לו כסף תמורת השימוש בשורו (אלו

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

שור שהיה מתחבף בכחל – להנאתו, ונפל – הכחל, על האדם והרגו; נתפון – או שור שנתכוון – להרוג את הבמה והרג את האדם; או שנתכוון לנכרי, והרג בן קימא; או לנפלים – שנתכוון השור להרוג נפל, שהוא ולד שאינו בן קיימא, והרג בן קיימא; בכל אלו פטור – השור ממיתה, שאם הרג אדם על ידי חיכוכו בכחל, הרי לא נתכוון בכלל להרוג, ובשאר המקרים המפורטים במשנה הרי לא נתכוון להרוג אדם שחיבים עליו מיתה. בגמרא מבואר, שאפילו השור היה מועד לכך, מכל מקום פטור מן המיתה, אבל הבעלים חייבים לשלם את הכופר; השור פטור מן המיתה, שנאמר (שמות כא, כט): "השור יסקל וגם בעליו יומת". ודרשו מכאן: כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אינם חייבים מיתה, אם הרגו את הנפש, אלא אם כן הרגו בכוונה, אף השור אינו חייב עד שיהרגו בכוונה; והבעלים חייבים לשלם כופר, שנאמר (שם סט, ל): "אם כופר ישת עליו", שהיה צריך לומר "כופר ישת עליו", ומה תלמוד לומר "אם כופר ישת עליו"? לרבות שור ההורג שלא בכוונה, שחייב בכופר.

באור משנה ז

שור האשה – שור של אשה, שור היתומים – שאין להם אפוטרופוס, שור האפוטרופוס – שור של יתומים שיש להם אפוטרופוס, שור המדבר – שהוא הפקר, שור ההקדש – אף על פי שבמיתתו יש הפסד להקדש, שור הגר שמת ואין לו יורשים – ונמצא השור הפקר, הרי אלו חיבים מיתה – אם המיתו אדם, חייבים הם סקילה. בברייתא בגמרא מבואר: שבע פעמים נאמר "שור" בפרשת "וכי יגח שור את איש", אחד בא לגופו, והשאר באים לרבות את ששת השורים המפורטים במשנתנו. רבי יהודה אומר: שור המדבר, שור ההקדש, שור הגר שמת – ואין לו יורשים; כל אלו פטורים מן המיתה, לפי שאין להם בעלים – בגמרא

משלם חצי נזק. קשרו בעליו פמוסרה, ונעל בפניו פראוי, ויצא והזיק, אחד תם ואחד מועד – חייב; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: תם חייב ומועד פטור, שנאמר (שמות כא, לו): "ולא ישמרנו בעליו", ושומר הוא זה. רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה אלא ספין.

פ ר ק ח מ י ש י

א שור שנגח את הפרה ונמצא עברה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה – משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד. וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ילדה בצדה, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה, אם משנגחה ילדה – משלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד.

פירוש ברטנורא

ט ונעל בפניו פראוי. בדת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. והיינו שמירה פחותה: ומועד פטור. מצד העדאה שבו. אבל צד תמות במקומה עומדת. ומשלם חצי נזק בתם. דכתיב ולא ישמרנו נבי מועד. הא שמרו כל דהו פטור מצד העדאה: רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה. למועד: אלא ספין. עד שישחמנו. ושלש מחלוקות בדבר. לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור. ולרבי יהודה בשמירה פחותה נמי פטור מצד העדאה שבו. אבל חייב על צד תמות שבו. עד שישמרנו שמירה מעולה. ולר"א במעולה נמי חייב. והלכה כרבי יהודה. ומיהו לכתחלה מצויה, לשחוט שור המועד כדי לסלק ההזיק:

ד א שור שנגח את הפרה. מעוברת: ונמצא עוברת בצדה. מת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: אם משנגחה. ומחמת הנגיחה הפילתו: ורביע נזק לולד. דתם חייב חצי נזק, והאי ולד מוטל בספק הוא, וחולקין. ומתניתין סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בין המוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים. ואפילו נזק אומר ברי ומוזק אומר שמוא, המוציא מחברו עליו הראיה: וכן פרה שנגחה את השור וכו' משלם חצי נזק מן הפרה. אם נמצאת הפרה, כדן תם שמשלם חצי נזק מגופו. ואם לא נמצאת הפרה, משלם רביע נזק מן הולד. שאם היה ידוע שקודם שילדה נגחה היה משלם כל חצי נזק מן הולד, שמעוברת שנגחה היא ועוברת נגחו. ואם לאחר שילדה נגחה לא היה משלם

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ששי ~

באור משנה א

משנתנו מוסיפה ללמד בנויק קרן.

שור – תם, שנגח את הפרה – שהיתה מעוברת, ונמצא עברה בצדה – מת, כגון שראו עדים את נגיחת השור מרחוק, ומצאו אחר כך את הפרה מתה, ועוברת מת בצדה (תמאירי), ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה – אם קודם שנגחה השור ילדה, ומת הולד שלא מחמת הנגיחה, ונמצא שאין בעל השור חייב בנויק הולד, אם משנגחה ילדה – ומחמת הנגיחה הפילתו, והרי בעל השור חייב אף בנויק הולד, משלם – בעל השור, מגופו של השור, חצי נזק לפרה – על נזקה של הפרה, כדן תם שנגח, ורביע נזק לולד – שהואיל וספק הוא אם מחמת נגיחת השור מת גם הולד וחייב בחצי נזק, לפיכך חולקים את חצי הנזק של הולד, ובעל השור משלם רק רבע נזק. בגמרא מבואר, שמשנתנו היא כדעת סומכוס הסובר: ממון המוטל בספק חולקים. אבל חכמים אומרים: זה כלל גדול בדן: המוציא מחברו עליו הראיה, כלומר שלדעת חכמים אין בעל השור משלם על נזק הולד כלום, ואפילו הניזק טוען טענת ברי, שמחמת נגיחת השור הפילה פרתו את הולד, והמניק טוען: שמה קודם שנגחה שורי ילדה, הרי זה פטור מלשלם נזק הולד, שהמוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים (עיינו רמב"ם הל' נזקי ממון ט, ב). וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ילדה בצדה – והולד חי, ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה – אם קודם שנגחה ילדה, ולא היתה מעוברת בשעת נגיחה, ואין גובים את חצי הנזק אלא מגופה של הפרה בלבד, אבל לא מגופו של הולד, אם משנגחה ילדה – והיתה מעוברת בשעת נגיחה, וגובים חצי הנזק מהפרה ומוולדה, מפני שהולד כגופה, משלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד – בגמרא מבואר: אם הפרה נמצאת, גובים חצי נזק מגופה של הפרה, ואם אין הפרה נמצאת, כגון שאבדה, גובים רבע הנזק מגוף הולד; והטעם הוא כמו שבארנו לעיל, שהואיל וספק הוא אם כוחו של הולד סייע בנגיחה, הרי ממון המוטל בספק חולקים, כדעת סומכוס, הלכך על חצי הנזק שיש לשלם, אין גובים מגוף הולד אלא רבע נזק. והוא הדין כשהפרה נמצאת אלא שאין בגופה כדי חצי הנזק, שגובים מגוף הולד לא את המתור כולו אלא את מחציתו. אבל לדעת חכמים אין

הם ארבעה מיני שומרים שדיניהם מפורטים במסכת בבא מציעא ז, ח). נכנסו תחת הפעלים – הרי אלו במקום הבעלים להתחייב בנויק השור: מועד משלם נזק שלם – אם היה השור מועד, משלם השומר נזק שלם, ותם – ואם היה השור תם, משלם חצי נזק – ואילו הבעלים פטורים, שכן כל השומרים הללו מקבלים עליהם מן הסתם לשמור על השור, שלא יזקק ושלא יזיק, היינו שאם יזקק, ישלמו הזיקם לבעליהם ויעשו הם דין עם המזיק; ואם יזיק, יתחייבו הם בנויקים (תמאירי). קשרו בעליו פמוסרה – קשרו הבעלים את שורם בחבל הקשור בצוארו והוא נמשך בו, ונעל בפניו – או שנעל בפניו, פראוי – היינו בדת שיכולה לעמוד ברוח מצויה, והרי זו שמירה פחותה, ויצא – השור – והזיק, אחד תם ואחד מועד – בין שהיה השור תם בין שהיה מועד, חייב – בנויקו; דברי רבי מאיר – שסובר רבי מאיר, שצריכים הבעלים לשמרו שמירה מעולה, היינו לקשרו בשלשלת של ברזל, שלא יוכל לנתקה, או לנעול בפניו עד שתוכל הדלת לעמוד אפילו ברוח שאינה מצויה. רבי יהודה אומר: תם חייב – אבל אם היה השור מועד, הריהו חייב בחצי נזק, ומועד פטור – אבל אם היה השור מועד, הריהו פטור, שנאמר בשור המועד: "ולא ישמרנו בעליו" – ומשמע שלא שמרו כלל, אבל אם שמרו, אפילו שמירה פחותה, הריהו פטור; וכותב תמאירי: ונראה לי הטעם, שהואיל ויש לו קול (שמפורסם שהוא מועד), אף הבריות ראויות להישמר ממנו; ושומר הוא זה – והרי שורו של זה היה שמור, הלכך הוא פטור. בגמרא מבואר, שאינו פטור אלא מנזק שלם, אבל חייב הוא על כל פנים לשלם חצי נזק כדן שור תם, שכן "צד תמות במקומו עומד". רבי אליעזר אומר: אין לו שמירה אלא ספין – אין שמירה למועד אלא על ידי ספין, כלומר שחייב לשחטו, ואפילו שמרו שמירה מעולה הריהו חייב.

נמצא שלוש מחלוקות בדבר (בשור המועד): א. לדעת רבי מאיר בשמירה פחותה חייב, ובשמירה מעולה פטור. ב. לדעת רבי יהודה אף בשמירה פחותה פטור מצד העדאה שבו, אבל חייב על צד תמות שבו, עד שישמרנו שמירה מעולה. ג. לדעת רבי אליעזר, אף בשמירה מעולה חייב בשור המועד. והלכה כרבי יהודה. ויש מפרשים בגמרא, שאף רבי אליעזר סובר, שבשמירה מעולה פטור, אלא שלדעתו אינו יוצא ידי שמים עד שישחטנו, כדי לסלק את ההזיק, כמו ששנו בברייתא: "מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו? שנאמר (דברים כב, ח): "ולא תשים דמים בביתך".

ב הקָדָר שֶהֶכְנִים קְדָרוֹתָיו לְחֻצַר בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְרִשּׁוֹת, וְשִׁבְרָתָן בְּהִמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת – פְּטוּר; וְאִם הִזְקָה בָּהֶן – בְּעַל הַקְּדָרוֹת חַיִּב; וְאִם הֶכְנִים בְּרִשּׁוֹת – בְּעַל הַחֻצַר חַיִּב. וְאִם הֶכְנִים בְּרִשּׁוֹת, וְאִכְלָתָן בְּהִמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת – פְּטוּר; וְאִם הִזְקָה בָּהֶן – בְּעַל הַפְּרוֹת חַיִּב; וְאִם הֶכְנִים בְּרִשּׁוֹת – בְּעַל הַחֻצַר חַיִּב.

ג הֶכְנִים שׁוֹרוֹ לְחֻצַר בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְרִשּׁוֹת, וּנְגַחוּ שׁוֹרוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁשָּׁשְׁכוּ בְּלָבוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת – פְּטוּר. נִגְחָה הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת – חַיִּב. נָפַל לְבוֹרוֹ וְהִבְאִישׁ מִיָּמָיו – חַיִּב; הִיָּה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ – מְשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶר. וְאִם הֶכְנִים בְּרִשּׁוֹת – בְּעַל הַחֻצַר חַיִּב. רַבִּי אוֹמֵר: בְּכֶלֶן אֵינוֹ חַיִּב, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו לְשׂוֹמֵר.

פירוש ברטנורא

מן הולד כלום, שהרי הולד לא נגח ואין התם משלם אלא מגופו. עכשיו שהוא בספק, חולקים, ומן החצי נזק שיש לו לשלם משלם רביע נזק מן הולד: **ב** ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב. והני מילי שהוחלקה ונכשלה בהן. אבל אם אכלה מהן עד שמתה, בעל הפירות פטור, דהוה לה שלא תאכל: **ג** היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו. והוא הדין לשאר אנשים, אלא אורחא דמלתא נקט: משלם את הכופר. וכגון שהיה מועד להפיל עצמו על בני אדם בבורות, והאידיגא חוי ירקא בבור והפיל עצמו לבור לאכול ירקא והרג את האדם, שהשור פטור ממותה הואיל והרג שלא בכונה, והבעלים משלמין את הכופר, דאתרבי כופר אפילו שהרג שלא בכונה כדאמרין לעיל: רבי אומר וכו'. והלכה כרבי. הלכך אם הכניס שורו ברשות בעל הבית סתם ולא קבל עליו לשמור, בעה"כ פטור דהא לא קבל עליה נטירותא. והמכניס נמי פטור, לפי שהכניס ברשות:

משניות מבוארות – קהתי

פטור, שהיה לה שלא תאכל, והואיל ובמתכוון הביאה עליה דבר שהזיק לה, אין לחייב את בעל הפירות בכך, שהרי בעל הבית המצוי בחצרו צריך היה לשמור את בהמתו שלא תאכל יתר על המידה (גמרא: דא"ש). **ואם הֶכְנִים** – את פירותיו, **בְּרִשּׁוֹת** – בעל החצר, ואכלתם בהמתו, **בְּעַל הַחֻצַר חַיִּב** – מהטעם שבארנו בענין הקדרות. ברם, במשנה הבאה חולק רבי על משנתנו וסובר, שאפילו הכניס ברשות, אין בעל החצר חייב בנוקי הקדרות או הפירות על ידי בהמתו אלא אם כן קיבל עליו בפירוש לשמור אותם. והלכה כרבי.

בתוספות מבואר, שמשנתנו נקטה אותו דין גם בקדרות וגם בפירות כדי להשמיענו, שלא זו בלבד שבקדרות אם הכניס ברשות, בעל החצר חייב, שהואיל ונזכות להישבר מן הסתם קיבל עליו שמירתם, אלא אף בפירות אם הכניס ברשות, בעל החצר חייב.

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד במכניס נכסיו לחצר חברו שלא ברשות או ברשות. ולאחר שלמדנו במשנה הקודמת בנוקי רגל ושן מוסיפה משנתנו ללמד בנוקי קרן.

הֶכְנִים שׁוֹרוֹ לְחֻצַר בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְרִשּׁוֹת, וּנְגַחוּ שׁוֹרוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁשָּׁשְׁכוּ בְּלָבוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוּר – בעל הבית מלשלם, והואיל והכניס שורו שם שלא ברשות. **נִגְחָה הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, חַיִּב** – אם היה שור תם, חייב לשלם חצי

נזק, ואם היה שור מועד – נזק שלם. ולדעת רבי טרפון אף שור תם ברשות הניזק משלם נזק שלם (לעיל ב, ה). **נָפַל** – שורו של זה, **לְבוֹרוֹ** – של בעל הבית, **וְהִבְאִישׁ מִיָּמָיו** – שבבור, על ידי הלכלוך שבגופו, **חַיִּב** – בעל השור לשלם דמי נזקי המים. **הִיָּה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ** – של בעל החצר, **לְתוֹכוֹ** – כלומר בתוך הבור, ונפל עליהם השור והרגם, **מְשַׁלֵּם אֶת הַכֶּפֶר** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בשור שהיה מועד ליפול על בני אדם בבורות, וראה ירק בבור, ונפל לבור בשביל הירק, שבכגון זה השור פטור ממתה, לפי שלא נתכוון להמית אדם, והבעלים חייבים לשלם את הכופר; ומה שנקטה המשנה "אביו או בנו" לאו דווקא, והוא הדין כל אדם אחר, אלא שנקטה דוגמא מצויה. ויש מפרשים, שמשנתנו כרבי יוסי הגלילי וכרבי טרפון, הסוברים שם ברשות הניזק משלם נזק שלם, והוא הדין כופר שלם, ולפי זה דווקא נקטה המשנה "אביו או בנו" כדי שיהיה כופר ברשות הניזק. אבל באדם אחר פטור מכופר. **וְאִם הֶכְנִים** – את שורו,

גובים מן הולד כלום, שהמוציא מחברו עליו הראיה. ברם, אם נתברר שמעוברת היתה בשעת נגיחה, אף אם אבדה הפרה, גובים מן הולד את כל חצי הנזק, שגוף אחד הוא עם הפרה.

בארנו את הסיפא של משנתנו כפירושו של רבא בגמרא (בבא קמא מו, ב), שמדובר כאן בפרה וכולד של אדם אחד. אבל אביי מפרש, שמדובר כאן בכגון שהפרה של אחד והולד של אחר, ובאה המשנה להשמיענו, שהואיל וכל אחד טוען, שיש לו שותף בנוק, הלכך בעל הפרה משלם את החצי ממה שיש לו לשלם, היינו רבע הנזק, ובעל הולד שהוא משלם מספק, אינו משלם אלא רבע ממה שיש לו לשלם. כגון שור שווה מאתיים שהוזק, וחצי נזקו הוא מאה זוז, משלם בעל הפרה חמישים זוז, ובעל הולד עשרים וחמישה זוז, והניזק מפסיד עשרים וחמישה זוז. ברם, בתוספות מבואר, שחשבון זה אינו אלא לסימן בלבד, כאילו הולד עשה חצי הנזק, אבל כאמת אין הדבר כן, שהרי שותפותם של הפרה והולד אינה שווה בנוק, אלא שכוונת המשנה, לדעת אביי, שלעולם אין בעל הולד משלם אלא רביע נזקו, כגון אם הפרה שווה בלא הולד שמונים זוז, ועם הולד – מאה זוז, וחצי הנזק שעשתה הוא מאה זוז, כגון שנגחה שור שווה מאתיים זוז, ונמצא חלקו של הולד בחמישית הנזק; ואילו היה ודאי שותף, היה הניזק נוטל הפרה עם הולד, אבל עכשיו שהוא ספק, הריהו נוטל חצי הולד, היינו עשרה זוז (ותוספות דיבור המתווז "ורביע" בבא קמא מו, ב).

באור משנה ב

הַקָּדָר – העושה קדרות של חרס, **שֶׁהֶכְנִים קְדָרוֹתָיו לְחֻצַר בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְרִשּׁוֹת, וְשִׁבְרָתָן בְּהִמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, פְּטוּר** – בעל הבית מלשלם, שהיה הוא אומר לקדר: מי הרשך להיכנס ולהכניס את קדרותיך לחצרי? **וְאִם הִזְקָה בָּהֶן** – בהמתו של בעל הבית, **בְּעַל הַקְּדָרוֹת חַיִּב** – לשלם את נזקו של בעל הבית; **וְאִם הֶכְנִים בְּרִשּׁוֹת** – שקיבל הקדר רשות מבעל החצר להכניס קדרותיו לחצרו, **בְּעַל הַחֻצַר חַיִּב** – בנוקי הקדרות, אם שברתן בהמתו, שהואיל ונתן לו רשות להכניס קדרותיו לחצר, מן הסתם קיבל עליו לשמור עליהן שלא יזקו. והוא הדין אם הוזקה בהן בהמתו, בעל הקדרות פטור, שהרי שמירתן על בעל החצר, הן שלא יזקו והן שלא יזיקו. וכן אם אדם **וְאִכְלָתָן בְּהִמְתּוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת שְׁלֵא בְרִשּׁוֹת, וְאִם הִזְקָה בָּהֶן** – כגון שהוחלקה, **בְּעַל הַפְּרוֹת חַיִּב** – בנוקי הבהמה; ברם, אם אכלה מהן הרבה עד שמתה, בעל הפירות

ד שור שהיה מתכונן לחברו, והכה את האשה ויצאו ילדיה – פטור מדמי ולדות. ואדם שהיה מתכונן לחברו, והכה את האשה ויצאו ילדיה – משלם דמי ולדות. כיצד משלם דמי ולדות? שמין את האשה, כמה היא יפה עד שלא ילדה, וכמה היא יפה משילדה. אמר רבן שמעון בן גמליאל: אם פן, משתאשה יולדת – משפחת! אלא שמין את הולדות כמה הן יפיו, ונותן לבעל; ואם אין לה בעל – נותן ליורשיו. היתה שפחה ונשתחררה, או גיורת – פטור.

פירוש ברטנורא

ד שור שהיה מתכונן לחברו וכו'. אידי דבעי למיתני סיפא אדם שהיה מתכונן לחברו, תנא רישא נמי שור שהיה מתכונן לחברו. דאפילו היה מתכונן לאשה. פטור השור מדמי ולדות, שאין חייב בדמי ולדות אלא אדם בלבד: א"כ משתאשה יולדת משפחת. אם כן דכך שמין כדקאמרת, אשתכח דלא יהיב ליה מיד, שהרי משתאשה יולדת משפחת, שדמיה פחותין למכר קודם שתלד שמשוכנת היא למות בצער הלידה: היתה שפחה ונשתחררה. כלומר היתה משוחררת נשואה לגר או לעבד משוחרר, או גיורת נשואה לאחר מהן, ומת הבעל, פטור. דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשים, זכה, וזה קודם לזכות במה שבידו. והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר, דפטור, דהא דמי ולדות לבעל. אלא משום דסתם משוחררת גיורת נשואה לגר ולמשוחרר, להכי נקט שפחה וגיורת:

משניות מבוארות – קהתי

בְּרֵשׁוֹת – בעל הבית, בַּעַל הַחֲצֵר חֵיב – אם הוזק השור על ידי שורו או כלבו. רַבִּי אֱמִיר: בְּכֶלֶן – בכל שלושת העניינים ששנינו, היינו במי שהכניס קדרותיו או פירותיו או שורו לחצר בעל הבית ברשות, אֵינּוּ חֵיב – אין בעל הבית חייב בנוקיהם, עַד שֶׁקִּבַּל עָלָיו – בפירושו, לְשִׁמּוֹר – אותם. אבל אם נתן לו רשות סתם, הריהו פטור, שהרי לא קיבל עליו לשמור. ואף המכניס פטור, הואיל והכניס ברשות (ברטנורא; ועיי' 'תוספות יום טוב' ותוספות רבי עקיבא אגרו).

בְּרֵשׁוֹת – בעל הבית, בַּעַל הַחֲצֵר חֵיב – אם הוזק השור על ידי שורו או כלבו. רַבִּי אֱמִיר: בְּכֶלֶן – בכל שלושת העניינים ששנינו, היינו במי שהכניס קדרותיו או פירותיו או שורו לחצר בעל הבית ברשות, אֵינּוּ חֵיב – אין בעל הבית חייב בנוקיהם, עַד שֶׁקִּבַּל עָלָיו – בפירושו, לְשִׁמּוֹר – אותם. אבל אם נתן לו רשות סתם, הריהו פטור, שהרי לא קיבל עליו לשמור. ואף המכניס פטור, הואיל והכניס ברשות (ברטנורא; ועיי' 'תוספות יום טוב' ותוספות רבי עקיבא אגרו).

באור משנה ד

שור שהיה מתכונן לחברו – לנגוח את השור, והכה את האשה – שהיתה מעוברת, ויצאו ילדיה – שהפילתם מחמת המכה, פטור – בעל השור, מדמי ולדות – שלא חייבה התורה בדמי ולדות אלא אדם בלבד שהכה את האשה, כמו שהמשנה מלמדת מיד; וְאָדָם שְׁהִיָּה מִתְכַּוֵּן לְחִבְרוֹ – להכות את חברו, וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וַיֵּצְאוּ יְלָדֶיהָ, מִשְׁלֵם דְּמֵי וְלֹדוֹת – לבעל האשה, כמו שנאמר (שמות כא, כב): "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה, ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון (באשה), ענוש יענוש" (לשלם דמי ולדות לבעל). בגמרא מבואר, שמה שנקטה המשנה "שור שהיה מתכונן לחברו" לאו דווקא, שכן הוא הדין אפילו כשהיה מתכונן לאשה, שבעל השור פטור מדמי ולדות, אלא הואיל והמשנה צריכה לשנות לשון זה באדם: "ואדם שהיה מתכונן לחברו". לפיכך נקטה לשון זה אף בשור. פִּיצֵד מִשְׁלֵם דְּמֵי וְלֹדוֹת – היאך מעריכים את דמיהם? שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה, כְּמֵהָ הָיָא עַד שְׁלֵא יִלְדָה – כמה היא שווה להימכר כשפחה קודם שילדה, כשהיא עדיין מעוברת, וְכֵמָה הָיָא יְפָה מִשְׁיִלְדָה – וכמה היא שווה לאחר לידתה, כלומר אילו היתה יולדת מאליה, שלא מחמת המכה (שכן מה שנפחתה מחמת המכה הרי זה נזק שצריך לשלם לאשה. – עיי' 'תוספות יום טוב') ואת ההפרש צריך המכה לשלם לבעל האשה. יש מפרשים שהפרש זה כולל שני דברים: א. דמי ולדות; ב. שבת ולדות, היינו מה שהאשה נראית משוכחת על ידי ההריון (רש"י); ויש מפרשים, שמשנתנו לא באה לפרש כיצד שמים דמי ולדות, שכן לדברי הכל הולדות נישומים בפני עצמם, אלא כיצד שמים שבת האשה על ידי ההריון (תוספות). אָמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן

ומה שנקטה המשנה "היתה שפחה ונשתחררה" ולא נקטה "היתה משוחררת" מבאר רש"י, כדי לרייק, שזה עתה נשתחררה ועדיין לא היו להם בנים. בגמרא נחלקו רבה ורב חסדא. לדעת רבה מדובר כאן בכגון שחבל במשוחררת או בגיורת בחיי בעלה הגר (או המשוחרר), וכיון שמת הגר בלא יורשים, זכה הלה במה שבידו. אבל אם חבל בה לאחר מיתת בעלה, זכתה האשה עצמה בדמי הולדות. ורב חסדא סובר, שאפילו חבל בה לאחר מיתת בעלה, פטור מלשלם דמי ולדות, משום שהתורה חייבה לשלם ל"בעל האשה", וכשאין בעל, אין למי לשלם. ופוסק הרמב"ם כרבה (הל' חובל ומזיק ד. א.).

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף לב עמוד א. הגמרא דורשת את המשך הפסוק: **אָמַרְהָ כַּנְסַת יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וְאִין שִׁבְחָהּ לְפָנָי כְּבוֹדָהּ, וְכַמוּ שְׂאִמְרַת** שלא תשכח את הקרבנות שהקרבתי במדבר, **שָׁמָּא לֹא תִשְׁכַּח לִי אֵת מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל. אָמַר לָהּ הַקַּב"ה, גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָהּ,** כלומר, אשכח חטא זה. שתיבת 'אֵלֶּה' נדרשת על חטא העגל, שכן ישראל אמרו על העגל 'אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל' (שמות לב ד). **אָמַרְהָ כַּנְסַת יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,**

הוֹאִיל וְיֵשׁ שִׁבְחָהּ לְפָנָי כְּבוֹדָהּ, שתשכח לי את חטא העגל, **שָׁמָּא תִשְׁכַּח לִי אֵת מַעֲשֵׂה סִינִי,** שקיבלתי לקיים את התורה ואמרתי 'נעשה ונשמע'. **אָמַר לָהּ הַקַּב"ה, וְאִנְכִי לֹא אֲשַׁכַּחְךָ,** כלומר, לא אשכח לך את מעשה סיני. שתיבת 'אִנְכִי' נדרשת על מתן תורה בסיני, שכן כך פתח הקדוש ברוך הוא את עשרת הדברות, 'אִנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ' (שם כ ב). מסיימת הגמרא: **וְתִיַּנּוּ – וְזֶהוּ מַה דְּאָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעֲיָא, מַאי דְכָתִיב גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָהּ, זֶה מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְאִנְכִי לֹא אֲשַׁכַּחְךָ, זֶה מַעֲשֵׂה סִינִי.**

שנינו במשנה (לעיל ל:): **חֲסִידִים הֲרֵאשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהֵינן שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם הַתְּפִילָּה בְּמִקוּם שְׂבָאוֹ לְהַתְּפַלֵּל, וְאַחַר כֵּךְ מֵתְּפַלְלִים.** מבררת הגמרא: **מָנָא הֲנִי מִילֵי.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, דְּאָמַר קָרָא (תהלים פד ה), 'אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִהְלָלוּךָ סֵלָה, וְיִשְׁיבֵהוּ' מִתְּפַרְשֵׁת מִלְשׁוֹן 'שִׁיְהוּי', כְּלוּמַר, בְּתַחֲלִילָה צָרִיךְ לִשְׁבֹּת וְלִשְׁהוּת בְּבֵית ה', וְרַק אַחַר כֵּךְ רְאוּי לְהַלְלוֹ וְלְהַתְּפַלֵּל לְפָנָיו.**

הגמרא מוסיפה שצריך לשהות גם לאחר התפילה: **וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמֵּתְּפַלֵּל צָרִיךְ לִשְׁהוּת שְׁעָה אַחַת לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ בְּמִקוּם הַתְּפִילָּה. שְׁנַאֲמַר (שם קמ ד) 'אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל פְּנִיךָ'. כְּלוּמַר, בְּתַחֲלִילָה מוֹדִים וּמֵתְּפַלְלִים לְשִׁמּוֹ, וְאַחַר כֵּךְ יוֹשְׁבִים וְשׁוֹהִים לְפָנָיו. מְבִיאָה הַגְּמָרָא בְּרִייתָא כְּדַבְּרֵיהּ: תִּנְיָא נְמוּ חֲכִי, הַמֵּתְּפַלֵּל צָרִיךְ שִׁישְׁחָא שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם תְּפִלָּתוֹ, וְשְׁעָה אַחַת לְאַחַר תְּפִלָּתוֹ. קוֹדֵם תְּפִלָּתוֹ מִנּוּן, שְׁנַאֲמַר (שם) 'אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, וְאַחַר כֵּךְ עוֹד יִהְלָלוּךָ סֵלָה'. וְלְאַחַר תְּפִלָּתוֹ מִנּוּן, דְּכָתִיב 'אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֵת פְּנִיךָ'.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין השהייה של חסידים הראשונים: **תָּנוּ רַבָּנָן, חֲסִידִים הֲרֵאשׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהֵינן שְׁעָה אַחַת קוֹדֵם הַתְּפִילָּה, וּמֵתְּפַלְלִין שְׁעָה אַחַת, וְחוֹזְרִין וְשׁוֹהֵינן שְׁעָה אַחַת לְאַחַר הַתְּפִילָּה. שׁוֹאֵלַת הַבְּרִייתָא: וְכִי מֵאַחַר שֶׁהָיוּ שׁוֹהֵינן וְעוֹסְקִים תְּשַׁע שְׁעוֹת בְּכָל יוֹם בְּתַפִּלָּה, שֶׁבְּכָל אַחַת מִשְׁלוֹשֵׁת הַתְּפִילּוֹת הָיוּ שׁוֹהִים וְעוֹסְקִים בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת, אִם כֵּן תוֹרְתֵנן הֵיאֵךְ הֵיטָה מִשְׁתַּמְרֵת בְּלִיבָם, וּמִלֵּאכְתָּן הֵיאֵךְ הֵיטָה נַעֲשִׂית לְצוּרֵךְ פְּרַנְסַתָּם, וְהֵלֵא נִשְׁאָר לָהֶם רַק זְמַן מוּעֵט בְּכָל יוֹם לְעִסוּק בְּהוּן. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אֵלֶּא מֵתוּךְ שְׁחֲסִידִים הֵם, מְסִיעַ הַקַּב"ה בִּידָם, וְתוֹרְתָם מִשְׁתַּמְרֵת בְּתוֹךְ לָבָם, שֶׁלֹּא הָיוּ שׁוֹכְחִים אֵת תְּלִמוּדָם, וְכֵן מִלֵּאכְתָּן מֵתְּפַרְכֵּת, וְאִין צְרִיכִים לְעִסוּק בַּהּ הַרְבֵּה.**

האהבה ד"בכל לבבך" היא רק בלב, והאהבה ד"בכל נפשך" היא (לא)

רק בלב, אלא) מתפשטת גם בכל הכוחות והאברים

ממאמר שבת פרשת עקב, ה'תשכ"ח

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מח"י במני"א, בו שואל להמצב בהודו וכו'.

והנה כנראה אשר מצב היהדות שם אינו כדבעי, וצעי"ג אם יש שם אותם העניינים אודותם כותב. ובכל אופן אין המשרה מתאמת לאברך שעתה נתחתן, וצריך להיות בסביבה של יראי שמים שומרי תורה ומצות, או עכ"פ בסמיכות לה.

והשי"ת ימציא לו פרנסתו ופרנסת ביתו במנוחה ובהרחבה, ובאופן שיוכל לנצל כשרונותיו להחזקת היהדות והפצתה.

בעת רצון אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ובטח שומר הוא שיעורי חת"ת (חומש תהלים תניא) וזוגתו תחי' נוהגת במנהג בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב, ועל כל פנים תעשה כן מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט.

מ. שניאורסאהן

ב"ה, כ"ו מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ג במנחם, בו כותב את אשר עבר עליו ומסיים בבקשת ברכה לשידוך הגון וראוי.

ובעת רצון אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להני"ל,

ומהנכון לשאול דעת רב באם אין מקום לבקשת מחילה מצדו בפני עשרה מישראל מגרושתו ע"ה.

כיון שעל פי רוב כשיש איזה חילוקי דיעות ובפרט לפירוד - לשני הצדדים איזה שייכות בזה, ובפרט שאפשר היתה בזה הנהגה מצדו בהנוגע אלי' היפך תורת והלכות צניעות.

בטח יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בחומש תהלים ותניא הידועים וישמור עליהם עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א

47 מוגבהת השפיל מעט את גובהה, באופן שאיזור זה יהא בגובה
48 שוה, וְנָצַח וְנָצַח - ובמקום שהקרקע נמוכה השפיל מהגובה
49 שסביבה, באופן שאיזור זה יהא שוה, ולא השוה את כל הקרקע,
50 אֲדַעְתָּא דְּבִי דְרִי - ודאי שדעתו לצורך עשיית גורן במקומות
51 שהשוה, ואינו קונה בכך.
52 הגמרא מביאה אופן נוסף: וְאָמַר שְׂמוּאֵל, הָאִי מָאן דְּפָתַח מִיָּא
53 בְּאֲדַעְתָּא - מי שפתח פתח בגדר שיכנסו מים מהגדר, אֲדַעְתָּא דְּאֲרַעָא
54 - אם עשה זאת כדי שיהיו בקרקע מים להשקותה, קָנִי - קונה
55 בכך. אך אֲדַעְתָּא דְּבִנְוֵרִי - אם עשה זאת כדי לצוד את הדגים
56 שבמים, לֹא קָנִי - אינו קונה.
57 שואלת הגמרא: הִיבֵי דְמִי - איך יודעים אם כוונתו להשקות או
58 לצוד דגים. משיבה הגמרא: פָּתַח תְּרֵי קָבִי, חַד מְעִיל וְחַד מְפִיק -
59 אם פתח שני פתחים, אחד שיכנסו המים, ואחד כנגדו שיצאו,
60 אֲדַעְתָּא דְּבִנְוֵרִי - ודאי שכוונתו רק לצוד דגים. אך חַד קָבָא - אם
61 פתח רק פתח אחד לכניסת המים, אָף שגם הדגים ניצודים, אֲדַעְתָּא
62 דְּאֲרַעָא - יש לומר שכוונתו להשביח את הקרקע, וקונה בזה.
63 הגמרא מביאה מעשה שצריך להחזיק בשדה באופן הראוי: הָיִיא
64 אִיתְתָּא דְּאֶבְלָה דִּיקְלָא פְתַפְשִׁיחָא תְּלִיסַר שָׁנִין - היתה אשה
65 שהשתמשה בדקל של גר שמת, באופן שלקטה ענפים רק מצד
66 אחד להאכיל לבהמתה, במשך שלש עשרה שנים, אָתָא הָהוּא -
67 הגיע אדם אחד, רְפִיק תוּתִיָּה פּוּרְתָא - חפר מעט תחת הדקל כדי
68 לקנות, ומועיל בחפירה זו לאילן כחרישה המועלת לזריעה. אָתָא
69 לְקַמְיָה דְלִוִי - הגיע לפני לוי, וְאָמַר לֵה קַמְיָה דְמַר עֵיזְקָא - ויש
70 אומרים, שהגיע לפני מר עוקבא, כדי לתבוע שתפסיק לקחת
71 ענפים מהדקל, כיון שזוכה בו, אִזְקַמְיָה בְּיָדֵיהּ - ואכן העמיד לוי או
72 מר עוקבא את הדקל בידו.
73 אָתָא קָא צְוֹקָא קַמְיָה - הגיעה האשה שאכלה מהדקל כבר שלש
74 עשרה שנים, וצעקה לפניו על שלקחו לה את מה שמשתמשת
75 שנים רבות. אָמַר לֵה לוי או מר עוקבא, מָאִי אַעְבִּיד לָךְ - מה אעשה
76 לך, דְלֹא אַחֲזִיקַת בְּדַמְחֻזְקִי אִינְשִׁי - שלא החזקת בדקל לתועלתו,
77 כפי שמחזיקים כדי לקנות, שהרי אכלת רק מצד אחד.
78 הגמרא מביאה אופן נוסף של חוקה: אָמַר רַב, תַּצֵּר (המצייר) צוּרָה
79 של חיה או עוף בְּנֶבֶסִי הַגֵּר, קָנָה את הנכסים. ומבארת הגמרא:
80 שלא אמר זאת רב בפירוש, אלא לומדים זאת מכך דְרַב לֹא קָנִי
81 לְנִגְתָא דְבִי רַב - שרב לא קנה את הגינה הסמוכה לבית מדרשו,
82 שהיתה של גר שמת, אֲלֵא בְּצוּרְתָא - בכך שצייר בכותל שלה
83 צורת בעל חי.
84 הגמרא ממשיכה לדון בדיני קנין בנכסי הגר: אִיתְתָּהּ, שָׂדֶה של גר
85 שמת הַמְסוּיָמִת בְּמַצְרֵיהּ - שמסומנת בגבוליה על ידי שבילים
86 שמפרידים בין השדות, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִיָּוֵן שְׁהַבִּישׁ בָּהּ
87 מְבוּשׁ אָחָד - חפר בה חפירה אחת, קָנָה בּוֹלָה, כיון שהשבילים
88 מוכיחים על מה שביניהם שהיא שדה אחת. וְשְׂמוּאֵל אָמַר, לֹא קָנָה
89 אֲלֵא מְקוֹם מְבוּשׁוֹ בְלָבָד, משום שחוקה בחלק מועט בשדה מועיל
90 לקנות את כולה רק כשקיבל המוכר מעות כנגד כולה, אבל בנכסי
91 הגר שקונה בלא מעות, צריך קנין בכל חלק שרוצה לקנות.

1 דְשָׂרָא לְפִתְאָא בִּי פִילִי דְאֲרַעָא דְגֵר - מי שזרע לפת בתוך נקעים
2 שבקרקע הגר, ולא הוא חפר אותם, ואף לא כיסה בעפר, לֹא הָוִי
3 - אינו הִזְקָה לקנות, שהרי לא עשה שום תיקון בקרקע. ומפרש,
4 מָאִי מְעַמָּא - מה הטעם שזריעת הלפת אינה חזקה, הלא אחר
5 ישיירשו הזרעים הרי הם משביחים את הקרקע, משום דְּעֵיזְדָּנָא
6 דְשָׂרָא (בזמן שזרע) לֹא הָוִי שְׂבָהָא - לא השביח הקרקע, הַשְׂבָּתָא
7 דְקָא שְׂבָח - עכשיו כשגדל הלפת והשביחה הקרקע, מְפִילָא קָא
8 שְׂבָח - מעצמה השביחה, ואינו קונה על ידי זה.
9 הגמרא מביאה כמה אופנים שהעושה פעולה בקרקע כדי
10 לקנותה, פעמים שקונה ופעמים שלא, שתלוי לשם מה עשה זאת:
11 אָמַר שְׂמוּאֵל, הָאִי מָאן דְּפָשַׁח דִּיקְלָא - מי שקצץ ענפים מעץ דקל,
12 כדי להחזיק בקרקע, אם עשה זאת אֲדַעְתָּא דִּיקְלָא - כדי להשביח
13 את הדקל, שכשענפיו מרובים אינו גדל כראוי, קָנִי - קונה את
14 הקרקע. אך אם עשה זאת אֲדַעְתָּא דְחִוּתָא - כדי להאכיל את
15 הענפים לבהמותיו, לֹא קָנִי - אינו קונה אף את הדקל.
16 שואלת הגמרא: הִיבֵי דְמִי - איך יודעים אם כוונתו להשביח את
17 הדקל או להאכיל לבהמתו. משיבה הגמרא: שְׂקַל מְהֵיא יִנְסָא
18 וּמְהֵיא יִנְסָא - אם לקח ענפים מצד זה ומצד זה, יש לומר שכוונתו
19 אֲדַעְתָּא דִּיקְלָא - להשביח את הדקל, אך אם לקח בּוֹלָא מְהֵר יִנְסָא
20 - כל הענפים רק מצד אחד, אֲדַעְתָּא דְחִוּתָא - ודאי שדעתו רק
21 לצורך בהמותיו, כיון שמקלקל את הדקל, ואינו קונה.
22 הגמרא מביאה אופן נוסף: וְאָמַר שְׂמוּאֵל, הָאִי מָאן דְּוִבֵי יִנְסָא - מי
23 שניקה את השדה מקיסמים ועשבים רעים, אם עשה זאת אֲדַעְתָּא
24 דְאֲרַעָא - להשביח את הקרקע שתהא נוחה לחרישה, קָנִי - קונה
25 בזה. אך אם עשה זאת אֲדַעְתָּא דְצִיבִי - כדי לקחת את הקיסמים
26 להדלקה, לֹא קָנִי - אינו קונה.
27 שואלת הגמרא: הִיבֵי דְמִי - איך יודעים אם כוונתו ליפות את
28 הקרקע או להדלקה. משיבה הגמרא: שְׂקַל רְבֵרְבִי וּזְוּמְרִי - אם
29 לוקח גם את העשבים הגדולים וגם את הקטנים, אֲדַעְתָּא דְאֲרַעָא -
30 יש לתלות שכוונתו ליפות את הקרקע. אך שְׂקַל רְבֵרְבִי וְשִׁבְקִי וּזְוּמְרִי
31 - אם לקח את הגדולים והשאיר את הקטנים, אֲדַעְתָּא דְצִיבִי -
32 ודאי שדעתו להדלקה, שהרי ליקט רק את הגדולים הראוים
33 לשריפה, ואינו קונה.
34 הגמרא מביאה אופן נוסף: וְאָמַר שְׂמוּאֵל, הָאִי מָאן דְּאֲתְקִיל תִּיקְלָא
35 - מי שלקח תקלות מהקרקע, והחליקה שלא יהיו בה מקומות
36 גבוהים ונמוכים, ובכך היא נוחה לחרישה, אֲדַעְתָּא דְאֲרַעָא - אם
37 עשה זאת כדי ליפות הקרקע לחרישה, קָנִי - קונה בזה. אך אם
38 עשה זאת אֲדַעְתָּא דְבִי דְרִי - כדי לעשות בקרקע גורן, לֹא קָנִי -
39 אינו קונה בכך, משום שהקרקע עומדת לחרישה, ואחר שיעשה
40 גורן יצטרך לפנותו לצורך החרישה, ובכך שמכין אותה לגורן
41 מקלקל אותה.
42 שואלת הגמרא: הִיבֵי דְמִי - איך יודעים אם כוונתו ליפות את
43 הקרקע לחרישה או לעשות גורן. משיבה הגמרא: שְׂקַל מוּלְיָא
44 וְשָׂדֶא בְנָצַח - אם לקח קרקע גבוהה והשליכה בבור, והשוה בזה
45 את פני הקרקע, אֲדַעְתָּא דְאֲרַעָא - יש לומר שכוונתו ליפות את
46 הקרקע לחרישה. אך מוּלְיָא בְּמוּלְיָא - אם במקום שהקרקע

אגרות קודש

[כ"ג מני"א תשי"ג]

בנועם קבלתי מכתבו מט"ו מני"א, והרגיע את רוחי במי"ש שבאוצר המקוה נתמלאו בערך
תשע מאות ליטר מים מי גשמים (רק אחי"ז הוסיפו עליהם כו').

בבא בתרא. פרק שלישי - חזקת הבתים - דף נד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצה

רש"י

תוספות

1 **דשדא ליפתא בי פילי** - שזרע לפת בתוך נקעים של קרקע הגר, ולא כיסה עפר ולא
2 עשה כלום, כי אם זרקה הלפת בתוך החריץ - לא היא חזקה, שהרי לא עשה שום
3 חיון בקרקע. והשלכת זרע בקרקע אינו מעשה, אלא אם כן זרוע ואחר כך מכסהו. ואף
4 על פי שגזר הלפת והשרש בקרקע הזיום ולומר - ממילא הוא דקשבה. ולא דמי לרפך
5 בה פורתא, דמעשה קעביד בגוף הקרקע,
6 ומשכח הקרקע מיד בחרישה זו. וכן צמד לה
7 מיא דאמרן לעיל - הרי משקה את השדה, 2
8 ומנגב את הקרקע. אבל האי - מאי קעביד?
9 ואכילת הלפת נמי אינה חזקה, דאכילת פירות
10 אינה קונה, ולא היא חזקה לקנות, שהרי אינו
11 עושה בלקיטת הפירות ולא באכילתם שום
12 חיון בקרקע. שיהא דומה לנצל גדר ורפך. וגם
13 לא להציע מצעות בנכסי הגר, דחתם קמיתתהי
14 גופו מן הקרקע, וקמשמשא ליה קרקע כעבד
15 לרב. והכי נמי אמרין לקמן בשמעתין (נו, א) א
16 והרי אכילת פירות דנבכסי חבירו קנה - לענין
17 חזקת שלש שנים, להיות אכילת חבירו של
18 חזקת שלש שנים עומדים במקום שטר. ונבכסי הגר
19 לא קנה - כלומר, לגבי לקנות קרקע מיד, כדן
20 קרקע שקנית בכסף בשטר ובחזקה נדעל וגדר
21 - לא היא חזקה. פילי - כמו פילאי. רפשא
22 דיקאל - כמו "ויפסחני" (איכה ג) - נוטל מן
23 הענפים. ויש שמפשוטין אותו לצורך הדקל, לפי
24 שענפיו מרובים, ואין מניחין אותו ליגדל,
25 ומהניא ליה הפשיחא כיומור בכרם. אדעתא
26 דדיקאל - כדי שגדל. קני - הדקל. אדעתא
27 **דחיותא** - אם מפשיחו לצורך בהמתו
28 להאכילן, ואינו מתכוין להנאת הדקל, ומיהו,
29 בלקיטת הענפים מתכוין הוא להחיות בדקל
30 ולקנותו בחזקה זו - לא קני. ואף על גב
31 דממילא מהני דקל, כיון דאינו מתכוין לתקן
32 הקרקע דומיא נדעל וגדר, אלא ללקיטת פירות
33 מתכוין - לא היא חזקה, ובמתוהק שלא מדעת
34 דמי. וכי קאמר "מתכוין אני לקנות בלקיטת זו"
35 - הרי הוא כמי שדולף בשוק ואומר "רוצה אני
36 להחיות בשדה פלוני, דבדיבור בלא מעשה לא
37 היא חזקה. דתרתיו בעיני, שיעשה חיון בקרקע
38 בדיים, ובאותו חיון יהא מתכוין לשם חיון,
39 כדי להחיות. **חייב דמי** - מנא ידעינן אי אדעתא דדיקאל או אדעתא דחיותא עבד, שלא יוכל לכפור ולטעון "אדעתא דדיקאל עבדי?" **מהאי גיסא ומהאי גיסא** - אם מכל צדדן
40 ליקט, כאן משע וכן משע - אדעתא דדיקאל. שכן מנהג לעשות, כדי האי גונא הוא דאיכא למימר אדעתא דדיקאל. ואף על גב דאיכא למימר מימי אדעתא דחיותא - מסתמא
41 כל אדם אדעתא להחיות מתכוין, וכל היכא דאיכא למימר הכי והכי - אמרין אדעתא למימני. כולה מהי גיסא - מקלקל הוא את האילן, שמגלהו כולו מצד אחד, והחיות
42 הוא אדעתא דחיותא לחוד מתכוין, דלאילן לא חייה. **האי מאן דובי ויכיא** - מכבד ומטרה את השדה מקימים ועשבים רעים. **אדעתא דאיניא** - שתהא נוחה לחרוש. **אדעתא דציני**
43 - ללקט עצים לשרוף - לא קני, דכל לקיטת פירות לא קני. שקל רברבי וזשורי - אהא למיתלי אדעתא דארעא. אבל שבק זשורי ליכא למיתלי אלא אדעתא דציני לחוד. דגדולים
44 הראוין לשריפה מלקט. **דאתקיל תיקלא** - מסיר המכשלות ומשהו פני הקרקע, שתהא חלקה ולא תכשל המחרישה ושתשר. קני - דדמי לחורש. דבי דרי - גרן לדוש שם תבואה.
45 דכיון דקרקע זה לחרישה עומד ולא גורן, ואף לאחר שחליקו לגורן ויחבוש שם שתי יאר צריך שם לחרוש ולזרוע - נמצא שאין גורן זה כן אי שם לקלול. ואין זה מתקן השדה
46 כי אם מקלקל, וכל חיון שסופו לטורח - אינו אלא קלקול, ומעיקרא לא מתקן הוא. ולא דמי לעלל וגדר ורפך ביה פורתא, שכל דברים הללו אין סופן לטרוח.
47 אבל גורן זה - סופן לקלקלו ולסתר, דעיקר דארעא לחרישה קימא. אבל אם רצה לעשות שם גורן קבוע לעולם - נראה בעיני דקני, דאין לך חזקה גדולה מזו. **מוליא** - תל. **נצא**
48 = גומא. שקל **מוליא ושרא נצא אדעתא דארעא** - לקח התל והשלך בגומא. נמצא תששהו כל הקרקע - איכא למימר דלחרוש עשה, שלא תתעבב המחרישה. **מוליא במוליא**
49 **נצא נצא** - התל הרחיב במקומו והשפילו, ונתון מגבחו סביבתו לצדדין, שלא יהא זקוף כל כך. וכן נצא נצא - שפתי הגומא השפילו וגדר לאמצעותה, ונעשת הגומא חלקה
50 - הרי הגומות לבד ותתלים לבד, והרי יש כאן מקומות מקומות חלקים כל אחד לבדו. **אדעתא דבי דרי** - ראוי הוא לחבוט חטים, ולא לחרישה. וכל החזקות הללו בין נבכסי
51 הגר, בין במנהג, בין בבכר, ואחזן בשדה. **דתת מיא** - שיכנסו בשדה. **תת תרי בני** - אחד לצד תהרר ליכנס המים, ואחד לצד שני לצאת. **אדעתא דבזורי** - לצד
52 דגים נתכוין, ולא להשקות השדה. דאי להשקות השדה מתכוין - היה לו לעשות פתח אחד ויתעכבו שם המים, וגם הדגים יהיו נצודין שם מאיליהן. **בתפשיחא** - כדאמרן
53 לעיל, דפשת דיקאל אדעתא דחיותא, כולה מחד גיסא. **רפך תותיה פורתא** - דהיינו עורר תחת האילן, דמתני ליה כחורש לריעה. **ברמחוקי איניש** - אדעתא דדיקאל,
54 דהיינו מהאי גיסא ומהאי גיסא. **הצר צורה** - צורת חיה או עוף. **נבכסי הגר** - בתחילי הבית. אבל סידו וכיור דאמר לעיל (ג, ב) אמה כנגד הפתח - לא היינו צורת בריה,
55 אלא ציורים בעלמא מעשה צעצועים ופרחים. אבל צורת חיה או עוף - חשובה, ודי באחד, ולא בעינין אמה, ולא כנגד הפתח. **דרב לא קנה לנינתא דבי רב** - גינה הסמוכה
56 לבית מדרשו, והיתה של גר, ומת, וקנאה הרב בכך שעשה בה צורה לחיות בה. ומכללא דרך מעשה אימורן הך דרב. **הפסוימות במצריה** - שיש לה מצר בארבע רוחותיה.
57 **בין שחביש בה** - וחרף גמרא מוכח אחד - אבכא אחת בקרקע - קנה כולה, דהיינו רפך בה פורתא. ובגון קרקע שעומד לחרישה, אבל בבית לא היו חזקה. ולא שגא מבר
58 ולא שגא נכסי הגר - קנה כולה. **לא קנה אלא מקום מבושז בלבד** - ודוקא נכסי הגר. אבל מבר וקבל זחי, אפילו עשר שדות בעשר מדינות, והחיות באחת מהן - קנה
59 כולה, כדאמר שמואל בפרקי קמאי בבבא קמא וקדושין, וכדפרישית לעיל (ג, ב). ובדן פלוגתא הלכתא כרב, דהא רב נתמן עבד עובדא כותיה דרב לקמן בשמעתין.
ושאינה

ושאינה

1 מסיימת במצודה עיר כמה — פירושו: כמה יקנה במכוש אחד — כדאזיל תירא
2 תורתי הדר. פירושו: כשיעור מדת תלם. הן היו יודעים מדת התלם כמה היה
3 אורך שלו, בדשדה גדולה לא היו חורשים במענה אחד כל אורך השדה. ולא כפירוש
4 הקונטרס: כשיחרוש צמד בקר שורה אחת מוצה גבול שדו עד קצהו ומתוך כך קנה כול
5 השדה. חדא — דלישנא לא משמע הכי. ועוד:
6 דאמאי בעי הודרו רק כשיחרוש פעם אחת, אף
7 על גב דלא הדר. גוי מבי מטי זוזי לדידה אסתלק
8 ליה — פירש הקונטרס: משום דכל קנינו של גוי
9 בכסף, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (יד, ב),
10 אשכחן גוי דכל קנינו בכסף. ולאו ראייה היא
11 לפירושו רבינו תם, דמפרש תם: דוקא בעבד
12 עברי קאמר, שאין בו קצין אחר. דשט לא ידעין
13 ביה אפילו בישראל אלא מדרהוקש לאמה
14 העבריה, ואמה העבריה לאחרת, אבל בגוי, דלא
15 שייך ביה קדושין — ליבא דלמילף מאחרת. ועוד,
16 תניא תתם: "מכסף מקתור" — בכסף הוא נקנה,
17 ואינו נקנה בשטר אלא בנקה, דאפילו כל שוה כסף
18 דהוא הוין בשטר אינו נקנה, דאפילו כל שוה כסף
19 הוה ממעט תתם מ"כסף" אי לאו דכתיב "שיב"
20 לרבות שוה כסף בכסף, אבל בעלמא אומר רבינו
21 תם: דאדרבה, אין קנינו של גוי בכסף אלא
22 במשיכה. וכדריבא יוחנן קיימא לן, דדריש (בבורות
23 יג, ב): "מיד עמיתך" בכסף, דא מיד גוי —
24 במשיכה. וכן בפרק בתרא דעבודה זרה (עא, א)
25 מסיק דמשיכה לגוי קונה. והא דקאמר הכא: וגוי
26 מבי מטו זוזי לדידה אסתלק ליה — היינו משום
27 דמצינו בגוי קצין כסף בעפרון. ושטר ודאי לא
28 בגוי, משום דישיראל נופיה לא קנה בשטרא אלא
29 מ"ספר המקנה" קנה, והתם ישיראל הוה.
30 **וישראל** לא קנה עד דמטי שטרא לדידה —
31 שדו עומדים במקום שכותבין את השטר. וקשיא
32 לרבינו גמיעו שן בן אברהם: דאמאי לא קנה בכסף
33 גרידא, מעפרון, בקל וחומר מגופו: גופו באחת ממונו בשתים; כדאמרינן בבבורות בפרק
34 שני (א, א). דליבא דמיימר שאינו גומר בדעתו לקנות עד שיוזה בשטר. דמאחר שהגוי
35 מסתלק — למה לא יגומר בדעתו לקנות, ויניחו להיות הפקר? הוזה לן למימר דהוי
36 כאילו פירש "אי בעינא בכספא איקני", מהאי טעמא דפרישת וצריך לומר: דאנן סהדי
37 שלא היה בדעתו אלא מנות שהוא רגיל לקנות עם ישראל, והיינו בשטר. מדלא
38 פירש "אי בעינא בכספא איקני", אבל קשיא לרבינו משום בן אברהם: דבפרק שני
39 דבבורות (שם), אמר רבי יצחק: ישראל נתן מעות לגוי בחבמה בדניהן, אף על פי
40 שלא משר — קנה, וחיבת בבבורות. ואמאי לא אמרינן אף על גב דקנה מן התורה,
41 כדאמר אביי תתם: דביניהם שפסקה להן תורה — "מיד עמיתך" במשיכה, הא מיד
42 גוי בכסף, מכל מקום אין בדעתו לקנות אלא עד שימשוך, כמו שהוא רגיל לקנות
43 עם ישראל, כדאמרינן הכא ויש לומר: דהתם בדניהם קאמר. ונראה דשרי לישראל
44 לתבוע מנייהו מעותיה, אף על פי שמתוך כך יחזיר הגוי ויגול את המחזיק. דברין
45 קא תבע ליה, דלא נתן לו מעות אלא על מנת שתבא הקרקע לידו. ואם המחזיק
46 יכול לישעט מן הגוי — פי, ישעט, אף על פי שהלוקח מבסיד, אך אם המחזיק בעי לפירע
47 לו מעותיו, אם יפקיענו הראשון הקרקע מידו על ידי גוי — נראה הוה ליה מסור
48 ממש. **באני** דמטמרי הוה כו' — והא דאמר ב"הניקין" (גיטין נה, ב) דאזול מרוותיהו
49 דבאני, ואזיל גדול רב רעילאי ויהיב טסקא דתלת שנין, ולכי אתו מרוותיהו הדרתא להו,
50 ולא אמרינן כיון דלא יהיב טסקא הופקעה מיידם וזכה בה גדול רב רעילאי. דהתם מייירי כגון
51 שרואו מרוותיהו דלבי באני שירושן הקרקע ויהיב ויבולו פירות ויפירעו טסקא עד שחזרו,
52 ונתרעו להם בני באני ונתנה לגידול, הלכך לא הופקעה מידם. וכשיחזרו חזרו להן, אבל
53 חבא הוה מטמרי בשביל המס שלא רצו לפרוע.

אם

עובדא ליבא לאיתויה ראייה. ומיהו, רב יוסף לא חזר בו, דמכל מקום שמואל אמרה, כדאמר בסמוך. והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא — רב יוסף לא סבירא ליה האי דאמר אביי
"ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטרא", דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחוקה נמי ליכול. **ברואי דרעותא** — שם מקום. אי נמי, כפר של רועים. **אתא לקמייה דרב יוחזר** —
ורוב משעו שנוע משמואל רב. **רואי דרעותא קאמרי** — בתמיה, וכי משם אתה מביא ראייה דבסבי הגוי הרי הן כמדובר; באני מטמרי — שדות טמנות, שלא היו הבעלים נותנין
את המס למלך, אלא מברחין עצמן. **דאינהו גופיהו** — בעלים ראשונים לא הוו יהיב טסקא. ומדינא דמלכותא לא היה בידם דבעלים בח למכור, ומכרן בטל, וזה השני שהחזיק —
קנה בדינא דמלכותא, שהתנה בחוקתו על מנת ליתן את הטסקא למלך, ומלכא אמר: מאן יהיב טסקא — ליכול ארעא בחוקה בלא שטרא. אבל בקרקע שהיא ירושה לגוי מאבותיו,
ומכרה — לעולם אימא לך: אם בא אחר והחזיק בה — מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר.

1 **ושאינה** מסיימת במצודה — אלא בקעה גדולה, ופתוחה לשדות אחרים או לרשות
2 הרבים, עד כמה צריך לחפור ויקנה כולה אליבא דרבי; דהא ודאי לשמואל לא חשיבא
3 מסיימת טפי משאינה מסיימת, דאפילו במסיימת קאמר לא קנה אלא במכוש, וכל שכן
4 בשאינה מסיימת. יש מפרשים בענין אחרים, ולא נהירא לי כלל. **כדאזיל תירא** דתרוי
5 וחדר — כשיחרוש צמד בקר שורה אחת מוצה
6 גבול השדה ועד קצוה הודרו, ובחורתו יעשה
7 עוד שורה אחרת, והיינו שתי שורות על פני כל
8 השדה משפתו אל שפתו ממזרח למערב, מתוך
9 כך קנה כל השדה גם מן הצפון לדרום. דכיון
10 חדרש שתי שורות על פני כל אורך השדה או
11 על כל רחבו — כאילו חרש כולו, שהרי החזיק
12 בו מראשו ועד סופו, כן נראה בעיני. **אמר רב**
13 **יהודה אמר שמואל נכסי גוי** — שמכרם הגוי
14 לישראל, שקבל הגוי הדמים ממנו, ועדיין לא
15 החזיק בה ישראל זה הקונה אותם. הרי הן
16 **במדין** — הפקר. כדמפרש לקמן, שאם קדם
17 **מישראל** אחר המחזיק בם — קנה, כאילו הן נכסי
18 הגר שמת. ויש מפרשים דמעט מיהא יחזיר
19 ללוקח ראשון. ולי אין נראה כלל, דאם כן מאי
20 הרי הן כמדובר; אלא זכה בהן לגמרי. ואם יכול
21 לוקח ראשון לדון עם הגוי ולהוציא ממנו
22 מעותיו — יעשה, ואם לאו — יפסיד. ומיהו
23 נראה בעיני דהאי שני רשע מיקרי, דכיון דיהב
24 לוקח ראשון זוזי — לא גרע מעני המחפך
25 בחררה ובא אחר ונטלה, דמיקרי רשע הווא
26 אחר. ופירש רבינו גונאל דלית הלכתא
27 כשמואל. ומשום דמקשי עלה אביי איך
28 דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא, ובא רב
29 יוסף לתריך, והקשהו אביי ואמר דשמעלם לא
30 אמרה שמואל, דאם כן קשיא דשמואל
31 אדשמואל, דאמר דינא דמלכותא דינא. ולי
32 נראה דהלכתא כשמואל, דהא רב נחמן, דיינא
33 הוי והלכתא כוותיה בדיני, דן כוותיה לקמייה. וגם הרבה אמוראים כשמואל סבירא להו
34 לקמן, וסליק שמעתין בחבי. והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא — רב יוסף עצמו
35 היה יודע תירוץ דרבר, דאמר ליה לאביי: אנא לא ידענא עובדא הכי הוה כו' — לא
36 חשש לתריך, מאחר הוה מייית ראייה מעובדא. **כי פפזו זוזי לדידה** — מן הלוקח. **אסתלק**
37 **ליה** — הגוי, שהרי כל קנינו של גוי בכסף, כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (יד, ב),
38 ומשקבל המעות — לגבי דידיה הויא מכירה גמורה, שאין יכולין עוד לחזור זה בזה.
39 וישיראל לא קני במתן מעות עד דאתא שטרא לדידה, כדאמרינן בקדושין. וכדפרישת
40 לעיל, דאפילו מישראל בחריה לא קני בזוזי עד שכתבוה לו את השטר, לכל שכן מנהי,
41 דסתם גויים אנסיים הם ואין בדעתו לקנות בלא שטר. והלכך, אי אתא ישראל אחרינא
42 רפך ביה פורתא מקמי האי — קנה. ודוקא בלוקח מוגו, אבל לוקח מישראל בחיור, נד
43 דלא קני לוקח עד דאתי שטרא לדידה — אחר מיהא אין יכול לקדם ולהחזיק, שהרי
44 עדיין ברשות מוכר קיימא, שכל זמן שלא החזיק הלוקח לא בא אלא השטר לידו — יכולין
45 שניהם לחזור זה בזה. **פי אמר שמואל הכי** — דקני ליה שני ארעא דגוי בחוקה בלא
46 שטר מן הגוי; **והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא** — כל מיסא וארנונית ומנהות של
47 משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם — דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים
48 עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיהו. והלכך דין גמור הוא, ואין למחזיק בממון בחיור
49 על פי חוק המלך הנהוג בעיר משום גול. **ומלכא אמר** — לא ליכול ארעא שום מחזיק
50 בארעא אלא אם כן יש בידו שטר מכירה מן המוכר, והאיך קנה זה המחזיק, הואיל ואין
51 לו שטר מן הגוי; אלא לוקח ראשון יקנה בדינא דמלכותא בלא אתי שטרה דגוי לדידה.
52 **אמר ליה אנא לא ידענא** — רב יוסף נמי בעל כרחך הוה ידע להא דאמר שמואל דינא
53 דמלכותא דינא. והא דקמהדר ליה לאביי "אנא לא ידענא" כו' — ודאי היה יודע תירוץ
54 לרבר, אלא דעדיף ליה למימר עובדא. ולכך לא חשש לתריך. ואביי מהדר ליה דמהווא
55 עובדא ליבא לאיתויה ראייה. והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא — רב יוסף לא סבירא ליה האי דאמר אביי
56 "ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטרא", דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחוקה נמי ליכול. **ברואי דרעותא** — שם מקום. אי נמי, כפר של רועים. **אתא לקמייה דרב יוחזר** —
57 ורוב משעו שנוע משמואל רב. **רואי דרעותא קאמרי** — בתמיה, וכי משם אתה מביא ראייה דבסבי הגוי הרי הן כמדובר; באני מטמרי — שדות טמנות, שלא היו הבעלים נותנין
58 את המס למלך, אלא מברחין עצמן. **דאינהו גופיהו** — בעלים ראשונים לא הוו יהיב טסקא. ומדינא דמלכותא לא היה בידם דבעלים בח למכור, ומכרן בטל, וזה השני שהחזיק —
59 קנה בדינא דמלכותא, שהתנה בחוקתו על מנת ליתן את הטסקא למלך, ומלכא אמר: מאן יהיב טסקא — ליכול ארעא בחוקה בלא שטרא. אבל בקרקע שהיא ירושה לגוי מאבותיו,
60 ומכרה — לעולם אימא לך: אם בא אחר והחזיק בה — מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר.

32 דַּוְרָא דְרַעְוָתָא, גִּישְׁרָאֵל דִּזְבֵּן אַרְעָא – שְׁקֵנָה קַרְקַע בְּכַסְף מַעֲוֵבָד
 33 בּוֹבְבִים, וְעֵדִיין לֹא הִגִּיעַ הַשְּׁטֵר לְיַדֵי הַיִּשְׂרָאֵל, וְאַתָּא יִשְׂרָאֵל
 34 אַחֲרֵינָא רְפִיק בְּהַ פּוֹרְתָא – וּבֵא יִשְׂרָאֵל אַחַר הַחֲזִיק בְּהַ עַל יַדֵי
 35 חֲפִירָה מוֹעֵטָא, אַתָּא לְקַמֵּיהַ דְּרַב יְהוּדָה – בֵּא הַקּוֹנָה לִפְנֵי רַב
 36 יְהוּדָה, שְׁבִרְבוּ הַדַּיָּיִם הִיָּה דִן לִפֵּי מָה שֶׁשָּׁמַע מִשְׁמוּאֵל רַבּוֹ,
 37 אֲוִקְמָה בִּידָא דְשִׁנֵּי – וְהַעֲמִיד רַב יְהוּדָה אֵת הַקַּרְקַע בִּידֵי הַשְּׁנֵי
 38 שְׁהַחֲזִיק בָּהּ, וּמוֹכַח מִמַּעֲשֵׂה זֶה שֶׁשְׁמוּאֵל טוֹבֵר שֶׁהִשְׁנֵי שְׁהַחֲזִיק
 39 בְּקַרְקַע, זָכָה בְּהַ אֵף שֶׁלֹּא קִיבַל שְׁטֵר.
 40 אָמַר לִיהַ אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, דַּוְרָא דְרַעְוָתָא קְאָמְרָת – הָאֵם מִהַמַּעֲשֵׂה
 41 שְׁהִיָּה בְּדוּרָא דְרַעְוָתָא אֲמַרְתָּ לְהַבִּיא רֵאִיָּה, הֲרֵי הָתֵם בְּאִנֵּי מַמְסַרֵּי
 42 הָיוּ – שְׁדוּת טְמוּנִים הִיוּ, כְּלוּמַר שְׁבַעֲלֵיהֶם הִיוּ מִטְּמִינִים אֵת
 43 עַצְמָם, דְּאִינְהוּ גּוֹפִיֵיהוּ לֹא הָיוּ יְהִיבֵי טְסָקָא לְמַלְכָא – שְׁהֵם עַצְמָם
 44 לֹא הִיוּ מִשְׁלֵמִים אֵת מַס הַקַּרְקַע לְמַלְךְ, וּמַלְכָא אָמַר מֵאֵן דִּיְהִיב
 45 טְסָקָא לִיבּוֹל אַרְעָא – וְהַמְלֵךְ אָמַר שֶׁרַק מִי שֶׁמִּשְׁלַם אֵת מַס הַקַּרְקַע
 46 אוֹכַל אֵת פִּירוּתֵיהָ, וְאֵם כֵּן לְבַעֲלִים לֹא הִיָּה כַח לְמוֹכֵר אֵת הַקַּרְקַע
 47 לְאַחֲרִים, וְלִכֵּן הַעֲמִיד רַב יְהוּדָה אֵת הַקַּרְקַע בִּידֵי הַשְּׁנֵי שְׁהַחֲזִיק בָּהּ
 48 עַל מִנַּת לְשֵׁלֶם מַס לְמַלְךְ אֵף שֶׁאֵין לוֹ שְׁטֵר, אֲבַל אֵין לְהוֹכִיחַ
 49 מִמַּעֲשֵׂה זֶה שֶׁאֵף אֵם מִכַּר הַנְּכַרִי קַרְקַע שְׁבֵאָה לוֹ בִּירוּשָׁה
 50 מֵאַבּוֹתָיו וְשִׁבְחָה לְמוֹכְרָהּ טוֹבֵר שְׁמוּאֵל שִׁזְכָּה בְּהַ מַּחֲזִיק, כִּיּוֹן
 51 שְׁמֵדִין הַמְּלַכּוֹת אֵין לְקַנּוֹת קַרְקַע אֲלֵא בִשְׁטֵר.
 52 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נּוֹסֵף בְּנְכַרִי שְׁמִכַּר קַרְקַע לְיִשְׂרָאֵל בְּכַסְף,
 53 וּבֹא יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהַחֲזִיק בְּהַ בּוֹמֵן שְׁעֵדִיין לֹא הִגִּיעַ הַשְּׁטֵר לְיַד
 54 הַקּוֹנָה: רַב הוֹנָא וְזֵבַן אַרְעָא מַעֲוֵבָד בּוֹבְבִים – קֵנָה קַרְקַע מִנְכַרִי בְּכַסְף
 55 וְעֵדִיין לֹא הִגִּיעַ הַשְּׁטֵר לְיַדוֹ, אַתָּא יִשְׂרָאֵל אַחַר רְפִיק בְּהַ פּוֹרְתָא –
 56 וּבֵא יִשְׂרָאֵל אַחַר וְהַחֲזִיק בְּהַ עַל יַדֵי חֲפִירָה מוֹעֵטָא, אַתָּא לְקַמֵּיהַ
 57 דְּרַב נְחֶמְן – בֵּא הַמַּחֲזִיק בְּחֲפִירָה לִפְנֵי רַב נַחֲמָן, אֲוִקְמָה בִּידֵיהַ –
 58 וְהַעֲמִיד רַב נַחֲמָן אֵת הַקַּרְקַע בִּידוֹ, אָמַר לִיהַ רַב הוֹנָא לְרַב נַחֲמָן,
 59 מֵאֵן דְּעָתִיד – מִפְּנֵי מָה הִיתָה דַּעְתָךְ לְדוּן כֵּן, הָאֵם מִשּׁוֹם שֶׁהֵנָךְ
 60 טוֹבֵר כְּשִׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל נְכִסֵּי עוֹבְדֵי בּוֹבְבִים תְּרִי הֵן בְּמַדְבָּר,
 61 וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶם זָכָה,

1 מִבְּרַרְתָּ הַגְּמָרָא: וְשִׁאִיָּה מְסוּיָמָת בְּמַצְרֵיהַ – וְאֵם אֵין הַשְּׁדָה
 2 מִסּוּמְנַת גְּבוּלֵיהָ, אֲלֵא פְתוּחָה לְשְׁדוּת שְׁטִיבָה, עַד בְּמָה צְרִיךְ
 3 לְחַפּוֹר כְּדֵי לְקַנּוֹת אֵת כּוֹלָה לְשִׁיטַת רַב. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַב
 4 פְּפָא, בְּדַאזִיל תְּרִיָּא דְשׁוּרֵי – כְּשִׁיחַרְשׁוּ צַמֵּד שׁוּרִים שׁוּרָה אַחַת
 5 בְּשָׂדֵה כְּגוֹן מִמּוֹרַח לְמַעֲרַב, וְהָדָר – וַיַּחֲזֵרוּ לְחַרּוֹשׁ אֵת אוֹתוֹ הַצֵּד
 6 מִמַּעֲרַב לְמּוֹרַח, וְנִמְצָא שְׁחַרְשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָל הַשְּׁדָה
 7 לְאַרְכָּה אוֹ לְרַחְבָּה, וּמִכִּיּוֹן שְׁחַרְשׁ וְהַחֲזִיק בְּשָׂדֵה מִרְאֵשָׁה וְעַד
 8 סוּפָה, קֵנָה אֵת כָּל הַשְּׁדָה.
 9 קֵנִין הַנְּכַרִי הוּא רַק בְּכַסְף, וְכִשְׁנוֹתָן לוֹ הַקּוֹנָה מַעוֹת, מִסְתַּלְקַת
 10 בַּעֲלוֹת הַנְּכַרִי מִהַחֲפֵץ. הַגְּמָרָא דְנָה מַה הַדִּין כְּשִׁמְכַר הַנְּכַרִי קַרְקַע
 11 לְיִשְׂרָאֵל, וְלֵאחַר שֶׁנָּתַן הַקּוֹנָה מַעוֹת הַחֲזִיק בָּהֶם אַחַר: אָמַר רַב
 12 יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, נְכִסֵּי עוֹבְדֵי בּוֹבְבִים שְׁמִכַּרֵם לְיִשְׂרָאֵל בְּכַסְף,
 13 וְעֵדִיין לֹא הַחֲזִיק בָּהֶם הַקּוֹנָה, תְּרִי הֵן בְּמַדְבָּר – כִּהֲפַקֵּר, וְכָל
 14 הַמַּחֲזִיק בָּהֶן – כָּל יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁעָשָׂה בָּהֶם קֵנִין מוֹעֵט וְהַחֲזִיק
 15 בָּהֶם, זָכָה בָּהֶן. מֵאֵן טַעְמָא – מָה הַטַּעַם בְּדִין זֶה. מִשּׁוֹם שֶׁעוֹבְדֵי
 16 בּוֹבְבִים מְכִי מְטוּ זוּזֵי לְיָדֵיהַ – מִיָּד כְּשִׁבְאוּ מַעוֹת הַקּוֹנָה לְיַדוֹ,
 17 אֲפַתְלַק לִיהַ – נִסְתַּלְקָה בַּעֲלוֹתוֹ וְאִינוּ יוֹכַל לְחַזּוֹר בּוֹ מִהַמְּכִירָה,
 18 כִּיּוֹן שֶׁנְּכַסְיוֹ נִקְנִים בְּקֵנִין כִּסֵּף בְּלִבָּד, וְהַקּוֹנָה הַיִּשְׂרָאֵל לֹא קֵנִי אוֹתָם
 19 עַד דְּמַטֵּי שְׁטָרָא לְיָדֵיהַ – עַד שִׁיבּוֹא שְׁטֵר הַמְּכַר לְיַדוֹ (בְּמִקּוֹם
 20 שְׂרַגִּילִים לְכַתּוּב שְׁטֵר, הַלְּבָב – כִּיּוֹן שֶׁאֵין לֹא לְנְכַרִי וְלֹא לְיִשְׂרָאֵל
 21 בַּעֲלוֹת עֲלֵיהֶם כָּל זְמַן שֶׁלֹּא בֵּא הַשְּׁטֵר לְיַד יִשְׂרָאֵל, לִכֵּן תְּרִי הֵן
 22 בְּמַדְבָּר, וְכָל הַמַּחֲזִיק בָּהֶן זָכָה בָּהֶן.
 23 אֲבִי מִקְשָׁה עַל דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל מִדִּין אַחַר שֶׁאֲמַר שְׁמוּאֵל: אָמַר
 24 לִיהַ אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, מִי אָמַר שְׁמוּאֵל תְּכִי – וְכִי כֵךְ אֲמַר שְׁמוּאֵל,
 25 שְׁהַמַּחֲזִיק קֵנָה בְּלֵא שְׁקִיבַל מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁטֵר, וְהָאָמַר
 26 שְׁמוּאֵל, דִּינָא דְמַלְכוּתָא דִּינָא – דִּין הַמְּלַכּוֹת הוּא דִּין גְּמוּר, וּמַלְכָא
 27 אָמַר לֹא לִיקְנֵי אַרְעָא אֲלֵא בְּאִינְרָתָא – וְהַמְלֵךְ אֲמַר שֶׁלֹּא יִקְנוּ קַרְקַע
 28 אֲלֵא בִשְׁטֵר מַכִּיָּה, וּמִן הַדִּין הִיָּה שִׁקְנָה אוֹתָהּ הַקּוֹנָה הַרְאִשׁוֹן
 29 כְּשִׁיבּוֹא הַשְּׁטֵר לְיַדוֹ.
 30 אָמַר לִיהַ רַב יוֹסֵף לְאַבְיֵי, אָנָּא לֹא יִדְעָנָא – אִינִי יוֹדַע לְתַרְץ אֵת
 31 דְּבַרֵי שְׁמוּאֵל, אֲבַל עוֹבְדֵי הָיוּ – מַעֲשֵׂה כּוֹזֵה הִיָּה בְּמִקּוֹם שֶׁשָּׁמוּ

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, ה'תשי"ז

ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבי' מני"א בו כתב ע"ד המאורעות לי"ע ולי"ע שקרו לבנותיו שתליטי"א בשנים האחרונות.

צריך לברר בהקדם, כי כנראה בהשידוך שלו עם זוגי' תחי' היתה איזה פגיעה בכבוד בן או בת ישראל, ויש להשתדל בבירור זה ככל האפשרי, וגם לברר אם יש מקום לבקשת מחילה, או עכ"פ בקשת מחילה בפני עשרה מישראל. וכן אם שייך בזה איזה פצויים של כסף וכו'.

ויהי רצון שישתדלו בבירור הנ"ל כדבעי ועי"ז יסורו כל הענינים ועי"ד מה שנאמר וסר עונך וחסטאתך תכופר, וכפירוש רבינו הזקן מלי' לכפר לפני הוי' להיות נחת רוח לקונו.

מהנכון לבדוק תפלויו וזוגי' תחי' תפריש בכל יום חול בבקר ולפני הדה"נ איזה פרוטות לצדקה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליטי"א

מזכיר

עליה, ומוכח שגם עבור מס זה משתעבדים קרקעותיו למלך, ואם
 כן איך תתקיים ירושת בכור בקרקעות. אלא מה אית לך למימר -
 אלא מה יש לך לומר במה שלא הוקשה לו ממס זה, דיהיב מסקא
 ומית - שנתן האב את מס הקרקע בתחילת השנה ואחר כך מת,
 שבאופן זה מתקיים ירושת בכור כיון שכבר היו הנכסים ברשות
 האב קודם מיתתו. תבא נמי דיהיב פריא ומית - גם במס הגולגולת
 יש לך לומר שנתקיים כשנתן האב מס זה קודם שמת וכבר היה
 מוחזק בנכסיו.
 הגמרא דנה אם ההלכה כרב הונא בריה דרב יהושע: אמר רב
 אשי, אמר לי הונא בר נתן, שאילתינהו לספרי דרבא - שאלתי את
 כותבי השטרות אצל רבא, ואמרו לי, הלבנתא כרב הונא בריה דרב
 יהושע, ולא היא - אמנם אין ההלכה כן, והתם לאוקומי מילתיה
 הוא דאמר - שם השיבו סופרי רבא שההלכה כמותו, רק משום
 שרצו לקיים את השטרות שכתבו כשמכרו עבדי המלך קרקעות
 שלא שילמו עליהם את מס הגולגולת, ושנתקיים המכירה על ידי
 השטרות.
 הגמרא מביאה עוד דינים שאמר רב אשי לענין תשלום מס: ועוד
 אמר רב אשי, פדדית - אדם בטל שאינו עוסק במלאכה ובלמוד,
 ובדבר המועיל לעולם, מפסיע מתא - צריך לסייע בתשלום המס
 שמוטל על בני העיר מחמת שהוא לא שילם, ואף שאינו עושה
 ריוח בעיר. והני מילי - דין זה אינו, אלא דאצילתיה מתא -
 כשהצילוהו בני העיר מלשלם את המס שנתבע ממנו, כגון שקצב
 המלך על בני העיר סכום מס לשנה, וגבו עבדי המלך מכל אדם
 לפי אומד דעתם, ומאדם זה גבו הרבה, אך מחמת שאמרו להם
 בני העיר שאין לו ממון, הפחיתו מחלקו והטילוהו על בני העיר,
 שבוז צריך לשלם להם כיון שהם הצילוהו. אבל אנדיסקי - עבדי
 המלך שתובעים מכל אחד את חלקו במס, ולא תבעו מאדם זה
 מחמת ששכחוהו או שמחלו לו כשראו שאין לו ממון, פיעתא
 דשמאי היא - סייעו אותו מהשמים שימחלו לו, ולכן אינו צריך
 לשלם לבני העיר, ואף שמוטל עליהם לשלם חלקו.
 הגמרא לעיל (ג.) הביאה את דינו של רב אסי בשתי שדות של גר
 ומיצר אחד ביניהן, שאם החזיק באחת מהן ונתכוין לקנות גם את
 חברתה, לא קנה את חברתה. הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רב
 אסי בענין זה: אמר רב אסי, אמר רבי יוחנן, המצר - שביל העשוי
 להפריד בין השדות, והתקב - אילן או עשב שיונק רק מהקרקע
 שכנגדו, מפסיקין בנכסי הגר אם היה אחד מהם בין שתי שדותיו,
 שאם החזיק באחת מהן, לא קנה את השניה. אבל לענין פאה
 ומומאה שיתפרש ענינם להלן, לא.
 הגמרא מביאה את דעת רבין שחולק על רב אסי: פי אהא
 ו-כשבא רבין מארץ ישראל לבבל אמר בשם רבי יוחנן,
 שמפסיקים אפילו לענין פאה ומומאה.
 נאמר בתורה (ויקרא יט ט) 'ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה
 פאת שדך לקצר' וגו', והיינו שבקצירת שדה צריך שלא לקצור
 מעט תבואה בסוף השדה, ולהניחה לעניים. הגמרא מבארת מה
 ענין הפסקת מיצר וחצב לגבי פאה. מבררת הגמרא: פאה מאי היא
 - מה מחדש לנו דין ההפסקה של מיצר וחצב לגבי פאה. משיבה
 הגמרא: דתנן - ששינו במשנה (פאה פ"ב מ"א), 'ואלו מפסיקין בין
 השדות ואפילו הן של איש אחד לענין פאה, והיינו שאם נמצא
 אחד מדברים אלו ביניהן, צריך להניח פאה בכל אחת מהשדות
 בפני עצמן, הנחל - קרקע קשה מלאה אבנים ואינה ראויה
 לזריעה, והשולולית - מקום שמתקבצים בו מי גשמים,

1 אם כן, לעבד לי מר בארץך שמואל - פסוק לי כדן אחר שאמר
 2 שמואל, דאמר שמואל לעיל (נד.), שהמחזיק בנכסי הגר על ידי
 3 הפירה מועטת, לא קנה אלא מקום מבוזז - הפירתו בלבד, ולפי
 4 זה קנה השני רק את מקום הפירתו, שהרי החזיק בהפקר שהוא
 5 נכסיו הגר.
 6 אמר ליה רב נחמן לרב הונא, תבא - בהלכה זו, אלא (בשמעתין)
 7 [בשמעתין] סבירא לי - אני סובר כשמועתך, דאמר רב הונא אמר
 8 רב (שם), 'בין שניבש בה מבוזז אהר, קנה בוליה, ולכן לא פסקתי
 9 לך כשמואל בזה.
 10 הגמרא מביאה שיטות אמוראים שפסקו כשמואל: שלח רב הונא
 11 בר אבוי, ישראל שלחן ו-קנהו שדה מעובד בוכבים בבסק, וכא
 12 ישראל אחר והחזיק בה כשעדיין לא הגיע השטר ליד הקונה, אין
 13 מוציאים אותה מידו של שני, וכדברי שמואל לעיל (נד.) 'כן היה
 14 רבי אבין ורבי אילעא וכל רבותינו שוין בך'.
 15 הגמרא מביאה עוד דינים שאמר שמואל בענין דינא דמלכותא
 16 דינא: אמר רבה, הני תלת מילי - שלושה דברים אלו, אישתעי לי
 17 - אמר לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא - ראש הגלות, משמיה
 18 דשמואל. א. דינא דמלכותא דינא - דין המלכות הוא דין גמור. ב.
 19 וארסותא דפרסאי - חוקת הפרסיים בקרקע הם עד ארבעין שנים,
 20 שמדין המלכות אם החזיקו בה ארבעים שנה, היא הוכחה
 21 שהקרקע שלהם ולא גולו אותה.
 22 ג. והני ירוחי - עשירים בעלי קרקעות, שהיו קונים מעבדי המלך
 23 את קרקעות עניי העיר שלא שילמו עליהם מס, דבין ארעא
 24 למסקא - אם קנו קרקע על מנת לשלם עליה מס, וביניהו דבני -
 25 קנו אותה, ולא יוכל בעל הקרקע להוציא מידם כשירצה לשלם
 26 את המס, שמדין המלכות מי שמשלם את המס הוא יושב בקרקע.
 27 אומרת הגמרא: והני מילי למסקא - דין זה אינו אלא כשמכרו את
 28 הקרקע מחמת שלא שילם בעל הקרקע את המס שמוטל עליה,
 29 אבל לבריא - אם מכרה משום שלא שילם את מס הגולגולת
 30 שמוטל על האדם, לא קנו אותה, ויכול בעל הקרקע להוציא
 31 מידם. מאי טעמא - מה הטעם בחילוק זה. משום שבריא, אפרקא
 32 דנברי מנה - הוא תשלום שמוטל על ראשו של אדם עבור עצמו
 33 ולא עבור קרקעו, ולכן אין גובה המלך מקרקעו אם אינו משלם
 34 אותו, אלא יתפשוהו עד שישלם, או יברח מהעיר.
 35 רב הונא בריה דרב יהושע חלק ואמר, שאפילו שגרי דבא -
 36 שעורים תלושים שמונחים בכדו, והוא הדין כל מטלטליו,
 37 משתעבדי לבריא - משתעבדים למס הגולגולת, וכל שכן
 38 קרקעותיו, ולכן אף במס זה אם מכרו עבדי המלך את הקרקע
 39 מחמת שלא שילם, אין יכול בעל הקרקע להוציא מיד הקונה.
 40 מקשה הגמרא: אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן, קשי ו-נתקשהו
 41 בה אמרי, אם פן בטלת באותה מלכות את ירושת גנו הבכור
 42 שמקבל בנכסי אביו פי שנים (דברים כא ז), שהרי אם מת אביו קודם
 43 ששילם את המס של שנה זו לא יטול פי שנים, תהיה ליה ראי, כיון
 44 שכל נכסי האב משועבדים למלך והם כגוביים כבר, נמצא שהם
 45 רק ראויים לבוא לאב כשישלם, והדין הוא שאין הבכור נוטל פי
 46 שנים בנכס שרק ראי לבוא לאביו, כפמיוחוק - כמו שנוטל
 47 מנכסים שכבר מוחזקים אצלו.
 48 מתרץ רב אשי: אמר ליה רב אשי להונא בר נתן, אי הכי, אפילו
 49 מסקא נמי - יקשה לאמימר גם במס המוטל על הקרקע, שהרי
 50 אמרו לעיל לדברי הכל, שאין מוציאם קרקע מהלוקח כשמכרו
 51 אותה עבדי המלך מחמת שהבעלים לא שילמו את המס המוטל

1 ליעבר לי מר פאידך דשמואל — כיון דכשמואל סבירא לך, ולא ליקני אלא ההוא
 2 פורתא דרפק, והא לא מצי למימר: ליעבר לי מר פאידך דשמואל דאמר דינא
 3 דמלכותא דינא, ולא ליקני אלא בשטר, דכיון דמדור רב הונא דשמואל אמרה להיא
 4 דנכסי הגר הרי הן מבורר — על כרחך זקוק אתה לתרץ דלא תקשי שמואל אדשמואל,
 5 וכדפרישית לעיל, אין מוציאין בו — כשמואל.
 6 וכן היו רבותינו בו' — כל זה שלח רב הונא
 7 בר אבין, דינא דמלכותא דינא — ב"הגהל
 8 קמא" (בבא קמא ק"ג, ב) אמר: תדע דקטילו
 9 דיקלי וגשרי גשרי ועברין עליהו, דאריסא
 10 דפרסאי ארבעין שנין — חזקת פרסיים ארבעים
 11 שנים היא על ידי דינא דמלכותא, דאף על גב
 12 דלא קני איניש אלא בשטר, מיהו, אם החזיק
 13 בה גוי ארבעים שנים, ובא ישראל וקנה ממנו
 14 — הוי קנין גמור, ולא יוכל ישראל אחר לומר
 15 "שלי היא שגולה גוי ממני", ואף על גב
 16 דאמרין (בבא בתרא לה, ב): ישראל הבא
 17 דלא קני איניש הוא כנוי, ואין לו חזקה אלא
 18 בהחזא שטרא שמכרה ישראל לגוי — הכא יש
 19 לו חזקה, אי נמי, אתא לאשמועין דאף על גב
 20 דבשאר מקומות הויא חזקה לישראל בשלש
 21 שנים, בארץ פרס אינה חזקה בפחות מארבעים
 22 שנים, דדינא דמלכותא הוא שם כן, הני זרורין
 23 — בעלי נחלות העשירים קונים מעבדי המלך
 24 שדות עמי העיר, שאין יכולין ליתן חטסקא
 25 למלך, והן פורעין את המס, ומחזיקין בקרקעות
 26 בשביל המס, שכן דינא דמלכותא, דמאן דיהיב
 27 חטסקא ליכול ארעא, כדאמר לעיל, זביניהו
 28 זביני — מה שנותנין הקרקע מעבדי המלך
 29 בשביל המס שנותנים — מכרן קיים, דדינא
 30 דמלכותא דינא, ואם יחזור בעלים ראשונים, או
 31 יתעשרו, ויאמרו להחזיר המס להני זרורין —
 32 לא יוכלו לערער על הני זרורין כלל, דזביניהו

אם כן בטלת ירושת בנו — דבשלמא מכל אדם שיש עליו כתובת אשה ובעל טוב, אף על
 פי שנכסיו משועבדין לזן — מכל מקום אין ירושת בנו החבור בטילה, משום דמלוה
 ואשה מחסרי גוביינא, וצריכי אודרכתא ואברוחא ושומא, אבל לזם זמלך — אפילו קרקע
 שזה אלף זה משועבדת לדבר מוטע, והקרקעות עיקר הון של המלך, וכבר הוא מוחזק, ולא
 מחסרי גוביינא, רבינו יצחק ורבינו תם.
אנדיסקין פירושו: כותבי שטרות המלך.
 דדיסקא הוא שטר, כדאמר
 ב"הגהל בתרא" (בבא קמא ק"ב, ב), האי מאן
 דנקיט דיסקא מבית דין הגדול, ובפרק "השולח"
 (גיטין לו, א), מעיקרא במאי אפקינהו — בדיסקין
 דרך

מיהו, וכן היה רבי אבין ורבי אילעא וכל רבותינו שוין בדרך, אמר רבה, הני תלת
 מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל: דינא דמלכותא
 דינא, ואריסותא דפרסאי עד ארבעין שנין, והני זרורין זבין ארעא לטסקא -
 זביניהו זביני, והני מילי לטסקא, אבל לברגא לא; מאי טעמא? ברגא אקרקף
 דנגרי מנה, רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אפילו שערי דברא משמעבדי
 לברגא, אמר רב אשי: אמר לי הונא בר נתן, קשי בה אמיר: אם כן, בפלתה
 וירושת בנו הכבוד, דהוה ליה ראוי, ואין הכבוד נוטל בראוי כבמחזיק אמרי ליה: אי
 הכי, אפילו טסקא נמי אלא מה אית לך למימר? דיהיב טסקא ומיהו, הכא נמי -
 דיהיב ברגא ומיהו, אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן: שאילתינהו לסקפרי דרבא,
 ואמרו לי: הלכתא קרב הונא בריה דרב יהושע, ולא היא, התם לאוקמי מילתיה
 הוא דאמר, ואמר רב אשי: פדרכת מסייע מתא, והני מילי דאצילתיה מתא, אבל
 אנדיסקין - סייעתא דשמיא היא, אמר רב אשי אמר רבי יוחנן: הפוצר והחצב מפסיקין
 בנכסי הגר, אבל לענין פאה וטומאה לא, פי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו
 לפאה וטומאה, פאה - מאי היא? דתנו, ואלו מפסיקין לפאה: הנחל, והשולחית,
 ודרך

זביני, זרורין — על שם נחלה שקרוי זיהרא לקמן, בפרק ה"מוכר את הבית" (סא, ב) ואי מר ליה "זיהרא" — אפילו סותנין ופרדסי, הולך תלת מילי: קמייא — דינא דמלכותא
 דינא, ובאריסא דפרסאי, והני זרורין תלתין דינא דינא דמלכותא דינא — הרי תלת, והני מילי — דזביניהו זביני — אי זבין לטסקא, בשביל מס הקרקע שלא נתנו בעלים, אבל
 לברגא — בשביל מסו בגלגלתא שלא פרעו מכור להם עבדי המלך קרקעותיו של זה — לא הו זביני, דאין הו דינא דמלכותא לגבות הקרקע בשביל מס הראש, כי אם בשביל
 מס הקרקע, אקרקפתא דנברא מנה — או יתפשטה עד שיתן מאליו, או יברח מן העיר, והך מלתא גמרא קאמר ליה, אפילו שערי דברא — שכבר נתלשו מן הקרקע ומונחין
 בכדו, וכל שכן קרקע נעצמה, ולא שגא זבין ארעא לטסקא או לברגא — וזביניהו זביני, דהכי הו דינא דמלכותא, שערי דברא — כלומר, כל מטלטלין שיש לו בעולם משועבדין
 למלך בשביל מס ראשו, והיבא דלא פרע — נתחייב כל אשר לו, ומי שיקנה מעבדי המלך בין קרקעות בין מטלטלין — וזביניהו זביני, אם כן — דאפילו שערי דברא משמעבדי
 לברגא, היכי יתיקיס הכתוב דכתיב (דברים כא) "ככל אשר ימצא לר"י; הרי באותה המלכות בטלת ירושת בנו הכבוד, דכל ממון האב, אם מת ולא פרע עדיין כרגא דננה זו —
 הוה ליה ממונו לזו, דאינו מוחזק בו כלל כי אם המלך, דשעבוד המלך עדיף משאר שעבודי ומיכרן ארץ, ואין עוסק בישובו של עולם כלל, מסייע מתא — הוא חייב בעול הקהל, ואף
 41 והבטל לשם, ובשאר מקומות יתיקיס, דשביקה לקרא דאיהו דחוק ומוקי אנפשיה, אי הכי אפילו טסקא נמי — רב אשי הוא דפרפך עליה דאמימר הכי, דכיון דקשיא ליה לאמימר
 42 הכי — אפילו כי אמרין ארעא לטסקא אשתעבדא דלרביי הכל — אם כן בטלת בקרקעות ירושת בנו הכבוד, אלא מאי אית לך למימר — היכי דמי דלא תבטל — כגון דיהיב טסקא
 43 של אותה שנה בתחלת השנה ומיהו, דעד סוף השנה אינה משועבדת למלך עד, והוה ליה מוחזק, ויטול בה בכור פי שנים, הכא נמי וכו', ולא היא התם — לית הלכתא כרב הונא
 44 בריה דרב יהושע, דלא משמעבדי לי קרקעות ולא מטלטלין לברגא, ואי זבין לברגא — לא הו זביניהו זביני, דברגא אקרקפתא דגברא מנה, ואינהו ספרי דרבא דאמרי הלכתא כרב
 45 הונא — לאוקמי מלתייהו בעו, לקיים מעשריה ושטרות שכתבו על מכירת קרקעות שנמכרו לברגא, ובאו לומר דמשמעבדי לברגא, כדי שיהו המכירות השטרות קיימין, ומיהו, שלא
 46 כיון נכחבו השטרות ונמכרו הקרקעות, והני זביני, פדרכת — אדם בטל ממלאכה ומלומד ומיכרן ארץ, ואין עוסק בישובו של עולם כלל, מסייע מתא — הוא חייב בעול הקהל, ואף
 47 על פי שהוא אינו עושה ריוח בעיר, והני מילי — דמסייע ליתן במס הקהל, כגון דאצילתיה מתא — עבדי המלך היו תובעים לו לבדו, והם הצילוהו והקלו במשאו בטענותם, שאמרו
 48 עליו שאין לו ממון, ומתוך כך נתרבה מס שלהן והכביד עליו יותר, כגון שהמלך גייל ליקח מכולן מס קצוב לשנה, ובאו לתבוע לכל אחד כפי אומד דעתם עד שיעלה גיבויים לחשבון
 49 מס הקצוב, והיו שואלין לזה יותר מראי, והם הפצוהו ופטרוהו, ומה שפחתו מזה — יגבו מן השאר, אבל אנדיסקין — ממונן של מלך הרגילין לגבות מכל בית ובית מכל איש ואיש
 50 עד שיעלה החשבון למס הקצוב, ושכחותו לזה, או לא רצו לשאול לו כלום בשביל שהוא אדם בטלן וסבורין היו שאין לו ממון, וגבו כל המס מכל השאר, אף על פי שהכבדי עליהם
 51 המס כדי שיהיה לו ריוח לזה, פטור, דסייעתא דשמיא הוא שנחלו לו, המצב והחצב בו' — שתי שדות של גר, ומצר אחד ביניהן, החזיק באחת חזק — לא קנה את חברתה, אלא
 52 האי דאחזיק בהי לבדו קנה, כדאמר רבי יוסי בר חנינא לעיל בשמעתתא, והוא הדין אם אין שם מצר, אבל יש חצב נטוע ביניהם — מפסיק, חצב — הוא אילן או עשב שבו תיחם
 53 יהושע את ארץ ישראל, לפי שירוד ויונק כנגדו, ואינו יונק לא מכאן ולא מכאן, כדאמר (ביצה כה, ב): חצובא מקטע רגליוהו דרשעים, שמשגיגן גבול רעהין, וזה אינו משיג גבול אחר.
 54 אבל לענין פאה או טומאה לא — הוי חספא, לחשבון שתי שדות, אלא יניח פאה אחת על שניהם, הואיל וסמוכין זה לזה, דמן התורה אין מצר מפליג קרקע המחוברת לחיבה שתי
 55 פאות, ומיהו, לגבי חזקה די לנו אם יקנה במכוש אחד שדה אחת, דהא אפילו בשדה אחת איכא למאן דאמר לא קנה אלא מקום מכושו, וכל שכן בשתי שדות — לדברי הכל דלא
 56 קנה אלא מה שחזקו, וסברא בעלמא הוא, דחזקה מעליתא בעינן שיהיו בכל השדות, פאה וטומאה — לקמיה מפרש מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשתיים, אפילו לפאה ולטומאה
 57 דמאי שגא מחזקה, פאה מאי היא — לגבי מאי מהני חספא, רתנן — דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת, הנחל — בנחל איתן אשר לא יעברו בו ולא יורע" קרקע קשה מלא
 58 צרורות ואבנים, שאין ראוי לזריעה, והשולחית — קבוצת מי גשמים, ב"הכנס צאן לדיר" (בבא קמא סא, א), מאי שולחית? אמר רב יהודה אמר שמואל: מקום ששוללן מי גשמים
 59 שם, רב ביבי אמר רבי יוחנן: אמת המים המחלקת שלל לאגפיה.

בבא בתרא. פרק שלישי - חזקת הבתים - דף נה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

דרך היחיד ודרך הרבים - בירושלמי פריך: אמאי איצטרך למיתני דרך הרבים? דכין
דתנא דדרך היחיד מפקס, כל שכן דרך הרבים ומשני: משום סיפא נקטינן, דקתני:
הכל מפקס לרועים, ואין מפקס לאילנות אלא דרך בו, וקא משמע לן דאפילו דרך הרבים
לא מפקס לאילן. ומפרש נמי אמאי תנא שבל הרבים, כיון דתנא שבל היחיד מפקס.

דרך הרבים - שש עשרה אמה רוחב, דרך היחיד ארבע אמות. וילא זו אף זו? קתני.
שבל הרבים - שהולכין שם רבים ברגליהן. אבל דרך הרבים - מקום הילוך העגלות
והסוסים. וכולא "לא זו אף זו" קתני. הקבוע בין בימות החמה - ואפילו בימות הגשמים,
שאין רגילים להלך בקבעה. מהלכין שם. שאין חרשה חוריעה לשם. **בומא מאי היא**
- מאי הפסק שייך בשדה לענין טומאה? דתנן

כו' - ואליבא דרבי אליעזר הוא שיעור הפסק, כדמפרש ואזיל. בימות הגשמים - חזיא רשות
היחיד לטומאה. וסיפקה טמא, שהרי אין מהלכין בה בני אדם, שלא לקלקל חוריעה.
הלכתי למקום הלז - נבנסתי בבקעה זו. והכמים מפמאם - דסוף סוף מה לי שדה אחת
שמה לי שתי שדות - חזיא ספיאק היא, שמה הלך עד הקבר והאדויל, שמוא לא הלך -
וספיקו טמא. ספק ביאה פתור - היבא דמספקא ליה אם נבנס באותה שדה, ואם
תמצא לומר נבנס - ספק אם בא עד מקום טומאה אם לא, וספק ספיאק הוא, וטחור. אבל
היבא דליבא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דבנס באותה שדה, אלא שספק לו אם נגע
בקבר אם לא - חזיא ספיאק הוא, וטמא. והלכך רבי אליעזר, אי מפקס מצר וחצב
בינתים וטומאה באחת מהן, ואין יודע באיזה מהן נבנס - ספק ביאה הוא, וטחור. ואי ליבא מצר בינתים - ספק מגע איבא ולא ספק
ביאה, דכולו שדה אחת הן, וטמא. וקדייק גמרא דלרבין אמר רבי יוחנן דוקא פאה
וטומאה, אבל לשבת - לא הוי הפסק. אי מפקס מצר וחצב בין שני רשות הרבים,
והוציא חצי גרורת בהו ואחר כך הוציא חצי גרורת בשני - חייב, דאפילו לרבי
יוסי דפטר בשני רשויות, דאין המצר מפקסין לשני רשויות. במסכת שבת תנן:
המוציא אוכלין חייב בגרורתו. דבשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא
הוצאת דבר חשוב כפחות מבגרורתו. **בהעלם אחד חייב** - שלא נודע לו בינתים
שהוא שבת, ידידיעה מחלקת.

וְדֶרֶךְ הַרְבִּיּוֹת, וְדֶרֶךְ הַיְחִיד, וְשֶׁבִיל הַרְבִּיּוֹת, וְשֶׁבִיל הַיְחִיד
הַקְּבֻעֵי בֵּין בְּיָמֹת הַחֶמֶד וּבֵין בְּיָמֹת הַגֶּשֶׁמִּים.
טוֹמְאָה מֵאֵי הֵיא? דִּתְנִי: הַנִּכְנָס לְבִקְעָה בְּיָמֹת
הַגֶּשֶׁמִּים וְטוֹמְאָה בְּשָׂדֵה פְּלוּגִית, וְאָמַר: "הַלְכְּתִי
לְמָקוֹם הַלְזֵו אִינִי וְיָדַע אִם נִכְנַסְתִּי לְאוֹתוֹ מְקוֹם
וְאִם לֹא" - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וְהַכְּמִים מְטַמְּאִין,
שְׁהוּהוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: סֶפֶק בִּיאָה - מְחוּר,
סֶפֶק מִגַּע טוֹמְאָה - טַמְא. אֲבָל לְשֶׁבֶת - לֹא.
רַבָּא אָמַר: אִפִּילוּ לְעֵינַי שָׁבְתִי, דִּתְנִי: הוֹצִיא
חֲצִי גְרוּרְתָּא לְרִשׁוֹת הַרְבִּיּוֹת וְהִנְחִיחָהּ, וְחוֹר וְהוֹצִיא
חֲצִי גְרוּרְתָּא אַחֲרָהּ, בְּהַעְלָם אֶחָד - חַיִּיב, בְּשֵׁנֵי
הַעֲלָמוֹת - פְּטוּר, רַבִּי יוֹסִי אָמַר: בְּהַעְלָם אֶחָד
בְּרִשׁוֹת

בין כן צריך למיתנייה - כיון
דאשמועינן דאפילו דרך הרבים לא מפקס לאילן,
כל שכן שבל הרבים. אלא אתא לאשמועינן
דשבל הרבים נמי בעינן שיהא קבוע בימות
החמה ובימות הגשמים. והשתא איצטרך למיתני
כולהו: שבל היחיד - לאשמועינן דמפקס
לרועים אף על גב דגריעה מכולהו, ודרך הרבים -
אשמועינן ולא מפקס לאילן, ודרך היחיד -
אשמועינן דלא בעינן קבוע, ושבל הרבים -
אשמועינן דבעינן קבוע. ואין להקשות: דלא ליתני
שבל הרבים, ואנא ידענא דבעינן קבוע, מדתנן
דרך היחיד. דאי לא בעי - לא ליתני דרך היחיד
אלא ליתני שבל הרבים, דחייב רבותא טפי. או
איפכא, דלא ליתני דרך היחיד ואנא ידענא דלא
בעינן קבוע, מדתנן שבל הרבים ולא תנא דרך
היחיד דחייב רבותא טפי. דהא אי לא תנא
תרייתו - לא היה ידענא די מגיעו מפקס טפי;
דרך היחיד רחב טפי, ושבל הרבים בקעי בה
רבים.

רבי אליעזר מטהר - רבינו שמואל בן מאיר פירש דפליגי, דרבי אליעזר חשיב ליה
ספק ספיאק, ורבנן לא חשיבי ליה אלא ספיאק אחת. ורשי פירש בפרק בתרא דעבודה
זה (ע, א) דאיידי בשדה מלאה טומאה. ופליגי, דרבי אליעזר סבר אף על גב דליבא
אלא חזיא ספיאק, כיון דליבא ספק מגע אלא ספק ביאה - טחור. והיינו טעמא,
דטומאה מטוטה גמורין, וגבי טוטה הוי ספק מגע ולא ספק ביאה, דחזיא (נטהרה)
וצריך ליהויה: טטהרה. והכמים מטמאין, כיון דאין כאן אלא ספיאק אחת. וטוסיא
דעבודה זה מוכרח בפירוש רש"י, דרבי אליעזר מטהר אפילו בספיאק אחת, ודקאמר:
עובדא הזה בנהרדעא, ואמר שמואל: חמרא שרי. כמאן - כרבי אליעזר, דאמר ספק
ביאה טחור. פירוש: דמטעם רוב גבוי ישראל ניתו לא מציען למימר דשרא שמואל
כירשא רבא לעיל בעובדא דפומבדיתא, דדוקא בפומבדיתא חזו רוב גבוי ישראל,
דרעים דיו, כדארמין לעיל (מו, א): הא אחוי לך רמאי דפומבדיתא, וארמין (חולין קכו, א):
שלש ממונא הזה ליה ספק ספיאק. פירוש: ספק גבוי גוים ישראל, ואם תמצא למימר רוב גוים

משמע דלמאי דהוה בעי לאוקומי כרבי אליעזר, דסלקא דעתך דלא פתחי לשם ממונא, ובודאי נגע - הוי שרי אף על גב דליבא אלא חזיא ספיאק. אם גוים אם ישראלים,
משום דהוי ספק ביאה אם באו גוים לשם או לאו. ומיהו, קשה מההוא פולמוס (עבודה זה, ע, ב) דסליק לנהרדעא ושרייה רבי אליעזר, וקאמר רב דימי: לא ידענא אי משום
דסבר כרבי אליעזר דסבר ספק ביאה טחור, אי משום רוב דאתו בהדי דפולמוס ישראל ניתו. ופריך: ספק ביאה? ספק מגע הוא ומשני: כיון דפתח הבית טובא - אימור
אדעתא דממונא פתח, וכספק ביאה דמי. ואף על גב דתלינן אדעתא דממונא הוי ספק ספיאק אפילו הכי לא שרי אלא לרבי אליעזר, ולעיל שרי שמואל בהאי טעמא אפילו
לרבנן. ופירש רשי' התם: גבוי נהרדעא לא הוי ידעי אם רוב גוים או רוב ישראלים, ושרי אפילו לרבנן, דספק ספיאק היא. אבל תהוו דאולי בתר פולמוס - הוה ידע רבי
אליעזר ושרי אם רוב ישראל הם או רוב גוים. הלכך, אף על גב דאיבא למימר דאתו אדעתא דממונא - ליבא אלא חזיא ספיאק אם הוי רוב גוים, ושרי לרבי אליעזר
כיון דפתח הבית טובא, דמוכחא מילתא דלשם ממון באו ולא מנסכי. דהוי כבולשת שנסכא לעיר בשעת מלחמה. דקתני: אלו ואלו מותרות. הלכך, אף על גב דספק מגע
הוא, כיון דמוכחא מילתא לקולא - כספק ביאה דמי. ומיהו, קשה לרבינו תם לשני הפירושים: דבמסכת טהרות (פרק ששי משנה ד) מוכח דרבנן מטמאין אפילו בספק ספיאק,
דתנן: כל שאתה יכול לרבות ספיקות וספיקי ספיקות, ברשות היחיד - טמא. ברשות הרבים - טחור, כיצד כו', ואחר כך קתני: הנכנס לבקעה בימות הגשמים דמיתיה הבא.
ומיהו, ההוא דעבודה זה: נובל לפרש כשיטת רש"י, דרבי אליעזר שרי אפילו בספיאק אחת, כדמוכח הוסיא. ורבנן, נהי דבטומאה מחמירי לטמאות אפילו בספק ספיאק, כיון
נסך שריא ספק ספיאק. ורבינו תם מפרש דפליגי, דרבנן מטמאין אפילו בכמה ספיקות, משום דמן הדין אפילו בחזא ספיאק טחור, דאוקמה אחזקה. ולפנין מטוטה דטמא -
ואם כן היה ספקא מה לי שריא הם או רוב גוים. ופירוש: ספק ספיאק אפילו בחזא ספיאק אף לן למימר דטחור. ורבי אליעזר סבר: אין לך בו אלא חידושו, ודוקא חזיא ספיאק טמא. ואני
שפיר ההוא דפולמוס, דמשמע אפילו בספק ספיאק לא שרי אלא לרבי אליעזר דוקא. ובההיא עובדא דנהרדעא לא גריס רבינו תם "לא, שאני התם" כו', דלהאי גיטא משמע
דמדו רבנן דבספק ספיאק שרי, ורבי אליעזר שרי אפילו בספיאק אחת. אלא מפרש רבינו תם: כמאן - כרבי אליעזר, בניחותא גריס. ודור גריס: האי ספק ביאה ספק מגע
הוא ולא דוקא ספק מגע קאמר, דאדרבה ספק ביאה הוא, דספק אם באו גוים שם אם לאו, דאימור ישראל ניתו. אלא לספיאק אחת קרי ספק מגע. דספק ביאה דרבי
אליעזר היינו ספק ספיאק. והכי פריך: הוה ספיאק אחת היא, ואפילו לרבי אליעזר לא שרי בספיאק אחת ואם התאמר: ומנא לן דלרבנן אפילו כיון נסך אסרי בספק ספיאק?
ושי' הלמה: דבמה דוכתי מודמה בבנסת עבודה זה, חמרא זיין נסך לחמרא דטהרות. **רבי** אליעזר מטהר - נראה דגרסין "רבי אליעזר" דאי רוב גוים, והכי בני מלימד
בפרק בתרא דעבודה זה (ע, א) דשמואל ורבי אליעזר ורבי אליעזר? הוא שמואל ורבי אליעזר איתו ליה סוף פרק קמא נודה (ח, א) דאין הלכה כרבי אליעזר בסדר טהרות אלא בארבע, הך
בסדר טהרות היא **בהעלם** אחד חייב - אפילו בשתי רשויות. ותימה: דאמר רבא בפרק "המוציא יין" (שבת פ, א): הוציא חצי גרורת הניחה, וחור הוציא חצי גרורת העבירה דרך
עליה - חייב. מה צריך דרך עליה? הא לא בעי הכא אלא לרשות אחת, אפילו רחוקות זו מזו ויש לומר: דחזיא בלא דרך עליה חייב, הוא נדקס דרך עליה - לאשמועינן דאם העביר תוך
שלשה לחצי גרורת דמונחת - דחייב, אף על גב דלא הוי תוך שלשה לקרקע. והקשה רבינו תנאל: לרבי יוסי דשתי רשויות, אמאי פטור? והאמר בפרק "הבונה" (שם קד, ב): כתב אתה אחת
בטבריא ואת אכל בצפורי - חייב, מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה יד וגרס רבינו תנאל: מרשות אחת - חייב, משתי רשויות - פטור. אם הוציא חצי גרורת משתי רשויות לרשות
הרבים - פטור, אבל אם ברשות אחת לקחה, אפילו חלקה והוציאה לשתי רשויות - חייב, דמחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה יד. ולרבינו יצחק נראה ללאו פריבא היא. ולא דמי, דהתם
שם המלאכה כתיבה, ובתיבה נגמרה כשיכתוב שתי אותיות. ואפילו רחוקות זו מזו. אבל הכא - שם המלאכה היא הוצאה, וכשהוציא לשתי רשויות - אכתי לא נגמרה הוצאה עד שיקרעם.
אבל

ברשות

ברשות

38 שודאי נכנס לבקעה, הרי הוא רק ספק אחד, האם הלך למקום
 39 הקבר והאחיל עליו ונטמא, אם לאו, ומה שהשדות מחולקות אינו
 40 מוסיף ספק, משום שכל הבקעה היא כשדה אחת.
 41 ובשיטת רבי אליעזר נחלקו רב אסי ורבין בדעת רבי יוחנן כשיש
 42 חצב או מיצר בין השדות שבבקעה, שלרב אסי אין מפסיקים מיצר
 43 וחצב ביניהן, ואף רבי אליעזר יטמא בזה, שהרי הן כשדה אחת
 44 שיש בה קבר, והוא ודאי נכנס לשם, אלא שספק אם האחיל על
 45 הקבר אם לאו, ואם כן הוא רק ספק אחד וספק מגעו. אבל לרבי
 46 מפסיקים מיצר וחצב ביניהן והן שתי שדות, ונקרא בזה לרבי
 47 אליעזר 'ספק ביאדה' וטהור, כיון שיש כאן שתי שדות, ואין ידוע
 48 אם נכנס לשדה שיש בה קבר ויש כאן ספק ספיקא.
 49 הגמרא מביאה שרבא נחלק על רבי יוחנן האם מיצר וחצב
 50 מפסיקים לענין שבת, וכמו שיתבאר להלן: מדייקת הגמרא ממה
 51 שאמר רבין בשם רבי יוחנן (לעיל ע"א) 'אפילו לפאה וטומאה', שהוא
 52 סובר שמיצר וחצב מפסיקים דווקא לענין נכסי הגר, פאה וטומאה,
 53 אָפְלוּ לְשַׁבַּת - לענין שפיסקו מיצר וחצב בין שתי רשויות לענין
 54 שבת, לא. רַבָּא חֲלַק וְאָמַר, שְׁאֵפְלוּ לְעֵנִין שַׁבַּת מפסיקים, ותתבאר
 55 מחלוקתם להלן.
 56 אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת, היא הוצאה מרשות לרשות
 57 (שבת ע"ג), ואמרו במשנה (שם ע"ו) ששיעור הוצאה המחייבת בדברי
 58 מאכל הוא 'כגרוגרת', והיינו כתאנה יבשה. הגמרא מביאה
 59 ברייתא שנחלקו בה רבנן ורבי יוסי בענין הוצאת דבר מאכל
 60 בשבת מרשות לרשות, ובשיטת רבי יוסי נחלק רבא על רבי יוחנן
 61 לגבי הפסקת מיצר וחצב: הַתְּנִיָּא בְּרִייתָא (שם ע"ב), שאם אדם שכח
 62 ששבת היום, והוציא דבר מאכל בשיעור הַצִּי גְּרוּגְרָת ודהיינו חצי
 63 מהשיעור שמתחייב בו מרשות היחיד לרשות הַרְבֵּי, וְהִנִּיחָהּ שם,
 64 וְחָזַר וְהוֹצִיא לרשות הרבים הַצִּי גְּרוּגְרָת אַחֲרַיִךְ של דבר מאכל,
 65 הדין הוא שאם היו שתי ההוצאות בְּהֶעֱלַם אַחֲדֵיךְ - בשכחה אחת,
 66 שלא נזכר בין ההוצאות שהיום שבת, הַיְיָב חטאת, כיון שלא
 67 היתה כאן ידיעת האיסור שמחלקת בין ההוצאות, והרי הוא
 68 כמוציא גרוגרת שלימה בבת אחת מרשות לרשות. אך אם הוציא
 69 את שני החצאים בְּשֵׁנֵי הַעֲלָמוֹת, והיינו שאחר הוצאת חצי
 70 הגרוגרת הראשונה נזכר ששבת היום, וחזר ושכח קודם שהוציא
 71 את חציה השני, פְּטוּר, כיון שידעת האיסור בין ההוצאות מחלקת
 72 ביניהם, והרי הן כשתי שגגות. רַבִּי יוֹסִי חוֹלַק וְאָמַר, שְׁהֶעֱלַם
 73 אַחֲדֵיךְ

1 וְדַרְךְ הַרְבֵּי - מקום להילוך הסוסים והעגלות שרחבו שש עשרה
 2 אמה, וְדַרְךְ הַיְחִיד - מקום כזה שרחבו ארבע אמות, וְשָׁבִיל הַרְבֵּי
 3 - מקום צר להילוך אנשים ברגליהם, ורבים הולכים בו, וְשָׁבִיל
 4 הַיְחִיד - מקום צר שהולך בו איש אחד לשדהו, הַקְּבֹעַ - שרגילים
 5 ללכת בשבילים אלו בקביעות בֵּין בְּיָמוֹת הַחֶמְדָּה וּבֵין בְּיָמוֹת
 6 הַנְּשָׁמִים, כיון שאין זורעים וחורשים שם, ואין חשש שיתקלקלו
 7 הזרעים.
 8 הדברים שנשנו במשנה זו מפסיקים בין השדות, לחייב פאה על כל
 9 אחת ואחת. ונחלקו רב אסי ורבין בדעת רבי יוחנן אם גם מיצר
 10 וחצב מפסיקים לענין פאה כמו לענין חזקה בנכסי הגר, רב אסי
 11 אמר שאינם מפסיקים, כיון שהשדות סמוכות זו לזו, ואין מיצר
 12 וחצב חשובים הפסקה בין שתי שדות מחוברות כדי לחייבן שתי
 13 פאות. אך לענין חזקה מפסיקים, כיון שמסברא צריך להחזיק בהן
 14 בחזקה מעולה בלא שום דבר המחלק אותן, שהרי אפילו בשדה
 15 אחת נחלק שמואל ואמר (לעיל נ"ד) שאם חפר בה חפירה מועטת
 16 כדי לקנות את כולה, לא קנה אלא את מקום החפירה, כל שכן
 17 כשיש הפסקה כל שהיא כגון מיצר וחצב, שצריך לעשות קנין בכל
 18 אחת לדברי הכל. ורבין אמר שמפסיקים, כיון שאינו מחלק בין
 19 פאה לחזקה בנכסי הגר, וכמו שבחזקה הם הפסק, אף לענין פאה
 20 הם הפסק.
 21 הגמרא מבארת מה ענין הפסקת מיצר וחצב לגבי טומאה. מבררת
 22 הגמרא: טוּמְאָה מֵאֵי הִיא - מה מחדשת לנו הפסקת מיצר וחצב
 23 לגבי טומאה. משיבה הגמרא: הַתֵּנָּן בַּמשנה (טהרות פ"ז מ"ה), הַנְּכַנְס
 24 לְבִקְעָה - מקום שיש בו הרבה שדות, בְּיָמוֹת הַנְּשָׁמִים שדינו אז
 25 כרשות היחיד כיון שהשדות זרועות אז, ואין רבים מהולכים בו
 26 מחשש לקלוקל הזרעים, וְטוּמְאָה - וידוע שיש קבר בְּשֵׁדָה פְּלוּזִית
 27 שבבקעה, וְאָמַר הַנְּכַנְס, וְדַאי הַלְבֵּתִי לְמִקוֹם הַלֵּן - לבקעה, וְאֵינִי
 28 יוֹדֵעַ אִם נְכַנְסִתִּי לְאוֹתוֹ מְקוֹם - לשדה שיש בה קבר וְאִם לֹא. רַבִּי
 29 אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר וְהַכְּמִים מְטַמְּאִין, ויבוארו טעמיהם להלן.
 30 הגמרא מבארת את טעמו של רבי אליעזר: שְׁהֵיךְ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֱוָמַר
 31 (טהרות פ"ז מ"ד), סָפֵק בְּיָאָה - אם הספק הוא האם בא למקום
 32 הטומאה, מחזיקים אותו בתורת טָהוֹר, כיון שיש כאן 'ספק ספיקא',
 33 א. האם נכנס כלל למקום הטומאה. ב. אף אם נכנס לשם, האם
 34 נגע שם בטומאה. ובספק ספיקא דנים לקולא. סָפֵק מִנְעַ טוּמְאָה -
 35 אם הספק הוא רק אם נגע בטומאה, הדין הוא שְׁטַמְּא, כיון שיש
 36 כאן רק ספק אחד, וספק טומאה ברשות היחיד טמא. וְהַכְּמִים
 37 שְׁמַטְמָאִים גם בספק אם בא למקום הטומאה סוברים, שמאחר

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"נ מיו"ד מני"א, וכשאהי על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אקראהו. ובאשר ימי חדש אלול וימים נוראים ממשמשים ובאים - מהנכון
 הי' לבדוק את המזוזות בדירתם שיהיו כשרות וכן התפילין שלו (ובודאי הטי"ק והטלית גדול בודק
 הוא בכל יום כידוע). והשי"ת ימלא ימי הריון וזגות תחי' כשורה ובנקל ותלד זחור"ק כשורה ובקל,
 ויגדלו את כל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ויהי אצלם א חסידישע הויז און
 א ליובאוויטשער חסידישע הויז.

בברכה,

מ. שניאורסאהן

מבררת הגמרא: הִיבֵי דְמֵי - באיזה אופן יקראו אותה ותיחשב
 שדה אחת שנקראת על שמו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב פֶּסְאִי דְקָרוּ
 לֵיהּ בֵּי גְרֵנוּתָא (-בור) דְפִלְגִיָא - שקוראים על שדה זו זו השדה
 שהיה פלוני משקה אותה מבורו, כיון שהשקיה מבור אחד
 מצרפת אותם להיקרא שדה אחת.
 הגמרא מבארת מהו חצב, ומדוע נחשב הפסק בין השדות כמיצר:
 וְתִיב (-ישב) רַב אֲחָא בְרַ עֲזֵינָא קָמִיהּ (-לפני) דְרַבֵּי אֲסִי, וְתִיב רַב
 אחא וקָאָמַר מִשְׁמִיהּ דְרַבֵּי אֲסִי בְרַ הֲנִינְא, שְחֻצְבָא - חצב, מְפָסִיק
 בְּנִכְסֵי הָגֵר. מבררת הגמרא: מָאִי חֻצְבָא - מהו חצב, ומאי
 חשיבותו להיחשב הפסק כמיצר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה
 אָמַר רַב, הוא אילן או עשב שָׂבוּ תִיחַם יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאֲרֵץ
 בין נחלות השבטים ובין נחלת איש לנחלת חבירו, כיון שאינו יונק
 מצדדיו. וכיון שעשוי לתחום בין השדות, נחשב להפסק ביניהן.
 אחר שהביאה הגמרא את דברי רב יהודה בשם רב בענין תחומי
 הארץ, מביאה הגמרא דבר נוסף שאמרו בשמו בענין זה: וְעוֹד אָמַר
 רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא מָנָה יְהוֹשֻׁעַ בְּסַפְרוֹ, אֶלָּא עֵיִדוֹת הָעוֹמְדוֹת
 עַל הַגְּבוּלִין - עיירות שתוחמות את הארץ. ומנה דווקא אותן, כדי
 להראות את תחומיה.
 הגמרא ממשיכה לדון בגבולות ארץ ישראל לענין מעשר, שהיא
 מצוה התלויה בארץ: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמַיָא, כָּל מְקוֹם
 מארץ ישראל שֶׁהָרְאִהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַשָּׁה בְּשַׁעַת מִיתוֹתוֹ,
 חָיִיב בְּמַעֲשֵׂהוּ, והם ארץ שבעת העמים שכבשו ישראל בכניסתם
 לארץ. מבררת הגמרא: לְאִפְשֵׁי מָאִי - איזה ערים מארץ ישראל
 נתכוין רב יהודה למעט. משיבה הגמרא: לְאִפְשֵׁי אֶת אֲרָצָה שֶׁל
 העמים 'קִינִי, קְנִיזִי, וְקְרִמּוֹנִי' שהוטבחה ארצם לאברהם אבינו
 בברית בין הבתרים (בראשית טו, יח - ט) בין ארצם של עשרה
 העמים, ולא כבשו ישראל אלא שבעה, וכשיתנתן לנו גם ארצם
 לעתיד לבוא, תהיה פטורה ממעשרות.
 הגמרא מביאה שנחלקו התנאים מי הם 'קניני קנינו' וקדמוני: הֲנִינְא
 בברייתא, רַבֵּי מֵאִיר אֹמְרִי, שהם העמים שנקראו 'נִפְתוּחָא - מבני
 מצרים, עֲרֻכָאָה - מבני ישמעאל, וְשִׁלְמֵאָה' - הקניני רַבֵּי יְהוּדָה
 אֹמְרִי, שהם 'הר שְׁעִיר, עֲמּוֹן, וּמוֹאָב'. רַבֵּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִי, שהם
 'עֲרֻדִּיקִים - שם מחוץ, אֲסִיָא - אשכנז, וְאִסְפִּיָא' - ספרד.

משנה

עדים שבעדותם חשבו לגרום הפסד לאחר, ובאו עדים אחרים
 והעידו שודאי לא ראו את העדות, שהרי באותו זמן היו עמם
 במקום אחר, נקראים העדים הראשונים 'עדים זוממים'. ועונשם
 שצריכים לשלם לבעל דין את אשר חשבו להפסידו. משנתנו דנה
 בכמה אופנים שהעידו עדים על אחד שהחזיק בשדה שלש שנים,
 והזממו: הִיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין אֶת - את המחזיק בקרקע, שְׁאֲבָלָה - את
 פירוטהי שְׁלֹשׁ שָׁנִים, ונמצא שעל ידי עדותם יש לו בה חזקה,
 ופסקו בית דין על פיהם שהיא של המחזיק, וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִים
 על ידי שבאו עדים ואמרו שודאי לא ראו חזקה זו, שהרי בשנות
 החזקה היו עמם במקום אחר. העדים הראשונים מְשַׁלְמִין לוֹ -
 לבעל הקרקע אֶת הַכֹּל - כל דמי הקרקע שרצו להפסידו.
 אופן נוסף: שְׁנַיִם בְּרֵאשׁוֹנָה - אם היו שנים מעידים שהחזיק בשנה
 הראשונה משנות החזקה, וְשְׁנַיִם אַחֵרִים מְעִידִים בְּשְׁנֵי, וְשְׁנַיִם
 בְּשְׁלִישִׁית, מצטרפות הכתות להעיד על חזקת שלש שנים,

בְּרֵשׁוֹת אֶחָת - אם הוציא את שני החצאים בשכחה אחת לרשות
 הרבים אחת, חָיִיב. אבל בְּשְׁתֵּי רֵשׁוּיֹת - אם הוציאם לשתי רשויות
 הרבים שרחוקות זו מזו, ואפילו בשכחה אחת, פְּטוּר, כיון שכמו
 שידיעת האיסור מחלקת בין ההוצאות, כך גם הרשויות מחלקות
 ביניהן, ואינן מצרפות אותן למעשה הוצאה אחת.
 ונחלקו רבין ורבא אם מיצר וחצב מפסיקים לדעת רבי יוסי בין
 שתי רשויות הרבים, שלרבין אינם מפסיקים, כיון שאינם רשות
 בפני עצמם. ולרבא מפסיקים, וכשיטתו להלן שאף דבר שאינו
 רשות מחלק בין הרשויות לרבי יוסי.
 הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים מה נחשב הפסק בין רשויות
 הרבים לדעת רבי יוסי, ושיטת רבא ביניהם שהיא כשיטתו כאן
 שמיצר וחצב מפסיקים לענין שבת: וְאָמַר רַבָּה, וְהוּא - מה שפטר
 רבי יוסי במוציא שני חצאים לשתי רשויות הרבים, הוא רק כְּשֵׁישׁ
 רשות של חָיִיב הַפְּטָא שֶׁמִּפְסִיקָהּ בְּיַנְיָהֶם, והיינו רשות היחיד,
 שהוצאה והכנסה מזו לזו אסורים מן התורה וחייב עליהם חטאת,
 ומשום כך היא נחשבת לרשות בפני עצמה, וחשובה להפסיק
 ביניהן, אֶלָּא אם יש ביניהן פְּרָמְלִית שאיסורה מדרבנן, לֹא, כיון
 שמן התורה היא מתבטלת לשתי הרשויות שבצידיה, ומודה רבי
 יוסי שאם הוציא חצי גורגרת לרשות הרבים שבצידיה האחד ועוד
 חצי לרשות הרבים שבצידיה השני בהעלם אחד, חייב חטאת.
 אֲבֵי חֵלֶק וְאָמַר, שְׁאִפִּילוּ פְּרָמְלִית חֻשׁוּבָה הַפְּסִיק, אֶלָּא פִּסְלָא -
 חתיכת עץ או עמוד שגבוהים עשרה טפחים או פחות, ואין ברחבם
 ארבעה על ארבעה טפחים, לֹא, כיון שאין בה מקום חשוב של
 ארבעה על ארבעה טפחים, והיא מקום פטור, ואפילו מדרבנן
 מותר להוציא ממנה ואליה כיון שהיא מתבטלת לרשויות
 שבצידיה.
 רַבָּא חֵלֶק עַל רְבָה וְאֲבֵי וְאָמַר, שְׁאִפִּילוּ פִּסְלָא חֻשׁוּבָה הַפְּסִיק, כיון
 שאינה גרועה ממיצר וחצב שאמר רבא לעיל שמפסיקים לענין
 שבת.
 הגמרא מביאה ששיטת רבא כאן היא לשיטתו במקום אחר: וְאֹרְדָא
 רַבָּא לְמַעֲמִיהּ - דבר זה שאמר רבא לעיל (נה) שמיצר וחצב
 מפסיקים לענין שבת, לשיטתו אמרה, דְאָמַר רַבָּא, שְׁרֵשׁוֹת שְׁבֶת
 בְּרֵשׁוֹת יִנְיָוִין דְמֵי - רשויות שבת דומים בהלכותיהם להלכות
 רשות לגבי גיטין, והיינו שכמו שאמרו בגיטין (ע) שאם עמדה
 אשה בחצר בעלה, והשאל ליה הבעל מקום בחצירו לקנות בה
 את גיטה, וכשזרק את הגט נפל על פיסלא שהיתה בחצירו, אינה
 מגורשת. משום שאדם אינו רגיל להשאל שתי מקומות, ואם כן
 לא השאל את הפיסלא שהיא מקום חשוב בפני עצמו, ונמצא
 שנפל הגט ברשות הבעל. כך גם לענין שבת, אף שאינה רשות
 בפני עצמה, מכל מקום היא מקום חשוב בפני עצמו, ומחלקת את
 הרשויות.
 לעיל (נה) אמרו רב אסי ורבין בשם רבי יוחנן שמיצר וחצב
 מפסיקים בין שתי שדות בנכסי הגר, לענין שצריך להחזיק בכל
 אחת מהן. הגמרא מבררת מה הדין לרבי יוחנן כשאין שם מיצר
 וחצב: אִין שָׁם - בין שדותיו של הגר, לֹא מִצֵּר וְלֹא חֻצַּב, מָאִי - מה
 הדין לרבי יוחנן, בכמה צריך להחזיק ויקנה את כולה. פִּירֵשׁ רַבֵּי
 מִיָּנִינּוּס מִשְׁמֹו שֶׁל רַבֵּי יוֹחָנָן, שִׁקְנָה בַּחפִּירָה אֶחָת, אֶת כָּל שְׁנַקְרָאָתָא
 שדה אחת עַל שְׁמֹו, והיינו כל שקוראים אותה בני אדם 'שדה של
 פלוני' ואין קוראים אותם 'שדות של פלוני', שאם קוראים אותם
 'שדות' מוכח שהם שדות נפרדות, וצריך להחזיק בכל אחת מהן.

ידוע שבזמן הגלות, ובפרט בדרא דעקבתא דמשיחא, כוח ה'מסירת
 נפש' הוא בגילוי יותר מבזמן הבית
 מומאמר שבת פרשת עקב, ה'תשכ"ח

אבל פיסלא לא — הקשה רבינו יצחק בן אשר: והלא פיסלא היא כרמלית, דב"חורוק" (גיטין ע"ב, ג) ומפרש דפיסלא דהוי גבי גט רשות לעצמה, כגון דלא גבוהה עשרה — אם כן משמע דגבוהה שלשה. ומסתמא איירי ברחבה ארבעה, ולא אשכחן רשות בפני עצמו שהיא חשיב כפחות מארבעה. ועמוד גבוה שלשה ורחב ארבעה ברשות הרבים — הי כרמלית. ואם כן, אמאי קאמר: אבל פיסלא לא? ויש לומר: דמכל מקום, הואיל וקטן הוא כל כך ומטלטל — לא חשיבא לאביי להפסיק בין שתי רשויות בכרמלית.

אינן שם לא מצר בו — אטומאה קאי, כדמוכח בהדיא בתוספתא דטהרות (פרק עשירי), דקתני: הנכנס לבקעה בימות הגשמים ונטומאה בשעה פלוני. אמרו לפני רבי אליעזר: ויהי היא של רשות היחיד. פירש רבי מרינוס משמו: כל שיש לה שם בפני עצמה בו. ולא כפירוש הקונטרס דפירש "משמו" דקאמר רבי מרינוס — היינו משמו של רבי יוחנן.

העומדות על הגבולים — אין לפרש על הגבולים של ארץ ישראל — דכמה עיירות חשיב שהם באמצע ארץ ישראל, אלא בגבולים דכל שטט ושטט וכו'. **כל** שהראדו בו — טפי הוה ליה למינקט מה שתיחם ב"אלה מסעי" שמונה עיירות של המצר, ושם מפרש היטב תתום של ארץ ישראל.

חייב במעשר — ואם תאמר: וכללא הוא? והלא דרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, ולא נחתיבו במעשר, אף על פי שהראם למשה ויש לומר, דקסבר: קדושה ראשונה — קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא. והשתא נחא, שלא תקשי: "כל" לאתויי מאי. דאתא לאתויי כרכים שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל. **לאפוקי** מאי — תימה: מאי קאמר לאפוקי מאי? הא "כל" קאמר, דמשמע לאתויי ויש לומר: דמ"שהראדו" דייק, דמשמע לאפוקי. ואם תאמר: ולימא לאפוקי חוץ לארץ? דאין זה חידוש. ולכך אמר לאפוקי קנינו וקדמוני. אף על גב דמארץ ישראל הם. **הר** שיעיר עמון ומואב — תימה: דמשמע דעמון ומואב לא כבשום עולי מצרים. ובסוף פרק קמא דיבמות (טז, א) אמרין: עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית. דאמר מר: וירבה כרכים כבשו בו. וקסבר: קדושה ראשונה לא קדושה לעתיד, הניחום שישמכו עליהם עניים בשביעית. ואין לומר דהתם בעמון ומואב שטרו בסיוח — דהתם נהו שביעית, דהיינו עבר הירדן, דאמרין בפסחים (גב, א) שלש ארצות לביעור, יהודה ויהודה והגליל ואומר רבינו הם. דעבר הירדן — היינו ארץ סיוח ועוג, שלא היתה מעמון ומואב. ועוד מותרין רבינו הם: דיבמות נמי איירי בעמון ומואב שלא טהרו בסיוח כדרכא, ולא בא לפרש התם אמאי אין שביעית נהוגת שם, דהא חרבה לארץ היא, אלא לפרש למה מעשרין מעשר עני ולא מעשרין מעשר שני, שלא לשנות סדר השנים. בדמסכת ידים (פרק רביעי משנה א) איכא פלוגתא, דרבי אליעזר בן עזריה גזר שיעשרו מעשר שני כמו בבבל, שלא לשנות מסדר השנים. ורבי טרפון גזר שיעשרו מעשר עני כמו במצרים שהיא קרובה מעשרין מעשר שני, כדי שיהו עני ישראל נסמכים עליהם — אף עמון ומואב שהם קרובים בו. ואם תאמר: ואמאי לא מיייתי ביבמות ההוא טעמא דמצרים דתנן במסכת ידים (שם)? ויש לומר: דניחא ליה למימר טפי הרבה כרכים בו. ולמאן דאמר לא קדושה — הניחו אפילו מארץ ישראל עצמה ליכבש מפני סמך עניים. וזה היתירין עיקר, דבאכ"מ מיתרצא דלא קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר ורבי יהושע אדרבי יהושע. ואין להאריך.

עדרים — תימה: ומשמע אסיא בחוץ לארץ היא. ואם כן הדין קאמר בפרק זה בורר" (סנהדרין כ, א). רבי חייא בר רזוןקני ורבי שמעון בן דוהדוק הוו קאזלי לעבר השנה בעיסא, והתניא בפרק קמא דסנהדרין (יא, ב) דאין מעברין אלא ביהודה ובשלמא רבי מאיר דעיבר שנה בעיסא (מגילה יז, ב) — איכא למימר דלא הניח כמותו בארץ ישראל, כדאמרין בברכות (סג, א) ארבי עקיבא. אלא רבי חייא ורבי שמעון — ליכא למימר דלא הניחו כמותן, דהא ריש לקיש הוי קרי להו: רבי חייא ורבי חזקוני על השביעית ויש לומר: דהוא לעבר — היינו חושבו, כמו: ועיבש שלש שנים זו אחוה זו, דפרק קמא דהתם (יב, א). תדע, דהא שנה שביעית היתה, ותני התם (סוף פרק קמא) (יב, א) דאין מעברין שנים בשביעית.

משלשין

ברשות אחת — ברשות הרבים עצמה שהוציא בה חצי גרוגרת ראשון, באותה עצמו הוציא האחרון. בשתי רשויות — הרבים, המופלים זה מזה — פטור, דרשויות מחלקות סבירא ליה. ואמר רבה — אימתי חשיבו שתי רשויות. והוא שיש חייב המאת בנייתן — חייב רשות היחיד בין שתי רשות הרבים, שאם הוציא ממנו לחן או מהן הכניס לו — שיש חטאת, הלכך חשיב הפסק לעשותן שתיים.

אבל כרמלית — כגון בקעה שבינתיים — לא מחלקא להו, דבטל מן התורה להכא ולהכא.

אבל פיסלא לא — כגון חתיכת עץ או עמוד שאין גבוה עשר אמות ואין רוחב ארבעה, אי נמי גבוה עשר אלא שאין רוחב ארבעה, דהוי מחלק פטור, דאפילו מדרבנן מותר לטלטל ממנו ברשות הרבים ומרשות הרבים לתוכו, וכן מתוכו לרשות היחיד ומרשות היחיד לתוכו. וכיון דבטל לגמרי להכא ולהכא, אפילו מדרבנן, דליכא מקום חשוב של ארבע ספחים — הלכך לא הוי הפסק. **רא אמר אפילו פיסלא** — מחלק הרשויות לפטור מחיוב שבת. דלא גרע ממצר וחצבא. **ואורא רבא לפעמי** — דאמר לעיל: אפילו לענין שבת. ברשות גיטין דמי — דאמרין במסכת גיטין ב"חורוק" (עו, א) דאם הקנה לה חצרו להתגרש, חוק לה גט, ונפל על הפיסלא שבחצר — אינה מגורשת. דהא פיסלא מקום אחר הוא בפני עצמו, ואינו בכלל חצר, וחצר הקנה לה ולא פיסלא. דחד מקום — מושיל איניש, תרי מקומות — לא מושיל איניש. דכי פורשינן לה התם. וקאמר רבא: רשות שבת דומה לרשות גיטין, דהכי נמי לענין שבת הוא חך פיסלא מקום חשוב בפני עצמו, ומחלק רשויות אם הוא ממוצע ביניהם. דכי היכי דלא בטיל פיסלא לגבי חצר — הכי נמי לא בטיל הבא לענין שבת לגבי רשות הרבים. וקבעי גמרא: לרבי יוחנן, דאמר המיצר החיוב מפסיקו בגבסי הגר, שלא יקנה בחזקתו.

האמר רבי יוחנן? כמה צריך להחיות שיקנה הכל? דאילו רב ושמואל אמרו לעיל: כדאילו תירא דתורי הודר. אלא משום דשמעין ליה לרבי יוחנן שיעור אחר, קבעי ליה. **פירש רבי מרינוס משמו** — של רבי יוחנן. **כל שנקראת על שמו** — כל שנקראת על שדה אחד בלשון יחיד על שמו, שקורין לה "שדה פלוני", שאין אומר "שדות פלוני" — קנה הכל במכוש אחד. **כי גרונא דפלוניא** — כל השדה שהיה הגר משקה ממורו — קנה הכל במכוש אחד. **מאי חצובא** — איזה דבר הוא. ומאי חשיבותו להחשב כמצר? שבו תיחם — בין שטט לשטט, בין איש לאיש, לפי שאינו יונק לא מכאן ולא מכאן. **לא מנה יהושע בו** — כדאמר בפרק קמא (לעיל די, ב) יהושע כתב ספרו. על הגבולין — כדי להראות התחומין. ופשטה דקרא אתא לאשמעינן, מה טעם חשב אותן עיירות. כל שהראו קדושה ברח' הוא למי, בשעת מיתתו, כדכתיבי "ויראהו ה' את כל הארץ את הגולעז דין" (בריתין ז', א) **חייב במעשר** — דהם הם שבעה עממים הכתובים בכל מקום. אבל קניו קנינו וקדמוני שנתנו לאברהם אבינו בין הברתים — לא יתיחבו במעשר לעתיד לבא כשיחזירם לנו לעתיד, כדאמר בבראשית רבה. אי נמי, אם כבשו ישראל מהם אחריו מות יהושע — כולן פטורין מן המעשר, דכתיב התם "זאת הארץ אשר נשבעתי" וגו' (שם). "זאת" — למעוטי הני שנתוספו לאברהם על השבועה. כן ראה בעיני. ואף על גב דרפאיים נמי כתיב באברהם (א) — לא ממעטין ליה, דהיינו חיי, דלא כתיב התם, ומצונו כבשום משדה, דכתיב (דברים א) "ההוא יקרא ארץ פראים" כלומר, היינו רפאיים שניתן לאברהם בין הברתים. **תניא רבי מאיר אומר בו** — כולוה הני תנאי בפירוש דקניו קנינו וקדמוני פליגי. **משנה נמצאו זוממין** — שבאו שנים ואמרו להם: היתרן אריהם חזקה זו? והלא באותו הזמן עמנו היתה במקום פלוני. משלמין לו את הכל — כפי דמי קרקע שהיו רוצים להפסידו יגבה מוקן, כדכתיב (דברים יט) "כאשר זמם" ולא כבש עשה, לבר קרקע שלו שיתול מן המחוקק. שנים בראשונה בו" — דהיינו שנים בתוך שלש השנים, כל לשנת כל לשנה, אם נמצאו זוממים כולם. משלשין ביניהן — כל בת תתן השלישי. דשלש כחות הם. וקיימא לן (מכות ב) אף עדים נעשים זוממין עד שיזומו כולם.

שלשה

משלשין ביניהם — הכא לא שייך למיפרך: ולימור הך קמאי "אנן מנא ידעינן דכל דכא דקאי כפי דינא לאסחודי אתי אהאי ארעאי: אנן לחיובי מחזיקי פירות קאתינן כדפרקין בפרק "כיצד הרגיל" (בבא קמא דר, ב) גבי שור: ולימור הך (קמאי) כו' "אנן לחיובי פלטא ניקא קאתינן, דכיון דמחזיקי מביאין לבית דין — ודאי לטובתו באו כדי לחזיקוקי בקרקע, ולא כדי לחיובי פירות. **הרי** אלו שלש עדיות — שדרי העד שהעיד בראשונה הוא עצמו יוכל להעיד בשניה, ולא אמרינן אדם קרוב אצל עצמו, כמו כן אחיו יוכל להעיד בשניה. **והן** עדות אחת — דאין משלמין עד שיומנו כולן. **ורבנן** האי דבר ודאי חצי דבר מאי עבדי ליה — ואם אמר אחת הדין האב כולי עממו דרשי "דבר ולא חצי דבר", ובפרק "מירובת" (שם עא, ב) אמרינן: "חמשה בקר" אמר רחמנא, ואפילו חמשה חצאי בקר ויש לומר: והכא משום דדבר מיותר הוא. ואם תאמר: הוא איצטרך ל"דבר" "דבר" ממומן, לאשמועינן דאין דבר שבערה פחות משנים (גטיסין ז, א) ויש לומר: ד"דבר" דבני עירא מופנה הוא. ואפילו למואן דאמר דלמידין ומשיבין — שמא ליכא למיפרך מידי, ואי איכא למיפרך — יש לומר דלא מדרב"ר דרש, אלא מע"פ פי שנים יקום, דמשמע יקום כל העדות ולא חצי. אבל גבי ממון — מה לי ממון גדול ומה לי ממון קטן, לפי מה שגבש **שגב**, להדיא אין סברא למעט אמצעא בקר. והא דדרשינן בפרק "ארבעה חומשה" (בבא קמא ז, א) גבי שור של שני שותפין: "כופר" ולא חצי כופר — שאני התם, לכפרה אחת, דאין אדם מביא חצי כפרה, חצי חטאת וחצי אשם. והא דאמרינן התם (גטיסין זב, ב) גבי חצוי עבד וחצוי בן חורין דמשלם חצי כופר — התם כל הכופר דשייך בו משלם, וחשיב כופר שלם, דלא הריג אלא חצי בן חורין, ובפרק "ש"כבור" (בבבורות מז, ב) דרשינן: "חמש" ולא חצי חמש — התם נמי, מצות פדיונו חמשה חמשים, ולא מקיימא מצוה כפחות.

משלשין ביניהם. שלשה אחים ואחד מצטרף עמהם. — **הרי אלו שלש עדיות, והן עדיות אחת להומת. גמרא מתניתין דלא ברבי עקיבא; דתניא, אמר רבי יוסי: כשהלך אבא חלפתא אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה, ואמר ליה: רבי יוחנן בן נורי אצל אבא חלפתא ללמוד תורה, אמר לוי: הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים, שניה בפני שנים, שלישית בפני שנים, מהו? אמר לוי: הרי זו חזקה; אמר לוי: אף אני אומר כן, אלא שרבי עקיבא חולק בדרך זה, שהיה רבי עקיבא אומר: "דבר" — ולא חצי דבר, ור' יוחנן, האי למעוטי אהך אומר "אחת בגנבה" ואחד אומר "אחת בכריסה" — האי חצי דבר וחצי עדות היא אלא, למעוטי שנים אומרים "אחת בגנבה" ושנים אומרים "אחת בכריסה". אמר רב יהודה: אהך אומר "אכלה חטים", ואהך אומר "אכלה שעורים" — הרי זו חזקה. מתקיף ליה רב נחמן: אלא מעתה, אהך אומר "אכלה ראשונה שלישית וחמישית", ואהך אומר "אכלה שניה רביעית וששית", הכי נמי יהויא חזקה אמר ליה רב יהודה: הכי השתא? התם בשתא דקא מסהיד מר לא קא מסהיד מר, הכא תרין ויהויה בתרא שתא קא מסהיד, מאי איכא למימר, בין חיטי לשעירי? לאו ארעתייהו דאינשי. שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן. הרי אלו שלש עדיות, והן עדיות אחת להומת.**

ההוא

אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה — אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאין צריך לחלק כפירוש הקונטרס, דאפילו והיתה חשובה גדולה

כשבדקו שני עדים היום בכל מקום ולא ראו כי אם אחת בגבה, ובדקו למחר אותם עדים עצמן ולא ראו כי אם אחת בכריסה בשתי כתי עדים — חשיב חצי דבר, אף על פי שראו כל מה שזכרנו, ולא ימצי לעדות חזקה, והכא אין שאלה עדות בלא עדות של אחרונים ואין מועיל לשום דבר בעולם, לכך הוי חצי דבר. אבל שנים בראשונה, אף על פי שאין עדות מועיל לענין חזקה — מכל מקום נפקא מינה בעדותן שלשומי פירי, ודבר שלם הוא.

אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו' — פירש הקונטרס: דרב נחמן היה סבור דרב יהודה איירי באחד אומר אכלה חטים היינו ראשונה שלישית וחמישית.

ואין נראה, דאם בן זמאי פירק: אלא מעתה אכלה ראשונה כו'; אין הכי נמי, דלסברא אמר רב יהודה דמי ליה חזקה, והכא אין שאלה חזקה; והא אין שום אומר אומר שאכלה רצופין, ולא דמי לרבי יהושע בן קרחה ונראה לפרש: דרב נחמן ידע דתרווייהו אחאיה שתא קמסהדי, והכי פירושו: כיון דאמר דהויא חזקה אף על גב דמחביש אהדי, משום דתרווייהו אחזקה קמסהדי — אלא מעתה, אחד אומר: אכלה ראשונה שלישית וחמישית, ושנית ורביעית וששית הניחה בורה כדרך מוברי באגי. ואחד אומר: לא כי, הלא אכלה שנית רביעית וששית, וראשונה שלישית וחמישית הניחה בורה — וכל נמי דהוא חזקה אף על גב דמחביש אהדי, כיון דתרווייהו מיהא אחזקה קא מסהדי ומשני:

והיינו שש שנים בדילוג, ושאלתי לעובדי האדמה, ואמרו לי שלעולם כך הוא הנמנה, שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין בן כל הימים, ואינה יצריכה שביתה כלום — הרי זה חזקה, שדרי אין מבחישים זה את זה כלל, וממה נפשך כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה, והלכך הויא חזקה. דרמאי לזא דרבי יהושע בן קרחה דאמרין בפרקיין לעיל (לב, א): אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה. ותעמא דרבי יהושע מפורש בסנהדרין בפרק "זה בורר", דאמרין בך דרב דאמנה דקמסהדי האי לא מסהדי האי, מיהו תרווייהו אמתה קמסהדי. והכא נמי, תרווייהו אחזקה קמסהדי: אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו' — דהיינו כרת חזקה בל, דהיינו כרת חזקה בל, הכי נמי דהיינו חזקה? הא ודאי לא תיהוי חזקה, דלא דמאי כלל לרבי יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר: אכלה ראשונה ושניה ושלישית, ואחד אומר: אכלה רביעית וחמישית וששית, דתרווייהו אחזקה מעלייתא קמסהדי. אבל הכא — לא זה ולא זה מעידים על חזקה רצופה, דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתי. **אמר** ליה רב יהודה הכי השתא התם כו' — וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה — חצי עדות הוא. הכא תרווייהו בחדא שתא מסהדי, כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורים — אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסהדי, אלא מסתמא על אותם שלש שזה מעיד השני נמי מעיד. וכיון דערות שלימה יש על השלש שנים — מה יש פסול עוד? אי משום דזה אומר אכלה שעורים. בין חטין ושעירי לאו ארעתייהו דאינשי — אין מבינין יפה בין קמת חטים לקמת שעורים.

בבא בתרא. פרק שלישי - חזקת הבתים - דף נו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ)

שלשה אחים ואחד מצטרף עמהם — דהיינו: אח לשנה, אח לשנה, ואחד עם האח, שאותו אחד מעיד עם כולן. הרי אלו שלש עדיות — ולהכי כשר עדותן, דאשקא דקא מסהדי האי לא קמסהדי האי, ואין כאן שני עדים קרובים בעדות אחת. והן עדיות אחת לחזקה — שאם החזמו — משלשין ביניהן, וגם אין נזימונן עד שיומנו כולן. **גמרא** מתניתין — דחשיב לשלש כחות של עדים עדות אחת לשלש שנים חזקה. דלא כרבי עקיבא — דלרבי עקיבא לא מהני עדותן כלל, והואיל וכל אחד אין מעיד על חזקה שלימה דשלש שנים, אלא על שלש חזקה — והיינו חצי דבר.

אבא חלפתא — אבי, חלפתא. דרבי יוסי סתם היינו רבי יוסי בן חלפתא. שדרי רבי עקיבא **אומר** דבר — "על פי שנים עדים שני חזקה" "דבר" שלם, ישתלם כל המזמן על פי עדים השנים. ולא חצי דבר — כל כת וכת אינה מעידה אלא על שלש החזקה, והיינו שלש דבר ולא דבר שלם, הואיל ואין שני עדים מעידים על כל השלש שנים. הכי נרשינן: **אילימא** למעוטי אחד כו' — במסכת נדה (נב, ב) אמר: שתי שערות שאמרו — אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה. בכריסה — באותו מקום. חצי עדות הוא — דאין כאן אלא עד אחד על שני שיער, ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת ענשין לחיבה. וקרא חצי דבר אחת למעוטי, שהרי "דבר" כתיב, וחצי עדות למעוטי לא איצטרך קרא, דבהדיא כתיב "לא יקום עד אחד" וגו'. **אלא** — האי "דבר" למעוטי חצי דבר דכי האי גונא, גנון שנים אומרים: אחת בגבה ראינו ולא בדקנו יותר, ושנים אומרים: לאו בדקנו מלפניה והאינו אחת בכריסה. ואי לנו מיעוטיא דקרא "דבר" ולא חצי דבר" — לא היה לנו לפסול עדות זה, עדיין זה כשר הוא, מאחר שיש שני עדים על כל שיער. שדרי אינן מכחישין כלל זה את זה, אלא כת זו דקתו מגבה וכת שניה בדקו מלפניה, ובשעת אחת ראו שתי שערות, אלו מכאן ואלו מכאן, דליכא למימר שמוא ניהו. השתא דכתיב "דבר" — עדותן בטלה, דשתי שערות דבר אחד הוא, ואין מועילין אלא כשחן

ביחד בבת אחת. שאם נראה אחד היום במקום אחר, וכבר נשר הראשון — אמרינן: שמוא ניהו ואין כלום, אלא אם בן ישנן ביחד, וכל כת וכת יכול לראות שתי שערות. דהא ביחד הוי, נמצא שכל כת עדות של שני חזקה, ובכל אחד אינו מעיד שהיא גדולה, אלא חצי סימני גדולת ראינו. אבל שלש שני חזקה דמתניתין, שאין יכולין להיות כי אם בזה אחר זה, ומי שרואה אכילת שנה זו אינו יכול לראות של שנה שניה, אלא אם כן שוהה שנה שניה בזה המלכות, הלכך כל שנה ושנה וכל יום ויום חשיב דבר שלם בפני עצמו. דעל כרחך, כיון דקרא למעוטי אתא, ומיעוט אחד הוא דאיכא (למימרו) אין לך למעט כי אם חצי דבר דמסתור טפי למעוטי, אינו עדות ושתי שערות בשתי כחות. **ואחד אומר** — אותן שלש שנים שאתה אומר אבא חטין — אני מעיד כמותך שאכלה, אבל אכילת שעורים היתה — הרי זו חזקה. ותעמא מפרש לקמיה. מתקיף ליה רב נחמן **אלא** מעתה כו' — רב נחמן לא היה יודע טעמו של רב יהודה המפורש לפיניו, דבין חטין ושעורין טעו אינשי. אלא סבירא ליה דהא דקאמר רבי יהודה אחד אומר אכלה חטין ואחד אומר אכלה שעורין כו' — לאו באותן שלש שנים דקמסהדי האי מסהדי האי, דאם כן עדות מוכחשת חטין, והיבטיל סבירא ליה לרב נחמן דהכי קאמר רב יהודה: אחד אומר אכלה חטין שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה, ואחד אומר אכלה שעורים שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה, והיינו שש שנים בדילוג, ושאלתי לעובדי האדמה, ואמרו לי שלעולם כך הוא הנמנה, שנה אחת חטין ושנה אחת שעורין בן כל הימים, ואינה יצריכה שביתה כלום — הרי זה חזקה, שדרי אין מבחישים זה את זה כלל, וממה נפשך כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה, והלכך הויא חזקה. דרמאי לזא דרבי יהושע בן קרחה דאמרין בפרקיין לעיל (לב, א): אין עדותם מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה. ותעמא דרבי יהושע מפורש בסנהדרין בפרק "זה בורר", דאמרין בך דרב דאמנה דקמסהדי האי לא מסהדי האי, מיהו תרווייהו אמתה קמסהדי. והכא נמי, תרווייהו אחזקה קמסהדי: אלא מעתה אחד אומר אכלה ראשונה שלישית כו' — דהיינו כרת חזקה בל, דהיינו כרת חזקה בל, הכי נמי דהיינו חזקה? הא ודאי לא תיהוי חזקה, דלא דמאי כלל לרבי יהושע בן קרחה אלא היכא דאחד אומר: אכלה ראשונה ושניה ושלישית, ואחד אומר: אכלה רביעית וחמישית וששית, דתרווייהו אחזקה מעלייתא קמסהדי. אבל הכא — לא זה ולא זה מעידים על חזקה רצופה, דחזקה בדילוג אינה כלום. וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתי. **אמר** ליה רב יהודה הכי השתא התם כו' — וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה — חצי עדות הוא. הכא תרווייהו בחדא שתא מסהדי, כשזה אומר אכלה חטין וזה אומר אכלה שעורים — אין לנו לחוש ולומר דלמא בדילוג קא מסהדי, אלא מסתמא על אותם שלש שזה מעיד השני נמי מעיד. וכיון דערות שלימה יש על השלש שנים — מה יש פסול עוד? אי משום דזה אומר אכלה שעורים. בין חטין ושעירי לאו ארעתייהו דאינשי — אין מבינין יפה בין קמת חטים לקמת שעורים.

ההוא

41 חסרון של חצי עדות, שהרי על כל שעה בפני עצמה מעיד רק
 42 עד אחד, ואין צורך בדרשה מיוחדת כדי לומר שאינו נאמן
 43 לעשותה בת עונשים, שהרי כתוב מפורש הוא (דברים טו טו) 'לא
 44 יקום עד אחד באיש וגו'.
 45 מסיקה הגמרא: אלא לרבנן באה הדרשה לְמַעוּטֵי באופן שבאו
 46 שְׁנַיִם ואומרים ראינו שעה אחת בְּגִבְהָ, וְשְׁנַיִם אחרים אומרים
 47 ראינו שעה אחת בְּכַרְיָסָה, ובוזא אף שהעדות היא שלימה, שהרי
 48 על כל שעה מעידים שנים, מכל מקום עדותם אינה מועילה,
 49 משום שהיא עדות על שעה אחת, והיינו חצי דבר.
 50 הגמרא דנה האם מצטרפת עדותם של שני עדים על חזקת שלש
 51 שנים, כשיש חילוק ביניהם בפרטי העדות: אָמַר רַב יְהוּדָה, הוּ
 52 שנים מעידים על שלש שני חזקה, אלא שעד אָחַד אוֹמֵר, אָכְלָה
 53 חֲמִיִּם, וְעַד אָחַד אוֹמֵר אָכְלָה שְׁעוּרִים, הָרִי זו חֻזְקָה.
 54 הגמרא מביאה את קושיית רב נחמן שהקשה לרב יהודה מחמת
 55 שסבר שדברי רב יהודה אמורים באופן שכל אחד מעיד על שלש
 56 שנים אחרות: מִתְקַרְף לָהּ רַב נְחֻמָּן לְרַב יְהוּדָה, אֵלָּא מַעֲתָה – הרי
 57 לפי זה, אם היה עד אָחַד אוֹמֵר שֶׁאָכְלָה שְׁנָה רִאשׁוֹנָה ושְׁנָה שְׁלִישִׁית
 58 וְחֲמִישִׁית, וְעַד אָחַד אוֹמֵר שֶׁאָכְלָה שְׁנָה שְׁנִיָּה ושְׁנָה רְבִיעִית וְשִׁשִּׁית,
 59 שלעדות שניהם היתה החזקה בשנים שאינן רצופות, הֲכִי נִמְי
 60 דְהוּא חֻזְקָה – האם תאמר גם כזה שתחשב חזקה, והרי הם מעידים
 61 על חזקה בדילוג, וחזקה בדילוג אינה חזקה, ואם כן אף כזה אומר
 62 אכלה חטים וזה אומר אכלה שעורים שהיא עדות על חזקה
 63 בדילוג, לא תהא חזקה.
 64 רב יהודה משיב לרב נחמן שדבריו נאמרו באופן אחר: אָמַר לִיה
 65 רַב יְהוּדָה לְרַב נְחֻמָּן, הֲכִי חֲשַׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה לבאר
 66 את דברי, הרי הָתֵם – באופן שעד אחד מעיד על שנה ראשונה
 67 שלישית וחמישית והעד השני מעיד על שניה רביעית וששית,
 68 בְּשִׁתָּא דְקָא מְסַהֵיד מַר לֹא קָא מְסַהֵיד מַר – על שנה שעד זה מעיד
 69 אין העד השני מעיד, ואם כן היא רק חצי עדות על כל שנה, ולכן
 70 אינם מצטרפים. אבל הָתֵם – בדברי באופן שהעידו על אכילת
 71 חטים ושעורים, מדובר שתְּרַוְוִיחוּ בְּחִדָּא שִׁתָּא קָא מְסַהֵיד – שני
 72 העדים מעידים על אותה שנה, אלא שיש סתירה בדבריהם בפרטי
 73 העדות.
 74 רב יהודה מבאר מדוע מצטרפים, אף שסותרים זה את זה בפרטי
 75 העדות: ואלא מֵאֵי אֵיבָא לְמִימַר – איזו סברא יש לומר שלא תועיל
 76 עדותם, רק משום שמכחישים זה את זה במה שאכל. וזה אינה
 77 הכחשה, משום שְׁבִין חִימֵי לְשַׁעְרֵי לֹא אֲדַעְתִּיהוּ דְאִינְשֵׁי – אין
 78 אנשים יודעים להבחין היטב בין ערימת חטים לערימת שעורים,
 79 ואם כן יש לומר שהעדים אינם מכחישים זה את זה בגוף העדות
 80 אלא שלא הבחינו היטב, ולכן מצטרפים.
 81 שנינו במשנה: שְׁלֹשָׁה אַחִין וְאָחַד מִצְטָרֵף עִמָּהֶן, הָרִי אֵלּוּ שְׁלֹשׁ
 82 עֵדוּת, וְהֵן עֵדוּת אַחַת לְהוֹמָה: הגמרא מביאה מעשה ודנה האם
 83 יש לדמותו לדין משנתנו:

1 ואם הוזמו כל הכתות, מְשֻׁלְשִׁין בְּיַנְיָהֶם – כל אחת מהן תתן שלישי
 2 מדמי הקרקע.
 3 אופן נוסף: היו העדים שְׁלֹשָׁה אַחִים, וכל אחד מהם מעיד על חזקת
 4 שנה אחת, וְאָחַד שאינו קרוב מְצָרֵף עִמָּהֶם – עם כל אחד מהם
 5 ומעיד על כל השלש שנים, הָרִי אֵלּוּ שְׁלֹשׁ עֵדוּת נפרדות. נמצא
 6 שאין האחים מעידים יחד בעדות אחת, כיון שעל השנה שמעיד
 7 זה לא מעיד זה, ולכן עדותם כשרה. וְהֵן עֵדוּת אַחַת לְהוֹמָה – אך
 8 לענין הזמה הרי הן בעדות אחת, ולכך אם הוזמו, משלמים האחים
 9 חצי מדמי הקרקע וכל אחד שישיתו, והעד הנוסף משלם את חצייה
 10 השני, ואף אין נעשים זוממים עד שייזמו את כולם.

גמרא

11 שנינו במשנה שעדותן של שלש כתות עדים, כל אחת על שנה
 12 אחת, מצטרפות לחזקה. הגמרא מביאה שדין זה תלוי במחלוקת
 13 תנאים: מִתְנִיתִין – משנתנו דְּלֹא בְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא. דְּתַנְיָא
 14 בברייתא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בְּשִׁתְּלָהּ אַבָּא חֲלַפְתָּא, אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן
 15 נוּרִי לְלָמוּד תּוֹרָה, וְאָמַרְי לָהּ – ויש אמורים שכך אמר רבי יוסי,
 16 כשהלך רבי יוחנן בן נורי אצל אבא חלפתא ללמוד תורה. אָמַר לוֹ,
 17 הָרִי שֶׁאָכְלָה הַמְחֻזֵּק בְּקִרְעָה שְׁנָה רִאשׁוֹנָה בְּפִנֵי שְׁנַיִם – שני עדים,
 18 וְשְׁנִיָּה בְּפִנֵי שְׁנַיִם אחרים, וְשִׁשִּׁית בְּפִנֵי שְׁנַיִם אחרים, מהו – האם
 19 מצטרפים כולם להעיד על חזקת שלש שנים. אָמַר לוֹ, הָרִי זו
 20 חֻזְקָה. אָמַר לוֹ, אֵי אֲנִי אוֹמֵר בֶּן, אֵלָּא שְׂרָבֵי עֲקִיבָא חוֹלֵק בְּדָבָר זֶה,
 21 שְׁתֵּיהֶן רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר ולומד מהכתוב (דברים טו טו) 'על פי שני עדים
 22 או על פי שלשה עדים יקום דָּבָר', שהעדות כשרה רק כשהעדים
 23 מעידים על 'דָּבָר' שלם, וְלֹא על חֲצֵי דָּבָר, וכיון שבעדות זו כל כת
 24 מעידה רק על שלישי מהחזקה, אם כן היא עדות על חצי דבר,
 25 ופסולה.
 26 מבררת הגמרא: וְרַבְּנָן במשנתנו שחולקים על רבי עקיבא,
 27 וסוברים שעדות על אכילת שנה אחת כשרה, אם כן, הֵיא –
 28 דרשה זו שדרשו 'דָּבָר וְלֹא חֲצֵי דָּבָר', מֵאֵי עָבְדֵי לִיה – לגבי מה
 29 דורשים אותה, ובאיזו עדות מודים שפסולה מחמת 'חצי דבר'.
 30 הגמרא מביאה שיש ללמוד מדין עדות על בת לעשותה גדולה,
 31 מה דרשו חכמים למעט מדרשת 'ולא חצי דבר'. מבררת הגמרא:
 32 אֵילִימָא – אם נאמר שלרבנן בא הפסוק לְמַעוּטֵי באופן שבאים שני
 33 עדים להעיד שהיא גדולה לענין שתהיה חייבת בעונשים, ושיהיו
 34 קידושיה קידושין ועד אָחַד אוֹמֵר, ראיתי שעה אחת בְּגִבְהָ, וְאָחַד
 35 אוֹמֵר, ראיתי שעה אחת בְּכַרְיָסָה, וסוברים חכמים שנתמעט
 36 מהדרשה של דבר ולא חצי דבר שעדות זו אינה כשרה, כיון שכל
 37 אחד מעיד רק על שעה אחת, כלומר על חצי דבר, שהרי הדבר
 38 השלם הוא שתי שערות.
 39 דוחה הגמרא: הֵיא – עדות כזו, חֲצֵי דָּבָר וְחֲצֵי עֵדוּת הֵיא, כי מלבד
 40 החסרון שמעידים על שעה אחת שהיא 'חצי דבר', יש בה גם

אגרות קודש

בי"ח, ז' מני"א, תשי"ג
 ברקלין.

...ומה שמתחיל מכתבו שהפסיד רחיצה אחת, הנה בטח לא הפסיד אלא נשתכר, וכמ"ש
 לו במכתבי, כמדומה, במרז"ל שבת היא מלזעוק - ואעפ"כ ודוקא עיי"ז - רפואה קרובה לבוא. ועוד
 גדולה כ"פ מרפואה הבאה ע"י הרחיצה, כמובן...

56 ושוב אין בעל הבית יכול לסלקו מהשתמשות זו.
 57 אלו דברים שיש להן חזקה - שאם החזיק שלש שנים בתשמישים
 58 אלו, וחבירו ראה ולא מיחה בו, הרי זו חזקה, ויכול לטעון שחבירו
 59 נתן לו במתנה את המקום לתשמיש זה, או שמכרו לו. ואלו דברים
 60 שאין להן חזקה - שאינם מועילים למשתמש בהם שתהיה לו
 61 חזקה. הנה מעמיד בהמה בחצר חבירו, וכן אם העמיד שם תנור
 62 לאפיה, או ריחים של יד לחצינת חטים, וכו' - תנור קטן. וכן אם
 63 היה מגדל תרנגולים, ונותן - משהה את וקלו בחצר, אף אם עשה
 64 כן שלש שנים, אינה חזקה, משום שאין בעל החצר מקפיד על
 65 דברים אלו, שהם מיטלטלים ואינם תשמישים של קביעות. אבל
 66 אם עשה מחיצה לבהמתו גבוהה עשרה טפחים, וכן אם עשה מחיצה
 67 לתנור וכן לברייתו וכן לריחים שהעמיד בחצר. או שהכניס
 68 תרנגולין לתוך הפתח של חבירו, וכן אם עשה בחצר מקום - בור
 69 לבלו, עמוק שלשה טפחים, או שעשה לזבלו מחיצה גבוהה שלשה
 70 טפחים, כדי שלא יתפור, אם השתמש במשך שלש שנים באחד
 71 מתשמישים אלו, ולא מיחו בו הבעלים, הרי זו חזקה, כיון שאלו
 72 הם תשמישי קבע ובני אדם מקפידים שלא יעשו כן אחרים
 73 ברשותם, ובודאי השתמש ברשות הבעלים.

גמרא

74 שנינו במשנה שאדם המעמיד בהמה בחצר אין זו חזקה, ואם עשה
 75 לה מחיצה עשרה הרי זו חזקה. והבינה עתה הגמרא שמשנתנינו
 76 עוסקת באדם זה [שאינו שותף בחצר] המשתמש בחצר. מקשה
 77 הגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סופא - מדוע ברישא שהעמיד
 78 בהמתו בחצר, אין זו חזקה, ואילו בסופא שהעמיד מחיצה
 79 לבהמתו, הרי זו חזקה, והרי דרך בני אדם להקפיד אף על העמדת
 80 בהמות בחצר שלהם.
 81 מתרץ עולא: אמר עולא, כל תשמיש שאדם עושה בחצר חבירו,
 82 שאילו היה עושה שימוש זה כמעשה קנין 'חזקה', ובגון שהיה
 83 עושהו בנכסי הגר שמת ללא יורשים, שנכסיו הם הפקר, היה הדין
 84 שקנה את הקרקע, אף בנכסי חבירו קנה, כלומר, אם החזיק באותו
 85 התשמיש שלש שנים בחצר חבירו, נחשב 'חזקה', ואינו צריך
 86 להביא עדים על כך שקנה זכות זו, אבל כל תשמיש שעשה בחצר
 87 חבירו שאילו היה עושהו בנכסי הגר, הדין היה שלא קנה, אף
 88 בנכסי חבירו לא קנה, כלומר, אף אם החזיק בכך שלש שנים אין
 89 זו 'חזקה' ואין למשתמש ראייה על המכירה. ולכן העמדת בהמה
 90 שאינה נחשבת כמעשה קנין בקרקע, אינה מועילה אף להיות
 91 חזקת ראייה למחזיק בקרקע על ידי שימוש זה, ואילו העמדת
 92 מחיצה שמועילה כמעשה קנין, הרי היא מועילה גם כראיה.
 93 רב ששת מקשה על הכלל שאמר עולא: מתקוף לה רב ששת,
 94 וכלל הוא - וכי כך הוא הכלל בדינים אלו, והלא יש חילוק בין
 95 החזקות, וראיה לדבר, שהרי העושה ניר - חרישה, בקרקע חבירו,
 96 דגנבטי הגר נחשב 'חזקה' וקנה את הקרקע, כיון שתיקן את
 97 הקרקע, ואילו העושה בן דגנבטי חבירו שלש שנים, לא קנה - אינו
 98 יכול להוכיח מכך שהקרקע שלו, משום שאין הבעלים מקפידים
 99 על כך שלא יחרשו להם את הקרקע, שהרי אחרי שהלה יחרשו,
 100 יורעו הם בעצמם ויאכלו את הפירות, ואין להם הפסד בדבר.
 101 ועוד ראייה לחלק בין החזקות, שהרי אבילת פירות - אדם שלקט
 102 פירות מקרקע חבירו, דגנבטי חבירו - אם עשה כן שלש שנים,
 103 וחבירו לא מיחה בו, הרי זו ראייה שקנה את הקרקע, ואילו המלקט
 104 פירות בנכסי הגר, לא קנה, כיון שלא עשה תיקון בגוף הקרקע.
 105 ומוכח אם כן שלא כדברי עולא, אלא אין לדמות את החזקות זו
 106 לזו, ותורת הקושיא מדוע שנינו ברישא שאם העמיד בהמתו
 107 בחצר חבירו, אין זה חזקה.
 108 רב נחמן מתרץ באופן אחר: אלא אמר רב נחמן, אמר רבא בר
 109 אבבה, לעולם כשאדם זה העמיד את בהמתו בחצר שאין לו שום
 110 שייכות בה, הרי זו חזקה,

1 ההוא שטרך הנהו חתימי עליה כי תרי - מעשה בשטר שהיו
 2 חתומים עליו שני עדים, והיה צריך המלוה לקיים את חתימות
 3 העדים. שכיב חד מיניהו - ומת אחד מהעדים החתומים בשטר.
 4 קיים העד החי את חתימת עצמו, ואתא אחיה דהאי דקאי תר
 5 אתרינא - בא אחיו של העד החי וצריך עמו עוד אחר, לאסתידי
 6 אתחיתת ניהו דאיך - כדי להעיד על חתימת ידו של המת. כבר
 7 רבינא לטימר, היינו מתניתין - שדומה מעשה זה לדין משנתנינו,
 8 שבלישה אחין שמעידים כל אחד מהם על חזקת שנה אחד ואחד
 9 שאינו קרוי מצטרף עמיהן - עם כל אחד מהם, ואמרו במשנה
 10 שמכיון שהאחים אינם מעידים יחד על אותה שנה, אין בזה פסול
 11 קורבה. וסבר רב נחמן שאף בקיום שטר זה, כיון שאין העד החי
 12 מעיד עם אחיו על דבר אחד, אלא העד החי מעיד על חתימתו
 13 ואחיו על חתימת יד המת, לכן תועיל עדותם.

14 רב אשי מבאר שדין משנתנינו אינו דומה למעשה: אמר ליה רב אשי
 15 לרבינא, מי דמי - וכי יש לדמות את המעשה בשטר לדין משנתנינו,
 16 הרי - במשנתנינו שהעידו האחים יחד עם אחר כל אחד על שנת
 17 חזקה אחת, לא נפיק נבי ריבנא דממונא אפומא דהאי - אין
 18 מוציאים את כל הממון פחות רבע (ושלשה רבעים) על פי האחים,
 19 אלא רק חצי, ואת החצי השני על פי העד האחר. נמצא שמתקיים
 20 מה שנאמר (דברים ט טו) 'על פי שני עדים וגו' וקום דבר' והיינו
 21 שתקום כל חצי מהעדויות על פי אחד מהעדים. אבל הרי -
 22 כמעשה השטר, נפיק נבי ריבנא דממונא אפומא דהאי - מוציאים
 23 על פי העד החי ואחיו שלשה רבעים, שהרי חצי מהממון מוציאים
 24 על פי עדותו של העד החי על חתימתו, ואת חצי הממון השני, מוציאים
 25 על פי עדותו של אחיו של העד החי עם האחר, וכיון שהאחים
 26 נחשבים כאחד, נמצא שמוציאים שלשה רבעים על פי עד אחד,
 27 ורבע על פי האחר, ואין מתקימת כל חצי מהעדויות על פי אחד
 28 מהעדים.

משנה

29 המשניות הבאות עוסקות בדין 'חזקת תשמישים', כלומר, אדם
 30 המשתמש בנכסי חבירו, ושתק חבירו ולא מיחה בו, יש לו חזקה,
 31 ואין חבירו יכול לסלקו מהשתמשות זו.
 32 חזקה זו היא רק כשעשה דבר קבוע ברשות חבירו, כגון שהניח
 33 קורתיו על כותלו של חבירו, וכיוצא בזה, או אף כשהתשמיש
 34 עצמו הוא ברשות שלו אלא שבא ממנו היזק לרשות חבירו, כגון
 35 פתיחת חלון ברשותו באופן המזיק לחבירו, וכיוצא בזה, אבל
 36 המשתמש ברשות חבירו בלא שיעשה שם דבר קבוע, אין לו חזקה
 37 על שימוש זה, ויכול חבירו לסלקו כשירצה.
 38 בדין חזקת קרקע מצינו לעיל (מא). שכל חזקה שאין עמה טענה
 39 אינה חזקה, והיינו שחזקה מועילה רק אם הוא טוען שקנה או
 40 קיבל את הקרקע במתנה, אך אם הוא מודה שישב בקרקע שלש
 41 שנים רק משום שלא אמר לו אדם דבר מעולם, הרי זו חזקה שאין
 42 עמה טענה, שאינה מועילה. ובחזקת תשמישים שאין עמה טענה
 43 נחלקו הראשונים, יש מזרשונים הסוברים שאף 'חזקת
 44 תשמישים' צריכה טענה, שלא מצינו חזקה בלא טענה, ולפיכך
 45 אין זו חזקה, עד שיתען שקנה ממנו זכות זו או קיבלה במתנה. אך
 46 רבים מהראשונים סוברים שחזקת תשמישים מועילה אף בלא
 47 טענה, שכיון שראה בעל הבית שהלה משתמש בשלו, ושתק, הרי
 48 זו ראייה שמחל לו, ולא אמרו שחזקה שאין עמה טענה אינה חזקה
 49 אלא בשמחול בגוף הקרקע, כיון שגם אילו מחל לו, לא קנה הלה
 50 את הקרקע מפני שקרקע אינה נקנית במחילה.
 51 עוד דנו הראשונים בדין חזקת תשמישים, מהו הזמן שבו צריך
 52 להחזיק, יש מהם הסוברים שחזקת תשמישים דינה כחזקת
 53 קרקעות ואינה מועילה אלא אם נשתמש שלש שנים ולא מיחה בו
 54 הבעלים. אולם יש הסוברים שחזקה זו אינה צריכה שלש שנים
 55 אלא כל שהשתמש שעה אחת בפני הבעלים ושתק, הרי זו חזקה,

1 ההוא שטרא — והוצרך המלוה לקיימו. שכ"ב חד מינייהו — מת אחד מהן קודם
2 שנתקיים השטר. ואילו לא מת — היה כל אחד בא ומעיד לבדו על חתימת ידו. ואין
3 צריך לצרף עמו אחר, אלא נאמן לומר "זה כתב ידי". כדחתן בפרק שני דכתובות (ב,
4 ב) זה אומר "זה כתב ידי" וזה אומר "זה כתב ידי", כו', חכמים אומרים: אין צריכין

5 לצרף עמאם אחר, אלא נאמן לומר "זה כתב ידי".
6 ודאמרין בגמרא: לבדדי חכמים על מנה
7 שבשטר הן מעידין — אנתו ראינו המלוה
8 והתמנו. הלכך בתרי טגי, ולא צריך חד מינייהו
9 לאסהודי אדחבריה. והיכא דמת אחד מהן
10 אמרינן התם אילבא דרבנן דצריך שנים מן
11 השוק להעיד על חתימת יד המת. והתי יעד
12 הוא לבדו על חתימת ידו. אבל העד החי לא
13 יצטרף עם אחר מן השוק להעיד על חתימת
14 המת. דכיון דעל מנה שבשטר הן מעידין, וכי
15 אמר "זה כתב ידי" נפק פלגא דממונא אפומיה,
16 שהרי הוא לבדו מעיד על חתימתו ואין צריך
17 אחר להעיד עמו, וכי הדר מצטרף עם ההוא
18 מן השוק להעיד על חתימת המת, הדר נפיק
19 ריבעא דממונא על פומיה — אשתכח דכוליה
20 ממונא נבי ריבעא נפק אפומיה, ואנן "על פי
21 שנים עדים" בעינן, חצי דבר על פיו של זה
22 וחצי דבר על פיו של זה. והלכך, הכא דשכ"ב
23 חד מינייהו — אין עד החי יכול להצטרף עם
24 אחר מן השוק להעיד על חתימת יד המת,
25 אלא צריך שנים מן השוק להעיד עליו. **אחא**

26 **אחוז דהאי קדא** — אחוזו של עד החי בא להצטרף עם אחד מן השוק להעיד על חתימתו, כדפרישית דצריך שנים מן השוק להעיד על חתימת אדירך המת. היינו מתניתין —
27 דאף על גב דשני אחין פסולין לעדות אחת, דלא חשיבי אלא כחד — אפילו הכי מכשרא להו מתניתין לשלשה אחין בעדות קרקע אחד, מאחר שאין זה מעיד על אותה שנה
28 שזה מעיד. אף באן, העד החי מעיד על ההתימה שלו, ואחוז על חתימת יד המת. התם — במותניתין, לא קנפיק כל הממונן. **נבי ריבעא** — חסר רביעי, דהיינו שלשת חלקים ממנו,
29 אפומא דאחי. אלא פלגא הוא דנפיק אפומא דעד נברי, ופלגא נפיק אפומא דאחי, והלכך כשירין לעדות זו. ודעמא דפסיל רחמנא קרובים בעדות אחת — לפי שאין חשובין
30 אלא כאיש אחד, ולגבי חוקת שלש שנים כאיש אחד דמו, שהרי איש אחר שמצטרף עמנו מועיל בשלשתן אם ראה החוקה שלש שנים. **אבל הכא** — גבי שטרא, נפיק נבי רבעא
31 דממונא. דהיינו שלש חלקי הממונן אפומא דאחי, וכי חשבת לאחי כעד אחד — נמצא עד אחד מנבה שלשה חלקים והאחד רביעי, ולא קרינא "על פי שנים עדים" וגו'. **משנה**
32 **אלו דברים שיש להם חוקה** — כלומר, אלו מיני תשמישין דאמרין לקמן שאדם משתמש בשל חבירו. שאם משתמש שלש שנים ולא מיהא בו חבירו — יש לו חוקה לזה המחזיק,
33 ויכול לטעון: אתה נתת לי להשתמש זה במתנה, או מכרתה לי. כגון תשמישין קבועין, כדמפרש לקמן, שאדם מקפיד עליהן אם נעשין שלא ברשותו. והלכך בשלש שנים היא
34 חוקה — דומיא דברות שחוזן ומעורת ובית השלחן וכל הנך דלעיל, דכיון דקביעות תשמיש הוא — כדמחזיק בגופה של קרקע חבירו דמי, והוא חוקה בשלש שנים. ורבינו
35 הנבאל פירש: אלו דברים שיש להם חוקה — כאשר כבר פירשנו. ולא נהירא, אלא לקמיה קאי, כדפרישית. דאי לעיל קאי, ומסקנא דמתניתין דלעיל היא — אריכות לשון של
36 הבל הוא בלא צורך. ועוד, דאבתי תנינן לקמן "יש להם חוקה" טובא. כללא דמילתא, כל הני "יש להן חוקה" דתנן במותניתין עד סוף הפרק — בחוקת שלש שנים מיירי, כדמוכח
37 בבביתא (לקמן נט, ב) בא לפני רבי יחיא, אמר לו: יענת בני יענת. היה מקפיד בהמה ב' — כל הני דברים המוטלעין הן, ואינן תשמיש של קביעות, ואין בעל חצר מקפיד עד
38 ארבע וחמש שנים. ולכך אין לו חוקה למחזיק לומר: מדוע לא מחית בידי? דאמר ליה בעל חצר: לא חששתי להמות, דלא מחזקת בגוף הקרקע כדמחזיק אינשי, ולא הייתי נפסד כלום.
39 ומעתה אני מקפיד. תנו רבנן: חזן ומוערת הן, וכן ריחים, בריחא דירא. אבל עשה מחיצה בחצר ב' — הרי זה גדר, והרי זה חוקה. כל מקום תוך המחיצות שעשה — יכול לטעון
40 "לקוח הוא בידי". תנו רבנן: חזן ומוערת הן, וכן ריחים, בריחא דירא. אבל עשה מחיצה בחצר ב' — הפסיד, ודראי על פיו עשה וברשותו. ועשה מקום ב' —
41 או עשה מקום. עמוק שלשה — כדי שלא יתפור. או גבוה שלשה — מחיצה גבוהה שלשה. **גמרא מאי שנא רישא** — דבהעמדת בהמה כרי, בלא מחיצה, אין זו חוקה. **ומאי שנא**
42 **סיפא** — דבעשיית מחיצה, קנה. וקא סלקא דעתך השתא דבאניש בעלמא, שאינו בר חצר זו, קאמר דאין זו חוקה. והלכך קשיא ליה: מאי שנא רישא מסיפא? הא ודאי מקפידין בני
43 חצר על איש נברי שיביא כאן בהמותיו, ומדלא מיהו — ודאי חקנו לו מקום בחצר זה להעמיד בהמותיו, ואמאי אין לו חוקה? ולקמן מתרץ לה בשותפין. **אמר עולא** — כל חוקה
44 רעועה דלא קנה, אם בא לעשותה בבכסי הגר לקנותה מיד. והוא חזין לענין קונה קרקע מחבירו, ואמר לו "לך חזק וקני" והלך והחזיק חוקה רעועה דלא קנה, כגון העמדת שם בהמותו
45 או תנור וכירים, דאין זה נעל וגדר, דלא עשה שום תיקון בגוף הקרקע. **ובכסי חבירו נמי לא קנה** — כלומר, לענין חוקת שלש שנים, חלוקה אמר "לקחת" ומוכר אמר "לא מכרת"
46 — אינה קריה חוקה, להיות במקום עדי מכירה, דלא רחוק עבד ולא מידי. כל שאילו בכסי הגר קנה — כגון עשיית מחיצה, ורפך בה פורתא. **ובכסי חבירו נמי קנה** — כלומר, היא
47 חוקה. ומיהו, הקנין על ידי מעות או מתנה היא. ומיהו, הכניס תרנגולין לתוך הבית דקתני סיפא, דהוי חוקה בכסי הגר — לא היא חוקה. והאי דלא פריך לה — משום דעדיפא מינה
48 קפריך רב ששת. ואית דמפרש דהכניס תרנגולין נמי הוי חוקה בכסי הגר, דהיינו נעל — שנעל את הדלת בפניהם. ולא מילתא היא, דנעילת דלת לאו חוקה היא, דאינו דומה אלא
49 למזבחה ארי, כדאמרן לעיל (נג, א), ונעל דלת — בבנין מיירי, שעשה דלת או סתימה. **ובללא הוא** — בתמיה, דקא מרמית חוקת שלש שנים שתלוי בקפידיא, לחזקת קנין נכסי הגר
50 שתלוי בתקן הקרקע. ניר — אמרינן בפרקיה דלעיל (לו, ב) דלכולי עלמא ניר לא הוי חוקה. דבכסי הגר קנה אפילו רפך בה פורתא. ובכסי חבירו לענין שלש שנים לא קנה בחוקה
51 זו. לפי שהכל תלוי באכילת הפירות, שאם יחזש ולא יאכל — אין בעל הקרקע מפיסו, שהרי יזרע ואחר יאכל. **וארי אכילת פירות** — לקיטת הפירות, דבכסי חבירו קנה אם אכל
52 הפירות שלש שנים, דהוא אכילת שלש שנים במקום עדות שקנה הקרקע זו מן הבעלים, כדאמרן בכוליה פירקין. **ובכסי הגר לא קנה** — דאין זה נעל וגדר, כדאמרן לעיל (נד, א),
53 האי מאן דפשי דיקלא ארעתא דחיותא לא קני. **אלא אמר רב** נחפן **אמר רב** בי אבוב — לעולם גבי איש נברי שבא להעמיד בהמה בחצר אחרים שאין לו בה שותפות, לא שנא
54 רישא ולא שנא סיפא — דהוא חוקה, שאין בני חצר מניחין לנברי להשתמש תשמישין הללו בחצר שלוקן אלא אם כן נטלו רשות מהן, ואם לא מיהו בתוך שלש שנים — היא חוקה. **והבא**

בשותפין

עסקין דבהעמדה כדי לא קפדי — תימה: דאמר הבא דהיבא דקפדי קני, דאמר לעיל (מב, ב) שותפין אין מחזיקין זה על זה, דפעמים מניח האחד להשתמש לחברו שלש שנים, ואחר כך ישתמש הוא יע לומר: הא דנחית לפלגא הוא דנחית לכולא, לתיא גיסא או לאו גיסא, כדאמר לעיל. ועוד נראה: דיש לחלק בין שדה לחצר, דהבא מיירי שבתים אלו פתוחין לחצר זה, דכיון שזוהו יוצא ונכנס דרך חצרו, היבא דקפדי — אין מניח לו לעשות, אי לא דוננה מיניה. אסור ליכנס בחצר — בגמרא מוקי לה בין בחצר שיש בה דין חלוקה, בין אין בה. ואף על גב דבאין בה דין חלוקה אין יכול למחות בו מליכנס בחצר — מכל מקום יכול לאסור עליו, מדי דהוה אמשיכר בית לחצרו שיכול המשכיר להקדישו. כדאמר בפרק 'האומר משקלי עלי' (ערכין בא, א), אף על פי שאין יכול למחות בידו של שוכר מליכנס בו. ומיהו, היא גופא תימה: דמאי שנא מבעל חוב, דאם הקדיש שדהו דאתי בעל חוב ושקיל (שם כג, ב), אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו הקדש יוצא לחלוץ בלא פירוק מוסף דינר ויש לומר: דשאני בעל חוב, שגוף הקרקע יוצא מתחת יד מוקדיש, אבל התם — אין גוף הקרקע יוצא מתחת יד משכיר לעולם. רבינא אמר לעולם לא קפדי — משמע הבא דכולי עלמא קפדי אינשי אדריסת הרגל. דאפילו רבינא לא קאמר אלא בשותפי. ותימה: דתנן בפרק קמא דמגילה (ו, א): אין בין המודר הנאה מחבירו למודר הימנו מאכל — אלא דריסת הרגל, וכלים שאין עושין בהן אוכל נפש. ופריך בגמרא: דריסת הרגל? הא לא קפדי ומפרש רבינו תם: דהתם משמע ליה לגמרא דמתניתין איירי בבקעה דלא קפדי, דאי בחצר, דקפדי — אפילו מודר הימנו מאכל אסור. דכיון דקפדי, אם כן כיצא בו משכירים, ותנן בפרק 'אין בין המודר' (נדרים לג, א): דכיצא בו משכירים — אסור, אפילו כלים שאין עושין בהן אוכל נפש. ולהכי פריך: כיון דעל כרחך איירי בדריסת הרגל בבקעה דלא קפדי, אם כן אפילו מודר הימנו הנאה אמאי אסור? והוא הדין דהוי מצי למפרך: כלים, הא לא קפדי מצוין

הבא בחצר השותפין עסקין — ושאר מן השותפין עצמו העמיד בהמותיו ותנור ואשפה שלו בחצר שלש שנים, ולא מיהו בו. וסתם חצר לכניסה ויציאה הוא, ולא להעמיד שם בהמותיו וחפציו זמן מרובה. והלכך, בהעמדת בהמותיו גרידא בלא בנין — לא היא חזקה, דבהעמדה כדי לא קפדי שותפין זה על זה עדי שיעטרכו לאותו מקום, וכשיצרו יקפדו ויסקל זה חפציו, דאין לו חזקה בשותפתו. אפחיצא קפדי — ומרשטקו ולא מיהו — ודיא בפרשתו עשה, והיא חזקה. אבירי ליכנס לחצר — שכל זמן שלא חלקו את החצר נכנס כל אחד בחלק חבירו. וקם ליה בילא יחיל דברו, שיהי נהנה מחבירו, שעומד בחצרו, דבהעמדה קפדי. דאם יאתא דלא קפדי — מותר לעמוד בחצר חבירו אף על פי ששותפו ממנו הנאה, דכיון דלא קפדי בעמידה — הרי הפקיד את החצר לכל בני החצר לעמוד בו, ולגבי עמידה אין לו חלק בו. הבא ברהבה כו' — מתניתין ברהבה שאחורי הבתים, דאניו מקפיד כל כך. אבל בחצר שלפני הבתים צריך שיהא מקום פנוי לביאה ויציאה. והלכך קפדי בהעמדה כדי. איירי ואירי — מתניתין דהבא ודנדרים. איבא דקפדי — בהעמדה כדי. בני לענין חזקה. לקולא — יש לנו לילך להקל, ולומר שאין השותפין מקפדין זה על זה, ומותר להעמיד זה בהמותיו בחצר כל זמן שאין חבירו מעכב עליו. והיינו קולא, שאנו מותרין לזה מסתמא להעמיד שם בהמותיו אף על פי שלא נטל רשות מחבירו, ובדוכתא אחרינא (בבא מציעא מא, א) אמרין דשואל שלא מדעת גזלן הוי, והבא בלא דעת יכול להכניס בהמותיו. והלכך לא הוי חזקה. והא לא קפדי ומאיהו טעם נאמר כך — משום דאמר ליה שותף לחבירה המחזיק. אנא מתוך דלא קפדי אנא. והלכך שותפתו, ואין חזקתך חזקה. ואם רוצין להחזיק — אייתו ראייה דמותך דקפדי אנא. ותיזויו חזקתך חזקה. והלכך לא היא חזקה. שכל מקום שיש טענה למעריע למה לא מיחה — לא היא חזקה של מחזיק חזקה. נבי איסורא — השותפין שנדרה. לחומריא — ואסורין ליכנס לחצר, דלמא מהני דקפדי ניהו, וכל ספק איסורא דאורייתא לחומרא. לעולם לא קפדי — בהעמדה כדי, כדתנן דהיא חזקה וגי נדרים נמי מותרין ליכנס לחצר. והא דקתני אסורין רבי אליעזר היא — דמחמיר בנדרים

טפי, דאפילו דבר שאינו הנאה כל כך אסור. אפילו ויתור אסור — כגון בעל הבית שמודר הנאה מחנוני, ושלו לו בעל הבית פרוטה לחנוני לקנות ממנו מאה אגוזים בפרוטה, והוסיף לו חנוני אחת יתירה או שתיים — אסור בעל הבית באותו ויתור שדחתו לו חנוני, דמתנה הוא. ואף על פי שלשאר לוקחים נמי הוסיף כמו כן. ומיהו, רבנן שרו, דמכל מקום בשביל המקח הוא מוסף לזה על החשבון הקצוב לפרוטה, שאילו לא היה לוקח ממנו בדמים — לא היה נתון לו חנוני לבעל הבית כלום. בכל שותפין מעכבין כו' — בכל תשמישין הקבועין בחצר, דהעמדת בהמותיו תנור ויתור — וכולין לעכב, אם האחד רוצה לעשות לבדו וחבירו אין רוצים לעשות כן. חזין מן הכביסא — שתקנו לו חכמים שיעשה בחצר בעל כרחו של שותפין חבירו. לפי שאין דרכן בו להתבנות — שצריכות לעמוד שם יחידות, לגלות שוק לעמוד בנהר. שאין מסתכל — כשהוא הולך על שפת הנהר. חזכי רמי — דמשתבח ביה קרא אם ערום עניו, דמשמע שאם לא יעצם עניו — אינו לא צדיק ולא רשע? אי דאיבא דרבא אחרינא — ואילו בהך. רשע הוא — ואף על פי שערום עניו. שלא היה לו לקרב, אלא להרחיק מן העבירה, דקיימא לן חולין (מד, ב): הרחק מן הכיעור. אגוס הוא — אם מסתכל דרך הליכתו, ואונס רחמנא שפריה, ולמה מזיקתו הכתוב להעצים עיניו? דמשתבח ביה קרא — שמעינן דצריך לעצום עיניו. למינן נפשיה — להטות עיניו לצד אחר. והיינו דמשתבח ביה קרא, דאי אנסי נפשיה — חסדי הוא. קנא מיני רבי יוחנן מרבי בנאה — שמעתין דרבי בנאה קחשיב, ואילו אנב גררא דרך דלעיל. כל שאין בשירי נראה מלתתו — שיהא ארוך עד פיסת רגלו, שלא יראה כשילך יחף. מלית — מקטורן שמתכסה בו על כל גדיים שהוא לובש. שאין נראה כו' — וכל שכן דאי קאי עד להדי חלוקה, דאיבא צניעות טפי. שני שלישי גידל ושלישי גלאי — שני שלישי רוחב השלחן מכוסה במפה מצד האוכלין לקנח את פיהו, ולתת עליה את הפת. ושלישי החיצון מגולה, להניח עליו קערות ובוטות שלא ילכלכו המפה ויתבו האוכלין. ואית דמפרשי: שלש גלאי באמצע. שני שלישי גידל, דהיינו מפה. מבחוץ ומבפנים כל סביב השלחן, ואמצעייתו מגולה. גידל קרי המפה על שם שארונה, ולשון צח הוא. ונבעתו — של שלחן, שהיו רגליהן לעשות בשפתו לחלתו בו, יהיה מבחוץ ולא מבפנים מצד האוכלין, וכדמפרש ואילו. מבפנים — בצד הסוף. לו הבא דאיבא ינוקא — שישב אצל אביו לאכול, צריך להושיב השלחן שיהא צד שבו קבוע הטבעת מבחוץ, פן יצחוק התינוק בטבעה, וינעם השלחן. ואי ליבא שניקא — יעשה מבפנים ולא יתפנה מבחוץ, פן יכשל בה השמש שהולך ובא סביב השלחן. הא דאיבא שמעא — שמש, יעשה מבפנים. פן יכשל בה השמש. והא דליבא שמעא — יעשה מבחוץ ולא מבפנים, פן יחזק בו האוכלין. ומיהו, היבא דאיבא שמעא — יעשה מבפנים מצד הוישבין, ולא מבחוץ, שיכולין להזהר מן הטבעת יותר מן השמש, שהוא הולך וזן ושיבין. הא ביפמא — יהיה מבחוץ, שיכול השמש להזהר. ולא מבפנים, דמויק לאוכלין, שצד להם המקום.

28

למדרוה

1 לווטר במקח, בכך שמוסיף ללוקח מעט משלו, ואינו מקפיד עליו, 56
 2 אסור ללוקח שהוא מוֹדֵר הַנָּאָה מהמוכר, כיון שתוספת זו נחשבת 57
 3 כמתנה, ולכן המשנה בנדירים הסוברת כרבי אליעזר אסרת 58
 4 לשותף המודר הנאה להכנס לחצר השותפים, אף על פי שאין 59
 5 השותפים מקפידים על דריסת הרגל.
 6 הגמרא מבארת באלו עניינים מעכבים השותפים זה את זה: אָמַר 61
 7 רבי יוחנן מִשּׁוּם רַבִּי בְּנָאָה, כָּבֵל - בכל התשמישים הקבועים בחצר 62
 8 השותפין מַעֲבִיבִין - יכולים לעכב זה את זה, שאם האחד רוצה 63
 9 והשני אינו רוצה לעשות כן, יכול השני לעכב עליו שלא ישתמש 64
 10 לבדו כיון שממעט את אויר החצר, חוץ מן הַכִּבְיָקָה, שתיקנו 65
 11 חכמים שיכול כל שותף לכבס בחצר ואין האחר יכול לעכב עליו, 66
 12 מפני שְׂאֵין דְרָבָן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַתְּבֹוֹת עַל הַכִּבְיָקָה בְּנֵהָר, מכיון 67
 13 שאינן יכולות לשמור כראוי על צניעותם באותה שעה.
 14 הגמרא מביאה מימרא בענין נשים העומדות בנהר לכבס: נאמר 69
 15 בפסוק (ישעיה לג ד' ט"ו) 'מי יגור לְנו אֵשׁ אוֹכְלָה', כלומר מי יזכה לגור 70
 16 עם ה' שהוא אש אוכלה, 'זֹלַף צִדְקוֹת וגו' וְעֵצֶם עֵינָיו מִרְאוֹת 71
 17 בְרָע'. ומבארת הגמרא סיום הפסוק: 'וְעֵצֶם' - [סוגר] - עֵינָיו מִרְאוֹת 72
 18 בְרָע', אָמַר רַבִּי הֵימָּן כִּי אֵשׁ אֹכֵלָה, פסוק זה נאמר על אדם שְׂאֵין מִסְתַּכֵּל 73
 19 בְּנָשִׁים בְּשִׁעָה שְׁעוּמֵרוֹת בְּנֵהָר עַל הַכִּבְיָקָה - בשעת הכיבוס, שאינן 74
 20 יכולות לשמור כראוי על צניעותם באותה שעה. שואלת הגמרא: 75
 21 הֵיכִי דְמֵי - באיזה אופן משבחו הפסוק אם רוצע עיניו, ומשמע 76
 22 מזה שאם לא יעצום עיניו אינו לא צדיק ולא רשע, אִי דְאִיכָא 77
 23 דְרַבָּא אֲחֵרִיתָא - אם יש דרך אחרת ללכת בה, והוא הולך בדווקא 78
 24 על שפת הנהר, הרי אף אם יעצום עיניו רָשָׁע הוּא, כיון שהיה צריך 79
 25 להתרחק מהעבירה וללכת בדרך אחרת, ואילו בפסוק מבואר 80
 26 שהעוצם עיניו נחשב חסיד. אִי דְלִיכָא דְרָבָא אֲחֵרִיתָא - ואם אין לו 81
 27 דרך אחרת, ומוכרח לעבור ליד הנהר ומסתכל שם דרך הליכתו, 82
 28 הרי אָנוּס הוּא, והתורה פטרה את האנוס, ואינו צריך לעצום את 83
 29 עיניו, ואילו מכך שהפסוק משבח את העוצם עיניו מוכח שכך 84
 30 צריך לעשות. משיב הגמרא: לְעוֹלָם דְלִיכָא דְרָבָא אֲחֵרִיתָא - 85
 31 שאין לו דרך אחרת, ומוכרח לעבור דרך הנהר, וְאִפְּלוּ הֵכִי מִיבְעֵי 86
 32 לֵיהּ לְמִינֵם נַפְשֵׁיהּ - ואף על פי כן הוא צריך לאנוס את עצמו 87
 33 ולהטות את עיניו לצד שאין בו נשים, ועל זה משבחו הפסוק, שאם 88
 34 עשה כן הרי הוא חסיד.
 35 אגב זה שהביאה הגמרא מימרא של רבי בנאה, מביאה הגמרא 90
 36 עוד מימרות בשמו: בְּנָאָה מִינֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מְרַבֵּי בְּנָאָה, חֲלוֹק שֶׁל 91
 37 תְּלָמִיד חֶבֶם, בְּיָצֵד הוּא צָרִיךְ לְהִירָאוֹת. השיב לו רבי בנאה: כָּל 92
 38 שְׂאֵין בְּשָׂרוֹ נְרָאָה מִתְּחִתּוֹ, כלומר החלוק צריך להיות ארוך עד 93
 39 כף הרגל, כדי שלא יראו את כפות רגליו כשהולך יחף.
 40 עוד שאל רבי יוחנן את רבי בנאה: מֵלִית - [כמין] מעיל שמתכסה בו 95
 41 על כל בגדים שהוא לובש? שֶׁל תְּלָמִיד חֶבֶם, בְּיָצֵד הוּא צָרִיךְ 96
 42 לְהִירָאוֹת. השיב לו רבי בנאה: כָּל שְׂאֵין חֲלוֹקֵן נְרָאָה מִתְּחִתּוֹ מִטַּח 97
 43 - שהטלית תהיה ארוכה, כדי שהחלוק שמתחת הטלית לא יראה 98
 44 יותר מטפח.
 45 עוד שאל רבי יוחנן את רבי בנאה: שְׁלָחַן שֶׁל תְּלָמִיד חֶבֶם בְּיָצֵד הוּא 100
 46 צריך להיראות. השיב לו: שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי רוּחַ הַשּׁוּלְחָן בְּצַד שֶׁל 101
 47 הסועדים, מכוסה בְּגִידִל - מפה, כדי שיוכלו הסועדים לקנח פיהם 102
 48 במפה ולתת עליה הפת, וּשְׁלִישֵׁי הַחִיצוֹן שאינו בצד של הסועדים, 103
 49 גְּלָא - מגולה, וְעוֹלֵי נוֹתְנִים קְעוּרוֹת וְרָק, כלומר, ראוי שיהיה שם 104
 50 השולחן מגולה להניח עליו קערות וכוסות וירקות, כדי שלא 105
 51 ילכלכו המפה ולא יתבוז האוכלים. וְטַפְּעָתָא - והטבעת של שלחן 106
 52 שהיו רגילים לעשות בשפתו כדי שיוכלו לתלות את השולחן 107
 53 בגמר הסעודה. יהיה מְבַחֵזֵן ולא בצד של הסועדים. 108
 54 מקשה הגמרא: וְהָא תַנְיָא - והרי שנינו בברייתא שטַפְּעָתָא של 109
 55 השולחן צריכה להיות מְבַחֵזֵן - בצד של הסועדים. מתרצת

1 וְהָא - כאן במשנתנו, האומרת שהעמדת בהמה אינה נחשבת 2
 3 חזקה, והעמדת מחיצה לבהמה נחשבת חזקה, הַחֲצֵר הַשּׁוּתְפִין 3
 4 בחצר שלש שנים, ולא מיהו בו השותפים האחרים, ולכך הדין 5
 6 שהעמדת בהמה אינה חזקה אף שאין החצר מיועדת לכך, כיון 6
 7 דְּבַתְעֵמְדָה בְּרִי לֹא קָפְדִי - על העמדת בהמות בלבד אין השותפים 7
 8 מקפידים זה על זה, עד לזמן שיצטרך אחד מהם את אותו המקום, 8
 9 ולכן שימשו של אחד השותפים במשך שלש שנים אינו נחשב 9
 10 חזקה, אף שלא מחו בו שאר השותפים, אבל אֲמַחֲזִיעָה קָפְדִי - על 10
 11 עשיית מחיצה בחצר מקפידים השותפים, ואם אחד השותפים 11
 12 עשה מחיצה ולא מיהו שאר השותפים, מוכח שעשה כן ברשותם 12
 13 והרי זו חזקה. מקשה הגמרא: וְבַתְעֵמְדָה בְּרִי לֹא קָפְדִי - וכי אין דרך 13
 14 השותפין שְׁנֵדְרוּ הַנָּאָה זֶה מֵזֶה, ונמצא שלכל אחד מהם 14
 15 אסור ליהנות מנכסי חבירו, שניהם אֲסוּרִין לִיכְנֵם לְחֵצֵר הַשֵּׁיבִית 15
 16 להם בשותפות. וממשנה זו מוכח שדרך השותפים להקפיד אפילו 16
 17 על דריסת הרגל בחצירים, שהרי אם לא היה דרכם להקפיד, היה 17
 18 הדבר נחשב כאילו כל שותף הפקיר את החצר לשאר שותפיו 18
 19 לענין דריסת הרגל, ומותרים להכנס לחצר ומדקפדי אפילו על זה, 19
 20 כל שכן שמקפידים זה על זה לא להעמיד בהמה בחצירים, וקשה 20
 21 על רבה בר אבוח שסובר שאין השותפים מקפידים על העמדת 21
 22 בהמה בלא עשיית מחיצה.
 23 הגמרא חזרת ומתרצת את המשנה באופן אחר: אֵלָא אָמַר רַב 23
 24 נַחְמָן אָמַר רַבָּה בְּרַ אֲבֹהֵי, הָאָא - משנתנו, האומרת שהעמדת 24
 25 בהמה אינה נחשבת חזקה, והעמדת מחיצה לבהמה נחשבת חזקה, 25
 26 בְּרַבָּה שֶׁל אַחוּרֵי בְּתִים עֲקִינֵן, דְּבַתְעֵמְדָה בְּרִי לֹא קָפְדִי - שעל 26
 27 העמדת בהמות בלבד אין בני אדם מקפידים, ולכך העמדת בהמה 27
 28 אינה נחשבת חזקה, וְאֲמַחֲזִיעָה קָפְדִי - אולם על עשיית מחיצה 28
 29 גבוהה עשרה מקפידים, ולכך העמדת מחיצה לבהמה נחשבת 29
 30 חזקה. אבל בחצר שלפני הבתים צריך שיהא מקום פנוי לכניסה 30
 31 ויציאה לבתיהם, ולכך אפילו העמדת בהמות בלבד נחשבת 31
 32 לחזקה.
 33 רב פפא ורבינא חוזרים ומעמידים את המשנה בחצר השותפים, 33
 34 ומתרצים את הקשיא מנדירים: רַב פָּפָא אָמַר, אִידִי וְאִידִי - בין 34
 35 במשנתנו ובין במשנה בנדירים מדובר בַּחֲצֵר הַשּׁוּתְפִין שלפני 35
 36 הבתים, ואין זוה כלל גמור, אלא אֵיכָא דְקָפְדִי - יש שותפים 36
 37 המקפידים זה על זה בהעמדת בהמה וחפצים בחצירים אפילו בלא 37
 38 עשיית מחיצה, וְאִיכָא דְלֹא קָפְדִי - ויש שאינם מקפידים בהעמדה 38
 39 לבד, ולפיכך, גְּבִי מְוֹנָא - לגבי דיני ממונות, כלומר, לגבי היתר 39
 40 השימוש של כל אחד מהשותפים בחצר שלא מדעת השני, 40
 41 הולכים לְקוּלָא, כלומר, אף שאסור להשתמש בממון חבירו ללא 41
 42 רשות, כאן מותר לשותף להשתמש בחצר השייכת גם לחבירו 42
 43 ללא רשותו, כיון שאנו מקילים ואומרים ששותפים אינם מקפידים 43
 44 על העמדת בהמה בחצר, וממילא גם אין חזקה בשימוש זה, כיון 44
 45 שיכול השני לטעון למחזיק, אני מהאנשים שאינם מקפידים על 45
 46 שימושים אלו, ולכן לא מחיתי, ורק אם תוכיח שאני מהמקפידים 46
 47 תהיה לך חזקה. אולם לְגַבֵּי אִיסוּרָא לְחוּמְרָא - באיסור דאורייתא 47
 48 הולכים לחומרא, ויש להחמיר בספק, ולכן במשנה בנדירים שיש 48
 49 בוה ספק איסור 'לא יחל דבר', אנו מחמירים וחוששים שמא אחד 49
 50 מהשותפים הוא מאותם שמקפידים, ולכן שניהם אסורים להכנס 50
 51 לחצר. רַבִּינָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא קָפְדִי - אין דרך השותפים להקפיד 51
 52 בדריסת הרגל, וְמָה שֶׁשֵׁנִינוּ בְּנֵדִירִים שאסורים להכנס לחצר, הָא 52
 53 מְנֵי - מיהו הושה משנה זו, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הָיָא, שמחמיר בנדירים 53
 54 ואוסר למודר הנאה ליהנות מחבירו אפילו בדבר שאין בו הנאה 54
 55 כל כך, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אָמַר, אִפְּלוּ וְיִתּוּר דֵּינֵינוּ שֶׁדֶרְךְ הַמוּכָר

56 מעשה בענין מערות קבורה של צדיקים: **ההוא אַמְנוּנָא** - מעשה
 57 במכשף, **דְּהוּה הַמֵּיט שְׁכֵבִי** - שהיה חופר בקברים כדי להפשיט את
 58 המתים מבגדיהם, **כִּי מָטָא אַמְרֵתָא** - כשהגיע למערתו דרך מוֹכֵי
 59 כִּר מְתָתָה, **תַּפְשִׁיה בְּדִיקְנִיה** - תפס רב טובי לאותו מכשף בזקנו.
 60 **אָתָא ו-בא אַפְי, וְאָמַר לִיה לֶרֶב טוֹבִי, כְּמִטְוֵתָא מִינָה, שְׂבָקִיה** -
 61 בבקשה ממך, הנח לו. **לְשָׁנָה אַחֲרֵיתִי הָדָר אָתָא** - לשנה הבאה חזר
 62 אותו מכשף למערתו של רב טובי, ושוב תַּפְשִׁיה בְּדִיקְנִיה, **אָתָא**
 63 **אַפְי** לבקש מרב טובי שניחננו, ואף על פי כן **לֹא שְׂבָקִיה** - לא עזבו
 64 רב טובי **עַד דְּאִיתִי מִסְפָּרָא וְגַוְיָא** לְדִיקְנִיה - עד שאביי הביא
 65 מספרים וגזז את קנו של המכשף.
 66 הגמרא מביאה מעשה בענין חכמתו של רבי בנאה: **ההוא דְּאָמַר**
 67 **לְהוּ** - מעשה באדם שמחמת חשש מיתה חילק את נכסיו לשלשת
 68 בניו, אולם צוה להם בדרך חכמה כדי שלא יבינו בני אדם שהוא
 69 עשיר ובעל נכסים, ולכן אמר להם בלשון זה, **חֲבִיתָא דְּעִפְרָא לְהָד**
 70 **בְּרָא** - חבית של עפר אני נותן לאחד מבני, **חֲבִיתָא דְּנִרְמִי לְהָד**
 71 **בְּרָא** - חבית של עצמות לבן אחד, **וְחֲבִיתָא דְּאִדְרָא לְהָד בְּרָא** -
 72 וחבית של מוכין לבן אחד. **לֹא הוּוּ דִּיעָי מֵאִי קָאָמַר לְהוּ** - לא הבינו
 73 הבנים מה כוונת אביהם, **אָתוּ לְקַמְיָה דְּרֵבִי בְּנָאָה** - באו לפני רבי
 74 בנאה, **אָמַר לְהוּ רֵבִי בנאה, אֵית לְכוּ אֲרָעָא** - האם השאיר לכם
 75 אביכם קרקע, **אָמְרוּ לֵיה, אֵין** - כן, הוסיף ושאלם, **אֵית לְכוּ הַיּוֹתָא**
 76 **וְהָאם** השאיר לכם אביכם בהמות, אמרו לו, **אֵין, הוסיף ושאלם,**
 77 **אֵית לְכוּ בְּסִתְרֵין** - האם השאיר לכם אביכם מיני בגדים ששוין
 78 ממוכים, אמרו לו, **אֵין, אמר להם רבי בנאה, אֵי הָכִי, הָכִי קָאָמַר**
 79 **לְכוּ** - כך היתה כוונתו, חבית העפר רומזת לקרקעות, העצמות הם
 80 רמז לבהמות שיש להם עצמות, והמוכים הם הבגדים.
 81 מעשה נוסף בענין חכמתו של רבי בנאה: **ההוא גְּבָרָא, דְּשִׁמְעָה**
 82 **לְדִבְתֵיהוּ דְּקָא אָמְרָה לְבִרְתָּה** - מעשה באדם ששמע את אשתו
 83 אומרת לבתו, **אָמַאי לֹא צִנִיעַת בְּאִיפּוּרָא** - מדוע אינך נוהרת
 84 להצטנע כשאת עושה איסורים, **הרי הָד אִיתָתָא** - אותה אתה
 85 וועל עצמה אמרה כן, **עֲשֶׂרָה בְּנֵי אֵית לָהּ** - עשרה בנים יש לה,
 86 **וְלֵית לִי מֵאִבּוּךָ אֶלְאָ חַד** - ורק אחד מהם הוא מאביך, והשאר הם
 87 מזנות. **כִּי שְׂכִיבִי** - כשעמד אותו אדם למות, **אָמַר לְהוּ לְבִנּוֹ, כֹּל**
 88 **נְכָסִי לְהָד בְּרָא** - את כל נכסי יירש רק אחד מבני, כלומר לאותו
 89 שהוא בנו האמיתי כפי שיבררו בית דין, **לֹא יִדְעִי לְהוּ מִיִּנְיֵיהוּ** -
 90 לא ידעו הבנים למי מהם התכוין אביהם, **אָתוּ לְקַמְיָה דְּרֵבִי בְּנָאָה**
 91 **באו לפני רבי בנאה, אָמַר לְהוּ, וְיָלוּ כְּבוֹטוֹ בְּרָא דְּאִבּוּכוֹן** - לבן
 92 והכו הכאות על קברו של אביכם, **עַד דְּקָא וְנִגְלִי לְכוּ לְהוּ מִיִּנְיֵיהוּ**
 93 **שְׂבָקָא** - עד שיעמוד ויגלה לכם למי הוא הוריש את נכסיו, ורצה
 94 רבי בנאה לנסותם, כיון שידע שאותם שהם ממורים הם עזי פנים,
 95 וילכו לחבוט. **אָוְלוּ פּוֹלְהוּ** - הלכו כל האחים להכות על הקבר,
 96 אבל **ההוא דְּבְרִיה הוּוּ** - אותו שהיה בנו האמיתי **לֹא אָוְלוּ, אָמַר**
 97 **לְהוּ רֵבִי בנאה, פּוֹלְהוּ נְכָסִי דְּהָאֵי** - כל הנכסים הם של אותו בן,
 98 שכיון שהתברר שהוא הצנוע שבכם מסתבר שאותו אהב אביכם
 99 יותר מכם, ואליו התכוין אביכם שירש את כל נכסיו. **אָוְלוּ תִשַׁעַת**
 100 **הבנים האחרים, אָבְלוּ קוּרְצָא כִּי מִלְּכָא** - הלשינו על רבי בנאה
 101 בפני המלך, **וְאָמַר, אִיבָא וְנָלָא חַד בִּיהוּדָאֵי** - ישנו אדם אחד בין
 102 היהודים, **דְּקָא מְסִיק מְמוּנָא מֵאִנְשֵי בְּלֹא סְהַדֵי וְבְלֹא מִדְּי** -
 103 שמוציא מהאנשים את ממונם בלא עדים או ראיה, **אֲתִיּוּהוּ**
 104 **תְּשׁוּוּהוּ** - שלח המלך שליחים שהביאו את רבי בנאה וחבשוהו
 105 בבית הסוהר. **אָוְלוּ דְּבִיתָהוּ** - הלכה אשתו של רבי בנאה לבית
 106 המלך, **אָמְרָה לְהוּ וּבְרַךְ חַכְמָה, עֲבָדָא חַד הוּוּ לִי פְּסָקוּ לְרִישִׁיה** -
 107 עבד אחד היה לי וערפו את ראשו, **וּפְשָׁמוּ לְמִשְׁכִּיבָה וְאָבְלוּ בִישְׁרִיה**
 108 **- והפשיטו את עורו ואכלו את בשרו, וְקָא מְלוּ בֵית מִיָּא** -
 109 **ושואבים מים בעורו, וּפְשָׁקוּ בֵית לְחֲבִירָא** - ומשקים בעורו מים
 110 לבני הישיבה, **וְלֹא קָא הָבִי לִי דְּמֵי וְלֹא אָמְרָה** - ולא נתנו לי כל

1 לְמִדְרָה, וְקִדְרוֹת מְקִיפּוֹת אוֹתָהּ, כלומר כמו מדורה שמוקפת
 2 קדירות והאש באמצע, כך בשולחנו של עם הארץ הקערות
 3 מסביב לשולחן והמפה והלחם באמצע.
 4 עוד שאל רבי יוחנן את רבי בנאה: **מָטָה שֶׁל תְּלִמְדֵי חֲכָמִים בִּיצַד**
 5 **היא צריכה להיראות.** השיב לו רבי בנאה: **כֹּל שְׂאִין תְּתִיתָה אֵילָא**
 6 **נִסְדְּלִין בִּימוֹת הַחֲקֵה, שְׂמַצְנִיעִים שֶׁם עַד שִׁיצַטְרַךְ לָהֶם בִּימוֹת**
 7 **הַגִּשְׁמִים, שהיה דרכם לנעוץ סנדלים כדי שלא יתלכלכו רגליו**
 8 **מהטיט, וּמְנַעְלִין מוֹנָחִים תַּחְתַּי בִּימוֹת הַגִּשְׁמִים, שְׂמַצְנִיעִים עַד**
 9 **ימוֹת הַקִּיץ, שאז הדרך להשתמש בהם. וְמָטָה שֶׁל עִם הָאָרֶץ דְּיָמָה**
 10 **לְאוּצֵר בְּלוֹם** - מעורב, כלומר עם הארץ מניח הכל תחת מיטתו,
 11 ואף מאכלים וכלים.
 12 אגב מימרתיו של רבי בנאה מביאה הגמרא מעשה שהיה עמו:
 13 **רֵבִי בְּנָאָה, הוּוּ קָא מְצִינֵין מְעִרְתָּא** - היה עושה סימנים על גבי
 14 מערות קבורה, כדי שידעו היכן מקום הטומאה ויהירו שלא
 15 להעביר שם טהרות, שלא יטמאו בטומאת אהל המת, והיה כנכס
 16 למערות ומוודד את מידת אורכן מבפנים, ואחר כך היה עושה
 17 סימן מבחוץ כנגדן, כדי שיכירו את מקום הטומאה. **כִּי מָטָא**
 18 **לְמַעֲרָתָא דְּאֲבָרְהָם** - כשהגיע למערת אברהם אבינו, במערת
 19 המכפילה, **אֲשַׁכְּחִיה** - מצא רבי בנאה **לְאִילֵיזְעוֹר עַבְד אֲבָרְהָם, דְּקָאֵי**
 20 **קָמֵי בְּנָאָה** - שהיה עומד לפני הפתח. **אָמַר לֵיה** - שאלו רבי בנאה,
 21 **מֵאִי קָא עֲבִיד** -מה עושה? **אָבְרָהָם אֲבִינוּ. אָמַר לֵיה אֲלִיעִזֹר, וְאָנִי**
 22 **בְּכַנְפֵי דְּשָׂרָה** - שוכב בין ורעותיה של שרה אמנו, **וְקָא מְצִינָא**
 23 **לֵיה בְּרִישִׁיה וּמַעֲיִנָתָהּ הָיָא לוֹ בְּרַאשׁוּ. אָמַר לֵיה רֵבִי בנאה, וְיָל אִמְרָא**
 24 **לֵיה** - לך אמור לאברהם **'בְּנָאָה קָאֵי אַבְרָהָם'** - בנאה עומד בפתח,
 25 ובקש ממנו רשות שאוכל להיכנס. **אָמַר לֵיה אֲבָרְהָם אֲבִינוּ**
 26 **לאֲלִיעִזֹר, לִיעוֹל** - יכנס רבי בנאה, ואיני חושש מלשכב בפניו בין
 27 ורעותיה של שרה, מפני דְּמִידְעֵי וְדִיעֵי דְּיָצַר בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיבָא -
 28 יודע הוא שאין יצר הרע בעולם הבא, ולפיכך איני צריך להצטנע
 29 ממנו. **עֵייל** - נכנס רבי בנאה, עֵינִין באורכה ורחבה של המערה,
 30 **וְנִפְקָא** - יוצא, וצִינִין את המערה מבחוץ. **כִּי מָטָא** - כאשר הגיע
 31 **לְמַעֲרָתָא דְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן** שאף היא במערת המכפילה, **וְיָצַתָּה בַת קוֹל**
 32 **וְאָמְרָה, אַף עַל פִּי שְׂנַפְתְּפִלְתֵי בְּרַמּוֹת דְּיוֹקְנֵי** - בפני יעקב אבינו
 33 שהוא דומה לאדם הראשון, ואף הוא היה קבור במערתו של
 34 אברהם, אך בְּדִיוֹקְנֵי עֲצָמָה - בדמותו של אדם הראשון שהוא
 35 כביכול דיוקנו של ה' **אֵל תִּסְתַּבֵּל**.
 36 אמר רבי בנאה: **הָא מְצִינָא לְצִינֵי מְעִרְתָּא** - והרי אני צריך לציין
 37 מבחוץ את מידות המערה הפנימית. ענתה הבת קול ואמרה, די לך
 38 במה שמדדת את המערה החיצונית, כיון שְׂכַמְדַת המערה
 39 הַחִיצוֹנָה שֶׁשֶׁם קְבוּרִים האבות והאמהות, **כְּךָ מְדַת המערה**
 40 **הַפְּנִימִית שֶׁשֶׁם קְבוּרִים אדם וחיה.** מוסיפה הגמרא: **וְלִמָּאן דְּאָמַר**
 41 **(עירובין נג.) שמערת המכפילה לא היתה עשויה שני חדרים זה**
 42 **לפנים מזה, אלא היתה עשויה שְׁנֵי בְּתִיִם זו לְמַעַלָּה מִזוּ, ולמעלה**
 43 **היו קבורים האבות והאמהות, ולמטה היו אדם וחיה, כך אמרה**
 44 **הבת קול, כְּמִדַת המערה הַעֲלִיוֹנָה כְּךָ מְדַת הַתַּחְתּוֹנָה, ודי לך במה**
 45 **שמדדת וצינת את המערה העליונה.**
 46 **אָמַר רֵבִי בְּנָאָה, נִסְתַּכְּלֵיתִי בְּשֵׁנֵי עֲקוּבֵי שֶׁל אָדָם הָרֵאשׁוֹן וְדוּמִים**
 47 **לְשָׁנֵי וְנִגְלִי חַמָּה.**
 48 מימרא בענין יופיים של שרה אמנו, אדם וחיה: **הַכֹּל** - יופיים של
 49 כל בני האדם **בְּפָנֵי שָׂרָה אֲמַנּוּ, כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם, וּשְׂרָה בְּפָנֵי חוּה,**
 50 **היא כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם. וְחוּה בְּפָנֵי אָדָם הָרֵאשׁוֹן, כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם,**
 51 **וְאָדָם הָרֵאשׁוֹן בְּפָנֵי שְׂכִינָה, כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם.**
 52 מימרא נוספת בענין זה: **שׁוּפְרִיָּה** - יופיו דְּרַב בְּנָאָה (מְעִין שׁוּפְרִיָּה
 53 **דְּרַב, ושׁוּפְרִיָּה דְּרַב) מְעִין שׁוּפְרִיָּה דְּרַבֵי אָבְהוּ, ושׁוּפְרִיָּה דְּרַבֵי אָבְהוּ**
 54 **מְעִין שׁוּפְרִיָּה דְּעַקֵב אֲבִינוּ, ושׁוּפְרִיָּה דְּעַקֵב אֲבִינוּ מְעִין שׁוּפְרִיָּה**
 55 **דְּאָדָם הָרֵאשׁוֹן.**

1 **מצ"י** מערתא — משום דקבר טחוס טומאה בוקעת ועולה, כדאמר בבבא דוכתי. ואם
 2 תאמר: הוא אין קברי גיים מטמאים באהל, משום דאין קרויין "אדם". ואפילו
 3 רבנן דפלוני ארבי שמעון (נבמות סא, א) ואמרי דמטמאים באהל, מכל מקום קבר
 4 שלפני הדיבור לא מרבה לה בניור (נר, א) אלא לענין גייעה; "או בקבר" — לרבות
 5 קבר שלפני הדיבור, ומקרא דכתב גבי גייעה
 6 מרובי לה היתם ויש לומר: דאברהם נקרא
 7 "אדם", דכתבי "האדם הגדול", וכן אדם
 8 הראשון, ולהכי אין למעטם מקרא ד"אדם".
 כל

1 לבורה — שמוקפת קרירות והאש באמצע. אף כאן, המפה והלחם באמצע, והקערות
 2 סביב. כל שאין תחתיה ב' — דאמרין בפסחים (ק"ב, א): אוכלין תחת המטה, אפילו
 3 מחוץ בכלי ברזל — רוח רעה שורה עליהן. דרך לנעול מנעלין בימות החמה, וסנדלים
 4 בימות הגשמים, בשביל הטיט. אלא סנדלים בימות החמה — שמניחים שם עד ימות
 5 הגשמים, שיצטרך להם. לאוצר בלוט — בסמ"ך,
 6 כמו "עיסה בלוטה" במסכת שבת בפרק "בלל גדול" (ע"ב) — עיסה מעורבת ממינין ותרבה.
 7 וכן "אוצר בלוט" (גיטין סו, א) — מניין הרבה
 8 מעורבין בתוכה ביהד. וכן מיטת עם הארץ —
 9 כל דבר מניחין תחת מטתן, אוכלין וכלים. רבי
 10 נראה — אדם גדול וחשוב היה, לפיכך ניתן לו
 11 רשות ליכנס בקברי צדיקים. אבל אחר לא
 12 כדאמרין (תולין ז, ב): גדולים צדיקים במיתתן
 13 יותר מבחייתן. והיה נכנס במערות ומודד מדת
 14 ארכן מבפנים, ואחר כך מודד מבחוץ כנגדן,
 15 ועשה שם ציון סיד כדי להכיר מקום הטומאה,
 16 ולא יביאו טרדות דרך כאן, שלא יאהול על
 17 הקבר. אשכחיה לאליעזר — דתניא במסכת דרך
 18 ארץ דשבעה צדיקים קיימין שלא מתו, וקא
 19 חשיב בהדיחיהו אליעזר עבד אברהם. כנגפה —
 20 בין ורועותיה. אמר ליה — רבי בנאה לאליעזר.
 21 ויל אימא ליה — לאברהם. בנאה קאי אבא —
 22 ותו לו רשות ליכנס. אמר ליה ליעול — דאין
 23 כאן חוצפא דאיגינא באנפיה בכנפה דשרת.
 24 דמידע ידע דיער הרע כהאי עלמא ליבא — ולא
 25 עריכנא לאיצטענוי מניה. הכי נרסין: על עיין
 26 ונפיק — נכנס רבי בנאה ונסתכל מרת אורך
 27 המערה ויצא, ואחר כך ציין מבחוץ. למערתא
 28 דארם הראשון — כדרדשנין בעירובין (ג, א) א
 29 "ממרא קרית ארבע", אמר רבי יצחק קרית
 30 ארבע זוגות: אדם וחיה, אברהם ושרה, יצחק
 31 ורבקה, יעקב ולאח. ברשות דיוקני — יעקב,
 32 דאמרין בסמוך: שופריה דיעקב מעין שופריה
 33 דארם הראשון, דכרדשנין ענפיה — דהיינו אדם
 34 הראשון, דכתבי ביה (בראשית א) "בצלם
 35 אלהים ברא אותי". הא בעינא לצינו — מבחוץ,
 36 ולפיכך צריך אני למדוד תחלה מבפנים. כשרת
 37 החיצונה — שבה שלשה אבות ואמהות, כך
 38 מדת הפנימית. וכמאן דרייש מכפלה — שני
 39 בתים זה לפנים מזה. ופולוגא דרב ושמואל היא
 40 ביביצד מעברין (עירובין ג, א). כך מרת
 41 התחתונה — ודי לך בעיזין עליונה. בשני עקיבו
 42 של אדם הראשון ב' — והאי דכתבי "כי עפר
 43 אתה ואל עפר תשוב", הא פרכינן ליה במסכת
 44

לְמִדְוֶרָה, וְקִדְרוֹת מְקִיפוֹת אוֹתָהּ. מִמָּה שֶׁל תִּלְמִדֵי
 חֲכָמִים פִּיצְדוּ? - כָּל שֵׁאִין תַּחְתֶּיהָ אֵלָּא סַנְדְּלֵין בְּיָמוֹת
 הַחֹמֶה וּמִנְעָלֵין בְּיָמוֹת הַגֶּשְׁמִים. וְשֶׁל עִם הָאָרֶץ -
 דְּוִמָּה לְאוֹצֵר בְּלוֹט. רַבִּי בְּנָאָה הוּא קָא מְצִיין מְעֵרְתָּא,

כִּי מָטָא לְמְעֵרְתָּא דְאַבְרָהָם, אֲשֶׁפְּחִיָּה לְאַלְיַעֲזָר עֶבֶד אַבְרָהָם דְקָא קָמוּ בְּבָא. אָמַר לִיה: מָאִי
 קָא עֲבִיד אַבְרָהָם? אָמַר לִיה: גָּאֲנִי בְּכַנְפָּה דְשָׂרָה וְקָא מְעִינָא לִיה בְּרִישֵׁיהּ. אָמַר לִיה, וְיָל
 אִמָּא לִיה: בְּנָאָה קָאִי אַבְבָּא. אָמַר לִיה: לִיעוֹל מִידַע יְדִיעַ דְּיַעַר כְּהַאי עֲלָמָא לִפְּא. עֵינִי,
 עֵינִי וּנְפִיק. כִּי מָטָא לְמְעֵרְתָּא דְאַדָם הָרִאשׁוֹן, יָצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: נִסְתַּפְּלַת בְּדַמּוֹת דְּיוֹקְנֵי,
 בְּדִיקְנֵי עֲצָמָה אֶל תַּסְתַּפְּל. - הָא בְּעִינָא לְצִינֵי מְעֵרְתָּא - כְּמִדַּת הַחִיצוֹנָה כְּדִמְדַת הַפְּנִימִית.
 וְלִמָּאן דְּאָמַר: שְׂנֵי בְּתִים זוֹ לְמַעְלָה מְזֵו, כְּמִדַּת עֲלִיּוֹנָה כְּדִמְדַת הַתַּחְתּוֹנָה. אָמַר רַבִּי בְּנָאָה:
 נִסְתַּפְּלַתִּי בְּשְׁנֵי עַקְבֵי, וְדוֹמִים לְשְׁנֵי גִלְגָּלֵי חֵמָה; הִכַּל בְּפָנֵי שָׂרָה כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם, שָׂרָה בְּפָנֵי
 חֵמָה - כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם, חֵמָה בְּפָנֵי אָדָם - כְּקוֹף בְּפָנֵי אָדָם, אָדָם בְּפָנֵי שְׂכִינָה - כְּקוֹף בְּפָנֵי
 אָדָם. שׁוֹפְרִיָּה דְרַב כְּהֵנָּא מְעִין שׁוֹפְרִיָּה דְרַב, שׁוֹפְרִיָּה דְרַב מְעִין שׁוֹפְרִיָּה דְרַבִּי אַבְהוֹ, שׁוֹפְרִיָּה
 דְרַבִּי אַבְהוֹ מְעִין שׁוֹפְרִיָּה דְיעֶקֶב אַבְינֵי, שׁוֹפְרִיָּה דְיעֶקֶב אַבְינֵי מְעִין שׁוֹפְרִיָּה דְאַדָם הָרִאשׁוֹן.
 הַהוּא אֲמִגְוָשָׂא דְהוּא חָשִׁט שְׂכָבִי, כִּי מָטָא אֶמְעֵרְתָּא דְרַב טוֹבִי בַר מִתְנָה תַּפְּשִׁיָּה בְּדִיקְנֵיהּ.
 אֲתָא אַבְי, אָמַר לִיה: בְּמִטּוֹתָא מִינְךָ, שְׂכָבְיָהּ. לְשֵׁנָה אַחֲרִיתִי הֲרָא אֲתָא, תַּפְּשִׁיָּה בְּדִיקְנֵיהּ.
 אֲתָא אַבְי, לֹא שְׂכָבְיָהּ עַד דְּאִיִּיתִי מִסְפָּרָא וְגִינָא לְדִיקְנֵיהּ. הַהוּא דְאָמַר לְהוּ: חִבְיָתָא דְעַפְרָא
 לְחַד בְּרָאִי, חִבְיָתָא דְגִרְמֵי לְחַד בְּרָאִי, חִבְיָתָא דְאוֹרְדָא לְחַד בְּרָאִי. לֹא הוּוּ יְדִיעַ מָאִי קְאָמַר
 לְהוּ, אֲתוּ לְקַמְיָה דְרַבִּי בְּנָאָה, אָמַר לְהוּ: אִית לְכוּ אַרְעָא? אָמְרוּ לִיה: אִין. - אִית לְכוּ חִוּתָא?
 - אִין. - אִית לְכוּ בְּסַתְרָקִי? - אִין. - אִי הִכִּי, הִכִּי קְאָמַר לְכוּ. הַהוּא גְּבָרָא דְשִׁמְעָה לְדִבְיָתָהּ
 דְקָא אָמְרָה לְכַרְתָּהּ: אֲמַאי לֹא צִינֵעַת בְּאִיפּוּרָא? תַּךְ אִיתְתָּא עֲשֵׂרָה בְּנֵי אִית לְהִי, וְלִית לִי
 מִאֲבֹד אֵלָּא חַד. כִּי שְׂכִיבִי, אָמַר לְהוּ: כָּל נְכֵסִי לְחַד בְּרָאִי. לֹא יְדִיעַ לְהִי מִינֵיהּ. אֲתוּ לְקַמְיָה
 דְרַבִּי בְּנָאָה, אָמַר לְהוּ: וְיָלוּ חֲבוּטוֹ קְבָרָא דְאַבְיָכוֹן, עַד דְקָא וּמְגַלִּי לְכוּ לְהִי מִינֵיהּ שְׂכָבָא.
 אֲלוֹל פּוֹלְהוּ, הַהוּא דְבִרְיָה הוּא לֹא אִוֹל. אָמַר לְהוּ: פּוֹלְהוּ נְכֵסֵי דְהָאִי. אֲלוֹל אַכְלוּ קוֹרְצָא בִּי
 מִלְבָּא, אָמְרִי: אִיפָּא גְּבָרָא חַד בִּיהוּדָאִי, דְקָא מְפִיק מְמוֹנָא מְאִנְשֵׁי בְּלֹא סְהַדֵּי וּבְלֹא מִידֵי.
 אֲתִירוּהוּ תְּבִשְׁוּהוּ. אֲלוֹל דְּבִיתָהּ אָמְרָה לְהוּ: עֲבָדָא חַד הוּוּ לִי, פִּסְקוּ לְרִישֵׁיהּ, וּפְשָׁטוּ לְמִשְׁכִּיבָהּ
 וְאַכְלוּ בִישְׁרִיָּה, וְקָא מְלוּ בִיה מָאִי וּמְשָׁקוּ בִיה לְחַבְרִיָּא, וְלֹא קָא יְהִבֵּי לִי דְמִי וְלֹא אֲנִירָה. לֹא
 יְדִיעַ מָאִי קָא אָמְרָה לְהוּ, אָמְרִי: נִיתוּ לְחַפְּיָמָא דִּיהוּדָאִי וְלִימָא. קְרוּיְהוּ לְרַבִּי בְּנָאָה, אָמַר לְהוּ:
 וְרִנְקָא אָמְרָה לְכוּ. אָמְרִי: הוּאִיל וְחַפְּיָם פּוֹלֵי הָא, לִיתִיב אַבְבָּא וְנִידוּן דִּינָא. הוּוּ דְהוּוּ פְתִיב
 בְּאַבּוּלָא: כָּל דִּין דְמִתְקְרִי לְדוּן - לֹא שְׁמִיָּה דִּין. אָמַר לְהוּ: אֵלָּא מְעַתָּה, אֲתָא אִינְשֵׁי מְעַלְמָא
 וּמוֹמִין

45 שבת בפרק "שול" (ק"ב, ב) ומוקמינן לה: ההוא שעה אחת קודם תחית המתים. שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב - ובי' השוכר את הפועלים פ"ה. פ"ה: וליחשוב נמי רבי יוחנן
 46 ומשני: הדרת פנים אל חויה ליה. אמוגשא = מכסף. חפ"ט שכ"י - חופר המתים להפשיטם בגדיהם. אריא אביי ב' - כשביל שהיה הגוי אורבו. ההוא דאמר ליה - מצדה מחמת
 47 מיתה היה, ומחלק נכסיו לבניו על פיו. חביתא דעפרא - אני מניח לאחד מבני. ודרך חכמה אמר, שלא יבינו הכל שהוא עשיר ובעל נכסים. חביתא דגרימי - חבית מלא עצמות.
 48 אוריא = מוכין. אית לכו ארעא - נשתתיר לכם קרקע מאביכם - דאם כן היינו חביתא דעפרא, והבחתם שיש בהן עצמות - זהו חביתא דגרימי. כוסתריק - כל מיני
 49 בגדים עשויין ממוכין. לחד ברא - לאחד מבני, אותו שיבררו בית דין. חבוטו - הכו הכאות על קברו. ולנסותו נחבין, שאותן שחן ממורים - חן עזו פנים, וילכו לחבוטו.
 50 אמר ליה בולחו נכסי דהאי - שלא רצה לחבוט על קברו של אביו. שזה הוא הצנוע שבכם, ומסתברא דלוח אהו יותר. ויפה דן רבי בנאה, דלא שייך הכא אלא שודא
 51 דדינא, והיינו שודא - שלא רצה לחבוט. והכי נמי אמרין גבי ההוא דאמר "נכסי לטוביה" ב' (כתובות פ"ה, ב). אולו - תשעה האוזן. אבלו בית קורצא = הלשונות עליו.
 52 אולא דביתו - דרבי בנאה, לצעוק אל בית המלך בלשון חכמה. כדי שלא יבינו הם אלא על ידי בעלה. ואכלו בישריה - של עבד. וקמלו ביה מיא - שואבים בו מים
 53 בעורו, ומשקו ביה בעורו לחברייא - לבני הישיבה. לחבישא דיהודאי - לרבי בנאה. זרנקא = נוד של עור. וכך אמרה: תיש הוה לי, וגולוהו ממני ושחטוהו, ואכלו את
 54 הבהר ומן העור עשו חמות, ושואבין בו מים ושותין בו. באבולא - על דלתות השער היה כתוב. כדי שילמדו משם בני אדם. כל דין - המיוחד לדון דיני העיר, ויומקן
 55 דמיתקרי לדינא, שתובעין אותו לדון על ממון שתובעין ממנו. לא שמיא דין - ופסול לדון, דכין דאוהב בעצו הוא - יקבל שחוד.

בל 1 דין דמתקרי לדינא ומפקי מיניה כו' - כגון אם כפר והוציא ממנו בעדים. אבל אם
 2 חיבהו שבעה ולא רצה לשבע, ושלם - משום הכי לא מיפסל לדינא. **אנבא**
 3 אנפק אנטל - אומר הרב רבינו חיים דאנבא ואנפק הם משקים דרפואה, והיינו אספרגוס
 4 דאמר (בפרק כל הבשר חולין ק) אנפק (וצריך להיות: בברכות נא. א; אספרגוס שפה ללב,
 5 כדמשמע בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע, א).
 6 והכי קאמר הכא: מה שקורין אנבא ואנפק - צריך 1
 7 לשתותו כשיער אנטל, שהוא רביעית. והיינו 2
 8 דאמר בפרק "גיד הנשה" (חולין צד, א) אנפקא 3
 9 היא, משמע שהוא אספרגוס, כדאמר בברכות 4
 10 דאספרגוס אין שותין אלא חי. והא דלא חשיב 5
 11 בברכות נא. א) גבי חמשה דברים שנאמר 6
 12 באספרגוס, (צ"ל) לשתותו כשיער רביעית - 7
 13 משום שאינו חושש לחשוב מה שתלוי בשיעור. 8
 14 הוא דאמר בפרק "שמנה שריצים" (שבת קט, ב) 9
 15 (ולישלוקיה) וצריך להיות: ונישלוקיהו) עד דקאי 10
 16 אאנפקא, משמע דהוא מדה יש לומר: עד דקאי 11
 17 אשיער (שהיה) וצריך להיות: שהיהו אנפקא 12
 18 קאמר. אי נמי: לכלי נמי קרי אנבא, על שם 13
 19 ששותים אותו באותו שיעור. **המרוב** אין לו 14
 20 חוקה מרוח אחת - פירושו: שאם הוא במרוח יכול 21
 22 לומר לו: תתנו במערב. אבל לסלקו לגמרי משתי 23
 24 רוחות - לא. והנימה: דמחילה היאך יש לה 25
 26 חוקה? והלא שמנה המרוב לראש אחר של 27
 28 המחילה - גם דמחילה צריך לזוה, ולהגביה 29
 29 ראש אחד ולהנמיך ראש האחר שנתן שם 30
 31 המרוב, והכי קאמר דמרוב אין לו חוקה 32
 33 המחילה יש לה חוקה? והלא לעולם לא יזוז 34
 34 המרוב אם לא יזוז עם המחילה ויש לומר: דמכל 35
 35 מקום יש לה חוקה לענין שאין צריך לעוקרה 36
 36 לגמרי ממקומה כמו שצריך לעקר המרוב. אי 37
 37 נמי: כגון שהמחילה שיה, ואין בהה צד זה יותר 38
 38 מצד זה, דהשתא לעולם אין צריך לזוה ממקומה, 39
 39 אלא לשתום לצד שמיטר ממנו המרוב. והרב 40
 40 צ"ל: שיש לה חוקה לענין שאין לו חוקה מרוח אחת 41
 41 - שיוכל להשתו ראש המרוב לצד צפון או לצד 42
 42 דרום, כשהוא מונח במרוח. יש לו חוקה משתי 43
 43 רוחות - שאין יכול לדחוקו להסיר לראש לצד 44
 44 אחד של מחילה. וכענין זה פירש רבינו חננאל, 45
 45 שאם המרוב קבוע באמצע רוח מזרחי - יכול 46
 46 בעל הצד לעקרו מן המזרח ולקבעו בשלש הגג 47
 47 או ברביע, ובכל אותה רוח בכל מקום שירצה. 48
 48 אבל לרוח אחרת אין יכול לסלקו, לפי שיש לו 49
 49 חוקה.

במחילה

ומוזין (להו) [לית] לדינא, פסליה? אלא, כל דין
 דמתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין - לאו
 שמייה דין, כתבו הכי: ברם סאבי דיהודאי אמרי:
 כל דין דמתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין
 - לאו שמייה דין. הוה דכתבו: בראש כל מותא
 אנה דם, בראש כל חין אנה חמר. - אלא
 מעתה, דנפיל מאינרא ומית, ונפיל מדיקלא ומית,
 דמא קמליה? ותו, מן דדרביה למימת, משקי
 ליה חמרא ותוי אלא הכי בעי למכתבו: בראש
 כל מרעין אנה דם, בראש כל אפון אנה חמר.
 כתבו הכי: ברם סאבי דיהודאי אמרי: בראש
 כל מרעין אנה דם, בראש כל אפון אנה חמר.
 באחר דלית חמר - תמן מתבעו סמנין. כתיב
 אפיתחא דקפוטקא: אנפק, אנבא, אנטל. ואיזהו
 אנטל? והו רביעית של תורה. משנה הפורב
 אין לו חוקה, ויש למקומו חוקה. המחילה יש לה
 חוקה. סולס הפוצרי אין לו חוקה, ולצורי - יש
 לו חוקה. הלון הפוצרית אין לה חוקה, ולצורית
 - יש לה חוקה. איזו היא הלון הפוצרית? כל
 שאין ראשו של אדם יכול ליפנס לתוקה; רבי
 יהודה אומר: אם יש לה מלבן, אף על פי שאין
 ראשו של אדם יכול ליפנס לתוקה - הרי זו
 חוקה. גמרא מאי "המרוב אין לו חוקה ויש למקומו
 חוקה"? אמר רב יהודה אמר שמואל, הכי קאמר:
 המרוב אין לו חוקה - מרוח אחת, ויש למקומו חוקה
 - משתי רוחות. רבי הנינא אמר: המרוב אין לו
 חוקה - שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חוקה -
 שאם בא לעוקרו אינו עוקרו. רבי ירמיה בר אבא אמר:
 המרוב אין לו חוקה - שאם רוצה לבנות תחתיו פונה,
 ויש למקומו חוקה - שאם בא לעוקרו אינו עוקרו.
 תנן:

ומוזין ליה לדינא - שלא כדון, ויצא מן הדין זכאי. ומפקין מיניה ממונא בדינא
 לא שמייה דין - דגולן פסול לדין, שיעות הדין בשביל שחוד. בריש כל מותא
 אנה דם - ראש לכל המיותות הוא דם, שאין אדם מת אלא על ידי רוב דם, שלא
 הקיז בזמן הראוי לו. בריש כל חין אנה חמר - שהיין מיהיה כל שותיו. דרביה
 למימת - כגון גוסס. בריש כל מרעין אנה
 דם - כל החלואי האדם - על הדם הם,
 שמתרבה עליו. בריש כל אפון אנה חמר -
 שאם ישתה יין כהלכה וכראוי - לא יבא
 לידו חולי. תמן מתבען סמנין - שם
 מבקשין סמנים לרפואה. שבמקום שאין יין
 מצויין תחלואין. כתיב אפיתחא דקפוטקא -
 מילתא באנפי נפשה היא, ואגב גררא נסבה,
 וללמוד בני העיר משם כתבו, ששלשה שמות
 הללו מדה אחת הן. ונפקא מינה למקח
 וממכר, שאם התנה למכור לחבירו מלא מדה
 זו, באיזה לשון שיאמר - יתן שיעור אחד.
 ומקומות מקומות יש, יש שקורין אנפק או
 אנטל או אנבא, וכדאמר בקדושין (ע, א),
 לישתי מר אנבא, אמר ליה: מי סני מר
 אספרגוס כדאמר איניש, או אנטל כדקרידו
 רבנן? ואיזהו אנפל - גמרא קאמר ליה,
 כלומר: ואיזה שיעורו של אנטל? רביעית של
 תורה - רביעית הלוג, והיינו ביצה ומחצה.
 ומשום דארבעה כוסות של פסח שיעורן
 רביעית, ומצאו להן חכמים סמך מן התורה
 מארבעה כוסות האמורים במצרים מארבעה
 לשוני גאולה האמורים בפרשה: "והוצאתי
 וגאלתי ולקחתי ובאתה", לפיכך קרי ליה
 רביעית של תורה. וכן רביעית של יין לנוז
 - הלכה למשה מסיני. ובמסכת נזיר (לח, א)
 חשיב עשר רביעית הן, שמן התורה שיעורן
 הן רביעית. והכי נמי אמרין (חולין קו, א)
 דשיעור אנטל היינו רביעית, דאתקין רבי יעקב
 מנדר פקוד נטלא בת רביינא. **משנה**
 המרוב - צינור קטן, ורגילין לתלותו לטוף
 צינור גדול החולק על פני כל הגג, ורגילין
 להפכו לכל ראש שיעורו, ומרחיק קילוח מים
 מן הכותל. ולשון מרוב - טפה של מים זב
 דרך שם, כדכתיב (ישעיהו מ) "במר מדלי" -
 לשון טפה. והלכך אין לו חוקה, דאינו דבר
 קבוע. ואם החזיק בו בעל הגג שלש שנים,
 ותלה אותו באויר חצר חבירו - אינו יכול
 לטעון "החזקתי", דכיון דלאו מילתא
 דקביעותא הוא - לא קפיד בעל חצר, ושתיק
 איהו דשתיק, אלא קפיד. ומדשתיק - איכא למימר הדין עם המחזיק, ודאי נתיבא עצמו ברמיס. סולס הפוצרי - קטן הוא, הלכך אין לו חוקה, דכיון דלאו מילתא דקביעותא
 הוא - לא קפיד, ולא חש למחות. והלכך, אם נתן סולמו בחצר חבירו לעלות לגג ולשוכבו - אינה חוקה. ולצורי - סולס גדול. הלון הפוצרית - קטנה היא, אין לה חוקה.
 אם עשה הלון כמותל ביתו להביט דרך שם ולשמור פירוט וגינתו, והחלון פתוח לחצר חבירו, והחזיק בה שלש שנים - אינה חוקה. דכיון דלאו מילתא דקביעותא הוא - לא
 חשש למחות. אבל אם עשאו להאיר, שלא היה לו אורה מצד אחד כי אם מכאן - יש לו חוקה, דלשם קביעות עשאו, דאינו יכול להשתמש בביתו בלא אורה, וכל מידי דקביעות
 הוי חוקה. והכי אמר שמואל בגמרא: ולארה, אפילו כל שהוא חי חוקה. מלבן - הוא משקוף החלון מלמעלה ומלמטה מימין ומשמאל, כפי תחת. **גמרא** אין לו חוקה מרוח
 אחת - חוקה המחילה מן המחילה, ושופך שם מים, והחזיק בו שלש שנים - אינה חוקה. ואם צריך בעל חצר להשתמש שם - צריך זה לעקר מרובו מלבן, ולהניח
 בראש השני של מחילה. דאין בעל הגג מפיסד בכך כלום, והלכך אין כאן קביעות להיות מונח לעולמים לרוח זה, והלכך לא חשש בעל חצר למחות. אבל יש למקומו חוקה -
 באחת משתי רוחות, או צפוני או דרומי, שאם יעקרו מצד זה - יניחו בצד אחר. ואין בעל חצר יכול לעקרו לגמרי מן החצר, שהרי החזיק מיהא בתוך החצר, דלגבי אחת משתי
 רוחות הוי מרוב מילתא דקביעותא. דסתם בית אי אפשר בלא מרוב, וכשעשה זה מרוב בתחלה בחצר - לשם קביעות עשאו, והיה לו לבעל חצר למחות בתוך שלש, ומדלא
 מיהא - הפסיד. שאם היה ארוך - יותר מכדי צרכו, ותופס באויר חצר הרבה - מקצרו. והיינו אין לו חוקה - לארבו. אבל יש למקומו שהוא מונח שם חוקה, דלא יעקרו ממקומו
 כלל, אפילו מצד זה לצד אחר, אלא באותו רוח שהחזיק ובאותו מקום היא חוקה. שאם רוצה - בעל החצר לבנות תחתיו - בונה בנינו עד שמינע למרוב, ולא מצי טעין בעל
 הגג: כי היכי דאחזיקו בעצמו המרוב ואתיק נמי במה שתחתיו. שאם נותן רשות לתלות מרובו באויר - על נתן לו קרקע שלו שתחת המרוב, ולא שבעדו לו לבלתי עשות בו צרכי,
 בין בנין בין דבר הצריך לו. אבל אם בא לעקרו ולהגביה בנינו במקום שהיה המרוב - אינו יכול לעקרו, דלמקומו מיהא יש לו חוקה.

דבר קבוע אין בעל החצר מקפיד למחות, ואולם יש למקומו חזקה
 - יש חזקה לבעל המרזב על מקום המרזב, כפי שיתבאר בגמרא.
 המוחזקה, יש לה חזקה, שכיון שהיא דבר קבוע, בעל החצר מקפיד
 על כך ודרכו למחות.
 סולם המצרי שהוא סולם קטן, אם העמידו אדם בחצר חבירו כדי
 לעלות בו לגג או לשוכבו, אין לו חזקה, כיון שאינו קבוע ובעל
 החצר אינו מקפיד על כך, ויתכן שלכך לא חשש למחות. ולצורך
 שהוא סולם גדול וקבוע במקומו, אם העמידו אדם בחצר חבירו,
 ובעל החצר לא מיחה יש לו חזקה, שכיון שזה דבר קבוע היה על
 בעל החצר למחות.
 חלון המצרי - חלון קטן, אם עשאו אדם כדי שיוכל להביט שם
 כדי לשמור על פירוטו וגינתו, והחלון פתוח לחצר חבירו, אין לה
 חזקה - רשאי בעל החצר לבנות כנגד חלון זה ולסותמו, ואין בעל
 החלון יכול לטעון שכבר החזיק בזכות זו שיהיה חלונו פתוח
 במקום זה, שכיון שהוא חלון קטן אינו דבר של קביעות, ויתכן
 שלכך לא חשש בעל הבית למחות. ולצורך - חלון גדול, כיון
 שנעשה לשם קביעות היה על בעל החצר למחות, וממה ששתק
 ולא מיחה בהכרח שנעשה מדעתו, ולכן יש לה חזקה, ואין בעל
 החצר רשאי לבנות כנגדו. מבארת המשנה: איזו היא חלון
 המצרי, כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה. רבי יהודה
 אומר, אם יש לה חלון מלבן - מסגרת של עץ, אף על פי שאין
 ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה, מכל מקום הואיל ועשה בחלון
 בנין של קבע ובעל החצר לא מיחה, חרי זו חזקה.

גמרא

מבררת הגמרא: מאי - מהו הביאור של מה ששינונו במשנתנו
 המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה, כלומר, לאיזה ענין יש
 למרזב חזקה, ולאיזה ענין אין לו חזקה.
 הגמרא מביאה שלשה פירושים בביאור דברי המשנה. פירוש
 ראשון: אמר רב יהודה אמר שמואל, הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה
 מרזב אחת, כלומר, יכול בעל החצר לסלק את המרזב מראשה
 האחד של המוחזקה לראשה השני, שכיון שאין בעל הגג מפסיד
 בזה כלום, אין כאן קביעות להיותו מונח לעולם לרוח זו, ולא
 חשש בעל החצר למחות, ויש למקומו חזקה משתי רוחות - אבל
 יכול למקומו חזקה באחד משני צידי המוחזקה, שאין בעל החצר
 יכול לעקרו לגמרי מן החצר, שסתם בית אי אפשר לו בלא מרזב,
 וכשעשה זה מרזב בחצר לשם קביעות עשאו, והיה לו לבעל
 החצר למחות בתוך שלש שנים, וכיון שלא מיחה הפסיד.
 פירוש שני: רבי תנא אמר, כוונת המשנה לומר כך, המרזב אין לו
 חזקה, כלומר שאם היה המרזב ארוך כדי להרחיק את קילוח המים
 מהכותל יותר מכדי הצורך, מקצרו - רשאי בעל החצר לקצרו.
 ויש למקומו חזקה היינו לענין זה שאם בא בעל החצר לעקרו
 לגמרי, אינו עוקרו, ואפילו לא מצד זה של המוחזקה לצידה השני.
 פירוש שלישי: רב ירמיה בר אבא אמר כוונת המשנה לומר כך,
 המרזב אין לו חזקה, לענין זה שאם רוצה בעל החצר לבנות תחתיו,
 בונה עד שמגיע למרזבו, ואין בעל הגג יכול לומר שיש לו חזקה על
 המרזב ומה שתחתיו, כיון שאף על פי שנתן לו בעל החצר רשות
 לתלות מרזבו באויר החצר, לא נתן לו את הקרקע שלו שתחת
 המרזב, ויש למקומו חזקה היינו לענין זה שאם בא לעקרו - שאם
 בא בעל החצר לעקור את המרזב ממקומו כדי לבנות בנין גבוה
 במקום שהיה המרזב, אינו עוקרו, כיון שיש לבעל הגג חזקה על
 מקום המרזב.

ומזמין (להו) [ליה] לתינא - ויזמין את הדיין לדין, וכי פסקיה,
 כלומר, האם רק בגלל שתבעוהו נפסל, ואף שלבסוף יצא זכאי,
 והרי אין זה מסתבר. אלא כך יש לכתוב, כל דיין דמתקרי לדין
 ומסקין מיניה ממונא בדין - כל דיין שתבעוהו לדין והוציאו ממנו
 ממון בדין, לאו שמייה דיין, משום שגולן פסול לדין, כיון שהוא
 יעוות את הדין בשביל שוחד. פתבו הכי - ואכן עשו כדבריו,
 ואחרי מה שכתבו בעצמם הוסיפו לשון זו, ברם (אבל) סאמי
 דיהודאי אמרי - קני יהודים אמרו, כל דיין דמתקרי לדין ומסקין
 מיניה ממונא בדין לאו שמייה דיין, כדברי רבי בבאיה.
 הגמרא מביאה עוד מעשה ברבי בבאיה כשישב בשער העיר: הוא
 - ראה רבי בבאיה, דכתב - שהיה כתוב על שער העיר, בראש כל
 מותא אנא דם - ראש לכל המיתות, אני הוא הדם, כלומר שהדם
 הוא הגורם לכל המיתות, שאין אדם מת אלא על ידי רוב דם שלא
 הקיז בזמן הראוי לו. בראש כל תיני אנא חמר - ראש לכל החיים
 אני הוא היין, כלומר שהיין הוא הגורם לכך שאנשים חיים, שהיין
 מחיה את כל שותיו. אמר להם רבי בבאיה, אלא מעתה, דנפיל
 מאינרא ומית - הנופל מהעליה ומת, ודנפיל מדיקלא ומית - או
 הנופל מן הדקל ומת, דמא קמליה - וכי מחמת הדם הוא מת, והרי
 ברור שיש אופני מיתות שאינם מחמת הדם. והו - ועוד קשה על
 פתגם זה, שאם נכון הדבר שהיין מחיה את כל שותיו, אם כן מן
 דדריקיה למיתת - כל אדם שעומד למות, כגון גוסס, משקו ליה
 חמר ותיני - נשקה אותו יין, ועל ידי כך הוא חייה, הרי פשוט שאין
 זה כך. ואמר להם רבי בבאיה, אלא הכי כעי למכתב - כך צריכים
 לכתוב, בראש כל מרעין אנא דם - ראש לכל המחלות הוא הדם,
 מחמת שלא הקיז בזמן הראוי לו. בראש כל אפיון אנא חמר -
 וראש לכל הרפואות הוא היין, כלומר שאם ישתה יין כהלכה
 וכראוי לא יבוא לידי חולי. ואכן הוסיפו על מה שהיה כתוב שם
 את דבריו, וכתבו הכי, ברם, סאמי דיהודאי אמרי, בראש כל מרעין
 אנא דם, בראש כל אפיון אנא חמר, והיינו כיון דפאתר דלית חמר,
 תקין מתבעו סמיני - במקום שאין יין, שם נצרכות התרופות
 לרפואה, כיון שמצויים שם מחלות.
 אגב זה שהביאה הגמרא מעשים בענין דברים שהיו כתובים
 בשער העיר, הגמרא מביאה עוד דבר שהיה כתוב בשער העיר:
 כתיב אפיתחא דקפוטקיא - על פתח שער העיר קפוטקיא נכתב
 כך, אנפק אנפג אנטל, כלומר ששלשה שמות הללו מדה אחת הן,
 וכתבו כך כדי ללמד את בני העיר לענין מקח וממכר, שאם התנה
 למכור לחבירו מלא מדה זו, 'אנפק' או 'אנפג' כוונתו לאותו
 שיעור של 'אנטל'. ומבארת הגמרא: ואיזהו אנטל - מהו שיעורו
 של אותו אנטל, והו רביעית של תורה.

משנה

משנתנו מוסיפה ללמד שבאופן שהשתמש אדם בחצירו של
 חבירו בדבר קבוע, יש לו חזקה, ובדבר שאינו קבוע אין לו חזקה.
 המרזבים שלהם שהיו עשויים כדי לשפוך את המים מן הגג, היו
 מורכבים משני חלקים, 'מוחזקה' ו'מרזב'. מוחזקה הוא הצינור
 הקבוע לארוך או לרוחב הגג ולתוכו נשפכים המים מן הגג
 המשופע, ובקצהו נותנים את ה'מרזב', שהוא צינור קטן שדרכו
 נשפכים המים לחוץ, כדי להרחיק את קילוח המים מהכותל.
 המרזב אין לו חזקה, כלומר, אם היה הגג שייך לאדם אחד והחצר
 שייכת לאדם אחר, ותלה בעל הגג את המרזב באויר בעל החצר,
 ועתה הוא טוען שקיבל מבעל החצר את הזכות להניח את המרזב
 בחצרו, אף אם החזיק בו שלש שנים אין לו חזקה, שכיון שאינו

59 התנא את שיעורו של חלון המצרית, משום דקא בעי אפילוני רבי
 60 יהודה בסיפא - לפי שרצה התנא להביא בסוף המשנה את דעת
 61 רבי יהודה החולק על שיעור זה באופן שיש לו מלבן, ולכן הוצרך
 62 לכתוב מהו השיעור לדעת תנא קמא.
 63 הגמרא דנה בדין חוקה של חלון צורי: אמר רבי ירמיה, חלון צורי
 64 שפתחו לחצר חבריו ועשאו למטה מארבע אמות - שאינו גבוה
 65 ארבע אמות מקרקע הבית, ובעל החצר לא מחזה בו שלש שנים,
 66 יש לו למחוק בחלון חוקה לענין זה שאם בא חברו לבנות כנגדו
 67 צריך להרחיק ממנו, כמבואר במשנה לעיל (כב) שהבונה כותל
 68 סמוך לחלון חבריו צריך להרחיק ארבע אמות מכנגד החלונות,
 69 שלא יחשיך עליו. והטעם לכך שיש לו חוקה, שכיון שהחלון גדול
 70 ונמוך ואפשר להסתכל דרכו לתוך החצר, לא היה בעל החצר
 71 מניחו לעשות כן ללא רשותו, ובודאי ברשותו עשה. וכמו כן יכול
 72 בעל החצר למחות בבעל החלון קודם שהחזיק בעל החלון
 73 בפתיחת חלונו, שלא יפתחנו לעבר חצרו. אבל חלון צורי שבנה
 74 אותו למעלה מארבע אמות מקרקע הבית, אינו נוח להסתכל דרכו
 75 אל חצר חברו, ואין בעל החצר מקפיד ולא חשש למחות, ולכן אין
 76 לו חוקה. וכמו כן בעל החצר אינו יכול למחות בבעל החלון
 77 מלפתחו לעבר חצרו, שהרי אינו מזיק.
 78 ואילו רבי אילעא אמר אפילו בחלון שהוא למעלה מארבע אמות,
 79 אמנם אין לו לבעל החלון חוקה, ומכל מקום יכול בעל החצר
 80 למחות בבעל החלון שלא יפתחנו לעבר חצרו.
 81 הגמרא מנסה לבאר את טעם מחלוקתם: לימא - האם נאמר
 82 שב'כופין על פדת סדום' קא מיפלגי - שנחלקו רבי זירא ורבי
 83 אילעא בדין 'כופין על מדת סדום', כלומר האם אפשר לכפות
 84 אדם שלא יתנהג ב'מדת סדום', שאינו מוכן להנות את חבריו אף
 85 שאינו נחסר בכך כלום. דמר - רבי זירא כבר שבושין על מידת
 86 סדום, ולכן בחלון גבוה מארבע אמות שאינו יכול לראות משם
 87 לתוך החצר, כופין את בעל החצר שלא ימחה בבעל החלון. ומר
 88 - רבי אילעא כבר שאין בבושין על מידת סדום, ויכול בעל החצר
 89 למחות בבעל החלון שלא יפתחנו לחצרו.
 90 דוחה הגמרא: לא בכך נחלקו, דלעולם פולי עלמא סוברים שבושין
 91 על מידת סדום, ושאיני הכא - ושונה הדבר כאן, שלדעת רבי
 92 אילעא אין זו מידת סדום, דאמר ליה בעל החצר, זימנין דמותרת
 93 שרשיפת תורה, וקנימה, וקא הוית - לפעמים אתה עשוי לשים
 94 ספסל ושרפרוף תחתך, ותעמוד עליו ותסתכל לתוך חצרי, ואין
 95 במחטא 'מידת סדום'.
 96 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הווא דארתא לקמיה דרבי אמי -
 97 מעשה באדם שבא לפני רבי אמי לדין תורה עם חברו, שרצה הלה
 98 לעשות חלון למעלה מארבע אמות, ובעל החצר מחזה בו. שרייה
 99 - שלחו רבי אמי לקמיה - (לפניו) דרבי אבא בר ממל, ואמר ליה רבי
 100 אמי לרבי אבא בר ממל, עבדי ליה - תפסוק לו את הדין ב'דעת רבי
 101 אילעא שיכול בעל החצר למחות.
 102 הגמרא מביאה אופן שאפילו חלון כל שהוא יש לו חוקה: אמר
 103 שמואל, וילאוה - חלון שעשוי להכניס אור לבית אפל, שלא היה
 104 שם אור ממקום אחר אלא משם, אפילו אינו גדול, אלא קל שהוא,
 105 יש לו חוקה. שכיון שדבר של קביעות הוא, שכל הימים אדם צריך
 106 לאור ובלי זה אינו יכול להשתמש בביתו, לא היה לו לבעל החצר
 107 לשותקו. וכל מה ששינו במשנה שחלון המצרי אין לו חוקה היינו
 108 דווקא כשאינו עשוי לאור אלא רק להביט דרכו.

משנה

109 משנה זו עוסקת בזיו שהיה נכנס לתוך חצר חברו, אימתי יש לו
 110 חוקה: הוי' - בעין נסר או ראש קורה שבוולטים לחוץ וראוי לתלות
 111 שם חפצים, שהיה יוצא מתוך הכותל שלו לתוך חצר חברו, אם
 112 הוא גדול כל כך עד שהיה שיעור טפח בעומק החצר, יש לו חוקה
 113 ואין בעל החצר יכול לבנות באותו המקום ולסתור את הזיו,

1 הגמרא מקשה על פירושו של רב ירמיה בר אבא ממשנתנו: הני,
 2 'המוחילה יש לה חוקה', וכיון שהתנא שנה דין זה כהמשך לדין
 3 'המרוב אין לו חוקה', משמע שעל אותו ענין שלמרוב אין חוקה,
 4 למוחילה יש חוקה, וקשה, בשלמא למאן דאמר הני תרי - לפי
 5 שמואל ורבי חנינא שפירשו את שני הפירושים הראשונים, שפיר
 6 - מובנת המשנה, כלומר, לשמואל שפירש לגבי מרוב אין לו
 7 חוקה שרשאי להעבירו ממקום למקום אבותו רוח, מובן
 8 שהוצרכה המשנה להשמיע ש'מוחילה יש לה חוקה' ואינו רשאי
 9 להעבירה ממקומה כלל, כיון שיש לה שימוש קבוע במקומה, וכן
 10 לרבי חנינא שפירש לגבי מרוב שאין לו חוקה לענין שאם היה
 11 ארוך מקצרו, מובן ש'המוחילה יש לה חוקה' בא להשמיענו שאינו
 12 רשאי לקצר אותה. אלא למאן דאמר - לרב ירמיה בר אבא הסובר
 13 שכונת המשנה 'המרוב אין לו חוקה' היינו לענין זה שאם רצה
 14 לבנות תחתיו, בונה, ולדבריו הפירוש 'מוחילה יש לה חוקה' שיכול
 15 בעל המוחילה לעכב את בעל החצר שלא יבנה מתחת המוחילה,
 16 ולדבריו קשה מאי נפקא ליה מיה - מה יצא לו מכך, כלומר מה
 17 אכפת לבעל המוחילה אם בעל החצר יבנה תחתיה, והרי אין לו
 18 הפסד בכך, ואף ששעבד לו את החצר לצורך המוחילה ואינו יכול
 19 לסלקה, מכל מקום לא שעבדה לענין שלא יעשה שם דבר שאינו
 20 מזיק למוחילה, ומדוע לא יוכל לבנות תחתיה.
 21 מתרצת הגמרא: הכא במוחילה של בנין עסקינן - משנתנו עוסקת
 22 במוחילה הבנויה מאבנים, ובאופן זה, דאמר ליה בעל המוחילה
 23 לבעל החצר אל תבנה תחת מוחילתי, וליה ניחא לי דהיתרע
 24 אשיתאי - איני רוצה שתתקלקל המוחילה, שהיא עשויה ליפול
 25 מקול הפטיש והגרזן בהיבנות בנין, אך המרוב אינו חשוב כל כך,
 26 ואפילו היה של אבנים הרי הוא בונה תחתיו.
 27 הגמרא מביאה דין בענין זכותו של בעל החצר במים המקלחים
 28 מהגג: אמר רב יהודה, אמר שמואל, צינוח של שופכין המקלח מים
 29 מהגג לחצר חברו, וכא בעל הגג לכוותמו, הרי בעל החצר מעכב עליו
 30 - רשאי למנוע מבעל הגג שלא ישתמש מרובו, משום דאמר ליה
 31 בעל החצר לבעל הגג כי היכי דאת קניית לך חצר דירי למשדא ביה
 32 מיא - כשם שאתה קניית לך זכות בחצרי להשליך בה מים, לירי
 33 נמי קני לי מיא דאינדך - כך גם אני קניתי לעצמי את הזכות לקבל
 34 את המים היורדים מנגף לחצרי. כלומר, בעל החצר נתרצה
 35 שישפכו מי הגג לחצרו, ושעבד לו חצירו בשביל מימיו, רק על
 36 מנת שיזכה במים שיורדים מהגג שיכול להשקות בהמותיו, והרי
 37 זה דומה למקח וממכר, ואין בעל הגג יכול לחזור בו.
 38 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בנין זה: איתמר, צינור
 39 המקלח מים לחצר ובא בעל הגג לסותמו. רבי אושעיא אמר, מעכב
 40 - יכול בעל החצר למנוע מבעל הגג שלא יסתום את מרובו. רבי
 41 קמא אמר, בעל החצר אינו מעכב - אינו יכול לעכב, משום שלא
 42 שעבד לו את מימיו אלא כל זמן שהם יורדים לחצירו. (אול
 43 שיליה) [אזול שיליה] לרבי ביסא - הלכו ושאלו דין זה את רבי
 44 ביסא אביו של רבי חמא וסבו של רבי אושעיא, אמר להו כפי
 45 שפסק רבי אושעיא נבדו, שבעל החצר מעכב על בעל הגג
 46 מלסתום מרובו. קרי עליה - קרא עליו רבי בר קמא ועל רבי
 47 אושעיא את הפסוק (קהלת ד) 'החוטם המשלש לא במתרה יתקן'
 48 זה רבי אושעיא בנו של רבי קמא בנו של רבי ביסא שהורה הלכה
 49 כדברי זקנו.
 50 שנינו במשנה: סולם המצרי אין לו חוקה. מבארת הגמרא: היכי דמי
 51 סולם המצרי, אמרי דבי רבי ינאי - אמרו בני בית המדרש של רבי
 52 ינאי, כל סולם שאין לו ארבעה חוקיין - שילובות ומדרגות.
 53 שנינו במשנה: חלון המצרית אין לה חוקה בו, ואינו היא חלון
 54 המצרית, כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה. שואלת
 55 הגמרא: מאי שנא נבי סולם, דלא מפיש - מדוע לגבי סולם המצרי
 56 לא פירש התנא של המשנה כמה הוא שיעורו, ומאי שנא נבי חלון,
 57 דמפיש - ואילו לגבי חלון המצרית פירש התנא את שיעורו, כל
 58 שאין ראשו של אדם יכול להכנס לתוכה. משיבה הגמרא: שנה

1 במזחילה של בני עסקין — אבל מרוב שמו של עץ, ואין עושין אותו של בנין. ואם
2 חאמר: וליפלוג במזחילה עצמה בין של בנין לשל עץ ויש לומר: ונחא ליה
3 במתניתין לאשמועינן במרוב דיש למקומי חזקה. והחזיק המשולש לא במהרה יתק —
4 כמה היו שחן ואבותיהם ואבות תלמידיהם, ולא קאמר עליהם "החזיק
5 המשולש". אלא הכא היינו טעמא — לפי
6 ששלשתיק ראה זה את זה, והא דמכיר רבי
7 אושעיא קודם רבי חמא אביו במחלוקת — לפי
8 שהיה גדול יותר מדאי, כדאמר (עירובין נג, א):
9 לכן של (ראשונים) בפתח (היכל) זה רבי אושעיא,
10 ואמר נמי רבי אושעיא בדורו כרבי מאיר בדורו,
11 שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו.

12 **למטה** מארבע יש לו חזקה — רבינו תם מפרש
13 דאיירי בחלון מצרית, אבל בחלון צורי,
14 או שעשו לאורה, שהוא דבר קביעות — אפילו
15 למעלה מארבע אמות יש לו חזקה. והביא
16 מדרתניא (לעיל בב, ב), החלונוה, בין מלמעלה בין
17 מלמטה — ארבע אמות. ותני עלה: מלמטה —
18 שלא יעמוד ויראה. אלמא, אפילו למעלה
19 מארבע אמות יש לו חזקה, כיון דהוי דבר קביעות.
20 ואומר רבינו שמעון בן אברהם: דאין גראה משם
21 ראייה, דאף על פי שהוא יותר מארבע אמות
22 לעמוד בחוץ — לעמוד בפנים לא הוי למעלה
23 מארבע אמות, כגון שאותו חלונוה בעליה. אי
24 נמי, מיירי כגון שיש לו עדים או שטר.

25 **עד** טפח יש לו חזקה ויכול למחות — אפילו בעל
26 הגג בבעל החצר. דאין לומר דזקא בעל
27 החצר בבעל הגג, אבל בעל הגג בעל החצר לא
28 יוכל למחות — דהא קתני בספא: פחות מטפח אין
29 יכול למחות. ומפרש רב הונא: היינו בעל הגג
30 בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול
31 למחות. אלא על כרחך בטפח אפילו בעל הגג
32 יכול למחות בבעל החצר. וטעמא — דבטפח יכול
33 לתלות דברים גדולים המכבידים על הכותל, או
34 אם יניח עליו כלי מלא מים וישפך ויתקלקל
35 הכותל. ובעל החצר יכול למחות משום דזיק
36 ראייה. ולמאי דסלקא דעתך בגמרא למימר דרב
37 הודה לית ליה חזקא ראייה, מכל מקום כשישים
38 כלי מלא מים — פעמים שיפול ויחטט. ובימירי
39 החצר, ופעמים שיפול על ראש בעל החצר. ומיירי
40 תוך שלש, אבל אחר שהחזיק — אין יכול למחות
41 בעל החצר בבעל הגג. ועוד יש לפרש: דזקא
42 אחר שלש איירי, ויכול למחות בעל הגג בבעל

43 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
44 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
45 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
46 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
47 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

48 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
49 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
50 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
51 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
52 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

53 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
54 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
55 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
56 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
57 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

58 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
59 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
60 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
61 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
62 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

1 תנן המזחילה יש לה חזקה — ובמאי דרתי המרוב אין לו חזקה, קאמר: אבל
2 המזחילה יש לה חזקה. בשלמא למאן דאמר הנך תרתי שפיר — דלשמואל דאמר
3 אין לו חזקה מרוב אחת — שפיר איצטרך למימר: אבל המזחילה יש לה חזקה,
4 דדבר קביעות הוא, ואין רגילין לעקרה ממקום למקום. וכן דרבי חנינא, שאם היה
5 ארוך מקצרו — אבל המזחילה יש לה חזקה,
6 ואין מקצרו ארוכה. אלא למאן דאמר — גבי
7 מרוב, דלהכי אין לו חזקה — שאם רצה
8 לבנות תחתיו בונה, מאי שנא מזחילה דקאמר
9 יש לו חזקה שאין בונין תחתיה: מאי נפקא
10 ליה מינה לבעל מזחילה אי בני בעל חצר
11 תותה? הא לא מפסיד מידי, ובעל חצר לא
12 שעבד לו חצירו למחולתו, דרב שמינו מויק
13 לו של בנין — אבנים. דאמר לא ניחא לי
14 — שתבנה תחתיה. דתירע אשתיא —
15 כלומר, מזחילה שלי תפול לקול מקבת
16 והגרון וכל כלי ברזל בהבנת בניןך. אבל גבי
17 מרוב, לא חשיב כל כך — אפילו הוי של
18 בנין בונה תחתיו. אי נמי, האי דקא מפליג
19 בין מרוב למזחילה, היינו משום דסתם מרוב
20 של עץ וסתם מזחילה של אבנים. צינור —
21 של שופכין. לירי נמי קני לי. מיא דאינך
22 — להשקות בהמותי, שעל מנת כן נתרציתי
23 לך. ודמי לשקא ומרוב, שאני שעבדתי לך
24 חצירי בשביל מימך. ואם אתה חוזר כך —
25 אני לא אחזור בי. מעבב — על בעל הגג.
26 אינו מעבב — דלא שעבד לו מימיו, אלא
27 כל ימי שהיו יורדין לחצירו. אויל שילוח
28 — לרבי ביסא — אביו של רבי חמא, וקני של
29 רבי אושעיא. לא במהרה יתק — כדרדשיין
30 נמי (בבא מציעא פה, א): 'מפי דרעך ומפי
31 דרע דרעך' וגו' — מרוב שלישי ואילך תורה
32 מחזרת על אכסנאי שלה. זה רבי אושעיא
33 — שאמר כונן. חזוקין — שילובים
34 אשקליניש. וקבני נמרא: מאי שנא נבי
35 סולם דלא קפפרש — מתניתין שיעורא, כי
36 היכי דקפפרש גבי חלון, משום דקבני
37 לאפלוני רבי יהודה — גבי חלון, וירצה תנא
38 קמא לפרש שיעורו. אמר רבי חזקיה לטמה
39 מארבע אמות — מקרקע הבית קתני מתניתין
40 דחלון צורי יש לו חזקה. דכיון דאיכא תרתי,
41 שהוא גדול ונמוך, ויכולין להסתכל ממנו בחצר
42 — יש לו חזקה, שלא היה זה מניחו לעשות,
43 אלא דאי ברשותו עשה. ואם בא שבנו לבנות —

44 הרין להתרחק, כדתנן (לעיל בב, א).
45 ההלכות מלמעלה ומלמטן ומכנגד ארבע אמות. ואם בא עבשיו אחר מהן לפתוח חלון
46 צורי למטה מארבע אמות מקרקע הבית — שכנו יכול למחות בידו. ומעבכו שלא יפתח.
47 למעלה מארבע אמות — מקרקע הבית, אין לו חזקה. דאין חבירו מקפדי, וכשבונה שכנו
48 — אינו יכול לעבב עליו. ולומר לו: הרחק בניןך מן החלון שלי שלא תאפיל עלי. שיכול
49 לומר לו: סתום אותו, שאין לך חזקה. ואם אין לו חלון שם, וביקש עבשיו לפתוח חלון
50 רובי אילעא אמר אפילו למעלה מארבע אמות — אף על גב דלית ליה חזקה — יכול למחות בלתי עשות שכנו שם חלון,
51 חזית בביתו. ורבי יורא לא חייש להכי, דלא חציפי אינשי כולי האי למעבב הכי. מרת סדום — אין מהנה לחבירו אף על פי שאין חסר בכך כלום. לרבי יורא כופין, דלמעלה מארבע
52 אין מניחין אותו למחות, שהרי אינו חסר כלום. ולרבי אילעא אין כופין, ויכול למחות. ושאיני הבא — דאיכא חסרון. שרשיפא — ספסל. והוא דאיתא 'וב' — רוצה היה לעשות חלון
53 צורי למעלה מארבע אמות, וחבירו היה מוחה בידו. עבדי ליה כרבי אילעא — אלמא הכי הלכתא. אמר שמואל ולאורה אפילו כל שהוא יש לו חזקה — חלון העשוי ליבנס ממנו
54 צורי במקום אפל — לא בעינן חלון צורי, אלא אפילו כל שהוא יש לו חזקה. דחלון העשוי לאורה מילתא דקביעותא, דכל הימים אדם צריך לאורה. וכיון שעשה חלון זה — לכל
55 הימים עשאו, והיה לו לבעל חצר למחות בתוך שלש, ומולא מידה — איכא למימר דברשותו עשה. ומתניתין לאו בחלון העשוי לאורה מיירי, אלא בחלון העשוי לשמור גנות
56 ופרדסים דרך החלון. משנה הוי עד טפח יש לו חזקה — מי שיש לו כותל סמוך לחצר חבירו, והוציא זיו טפח בולט מכתלו לחצר חבירו — הויא חזקה, ואין בעל החצר יכול
57 לבנות שם בנין לסתור את החזק. דכולי האי לא הוה שביק ליה בעל החצר להוציא זיו טפח בחצרו בלא רשותו, שהרי יכול למחות, כדקתני ואיל, ומולא מידה בתוך שלש — איכא

58 למימר דברשותו הוציא.

59 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
60 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
61 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
62 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
63 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

64 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
65 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
66 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
67 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
68 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

69 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
70 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
71 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
72 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
73 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

74 החצר. ולא מטעם דפרישית, אלא משום דיש לו תשמיש לבעל הגג על שום — רצה
75 להשתמש בו כל שעה, ולא ניח את בעל החצר להשתמש בו. אבל בתוך שלש, החזיק
76 — אין יכול למחות בבעל החצר, אבל בעל החצר בבעל הגג — יכול למחות, והוי כמו לרב
77 הונא בפחות מטפח. והא דמפליג בין טפח לפחות — הא בהא תליא, דבטפח דמהני ביה חזקה
78 — יכול למחות בבעל החצר, אבל בפחות מטפח דלא הויא חזקה — אין יכול למחות.
אם אפילו

ואפילו בעל החצר בעל הגג אין יכול למחות — אף על גב דגבי זוז ושלפניו החלוק דרועא לרשות הרבים לא שרינן במסכת עירובין (ב, ג) להניח עליו אלא כלים הנשברים, משום דחיישנן לזמא נפול ואחי לאחוי. והבא לא חיישנן שמא יפול על ראשו של בעל החצר — שאינו עומד כל שעה תחת חזיו. אי נמי, התם לא אסר אלא להניח עליו.

מאי איריא לחצר השותפין — פירש הקונטרס: מאי איריא לחצר השותפין שמזיק לשלש. משמע מתוך פירושו שהוא אינו שותף באותה חצר. וקשה לרבינו יצחק לפירושו: מדימסק בתר הכי: אלא אפילו לחצר השותפין, דאמר ליה סוף סוף בעית לאיצטעוני מינאי — משמע שהוא שותף ונראה לרבינו יצחק לפרש: מאי איריא לחצר השותפין — שהוא מזיק לו משני מקומות? אפילו לחצר חבירו שאינו מזיק לו אלא מכאן נמי ולפירושו קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דאם כן, אמאי קאמר "עד האידינא הוא בעית" ב? הלא ליה למימר: קא משמע לן דרשני מקומות לא מצינא לאיצטעוני מינך ונראה לו: דמעיקרא, דפר"ך "מאי איריא" — לא סלקא דעתיה שיש לו שותפות בחצר.

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

ויכול לפחות — כלומר, הבא להוציא זוז טפח בתחלה לחצר חבירו — יכול למחות בו בעל חצר שלא למלאות אורח חצירו, ולא אמרנן זה נתנה זה אינו חסר, דודאי איבא חסרון, כדאמרנן בגמרא גבי זוז פחות מטפח, דמגו דמשתמש בעל הגג בזו — רואה בחצר, ואיבא חזקת ראייה. פחות מטפח אין לו חזקה — שאם ירצה בעל החצר לבנות שם — בונה, משום דלא קפיד, דבציר מטפח לא חשיב. ואינו יכול למחות — בגמרא מפרש מ אינו יכול למחות במי. זוז — הוא כעין נסר או ראש קורה הבולט מן העלייה לחוץ, וראוי לתלות בו הפציו. **גמרא** מאי קאמר — דמשמע דהכי קאמר: שאם החזיק בהוצאת זוז ארוך טפח — יכול להוציא כמו כן זוז ארבעה, דכיון דחזיק בו זוז טפח — החזיק נמי בארבעה, ומילתא בלא טעמא הוא, שאם נתרצה לו בעל החצר בטפח — לא נתרצה לו בארבעה. הכי קאמר החזיק — בזיו שהוא רוחב טפח באורך ארבעה טפחים בולט מן הכותל לחוץ — החזיק נמי בזיו שהוא רוחב בארבע על ארבע אורך. דכיון דהניח לו אורך של מקום חשוב — נתרצה לו נמי ברחבו, דאין מקום חשוב בפחות מארבע על ארבע. והוא דיוק שאם החזיק ברחב טפח במשך עשרה — לא החזיק כי אם ברחב ארבע. אבל אם החזיק ברחב טפח במשך שלש — לא החזיק ברחב שלש, אלא מה שהחזיק החזיק, ולא יותר. אמר רב הונא לא שנו — דאין יכול למחות. אלא בעל הגג — שהוא בעל החזיו. **בבעל החצר** — דאינו יכול למחות בו, ולומר: אל תשתמש בזיו שלי. דמה הפסדי בעל הגג הלא כששתמש בעל החצר ויתלה בזיו הפציו — לא יראהו לבעל הגג, שהרי הוא תחתן לו, וליבא חזקת ראייה, ואי משום דממלא מקום חזיו, שנכשיר אין יכול בעל הגג לתלות בו הפציו — לזא לא חיישנן, דכיון דאין לו חזקה, ויכול זה בעל חצר לחתכו לזוז אם יצטרך — כל שכן שישתמש בו בעדות תלוי באורי שלו, אי נמי, הכי קאמרנה מתניתין: אין לו חזקה לבעל הגג, וגם אינו יכול למחות לבעל החצר אם בא לקבוע וזיון סמוך לכתלו, דהא ליבא חזקת ראייה. אבל בעל החצר — יכול למחות לבעל הגג שלא יציא זוז פחות מטפח בתחלה. אי נמי, שלא ישתמש בזיו שהוציא כבר, מפני שהוא עליון, ויכול להלכך אינו יכול למחות בעל החצר לבעל הגג. ושאינו הבא דאמר ליה — בעל הגג לבעל החצר: לשום תשמיש לא חזי לי האי זוז כל שהוא שאלך ואעמוד עליו ואראה בחצורך בעלילה זו, ולא חזי אלא למתלי בי הפציו, וכשארצה לתלות — מהדרנא אפאי ואושט ורועי ואתלה. דכיון דיכולני לתלות בחזרת פנים, אם אסתכל בחצורך — אהא נתפס כנגב, והלכך ליבא חזקת ראייה. ורב הונא? ואמר ליה: זימנן דבעיתא ליפול מן הגג, כשתעמוד בשפת הגג ותושהו תלתות דבר על חזיו, ולא תהדר אפך, ולא תבוש ולהסתכל בחצורי. ולא תהא נתפס כנגב, דאפילו כי לא בעית — חטעון כך, ותאמר: מהמת ביערותא לא אהדרנא אפאי. והלכך איבא חזקת ראייה. **משנה** לא יפתח אדם חלונותיו לחצר — שיש לו בשותפות, משום חזקת ראייה. וכל שרץ לחצר חבירו, כדמפרש בגמרא. לקח בית בחצר אחרת — הסמוך לזה חצר. לא יפתח אדם חלונותיו לחצר — דאף על גב דיש לו חלק בחצר — אינו יכול לרבות עליהם אכסנאן. לא יפתחנה — שהרי הוסיף דירוחן בחצר, ומטריח על בני החצר, שמרבה עליהן דריסת הרגל. ופותחה לתוך ביתו — דכיון דדרך פתח שלו יוצאין לחצר — אין טרח לבני החצר, שאינו מרבה עליהן דירוחן. וכדמפרש בגמרא — שלא הוסיף על ביתו כלום, אלא חולקה לשנים. שהרי כל ביתו יכול למלאות אכסנאן אם ירצה.

גמרא מאי איריא לחצר השותפין — פירש הקונטרס: מאי איריא לחצר השותפין שמזיק לשלש. משמע מתוך פירושו שהוא אינו שותף באותה חצר. וקשה לרבינו יצחק לפירושו: מדימסק בתר הכי: אלא אפילו לחצר השותפין, דאמר ליה סוף סוף בעית לאיצטעוני מינאי — משמע שהוא שותף ונראה לרבינו יצחק לפרש: מאי איריא לחצר השותפין — שהוא מזיק לו משני מקומות? אפילו לחצר חבירו שאינו מזיק לו אלא מכאן נמי ולפירושו קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דאם כן, אמאי קאמר "עד האידינא הוא בעית" ב? הלא ליה למימר: קא משמע לן דרשני מקומות לא מצינא לאיצטעוני מינך ונראה לו: דמעיקרא, דפר"ך "מאי איריא" — לא סלקא דעתיה שיש לו שותפות בחצר.

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

בבית לא בעינא לאיצטעוני מינך — פירושו: כשאתה בבית, אבל פירוש אחר שפירש הקונטרס: כשאני בבית — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהשתא נמי לא בעי לאיצטעוני בתשמיש הבית, דהא האי חלון דפתח אינו לא כנגד הפתח ולא כנגד החלוק, דהא תנן (בבא בתרא ט, א): אין פותחין חלון כנגד חלון ב? לקח

56 מיוחד באמת, לא תמנע מלהסתכל בחצירי כשתבוא לתלות
57 דברים על הזיו, ולא תבשו אם יראו אותך מסתכל, לפי שיאמרו
58 שהיית מבועת.

משנה

59 משנה זו מבארת דיני פתיחת חלון או דלת לחצר שהוא שותף בה
60 עם אחרים: לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין שהוא שותף
61 בה, משום שהוא מוזיק את שותפיו בראייתו הזיק ראייה. וכל שכן
62 שאין לפתוח חלון לחצר שהוא אינו שותף בה.

63 המשנה מבארת דין נוסף: לקח - קנה בית בחצר אחרת הסמוכה
64 לחצר שהוא שותף בה, לא יפתחנה לעשות לה פתח לביתו על
65 מנת שיוכלו לעבור דרכו בחצר השותפין, אף שיש לו בה חלק,
66 משום שהוא מרבה בזה על בני החצר טורח אורחים שיעברו דרך
67 חצירם.

68 המשנה מבארת חידוש נוסף: כנה עליה על גבי ביתו לא יפתחנה
69 - לא יפתח פתח מהעליה לחצר השותפין, שעל ידי כך הוא מרבה
70 את העוברים בחצר.

71 מבארת המשנה אופן שאפשר לבנות בבית שבחצר השותפין: אלא
72 אם רצה להוסיף חדר או עליה על ביתו, בונה את החדר לפני
73 מפתחו - בתוך ביתו, כלומר מחלק את ביתו לשני חדרים, ובונה
74 עליה על גבי ביתו - בונה תקרה בתוך ביתו כעין יציע, ומחלק את
75 ביתו לגובה כדי שתהיה שם עליה בלי להוסיף על ביתו, ופותחה
76 לתוך ביתו - ופתח המעבר לעליה הוא בתוך ביתו, כיון שלא
77 הוסיף על ביתו כלום, אלא חילקו במחיצות מבפנים, ובתוך ביתו
78 יכול להכניס כמה אנשים שירצה.

גמרא

79 הגמרא מקשה מדוע האיסור לפתוח חלונות הוא רק בחצר
80 השותפין. מקשה הגמרא: מאי איכא - מדוע נקט התנא שאסור
81 לפתוח חלון דווקא לחצר השותפין, שמוזיק את הרבים, הלא אפילו
82 לחצר הכירו שמוזיק את היחיד, נמי לא - גם אין לפתוח חלון.
83 מתרצה הגמרא: התנא במשנה בדרך של לא מיפיקא קאמר - אמר
84 דין זה, כלומר, לא מיפיקא - אין צריך לומר לחצר הכירו דלא -
85 שאין לפתוח לשם החלונות, אלא לחצר השותפין היינו אומרים
86 שמתיר משום דאמר ליה הפותח לחצונו, סוף סוף הא קא פתח
87 אצטונני מינא קחצר - הרי בין כל ובה אינך יכול להשתמש
88 בחצר אלא בהצנע, שהרי כבר יש לי פתח לחצר, והחלונות אינם
89 מוסיפים הזיק. קא משמע לן - משמיעה לנו המשנה, שאסור
90 לפתוח חלון לחצר השותפין, משום דאמר ליה השותף, עד האידיכא
91 - עד עכשיו רק קחצר הוה פתח חצונו אצטונני מינא - הייתי צריך
92 להצניע את עצמי ממך, אבל כשהייתי בבית לא הייתי צריך לנהוג
93 בהצנע, מפני שאין פתח חלונותיך אל מול פתח ביתי, אולם השתא -
94 עכשיו שאתה פותח חלונותיך אל מול פתח ביתי, אפילו פתח ביתי
95 פתח חצונו אצטונני מינא - גם אצטרך לנהוג בהצנע מפניך, מפני
96 שחלונותיך גבוהים ותוכל לראות דרכם לתוך ביתי.

97 הגמרא מביאה ברייתא בדין אחד מבני החצר שפתח חלון לחצר,
98 ובני החצר האחרים לא מחו בו מיד: הנו רבנן, מעשה פאדם אחר
99 שפתח חלונותיו לחצר השותפין, ולאחר זמן מחו בו שותפיו, וזא
100 הפותח לפני רבי ישמעאל בר רבי יוסי וטען שפתיחתו היתה ברשות
101 בני החצר, מתוך שלא מחו בו מיד כשפתחו. אמר לו רבי ישמעאל
102 בר רבי יוסי, תחוקת בני תחוקתך, כיון שבני החצר לא מחו בתחילה,
103 ומיד יש לך חזקה. וזא אותו אדם לאחר מכן לפני רבי חייה, אמר
104 לו רבי חייה, ינעת ופתחת את החלון, כעת ינע ופתח אותו, שאף
105 שלא מחו בעדך אין לך חזקה עד שלוש שנים.
106 הגמרא מבארת שיש אופן שאף רבי חייה מודה שיש חזקה מיד:
107 אמר רב נחמן,

1 יבול בעל החצר למחות במי שרוצה להוציא את הזיו לחצירו, כדי
2 שלא ימלא את אויר חצירו, ואין זה נחשב 'זה נהנה וזה אינו חסר',
3 שהרי הוא חסר בכך שמוזיק בראיה, כפי שיתבאר בגמרא. אך אם
4 היה הזיו בולט לתוך חצר חברו פחות מפתח, אין לו חזקה, ויכול
5 בעל החצר לבנות בנין ולסתור את הזיו, שכיון שפחות מטפח אינו
6 דבר חשוב אין בעל הבית מקפיד עליו, ולכן לא מחה. וכן אין הוא
7 יבול למחות, ובגמרא יבואר מי הוא שאינו יכול למחות במי.

גמרא

8 שנינו במשנה שזיו בשיעור טפח יש לו חזקה, הגמרא מביאה דין
9 בענין זה: אמר רבי אסי, אמר רבי מני, ואמר ליה, אמר רבי יעקב,
10 אמר רבי מני, אם החזיק בפתח, החזיק בארבעה טפחים. ובפשוטו
11 משמע שבאופן שהחזיק בטפח שבוולט לתוך חצר חברו, יכול
12 להוציא את הזיו עד אורך ארבעה טפחים. ולכן שואלת הגמרא,
13 מאי קאמר, כלומר, הרי זה ודאי לא יתכן, שהרי אם נתרצה לו
14 להוציא זיו טפח לא התרצה ליותר מכך, ומדוע הוא רשאי
15 להוציא יותר ממה שהחזיק.

16 משיבה הגמרא: אמר אביי, הכי קאמר רבי מני, אם החזיק בזיו
17 שהוא רחב פתח, ובוולט הוא לתוך חצר חברו קמשך (באורך)
18 (ארבע) [ארבעה] טפחים, החזיק אף ברוחב (ארבע) [ארבעה]
19 טפחים, ורשאי להוציא את הזיו עד ארבעה על ארבעה טפחים.
20 וטעמו של דין זה, שכיון שהיה לו אורך של מקום חשוב נתרצה
21 לו אף ברוחבו, שאין מקום חשוב אלא ארבעה על ארבעה.

22 שנינו במשנה: זיו שהוא פחות מפתח אין לו חזקה ואינו יכול
23 למחות. הגמרא מבררת על מי נאמר במשנה זאינו יכול למחות:
24 אמר רב הונא, לא שנו שאינו יכול למחות, אלא בעל הגג ושהוא
25 בעל הזיו הרוצה למחות בפעל החצר מלהשתמש בזיו, שהוא
26 אינו יכול למחות, לפי שהחצר נמוכה מהזיו ולא יזיקנו בראיה.
27 אבל בעל החצר בפעל הגג יכול למחות שלא יוציא זיו, אפילו אם
28 הוא פחות מטפח, וכן שלא ישתמש בזיו שהוציא כבר, מפני שבעל
29 הגג הוא עליון, וכשיבא להשתמש בזיו יראה בחצר, ויש בזה הזיק
30 ראייה. ואילו רב יהודה אמר אפילו בעל חצר בפעל הגג אינו יכול
31 למחות.

32 הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם בדין 'הזיק ראייה'. שואלת
33 הגמרא: למה - האם נאמר שרב הונא ורב יהודה פתחו ראייה
34 קמיפליג, דמר - שרב הונא כבר שהזיק ראייה שמייה חזק, ולכן יכול
35 בעל החצר למחות בבעל הגג שלא יוציא זיו לתוך חצירו, וכן
36 שלא ישתמש בזיו קיים, וזר - ורב יהודה כבר, לאו שמייה חזק,
37 ולכן אין בעל החצר יכול למחות בו.

38 דוחה הגמרא: לא - אין זו מחלוקתם, אלא דבולי עלמא סוברים
39 שהזיק ראייה שמייה חזק, ושאני קא - ושונה הדבר כאן, שלדברי
40 רב יהודה אין בעל החצר יכול למחות בבעל הגג מלהוציא זיו
41 לחצר, כיון דאמר ליה בעל הגג לבעל החצר, איני מוזיק כלל
42 בראיה, שהרי הזיו שבוולט מהגג שלי לתוך חצירך, לתשמישתא לא
43 קיי - לתשמיש וכגון להניח עליו כלים וכדומה) אינו ראוי, וממילא
44 אין לך לחשוש שבשעה שאשתמש בזיו אביט לחצירך, ולמאי קיי
45 - לאיזה שימוש הוא כן ראוי, למתלא ביה מידי - לתלות בו הפך
46 כל שהוא, ומשימוש זה לא יהיה לך הזיק ראייה, מפני שמתדבק
47 אפאי ותלינא ביה - שאחזיר את פני, כדי שלא אראה בחצירך,
48 ואתלה בו, ואין לך לחשוש שבשעה שאתלה לא אחזיר את פני
49 ואביט חציר, שכיון שיש בידי אפשרות לתלות בלי להסתכל, אם
50 יראו אותי מסתכל בחצר, ידעו כולם שעשיתי שלא כהוגן ואבוש
51 בפניך.

52 מבארת הגמרא את טעמו של רב הונא: וארדך - ורב הונא שאסר,
53 סובר שמכל מקום אמר ליה בעל החצר לבעל הגג, ימנין דבעית
54 - פעמים שתהיה מיוחד שמא תיפול מן הגג כשתתכופך אל הזיו,
55 ומחמת כן תביט לחצירי, ולכך אני חושש שאף כשלא תהיה

50 אמות, לישויה בר ארבעה שפיר דמי - מותר לו להרחיבו
 51 ולעשותו ארבע אמות, מפני שגם כשהפתח היה ברוחב שתי
 52 אמות היו לו בחצר ארבע אמות כנגדו, ואינו מפסיד כלום
 53 לשותפו. אמר ליה רבא, לעולם גם פתח של שתי אמות אסור
 54 לעשותו ארבע אמות, משום שמימי אומר ליה - יכול השותף לומר
 55 לו, בפיתחא זומרא - בפתח קטן מצינא לאצטנועי מינה - אני יכול
 56 להצטנע ממך, אולם בפיתחא רבה - בפתח גדול לא מצינא
 57 אצטנועי מינה - איני יכול להצטנע ממך.
 58 שנינו במשנתנו: אם היה לו פתח אחד לא יעשנו שני. מבארת
 59 הגמרא: סבר רמי בר חמא למימר - לומר, שאם יש לו פתח בר
 60 ארבע - ברוחב ארבע אמות לא לישויה תרי - לא יעשנו שני
 61 פתחים בני תרתי תרתי - שכל אחד מהם ברוחב שתי אמות,
 62 משום דקא שקיל תמיני - שעל ידי כך הוא נוטל שמונה אמות
 63 בקצרו, וכשהפתח היה אחד היו לו רק ארבע אמות בחצר, אבל
 64 אם יש לו פתח בר תמיני - ברוחב שמונה אמות, לישויה בני ארבע
 65 ארבע שפיר דמי - מותר לו לחלקו לשני פתחים ברוחב ארבע
 66 אמות, מפני שגם כשהפתח היה אחד היו לו בחצר שמונה אמות
 67 כנגדו, ואינו מפסיד כלום לשותפו. אמר ליה רבא, לעולם גם פתח
 68 של שמונה אמות אין לחלקו לשנים, משום שמימי אומר ליה -
 69 שיכול השותף לומר לו, פתחא אחד מצינא - בפתח אחד מצינא
 70 אצטנועי מינה - יכולתי להשתמש בחצר בצנעה כשהפתח היה
 71 נעול. אולם בתרי - בשני פתחים לא מצינא אצטנועי מינה - איני
 72 יכול להשתמש בחצר בצנעה, שגם אם פתח אחד נעול, הפתח
 73 השני עלול להיות פתוח.
 74 שנינו במשנתנו: אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח.
 75 מבארת הגמרא: הטעם שמותר לפתוח פתח לרשות הרבים כנגד
 76 פתח בית אחר, הוא משום דאמר ליה פותח הפתח לשכנו, סוף סוף
 77 הא בעית אצטנועי - הינך צריך לנהוג בצניעות מחמת בני רשות
 78 הרבים הרואים לתוך ביתך דרך הפתח, ומחמת רוכבי גמלים
 79 וטוסים הרואים לתוך ביתך דרך החלונות, וכיון שכך לא הוספתי
 80 לך היזק בפתיחת הדלת והחלון.

משנה

81 משנה זו מבארת דברים שאין לעשותם משום שעלולים להזיק
 82 ברשות הרבים: אין עושין חלל תחת רשות הרבים, כגון בורות -
 83 חלל עגול ושיחין - חלל ארוך וצר ומקורות - חלל מקורה בקירוי,
 84 ואף שמכסה את החלל, יש לחשוש שהכיסוי יתלעלע ויפול ובני
 85 אדם ינזקו מהחלל. רבי אליעזר מתיר אם כיסוהו בכיסוי חזק דיו
 86 כדי שתהא עגלה מהלכת ומעונה אבנים על הכיסוי ולא יפול, ואין
 87 לחשוש שמא יתלעלע ויפול.
 88 דין נוסף: אין מוציאין זיוין - קורות קטנות וגזוזטאות - קורות
 89 גדולות מביתו לרשות הרבים, משום שיש לחשוש שבני רשות
 90 הרבים יכשלו בהם. אלא אם רצה להניח קורות מן הכותל לחוץ,
 91 בונים לתוך שלו - בונה את הכותל בתוך רשותו, ומוציא את
 92 הקורות לתוך רשותו.
 93 לקח - קנה חצר ובה זיוין וגזוזטאות הבולטים מהכותל, ואינו
 94 יודעים האם הכותל בסוף החצר והזיוין ברשות הרבים, או
 95 שהכותל בתוך החצר וגם הזיוין בתוך רשותו, תרי זו - מקום הזיוין
 96 והגזוזטאות בקרקעיה שהיא של לוקח, מפני שטוענים ללוקח
 97 שהמוכר כנס לתוך שלו.

גמרא

98 הגמרא מבארת את טעם חכמים שאסרו לחפור ברשות הרבים.

1 לא נחלקו התנאים אלא לענין פתיחת חלון, ולקתום - אבל לענין
 2 סתימת חלון, כגון אם היה לאדם חלון פתוח לחצר במשך שלוש
 3 שנים, ובא שותפו ובנה קיר מול החלון, לאלתר - מיד היו חזקה
 4 לזה שבנה את הכותל, ואין צריך שישתוק במשך שלוש שנים,
 5 משום שאין אדם עשוי שפיתמים את אורו בפניו והוא שותק, אלא
 6 מוחה הוא מיד, וכיון ששתק, משמע שהוא מודה שמתחילה
 7 החזיק בחלון שלא כדין.
 8 שנינו במשנתנו: לקח בית פתח אחרת לא יפתחנו לחצר השותפין.
 9 מבררת הגמרא: מאי פתחא - מה הטעם שלא יפתחנו לחצר
 10 השותפין. מבארת הגמרא: מפני שהוא פתח עליהם - על בני
 11 החצר את הדרך - בני אדם העוברים דרך חצרם, ואין צניעות
 12 לבני החצר. מקשה הגמרא: אימא סיפא, אלא אם רצה, בונה את
 13 הדרך לפנים מביתו ובונה את העלייה על גבי ביתו. ואם הטעם
 14 ברישא משום רבוי אנשים שישתמשו בחצר, יקשה, והלא אף
 15 כשבונה חדר בתוך ביתו ועליה על גבי ביתו הוא פתח עליו את
 16 הדרך, שהרי יש בביתו דיירים נוספים. מתרצת הגמרא: אמר רב
 17 הונא, מאי - מה ששנינו שבונה חדר בתוך ביתו, אין הכוונה שיכול
 18 לבנות מבחוץ, אלא שחלקו את ביתו בשנים ובנה מדיעה באמצעו,
 19 ומא - ומה ששנינו שיכול לבנות עלייה על גבי ביתו, אין הכוונה
 20 שיכול לבנות קומה מעל ביתו, אלא שבונה אפתי - יציע, כלומר
 21 מחלק את גובה חדרו במדיעה. וכיון שלא הוסיף על דירתו
 22 מבחוץ, יכול לעשות זאת אף שעל ידי זה הוא מרבה דירויין בחצר,
 23 שהרי מותר לו להביא הרבה אנשים לתוך ביתו.

משנה

24 משנה זו עוסקת בשותף שיש לו חזקה שפתחו פתוח לחצר, והוא
 25 רוצה לפתוח את הפתח במקום אחר: לא יפתח אדם מביתו לחצר
 26 השותפין, פתח כנגד פתח שכנו, וחלון כנגד חלון שכנו, אלא צריך
 27 להרחיק מעט את חלונו שלא יהיה מול חלון חבירו, ולא יראה
 28 לתוך ביתו.

29 דינים נוספים בענין פתיחת דלת וחלון: היה הפתח או החלון קטן,
 30 לא יעשנו גדול. היה לו פתח אחר, לא יחלקנו ויעשנו שנים - שני
 31 פתחים. אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד
 32 חלון של בית אחר הנמצא בצידה השני של רשות הרבים. היה
 33 הפתח לרשות הרבים קטן, עושה אותו גדול, וכן אם היה לו פתח
 34 אחר לרשות הרבים, עושה אותו שנים.

גמרא

35 הגמרא מבארת מדוע אסור לפתוח פתח מול פתח חבירו. מבררת
 36 הגמרא: מנחני מילי - שאין לפתוח פתח מול פתח חבירו. משיבה
 37 הגמרא: אמר רבי יוחנן, דאמר קרא (במדבר כד ב) וישא כלעם את
 38 עיניו וירא את ישראל שכן לשכמו, מה ראה בלעם, ראה שאין
 39 פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר בלעם, ראוי הללו שתשרה
 40 עליהם שכינה, ולכן בירכב ואמר (שם כד ה) מה טבו אהליך יעקב
 41 משכנתיך ישראל. ומחנה ישראל היה כחצר השותפין שהרי לא
 42 היתה רשות הרבים אלא במחנה ליה, ומוכח שיש להרחיק בחצר
 43 השותפין שלא יהיו הפתחים מכוונים.
 44 שנינו במשנתנו: היה הפתח או החלון קטן, לא יעשנו גדול.
 45 מבארת הגמרא: סבר רמי בר חמא למימר - לומר, שאם יש לו
 46 פתח בר ארבע - ברוחב ארבע אמות לא לישויה בר תמיניא - לא
 47 יעשו שמונה אמות, משום דקא שקיל תמיניא - שעל ידי כך הוא
 48 נוטל שמונה אמות בקצרו, וכשהפתח היה ארבע אמות נטל רק
 49 ארבע אמות בחצר, אבל אם יש לו פתח בר תרתי - ברוחב שתי

ולסתום — אם החוקק בחלון שלש שנים בחצר השותפין, ובא חבירו וסתמו, שבנה כותל כנגדו והוא שתק — לאלתר הוא חוקה לזה הסותם, שלא יפתח עוד חבירו אלא ברשותו. וחוקת שלש שנים שהיה חלונו פתוח אינה כלום, מאחר ששתק כשסתמו זה. שאין אדם עשוי שסותמין אודו בפניו ושותק — ומדשתק, אודוי אודי ליה דשלא כדון החוקק מעיקרא. שפרבה עליהן את הדרך — שרוב בני אדם יוצאין ונכנסין עכשיו בחצר יותר מבתחלה, ולכא צניעות כדמעיקרא. והלא מרבה עליהן את הדרך — בבנין עליה זו שלא היה שם קודם לכן, והוא מכניס לתוכה דיוריך, לבד דיוריך שבביתו. אף על פי שכולן נכנסין ויוצאין דרך פתח ביתו — הרי נתרבו נכנסין ויוצאין בחצר מאי — בונה החודר דקתני מתניתין — לא בונה ממש כדקאמרת, אלא שחלקו לחוד

שלו לשנים, שעשה מתיצה באמצעותיו להרחיב שם דיוריך מרובין. בדבר זה יש לו רשות, שיכול למלאות כל ביתו דיוריך. ומאי עלייה אפתא — "יצייע" מפרשי לקמן (פרק המוכר את היציע): אפתא. ואמרין: שלש שמות יש לה: היציע, צלע ותא. ומוכח התם מקראי דהיינו בנין נמוך בצדי קרוי יציע. וגם בני יציע אשכחן כי האי הבית. ומתניתין הכי קתני: ובונה עלייה על גבי דההוא חדר שלפנים מביתו, דהיינו נמי שחלקו בגבולו ועולה דרך ארובה מן החודר להחיא עלייה, דהיינו יציע, שהרי אחורי הבית הוא, והלכך קרוי יציע. וגם בני יציע אשכחן כי האי גונא תחתים שנים ושלישים, כדכתיב "הצלע התיכונה וכתבי ובלולים יעלו על התיכונה ומן התיכונה" וגו' (מלכים א' ו). והלכך אין כאן תוספת בנין כלל, לא בחדר ולא בעלייה, חודר — היינו שחלק רחבו של חדר ועשאו שני חדרים קצרים, וכן עלייה — שבנה מעויבה באמצעות גבולו של חדר, ונמצאת עלייה בנויה מאיליה. משנה לא יפתח אדם לחצר השותפין — אפילו היכא דיש לו חוקה. חלון כנגד חלון — אלא משהו ירחיק זה שלא כנגד זה. ותעם — משום צניעות. כולה מתניתין מפרש בגמרא. גמרא וירא את ישראל שוכן — ראה היאך שוכנים, ולפיכך אמר "מה טובו אהליך" וגו', שאין פתחי אוליהם מכוננים, ומחנה ישראל בחצר השותפין דמי, דלא היה רשות הרבים אלא במחנה ליה, כדאמרין במסכת שבת (נדב ב). אמר ראוין הללו ב' — מרבתיב התם "מה טובו אהליך" קדייק, סבר רמי בר חמא למימר — דמאי דקתני: היה קטן לא יעשנו גדול — היינו דאי היה פתח בר ארבע אמות רחב — לא ירחיבו לשמונה אמות. דקמפסיד לבעלי החצר, דקשקיל השאת תמני אמות בחצר כנגד כל הפתח, באורך ארבע אמות רחוק קנה הפתח. כדאמרין בפרק ראשון (לעיל יא, א): היה רחב

שמונה — נוטל שמונה אמות באורך החצר כנגד רוחב כל הפתח. ואילו מעיקרא לא היה שקיל אלא ארבע אמות. אבל לצניעותא לא היה חייש רמי בר חמא, דכי היכי דמצטנעי מפתח קטן מצטנעי מפתח גדול. בר תרתי — דשקיל נמי ארבע אמות בחצר כבר ארבע, כדאמרין: נוטל לכל פתח ארבע אמות. לישוייה בר ארבעי — דלא מפיסיד לחבריה מידי, דמעיקרא נמי היה שקיל ארבע אמות בחצר. לישוייה תרין בני ארבעי — דהשאת נמי לא שקיל אלא תמני בחצר כמעיקרא, ולאצטנעי נמי לא חיישין, דמה לי שמונה אמות בחצר אחד מה לי שמונה אמות בחצרות שתיים? מכל מקום שמונה אמות יש לו פתוחות לחצר. כחא פיתהא פצינא איצטנעי — כשהוא נעול יכולני להשתמש בחצר, אלא בשני פתחים לא מצינא לאצטנעי כל כך, דאפילו אם האחד נעול — השני יהיה פתוח. סוף סוף האי כתיב איצטנעי מבני רשות הרבים — שרואין בביתך דרך פתח הבית, ורובכי סוסיים וגמלים רואין בתוך חלונותי. משנה אין עושין חלל תחת רשות הרבים — ואף על גב דמקבל עליה כל היזקא דאתי מתמתייה. שאין רצונם של בני אדם ליוזק ולירד לדון על עסקי ממנו. ומפרש ואילו מה הוא אותו חלל: בורות שיחין ומערות. רבי אליעזר מתי — אלא שיכסוהו כיסוי חוק כדי שתהא עגלה

מהלכת. דרבי אליעזר אול בתר השתא, ולא חייש לשמא היום ולמחר יכלה הכיסוי ויפול. והכי אמרין בבבא קמא (נב, ב). וזוין — קורות קטנות. נוזשראות — קורות גדולות הכוללות מן הבית לחוץ, ואיכא למישח פן ישלשו בהם בני רשות הרבים. והלכך אין מוציאין, דהא כל בני רשות הרבים ליתנהו גביה דלימחלו. בונם לתוך קרקע שלו — את כותלו, ומניח מקרקע לתוך בשיעור הוצאת זיוין, ומוציא. ובה זיוין ונוזשראות — הכוללות לרשות הרבים. תרי זו בחוקתה — דטענינן ללוקח, ואומרים: אימר בונם לתוך שלו היה. אבל המוכרה לו, שהוציא חזיק — הוא היה צריך להביא עדים שכנס לתוך שלו, או שיעטק "שני חוקה החוקתי וכנסתי לתוך שלי", דהויא לה חוקה שיש עמה טענה. אבל לוקח לא צריך למיטען מידי, אלא: "כך לקחתיה", ואין צריך לטעון היאך הוציא המוכר את החזיק לתוך רשות הרבים, דטוענין לירוש וטוענין ללוקח. גמרא ורבנן — דאסרי, סברי: לא אולנין בתר השתא, דחיישין משום דוימנין דמתליע מתוכו ויפתחו, ולא איעתייה דעובר ברשות הרבים, ועובר ויפול. מסיק למבואה — מוציא למבואה, והמבי מוקם הלוקח כל בני החצירות

הוא. הו מעקבי עלייה בני רשות הרבים — שנופיו מזיקין לגמל ורוכבו. וזיל

ולסתום — לאלתר הוי חוקה, שאין אדם עשוי שפותרים אודו בפניו ושותק. לקח בית בחצר אחרת — לא יפתחנו השותפין. מאי מעקבא? מפני שפרבה עליהם את הדרך. אימא סיפא: אלא אם רצה — בונה את החדר לפניו מביתו, ובונה עלייה על גבי ביתו, והלא מרבה עליו את הדרך אמר רב הונא: מאי חדר? שחלקו בשנים, ומאי עלייה? אפתאי. משנה לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון; היה קטן — לא יעשנו גדול, אחר — לא יעשנו שנים. אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון; היה קטן — עושה אותו גדול, ואחר — עושה אותו שנים. גמרא מנהגי מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו", מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוננים זה לזה, אמר: ראוין חלון שתשרה עליהם שכינת. "היה קטן — לא יעשנו גדול". סבר רמי בר חמא למימר: בר ארבעי לא לישוייה בר המניא, דקא שקיל תמניא בחצר, אבל בר תרתי לישוייה בר ארבעי — שפיר דמי; אמר ליה רבא, מצי אמר ליה: בפיתחא וזמרא מצינא לאצטנעי מניך, בפיתחא רבה לא מצינא אצטנעי מניך. "אחר — לא יעשנו שנים". סבר רמי בר חמא למימר: בר ארבעי לא לישוייה תרי בני תרתי תרתי, דקא שקיל תמני בחצר, אבל בר תמני לישוייה בני ארבעי ארבעי — שפיר דמי; אמר ליה רבא, מצי אמר ליה: בחד פיתחא מצינא אצטנעי מניך, בתרי לא מצינא אצטנעי מניך. "אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח". דאמר ליה: סוף סוף הא בעית אצטנעי מבני רשות הרבים. משנה אין עושין חלל תחת רשות

הרבים, בורות, שיחין ומערות; רבי אליעזר מתייר כדי שתהא עגלה מהלכת ויטעוניה אבנים. אין מוציאין זיוין ונוזשראות לרשות הרבים, אלא אם רצה — בונם לתוך שלו ומוציא. לקח חצר ובה זיוין ונוזשראות — הרי זו בחוקתה. גמרא ורבנן? זימנין דמפחית ולא אדעתיה. "אין מוציאין זיוין ונוזשראות" וכו'. רבי אמי היה ליה זיוא דהיה נפיק למבואה, וההוא גברא נמי היה ליה זיוא דהיה נפיק לרשות הרבים, הו קא מעקבי עליה בני רשות הרבים. אתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה: זיל קוץ. אמר ליה: והא מר נמי אית ליה — דידי למבואה מפיך, בני מבואה מחלין גבאי, דידך לרשות הרבים מפיך, מאן מחיל גבך? רבי ינאי היה ליה אילן הנזקתה לרשות הרבים, היה ההוא גברא דהיה ליה אילן הנזקתה לרשות הרבים, אתו בני רשות הרבים הו קא מעקבי עלייה. אתא לקמיה דרבי ינאי, אמר ליה:

שמונה — נוטל שמונה אמות באורך החצר כנגד רוחב כל הפתח. ואילו מעיקרא לא היה שקיל אלא ארבע אמות. אבל לצניעותא לא היה חייש רמי בר חמא, דכי היכי דמצטנעי מפתח קטן מצטנעי מפתח גדול. בר תרתי — דשקיל נמי ארבע אמות בחצר כבר ארבע, כדאמרין: נוטל לכל פתח ארבע אמות. לישוייה בר ארבעי — דלא מפיסיד לחבריה מידי, דמעיקרא נמי היה שקיל ארבע אמות בחצר. לישוייה תרין בני ארבעי — דהשאת נמי לא שקיל אלא תמני בחצר כמעיקרא, ולאצטנעי נמי לא חיישין, דמה לי שמונה אמות בחצר אחד מה לי שמונה אמות בחצרות שתיים? מכל מקום שמונה אמות יש לו פתוחות לחצר. כחא פיתהא פצינא איצטנעי — כשהוא נעול יכולני להשתמש בחצר, אלא בשני פתחים לא מצינא לאצטנעי כל כך, דאפילו אם האחד נעול — השני יהיה פתוח. סוף סוף האי כתיב איצטנעי מבני רשות הרבים — שרואין בביתך דרך פתח הבית, ורובכי סוסיים וגמלים רואין בתוך חלונותי. משנה אין עושין חלל תחת רשות הרבים — ואף על גב דמקבל עליה כל היזקא דאתי מתמתייה. שאין רצונם של בני אדם ליוזק ולירד לדון על עסקי ממנו. ומפרש ואילו מה הוא אותו חלל: בורות שיחין ומערות. רבי אליעזר מתי — אלא שיכסוהו כיסוי חוק כדי שתהא עגלה

מהלכת. דרבי אליעזר אול בתר השתא, ולא חייש לשמא היום ולמחר יכלה הכיסוי ויפול. והכי אמרין בבבא קמא (נב, ב). וזוין — קורות קטנות. נוזשראות — קורות גדולות הכוללות מן הבית לחוץ, ואיכא למישח פן ישלשו בהם בני רשות הרבים. והלכך אין מוציאין, דהא כל בני רשות הרבים ליתנהו גביה דלימחלו. בונם לתוך קרקע שלו — את כותלו, ומניח מקרקע לתוך בשיעור הוצאת זיוין, ומוציא. ובה זיוין ונוזשראות — הכוללות לרשות הרבים. תרי זו בחוקתה — דטענינן ללוקח, ואומרים: אימר בונם לתוך שלו היה. אבל המוכרה לו, שהוציא חזיק — הוא היה צריך להביא עדים שכנס לתוך שלו, או שיעטק "שני חוקה החוקתי וכנסתי לתוך שלי", דהויא לה חוקה שיש עמה טענה. אבל לוקח לא צריך למיטען מידי, אלא: "כך לקחתיה", ואין צריך לטעון היאך הוציא המוכר את החזיק לתוך רשות הרבים, דטוענין לירוש וטוענין ללוקח. גמרא ורבנן — דאסרי, סברי: לא אולנין בתר השתא, דחיישין משום דוימנין דמתליע מתוכו ויפתחו, ולא איעתייה דעובר ברשות הרבים, ועובר ויפול. מסיק למבואה — מוציא למבואה, והמבי מוקם הלוקח כל בני החצירות

הוא. הו מעקבי עלייה בני רשות הרבים — שנופיו מזיקין לגמל ורוכבו. וזיל

1 ויל האידיא — שהיה רוצה לקשת עצמו תחלה, כדלמאן. אי קוין וידי — אם שלי קצוץ כבר.
 2 כיון דהוא דמעבדי — הבין שבשבייל כבודו שותקין על שלו. וליפא ליה זיל קוין בו — ואמאי
 3 אמר ליה "זיל האידיא" כו? התקשושו — הסר קש מבין ענין תחלה, כמו "לקושש קש"
 4 (שמות ה). כלומר, קשטו עצמן. איבעיא להו כנס — לתוך שלו ולא הוציא עבשו זיוין, מהו
 5 שיחורר ויציא לאחר זמן? נמי אמרינן דיהיה לבני
 6 רשות הרבים ואבר כהו, או לא? וריש לקיש אמר
 7 כנס אינו מוציא — קא סלקא דעתך. לא לקיש עוד
 8 זיוין, דאבר כהו. ואיפכא איתמר — דמוקימין
 9 לרבי יוחנן כרב יודנה. דהלכתא כותיה, וקיימא
 10 לן כן יהודה בהך. מצר — שבין שתי שדות,
 11 שחורבין בו. והכא נמי — הרי החוקין בהך בנייה.
 12 איכא רוחא — כשיחורר בתלים למקומן אבתי
 13 איכא כל רוחב רשות הרבים, וסתם רשות הרבים
 14 מרווח הוא. הכי נרטינן: אמר רב הונא נפלה בו —
 15 אי נמי: ואם נפלה. ולא גרס "שאם נפלה". חוור
 16 ובונה אותה — להוציא זיוין כבתחלה. אין מסידין
 17 — בית, משום אבל בית המקדש. ואין מסידין —
 18 צורות שצר בסיד. ויש מפרשים דהיינו נמי סיד,
 19 אלא שהכיר לבן יותר. מפיחין — צורות של מיני
 20 צבעונים. נפלה אינו חוור בו — אלמא: כל בנין
 21 שאינו רשאי לעשות בתחלה, אם היה לו נפל —
 22 אינו חוור ובונה. וגבי הוצאת זיוין לרשות הרבים
 23 נמי, כיון דהוא אפשר להוציא בתחלה, אם נפל אינו
 24 חוור ומוציא. איסורא שאני — מהדיקא. חול או
 25 תבן — מכהה לבנונו. מרביסיד — בנין חזק וטוב,
 26 ואף על פי שמשחיר קצת — אסור. אפשר בפירות
 27 ויפה אמרת, ונפרש גם כן הלחם. בפירות
 28 אחרים — שאין מביאים ביכורים אלא משבעת
 29 המינין. שכבר נזרה גזירה — חורבן, ונתחייבו
 30 להתאבל, דכתיב "שישו אתה משוש כל
 31 המתאבלים עליה" (ישעיהו סו). כבאיה אתם
 32 נארים — קבלתם עליכם בגזירת ארור להביא
 33 המעשר אל בית האוצר, דכתיב במלאכי (א)
 34 "הביאו את כל המעשר" וגו'. ואף על פי כן —
 35 "ואותי אתם קובעים", אתם גוזלים את המעשר
 36 ואת התרומה, דכתיב התם "ואמרתם במה
 37 קבענו המעשר והתרומה". הגוי בולו — כלומר,
 38 וכל הקהל כולו קיבלו את הגזירה. ומסתמא את
 39 לא היו בולין יוכלין לעמוד בה — לא היו מסכימין,
 40 ורובן ככולן, אלמא: לא חשיבא גזירה אלא אם כן
 41 רובן יוכלין לעמוד בה. אלא כן אמרי חכמים בו
 42 — מסקא דמילתיה דרבי יהושע היא. כבא
 43 דהירבנא — קערה של מאכל דגים מטוגגין בשמן
 44 בסולת. כש צידעא = טפול, שרגילות לסוד שם
 45 ולהשיר שערין. שנאמר אם אשכח וגו' — אכולו
 46 קאי. אפר מקלה — אפר הכירה השרופה באש
 47 קרוי כן. ומשום דאיכא אפר פרה נמי הוצרך
 48 לפרש כן. פאר תחת אפר — מכלל שהיו רגילין
 49 לתפן אפר במקום פאר, דהיינו מפילין, דכתיב
 50 "פאר חבוש עליך" (יחזקאל כד). לשבעו תבן —
 51 מילה, שהיא לסוף שבעה. ונמצא ורעו של אברהם
 52 אבינו כלה מאלו — בענין טוב, ולא על ידי גזים,
 53 ומצות לא יבטלו עוד. אלא תנח להם לישראל
 54 מופב שהיו שונגין — במה שלוקחין נשים, שאינם
 55 סבורים שיש איסור בדבר. ואלו היו מוידין —
 56 דמשום דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוה, ונמצא
 57 מוידין. הלכך לא גזרינן.
 חרין עלך חוקת הבתים

1 אינו חוור ובונה אותה — השתא סלקא דעתך רבית שבנה בזמן שבית המקדש קיים,
 2 ונפלה — חוור ובונה. וכשלקח חצר המסוידת — הרי זו בחוקתה, דכל זמן שהיא
 3 קיימת יש לנו תלתל שבהיתר עשה, בזמן שבית המקדש קיים. אבל כשנפלה — תלינן
 4 שבאיסור נעשית, לאחר חורבן, ומשום הכי פריך ארב דונא: אמאי חוור ובונה אותה? כיון
 5 דנפלה — אית לן למיתלי שבאיסור הוציא ומשני
 6 איסורא שאני, דאפילו ודאי נבנה בהיתר, כי נפלה
 7 — אסור לבנותה ולסייד. מים — לא נשתה וכו'!
 8 שתקו — ואם תאמר: אמאי לא אהדרו דאפשר
 9 במי בורות, דפסולין לניסוך, כדמשמע בסוכה
 10 (מת, א)? ואומר רבינו יצחק: דרבר דהוי ממין
 11 שעשוי בו ניסוך חשיב כמו דבר עצמו. דאי לאו
 12 הכי — תקשה: ודישו יין מבושל דפסול לנסכים.
 13 ואין להקשות: דאפשר במי תותים ויין תפוחים
 14 שלא היו יוכלין לסבול שלא לשתות כלא מים.
 15 דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים —
 16 תימה: הכתיב "פרו ורבו" ושנא על אותן
 17 שכבר קיימו פריה ורביה קאמר. והיינו "ורעו של
 18 אברהם כלה" — שלא יולידו אלא בן ובת. מוטב
 19 שהיו שונגין ואל יהו ממדין — דבר שאין ידוע
 20 אם יקבלו כשנמחה בתן אם לאו — צריך למחות,
 21 כדמוכח בפרק "במה ובהמה" (שבת נה, א)
 22 דאמרה מרת הדין: אם לפניך גלוי — לפניהם מי
 23 גלוי ונעשו. אבל דבר שאנו יודעים כבידור
 24 שלא יקבלו — אמרינן: מוטב שהיו שונגין וכו'.
 חרין עלך חוקת הבתים

18 דאמר רב יהודה: מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. וריש לקיש אמר מחזיר, הני מילי
 19 היכא דליכא רוחא, הכא הא איכא רוחא. "לקח חצר ובה זיוין וגזוזמארות — הרי היא
 20 פחוקתה". אמר רב הונא: נפלה — חוור ובונה אותה. מיתיבי: אין מסידין ואין מכיירין ואין
 21 מפיחין בזמן הזה. לקח חצר מסוידת, מכוירת, מפויחת — הרי זו בחוקתה; נפלה — אינו חוור
 22 ובונה אותה — איסורא שאני. תנו רבנן: לא יסוד אדם את ביתו פסיד, ואם עירב בו חול
 23 או תבן — מותר; רבי יהודה אומר: עירב בו חול — הרי זה מרביסיד ואסור, תבן — מותר.
 24 תנו רבנן: כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין.
 25 נטפל לתן רבי יהושע, אמר לתן: בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין?
 26 אמרו לו: נאכל בשר, ששמנו מוקריבין על גבי מזבח ועקשו בטלו נשתה יין, ששמנסכין על
 27 גבי המזבח ועקשו בטלו? אמר להם: אם כן, להם לא נאכל, ששכר בטלו מנחות — אפשר
 28 בפירות. — פירות לא נאכל, ששכר בטלו בפירות — אפשר בפירות אחרים. — מים לא נשתה,
 29 ששכר בטל ניסוך המים שתקו. אמר לתן: בני, בואו ואומר לקם: שלא להתאבל כל עוקר
 30 אי אפשר — ששכר נגזרה גזרה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר — שאין גזרינן גזירה על
 31 הצבור אלא אם כן רוב צבור יוכלין לעמוד בה; דכתיב: "במארה אתם נארים ואתי אתם
 32 קבעים הגוי פלו"; אלא כך אמרו חכמים: כד אדם את ביתו פסיד, ומשייר בו דבר מועט.
 33 וכמה? אמר רב יוסף: אמה על אמה. אמר רב הסדא: כנגד הפתח. עושה אדם כל צרכי
 34 פעוזה, ומשייר דבר מועט. מאי היא? אמר רב פפא: כסא דהרסנא. עושה אישה כל
 35 תכשיטיה, ומשיירת דבר מועט. מאי היא? אמר רב: בת צדעא, שנאמר: "אם אשבתך
 36 יהושלם תשפח מיני. תדבק לשוני לחיפי" וגו'. מאי "על ראש שמחתו"? אמר רב יצחק: זה
 37 אפר מקלה שבראש חתנים. אמר ליה רב פפא לאביו: היכא מנח לה? — במקום תפילין,
 38 שנאמר: "לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר". וכל המתאבל על ירושלים — זוכה
 39 ורואה בשמחתה, שנאמר: "שמחו את ירושלים" וגו'. תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע:
 40 מיום שחרב בית המקדש, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא
 41 אין גזרינן גזרה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יוכלין לעמוד בה; ומיום שפשטה מלכות
 42 הרשעה, שגזרת עלינו גזירות רעות וקשות, ומכבולת ממונה תורה ומצוות, ואין מנחת אותנו
 43 ליקנם לשבעו תבן, ואמרי לה: לישוע תבן, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אישה
 44 ולהוליד בנים, ונמצא ורעו של אברהם אבינו פלה מאלו. אלא תנח להם לישראל, מופב שהיו שונגין ואל יהיו מוידין.
 חרין עלך חוקת הבתים

מקום עם הזיוזים: **אָמַר רב הונא, נְפֵלָה** כותל אותה חצר זזיים 56
 שעמה, **חוזר וּבוּנָה אוֹתָהּ וּמוציא זזים** כבתחילה. **מִיתֵיבִי** - מקשה 57
 הגמרא מברייתא, **אִין מְסִידִין בית בסיד, ואִין מְסִידִין** - מציררים 58
 בקיר צורות שצד בסיד, **ואִין מְפִיחִין צורות של מיני צבעונים בְּזִמָּן** 59
הָהָה - אחר חורבן בית המקדש, מחמת האבל על החורבן. אבל 60
 אם לְקַח אדם **חֶצֶר מְסוּדָת או מְכוּוּרָת או מְפִיחָת, חָרִי זוּ בְּחֻקְתָּהּ** 61
 ואִין צִרִיךְ להסיר את הסיד ואת הצירים. ואם נִפְלָה אותה חצר, 62
אינו חוזר וּבוּנָה אוֹתָהּ, משום שכל בנין שאִין רשאי לבנותו 63
 מתחילה, גם אם היה לו נפל, אינו רשאי לחזור ולבנותו. ואם כן, 64
 קשה על רב הונא הסובר שאם נסתרה החצר חזר וּבוּנָה אותה 65
 עם הזיוזים. מתרצת הגמרא: **אִיפֹרָא שַׁאנֵי** - איסור שונה מהזיק, 66
 דהיינו שאת החצר המסודת אין לבנות שוב מפני שהוא עובר 67
 בוזה איסור, אך את הכותל עם הזיוזים מותר לו לבנות כיון שאין 68
 זה איסור אלא רק הזיק לבני רשות הרבים.
 ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבְּנָן, לא יסוד אדם את ביתו בפסד מחמת** 70
האבל על חורבן הבית, ואם עִירֵב בו - בסיד חול או תְּבֵן שהוא 71
 מכהה את הצבע הלבן של הסיד, **מוֹתֵר. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, עִירֵב בו** 72
חול חָרִי זה מְרַבְּסִיד - בנין חזק וטוב, ולכן **אָסוּר** לסייד באותו סיד, 73
 אבל אם עִירֵב בו תְּבֵן, מוֹתֵר. 74
 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין אבל חורבן הבית: **תָּנוּ רַבְּנָן,** 75
בְּשֶׁחֶרֶב תֵּבִית כֶּפֶסֶם הַשְּׁנֵינִי, רַבּוּ פְרוּשֵׁין בִּישְׂרָאֵל - נתרבו אנשים 76
 שהפרישו את עצמם **שְׂלֵא לְאָכּוּל לָהֶן, וְשֵׁלֵא לְשַׂתּוֹת יוּן. נִמְטֵל** 77
לָהֶן - חבר אליהם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר לָהֶן, בְּנִי, מַסְפִּי מַה אֵי אַתָּם 78
אוֹבְלִין בְּשֶׂר וְאִין אַתָּם שׂוֹתִין יוּן. אָמְרוּ לוֹ, וְכִי נִאֱכֵל בְּשֶׂר שְׂמָמְנוּ 79
היו מְקַרְבִּינֵי עַל גְּבֵי מוֹצֵה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעִבְשִׁיו בְּטַל - בטלו 80
 הקרבנות, וכי נִשְׁתַּהוּ יוּן שֶׁהיו מְסַבְכִין עַל גְּבֵי הַמוֹצֵה וְעִבְשִׁיו בְּטַל 81
 - בטלו הנסכים. אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִם כֵּן גַּם לָהֶם לֹא נִאֱכֵל 82
 שְׁהַרִי כְּבָר בְּטַלִּי מִנְחֹת שֶׁהיו מלחם. השיבו לו, אכן יש לפרוש 83
 גם מלחם וּאֲפָשֶׁר להיות נזונים בְּפִירוֹת. אמר להם, גם פִּירוֹת לֹא 84
נִאֱכֵל, שְׁהַרִי כְּבָר בְּטַלִּי כְּפּוּרִים שְׂבֹאן מִפִּירוֹת. השיבו לו, אכן יש 85
לפרוש גם מפירות וּאֲפָשֶׁר להיות נזונים בְּפִירוֹת אֲחֵרִים שאינם 86
משבעת המינים. אמר להם, גם מַיִם לֹא נִשְׁתַּה, שְׁהַרִי כְּבָר בְּטַל 87
נִיסוּד הַמַּיִם, שְׁתָּקוּ, שְׁהַרִי אֵי אֲפָשֶׁר בְּלֹא מַיִם. אָמַר לָהֶן, בְּנִי, בּוֹאוּ 88
ואִמְרוּ לָכֶם את הדין, שְׂלֵא לְהִתְאַבֵּל כֵּל עִירֵךְ - (כלל) אֵי אֲפָשֶׁר, 89
שְׁכַבְּךָ נְגוּדָה נְזֻדָה - גזירת החורבן, ונתחייבנו להתאבל מן הפסוק 90
(ישעיה י"ט) 'שִׁישׁוּ אֹתָהּ מוֹשֵׁשׁ כָּל הַמַּתְאֲבֵלִים עֲלֵיךְ, וּלְהִתְאַבֵּל 91
יְזַכֵּר מֵדָא אֵי אֲפָשֶׁר, משום שַׁאִין גּוֹרְרִין נְזֻדָה עַל הַצְּבוּר אֵלָא אִם 92
כֵּן רֹבַע הַצְּבוּר יְבוֹלֵץ לְעַמּוּד בָּהּ, וזה למדנו מְדַבְּרֵיכֶם (מלאכי ג' ט) 93
'בְּמִאֲרָה אַתָּם נְאֻרִים וְאִתִּי אַתָּם קְבָעִים, הֲגַיִ בְּלוּ, דְּהֵינּוּ שאמר 94
הקדוש ברוך הוא לישראל, קיבלתם עליכם בגזירת ארור להביא 95
את המעשר אל בית האוצר, ואף על פי כן אתם גוזלים אותי 96
ואינכם מביאים את המעשר ואת התרומה, וכל העם קיבל את 97
הגזירה. ומן הסתם אם לא היו כל העם יכולים לעמוד באותה 98
גזירה לא היו מסכימים לקבלה, וכיון שרובם ככולם משמע 99
שגזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה אינה גזירה. אֵלָא כָּהּ אָמְרוּ 100
הַקְּבָעִים בברייתא מהו האופן הראוי להתאבל, כֵּד אָדָם אֶת בֵּיתוֹ 101
בְּסִיד וּמְשִׁיר בּוֹ דְּכָר מוּעָט - שטח מועט שאינו מסויד, וזכר 102
לחורבן. מבררת הגמרא: וְכִפָּה צִרִיךְ להשאיר בלא סיד. אָמַר רַב 103
יוסף, אַמָּה עַל אַמָּה. ואמר רב חסדא, בִּנְגַד הַפִּתָּה. 104
ממשיכה הברייתא: עוֹשֶׂה אָדָם כָּל צִרְכֵי פִתְהֵיהּ וּמְשִׁיר דְּכָר מוּעָט 105
זכר לחורבן. מבררת הגמרא: מָאִי הָיָא - מה הוא אותו דבר מועט. 106
אָמַר רַב כְּסָא, כְּסָא דְּהַרְבָּנָא - קערת מאכל דגים שמוגינים בשמנם 107
וּבְסוּלָת. ממשיכה הברייתא: עוֹשֶׂה - מתקשטת אִשָּׁה בֵּיתוֹ 108
תְּבִשְׂמִיָּהּ וּמְשִׁירָתָה דְּכָר מוּעָט זְכֵר לחורבן. מבררת הגמרא: מָאִי 109
הָיָא - מה הוא אותו דבר מועט. אָמַר רַב, בַּת צְדָעָא - אין לה 110

וְיָל האִידינא וְתָא לְמָחֵר - לך עכשיו ובא מחר, מפני שרצה לקצוץ 1
 את אילנו שלו, כמבואר להלן. **בְּלִילְיָא שְׂדֵר** - בלילה שלח רבי 2
 ינאי קְצִיָּה לְהוֹדוּ דִידֵיהּ - לקצוץ את אילנו, לְמָחֵר אַתָּא - בא 3
 אותו אדם לְקִמְיָה - לפני רבי ינאי, אָמַר לֵיה רבי ינאי, וְיָל קוּיז - 4
 לך קצוץ את אילנך, שבני רשות הרבים מעכבים עליך בדין. אָמַר 5
 לֵיה אותו אדם, הָא מָר נְמִי אֵית לֵיה - הרי גם לך יש אילן הנוטה 6
 לרשות הרבים, ומדוע אתה אומר לי לקצוץ את אילני, אָמַר לֵיה 7
 רבי ינאי, וְיָל חוּי, אֵי קוּיז דִידֵי - לך ראה, אם אילני קוּיז לֵיה 8
 דִידֵךְ - קצוץ את שלך ואֵי לֹא קוּיז דִידֵי - ואם אילני אינו קצוץ 9
 לֹא תְקוּיז אַתָּ - אל תקצוץ גם אתה את שלך. 10
 הגמרא מבארת את דעת רבי ינאי. שואלת הגמרא: **מַעֲקֵרָא -** 11
 בתחילה שרבי ינאי הניח את אילנו נוטה לרשות הרבים **מָאִי כְּבָר,** 12
וְלִכְפּוֹף שְׁקַצְצוּ מָאִי כְּבָר. משיבה הגמרא: מַעֲקֵרָא - בתחילה כְּבָר 13
שְׁנִיחָא לָהּ - שנח להם לְבַנֵּי רְשׁוֹת הַרְבִּים באילן זה מפני דִיתְבֵּי 14
בְּמולֵיה - שהם יכולים לשבת בצילו, ואחר כך בִּין דְּהוּא דְּקָא 15
מַעֲקֵבִי - שראה שבני רשות הרבים מעכבים על אותו אדם 16
שאילנו נוטה לרשות הרבים, הבין שגם באילנו אין נח לבני רשות 17
הרבים, אלא שאינם מוחים בו משום כבודו, לפיכך שְׂדֵר קְצִיָּה - 18
שלח לקצוץ את אילנו. שואלת הגמרא: וְלִימָא לֵיה - יאמר רבי 19
ינאי לאותו אדם, וְיָל קוּיז דִידֵךְ וְתֵדֵר אָקוּיז דִידֵי - לך קצוץ את 20
אילנך ואחר כך אני אקצוץ את אילני, ומדוע דחהו רבי ינאי 21
למחר. משיבה הגמרא: רבי ינאי עשה כן משום דרשתו דִיתְבֵּי 22
לְקִישׁ, דְּאָמַר על הפסוק (צפניה ב' א) 'הִתְקוּשְׁמוּ וְקוּשְׁמוּ, שפירשו, 23
הסירו קש מנגד עיניכם ואחר כך הסירו קש מאחריכם, כלומר 24
קְשׁוּט - הנהג בדרך האמת את עצמך - תחילה וְרַק אַחַר כֵּךְ 25
קְשׁוּט אַחֲרֵיכֶם. 26
 שנינו במשנתנו (לעיל ע"א): **אָבָל אִם רָצָה בּוֹנֵם לְתוֹךְ שְׁלֹו וּמוציא.** 27
אִיבְעִיא לָהּ - נסתפקו האמוראים בדין זה, אם כְּנָם אדם את 28
כותלו לתוך רשותו וְלֹא הוּצִיא זזים וגזוטראות מיד, מהו שִׁיחְוֹד 29
וּיוֹצִיא - האם הוא יכול להוציא זזים וגזוטראות לאחר זמן 30
לאותו מקום שכנס בתחילה. היינו, האם אנו אומרים שויתר מקום 31
זה לבני רשות הרבים, או לא. מביאה הגמרא שנחלקו בזה 32
אמוראים: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שאם כְּנָם מוּצִיא זזים וגזוטראות 33
למקום שכנס, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, שאם כְּנָם אִינוּ מוּצִיא, משום 34
שמחל על חלקו. 35
אָמַר לֵיה רַבִּי יַעֲקֹב לְרַבִּי יְרֵמְיָה בִּר תַּחְלִיפָא, אָסַבְרָה לָךְ - אבאר 36
לך במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש, לענין הוּצִיא את זזיו 37
לאחר זמן כולי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגִי - רבי יוחנן וריש לקיש לא נחלקו 38
בְּמוּצִיא, משום שלא מחל על חלקו. אלא בִּי פְּלִיגִי - נחלקו לענין 39
לְהַחְזִיר בְּתָלִים לְמָקוּמָן היכן שהיו קודם שכנס, וְאִיבְכָא אִיתְרָם - 40
ויש לשנות את מחלוקתם להיפך, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִינוּ מְחֻזֵּר 41
כתלים למקומם, וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר מְחֻזֵּר, וטעם מחלוקתם, רַבִּי 42
יוֹחָנָן אָמַר שַׁאִינוּ מְחֻזֵּר משום דינו דָּבָר יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, 43
מָצָר - גבול שבין שתי שדות שְׁחַחְוּקוּ בוּ רַבִּים להלך בו, והבעלים 44
ידעו ושתקו, אָסוּר לְקַלְקְלוּ, שכיון שמחל הבעלים על חלקו 45
לרבים, הרי הוא רכוש הרבים. וגם הכונס כתליו אינו יכול 46
להוציאם לאחר זמן, שכיון שהניח לרבים לעבור שם, מחל על 47
המקום. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר שְׁחַחְוֵר את כתליו, ומה שאמר רב יהודה 48
שמצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, הֲנִי טִילֵי הִיבָא דְּלִיבָא 49
וְרוּחָא - דבריו אמורים רק במקום שאין רווח לבני רשות הרבים 50
לעבור שמקלקל את המצר, אבל הִבָּא הָא אִיאָ רִוּוּחָא - כאן 51
הרי יש רווח לבני רשות הרבים לעבור גם בלא חלקו, שְׁהַרִי סַם 52
רשות הרבים רחבה היא. 53
 שנינו במשנתנו (לעיל ע"א): **לְמַטְּ הַצֵּר וְכֶה זִיוִין וְזִיוִין דְּהוּא חָרִי היא** 54
בְּתוֹקְתָהּ. הגמרא מבארת שאם נפל הכותל יכול לבנותו באותו 55

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יא וְכֹל זֶה מִמֶּנּוּ בְּדִלְתָּ שֵׁישׁ לָהּ אֶסְקָפָה הַתְּחַתּוֹנָה שְׁזוֹקְפִין אוֹתָהּ עָלֶיהָ מִטּוֹ, שְׁאֶסְקָפָה מוֹכַחַת עַל הַדִּלְתָּ שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְנִעְיָלָה וְלֹא לְבִנְיָן. אָבֵל אִם אֵין לָהּ אֶסְקָפָה, וְכִשְׁנֹעֲלִין בָּהּ מוֹרִידִין אוֹתָהּ עַל הָאָרֶץ, וְכִשְׁפוֹתְחִין שׁוֹמְטִין אוֹתָהּ וְעוֹקְרִין אוֹתָהּ נֵא, הוֹאִיל וְאֵין לָהּ צוֹרֵת הַפֶּתַח נב - אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ, אֶפְלוּ יֵשׁ לָהּ צִיר נג, כֹּל שְׁאִינָה סוֹבֶכֶת עַל צִירָהּ, וְאֶפְלוּ הִיא גְבוּהָה מִן הָאָרֶץ נד, וְאֶפְלוּ הוּא פֶתַח הָעֲשׂוּי לְכִנְסִיָּה וְיִצְיָאָה תְּדִיר.

ביאורי הלכה

מח' וכל זה – כל זה שמותר לנעול פתח על ידי זקיפת דלת כשיש בו היכר ציר והוא קשור⁵⁰. מט' אותה עליה – אף אם יש אסקופה תחתונה אלא שהיא פנימית יותר לפתח והדלת לא מונחת עליה – אסור⁵¹. נ' על הארץ – היינו שמסגרת הדלת אינה שלימה והקרקע משלימה אותה⁵². נא' ועוקרין אותה – מזיזים אותה ממקומה, ואינה נשארת על מקומה כדלת הסובבת על צירה⁵³. נב' צורת הפתח – אף שמצד עקירת הדלת בלבד

מצינו שמועיל היכר ציר, כאן הואיל וישנם ב' חסרונות (א) שהדלת נעקרת, ו(ב) שאין צורת הפתח⁵⁴ – לא מועיל היכר ציר⁵⁵. נג' יש לה ציר – פתחי הבתים שבימינו נחשב כאילו יש להם אסקופה, גם כשלא ניכר שינוי בין סף הדלת לשאר רצפת הבית, ולכך מותר להניח דלת המותרת בטלטול כדי שתשמש כמחיצה עראית⁵⁶. נד' גבוהה מן הארץ – בין בשעה שהיא נעולה⁵⁷ בין כשהיא פתוחה.

צינונים והוספות

50) היינו התנאים המפורטים לעיל סעיפים ח"ט, ובסוף הסעיף יתבאר אם גם פתח העשוי לכניסה ויציאה תדיר (שנתבאר בסעיף י) נכלל בזה.
51) 'שזוקפין אותה עליה' היינו ממש עליה.
52) על פי המבואר להלן אין לפרש שהחסרון הוא בהורדת הדלת על הארץ שנראה כבנייה, אלא בעצם השימוש במסגרת שאינה שלימה בכך שלא ניתן להניח בה את הדלת אלא על הארץ (ואפילו הדלת נשארת מוגבהת).
53) לכאורה כפל הלשון דכיון שאמר 'מורידין אותה על הארץ' היה מקום לפרש כאילו חסרון האסקופה הוא בכך שהנחה על הארץ נראית כבניין, וממילא 'שומטין' או 'עוקרין' מן הארץ נראה כסתירת בניין (ראה לעיל הערה נב), אבל בכפל הלשון מודגש שעוסק כאן בשמיטת הדלת ממקומה, היינו שנעקרת ולא נשארת שם כדלת הסובבת על צירה, והוא פרט נוסף על חסרון האסקופה כפי שיבאר להלן.
54) צורת הפתח, היינו מסגרת מליאה של שתי מזוזות מן הצדדים, משקוף עליון ואסקופה תחתונה.
55) כשאין צורת הפתח, הנחת קרש כלשהו נראית כסתימת

פרצה (וגם אם ניכר מצד הדלת שהיא עשויה לפתיחה ונעילה, צריך שיהיה מוכח גם מצד הפתח).
56) חסרון האסקופה היה בזמנים ומקומות שקרקע הבית הייתה אדמה וחול והניחו אסקופת אבן שתשמש למסגרת הפתח, אבל בזמננו מסגרת הפתח נחשבת כחסרה רק אם אין ריצוף תחת הדלת אלא חול, אדמה או קרקע הרחוב.
57) כגון שהיא קשורה או מונחת על גבי יתדות וכיוצא בזה; כמבואר לעיל איסור נעילת דלת שאין לה אסקופה הוא מצד (א) שאין לה צורת הפתח, (ב) והיא נעקרת ממקומה ולא מחוברת בציר. ומקורו בדברי ר' חייא (עירובין קא, א): "דלת אלמנה [שאינה אסקופה] הנגרת [ולא מסתובבת על צירה, אלא נעקרת למקום אחר] - אין נוֹעֲלִין בָּהּ. פִּירוּשׁ זֶה בִּנְגֵרֵת' שבגמרא מדויק גם לעיל סעיפים ט"י שפירש 'נגרת בארץ' משמע שנגרת סתם בגמרא, היינו שאינה סובבת על צירה, והוא מוכח בכמה מקומות בסוגיא שקרינן נגרת גם לדלת הגבוהה מן הארץ. וכעין זה במרכבת המשנה פכ"ו ה"ח: "אין פי' נגרת כמ"ש רש"י שהיא מוטלת בארץ כשפותח דא"כ ענין נגרת הוא היפך גבוהה מן הארץ. ולדעת רבנו ענין נגרת הוא שאינה

וַיֵּשׁ מִתִּירֵין בְּפֶתַח הָעֵשׂוּי לְכַנְיָסָה וַיִּצְיָאָה תְּדִירָה. וַיֵּשׁ לְהַקְל בְּדַבְרֵי סוֹפְרִים:

חלק ב סימן שיג, טלטול דלת ונחלון והפנעול בשבת, סעיף יא:

ציונים והוספות

בדלת הגבוהה מן הארץ, משום שפירשו 'נגררת' שאינה גבוהה מן הארץ, וגם מה שציינו לפי גירסת הרי"ף (תוך הוספת מילים בדבריו) לא מיושב היטב. וצ"ע.

נפתחת כדרך הפתחים שיש להם ציר שצד אחד דבוק למשקוף והצד השני נפתח וננעל אלא שהוא מגביה הדלת לגמרי מתוך הפתח. ויש שתמהו על מקור שוע"ר לאסור

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות תלמוד תורה ~

למשה מסיני או מסברא או מתקנות חכמים שעשו סייג וגדר לדברי תורה.

ואחר כך כל ימיו של אדם איש לפי שכלו ויכלתו בפלפול התלמוד בקושיות ופירוקים לירד לעמקי הטעמים ודרשות ולהבין דבר מתוך דבר לחדש הלכות רבות ודרשות פסוקים אשר על זה אמרו בן ארבעים לבינה. וכן כל דברי חכמים וחידותם שהסמיכום ודרשום על פסוקי תנ"ך הנקראים הגרות:

~ יום ראשון ~

הלכות ת"ת פרק ראשון

א אף על פי שהקטן פטור מכל המצות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצות מן התורה אלא מדברי סופרים אבל תלמוד תורה מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה אף על פי שהקטן אינו חייב שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם.

ומאימתי אביו חייב ללמדו משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו' ופסוק ראשון מפרשת שמע ישראל ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים בעל פה עד שיהא בן חמש שנים דהיינו בשנה המישית שאז מלמדו לקרות תורה שבכתב מעט מעט בביתו עד שיהיה בן שש או בן שבע וקודם לכן בשנה הרביעית מלמדו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה בשנה המישית. וכשיהיה בן שש או בן שבע שלימות הכל לפי בוריו וכחו מוליכו אצל מלמד התינוקות לקרות בתורה כל היום כולו עד שיקרא תורה שבכתב כולה עם נביאים וכתובים כולם פעמים רבות עד שיהיה בן עשר שנים.

ובימיהם שהיו מספרים הרוב בלשון הקודש וגם התינוק כשמתחיל לדבר היה אביו מספר עמו בלשון הקודש ועל כן לא היו צריכין ללמד התינוקות פירוש המלות רק הקריאה בנקודות וטעמים וקרי ולא כתיב כי לא היו הנקודות והטעמים כתובים בימיהם אלא כספר תורה שלנו והיו לומדים הנקודות והטעמים בכל המקרא בעל פה והיו אז עוסקים ה' שנים בלימוד כל המקרא עם התינוקות פעמים רבות מאד.

ואחר כך ה' שנים בלימוד המשניות בעל פה שהן הלכות פסוקות בלי טעמים.

ואחר כך ה' שנים בתלמוד שהוא לידע בדרך קצרה הטעמים של ההלכות והדינים ומקורם מתורה שבכתב כ"ג. מדות שהתורה נדרשת ושאר כל דרשות חכמים או בקבלה הלכה

~ יום שני ~

ב וכל מלמד תינוקות מותר לו ליטול שכר אע"פ שאסור ללמד תורה בשכר שנאמר ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומושפטים מה אני בחנם אף אתם בחנם מכל מקום התינוקות שהם קטנים הם צריכים שימור לשמרם שלא יצאו החוצה ויעסקו בדברים בטלים ובעד זה מותר ליטול שכר.

ומי שהוא בעל מלאכה ואומנות ומניח מלאכתו ומלמד הרי זה מותר ליטול שכר גם מהגדולים שאינם צריכים שימור לפי שאינו אלא שכר במילה הניכר ומוכח מפני שביטל ממלאכתו ואפילו אינו לומד עמהם אלא מקצת היום ומקצתו עוסק במלאכתו ופרנסתו ואם לומד עמהם כל היום ואינו עוסק בשום מלאכה ועסק כלל מותר לו ליטול שכרו מהם אפילו אינו בעל מלאכה ואומנות כלל לפי שאלו לא למד עמהם בודאי היה מוכרח לעשות איזה עסק להחיות נפשו ונפשות ביתו ועבשיו שלומד עמהם כל היום ואינו עוסק כלל אין לך שכר במילה הניכר ומוכח גדול מזה:

~ יום שלישי ~

ג ושכר מלמדי תינוקות תקנת חכמים היתה לפרוע מקופת הקהל בעד כל התינוקות שבעיר בני העשירים והעניים יחד ועבשיו במדינות אלו נוהגין שכל אחד פורע בעד בנו אם ידו משנת.

ודרשו חכמים שלא תאמר למדתי הלכות די לי תלמוד לומר כל המצוה למוד הלכות ואגדות ומדרש שהוא התלמוד שמפרש טעמי ההלכות שבמשניות וברייתות ומקורם בדרשות הפסוקים שבתורה וההלכות שאין להן דרשה בפסוקים הן קבלה הלכה למשה מסיני או מסברא והכל ניתן למשה מסיני וכן דברי חכמים שהסמיכות על מדרש הפסוקים שהן ההגדות כמו שדרשו חכמים על פסוק ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם ומכל מקום לימוד ההלכות קודם ללימוד ההגדות.

וכן אמרו חכמי האמת שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שתקיים כל התרי"ג מצוות במעשה דבור ומחשבה ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן על דרך שאמרו חכמים על פסוק זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בתורת החטאת כאילו כו' ועוד אמרו חכמי האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כפי מה שהיא יכולה להשיג ולידע וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות כי כל מה שנשמתו יכולה להשיג ולידע מידעת התורה זהו תיקון שלימותה ואי אפשר לה להתקן ולהשתלם בצרור החיים את ה' במקורה אשר חוצבה משם בלתי ידיעה זו ולכן אמרו חכמים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו כדי שלא יצטרך לבא בגלגול לעולם הזה:

~ יום חמישי ~

ה ואל יאמר האדם איך אפשר ללמוד כל התורה שבעל פה כולה הרי התורה אין לה קץ ותכלית כמ"ש לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד ונאמר ארוכה מארץ מדה וגו' כי באמת ההלכות הנגלות לנו ולבנינו יש להן קץ ותכלית ומספר וכן המדרשים שנתגלו לנו.

רק שהתורה מצד עצמה אין קץ ותכלית אפילו לפשטי דרשותיה הצפונים בה ורבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות ולא הגיע לתכלית דרשותיה עדיין וכן אין קץ ותכלית לעומק טעמי ההלכות והפפול בטעמיהן ובדרשותיהן במדות שהתורה נדרשת ועל ידי זה יתחדשו ג"כ חידושי הלכות לאין קץ ותכלית למו שזוכה לזה אחר שגמר תחלה כל התורה שבעל פה המסורה לנו ונגלות לעין כל כמו שאמרו חכמים ליגמר אינש והדר ליסבר שהוא עיון בעומק הטעמים וכמו שיתבאר:

ו ובזמן הזה שכל התורה שבעל פה היא כתובה לפנינו א"צ לשכור מלמד לבנו שילמדנו כל התורה שבע"פ אלא שילמדנו להבין היטב בתלמוד ברוב המקומות גם בהלכות וסוגיות העמוקות עם רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים ויעמידנו על עיון ההלכה למעשה שיוכל לעיין בעצמו ללמוד ולהבין ולהורות כל הלכה למעשה מתוך עיון בתלמוד

ומי שאין ידו משגת חייבים הציבור לפרוע בעדו מתקנת חכמים והעניים יכולים לכופף את העשירים לפרוע בעד בניהם מקופת הקהל ואפילו העשירים יכולים לכופף זה את זה לפרוע שכר מלמדי תינוקות שלהם מקופת הקהל שנותנים בה גם מי שאין לו בנים כי כן היתה עיקר תקנת חכמים להושיב מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר בין גדולה בין קטנה ולהטיל שכר מלמדי כל התינוקות שבעיר בין עשירים בין עניים על כל הקהל שבעיר כל אחד כפי השגת ידו אפילו מי שאין לו בנים כשאר נתינות הקהל שהן לפי ממון וכל עיר שאין בה מלמדי תינוקות מחרימין כל אנשי העיר שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן שהוא הכל שאין בו חטא אלא שבמקומות שאין נוהגין כן הוא מפני שהעשירים וגם הבינונים מוחלים זה לזה אבל חלק בני העניים אין בידם למחול וחייבים הכל לפרוע בעדם עד שיהיו בני י"ג שנה שהוא הבל שאין בו חטא.

וגם הפטורים ממסים כמו תלמידי חכמים חייבים ליתן לזה כפי ממונם כמו שחייבים ליתן לפרנסת העניים שבעיר המוטלת על הקהל.

ובקהילות גדולות יש חבורות נמנים לדבר מצוה רבה זו המתנדבים שכר תלמוד תורה לבני העניים ובמקומות שאין שם חבורה זו כופין לפרוע מקופת הקהל ואמרו חכמים הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה שנאמר יל מים מדליו.

אך אין לכופם אלא לשכור מלמד אחד לכ"ה תינוקות ככימיהם וילמדם מקרא לבד כל התנ"ך פעמים רבות ככימיהם שלמקרא די במלמד אחד לכ"ה תינוקות. ואם אותם שאין ידם משגת רוצים ללמד לבניהם משנה וגמרא שלא די במלמד אחד או אפילו שנים לכ"ה תינוקות יפרעו המותר משלהם:

~ יום רביעי ~

ד אך מי שידו משגת ואינו רוצה לשכור מלמד לבנו כופין אותו בכל מיני כפיות ואם אינו בעיר ויש לו נכסים אם אפשר להודיעו תחלה מודיעים אותו ואם לאו יורדים לנכסיו שלא בפניו ושוכרים מלמד לבנו כמו שנפרעים שלא בפניו לבעל חוב שלו ממש כי מן התורה האב הוא חייב ללמד לבנו בעצמו או למצוא לו מלמד שילמדנו כל התורה כולה ואם אינו מוצא בחנם אע"פ שהוא בעצמו אינו יכול ללמדו ואפילו אינו יודע ללמוד כלל בעצמו חייב הוא מן התורה לשכור לו מלמד שילמדנו היטב לידע כל התורה שכתב ושבע"פ כולה.

דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים כי הן הן פירוש התרי"ג מצוות שבתורה ודקדוקיהם בכל פרטיהם ואף שיש בהן חלוקי דעות הרי אלו ואלו דברי אלהים חיים ואפילו המצוות שאין נוהגות עכשיו וגם ללמוד כל דברי חכמים שהסמיכות על מדרש הפסוקים שהן ההגדות שנאמר כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת

שבועיר אחרת ולהספיק לו כל צרכיו שם ואף על פי שאין בית דין כופין על זה כמו על שכר לימוד מכל מקום מצוה גדולה היא ומכלל מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם היא.

ולפיכך אפילו האב עדיין לא למד תורה וצריך ללמוד לעצמו ואם יטרח במזונות וסיפוק צרכי לימוד בנו לא יוכל ללמוד לעצמו אם בנו הוא נבון ומשכיל מה שילמוד יותר מן האב הרי לימוד בנו קודם ללימודו כי מאחר שבלמוד בנו גם הוא מקיים מצוה של תורה כמו בלימוד לעצמו והרי בנו נבון ומשכיל יותר בלימודו.

ואף על פי כן לא יבטל הוא לגמרי מתלמוד תורה אלא יקבע לו עתים כפי יכולתו ואף על פי שאין העתים מספיקים לקיים מצות עשה של תלמוד תורה כהלכתה שהיא לימוד וידיעת כל התורה.

משא"כ בשיספיק מזונות לאיש אחר נבון ומשכיל יותר ממנו אינו נפטר בזה כלל מקיום מצות עשה של תלמוד תורה כהלכתה אם יכול לקיימה בעצמו אילו לא היה תורה במזונות וצרכי האיש ההוא שאינו בנו.

ואם בנו אינו נבון ומשכיל יותר ממנו הרי לימוד לעצמו קודם ללימוד בנו ואף על פי ששתיהן מצות עשה מצוה שבנפשו קודמת.

ואם בנו נבון ומשכיל יותר ויש לו אשה ובנים מצוה על אביו לפרנסם אם אפשר לו כדי שלא יהיו רחיים בצוארו ויעסק בתורה ואפילו אינו עשיר כל כך שיתחייב בפרנסתו מדין צדקה.

ואף על פי כן תחשב לו לצדקה לענין שיכול להוציא כל הוצאות לימוד בניו הגדולים ממעות מעשר שלו או החומש אם אין ידו משגת משא"כ בשכר הלימוד (ל)עצמו כמו שיתבאר בהלכות צדקה.

אך מי שאינו מחשב הוצאה זו במעשר או בחומש שלו הרי זה זריז ונשכר כמו שאמרו חכמים כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים מה שעתידי להשתכר בשנה זו שיהא ניזון משם קצוב לו כך וכך ישתכר בשנה זו ויש לו ליהרר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם הוסיף מוסיפין לו ומן ציאין לו שכר לשעה או לאחר שעה:

ופוסקים ראשונים ואחרונים ואזי יוכל הבן ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים לידע כל ההלכות של תורה שבע"פ שהן פירושי התרי"ג מצות ודקדוקיהן בטעמיהן ומקוריהן כאלו למדו המלמד. וכן כל התנ"ך ודרשות ההגדות.

~ יום שישי ~

ולכן לא נהגו עכשיו ללמד להתינוק כל התנ"ך כבימיהם רק תורה לבדה כי סומכים שילמוד בעצמו כשיגדיל משא"כ בימיהם שלא היו הנקודות וטעמים כתובים אלא בע"פ. ומכל מקום צריך ללמדו ולחזור עמו פעמים רבות כל פרשיות התורה שבהן כתובות המצות והמשפטים שהתלמוד מפרשן והפוסקים והתיבות ואותיות שבהן הן נדרשין תמיד בתלמוד.

אך אם הבן אינו מגיע למדה זו שיוכל ללמוד ולהבין בעצמו בלי מלמד כל ההלכות שבתורה שבע"פ בטעמיהן או שאינו חפץ ללמוד בעצמו חייב לשכור לו מלמד שיכריחנו וילמדנו היטב כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה וגם לחזור עמו פעמים רבות עד שיהיה זוכר ויודע פעם אחת כל ההלכות שבתורה שבע"פ בטעמיהן כי גם הכפייה לכופ את הבן ללמוד ולידע כל התורה היא בכלל מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם שהרי הכתוב מדבר בקטנים שצריך לכופם.

ואחר שידע פעם אחת כל ההלכות בטעמיהן וחוזר ושובח מפני שאינו רוצה לחזור על לימודו בעצמו הרי האב כבר יצא ידי חובתו כי מאחר שלמדו היטב עד שידע כל התורה כולה קיים מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם וגו' אך מכל מקום כל שהבן אפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק ויש יכולת ביד האב לכופו מוטל עליו מדברי קבלה לכופו לעסוק בתורה וכן להדריכו בדרך מוסר ויראת שמים בכל דרכיו והנהגותיו בעוד ידו תקיפה על בנו דהיינו עד שיהא בן כ"ד שנה שנאמר חנוך לגער על פי דרכו דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו דהיינו מבן ט"ז שנה עד בן כ"ד שנה שקודם ט"ז שנה אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מבן כ"ד יש לחוש שמא יבעט:

~ שבת קודש ~

ז ולא שכר לימוד לבדו מוטל על האב אלא כל הוצאות הלימוד כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד לפני רב

~ 'לקוטי תורה' פרשת עקב - הפרשה החסידית ~

אַרְצֵי הַרִים וּבְקָעוֹת:

בחנינת חסד-דמ"ה, שהוא הביטול להיות "משים עצמו כשיריים". וזהו הנמשל מחותם בולט, שששמדפסים בו נעשה למטה בחינת שקיעה¹.

והנה אהבת ה' בלב עמו - פאש בוערה¹⁰, כדכתיב (שיר השירים ת, ו): "רשפיה רשפי אש". כמו שהאש חפיצה בטבעה לעלות למעלה בשרשה, כן נפשות בני-ישראל חפצן לדבקה בה, ולצאת מהגוף, וזהו בחינת "הסתלקות". כמשמאל שלמעלה נעשה ימין למטה¹¹. וזהו שכתוב "ארץ הרים ובקעות". ובאתערותא דלתתא, הנה לפיכך הם כ' בחינות - אש ומים.

[פירוש: פי "ארץ" היא כנסת-ישראל¹², יש בה "הרים", היינו אתערותא-דלתתא, בבחינת רצוא. וזהו ענן "כאברהם שקראו הר כו"¹³. ו"הרים" לשון רבים, פי יש כמה בחינות הר - יש אהבה בשמחה, ויש במרירות כו¹⁴.

ודרך כלל:

"הרים" היינו אתערותא-דלתתא, בבחינת חותם-בולט, שמלמטה-למעלה. וזהו בחינת "אש". אבל "בקעות" הוא בחינת חותם-שוקע, שמלמטה, היינו בחינת ביטול ובחינת יראה, בחינת "משים עצמו כשיריים"¹⁵.

"אַרְצֵי הַרִים וּבְקָעוֹת לְמַטְר הַשָּׁמַיִם הַשֵּׁתָה מִיּוֹם" (פרשתנו יא, יא):

להבין מה שכתוב "למטר" - פי "למטר" הוה ליה למימר!

הנה כתיב (נח מ, ו): "פי בצלם אלקים עשה את האדם", פירוש "צלם" הוא, צורה בולטת שששמדפסים בה נעשה שוקע. כמבואר גבי רצועות של תפילין של ראש, שאדם הוא כחותם המתהפך³ - משמאל של מעלה נעשה ימין למטה⁴.

והענין:

דכתיב (דברי הימים א' כמ, יא): "לך ה' הגדולה", והוא מדת חסדו שבאה מגדולתו, ונהפך הוא למטה. כדאשכחן באברהם אבינו עליו-השלום (נרא יח, כו): "ואנכי עפר ואפר". דהנה, עיקר החסד - להשפיע מזיוו, ולא ממותרות שלו, שזו מדת ישמעאל; רק כמו שמצינו ש"בחזרתו פרע הקפותיו"⁵, שלא לומר ש"תייד קודמין"⁶, מפני ש"משים עצמו כשיריים"⁷. וזהו בחינת "מים" - שיוזדין לעולם למקום גמוד⁸.

[נמצא, מבחינת מדת הגדולה שלמעלה נמשך למטה

1. (ראה מאמרי אדמו"ר הנקון הנחות הר"פ ו"ל עמוד קלד) ויש בשינויים. הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

המאמר מתקופת ליאנו. ונקלל בו מאמר דבור המתחיל "לך ה' הגדולה" תקע"א שנדפסו ממנו ג' נוסחאות: א. הנחות הר"פ תנ"ל. ב. מאמרי אדמו"ר הנקון כתובים חלק ב עמוד רכד. ג. הנחת כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי) - אור התורה נרא א, א).

מאמר זה בשינויים ותוספת הנחות - באור התורה עקב עמוד תרכו. תרכט. וראה דבור המתחיל "קטנתי תשכ"ו. דבור המתחיל זה תש"ל. תשמ"ו.

2. (מענין "ארץ הרים ובקעות": ברבות סוף פרשת ראה. ובילקוט בשם הספר).

ומענין "למטר השמים": ברבות: בראשית, פרשה י"ג (דף ט"ו, ב). בשלח, ריש פרשה כ"ה (קמ"א, ג). בקהלת רבה: בפסוק (א, ד) "והארץ לעולם עומדת". וריש פסוק (א, ו) "כל התהלים הולכים אל תים". נמרא: פרק קמא דתענית (דף ט', עמוד ב). פרק ב' דבבא בתרא (דף י"ט, סוף עמוד א').

3. (חוקת המתהפך: על פי איוב לת, יד: "תתהפך כחמר חותם". ראה פרדס לתרמ"ק שער ערבי הבינויים ערך אמת. אגרת הקדש סימן כ קלא, א).

4. [כן הוא ב"משנת חסידים", בתיקון תפילין, פרק י"ד, אות ה': שהאדם הוא לגבי יוא' כחותם המתהפך.

וענין מה שנתבאר מענין "רצועות דתפילין של ראש", בדבור המתחיל "שימני כחותם" (לקמן שיר השירים. סידור שער התפילין).

5. (בראשית רבא מא, ג. הובא ברש"י נח יג, ג. ילקוט שמעוני רמז סט).

6. (בבב מציעא סב, א. וראה תנא אגרת הקדש סימן ט"ו. תורה אור בשלח סג, ב. לקמן ראש השנה סב, ד).

7. (ראש השנה יז, ריש עמוד ב. ראה גם לעיל מסעי צא, ג. צו, ב).

8. (ראה תענית ז, א).

9. וענין מה שנתבאר בזה באריכות בדבור המתחיל "שימני כחותם" תנ"ל.

10. (על פי ירמיה כ, ט: "בלפי פאש בערת". הושע ו, ד: "כמו תנור בערה").

11. [ענין מה שנתבאר מזה גם כן בפסוק, בדבור המתחיל "וואילך את הפין" (לעיל יג, ג)].

12. (ראה קהלת עקב בערך ארץ, וכתב ישראל).

13. (ראה פסחים פה, א).

14. כמו שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "פי החרים ימוש" (לקמן תצא מ, א ואילך). ובדבור המתחיל "שימני כחותם" (תנ"ל).

15. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "שמעו ישראל", בפירוש (ואתחנן ג, כט): "ונשב בגי' כו" (לעיל ואתחנן יא, ג: "גי' היינו בחינת שפלות והכנעה

חותם בולט שמלמטה, בחינת שמחת הנפש באהבה רבה לה'. וזהו ענין שיר הלזים על הנין²¹. אבל ניסוד המים הוא בחינת חכמה – בחימה²², בחינת ביטול, שהוא בחינת חותם שוקע שמלמטה.

והנה בשמיני עצרת אומרים "מוריד הגשם"²³, שזהו המשכת מ"ד מלמעלה, להיות נקלט גילוי אור אין-סוף ברוך-הוא בגשמות ישראל, מ"קרב איש ולב עמוק"²⁴ (תהלים סד, ו).

ועל זה נאמר (פרשתנו יא, א): "למטר השמים תשטה מים" – שכדי להמשיך המשכה עליונה זו, ד"מטר השמים" שבשמיני עצרת, הוא על ידי ניסוד המים בחג-הסופות. וזהו המשל הנ"ל "באדם השותה לחבירו כדי שיחזור וישטה לו".

והנה על פי זה יוכן הפסוק (מכה ג, יח): "מי אל כמוך נשא עון כו' לשארית נחלתו", ואמרו רז"ל בפרק ב' דראש השנה (דף י"ז), דפירוש "לשארית" היינו "למי שמישים עצמו בשיריים".

ויש לבאר תחלה ענין שבספרי מקובלים הקדמונים²⁵ נקראים המדות עליונות "נג"ת" – גדולה, גבורה, תפארת. היינו, שמדת חסדו ותברך נקרא בשם "גדולה". רק ב"עין חיים" נזכר הכל "חג"ת" – שנקרא המדה בשם "חסד". ובפסוק פתיב גם כן: "לך ה' הגדולה והגבורה כו'".

והענין:

פי באמת באין-סוף ברוך-הוא לא שיד לומר שישפיע חסד, רק מחמת פי "לגדולתו אין חקר" (תהלים קמ"ג, ו) וכמו שכתוב (שם, ח): "ארץ אפים וגדל חסד". פי הנה "באור פני מלך חיים" (משלי טו, טו), ולחיותו ותברך נקרא "ארץ אפים" על כן נמשך להיות "וגדל חסד כו'". וכמו שנתבאר במקום אחר.

ולכן הוא חסד אין קץ ותכלית לחסדו הטוב. וזהו מדת

"ובקעות" לשון רבים, פי יש גם כן בחינת יראה-תתאה ויראה-עילאה כו'. וכדוע אשר ד' אותיות הני"ה הן "דחילו ורחימו, רחימו ודחילו", הרי ב' פעמים רחימו, וב' פעמים דחילו. ואפשר, שזהו "הרים ובקעות" – ב' בחינות הרים, ב' בחינות בקעות כו'.

והנה, אתערותא-דלעילא הנמשך מלמעלה על ידי אתערותא-דלתתא שבבחינת נייס-דלתתא, גדולה ועליונה יותר מאתערותא-דלעילא הנמשך על ידי איש.

[פי מבחינת אתערותא-דלתתא שבבחינת חותם-בולט שמלמטה, נמשך מלמעלה בחינת חותם-שוקע; ומאתערותא-דלתתא שבבחינת שקיעה וביטול, נמשך אתערותא-דלעילא – גילוי בחינת חותם-בולט, דהיינו גילוי אור אין-סוף בלי לבושים המסתירים, "ולא יבנה עוד כו"¹⁶ (שעיה ל, ב).

ואם כן, אתערותא-דלתתא שבבחינת מים, שהוא בחינת שקיעה וביטול, "מישים עצמו בשיריים", משיך אתערותא-דלעילא עליונה יותר ממה שנמשך על ידי אתערותא-דלתתא בבחינת "רשפי איש".

ואפשר לומר, שזה מרמז גם כן בפירוש "ארץ הרים ובקעות", שמהותם-בולט שלמעלה, נעשה למטה בחינת שקיעה וביטול כו'.

ולכן "ארמי יעקב מים ליין"¹⁷ – להמשיך ברכה עליונה יותר¹⁸. וזהו "למטר השמים תשטה מים", באדם השותה לחבירו שיחזור וישטה לו.

[פירוש: שזהו העלאת מיין-נוקבין להמשיך מיין דיכרין, ונקרא "מטר השמים"¹⁹.

ואפשר על דרך זה יש לומר גם כן ענין ניסוד-המים שהיה בחג-הסופות²⁰ כל שבעת ימי החג:

פי הנה ענין ניסוד היין הוא בחינת שמחה, והוא כמו

20. (סוכה מה, א. תענית ב, ב).

21. (ברכות לה, ב).

22. (זכר חלק ג צו לד, א. הקדמת סופני זכר בתחילתה. ובכמה מקומות).

23. (משנה תענית ב, א. רמב"ם הלכות תפלה פרק ב הלכה ט"ו. טור ושלחן ערוך ושלחן ערוך אדמו"ר ה"קנן אורח חיים סימן קיד סימן קור, א).

24. וענין מה שנתבאר מזה ברבוי המתחיל "תורה צוה" (לקמן ואת התורה צו, א).

25. "שילפי הפרדם והעין חיים". – אור התורה ונרא צ, א).

וביטול אליו ותברך. . . ונשב בגיא יש לומר שזהו ענין קריאת שמע, שהיא מיושב. . . ביטול למסור נפשו באחר (").

16. וכמו שנתבאר כל זה על פסוק "שימי כחותם" הנ"ל.

17. (זכר חלק ג) בלק קפ"א, א: "ובא לו יין" (תולדות כו, כה) – "דארמי מים בהוא יין".

18. (וענין בזכר בלק, דף קפ"ב, סוף עמוד א' – בענין אחר קצת).

19. וענין מה שנתבאר על פסוק "אם בחרתי כו'", בענין "ונתתי גשמיכם כו'" (לעיל בהקדמי מה, א: "גשמיכם והו התורה, כמו שכתוב "ערוף כמטר לקחי" . . . ועל ידי "גשמיכם", בחינת התורה. . . נעשה. . . שיהיה לבו פתוח, שיוכל להיות בנפשו בחינת אהבה על ידי בחינת התורה").

על ידי שבירת הפלים דיוקא, מעולם התהו שלפני האצילות, שהיה החסד בבחינת גדולה כו'³⁴.

והאדם צריך לידבק במדות דעולם התיקון, חסד דמ"ה, בחינת בטול. ולכן, אפילו מגיע לו ריעותא מהגמילות חסד, לא ימנע את עצמו מלגמול חסד³⁵, ביון שפבת החסד מחמת ש"משימים עצמו כשיריים" כו'. כנ"ל.

והנה, על ידי בחינת בטול זה יוכל להתגלות עליו מדותיו של הקדוש ברוך הוא ממש, שהוא בחינת מדת גדולתו ותכרד בגילוי ממש. פי על ידי בחינת שקיעה שמלמטה, שהוא בחינת ביטול, נמשך אתגרותא דלעילא בבחינת חותם בולט, הוא בחינת מדת גדולתו ותכרד. מה שאין פן בסטרא אחרא, שהוא בחינת יש, נמשך ממש רק על ידי שבירת הפלים.

וזהו ענין "לעושי רצונו על אחת פמה וכמה"³⁶. וכמו שנתבאר במקום אחר, שבעולם התיקון נמשך השרצת אור אין-סוף מבחינת "שלימותא דכולא"³⁷ כו'.

ואפשר, שזהו גם פן פירוש "ארץ הרים ובקעות": פי אברהם שהוא בחינת הר, היינו מדת החסד, הרי חסד זה נמשך מבחינת "ואנכי עפר ואפר", שהוא בחינת בקעה, בחינת ביטול כו'. מה שאין פן בסטרא אחרא כנ"ל³⁸.

וזהו "לשארית נחלתו" – "למי שמושים עצמו כשיריים":

פי הנה "א"ג מדות הרחמים" נקראים "רחמים גדולים", כמו שכתוב (ישעיה נד, ז): "וברחמים גדולים אקבצך", שנמשכים מבחינת "לגדולתו אין חקר". שהם מבחינת "ארץ אפים וגדל חסד"³⁹. ועל פן אינו נמשך אלא ב"מי שמושים

"ורב חסד"²⁶ (תשא לה, ו). אמנם בחינת חסד זה שמצד הגדולה, זהו דיוקא במדת אין-סוף ברוך הוא אשר "לגדולתו אין חקר", פי "הוא לבדו הוא"²⁷, הוא "קדמון לכל הקדומים"²⁸, "כי גאה גאה כו"²⁹ (בשלה טו, א). לכן "לך הנה"ה – דיוקא – הגדולה". מה שאין פן בנבראים לא שייך מדה זו, מאחר שהם באמת "פלא חשיבי", וכל ההשתלשלות הוא כמטה לנבי אוקיינוס, ויותר מכן אין ערוך כו'. לכן בכל סטרא דקדושה הוא בחינת ביטול ואין ד"פלא חשיבי" – נהפוך מבחינת גדולה. ולכן נקרא ארץ-ישראל בשם "ארץ בענון" – לשון הכנעה וביטול. כמו שנתבאר לעיל (טו, ג).

וזהו מדת "חסד לאברהם" (מכה ז, ט) – שנמשך מבחינת "ואנכי עפר ואפר". ועל דרך זה אמר יעקב (ישעיה לב, א): "קמנתי מכל החסדים"³⁰.

וימה שכתב ב"עץ חיים" – "מדת חסד", ולא אמר "גדולה", היינו פי ב"עץ חיים" מדבר ב'חסד ד'זעיר אנפין דאצילות, אשר הפלים הם בבחינת גבול ותכלית, "רליו אלפים רכבות פרסאות"³¹, ולכן נקרא "זעיר אנפין". מה שאין פן "ארץ אפים" הוא אין-סוף. ולכן ב'חסד ד'ז"א נקרא חסד דמ"ה, בחינת ביטול, שהפלים בטלים ממש לאין-סוף ברוך הוא. אבל בחינת "וגדל חסד", "ורב חסד", זהו בבחינת "ארץ אנפין" שלמעלה מהאצילות כנ"ל. וכמו שכתוב בזהו שם בענין "חסד דלגאו" ו'חסד דלבר', עיין שם.

אך משבירת הפלים שמועלים התהו נתהוה בחינת חסד דיושמצאל, אשר גם הוא פרוץ. אכן הפיזור בכדי להראות את עשרו ותפארת גדולתו³², ולהיות לו לשם ולתפארת³³, הפך מבחינת הביטול מבחינת "עפר ואפר". וממילא שאין מושפע – רק מהמותרות שלו. והתהוות בחינת זה דנבראים היינו

26. עיין בזהר באדרת נשא (דף קל"ג, עמוד ב').

27. (נאסח פייט לראש השנה יום הכפורים. וראה "מראי מקומות תהות והערות קצרות" לנתיבי פרק ב).

28. (תקוני זתר קב, א).

29. (ראה דבור המתחיל "אשריה לה" פי גאה גאה" – תורה אור בשלה סב, ד. לעיל אחרי כט, ב. ובכמה מקומות).

30. כמו שנתבאר ב'אגרת הקדש" (סימן ב דבור המתחיל "קמנתי"). עיין שם.

31. כמו שנתבאר ב'אגרת הקדש", (סימן כ) דבור המתחיל "איהו וחייהו".

32. (על פי אסתר א, ד: "בהראותו את עשר . . תפארתו גדולתו").

33. (לשם ולתפארת. על פי תבוא כו, יט. ועוד).

34. ועיין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ויהי בשלה פרעה", בענין "פמה ארץ אפים לפניו כו" עיין שם (תורה אור סא, ג). ועיין מה שנתבאר בפיאור על פסוק "שחורח אני כו" (לקמן שיר השירים ז, ג). בענין "פאהלי קר" כו'. עיין שם.

35. (ראה בארובה לקטרי שיחות חלק כ"ה (תרא ב) עמוד 79 ואילך).

36. (מבות כד, א"ב: רבן גמליאל ורבי אלעזר פן עוריה ורבי יהושע ורבי יעקבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המנונה של רומי . . והתחילו בוכין, ורבי יעקבא מישחק. אמרו לו: מפני מה אתה מישחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמששתחווים לעצבים ומקטרים לעבודת פוכבים יושבין בטח ויהשקט, ואנו בית הרום רגלי אליהנו שרופי פאש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו פך, לעושי רצונו על אחת פמה וכמה". וראה תורה אור נח טו, ד. וישב כו, א. בשלה סא, ג. תצוה פא, ב. לעיל בהעלותך לה, ד. שלח כו, א. לקמן תאונו עב, ב. ענ, ג).

37. (תקוני זתר בהקדמה (א, ו). ובכמה מקומות).

38. ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ענין שניתנה תורה על הר סיני" (לעיל במדבר טו, ב).

39. ועיין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "כי החרים ומשו" (לקמן תצא מא, א"ב: פירוש רחמים גדולים . . מדת הקדוש ברוך הוא . . על פולם שייך ונפול רחמנותו. וכמאמר "ברוך מרחם על הרצות", שעל כל הרצות ועולמות עליונים שייך ונפול רחמנותו ותכרד.

שְׁפָתוֹב (יִשְׁעֵיהָ נִזְו, טו): "כִּי כֹה אָמַר רַם וְנִשְׂא כו' מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן, וְאֵת דָּפָא וְשִׁפְלָא רוּחָ" כו' 41 :

אֵת עֲצָמוֹ פְּשִׁירוּיִים, שֶׁהוּא פְּחִינַת שְׁקִיעָה וּבִיטוּל, שֶׁזֶה דִּיקָא הוּא תְּבִילָה לְבְּחִינַת הוֹתֵם בּוֹלֵט שְׁמִלְמַעְלָה⁴⁰. וְזֶהוּ

⁴⁰ "שְׁבִיחַת מִרְיוֹת מְעוֹרֶרֶת הַמְּשַׁכֵּת רַחֲמִים רַבִּים כו'".

40. וְכֵמוֹ שְׁנֵיבְּאָר בְּאִרְיוֹת עַל פְּסוּק "שִׁמְנֵי כַּחֲתָם עַל לֶבָד כו' (הַצֵּל).

41. וְעֵינֵי בְּזֵהר פְּרִשֵׁת אָמֹר (דָּף צ', סוֹף עֲמוּד ב'), וְכִ"מְקֻדָּשׁ מְלֻדָּה שֵׁם.

הַתְּשׁוּבָה בְּאֵה מִפְּדֵת רַחֲמֵינֵי . . מְעוֹרֵר לְמַעְלָה . . פְּחִינַת "רַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵד", שֶׁמַּעְלָה וּמִפְּתָה שְׁוִין . . וְעַל הַתְּשׁוּבָה שֶׁבְּפְּחִינָה זֶה הוּא שְׁתַּלְּמִית בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ . . פְּשִׁיחַגְּלָה לְעֵתִיד לְבֵא פְּחִינַת "רַחֲמִים גְּדוֹלִים", אִו "הַהֲרִים יִמְשׁוּ וְהַגְּבוּעוֹת תִּמְוִינָה". וְבִדְבַר הַמַּתְחִיל "קוֹל הוֹדִי" (לְקַטְוֹן שִׁיר הַשִּׁירִים טו, א:

ב.

הוֹד כ"ק אֲדָמוֹר מְרֵנָא וְרֵבְנָא דוֹבְעַר - אֲדָמוֹר הָאֲמַצְעַר

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וְיֵהי כֵל הָאֲרִיץ שֶׁפֶה אַחַת

כְּנִ"ל שאִין כֵּן בְּשֵׁאר הַשְּׁמוֹת דָּאל וְאֶלְקִי כו' שֶׁגַם ע"ש יְכוּלִים לְקַבֵּל מַחֲצוּנוֹת דְּחִיצוּנוֹת כְּנִ"ל ע"ז אֲדַרְבֵּה הַיָּא הַנּוֹתֵנַת לֹמֵר לְהַפְּיֹךְ ג"כ דְּמִשׁוּם שְׂמֵאִיר בְּכֵלֵי דָאוֹר הַת"ת בְּשֵׁם מ"ה בְּשֵׁם הוִי"ה כְּמוֹ בָאוֹר מִמֶּשׁ לְפִי שאִין הַכֵּלֵי מִסְתִּיר וּמַעֲלִים אֶת הָאוֹר כֵּלָל כְּנִ"ל א"כ הַרִי יִכּוֹל לְהִיּוֹת בְּחִי הַמְּשַׁכֵּה דָאוֹר דֶּשֶׁם מ"ה דְּהוּוִי"ה גַם לְמַטָּה מִמָּה בְּחִיצוּנוֹת דְּחִיצוּנוֹת הַכֵּלִים עַד גַם בְּעוֹלָם הַפִּירוּד דְּק"ג בְּע"ש דְּנוּגָה כֹּאשֶׁר יֵהי בְּהֵם עֵינֵי הָאֲחָדוֹת וְהָאֲחוּה וְרִיעוּת בְּחִיצוּנוֹת ע"כ פ' אַע"פ שֶׁהֵן בְּבִחִי נִפְרַד מֵאֶלְקוֹת לְגַמְרֵי לְפִי שאִין מִסְתִּיר כֵּלָל בְּכֵלֵי וְלִבְוִשִׁי בְּבִחִי הַמְּשַׁכֵּת שֵׁם מ"ה כו' וְד"ל. וְרֵא' לֹוֹה מִמָּה שאִנּוּ רוֹאִים שְׁכָל בְּרַכָּה וְשִׁפְעַת הַעֲלִיּוּנָה בְּבִחִי שֵׁם מ"ה שֶׁהוּא בְּחִי אַחָדוֹת וְהַתְּכַלְלוֹת שֶׁלְּמַעְלָה בִּיחוד הַעֲלִיּוֹן דְּקִדּוּשָׁה נִמְשָׁךְ בְּכָל מְקוֹם שִׁישׁ אַחָדוֹת וְחִבּוּר דוּקָא וְלֹא בְּמִקּוֹם הַפִּירוּד וּמַחְלוּקָה. וְאַע"פ שֶׁהָאֲחָדוֹת וְהַחִבּוּר הוּא בְּמִקּוֹם הַקְּלִיפָה מ"מ מֵאַחַר שֶׁהֵן בְּאֲחָדוֹת וְהַתְּכַלְלוֹת יֵחַד כֹּאִישׁ א' נִמְשָׁךְ בְּהֵם מִמְקוֹר הַבְּרִיכוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת דָאוֹר שֵׁם הוִי"ה כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַעְלָה בְּבִחִי הַפְּנִימִי בִּח"ע דְּקִדּוּשׁ הָאֶלְקִי ע"י בְּחִי שֵׁם מ"ה דְּתִיקוֹן לְפִי שֶׁמִּבְּעַבְד בְּחִי אַחָדוֹת הַעֲלִיּוּנָה לְשִׁכּוֹן בְּמִקּוֹם אַחָדוֹת גַם לְמַטָּה מִמָּה בִּיחָד גַם בְּמִקּוֹם הַפִּירוּד דְּק"ג (וְזֶהוּ מִמְעַם שְׂמֵאִיר בְּחִיצוּנוֹת דְּחִיצוּנוֹת הַכֵּלֵי כְּמוֹ בָאוֹר שאִין הַכֵּלֵי מִסְתִּיר לָאוֹר כֵּלָל כו'). וְרֵא' לֹוֹה מִמָּה שֶׁמִּצִּינּוּ בְּרוּרוֹ שֶׁל אַחָב דֹּאע"פ שֶׁהוּוּ רֹוֹבֵם עוֹבְדֵי כו"ם וּמְכַעִים לְה' מֵאֹד ע"ז הַצִּלְיָחוֹ מֵאֹד בְּמַלְחָמוֹתֵיהֶם וּמִשְׁלוֹ בְּכָל הַגּוֹיִם לְפִי שֶׁהִי בְּהֵם בְּחִי אַחָדוֹת וְהַחִבּוּר וְשִׁלּוּם בְּהַתְּכַלְלוֹת אַחַת שֶׁשֵׁם יִשְׁכּוֹן דוּקָא אוֹר הַבְּרַכָּה וְהַשְּׁפַע דְּאֲחָדוֹת הַעֲלִיּוֹן (וּבְמִקּוֹם מַחְלוּקָת וּפִירוּד יִסְתַּלַּק אוֹר הַבְּרַכָּה וְהַשְּׁפַע הֵגַם שֶׁהֵן עוֹסְקִי

(מג) אֲמַנְם הֵנָּה ע"ד הַפְּשׁוּט הַעֵינֵי הוּא דְּהֵגַם שֶׁשֶׁרשׁ ע' עִבּו"ם הֵן לְמַעְלָה בְּבִחִי הַפִּירוּד דו' מְדוּת דְּנוּגָה שֶׁמְקַבְּלִים מַחֲצוּנוֹת וְאַחֲרוּיִים בְּבִחִי ב"ן דְּקִדּוּשָׁה נִמְשָׁךְ לְהֵם בְּבִחִי מוֹתֵרוֹת מִצַּד שְׂבָה"כ דְּתוֹרוֹ כו' הֵנָּה ע"ז הַרִי יֵשׁ יִחוד וְהַתְּכַלְלוֹת לְמַעְלָה כו' מְדוּת דְּקִדּוּשָׁה שֶׁהֵן ז' שְׁמוֹת שאִינֵן נִמְחָקִי כְּנִ"ל שְׁכּוֹלִים כְּקוֹ הָאֲמַצְעַר בְּבִחִי ת"ת שֶׁהוּא שֵׁם הוִי"ה דְּמ"ה בְּבִחִי הַתִּיקוֹן שֶׁמַּחֲמַת בְּחִי שֵׁם מ"ה זֶה מִתְּכַלְלִים גַם ב' הַפְּכִים דְּחו"ג גַם בְּחִיצוּנוֹת דְּחִיצוּנוֹת הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם שִׁיּוּר לְמַטָּה כְּמוֹ בְּמֵאֲכִי דְּבִי"ע שֶׁהֵן בְּבִחִי הַהַתְּכַלְלוֹת דִּמְיוֹן וְשִׁמְאֵל יִחִידוֹ כְּמִרְכָּבָה דְּפִנֵי אֲרִי אֵל הַיְמִינִי כו' שא' בּוֹהַר דְּכֵלִילִין דָּא בְּרָא וְשִׁלְבִין דָּא בְּרָא כו' וְע"כ גַם בִּירִידַת הַמְּדוּרְגוֹת גַם לְמַטָּה בִּיחָד עַלְמָא דְּפִירוּדָּא שֶׁנֶּק' רַה"ר שֶׁהֵן ע"ש דְּק"ג שֶׁמְקַבְּלִי מִשְׁמֵרֵי הָאוּפּוֹנִים כו' גַם בְּהֵם יִכּוֹל לְהִיּוֹת הַהַתְּכַלְלוֹת וְהָאֲחָדוֹת בְּחִיצוּנוֹת ע"כ פ' שׁוּוֹהוּ בְּכִיטוּל וְהַכְּנַעָה זֶה לֹוֹה גַם ב' הַפְּכִים כְּנִ"ל אַע"פ שֶׁהֵן בְּפִירוּד וִישׁ גְּמוּר וְאִין בְּהֵם בְּחִי הַכִּיטוּל לְאֶלְקִי רַק לְפִרְקִי וְכֵמוֹ שאִנּוּ רוֹא' שִׁישׁ אַחָדוֹת וְרִיעוּת גַם בְּעִבּו"ם לְהַתְּכַלֵּל יֵחַד כֹּאִישׁ אַחַד גַם בְּמַלְכֵי וְשִׁירֵי אֲרִיץ שְׁכָל א' הוּא יֵשׁ גְּדוּל בְּפ"ע כו' וְד"ל:

(מֵד) אֲךְ עֵדִיין יֵשׁ לְהַבִּין אִיךְ יִכּוֹלוּ לְקַבֵּל מִשֵׁם מ"ה אִף בְּחִיצוּנוֹת הַשְּׁפַע ע"י אַחָדוֹת שֶׁלָּהֶם לְמַטָּה מֵאַחַר שאִין שׁוּם צַד אַחִיזָה לְק"ג מִשֵׁם מ"ה דְּהוּוִי"ה אִף לֹא מַחֲצוּנוֹת דְּחִיצוּנוֹת הַכֵּלִים שְׁבוּ מִפְּנֵי שאִין שֵׁם בְּבִחִי מוֹתֵרוֹת וְנוֹבְלוֹת כֵּלָל מֵאַחַר שְׂמֵאִיר בְּכֵלֵי כְּמוֹ בָאוֹר כִּשׁוּה לְפִי שאִין הַכֵּלֵי מִסְתִּיר כֵּלָל לָאוֹר וְכֵנ"ל שׁוּוֹה הִיָּה בְּבִחִי יַעֲקֹב שֶׁנֶּק' אִישׁ תֵּם בְּשִׁלְמוֹת דו"ב שְׁבִטִים כו' וְאֲמַנְם הַעֵינֵי הוּא דְּהֵגַם שְׂבָה דוּקָא נִבְדַּל מֵעֵלֶת בְּחִי שֵׁם הוִי"ה דְּת"ת כְּמ"שׁ מִי כְּמוֹךְ בְּאֵלִים הוִי"ה וְאִינוּ אֵלָא בִּישְׂרָאֵל שֶׁה' אֶלְקִיו עִמּוֹ

בצלם אלקי' ונק' אדם אדמה לעליון ממש בבחי' יש אמיתי וההתנשאות האמיתי' דקדושה האלקי' כמו באדם העליון. וראי' לזה מצדיקי' הגדולים שבארץ שצלם האלקים דאדם העליון היה בהם בבחי' השלימות דשם מ"ה כו' הי' כל העולם מתבטלים מפניהם כמו ביראה ופחד אלקים ממש כמו שאמרו בני חת לאברהם נשיא אלקי' אתה בתוכנו נשיא אלקי' ממש. וראי' לזה ממה שרדף אברהם אחר ד' מלכי' בג' מאות וי"ח איש הניכי ביתו ונצחם שאין זה לפי כח הטבע האנושית כלל רק שפאל אימתו עליהם כמו שנופל אימת אדם על בהמות וחיות שהי' עפר ואפר בעצמו בחי' מ"ה ולכך א' איכה ירדוף אחד אלף אם לא כי צורם כו' שסר צל אדם מהם וכמ"ש כלב כי לחמנו הם סר צלם מעליה' כבהמו' וחיות שנכללי' באדם כו' וד"ל. ועד"ז היה אדה"ר קודם החטא אך אחר החטא ועי' חטא דור המבול נפגם באדם צלם האלקי לגמרי עד בני נח שחזר ונתקן מעט ע"כ הוהיר להם על ש"ד ואך את דמכם כו' מיד כל חי' כו' שופך דם האדם כו' כי בצלם אלקי' כו' וד"ל:

בתו"מ וכמו בבית שני שהי' שנאת חנם בין ראשי הדור כמ"ש בגמ' וכו"ל) ועיקר המעם הוא לפי שנאמר בצלם אלקים עשה את האדם כו' והוא כאשר יש בו מבחי' ההתכללות דכל מדות ומוחי' העליונים בצלם וציוור אדם העליון דקדושה האלקית ממש אזי יכול לשכון בו שם מ"ה דאדם העליון שיהי' מושל בכל העולם לפי שהכל במילים ונכללים בו וכמ"ש ורדו כו' ומוראכם וחתכם כו'. וכמו שנרא' בטבע האדם שיש בו התנשאות בעצם על כל הבהמות וחיות והפץ להיות מושל על הכל. והוה מצד בחי' אדם דוקא שהוא נברא בצלם אדם העליון שהוא בחי' שם מ"ה שכולל הכל והכל כלולים בו כו'. ולזאת קרא האדם שמות לכל החי' ובהמה וכל אשר יקרא לו האדם דוקא זהו שמו כו' כמו שלמעלה פני ארי' ושור ונשר הכל כלולים ובמילים בבחי' אדם שעל הכסא כו'. והוה שהאדם הוא בעל בחירה מכח דעת עצמו דוקא לבחור בטוב כו' לפי רצונו ושכלו שוהו כמו בבחי' יש ממש משא"כ הבהמות וחיות אין להם בחירה כלל שוהו מורה על שרש נפש האדם שהוא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - קדושים תהיו (תקס"ב)

בה (והיינו משום שגם בעודו לתוך הזוכית הראשונה לא נשתנה מהות הזיו לפי האמת להיות כמראה הזוכית הנ"ל אלא שלעין הרואה הי' הזיו כן ולכן יכול לצאת ולזרחה בזוכית שמראיתה מראה אחרת וכ"ה באורות המאירים בכלים שעם היות שנעשים כח וחיות להכלי אעפ"כ הם באמת פשוטים כמו שהיו ואין השינוי בהם אמיתי ולכן יכול להיות אחליפו דוכתייהו אור החסד בכלי הגבורה) כמו שהי' מאיר בזוכית הראשונה אע"פ שזו זוכית לבנה וזו אדומה ויהי' נראה בראשונה הזיו נוטה ללבן ובשני' נוטה לאודם והיינו משום שהזיו עצמו מופשט באמת מב' המראות כו' אלא שנעשה בו גוון לפי הכלי שזורח בו וכן הוא במים שמשתנים לפי גוון הכלי שהם בו מאודם ללבן וכה"ג (ובחי' הארה כזו אין לקרותה אפי' בלשון התלבשות הגם שהלבוש רחוק מן המתלבש בו יותר מהגוף לנשמה כנ"ל מ"מ הרי הלבוש עשוי לפי מידת המלוכש בו ויש לו זרועות ובתי ידיים כתמונת הגוף משא"כ בחי' הזוכית לגבי זיו השמש אין לו ערך ויחס כלל וכן בחי' הכלים לגבי האורות כיון שהאור

ב. ועתה יובן ענין הקדוש הא' שהוא מה שהת"ת הנק' ו' עולה לקבל הארה מחכמה הנק' קדש ונעשה קדוש כו', והענין כי הכוונה שכלי הת"ת עולה ומלביש לאור החכמה וממילא כלי החכמה עולה יותר ומלביש להאור שלא הי' מאיר בחכמה כלל שהוא למעלה מהיות מתלבש בכלי החכמה ועכשיו הוא מאיר ומתלבש תוכו ולכאורה אינו מובן אך שייך לומר שהת"ת מלביש לאור החכמה מאחר שאינו ממהותו כלל כמו שלא יתכן לומר שכח השכל יפעול בכלי אחר זולתי המוח כו' אך הענין מובן ע"פ מה שנת"ל שהאורות מצד עצמן הם למעלה מבחי' כלים כי האור מעין המאור הפשוט בתכלית הפשוטות ולא שייך לומר בו בחי' חכמה וחסד אלא אחר התלבשותו בכלי החכמה אז הוא מחיה בחי' חכמה וכיון שצמד עצמו הוא פשוט בתכלית ע"כ יכול להאיר ג"כ בבחי' חסד או בבחי' ת"ת כמו שמאיר בחכמה שהרי אינו ממהות החכמה ג"כ כמו שאינו ממהות ת"ת והוא כמשל אור השמש שמאיר בזוכית לבנה ואם יסירו זוכית זו וישימו אחרת תחתיה יאיר אותו הזיו עצמו

שהוא ג"כ עכ"פ ראשית גילוי האא"ס שבאצי' ונק' קדש ממש וגם מקבל כלי הת"ת מהארית אא"ס שלמעלה מהכלי שמאיר עתה בכלי החכמה וזהו בחי' קדוש הא' שקדש העליון בחי' האא"ס שלמעלה מהכלים מאיר בבחי' הוי"ו שהוא הת"ת בו' ע"י שהת"ת עולה בחכמה כנ"ל, וזהו מן המיצר קראתי ענני במרחב, פי' דמה שהוא עליית החכמה לקבל ממרחב העליון שהוא האא"ס שלמעלה מהאור המתלבש בכלים הוא רק לפי שקראתי מן המיצר דוקא בבחי' מאדך וזהו כמו ענין תקיעת שופר שתוקעין בשופר שצדו הא' קצר והולך ומתרחב קצת עד שבצדו הב' הוא רחב וכשנותן הקצר בפיו הקול יוצא בדוחק והולך ומתרחב עד שבסופו שחללו רחב הוא מתרחב מאד ונמצא סיבת התרחבות הקול בסופו הוא מפני שהיתה יציאתו מתחלה מתוך הדוחק שאם הי' רחב ג"כ מתחלתו לא הי' הקול מתחזק כ"כ בסופו כי כל חוזק בא מחמת מיצר ודוחק בתחלה, כמ"כ ענין מן המיצר קראתי שאז בא לבחי' צעקת הלב והוא בחי' אהבה דבכל מאדך שהיא בהתרחבות גדול עד אשר לא תכיל הלב הצעקה ועי"ז נעשה ג"כ למעלה העליו' בהאור א"ס שלמעלה מהגבלת הכלים וזהו ענין הקדוש הראשון כנ"ל:

הא' יכול להתלבש בכלי החסד ובכלי הגבורה א"כ אין לומר שכלי זה היא דוקא שייכה לו ולא אחרת והיינו משום שבאמת האור הוא מעין המאור שאין הכלים ערוך לו כלל וכלל, רק שמ"מ הכלים נק' גופין לאהור שהם קרובים יותר אפי' מלבושי' והיינו משום שמ"מ האור מחיה אותן כנשמה שמחיה את הגוף ולא כמו הלבושים שהם נפרדים בו' אבל מ"מ מצד מעלת האור עצמו הוא נבדל מהן בתכלית כנ"ל) ולכן יתכן ענין עליי' כלי הת"ת לקבל בתוכו אור החכמה: (הג"ה: ועי"ל כי בת"ת יש מוחין חב"ד היינו חב"ד דו"א לכן שפיר י"ל שהת"ת עולה בחכמה היינו חב"ד דת"ת מלבישים החכמה וגם כי יסוד ראבא הוא דעת עליון דו"א לכן א"ש עליית הדעת שבת"ת לקבל מהחכמה, עכ"ה): ועי"ל' זו הוא ע"י אהבת בכל מאדך שמעורר למעלה בחי' מאד העליון שהוא האור א"ס שלמעלה מהתפשטות והתלבשות בכלים עדיין מפני שא"א בהכלים להגבילו ולהכילו עדיין, וע"י התעוררו' זו אזי עולה החכמה לקבל האור א"ס שלמעלה מהכלים שע"י יאיר וזרח בכלי החכמה הפנימי' שהיא כלי קבלה לקבל האור כנ"ל ואז עולה ג"כ הת"ת לקבל האור שהי' מאיר תחלה בפנימי' כלי החכמה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

כמה מעלות טובות למקום עלינו

חנם בלא מצות, ע' זהר פ' בהר דק"ח ע"א, כי מחמת מסך מבדיל הנ"ל הנק' חרפת מצרים אין אתעדל"ת ממעשה המצות מעורר אתעדל"ע מחמת גשמיות העולם וחומריותו ולכן הוא חנם בלא מצות אלא ע"ד דור אנוש שנוגנין בחסדו של הקב"ה, ומ"מ הוא מבחי' אחוריים והיינו מעורף דא"א שאין בזה פנימיות הרצון רק שמחי' בדרך טפל כמו שממית בידים תתפש, אבל ע"י יצ"מ היום גלותי חרפת מצרים נודרך העולם עד שע"י באתעדל"ת אתעדל"ע שיבא ההמשכה מבחי' פנים, וזהו ויצונו את כל החוקים בו'. (טו) ואפ"ל עוד בענין אחר השאלה מה העדות בו', כי הנה יש קבלת עול מלכות שמים ועול מצות, והו"ע למה קדמה שמע לוהא"ש בו', וע' בלק"ת ביאור ונקדשתי בתוך בני' שיחוד או"א א"א להמשיך כ"א ע"י מס"ג בק"ש קעומי"ש, וע"י תומ"צ ממשכים יחוד זו"נ רמ"ח פקודין רמ"ח אברין דו"א, ושאלתו הוא על ענין קיום המצות ולכן אמר ה'

(טו) והתשובה עבדים היינו בו' שזכו לזה ע"י גלות מצרים וכנ"ל ס"ז, ועוד כי מצרים הם מצרים וגבולים כל עולם מוגבל לפי ערכו ובעוה"ז החשך מסתיר ע"י ק"ג ערלה מסך מבדיל הנק' חרפת מצרים והוציאנו ממצרים וגבולים אלו, ולכן יוכלו ע"י מעשה המצות לעורר העדות והחוקים שלמעלה בו', וזהו ענין ארץ טובה ורחבה ע"ש רחבה מצותך מאד, באג"ה ס' י"ז ד"ה נודע דבאתעדל"ת, ומגיע למקור קו המדה לעורר משם תוספות אור עיין בת"א סד"ה ראה ריח בני בו'. וכת' בפ' וישלח כי חרפה היא לנו לפי שהוא מסך מבדיל גמור ע"ד ולהבדיל בין הטהור לטמא ולא ע"ד ולהבדיל בין הקדש ובין חול שאפ"ל גם החול חולין שנעשו עמה"ק, משא"כ מסך מבדיל בין טהור לטמא, ע' בסידור שער המילה סד"ה ולא יקרא עוד שמך אברם, ומטעם זה דוקא אחר המילה נק' אב המון גוים להעלות ניצוצות, וז"ש את הרגה אשר נאכל במצרים

עומ"ש לקבל עליו עול ארון יחיד כו', ולמה לא יספיק לקבל מארון יחיד דקמו' כחשיכה כאורה שלא ע"י אצילות הקדוש ששם אי אפשר כ"א ע"י עול מצות וכו'.

וע"ז משיב עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאונו כו' כלומר לא כמו שחשבת שא"ז נוגע לארון יחיד שרש כל השרשים כ"א אדרבה זהו דוקא חפצו של ארון יחיד ממש, כי אע"פ שוראי אין הפגם נוגע שם כלל כ"א באצ"י אבל עכ"ז זהו דוקא חפצו ופנימי' רצונו של ארון יחיד שבכך רצונו וחפצו שיומשך האור ע"י האצ"י הקדוש, והפגם שבאצ"י זהו נגד רצונו ממש אעפ"י שאין הפגם מגיע אליו ממש ח"ו, עכ"ז הפגם שבאצ"י זהו כביכול כאילו נוגעים בכבוד עצמותו ממש, ונשמע זה ממשארז"ל ועשיתם אתם מעלה אני עליכם כאלו עשאוני ופי' בלק"ת בשה"ש בד"ה אני ישנה אשר מה שע"י המצות ממישיכים גילוי האור בכלים דו"א דאצ"י חסד דרועא ימינא וכו' זהו נחשב אצלו ית' כאלו עשאוני ממש ודו"ק.

אלקינו שזהו קעומ"ש וזה ניהא אצלו, אבל העדות והחוקים והמשפטי' שהם בז"א ע"ז שאלתו דהרי א"כ המצות נוגעים רק באצ"י בז"א, אבל לגבי עצמות אוא"ס אין זה נוגע כלל כמארז"ל וכי מה איכפת לי' להקב"ה כששוחט בהמה ואוכל או נוחר ואוכל כלום אתה מועילו כו', אשר מכ"ז יראה שאין טובת האדם ורעותיו נוגעות כלל לגבוה כ"א אל האדם בלבד כו', ובמקומות רבים אמרו היפך זה, ופי' בעבודת הקדש ח"ב פ"ג דבאצ"י נוגע מעשה המצות וכנ"ל דרמ"ה פקודין נק' רמ"ח אברים דמלכא אבל בארון יחיד שרש השרשים שמה לא איכפת כלל. ויש להעיר מפסוק שחת לו לא בניו מומם, וע' מזה בזה"ג האוינו דרצ"ז ע"ג, ובפ' וראא דכ"ז סע"ב, ובמדרש כי תשא ר"פ מ"ב. והנה מבואר בת"א בד"ה ויאבק איש שמגביהים א"ע לינק מבחי' דקמו' כחשיכה כאורה כו' וכנ"ל דלי' לא איכפת כלל, וא"כ שאלתו מה העדות כו' כלומר מה הטורח הזה דעול מצות, כיון דההמשכה או הפגם אינו נוגע בעצמותו כלל רק באצ"י, וא"כ יהי' די בקבלת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ביום השמיני עצרת תהי' לכם, שמע"צ, תרד"ע

ונשאר רק האפר שהוא העצם כו', ועיקר הקרבן הוא זריקת הדם שזהו החיות פנימי שנוקב ונכלל בקדושה כו', וא"כ מהו ההפרש בין קטרת וקרבנות מאחר דשניהם הם בירורי הנוגה כו'. וידוע דקטרת גבוה יותר מהקרבנות וכדאי' בזהר ס"פ ויקהל דרי"ט ע"א דכתי' קטרת תמיד לפני ה' איהו קיימא לפני ה' יתר מכל פולחנין אחרנין, חביבא איהו עובדא דקטרת כו', ואע"ג דצלותא איהו מעל' מכולהו עובדא דקטרת הוא יקיר וחביב קמו' קוב"ה כו', צלותא אתקינו לה באתר דקורבנין דהוה עבדי ישראל וכל אינון קורבנין כו' לאו אינון חשובין כקטרת כו', הרי שקטרת היא למע' מהקרבנות כו'. והגם דקטרת היא ג"כ ענין התפלה וכמ"ש תכון תפלתי קטרת לפניך כו', הנה זהו נגד תפלת מנחה וכמ"ש אח"כ משאת כפי מנחת ערב, וידוע דתפלת מנחה הוא למע' מתפלת שחרית וכמארז"ל לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה שכן אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה דאז הוא זמן עת רצון ביותר כו' כנודע, וא"כ צ"ל מהו ההפרש בין הקטרת לקרבנות כו'. אך הענין הוא דהנה הקרבת הקרבנות הי' על מוצה החיצון והקטרת על מוצה הפנימי,

ביום השמיני עצרת תהי' לכם, ואי' במד"ר משל למלך שעשה משתה ז' ימים והזמין את כל בני המדינה ביום השמיני אמר לאוהבו כבר יצאנו י"ח לבני המדינה בא ונגלגל אני ואתה כמה שנמצא, כך אמר הקב"ה לישראל באו ונגלגל אני ואתם כמה שתמצאו פר א' איל אחד. וצ"ל מהו"ע דכו' ימי החג הקריבו ע' פרים נגד ע"ש, ובשמע"צ רק פר א' איל א' והוא רק לישראל כו'. גם צ"ל מהו"ע שמע"צ מש"א שמע"צ החג הזה מפני מה נק' שמע"צ. גם למה אז דוקא נקבע זמן שמחת תורה על הלוחות שנתנו ביוה"כ כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דו"א סממני הקטרת הן בירור הי"א כתרין דמסאבותא כו', דבקדושה המספר הוא עשר דוקא ולא תשע ולא י"א מפני שבקדושה האור דע"ס מתייחד ביחוד גמור עם הכלים כו', משא"כ בסמ"א אין הקדש מתערב עם החול רק עומד בבחי' מקיף ונחשב בפ"ע ע"כ הן מספר י"א כו'.

ריב) והנה בע"ח שער ק"נ פ"ג אי' דו"א סממני הקטרת הן בירור הטוב של נוגה, וצ"ל והלא הקרבנות הן ג"כ בירורי הנוגה דהבהמה הגשמי היא מק"נ ומקריבין אותה על מוצה ונכללת באש שלמע' שוהו בירור הטוב שבה

מחי' כל העולמות והנבראים ושהעיקר הוא האלק' כו', וע"י כ"ז מתעורר האה' בבחי' קירוב ודביקות באלקות שכל הפצו ורצונו הוא רק באלק' ושיחי' גילוי אלקות כו', וכד"כ הוא משאה"כ לאה' את ה' אלקך כי הוא חייד, והיינו כמו שהאדם אוהב חי נפשו כן כאשר יתבונן שהאוא"ם הוא חי החיים העליונים והתחתונים ומכלכל חיים בחד, ופי' מכלכל חיים הוא שנמשך מבחי' חסד עליון בחי' חיים לכל חי ע"י שהוא ית' מכלכל אותן בכלי תוך כלי עד שנמשך חיות לכל פרטי הנבראים דבי"ע כו', וכאשר יתבונן בכ"ז הדק היטב בהעמקת הדעת ובפרט כאשר מתבונן באופן החיות כנ"ל תגדל אצלו האה' לרבקה בו ית' כו', וכ"ז הוא בחי' חיצוני' הלב שהוא כענין הקרבת הקרבנות ע"ג מובח החיצון כו'. אבל ענין בחי' פנימי' הלב ז"ע הקטרת דפי' קטרת הוא ל' התקשרות והו"ע התקשרות עצמי כו', והיינו שהאה' אינה רק מצד ההתבוננות כ"א מצד עצמי' הנשמה שמקושרת באוא"ם ב"ה, וכמ"ש רשב"י בחד קטירא אתקטרינא ב' אחידא ב' להיטא שהוא ההתקשרות שלמע' מן השכל כו', והתעוררות אה' זו היא ג"כ ע"י התבוננות והוא כשמתבונן שכל בחי' האור והחיות שבעולמות וכן כללות ההשתל' איך שכ"ז הוא רק הארה לבר שבאין ערוך לגבי עצמות דעצמות אוא"ם מופלא ומובדל מהעולמות כו', ואפס קצהו ויכל להיות ג"כ ההשגה באופן ההפלאה דאוא"ם ע"י ידיעת והשגת השליחה כו', שע"י נעשה הרצוא להכלל בעצמות אוא"ם וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא הפצתי בארץ, דשו"א הן געה"ע וגעה"ת כו', וכאשר יתבונן איך שהגילוי' הג"ע הן ג"כ רק הארה לבר דביו"ד נברא העוה"ב כו', והו' ועמך לא הפצתי גם בחי' כי עמך מקו"ה הוא בחי' מקור החיים ומקור התענוגי' המושגים בבחי' השגת והכנת החכ' כבעה"ת וגעה"ע שכ"ז הוא עמך וטפל לך כו', כ"ז לא הפצתי רק להכלל בבחי' עצמות אוא"ם כו'. וז"ע הקטרת שהוא ההתקשרות שלמע' משכל המושג שוהו בבחי' יציאה מכלי המגביל וה"ז היפך האה' מהתבוננות דהוא חייד שוהו התיישבות אור בכלי, אבל התקשרות דקטרת הוא בחי' הקטירא היינו קשר של קיימא שלמע' מהשכל דאה' זו אינה חולפת ועוברת כו' וכמ"ש במ"א. ונמצא הפרש בין קרבנות לקטרת דקרבנות הוא העבודה דבחי' או"פ פנימי דנפש, וקטרת הוא העבודה בבחי' או"מ דנפש כו'.

ק"צור. ובע"ה דקטרת כירור הטוב דנוגה, וצ"ל והלא קרבנות ג"כ כירור דנוגה, ומהו מעלת הקטרת, והענין הוא דקרבנות הן על מובח החיצון, וקטרת על מזה"פ, מזה"ח חיצוניות הלב, האהבה הבאה ע"י התבוננות, והוא באלקות שבעולמות ומבשרי אחזה דכחות הנפש יודע מהות מציאותם, וכל כח איך שהוא כלול בכח עליון, ובכללות שהעיקר הוא חיות הנפש, וכמ"כ יבין פרטי המדר' דע"ס

יודע דב' המזבחות בנפש הן בחי' חיצוני' הלב ופנימי' הלב, דחיצוני' הלב היא האה' שע"פ טו"ד והיינו מה שבא ע"י השגה והתבוננות אלקי, דכללות ענין ההשגה הוא בהאור האלקי שבא בבחי' התלבשות בעולמות דמה הנשמה ממלא את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם כו', וע"כ מבשרי אחזה אלק' וכמו שהאדם משיג ומרגיש בעצמו אור וחיות הנפש שלו בהכחות פרטי' שבה, וכמו בכח השכל שבמוח וכח המדות שבלב, והחיות חיצוני' שבאברים החיצונים כמו כח התנועה שביד וכח ההילוך שברגל כו', שיודע ומשיג היטב כל כח וכח בערכו ומעלתו בעצם כו', כמו מהו שכל ומה המה מדות שיודע ומשיג היטב בעצם מהותם מה הם כו', והגם שזוהו רק ידיעת המציאות שהרי אינו רואה מהות הכחות כו', מ"מ הרי מציאותם הוא יודע ממש איך ומה הם כו', ומשיג ג"כ העילוי שיש בכל כח עליון לגבי הכח שלמע' ממנו מן כח ההילוך שברגל עד כח החכ' שבמוח כו', וגם משיג ומרגיש איך שכל כח תחתון נמצא וכלול בהכח העליון ואיך הוא שם בעילוי הרבה יותר כו', וכמו בהתכללות המדות בשכל כו' שמרגיש המדות שבשכל ואיך שהם שם בדקות ורוחני' כו', וכ"ה בכח העשי' או כח הדבור שנמצאים כלולים במדות ובשכל והן האותי' שבמדות ושכל, וכן העשי' שבשכל ששם הוא כמע' גבוה הרבה יותר כו', ובכללות הרי מושג ומורגש אצלו היטב איך שהעיקר הוא החיות המח' אותו כו'. וכמ"כ יבין וישג בהאור והחיות האלקי בפרטי המדר' בבחי' חב"ד חג"ת נה"י איך ומה הוא כל מדר' ומדר' בפ"ע ומעלתם זה על זה כו', ואיך שפרטי מדר' הנ"ל הן המאירים והמחיים את העולמות אבי"ע חכ' באצ' בינה בברי' וז"א ביצ' כו', שע"י יבין מעלת וערך כל עולם ועולם בפ"ע ואופן העבודה ככל עולם והביטול דשם כו' (דלפי אופן ההשגה וההתבוננות שלו בכל מדר' ומדר' היינו בכל עולם ועולם במעלת ומדר' העולם בהאור האלקי איך שמושג בהם ובהעבודה ובהביטול שלהם כו', הרי עבודתו וביטולו הוא ג"כ באופן הזה ממש כו'). וגם יבין וישג איך שכל מדר' תחתונה נמצא כלול בהמדר' העליונה ואיך שהוא שם בעילוי יותר כו', וכמו איך שכל הנמצאים דעולם העשי' נמצאים כלולים ביצ' ושם המה גבוהים במעלתם כו' והיינו שהן במדר' עשי' כו' (דאין זה מה שיצ' הוא מקור לעשי' כו'), רק דכמו שנמצאים כלולים ביצ' הם כמע' גבוה יותר כו', ויודע ומכו' במ"א דהשגת הנברא שמושיג ומתבונן בזה איך שהוא נמצא במדר' הגבוה ממנו דהיינו בשרשו ומקורו ואופן מציאותו שם כו', ה"ז פועל בו ביטול פנימי יותר מהביטול במדר' עצמו במדר' שהוא כו', וע"י הוא מתעלה למעלת ומדר' העליונה כו' (ועמ"ש בקונטרס העבודה בענין התכללות נפש ברוח ורוח בנשמה כו'). ובכללות ההשגה וההתבוננות איך שהאור והחיות האלקי

והתעוררות היא ע"י ההתכוננות איך שהכל רק הארה
ובענין ההפלאה דאוא"ם, ועי"ז הוא היציאה מכלים היפך
האהבה דטו"ד שהיא בהתיישובת בכלים.

שבכל עולם, ואיך כל עולם תחתון בעולם העליון שזה עושה
ביטול גדול, ובכללות שהעיקר הוא האלקות וזאת יחפזין,
ומזה"פ בחי' פנימיות הלב האהבה עצמויות דנשמה,

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

זאת תורת הבית - ב' ניסן תרפ"ט

שושרדמ"ט בהעלאת הנשמות מלמטלמ"ע, דהנה אהרן הוא
שודמ"ט לעורר את כנס"י שהוא בחי' מל' למעלה ונש"י
למטה להכלל בעצמות אוא"ם וזהו"ע העלאת הנרות היינו
העלאת הנשמות, דנשמות נקראים נרות וכמ"ש נר הוי'
נשמת אדם, ושבעה נרות הם הוי' מדר' שיש בעובדי ה' דיש
מי שעבודתו הוא באהבה ויש מי שעבודתו הוא ביראה ויש
שעבודתו במדת הרחמים וכן בענין לאסתכלא ביקרא
דמלכא, והיינו דהעבודה בכאו"א למטה הוא לפי אופן שרשו
ומקורו למעלה במדות העליונות דו"א דאצ"י אשר כן גם
כאבות העולם שהם בחי' חג"ת דאצ"י דאברהם הנה שרשו
הוא בבחי' חסד דאצ"י לכן הנה למטה הרי עבודתו הוא
באהבה ונק' אברהם אוהבי לפי מעלת מדרגת שרשו ומקורו
בבחי' חסד דו"א דאצ"י ויצחק הוי' עבודתו בחפירת בארות
שהוא בבחי' העלאה מלמטלמ"ע לפי אופן שרשו ומקורו
בבחי' גבורה דו"א דאצ"י וכתוב ופחד יצחק הוי' לי שהו"ע
הגבורה, ויעקב דשרשו בת"ת הנה הוא בריח התיכון המבריה
מן הקצה אל הקצה, דמעשה אבות סימן לבנים דכן הוא גם
בפרמי הנשמות דנשמות פרמית דכל אחד ואחד הנה עבודתו
למטה הוא לפי אופן שרשו ומקורו למעלה וזהו"ע זכות אבות,
זכות ל' טוהר וזכות האבות ומשה ואהרן שהם המועילים
ומשפיעים לכללות נש"י כ"א לפי מדרגתו וזהו"ע העלאת
הנרות דאהרן, דאהרן הוא כה"ר וממשיך את האה"ר לעורר
את הנשמות שיהי' בהם הרצון והחפץ להכלל בעצמות
אוא"ם ב"ה.

קיצור. יבאר דבגמר עשיית המשכן דעשו לי מקדש
שתהי' העשי' בכל חיי האדם עפ"י דיני ודרכי
התורה, או כתיב ואתה תצוה משה שושדמ"ל, ואהרן מעלה
הנרות נשמות, אבות חג"ת דאצ"י וזכות אבות סימן לבנים
בו' מדר' דעובדי הוי'.

ב) והנה הענין דאתה תצוה הוא אחר אשר פרט כל עניני
עשיית המשכן והמקדש הנה אח"כ הוא אומר
ואתה תצוה כו' דכללות ענין המשכן הוא דכתיב ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם, ואמרו"ל בתוכו ל"נ אלא בתוכם בתוך
כאו"א מישראל דכאו"א מישראל הנה בכל עת ככל זמן ובכל
מקום שהוא הוא מכון לשבתו ית' דזהו ושכנתי בתוכם בתוך
כאו"א מישראל בכל מקום שהוא ובכל עת ובכל זמן שיהי',
רק בתנאי דועשו לי מקדש, היינו אימתי ושכנתי בתוכם דוקא
כאשר ועשו לי מקדש, דלי מקדש הפי' הוא מה שהוא מקודש
אצלי, ומהו מקודש אצלו ית' כבי' הוא ועשו דוקא העשי'
בפועל בקבעומו"ש, ועוד ועשו לי מקדש, דכל עניני עשיית
האדם יהיו רק בענינים אלו שהם קדושים מלמעלה, היינו
עפ"י חוקי ודרכי התורה, דהנה יש דברים וענינים מה שבנ"א
בודאים אותם מלבם וחושבים אותם לענין כמו להכדיל ענין
של תורה שאינם כלל עפ"י התורה, וכמו בכללות הענין
דהנימוסים והקריירות שבעולם שמכבה ח"ו הבהירות דתורה,
הנה זהו ועשו לי מקדש דכל העשיות של האדם גם במדות
טובות והנהגות ישרות צריכי' להיות רק כמו שהם עפ"י תורה
ואז הוא ושכנתי בתוכם, ובגמר ענין עשיית המשכן אומר
ואתה תצוה דמשה דוקא יצוה דהגם דהעלאת הנרות הוא
ע"י אהרן אבל הציווי והובאת השמן הוא ע"י משה, והענין
הוא דהנה משה ואהרן הם שושבינא דמלכא ושושבינא
דמטרוניתא, דמשה הוא שושבינא דמלכא ואהרן הוא
שושבינא דמטרוניתא, דהנה הקב"ה וכנס"י הם חתן וכלה
דחקב"ה נק' חתן ל' חות דרנא שהוא גילוי אוא"ם ב"ה בבחי'
המשכה מלמעלמ"מ, וכנס"י נק' כלה בחי' כלה שארי ולכבי
שהו"ע העלאת ותשוקת הנפש להכלל בעצמות אוא"ם ב"ה
ומשה ואהרן הם הממוצעים בהעלאה וההמשכה, דמשה
הוא שושבינא דמלכא בהמשכת העצמות ב"ה, ואהרן

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת-תורה, תר"ץ – ניו יורק

תהלה לא-ל תורת החסידות, דבר שנותן לנו האפשרות שנוכל להבין גם את הענין האמור.

יא. תקופת השנים משנת תר"מ עד שנת תר"פ, מוגדרת בעולם החסידות כאחת התקופות המוצלחות ביותר בהתרחבות תורת החסידות.

על תקופה זו יש הרבה מה לדבר, הרי היא אחד מהחלקים החשובים ביותר בדברי ימי החסידות, אך לא כאן המקום והאפשרות לדבר על כך במדוייק.

לתקופה זו אירועים חשובים מיוחדים, שגם בדברי הימים ובתולדות החסידות, הם קובעים מקום לעצמם. אלא, בגלל הענין המדובר בזה, ניגע בקיצור בפרטים אחדים של תקופה זו.

בחורף תרע"ב היה אבי במענטאן. במשך השבועות האחדים של שהותו במענטאן, הספיק לנוח היטב, ומצב בריאותו הוטב במדה משמעותית.

בלותי את אבי בנסיעה זו, מליובאוויטש עד ורשה, אמר לי אבי, שהוא מקווה, שבהיותו במענטאן, יהיה לו זמן מספיק, להרהר בענין עמוק חדש בחסידות. כל העולם החסידי-משכילי ציין את אבי כגאון בהשכלה של חסידות.

החסיד מורי הרשב"ץ נ"ע קרא לאבי: "הרמב"ם של חסידות", שכן, כל ענין הוא אצל אבי הלכה קבועה ומסודרת עם כל הסברו של הענין, דבר דבר על אופנו. כל מאמר חסידות בודד מהווה אצל אבי מעיין של ים החכמה, מסכת שלמה.

קיץ תרנ"ח, בהיותנו בנאות דשא באליווקא, הייתי נרעש מהיות אבי שקוע במחשבות.

אבי היה נשאר לשבת לעתים קרובות בגן, תפוס מחשבות במשך כמה שעות.

כפי שסיפר לי לאחר מכן, הרי באותו זמן של ישיבתו בגן, הרהר במאמר "יום טוב של ראש השנה" על כל המשכיו, שאמרם לאחר מכן מראש השנה תרנ"ט עד פרשת וירא.

כל מאמר חסידות שאמר, כל מאמר חסידות שכתב, היה חוויה מיוחדת אצל אבי.

בילדותי, בשנים תרמ"ט-נ"א, היה לי טבע שאהבתי

י. הרבה פעמים יצא לנו לשמוע מאבי²² בשיחותיו הקדושות, בענין מעלת תורת החסידות, ובפנים מאירות ומסבירות במיוחד היה אומר: החסידות שלנו, החסידות שבה "השכלה" היא "עבודה" ו"עבודה" היא "השכלה". במצב רוח מרומם, היה אבי נותן שבה להשי"ת על התגלות תורת החסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט.

בחורף תרס"ז היה אבי בעיר ווירצבורג (בייערען). כ"ד טבת²³ חל אז ביום חמישי פרשת וארא. הגיע אז לוירצבורג החסיד ר' צבי שי' גורארי' ואבי אמר חסידות. אחרי חסידות, אמר אבי: ישנו מאמר העולם כשמזכירים משהו שנמצא כבר בעולם האמת, אומרים, גן עדן מואר שיהיה לו.

גן עדן מואר – אמר אבי – שיהיה לרבי²⁴ שפתח את עינינו והאיר את מוחינו ולבותינו בהתגלות תורת החסידות.

בשמעי מלים ספורות אלו, שאבי אמרן בהתלהבות פנימית קדושה, נזכרתי על דברי המדרש²⁵ על הפסוק²⁶ "באתי לגני", בענין גילוי השכינה למטה על ידי שבעת הצדיקים, שבעה דורות, אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם ומשה.

לנו טוב ב"ה. שבעה הדורות, שבעה נשיאי העולם, ממורנו הבעש"ט עד לאבי ועד בכלל, פתחו לפנינו שערי ההיכלות של חב"ד. כל רבי בדורו, ואבי בארבעים וחמש שנות יגיעתו בחסידות, נתנו לנו את ההסברים הטובים ביותר בעניני ההשכלה העמוקים.

אבי בהיותו בן תשע-עשרה שנים בערך, יגע בזיעה של דם – בנוסח זה הוא אמר לי – להבין הענין של שכל עצמי, במדרגה השלישית "אמת לאמתו". אך יגיעה קשה, יגיעת דם קשה זו, הביאה את התועלת הנרצה. כעבור שלשים שנה בערך – קיץ תרס"ח במרינבאד – הוא משהחח אתי – במהלך טיולנו – באותו ענין של שכל עצמי, בהסבר וביאור רחב כבענין מוחשי. שכן, במשך הזמן נתבארה ונתרחבה תורת החסידות בביאורים והסברים ארוכים בכל ענין.

מאותה תקופה – תרל"ט-תר"מ בערך – עברו יותר מחמשים שנה, ובמשך יובל שנים זה, נתבארה ונתרחבה

(25) שיר השירים רבה, פרשה ה.

(26) שם ה, א.

(22) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

(23) יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא.

(24) כ"ק רבנו הגדול בעל התניא.

את הענין של השכלה והשגה בהסבר הרחב של בעל המצאה ובעל הסברה, שהסביר אבי, הם הבינו היטב, אך הענין של הרגשה והכרה, הם הבינו בצורה חלשה מאד, וההסבר לקח זמן ניכר.

בסופו של דבר הסביר אבי, שההשגה האמיתית הרי באה בהעמקת הדעת של נקודת התמצית, עד שמגיעים לתכלית האמיתית של השגה, שהיא כמאמר הידוע: תכלית הידיעה שלא נדע.

בהשגה זו, הרי למרות שנעשה ביטול ההשגה, שכן, השגה זו היא הרי בעצם למעלה מהשגה, בכל זאת כשמתעמקים בה בהעמקת הדעת, עוזר השי"ת ברגע מסויים שמתחילים להרגיש את הענין ומגיעים להכרת הענין.

בשיחה ארוכה, מסביר אבי את ההבדל בין נקודת ההשכלה, שהיא ההתחלה של כל מושכל, לבין נקודת התמצית שהיא תכלית המושג של כל מושכל, וקובע שתורת החסידות פתחה שערי בינה, שביכולת האדם להגיע להשגות העמוקות ביותר במוחש ממש.

צריכים רק לרצות באמת ולהתייגע באמת. אמת היא המפתח הפותח כל מנעולי ההשכלה.

יד. במשך שמונה עשר השנים, מחורף תרנ"ד עד חורף תער"ב, התרחבה מאד ב"ה תורת החסידות, והרבה ענינים הוסברו בהרחבה.

בארבעת השנים תרנ"ד-ז היו בליובאוויטש "יושבים" בעלי כשרונות וכן מתמידים, רוב ה"יושבים" למדו חסידות בהתמדה.

עם התייסדות ישיבת "תומכי תמימים" יצ"ו – ט"ו אלול תרנ"ז – מתחילה תקופה חדשה בלימוד החסידות, שנהיה לימוד מסודר כמו לימוד הנגלה, ומזמן לזמן רואים את השינוי לטובה.

אלה שלומדים חסידות מתוך הבנה, רואים במאמרי החסידות של אבי, בשנים תרנ"ח-נ"ט, תר"ס, שינוי מסויים משנה לשנה, הן בעצם עניני המאמרים והן בצורת הביאורים וההסברים.

מאמרי שנת תרנ"ח, עד למאמרי חג השבועות, הנם מאמרים נפרדים ויחידים, והענינים הנידונים בהם מותאמים להבנתם של המתחילים בלימוד החסידות.

מאמר חג השבועות תרנ"ח הוא אמנם עמוק, אבל לפי ערך תלמידי "תומכי תמימים" באותה תקופה.

מאמרי שנת תרנ"ט מותאמים כבר לאלה שמבינים ענינים עמוקים בחסידות, ומאמרי שנת תר"ס הם עמוקים יותר.

בשנת תר"ס עסק חלק מתלמידי ישיבת "תומכי

להסתכל על אבי בישובו בחדרו, או בישובו ב"אוהל" של אביו, תפוס מחשבות, דבר שהיה מפעים אותי.

יב. בזמן הראשון לבוא מורי הרשב"ץ נ"ע לליובאוויטש – בחורף תרנ"ד – קבעו דודי הרמ"מ שי ומחותני הר"מ שי סדר ללמוד חסידות כמה פעמים בשבוע עם מורי הרשב"ץ נ"ע.

שנת תרנ"ד היא שנה מבורכת בחסידות. כמעט בכל שבתות שנה זו, כלומר מראש השנה עד שבת פרשת בהעלותך, עת נסיעתו של אבי להבראה לאודסה על נהר הלימאן, אמר אבי מאמר חסידות.

המאמר שהיה אבי אומר ביום ששי לפני קבלת שבת, לא זו בלבד שה"חזור" הרב ר' אהרן ז"ל היה חוזר עליו לפני האורחים שבאו לשבת, היו גם חוזרים עליו מספר גדול של "יושבים" שהיו אז בליובאוויטש.

הסדר היה, שביום שני היה כבר הכתב של המאמר, ה"יושבים" למדו את המאמר בעיון, ואצל זקני החסידים – כמורי הרשב"ץ, החסיד ר' חנוך הענדל, החסיד ר' שמואל ברוך מורשה, החסיד ר' אבא מצאשניק, החסיד ר' ניסן – שבאו לשבת לליובאוויטש, היה תוכן מאמר החסידות של שבת, נושא הדיבור במשך כל השבוע.

באותו זמן – חורף תרנ"ד – היו כבוד דודי הרמ"מ שי והר"מ שי עסוקים מאד בלימוד החסידות, דבר שהשפיע הרבה על כמה אברכים, בעלי כשרונות גדולים, שהיו משכילים במדעי עולם ורחוקים מחסידות, ועל ידי הקביעות בלימוד החסידות התקרבו.

למורי החסיד הרשב"ץ נ"ע היה חוש מיוחד ביכולת לבאר ולהסביר אימרת חסידות. לכל ענין היה לו משל, וכל דבר היה מתבטא אצלו בפקחות חריפה.

יג. מזמן לזמן היו כבוד דודי הרמ"מ שי והר"מ שי נכנסים אל אבי, לשאול ולהתדבר בענינים שונים ממה שלמדו אז. לעתים קרובות היתה פגישה כזו אורכת כמה שעות.

כרגיל היו שיחות אלו נערכות בשעות הערב, אחרי סיום לימודי אצל מורי החסיד רשב"ץ נ"ע, ולעתים קרובות הייתי נוכח בשיחות אלו.

באחת השיחות האמורות, הסביר אבי הענין של השכלה, השגה, הרגשה והכרה.

גם כיום, אחרי עבור למעלה מארבעים שנה מאז, וכל הענינים הוסברו בהרחבה בהרבה מאמרים, נחשבים ענינים אלה מן הענינים החשובים בתורת החסידות, ובמיוחד אז, שעל ענינים אלו היו גם בחסידות מדברים לעתים רחוקות ביותר, ומכל-שכן בשיחה רגילה, – היה זה אחד מהדברים הגדולים ביותר.

במרבית שנת תרס"א שהה אבי בחוץ לארץ, ומשם כתב אלי ביחס להנהגת הישיבה. מספר מכתבים פורסמו בין התלמידים והביאו לשקידה מוגברת יותר בלימוד החסידות.

המאמרים שנאמרו על ידי אבי בשנים תרס"ב, תרס"ג, תרס"ד ותרס"ה, הן המאמרים היחידים והן ה"המשכים", שיחות הקודש בזמני השמחה, שמחת תורה וי"ט כסלו, ושני הקונטרסים שהופיעו בשנת תרס"ג ותרס"ד, מלמדים על מצב החסידים ותלמידי ישיבת "תומכי תמימים" באותה תקופה.

כל אחד בהתאם להבנתו במאמרי חסידות שאמר אבי במשך השנים תרנ"ד-תרס"ה, יכול לראות את השינוי הגדול שנתהווה במשך הזמן בהתרחבות החסידות ובעבודת החסידים.

השנים הללו הכשירו את גידולו של דור דעה בלימוד החסידות בעיון ובעונג עמוק בעבודה שבלב.

יז. המאמר "יום טוב של ראש השנה", שהחל אבי לומר בראש השנה תרס"ו, ונאמר בששים המשכים, ארבעים ואחד מאמרים מההמשך – חוץ ממאמרים יחידים – בשנת תרס"ו, חמשה עשר מאמרים – בשנת תרס"ז וארבעה מאמרים מההמשך בשנת תרס"ח – הוא עד מוחשי על התרחבות תורת החסידות ומצב לומדי החסידות באותה תקופה.

אלה שמכירים עניני החסידות הנידונים בהרחבה ובבהירות רבה במאמרי שנות תרס"ו, ס"ז, ס"ח, תרס"ט, ההמשכים הידועים בשנים עת"ר, תרע"א, אחד עשר המאמרים של המשך יום טוב של ראש השנה תער"ב – נוכחים לדעת שהחל משנת תרס"ו החלה תקופה חדשה בהתרחבות תורת החסידות.

ששת השנים תרס"ו-תרע"ב – העשירו את תורת החסידות בבעלי כשרון יסודיים ובבעלי עבודה.

ברשימותיו של אדמו"ר האמצעי – שכפי הנראה כתב בשנותיו הצעירות – ישנו ביטוי "ועל דרך צחות יש לומר".

בדרך צחות יש לומר על התרחבות החסידות ועבודת החסידים משנת תרס"ו עד תער"ב, את המאמר²⁸ "יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית".

תורת החסידות עשתה חסידים מלידה לחסידי אמת, וחסידים הפכו חסידות כתובה לחסידות חיה.

תמימים" במאמרים שהשמיע אבי, והתלמיד המובהק החסיד הרב ר' אברהם דוד ז"ל פויזנר מקלימוביץ' כתב "הנחות" על המאמרים.

עד כמה היו ה"הנחות" שכתב התלמיד הר' אברהם דוד, חשובות בעיני אבי, יכולים לראות מהעובדה שהוא היה עובר עליהם ומעיר הערות-תיקון שונים. מכאן הסיבה שבשנת תרס"ס כתב אבי מספר מועט של מאמרים שאמר בשבתות השנה²⁷.

טו. בשנת תרס"ס, אחרי חג הסוכות, לפני נסיעתו של אבי לחרקוב – שם היה עליו לעבור בדיקה רפואית – מפרסם אבי הקונטרס הראשון שלו לתלמידי ישיבת "תומכי תמימים" יצ"ו.

הקונטרס נקרא "קונטרס התפלה", ותוכנו – תשובה לשואלים כיצד ובמה מתפללים.

הקונטרס מהווה תשובה עמוקה ורחבה על השאלות שעל חסיד לשאול את הרבי ב"יחידות", כיצד יש לעבוד את השי"ת בעבודה שבלב זו תפילה.

'קונטרס התפילה' הוא הוראה, כיצד צריכה להיות העבודה וההכנה של תפלה, ופעולת עבודת התפילה בתיקון וביורר המדות ובהתנהגות היום-יומית.

יש לזכור שבשנת תרס"ס הורגשו כבר בעולם החסידי התוצאות הגדולות והמיוחדות שהביאו שיחתו הנרחבת של אבי בשמחת תורה ומאמר "החלצו" המפורסם.

שיחת שמחת תורה תרנ"ט, בה דיבר אבי בארוכה על כוונת רבנו הזקן בדמותו של חסיד, מסירות נפשם הגדולה של כל הרביים על חסידות ועל חסידים, מצב החסידים בעבר והמצב בהווה, ולאחר מכן המאמר "החלצו" – הופצו במשך השנה במחנה החסידים והביאו לתוצאות גדולות.

'קונטרס התפילה' נתקבל בשמחה רבה אצל החסידים בכלל, ואצל תלמידי "תומכי תמימים" בפרט, בתור מורה דרך בעבודת ה' בעבודה שבלב.

טז. 'קונטרס התפלה' הוא עד מוחשי על מצבם הרוחני של תלמידי "תומכי תמימים", ומצב עבודת החסידים באותה תקופה.

מאותו זמן מתחילה תקופה חדשה בהרחבת תורת החסידות.

שנת תרס"א – בה הגיע מספר התלמידים בישיבה למספר נכון, והיתה להם השפעה גדולה על עדת החסידים בכלל – היתה שנת עבודה בשקידה רבה.

(28) ויק"ר פל"ד, ח.

(27) בשנת תרס"ס היתה עבודה מרובה בעיני הכלל, עניני בית החרושת בדוברובנה, תחום המושב, ועוד.

במשך שמונה עשרה השנים תרנ"ד-תער"ב, הועמדו ענין החסידות, לימוד החסידות ועבודת החסידות, על הגובה הנכון והמתאים. כל אשר אמרתי לכם בקיצור נמרץ, על סדר השתלשלות התרחבות החסידות ועבודת החסידים ותלמידי ה"תמימים" עד לשנת תער"ב, הרי זה כדי להבין באופן יסודי אימרתו של אבי, שעם בואו למענטאן הוא מקווה שיהיה לו הזמן הנכון להרהר בסידור ענין חדש בחסידות.

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ* ~

ה, כו מנחם אב [תרנ"ו, נאות דשא באליווקא]

בראות משה בעל האחוזה את האורח בא, קם ממושב ויברכהו בברכת שלום, ויגש לו פסא לשבת, וישב רבי אברהם משה ויסתכל בדודו אחי זקנו, ויתמה, כי אף שכבר בא בגבורות – כפן שמונים ושש שנה – בכל זה הנה מראהו היה כפן ששים, חסון פאלון, בעל כתפים רחבים, מגולח זקן, שערוֹתיו ושפמו ומלבושתו עשויים כמנהג הנכרים, ורוחו טובה עליו, ולרגליו רובץ כלב גדול כמנהג גוי הארץ.

ובראות רבי אברהם משה פי לומד הוא – אחי זקנו – מסכת סנהדרין, התחיל לדבר עמו באותה הסוגיא, וישמח עליו משה שמחה גדולה, וגם רבי אברהם משה התענג לשמוע את דברי דודו הזקן, כי בהגיון ידבר, ובקיאותו מפליא. אך מראה פניו העבים וגסים משומן החזיר, עיניו הקדומות ובווערות משתיית היין, זקנו המגולח, שערוֹתיו הארוכים, ושפמו העשויה, ומלבושתו כגוי, וישוב בגילוי ראש, הדאיבו רוחו של רבי אברהם משה, ומבלי יוכל להתאפק אמר:

האפשר ללמוד תורת ה' בתברך בגילוי ראש?

משה: ומפני מה אי אפשר.

רבי אברהם משה: הדבר מחוצף ביותר.

משה: איזה חציפות יש בדבר זה.

רבי אברהם משה: חציפות כלפי שמיא.

משה: כל ענין פיסוי הראש הוא להראות כי אימתא דמאריה עליה¹⁸, אבל מי שאין לו מאריה אינו יכול להראות כי אימתא דמאריה עליה. אך לכבודך – אומר משה – אלבש מצנפת. ויקם ויקח כובעו וילבשו.

לשמע הדברים האלה, נשאר רבי אברהם משה יושב נדהם כמופה רעם, עיניו טרוטות ופיו פתוח, וכולו רועד מבלי יכול להוציא אף הגה.

בתזזור משה וישב לו על מושבו, שב רוחו של רבי אברהם משה אליו, ויאמר: לשמע דברים כאלו צריכים לקרוע.

* מתוך לקוטי דיבורים. (18) ראה שבת קנו, ב. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ק ס"ב ס"ז.

מִשָּׁה: לא, טְעוּת הוּא בְיָדְךָ. הַשׁוֹמֵעַ מִי שְׁמַבְטֵא אֶת שֵׁם הַשֵּׁם בְּאוֹתֵיהֶם צָרִיךְ לְקַרְוֵעֵי, אֲבָל הַשׁוֹמֵעַ מִי שְׁאוּמֵר שְׁאִינוּ מְאֲמִין בְּד' אֵין הַשׁוֹמֵעַ צָרִיךְ לְקַרְוֵעַ בְּגִדָיו. וַיִּרְחִיב מִשָּׁה פִּי וּלְשׁוֹנוֹ בְּכַפִּירָה גְמוּרָה בְּמִצִּיאוֹת הַבּוֹרָא, וּבַתּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וּבְכָל הַשְּׁלֵשָׁה עָשָׂר עֲקָרִים שְׁמִנָּה הַרְמַב"ם. וְכִי אוֹהֵב הוּא אֶת הַתּוֹרָה אֲהַבַת נֶפֶשׁ, וּמַחֲבֵב וּמוֹקִיר אֶת לוֹמְדֶיהָ בְּמֵאד, וְדָבָר לֹא יִכְבַּד עָלָיו מִלְעֲשׂוֹתוֹ לְטוֹבָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲבָל בְּד' וּמִצְוֹתָיו אֵינוּ מוֹדָה.

אַחֲרֵי שִׂיחָה אַרוּכָה וְהַגִּיעָה זְמַן תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, הַגִּישׁ מִשָּׁה צְרוּר כֶּסֶף לְהַאֲרִיחַ בְּתוֹר מִתְנָה. וַיַּעֲנֶהוּ רַבִּי אַבְרָהָם מִשָּׁה כִּי יֵשׁ לוֹ כָּל הַדְּרוֹשׁ לוֹ וְאֵין לוֹ צוּרָךְ בְּתַמִּיקָה, רַק חֲפָצוֹ הִזָּה לְהַתְעַבֵּב בְּבִיתוֹ אֵיזָה זְמַן. וַיֹּאמֶר מִשָּׁה כִּי שְׂמַח הוּא בְּמֵאד עַל זֶה. וַיִּתֵּן לוֹ חֶדֶר מְיוֹחַד מִטָּה כֶּסֶף וְשׁוֹלְחָן, אֲבָל לְאֹכֹל לֹא יוּכַל לָתֵת לוֹ כִּי כָּל כְּלָיו הֵם טְרִיפָה. וַיֹּאמֶר לוֹ רַבִּי אַבְרָהָם מִשָּׁה כִּי יֵשׁ לוֹ מַה לְאֹכֹל, וְרַק אַכְסֵנְיָא דְרוּשָׁה לוֹ.

וַיְצוּ מִשָּׁה לְסַדֵּר אֶת אַחַד הַחֲדָרִים הַגְּדוֹלִים בְּשִׁבְלֵי הָאוֹרֵחַ, וְלָשׂוּם שָׁם מִטָּה שׁוֹלְחָן וּמְנוֹרָה, קַעֲרָה וְכַד מַיִם. וַיִּלְווּהוּ אֶת הָאוֹרֵחַ לְחֲדָרוֹ, וַיִּלְךְ וַיֵּשֶׁב לְלִמּוּד פְּאָשֶׁר בְּתַחֲלָה.

* * *

אַחֲרֵי תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, רָאָה רַבִּי אַבְרָהָם מִשָּׁה כִּי שְׁתֵּי מִרְפָּבוֹת, כָּל אַחַת מֵהֶם רְתוּמָה לְאַרְבָּעָה סוּסִים דוֹהָרִים, הַעֲגִלוּנִים וְהַמְשַׁרְתִּים הַיּוֹשְׁבִים עַל הַדּוֹכְנוֹת מְלֻפְּנִים וּמְלֻאָחוּר מְלוּבָשִׁים בְּבִגְדֵי פָאָר כְּנֶהוּג לְרוֹזְנֵי אֶרֶץ, בָּאוּ הַחֲצָרָה, וּכְשֶׁעָמְדוּ בְּפִיָּאָה קִפְצוּ הַמְשַׁרְתִּים לְבוֹשֵׁי מְעִילִים עִם כְּפָתְרֵי זָהָב מִמְקוֹמוֹתֵיהֶם וַיִּפְתְּחוּ דַלְתֵי הַמִּרְפָּבוֹת, וַיְסִייעוּ לְהַאֲרִיחֵם וְהַאֲרִיחוֹת הַבָּאִים לָרְדֵת מִמִּרְפָּבוֹתֵיהֶם, וַיִּלְכוּ הֵם וְכַלְבֵּיהֶם הַקְּטָנִים בְּאַצְעָדוֹת כֶּסֶף בְּצוּאָרֵיהֶם וּמוֹשְׁכוֹת אַרְגָּמָן בִּיָּדֵי בְעֻלְיָהוּן הַלּוֹךְ וְטָפוֹף, וְכַמְעַט רַגַע שָׁמַע רַבִּי אַבְרָהָם מִשָּׁה קוֹלוֹ שֶׁל דוֹדוֹ הַזָּקֵן צוֹהֵל פּוֹקֵד וּמִצְוֶה לְהִבְיָא יַיִן וּמִיָּגֵי תַרְגֵּימָא. וְכַעֲבוֹר שְׁעָה וַיִּנְטוּ צִלְלֵי עָרְב, הוֹדְלָקוּ גְרוֹת רַבִּים בְּהַחֲדָר הַגְּדוֹל, וְהַבָּאִים נִתְּנוּ בְשִׁיר קוֹלָם, הוֹלְלִים וְחוֹגִים שׁוֹתִים וְרוֹקְדִים כָּל הַלַּיְלָה וְכַמָּה שְׁעוֹת עַל הַיּוֹם, וְכַאֲשֶׁר הָיוּ כּוֹלֵם שִׁיכוּרִים מִבְּלֵי דַעַת הַנִּעְשָׂה אֲתָם, הִנֵּה מְשַׁרְתֵּיהֶם וּמְשַׁרְתֵּי הַבֵּית נִשְׂאוּם וְהוֹשִׁיבוּם בְּמִרְפָּבוֹתֵיהֶם, וַיִּסְעוּ. גַּם בַּעַל הַבֵּית הִזָּה שִׁיכוּר לְמֵאד, וְקוֹל קִיאוֹ נִשְׁמַע לְמִרְחוּק, וּמְשַׁרְתֵּיו נִשְׂאוּהוּ וַיִּשְׁפִּיבוּהוּ בְּמִטָּתוֹ, וַיִּישַׁן עַד אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם.

רַבִּי אַבְרָהָם מִשָּׁה יָשַׁב בְּחֲדָרוֹ, וּכְשֶׁמְעוֹ אֶת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הַנִּעְשׂוֹת בְּבֵית הַלּוֹז, בָּכָה בְּמַר נֶפֶשׁוֹ עַל נִפְילַת נֶפֶשׁ דוֹדוֹ הַזָּקֵן לְמִצּוֹלַת טִיט הַזָּקֵן וְרַפֶּשׁ סְרוּחַ וּמְבָאִישׁ כְּנֶה. וּבְהַגִּיעַ עוֹנַת חֲצוֹת לַיְלָה סִידֵר הַתִּיקוֹן חֲצוֹת בְּלֵב נִשְׁפָּר וְנִדְכָּה עַל חוּרְבֵן בֵּית אֱלֹקֵינוּ, עַל גְּלוּת הַשְּׁכִינָה וְעַל שְׁפָלוּת יִשְׂרָאֵל. וַיִּבְכֶּה מְקִירוֹת לְבוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן הִכִּין עֲצָמוֹ אֶל הַתְּפִלָּה וְלִימּוּד הַתּוֹרָה עַד שְׁעֵתִים אַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם.

כְּשֶׁקָם מִשָּׁה מִשְׁנָתוֹ, אֲכַל פַּת שְׁחַרִּית וַיֵּשֶׁב לוֹ לְלִמּוּד כְּמִנְהַגוֹ בְּכָל הַיָּמִים, מִבְּלֵי שֵׁים לֵב לְכָל הַעֲבֵר בְּלַיְלָה, כִּי רָגִיל הִזָּה אֲשֶׁר מְזַמֵּן לְזְמַן הָיוּ שְׁכָנָיו הָאֲצִילִים מְבַקְרִים אוֹתוֹ.

(19) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך מגדף (חלק לח ע' תרי). וש"נ.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ובדבר ענינו הפרטי, שמחתי לשמוע דבר ההצעה שיעתיק ממקום מושבו להצלחה בגשם וברוח לגליל בענסענהויר[ס]ט ובודאי אשר ידידי הרב רשא"ק שיי יחפוץ ויסייע בזה כי זה יהי טובתם הכללית, ובטח הנה ידידני אניש שיי ישתדלו ויסדרו הדבר בדירה נכונה ובקביעות שכירות כראוי להיות. והשי"ת יהי בעזרם בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

ב"ה, כ"ח אדר, תרצ"ט
ריגא

ידידי הרה"ג ווי"ח אי"א מוה"ר ישראל
שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט' לחודש זה, הנה א[נ]דות התלמידים שיי הרוצים לבוא ללמוד בישיבת תומכי תמימים יצ"ו באטוואצק כבד לי עכשיו להשיב על זה, ואשיב אי"ה בעתו ובזמנו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מנ"א, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג תמוז, בו כותב אשר משרת הוא בצבא, ומקפיד על שמירת התורה והמצוה וכו'.

ובודאי עינו טובה גם בשל אחרים ומשפיע גם על חבריו בכיוון זה.

ועל הנמצא בצבא בפרט עליו לעשות ככל התלוי בו בחיזוק כל עניני הצבא, ואנשי הצבא בכלל זהו כמובן, שהעושה אחרת הרי בוגד הוא, וככל הדברים האלה ממש ועוד במדה גדולה יותר בהנוגע לשמירת התורה והמצוה בתוככי מסגרת הצבא, כיון שתורתנו תורת חיים ובמצותי נאמר וחי בהם, שהוספה בכל זה מוסיפה תוספת חיים כח ועוז בצבא וכל גרעון ח"ו בתורה ומצותי מביא לחלישות ורפיון ידים ופוגע בבטחון הפלוגה בה נמצא, ועל ידי זה בכללות הצבא. אלא שמפני החושך הכפול ומכופל של הגלות ישנם טועים בזה, כיון שאין התוצאות נראות תומ"י על אתר. והרי דברים ק"ו, שכיון שבכל עת ובכל מקום מצווה כל אחד ואחת מבני ישראל על התורה והמצוה, על אחת כמה וכמה אנשי הצבא שנצטוו במיוחד והי' מחנך קדוש.

יחד עם זה מובן גם כן שאף שנמצאים בצבא בתנאים מיוחדים, כמו שכותב, שאין מסייעים - ואולי עוד יותר מהעדד סיוע - בשמירת התורה והמצוה, הנה כיון שנותן התורה ומצוה המצוה ציוה על קדושה מיוחדת במחנה הצבא, בודאי נותן האפשריות לכל או"א למלא את זה, שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור ובפ"ש חבריו שיחיו.

כָּלֵנוּ תִיטִים...

במוצאי כ' מנחם-אב, יום ההולולא של אביו של הרבי, רבי לוי יצחק שניאורסון עליו השלום, הגיעו ילדי קמפ גן-ישראל בניו יורק ל־770 והרבי נשא בפניהם שיחה מיוחדת.

בין הדברים, באר הרבי - על פי תורתו העמקה של ר' לוי'ק שנהג לשלב באורי חסידות וקבלה - אך בשפה ברורה ומובנת גם לילדים, את המשנה, אותה נוהגים לומר לפני הקדיש שבסיום התפלה, "מחט שהיא נתונה על מעלת המערה, היה מוליך ומביא במים, כיון שעבר עליה הגל - טהורה".

הפרוש הפשוט של המשנה: אם אדם רוצה להטביל דבר קטן כמו מחט, אך מכיון שהיא דקה וקטנה הוא חושש שתפול למקנה, הפתרון הוא לשים אותה על מדרגת המקנה ('מעלת המערה') ולשכשך בידיו את המים, וברגע שעובר עליה גל ממי המקנה, המחט טהורה.

אך הרבי באר בפני הילדים את המוסר-השכל שאנו צריכים ללמד ממשנה זו:

כמו שמחט תפקידה לתפור ולחבר שני דברים נפרדים, כך גם תפקידה של נשמה יהודית היא לחבר בין הגשמיות לרוחניות, לחבר את עניני העולם לקדוש ברוך הוא. לדגמה, כשילד יהודי מברך "שהכל נהיה בדברו" על כוס מים - באותו רגע הוא תופר ומחבר את המים לקדוש ברוך הוא, בכך שהוא מכריז בברכה ומגלה שהמים נבראו על ידי השם.

וכמו שבתפירה החד של המחט נכנס ועושה חר בבד, כדי להשחיל את החוט פנימה, כך יהודי הולך עם תקף ("חד"), בידיעה שהוא בנו ושלוחו של השם, והוא עושה בעולם "נקב" - הוא מזיז את הגשמיות הצדה ולא מתרגש ומתבלבל ממנה, ואז הוא משחיל את ה"חוט" - שזה המצוות, המחברות את העולם עם הקדוש ברוך הוא.

אך גם כשהנשמה יורדת לעולם לעשות את התפקיד שלה, לתפור ולחבר את הגשמיות עם הרוחניות, ואפילו בזמן הגלות בה הנשמה יורדת ל"מערה" - מקום נמוך מבחינה רוחנית, עדין, אומרת המשנה, המחט "נתונה על מעלת המערה" - הנשמה נמצאת במקום גבוה, מעל העולם. ובמיחד בתקופתנו, בסוף זמן הגלות, שהיא כבר קרובה ליציאה מהמערה.

אבל כדי לתת כוח לנשמה לעשות את התפקיד שלה, צריך להיות "מוליך ומביא במים" - צריך להיות מלאים במי התורה, "על ידי שכל ישראל, ובפרט ילדי ישראל, לומדים שעורי תורה במשך היום, וחוזרים דברי תורה בעל פה (כמו שנים-עשר הפסוקים ומאמרי חז"ל שאמרתם זה עתה)", ואז המחט - הנשמה - תהיה טהורה, ותוכל לעשות את התפקיד שלה בשלמות, לחבר את העולם לקדוש ברוך הוא, עד שתבוא הגאולה בה כל העולם כלו יהיה במצב של קדשה וטהרה.

(מעובד על-פי שיחת הרבי לילדי מחנה-הקיץ 'גן ישראל', כ"ף מנחם אב ה'תשמ"ט. מתוך 'נשמתי דאורייתא')

פרשת עקב

עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ^א ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ ^א תשקצנו ותעב ^א תתעבנו כי חרם הוא: ^ב כל המצוה אשר אנכי מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון ורבייתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם: ^ג וזכרת את כל ההיורד אשר הוליכך יהוה אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת את אשר בלבבך התשמר כתיב מצותו קרי מצותיו אם לא: ^ד ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך כי לא עליהם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פיי יהוה יחיה האדם: ^ה שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה: ^ו וידעת עם לבבך כי כאשר יסר איש את בנו יהוה אלהיך מוסרך: ^ז ושמרת את מצות יהוה אלהיך ללכת בדרךיו וליראה אתו: ^ח כי יהוה אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמות יצאים בפקעה ובהר: ^ט ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש: ^י ארץ אשר לא במספנת האכלכה לחם לא תחסר כל פה ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצב נחשת: ^{יא} ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך:

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

מלשה רבנו תקן את ברפת "תנן" על ירידת המן וקמחה, פיצד אנו מברכים נסח זה על לחם מן הארץ. ויש לומר, שלחם מן הארץ הוא לאמתו של דבר רק לכוש לשרש המזון, שהוא לחם מן השמים. יהודי מפיר את האמת, שמוזנו

ז והיה ^א עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך: ^ב ואהבך וברכך והרפך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגראלפיד ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבותיך לתת לך: ^ג ברוד תהיה מפל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה ובכהמתך: ^ד והסיר יהוה מן פלחלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאך: ^ה ואכלת את כל העמים אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תחוס עינך עליהם ולא תעבד את אלהיהם כי מוקש הוא לך: ^ו כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם: ^ז לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: ^ח המפת הגדלת אשר ראו עיניך והאמת והמפתים והיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאך יהוה אלהיך פני עשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: ^ט וגם את הצרעה ישלח יהוה אלהיך גם עד אבד הנשאים והנסתרים מפניך: ^י לא תערץ מפניהם כי יהוה אלהיך בקרבך אל גדול ונורא: ^{יא} ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פון תרבה עליך חית השדה: ^{יב} ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמדם: ^{יג} ונתן מלכיהם בידך והאבדת את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמדך אתם: ^{יד} פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמוד כסף וזהב

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

נוהגים כאן, שסמוך לסיים ההתעודות מכריזים שכל אלו שאכלו פשעור, בטח וברכו את הברכה שנתחברו בה. וכמזמרה שמוקבא בספרים, שהרמ"א וגדולי ישראל נהגו להקריז בכגון דא נכתב בספר 'שאלת שלום' לשאלות: "המון העם מקלים... גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים... ומצוה על כל אחד מהמסבין להיות קנזיז ומזכיר לחברו טרם ישפח וילך לו".

(אגרות קודש, כרך טו, עמ' קז)

שלישי - אל-תאמר בלבבך בהרהר יהוה אלהיך אתם | מלפניך לאמר בצדקתי הביאני יהוה לרשת את-הארץ הזאת וברשעת הגוים האלה יהוה מורישם מפניך: ה לא בצדקתך ובישר ללבבך אתה בא לרשת את-ארצם כי ברשעת | הגוים האלה יהוה אלהיך מורישם מפניך ולמען הקים את-הדבר אשר נשבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: ויודעת כי לא בצדקתך יהוה אלהיך נתן לך את-הארץ הטובה הזאת לרשתה כי עם קשה-ערה אתה: וזכר אל-תשפח את אשר-הקצפת את-יהוה אלהיך במדבר למן-היום אשר-יצאת | מארץ מצרים עד-באכם עד-המקום הזה ממרים היתם עם-יהוה: ובחרב הקצפתם את-יהוה ויתאנף יהוה בכם להשמיר אתכם: בעלתי הרהר לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר-פדת יהוה עמכם ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי: ויתן יהוה אלי את-שני לוחת האבנים פתבים באצבע אלהים ועליהם פכלה-ברים אשר דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל: ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים

איננו תלוי בהכנתו ובמלאכתו, ואפלו לא בלבושי הטבע בתור כלי לברכת ה', אלא זהו אף ורק 'לקח מן השמים'.

(לקוטי שיחות, כרך טו, עמ' 179)

שני י' השמר לך פן-תשפח את-יהוה אלהיך לבלתי שמר מצותיו ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום: ב פן-תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת: ג ובקרב וצאנד ורבין וכסף וזהב ורבה-לך וכל אשר-לך ירבה: ד ורם ללבבך ושכחת את-יהוה אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: ה המוליכך במדבר | הגדל והגורא נחש | שרף ועקרב וצמאון אשר אין-מים המוציא לך מים מצור החלמיש: ו המאכלך מן במדבר אשר לא-ידעון אבתיך למען ענתך ולמען נפתך להיטבך באחרייתך: ז ואמרת בלבבך בחי ועצם ידי עשה לי את-החיל הזה: ח וזכרת את-יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך פח לעשות חיל למען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבתיך ביום הזה: ט והיה אם-שכח תשפח את-יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון: י בגוים אשר יהוה מאכיד מפניכם פן תאבדון עקב לא תשמעון בקול יהוה אלהיכם: יא שמע ישראל אתה עבר היום את-הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ובצרות בשמים: יב עם גדול ורם בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתצב לפני בני ענק: יג ויודעת היום כי יהוה אלהיך הוא-העבר לפניך אש אכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה לך:

לילה נתן יהוה אלי את־שני לוח האבנים
 ללוחות הברית: » ויאמר יהוה אלי קום רד מהר
 מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו
 מהר מן־הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה:
 » ויאמר יהוה אלי לאמר ראיתי את־העם הזה
 והנה עם־קשה־ערף הוא: הֲרַף מִמְנִי
 ואשמידם ואמחה את־שמם מתחת השמים
 ואעשה אותך לגוי־עצום ורב ממנו: » ואפן
 וארד מן־ההר וההר בער באש ושני לוחות
 הברית על שתי ידי: » וארא והנה חטאתם
 ליהוה אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה
 סרתם מהר מן־הדרך אשר־צוה יהוה אתכם:
 » ואתפש בשני הלוחות ואשלכם מעל שתי ידי
 ואשפרם לעיניכם: הֲ ואתנפל לפני יהוה
 פראשנה ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא
 אכלתי ומים לא שתיתי על כל־חטאתכם
 אשר חטאתם לעשות הרע בעיני יהוה
 להכעיס: » כי יגזרתי מפני האף והחמה אשר
 קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע יהוה
 אלי גם בפעם ההוא: » ובאהרן התאנף יהוה
 מאד להשמידו ואתפלל גם־בעד אהרן בעת
 ההוא: » ואת־חטאתכם אשר־עשיתם אתי
 העגל לקחתי ואשרף אתו | באש ואפתי אתו
 טחון היטב עד אשר־דק לעפר ואשלך אתי
 עפרו אלה־הנחל הירד מן־ההר: » ובתבערה
 ובמפה ובקברת התאוה מקצפים הייתם אתי
 יהוה: » ובשלח יהוה אתכם מקדש ברנע
 לאמור עלו ורשו את־הארץ אשר נתתי לכם
 ותמרו את־פי יהוה אלהיכם ולא האמנתם לו
 ולא שמעתם בקלו: » ממרים הייתם עם־יהוה
 מיום דעתי אתכם: » ואתנפל לפני יהוה את
 ארבעים היום ואת־ארבעים הלילה אשר
 התנפלתי כִּי־אמר יהוה להשמיד אתכם:

» ואתפלל אלי־יהוה ואמר אדני יהוה אל־
 תשחת עמך ונחלתך אשר פדית בגדלך
 אשר־הוצאת ממצרים ביד חזקה: » וזכר
 לעבדך לאברהם ליצחק וליעקב אל־תפן
 אל־קשי העם הזה ואל־רשעו ואל־חטאתו:
 » פן־יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם מבלי
 יכלת יהוה להביאם אל־הארץ אשר־דבר להם
 ומשנאתו אותם הוציאם להמתם במדבר:
 » והם עמך ונחלתך אשר הוצאת בכחך הגדל
 ובזרעך הנטויה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

”צריכים אנו להזכיר (ב'בונה ירושלים') מלכות שמים
 ומלכות בית דוד ובית המקדש . . . ואין נגאלין עד שימרונו
 ויתבענו שלשמן” (בית יוסף). הרי ישלח לבצע את הגאולה,
 ותביעה זו מקרבת אותה, כי ”אפלו אין ביד ישראל אלא
 הקווי, כדאי הם לגאולה בשכר הקווי”. וכתב החיד”א: ”את
 צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . . (וכי תימא שאין לנו זכות,
 מפל־מקום תצמיח) כי לישועתך קוינו”.

(לקוטי שו"ת, כרך ל, עמ' 183)

רביעי י » בעת ההוא אמר יהוה אלי פסל־לך
 שני־לוחות אבנים פראשנים ועלה אלי ההרה
 ועשית לך ארון עץ: » ואכתב על־הלוחות
 את־הדברים אשר היו על־הלוחות הראשנים
 אשר שברת ושמתם בארון: » ואעש ארון עצי
 שטים ואפסל שני־לוחות אבנים פראשנים ואעל
 ההרה ושני הלוחות בידִי: » ויכתב על־הלוחות
 כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר
 דבר יהוה אליכם בהר מתוך האש ביום
 הקהל ויתנם יהוה אלי: » ואפן וארד מן־ההר
 ואשם את־הלוחות בארון אשר עשיתי ויהיו
 שם כאשר צוני יהוה: » ובני ישראל נסעו
 מבארת בני־יעקן מוסרה שם מת אהרן ויקבר
 שם ויכתו אלעזר בנו תחתיו: » משם נסעו
 הגרדה ומן־הגרדה יטבתה ארץ נחלי־מים:

אֶתֹּו תַעֲבֹד וְכוּ תִדְבֹק וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע: כא הוּא
 תְּהַלְתֶּךָ וְהוּא אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר-עָשָׂה אִתְּךָ אֶת-
 הַגְּדֹלֹת וְאֶת-הַנּוֹרָאִת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ:
 כב בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יִרְדּוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרֵימָה וְעִתָּה
 שְׁמַיִךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לְרֹב:
 יא א וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשִׁמְרַתְּ
 מִשְׁמֵרָתוֹ וְחֻקָּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּמִצְוֹתָיו כְּלֵי-יָמִים:
 כ וַיִּדְעֶתֶם הַיּוֹם כִּי אֵל אֶת-בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר
 לֹא-יִדְעוּ וְאֲשֶׁר לֹא-רָאוּ אֶת-מוֹסֵר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֶת-גְּדֹלּוֹ אֶת-יָדוֹ הַחֹזֶקֶה וְזִרְעוֹ
 הַנְּטוּיָה: ד וְאֶת-אֲתֹתָיו וְאֶת-מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה
 בְּתוֹךְ מִצְרַיִם לְפָרְעָה מִלֶּדְ-מִצְרַיִם וְלִכְל־אֶרְצוֹ:
 ו וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְחַיִּל מִצְרַיִם לְסוֹסָיו וּלְרִכְבּוֹ
 אֲשֶׁר הִצִּיף אֶת-מֵי יַם-סוּף עַל-פְּנֵיהֶם בְּרֹדְפָם
 אַחֲרֵיכֶם וַיֹּאבְדֵם יְהוָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ה וְאֲשֶׁר
 עָשָׂה לָכֶם בְּמִדְבַר עַד-בְּאֵכֶם עַד-הַמָּקוֹם הַזֶּה:
 ו וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַתְּךָ וּלְאֲבֹתְךָ בְּנֵי אֱלִיָּאֵב
 בְּיִרְאֻבֵּן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתִּבְלַעֵם
 וְאֶת-בְּתִיחֶם וְאֶת-אֶהֱלִיָּהֶם וְאֶת כָּל-הַיְקוּם
 אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כְּלֵי-יִשְׂרָאֵל: ו כִּי עֵינֵיכֶם
 הִרְאִיתָ אֶת כָּל-מַעֲשֵׂה יְהוָה הַגָּדֹל אֲשֶׁר עָשָׂה:
 ח וּשְׁמֵרַתֶם אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה
 הַיּוֹם לְמַעַן תַּחֲזִקוּ וּבִאתֶם וּיְרַשְׁתֶּם אֶת-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ט וְלִמְעַן
 תִּאֲרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
 לְאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם וּלְזֵרְעָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
 וּדְבַשׁ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֶכְלֶת וּשְׁבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ

"כמו שברך את אבותינו . . בכל מפל כל". כל - רומו
 לחמשת הספירות מחסד עד הוד (הכוללות את כל
 הספירות), כפי שהן בשלמות, כל אחת כוללה מעשר,
 בגימטריא כ"ל (50). בכל מפל כל - שלמות זו נמשכת בכל
 שלשת הקוים (בכל אברהם, מפל יצחק, כל יעקב), הכוללים

ח בָּעֵת הַהוּא הִבְדִּיל יְהוָה אֶת-שִׁבְט הַלְוִי
 לְשֵׂאת אֶת-אֲרוֹן בְּרִית-יְהוָה לְעֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה
 לְשִׁרְתוֹ וּלְבָרֶךְ בְּשֵׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט עַל-פִּי
 לֹא-הָיָה לְלוֹי חֶלֶק וּנְחִלָּה עִם-אֲחָיו יְהוָה הוּא
 נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לוֹ: י וְאֲנֹכִי
 עֹמְדִתִּי בְּהַר כְּפִימִים הַרְאֵשְׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם
 וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם
 הַהוּא לֹא-אָבָה יְהוָה הַשְׁחִיתֶךָ: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֵלַי קוּם לֵךְ לְמִסְעָ לִפְנֵי הָעַם וּבְאֹו וַיִּירָשׁוּ
 אֶת-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֶם לָתֵת
 לָהֶם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֶכְלֶת וּשְׁבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ

"כִּי-אֵם לְיָדָךְ הַמְלָאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֻבָּה". יש
 לומר, שָׁהוּ כְּנֶגֶד אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַיָּד. מְלָאָה - שְׁלֵמוֹת
 הַמְקַבֵּל, מְלֻכּוֹת. פְּתוּחָה - מְשֻׁפָּע, ז"א. קְדוּשָׁה - חֻקָּה.
 רְחֻבָּה - בִּינָה.

(לקוטי שיחות, כרך כ, עמ' 576)

חמישי יב וְעִתָּה יִשְׂרָאֵל מַה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל
 מִעֲמֻךָ כִּי אִם-לִירְאָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת
 בְּכָל-דַּרְכָּיו וּלְאָהֲבָה אֹתוֹ וּלְעֲבֹד אֶת-יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ: יג לְשִׁמּוֹר אֶת-
 מִצְוֹת יְהוָה וְאֶת-חֻקָּתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם
 לְטוֹב לָךְ: יד הֵן לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי
 הַשָּׁמַיִם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר-בָּהּ: טו רַק בְּאֲבֹתֶיךָ
 חִשַּׁק יְהוָה לְאָהֲבָה אוֹתָם וּיְבַחֵר בְּזֵרְעָם
 אַחֲרֵיהֶם בְּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים כִּי־הַיּוֹם הַזֶּה:
 טז וּמְלֹתֶם אֶת עַרְלַת לִבְכֶם וְעָרַפְכֶם לֹא
 תִקְשׁוּ עוֹד: יז כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי
 הָאֱלֹהִים וְאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר
 וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא-יִשָּׂא פָּנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד:
 יח עֲשֵׂה מִשְׁפָּט יְתוֹם וְאַלְמָנָה וְאַהֲבֵה גֵר לָתֵת
 לוֹ לֶחֶם וּשְׁמֵלָה: יט וְאַהֲבַתֶם אֶת-הַגֵּר כִּי-גֵרִים
 הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: כ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא

ליתא). ויש לומר, דהנה פתבו ראשונים "וברכת את, לרבות בעל הבית" (ומטעם זה אורח מקרה, כדי שיברך לבעל הבית). לכן כתב את ה', שלא נחשב ש"מצות-עשה מן התורה" פוללת גם ברכת בעל הבית.

(לקוטי שיחות, כרך כד, עמ' 67)

שביעי כ כו אם-שמור תשמרון את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את-יהוה אלהיכם ללכת בכל-דרכיו ולדבקה-בו: כ והוריש יהוה את-כל-הגוים האלה מלפניכם וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם: ד כל-המקום אשר תדרוך פרי-רגלכם בו לכם יהיה מן-המדבר והלבנון מן-הנהר נהר-פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם: ה לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומראכם יתן | יהוה אלהיכם על-פני כל-הארץ אשר תדרכו: כה פאשר דבר לכם: ססס

חצי קדיש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא ברעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן והא שמה רבא מכד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

הקסיד הנודע רבי הלל מפאריטש היה משתמט מלומר "על נהרות בגל" לפני ברכת המזון, והשתדל תמיד למצוא יומא דפגרא או אורח תשוב גדי לומר "שיר המעלות". פאשר לא הצליח למצוא שום אמתלא, היה אומר: היום יש

את כל הפרטים. וכל יהודי מקבל שלמות זו ("כן יברך אותנו"), כי הוא יורש של האבות ויש בו את בחינותיהם. (ספר השיחות תשנ"ב, כרך א, עמ' 9)

שישי י כו הארץ אשר אתה בא-שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את-זרעך והשקית ברגלך בגן הירק: י והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה-מים: יב ארץ אשר-יהוה אלהיך דרש אתה תמיד עיני יהוה אלהיך פה מרשית השנה ועד אחרית שנה: ס והיה אם-שמע תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם: ד ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: ה ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת: ו השמרו לכם פני-פתח לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם: ז וחרה אף-יהוה בכם ועצר את-השמים ולא-יהיה מטר והאדמה לא תתן את-יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם: ח ושמרתם את-דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם אתם לאות עלידכם והיו לטוטפת בין עיניכם: ט ולמדתם אתם את-בניכם לדבר גם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: י ובתבתם על-מזוזות ביתך ובשערך: יא למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים על-הארץ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

ואכלת ושבעת וברכת

"מצות-עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'" (שולחן ערוך אדמו"ר הו"ק). ויש לדיק, לשם מה מוסיף "לברך את ה'" (וברמב"ם

מִכֶּם: כִּי כָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כְּפִי־גְלִיכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְדַבֵּר וְהַלְבָּנוֹן מִן־הַנֶּחֱרֵר נִהְר־פָּרַת וְעַד תֵּימֵי הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גְבֻלְכֶם: כֹּה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פַּחַדְכֶם וּמִוְרָאֵכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרְכוּ־כָּה פֶּאֶשֶׁר דִּבֶּר לְכֶם: ססס

ק"א פסוקים, יע"א סימן

לנו אורח חשוב – "על נהרות כבל", ולכבודו צריכים לומר "שיר המעלות"!

(תורת מנחם, כרך ג, עמ' 158)

מפטיר כִּי אִם־שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלַבֵּת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה־בוֹ: כֹּה וְהָרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם וִירְשָׁתֶם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמוֹם

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיךְ לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נְעָם, וְכָל־נִתְיַבְּתִיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימֵיהָ, בְּשִׂמְחָה עֵשֶׂר וְכִבּוֹד. יי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדָּר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוקי. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְּרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

יד וְתֵאמֶר צִיּוֹן, הַיּוֹבֵר אֶת צִיּוֹן לְפִי שְׂהִיָּא רֵאשׁ מְמַלְכַת יִשְׂרָאֵל, וְכֹאֵלֹ הַעִיר מִתְאַוְנֶת עַל בְּנֵיהָ שְׁנֵלוּ מִמֶּנָּה. עֲזַבְנִי ה', לְסַבֵּת אַרְךְ הַגְּלוּת הַיְהוּדָה סְבִירָה לִזְמַר קֹדֶ. טו) עוֹלָה, בְּנֵה חֲקִטָּה, וְהִיא מְלֻשׁוֹן "עוֹלֵל וְיוֹנֵק" (ירמיהו 17.10). מְרַחֵם בְּן בְּטָנָה, הָאֵם

הפטרה לפרשת עקב לקריאה בציבור

וּלְשִׁמוֹת בִּישְׁעִיהָ פֶּרֶק מִטַּיֵּא

מט יד וְתֵאמֶר צִיּוֹן עֲזַבְנִי יְהוָה וְאֲדָנָי שְׂבַחְנִי: טו הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה מְרַחֵם בְּן־בְּטָנָה גַם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה וְאֲנֹכִי לֹא

עטרת מרים

יד וְתֵאמֶר צִיּוֹן לְעַמִּיהָ עֲזַבְנִי יְהוָה וְגַם נִדְמָה לִי כֹאֵלֹ וְאֲדָנָי שְׂבַחְנִי: טו וְאֹמְרִים לָהּ לֹא בֵן הוּא הַתְּשַׁבַּח אִשָּׁה עוֹלָה עוֹלָה שְׂבַח, וְכִי תִקְשֶׁה לְבַת מְרַחֵם בְּן־בְּטָנָה אִף אִם יִחַס בְּשׁוֹם פֶּעַם שׁ גַּם־אֵלֶּה תִשְׁפָּחְנָה כְּכֹל זֹאת וְאֲנֹכִי לֹא

אֲשַׁכְחֶךָ: זוּ הֵן עַל־כַּפֵּיּים חֲתָתִיךָ אֶת חֲקוּקָה לְיָרֵךְ תְּמִיד חוֹמְתֶיךָ הִרְוֹסוֹת נַגְדֵי תִמְדִּי: יוֹ מְהֵרוּ יִמְהָרוּ בְּנֵיךָ לְשׁוּב בְּחֵשְׁבָה אוֹ מְהֵרְסֶיךָ וּמְחַרְבֵיךָ הֵם הַפּוֹשְׁעִים שֶׁכִּבְדוּ מְהֵרָסָה וְחַדְוָדָן מִמֶּנּוּ מִבּוֹלָךְ יֵצְאוּ וְלֹא יִהְיוּ בְךָ עוֹד: יח כָּאֵלּוּ לְצִיּוֹן יֹאמְרוּ שְׂאֵי־סִבִּיב עֵינֶיךָ וְרָאִי אִיךָ כָּלָם כֹּל בְּנֵיךָ נִקְבְּצוּ בְּאוֹרֶךְ חֵירֵאֲנִי נְאֻם־

יְהוָה תִּתְפָּאֵר בָּהֶם כִּי כָלָם פְּעָדֵי כְּתֻבֹת וְיֵהָ תִּלְבְּשֵׂי וְתִקְשְׂרִים וְחֻשְׂרֵי אוֹתָם עֲלֶיךָ בְּקֶשֶׁר אֲמִיץ כַּכְּלֶה הַשּׂוֹמְרֵת הַעֲדֵי שֶׁמֶן לֹא הִחֲמוּ לְשֵׁם קְדוֹשׁוֹ: יט כִּי דַגְנַת חֶרְבֵי־תֶיךָ וְשִׁמְמֵי־תֶיךָ וְאַרְצֵי הָרֶסֶתֶךָ לֹא תִדְאָגֵי עוֹד כִּי עֵתָה יִהְיוּ בְּעַן מִיּוֹשְׁבוֹת עַד תִּצְרִי שְׂתַחֲזֶה צִדָּה וְדִחְקָה מִיּוֹשֵׁב מְרוּב יוֹשְׁבֵיהָ וְרִחְקוּ בַקֶּצֶה הָאֲרָץ מִבְּלַעֲיֶיךָ הַמְּשֻׁחַחִים אוֹתְךָ: כ עוֹד יֹאמְרוּ כְּאוֹנֵיךָ בְּנֵי שְׁכָלְיֶיךָ הַבְּנִים שֶׁהָיִית שְׂכוּלָה מֵהֶם צֶרְלֵי הַמְּקוֹם מְרוּב הַעַם גִּשְׁהָ הַתְּקַרְב לִי אֵלֵי וְאַשְׁכְּחָה שְׂאוּכַל לְשָׁבֵת: כא וְאִמְרַת בְּלִבְכֶם מִי יִדְרֹלֵי אֶת־אֱלֹהִים מִחֵדָּה בָּאוּ עִם רַב כּוֹת, הֲלֹא יֵה יָמִים רַבִּים וְאַנִּי שְׂכוּלָה וְנִלְמוּדָה יִחְדָּה גְּלֹה גְּלוּ וְסוּדָה וְקָרוּ מִמֶּנִּי וְאֱלֹהִים מִי גִדְּלוּ הֵן אֲנִי נִשְׁאָרְתִי לְבָדִי אֱלֹהִים תְּבֵאִים מֵאִיפָה הֵם: כב כִּהֵּן אֲמָרוּ אֲדֹנָי יְהוִה הֲזֵה אִשָּׁא אֶל־גּוֹיִם יְדֵי וְאֶל־עַמִּים וְאֶרְמוּז לָהֶם שִׁבְיָאוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה לְאֶרֶץ וְאֶל־עַמִּים אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ תִּיקָה אָרִים נְסִי גַם מִלְחָמָה זַג וּמִגֹּז אֲשֶׁר שֵׁם יַפְלֵי בְּנֹפְלִים, וְאוֹ וְהִבְיָאוּ בְּנֵיךָ בְּחָצֹן עַל תְּפֵאֶרֶת שְׁנוּשְׂאִים בּוֹ אֶת הַשָּׂרִים וּבְנֵי־יָד עַל־כְּתָף תִּנְשָׂאָנָה וְיָבִיאוּ אוֹתָם לְאֶרֶץ: כג וְהָיוּ מְלָכִים אֲמֵנִיךְ וְשִׂוֹתֵיהֶם מִיִּנְקִיךָ אֶפְיִם אֲרָץ יִשְׁתַּחֲוּוּ־לָךְ וְעַפְרַיִם רְגָלֶיךָ יִלְחָכוּ וְיִדְעַתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־יִבְשׂוּ קַוָּי: כד הַיִּקַּח מִגִּבּוֹר מִלְּקוֹחַ וְאִם־שָׁבִי צָדִיק

תִּשְׁכַּח לְרַחֵם עָלָיו וְלֹאֵךְ לְצַרְכּוֹ: כה אֱלֹהִים תִּשְׁכַּחְנָה וְגו', אֶפְלוֹ אִם וַיִּשׁ מַעֲטָ נְשִׁים שָׁשׁ בְּהֵן מִדַּת אֲבֹרִית וְחֲשִׁבְתָּהּ אֶת בְּנֵיהֶן, אֲכַל אֲנִי לֹא אֲשַׁכְּחֶךָ. (טז) הֵן עַל כַּפֵּיּים חֲתָתִיךָ, חֵרִי אֶת וְכוּדָה לִפְנֵי כָּאֵלּוּ מִתְּקַמֵּיד עַל כַּפֵּי חוֹמְוֹתֶיךָ נַגְדֵי תִמְדִּי, חֵרִי חוֹמְוֹתֶיךָ מִמּוֹלֵי תְּמִיד לְזַכְּרָם בָּהֶם לְכֻנְנָם. (יז) מְהֵרוּ בְּנֵיךָ יִמְהָרוּ בְּנֵיךָ לְשׁוּב. מְהֵרְסֶיךָ וּמְחַרְבֵיךָ מִמֶּנּוּ יֵצְאוּ, מְהֵרְסִים וְתִמְחַרְבִּים אוֹתְךָ יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ, שְׂלֵא יִהְיוּ בְךָ עוֹד רְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הֵן הַסְּפָה לְחֵרְסָה וְלְחָרְבָן. יח) פְּעָדֵי תִּלְבְּשֵׂי, תִּתְפָּאֵרִי בָהֶם כְּמוֹ כְּמִלְבָּשׁ שֶׁל קְשׂוּמֵי וְתִקְשְׂרִים כַּכְּלֶה, וְחֻשְׂרֵי אוֹתָם בְּצוּאָרְךָ לְעוֹי קְשׂוּרֵי כְּלָה שְׁקוּשְׂרַת צוּאָרָה בְּחֲכֻשֵׁיטִים וְסָרְטֵי מָשִׁי. יט) כִּי חֶרְבוֹתֶיךָ וְשׁוֹמְמֵי־תֶיךָ, כִּי תִמְדֵי לִנְגְדֵי חֶרְבוֹתֶיךָ וְשׁוֹמְמֵי־תֶיךָ וְאַרְצֵי הָרֶסֶתֶךָ, לְכַנֹּת וּלְמַלְאוֹת וּלְחֻזַק. תִּצְרִי מִיּוֹשְׁבֵי, כֹּל חֶרְבוֹת תִּתְנַיֶּה מִשְׂבוֹת עַד שְׂחֲזִי (שְׂתַחֲזֶה צֶר וְדִחּוּק) מְרוּב יוֹשְׁבִים, וְרִחְקוּ מִבְּלַעֲיֶיךָ, כְּלוּמָה מִה שְׂתַחֲזֵי מִלְּאָה יִהְיוּ כָּלָם בְּנֵיךָ וְתִמְשֻׁחַחִים וּמְבֻלְעִים אוֹתְךָ וְתִרְחֲקוּ וְלֹא יָבִיאוּ מִבּוֹלָךְ. כ) בְּנֵי שְׁכָלְיֶיךָ, הַבְּנִים אֲשֶׁר הָיִית שְׂכוּלָה מֵהֶם, הֵם יֹאמְרוּ בְּאוֹנֵיךָ "צֶר לִי הַמְּקוֹם" מְרוּב רַבִּי הַעַם, גִּשְׁהָ לִי וְאַשְׁכְּחָה, הַתְּקַרְב לְצֶד אַחַר בְּשִׁבְלֵי בְּנֵי שְׂאוּכַל גַּם אֲנִי לְשָׁבֵת. כא) גְּלֹה גְּלוּ וְסוּדָה, הֲלֹא בְּנֵי גְלוּ וְקָרוּ מִמֶּנִּי. אֱלֹהִים אִיפָה הֵם, אֱלֹהִים תְּבֵאִים, מֵאוּרָה מְקוֹם בָּאוּ. "אִיפָה", כְּמוֹ "מֵאִיפָה". פִּרְשׁ אַחַר, אִיפָה הֵם הָיוּ. כב) אִשָּׁא אֶל גּוֹיִם יְדֵי, לְרַמֵּז לָהֶם לְהִבְיָאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל מְקוֹמוֹת פּוֹרוּרֵיהֶם, כְּלוּמָה, אֶעִיר לָבֶם עַל זֹאת. אָרִים נְסִי, אֲנִיבֵית מוֹט תִּתְּגַל, שְׂדֵרְאוֹהוּ הַעַמִּים. (וְהוּא כַּכֵּל הַעֲנָן כַּמְלִים אַחֲרוֹת). בְּחָצֹן, הוּא בְּנֵי הַבְּנֵר, כְּמוֹ "הַצֵּנִי נְעֲרָתִי" (נַחֲמִיָּה הַיְגַד).

וְלִפֵּי הַתְּרַגְּוִם (עַל פִּי ח' מְתֻרְגְּוֹן) פִּרְשׁוּ, בַּעֲגֻלוֹת מְחֻפּוֹת, וְהַמְּלָכִים פִּרְשׁוּ, שְׂהוּא כְּפֵא שְׁנוּשְׂאִים בּוֹ אֶת הַשָּׂרִים, וְלִפֵּי הַתְּרַגְּוִם שֶׁ"בְּחָצֹן" פִּרְשׁוּ בַּעֲגֻלוֹת מְחֻפּוֹת, יִתְכַן לְפָרֵשׁ "וְכוּדָה עַל כְּתָף תִּנְשָׂאָנָה", בְּצַד הַעֲגֻלָּה, שֶׁכֵּף הָיָה מְנַחֵג שִׁישׁוּב הַנְּשִׁים בְּצַד הַעֲגֻלוֹת הַמְּחֻפּוֹת, וְיִתְכַן "עַל כְּתָף" כְּמוֹ "עַל כְּתָף תְּבוֹת" (מִלְּטִימָא 102:1). כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֲמֵנִיךָ, מְלָכֵי תְּבוֹים יִעֲסֻקוּ בְּגוֹדֵל בְּנֵיךָ. אֶפְיִם אֲרָץ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ, יַפְלוּ עַל בְּנֵיהֶם לְאֲרִץ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ. כד) הַיִּקַּח מִגִּבּוֹר מִלְּקוֹחַ, כְּסָבוּרִים אֲתָם לִמְרוּ, וְכִי אֲפֹשֶׁר לְקַחַת מִיָּד עֲשׂוּ מְגִבּוֹר אֶת הַמְּלָקוֹחַ וְתִשְׁכַּח שְׂכָבָה אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִם שָׁבִי צָדִיק יִמְלֹא, וְכִי אֲפֹשֶׁר לְתַמְלִים מִיָּד

וְיִדְעַתָּ אִי תִדְעֵי כִּי־אֲנִי יְהוָה וְתִכּוֹלֵת בְּדִי אֲשֶׁר לֹא־יִבְשׂוּ קַוָּי מִמֶּנִּי: שְׂכָלָה בְּעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: דְּבָרֵי הַאוֹמוֹת, אֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל נִשְׁבּוּ וְנִלְחָחוּ לְעַבְדֵי: כד הַיִּקַּח מִגִּבּוֹר מִקְּאוֹמוֹת מְלָקוֹחַ שְׂכָבָה, וְאִם־שָׁבִי צָדִיק שְׂנִלְחָח (102:1). כג) וְהָיוּ מְלָכִים אֲמֵנִיךָ, מְלָכֵי תְּבוֹים יִעֲסֻקוּ בְּגוֹדֵל בְּנֵיךָ. אֶפְיִם אֲרָץ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ, יַפְלוּ עַל בְּנֵיהֶם לְאֲרִץ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ. כד) הַיִּקַּח מִגִּבּוֹר מִלְּקוֹחַ, כְּסָבוּרִים אֲתָם לִמְרוּ, וְכִי אֲפֹשֶׁר לְקַחַת מִיָּד עֲשׂוּ מְגִבּוֹר אֶת הַמְּלָקוֹחַ וְתִשְׁכַּח שְׂכָבָה אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִם שָׁבִי צָדִיק יִמְלֹא, וְכִי אֲפֹשֶׁר לְתַמְלִים מִיָּד

בצדק ובמשפט ימלט ויצא ישראל ממתח רשותנו: כח ענה הקדוש ברוך הוא בירכה | אמר יהוה לא בן הוא אלא גמשי גבור יקח ממנו כי אני גבור מכם ומלקוח עריץ שלקחתם בכם ובעריות ולא בצדק ובמשפט בן ימלט מיד עריץ ואת יריבך ועם מריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע: כו והאכלתי את מונדך

עשו את השבי ששבה מישראל. כה) עריץ, גבור חזק מאד. ואת יריבך, ועם המריבים בך. כו) והאכלתי את מונדך את בשרם, ואאכל לחיות השדה את מונדך, הם הנזים המצרים אותך, והם יאכלו את בשרם ובעסים, כמו משקה שנסקט מפרות. אביר יעקב, חזקו של יעקב. א) אי זה, היכן הוא זה. ספר בריתות אמכם

אונסך את בשרם לחת השדה ובעסים בין פירות דמים ישפרון וידעו כל בשר פי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר חזק יעקב: א כה | אמר יהוה אמנם נתתי לה גט בריתות, אבל אי זה ספר בריתות אמכם קבלה אשר שלחתיה או מי מלויי שלי מנושי אשר מברתי אתכם לו פרי לשלם חובי הלא הן בעונותיכם נמפרתם ובפשעיתכם בעבור הפשעים שלחה אמכם: ב מדוע אתם מעבדים הנאולה, כי באתי להתקרב אליכם ואין איש פונה אלי קראתי שתבואו אלי ואין עונה ואין מי משב לי הקצור קצרה ידי מפרות מלפרות אתכם ואם אין כח להציל הן בגערתי בשאני גוער אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם אנשי הנזים מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמים קדרות השקה ושק אשים בסותם כאלו הם מלאים ערפל וגשם: ד ושעה אומר אדני יהוה שלחני להתנבא ונתן לי לשון צח הראוי ללמודים לדעת לעות להשיג ללמד לפי העת והזמן את יעקב המאב לשמוע דבר ה', היה יעיר מעורר אותי בבקר בבקר ללכת לנבאות יעיר לי היה מעורר און אני לשמוע הנבואה בלמודים פתלמורים: ה אדני יהוה פתח לי און והשמיעני את מי אשלה ואנכי לא מריתי מלידך בשליחותי ואחור לא נסוגתי אלא אמרתי תני שלחני:

ימלט: כה בירכה | אמר יהוה גמשי גבור יקח ומלקוח עריץ ימלט ואת יריבך אנכי אריב ואת בניך אנכי אושיע: כו והאכלתי את מונדך את בשרם ובעסים דמים ישפרון וידעו כל בשר פי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: נ א כה | אמר יהוה אי זה ספר בריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מברתי אתכם לו הן בעונותיכם נמפרתם ובפשעיתכם שלחה אמכם: ב מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה הקצור קצרה ידי מפרות ואם אין כח להציל הן בגערתי אחריב ים אשים נהרות מדבר תבאש דגתם מאין מים ותמת בצמא: ג אלביש שמים קדרות ושק אשים בסותם: ד אדני יהוה נתן לי לשון ללמודים לדעת לעות את יעקב דבר יעיר | בבקר בבקר יעיר לי און לשמע בלמודים: ה אדני יהוה פתח לי און ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגתי: ו גוי נתתי למפים ולחני

אשר שלחתיה, כלומר, הלא שלחתיה מביתי בלא ספר בריתות שהוא פתח הנט, וזה אות שלא עשיתי זאת מפני שמאסתי בה, אלא מפני שנקרה בי שלחתיה לפי שעה, אבל לא נפקס הקשר בינינו. "אמכם", הוא רמז לכנסת ישראל והנזים הם כל פרט מהם. מנושי, כאלו היו מלויי שתיב לשלם להם את החוב. אשר מברתי אתכם לו, אשר מברתי אתכם לכפוי החוב שמגיע לו. הן בעונותיכם נמפרתם וגו', כלומר, אנכם צריכים לכספ בפרותכם, אלא עונותיכם היו רמזי המכירה והתשובה אלי תורה כסף הפדות. ב) מדוע באתי וגו', מדוע באתי להתקרב אליכם, ואין איש מכם פונה אלי. הן בגערתי אחריב ים, הרי בגערתי אביש ים. כלומר, אביש את האמות המשלים למים רבים. נהרות מדבר, שהנהרות יתגבשו כמדבר. תבאש דגתם, יסרחו הדגים מאין מים. ג) אלביש שמים קדרות, וכן עשיתי במצרים, שהלבישתי להם את השמנים שחרות, שתיה להם חשך שלשת ימים. ושק אשים בסותם, והיו המצרים פתוחים אל מקומם כאלו היה פסוי עליהם בשקים שחרים. פרוש אחר, אלביש את צבא השמנים שר האמות בשחרות להשפילם בשבא הזמן להפרע מן האמה, וכסותם של צבא השמים יהיה שק. ד) נתן לי לשון ללמודים, ושעה תבוא אומר, ה' שלחני ונתן לי לשון הראוי ללמד לדעת לעות, לדעת ללמד

1 לא מנעתי ללכת מחשש פן יבזי אלא גוי נתתי למפים ולחני למרטים לפי העת והזמן. את יעקב דבר, את התאב לשמוע דבר ה' באדם ערף וצמא למים. יעיר בבקר בבקר, בכל בקר ובקר יעיר ה' את אוני ללכת ללמוד הנבואות. יעיר לי און, מעורר אוני לשמוע הנבואה. לשמע בלמודים, לשמע ולהבין במשפט הלמודים, כלומר, על דרך האמת הברורה. פרוש אחר, "בלמודים", פתלמורים הלומדים מפי רבם. ה) פתח לי און, כלומר, תלה לי את סודי. ואנכי לא מריתי, לא מברתי ללכת בשליחותי. אחור לא נסוגתי, לא חורתי לאחור למאן בדבר, אלא אמרתי "הני שלחני" (ישעיה ח.ח. 1) גוי נתתי למפים, מספרתי את גופי למפים, כלומר, לא מנעתי ללכת מחשש פן יבזי.

לפי העת והזמן. את יעקב דבר, את התאב לשמוע דבר ה' באדם ערף וצמא למים. יעיר בבקר בבקר, בכל בקר ובקר יעיר ה' את אוני ללכת ללמוד הנבואות. יעיר לי און, מעורר אוני לשמוע הנבואה. לשמע בלמודים, לשמע ולהבין במשפט הלמודים, כלומר, על דרך האמת הברורה. פרוש אחר, "בלמודים", פתלמורים הלומדים מפי רבם. ה) פתח לי און, כלומר, תלה לי את סודי. ואנכי לא מריתי, לא מברתי ללכת בשליחותי. אחור לא נסוגתי, לא חורתי לאחור למאן בדבר, אלא אמרתי "הני שלחני" (ישעיה ח.ח. 1) גוי נתתי למפים, מספרתי את גופי למפים, כלומר, לא מנעתי ללכת מחשש פן יבזי.

שער לחיו חקנו פני לא הסתרתני בדי מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזרלי בהקים דברי נבואתי על-כן לא נבלמתי בדברי נבואתי על-פני שמתי פני פחלמיש ואדע כי ידעתי כירלא אבוש: ח הקדוש ברוד הוא קרוב לי מצדיקי המצדיק אותי בדין לכן מי שרצה יריב אתי

נעמדה יחד אני והוא וכן מיבעל משפטיו יגש אלי כי בדיאי לא יוכל לי: ט הן באמת אדני יהוה יעזר לי מיהוא אם בן אשר ירשיעני ולחב אותי הן כלם העומדים עלי כפגד הנרקב וכלו עש תולעת הנגדים ואכלם: י מי בכם אשר הוא ירא יהוה שמע בקול עבדו הנביא, אשר אפילו הלך חשכים בהשכת הצרות ועדן ואין נגה אור לו יבטח בשם יהוה שתבא לו התשועה וישען באלהיו: יא הן כלכם שאינם שומעים בקול נביאיו קדחי בוערים אש פאף האל מאזרי מחור ויקות ניצוצי האש גדולים, לכן לבו | באור אשכם ובזיקות אשר בערתם ואותו האש תאכלכם כי העון יכלה אתכם מנדי לא במקרה תיתחד זאת הרעה לכם למעצבה בעצבון תשכבון כמו חולים או גוססים, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם: א שמעו אלי רדפי צדק המחזירים לעשות צדק מבקשי יהוה הביטו אל-צור אל תסלע אשר הצבתם ממנו הוא אברהם ואל-מקבת בור היא שרה, אשר נקרתם: ב הביטו אל-אברהם אביכם ואל-שרה תחוללכם אשר ילדתם כיראתך הוה בעולם מאמון באלהי עולם קראתיו גדלתיו ואברהם וארבהו כן אנדל אתכם שאתם יחידים לי: ג כיראתם יהוה ציון נחם כל-

תרבותיה כל המקומות החרבים וישם מזבחה ארץ שממה, פלדון כגון נמוע וערבתה ששם גדלים בו קוצים וסבאים ודרדרים כגון יהוה יששון ושמוחה ופוצא בה תודה קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות וקול זמרה:

ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרךיהם, וראו מה עשיתי להם. תחוללכם, תחולל אתכם. כלומר, שחוללה (=שילדה) אתכם. כי אהר קראתיו ואברהם וארבהו, ארעילי שיהיה יחירי בארץ כגון ולא היו שם ממשפחתו להחזיק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו ותרבותי את ירעו. וכאמר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, ארעילי שאינם יחידים בין הגוים ואין מי שפחוק בדרךכם. ג) כי נחם ח' ציון, ח' נחם את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" כלשון עבר בדרך הנבואה בתרבה מקומות, כי הדבר ברור פאלו כבר נעשה. כל תרבותיה, כל המקומות החרבים שבה וערבתה, מישר שבמדבר. ורשי' ברש פאן ש"ערכה" הוא מקום שהיה ישוב ונחרכ. תודה, קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות.

למרתים, לחלשים את השערות של לחיו חקנו. פני לא הסתרתני מפלמות ורק, כלומר, לא נמנעתי ללכת מחשש פן יבלימוני וירדו בפני. ז) יעזר לי, והא בעזרי אם יקומו עלי. לא נבלמתי, לא חששתי מפלמות. פחלמיש, פאכן חוקה. כלומר, כיון שראיתי שהי עזר לי, על פן שמתי פני

למרתים פני לא הסתרתני מפלמות ורק: ז ואדני יהוה יעזרלי על-כן לא נבלמתי על-פני שמתי פני פחלמיש ואדע כירלא אבוש: ח קרוב מצדיקי וגו', ח' הקדוש אדני יהוה קרוב אלי, לכן מי שרצה לריב אתי, נעמד יחד אני והוא וכו'. ט) ירשיעני, ויחב אותי בדין. הן כלם, כל העומדים עלי. עש יאכלם, כמו הנגדים שאינם בשמוש, שבא עש שהוא התולעת האוכלת אותם, כן יהיו דברי משפתיים הפוכים, ששום אדם לא יגע בהם. י) שומע בקול עבדו, ושומע בקול עבדו הנביא. אשר הלך חשכים ואין נגה לו, אפילו הלך בהשכת הצרות ועדן לא מצא הארה ותשועה. יבטח בשם ה', שתבוא לו התשועה. יא) הן כלכם קדחי אש, אבל כמעט כלכם מכעורים את המת ה', כי אינכם שומעים בקול נביאיו. מאזרי ויקות, ומקופים את האש כמו אור שהיא הנורה המקיפה את הנר, בזיקות שהם ניצוצות ונחלי אש. לבו באור אשכם, לפי האש שהבערתם כד תלכו. כלומר, לפי הפעשה שעשיתם כד יהיה הנמול ובזיקות בערתם, ולפי הניצוצות והנחלים שהבערתם. מדי היתה זאת לכם, מדי תהא גמולכם זה לכם. למעצבה תשכבון, בעצבון תשכבון בחולים. כלומר, שלא יתה בכם כח לקום לפני אויביכם. א) שמעו אלי רדפי צדק, פאן שב הנביא

לדבר עם הפוכים הפאמינים בדברי הנביא. אל צור הצבתם, אל תסלע שממנו תצבתם. והוא רכו לאברהם אבינו, כפי התמשך שבפסוק שאחר זה. ואל מקבת בור נקרתם, ואל תנקב של הבור אשר יאתם ממנו. והוא רכו לשרה אמנו "נקרתם", מלשון "העני האנשים ההם הנקרא" (במדבר טו:ז).

ב) הביטו אל אברהם אביכם וגו', הביטו אליהם ולכו בדרךיהם, וראו מה עשיתי להם. תחוללכם, תחולל אתכם. כלומר, שחוללה (=שילדה) אתכם. כי אהר קראתיו ואברהם וארבהו, ארעילי שיהיה יחירי בארץ כגון ולא היו שם ממשפחתו להחזיק בידו, עם כל זה אני קראתיו וגדלתיו וברכתי אותו ותרבותי את ירעו. וכאמר, כמו שעשיתי עם אברהם אעשה עמכם, ארעילי שאינם יחידים בין הגוים ואין מי שפחוק בדרךכם. ג) כי נחם ח' ציון, ח' נחם את ציון שתשוב להבנות. ואמר "נחם" כלשון עבר בדרך הנבואה בתרבה מקומות, כי הדבר ברור פאלו כבר נעשה. כל תרבותיה, כל המקומות החרבים שבה וערבתה, מישר שבמדבר. ורשי' ברש פאן ש"ערכה" הוא מקום שהיה ישוב ונחרכ. תודה, קול הודאה על הנסים ועל הנפלאות.

כָּל־חֲרֻבְתֶיהָ וַיִּשֶׁם מִדְבָרָהּ כְּעֵדֶן וְעֶרְבַתָּהּ כַּגִּן־יְהוָה שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמְצָא בָּהּ תּוֹרָה וְקוֹל זְמֵרָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, כְּאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגִּל לַבְּנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלַמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלַתְּפֹאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לֹא־יִדְעֶתֶם: ׀ וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹא־שָׂמָה לְרִשְׁתָּהּ וְנִתְתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־הַר גְּרִזִים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עִיבָל: ׀ הֲלֹא־הִמָּה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דָרֶךְ מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּעֶרְבָה מוֹל הַגְּלָגָל אֲצֵל אֵלוֹנֵי מֵרָה: ׀ כִּי

יֹא ׀ רָאָה אֲנֹכִי נָתַן לַפְּנִיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה: ׀ אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם הַיּוֹם: ׀ וְתִקְלָלָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לְלַכֵּת אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרָיִם אֲשֶׁר

אֱלֹהֵיכֶם: ה' כִּי אִם-אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל-שְׂבִיטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת-שְׁמוֹ שָׁם
 לִשְׁכְּנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שְׁמָה: (ישׂאל) וְהִבֵּאתֶם
 שְׁמָה עֲלֵתֵיכֶם וּזְבַחְתֶּם וְאֵת מַעֲשֵׂרְתֵיכֶם וְאֵת
 תְּרוּמַת יְדְכֶם וְגִדְרֵיכֶם וְגִדְכֵיכֶם וּבְכֹרֹת
 בְּקִרְכֶם וְצֹאנְכֶם: וְאִכַּלְתֶּם-שָׁם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכָל מִשְׁלַח יְדְכֶם אִתֶּם
 וּבְתֵיכֶם אֲשֶׁר בְּרַכָּךְ יְהוָה אֱלֹהֵיךְ: ה' לֹא תַעֲשׂוּן
 כְּכֹל אֲשֶׁר אָנַחְנוּ עֲשִׂים פֶּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל-
 הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו: וְכִי לֹא-בָאתֶם עַד-עֶפְתָּה אֶל-
 הַמְּנוּחָה וְאֶל-הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיךְ נָתַן
 לָךְ: וְעַבְדְּתֶם אֶת-הַיְרֵדֵן וַיִּשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִנְחִיל אֶתְכֶם וְהָנִיחַ לָכֶם מִכָּל-
 אֵיבֵיכֶם מִסָּבִיב וַיִּשְׁבְּתֶם-בְּטָח:

אתם עֲבָרִים אֶת-הַיְרֵדֵן לְבֹא לְרֶשֶׁת אֶת-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם וַיִּרְשְׁתֶּם אֹתָהּ
 וַיִּשְׁבְּתֶם-בָּהּ: (לוי) לֵב וּשְׂמֵרְתֶם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל-
 הַחֻקִּים וְאֵת-הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לִפְנֵיכֶם
 הַיּוֹם: יב אֲלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
 תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבֹתֵיךְ לָךְ לְרֶשֶׁתָהּ כָּל-הַיָּמִים אֲשֶׁר-אִתְּם חַיִּים
 עַל-הָאָדָמָה: ג אַבְדֵּ תְאֻבְדוּן אֶת-כָּל-הַמְּקוֹמוֹת
 אֲשֶׁר עָבְדוּ-שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתְּם וַיִּרְשׁוּ אִתְּם
 אֶת-אֱלֹהֵיהֶם עַל-הַהָרִים הַרְמִים וְעַל-הַגְּבְעוֹת
 וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן: ד וְנִתְצַתֶּם אֶת-מוֹזְבַּחְתֶּם
 וּשְׂפָרְתֶם אֶת-מִצְבַּחְתֶּם וְאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ
 וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וְאִבְדַּתֶּם אֶת-שְׁמֹם
 מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא: ה לֹא-תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מני"א, תשי"ז
 ברקולין.
 שלום וברכה!

נתקבל זה מכבר מכתבו הקצר אודות הפעולות, ולפלא שכותב לעתים רחוקות ביותר וגם אז בקיצור נמרץ, ויה"ר שכיון שנכנסנו לימים עליהם נאמר כל המוסיף מוסיפין לו, יוסיף גם בהנ"ל ככל הדרוש, והלואי שיהי זה בקרוב ממש, ומוכן ופשוט שיכול לכתוב בכל לשון שרוצה או ע"י ממוצע ובלבד שיהי מכתבים לעתים תכופות מפורטים די צרכם.

לפלא שלא כתב דבר בהנוגע לענין נוסח התפלה, והלא דבר עיקר הוא ומחובתו וזכותו של הרב שיהי זה בסדר גמור, ובפרט כשהרב ידיעה לו בתורת החסידות ובהביאורים שבה בנוגע לענין התפלה שהוא בדוגמת חוט השדרה באדם, ובמילא מובן עד כמה נוגע הנוסח, וכיון ששאלה בזה הגיעתני גם מהו"ח [מו"ה חיים אבא שי ווייל], הרי בכדי שלא להכפיל הדבר מצו"פ המענה שנשלח אליו ובסיום מכתבי אליו, שבטח ידבר עמו בזה, ולא באתי בזה אלא להדגיש עוה"פ שצריך - לא לעשות מהעסק מחלוקת גדולה וגם לא אפילו קטנה, ובכלל נכון יותר לסדר הדברים בדרך פשיטות, ז.א. שיתרבה מספר הסידורים דנוסח אר"י בביהכ"נ והעיקר על העמוד אשר ע"ד מנהג כמה בתכ"נ שישנו סידור גדול מיוחד להעמוד (מחובר בחבל ושלשלת וכיו"ב) שאם זה יהי בנוסח אר"י הרי יקנה מקומו וסו"ס יתרגלו לזה, ויה"ר שיבשר טוב בכל האמור נוסף על הבשו"ט בעניני הת"ת.

בברכה.

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה, משנה ב

עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ, לְהוֹדִיעַ בְּמָה אֲרָךְ אַפִּים לְפָנָיו, שְׁכַל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבָאִין, עַד שֶׁתֵּבְיָא עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַמַּבּוּל. עֲשֶׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם, לְהוֹדִיעַ בְּמָה אֲרָךְ אַפִּים לְפָנָיו, שְׁכַל הַדּוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין וּבָאִין, עַד שֶׁבָא אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְקָבַל שְׂכָר בְּלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

למקום והפיץ את שם ה'.

(לקוטי שיחות חט"ז, ע' 70 ובהערה 7.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

אף שכבר מפורש בפסוק⁶ שה' הוא "אל ארץ אפים", מחדשת לנו המשנה "כמה ארץ אפים לפניו – "עשרה דורות".

מהי באמת הסיבה לכך שהקדוש ברוך הוא מאריך אף עד "עשרה דורות"?

"עשר" הוא מספר שלם⁷ הכולל את כל השלמויות. לכן, לדוגמה "עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם"⁸. כשם שזה בצד הקדושה, כן הוא גם בצד של היפך הקדושה⁹ – מידתו של הרע מתמלאת במספר עשר, ומשמעות הדבר היא שהרע חודר בכל עשר הבחינות. לכן הקדוש ברוך הוא מאריך אף עד "עשרה דורות" דוקא, שכן הוא מצפה לתשובת החוטאים במשך עשרה דורות (דור דור והרע שבו) עד אשר סאת הרוע מתמלאת וחודרת בכל עשר הבחינות.

(לקוטי שיחות חט"ז, ע' 73.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

(1) חלק א סז, ב; קו, א; רנד, ב; חלק ג טו, א. (2) תשא לב, לב. (3) סנהדרין קח, א-ב. רש"י פרשת נח, י' יד מתנחומא ה'. (4) רש"י שם. (5) וירא כא, לג. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א הלכה ג. (6) תשא לד, ו. שלח יד, יח. והכוונה "לצדיקים ולרשעים" (רש"י שם). (7) אבן עזרא שמות ג, טו. פרדס שער ב. (8) פרק ג משנה ח. (9) כמבואר בתניא פרק ו.

יש להבין את הטעם לכך שאברהם "קיבל שכר כולם" ואילו נח לא?

והביאור בזה, על פי דברי הזוהר¹ שנה "לא בעא רחמין על עלמא", כלומר, לא לימד זכות על בני דורו ולא התפלל עליהם, בעוד שאברהם אבינו התפלל למען אנשי סדום והתאמץ להצילם (בדומה לכך אנו מוצאים גם אצל משה רבינו שהתפלל והתחנן על עם ישראל ואף ביקש מהקדוש ברוך הוא "ואם אין מחני נא מספרך"²). ולכן, אברהם זכה לקבל את שכר הרשעים, ואילו נח לא זכה לכך.

אלא שלכאורה יש לעיין בזה – הרי גם נח הוכיח את בני דורו כמבואר בגמרא³ ונמצא כי בכל זאת דאג לבני דורו? אלא שהביאור בזה הוא: נח עשה זאת רק מפני הציווי שציווהו ה' להאריך בבניית התיבה "כדי שיראו בו אנשי דור המבול... ושואלין אותו... והוא אומר להם... אולי ישובו"⁴. אך הוא מצידו לא יזם נסיון לעוררם לתשובה ולהצילם. לעומת זאת, אברהם אבינו שעליו נאמר "ויקרא שם בשם ה' אל-עולם"⁵, שהלך ממקום

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מני"א, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

...בודאי נודע לו מביאתם של כמה מאנ"ש הפליטים שיחיו לדעטראיט ונפגש עמם מזמן לזמן ומשתתף גם בהתנעושות חסידותיות והשיי"ת יצליחו שזה יחדשו (אפפרישען) ויזכירו על צור מחצבו ושיכירו בו אז דא גייט א חסיד של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע און א חסידישער מחונך.

לוח זמנים לשבוע פרשת עקב - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	כניסת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	16:09	06:12	08:48	08:50	09:24	09:26	10:32	10:33	13:18	13:16	19:14	19:20	18:55	19:51
חיפה (ק)	06:06	06:10	08:46	08:48	09:23	09:24	10:31	10:31	13:17	13:15	19:17	19:25	18:46	19:52
ירושלים (ק)	06:06	06:10	08:46	08:48	09:22	09:23	10:30	10:31	13:16	13:14	19:17	19:24	18:38	19:50
תל אביב (ק)	06:07	06:11	08:48	08:49	09:24	09:25	10:32	10:32	13:18	13:16	19:15	19:21	18:54	19:52
אוסטריה, וינה (ק)	05:53	06:02	08:32	08:37	09:24	09:27	10:36	10:38	13:34	13:31	19:51	20:02	19:35	20:41
אוסטריה, מלבורן (ח)	07:01	06:53	09:03	08:59	09:41	09:36	10:37	10:33	12:54	12:52	17:48	17:54	18:21	18:32
אוקראינה, אודסה (ק)	06:00	06:07	08:39	08:44	09:28	09:31	10:40	10:42	13:36	13:34	20:01	20:01	19:34	20:38
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	05:28	05:36	08:07	08:12	08:58	09:01	10:11	10:12	13:08	13:06	19:36	19:36	19:09	20:14
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:38	05:46	08:17	08:22	09:09	09:12	10:21	10:23	13:19	13:17	19:48	19:37	19:21	20:27
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:59	06:08	08:37	08:43	09:32	09:36	10:46	10:48	13:45	13:43	20:18	20:06	19:50	20:58
אוקראינה, קייב (ק)	05:51	06:00	08:29	08:35	09:24	09:28	10:38	10:40	13:38	13:35	20:11	19:59	19:43	20:51
ארה"ב אמריקות, אבו דאבי (ח)	05:58	06:01	08:37	08:38	09:10	09:11	10:17	10:17	12:59	12:57	18:54	18:48	18:29	19:23
איטליה, מילאנו (ק)	06:28	06:35	09:08	09:12	09:55	09:58	11:07	11:09	14:02	14:00	20:28	20:17	19:59	21:01
אקוודור, קיטו (ח)	06:15	06:13	08:45	08:44	09:14	09:13	10:17	10:15	12:48	12:46	18:21	18:19	18:02	18:51
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:29	07:22	09:36	09:32	10:12	10:07	11:08	11:05	13:27	13:26	18:27	18:31	18:11	19:08
ארגנטינה, בריולינג (ח)	08:30	08:21	10:29	10:24	11:08	11:03	12:03	11:59	14:19	14:17	19:08	19:14	18:55	19:55
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:23	06:28	09:03	09:06	09:44	09:46	10:54	10:55	13:44	13:42	19:57	19:48	19:32	20:30
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:10	06:16	08:50	08:53	09:32	09:35	10:43	10:44	13:34	13:31	19:49	19:40	19:23	20:22
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	06:10	06:16	08:50	08:54	09:33	09:35	10:43	10:44	13:34	13:32	19:49	19:40	19:24	20:23
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:43	06:50	09:23	09:27	10:07	10:10	11:18	11:19	14:10	14:08	20:28	20:18	20:02	21:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:51	06:54	09:31	09:32	10:06	10:07	11:14	11:14	13:58	13:56	20:00	19:53	19:35	20:29
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:16	06:21	08:57	08:59	09:34	09:35	10:42	10:43	13:29	13:27	19:34	19:27	19:10	20:06
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:55	06:58	09:34	09:35	10:08	10:08	11:15	11:15	13:57	13:55	19:54	19:48	19:31	20:23
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:04	06:11	08:45	08:48	09:28	09:30	10:38	10:39	13:30	13:27	19:46	19:36	19:20	20:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:34	06:40	09:15	09:18	09:57	09:59	11:07	11:08	13:58	13:56	20:12	20:03	19:47	20:46
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:02	06:09	08:43	08:46	09:26	09:28	10:37	10:38	13:29	13:26	19:45	19:36	19:20	20:20
בוליביה, לה-פס (ח)	06:48	06:44	09:10	09:07	09:40	09:38	10:40	10:38	13:06	13:05	18:24	18:25	18:07	18:58
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:34	06:43	09:11	09:17	10:08	10:12	11:24	11:22	14:22	14:20	20:57	20:45	20:29	21:38
בלגיה, בריסל (ק)	06:35	06:44	09:12	09:19	10:08	10:12	11:22	11:24	14:22	14:20	20:56	20:44	20:28	21:37
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:30	06:24	08:46	08:43	09:18	09:15	10:17	10:14	12:40	12:39	17:56	17:58	18:18	18:27
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:17	06:12	08:34	08:31	09:06	09:02	10:05	10:02	12:28	12:27	17:40	17:42	17:24	18:16
בריטניה, לונדון (ק)	05:51	06:01	08:28	08:35	09:25	09:29	10:39	10:42	13:40	13:38	20:18	20:05	19:50	20:57
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:54	06:05	08:29	08:37	09:31	09:36	10:46	10:49	13:49	13:47	20:30	20:16	20:04	21:13
גרמניה, ברלין (ק)	05:55	06:05	08:30	08:38	09:30	09:34	10:45	10:47	13:47	13:44	20:26	20:13	19:56	21:07
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:20	06:29	08:58	09:04	09:52	09:56	11:06	11:08	14:05	14:03	20:37	20:25	20:10	21:17
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:33	06:28	08:48	08:44	09:20	09:17	10:19	10:16	12:41	12:40	17:56	17:58	18:17	18:26
הודו, מומבאי (ח)	06:20	06:22	08:58	08:58	09:29	09:29	10:35	10:34	13:14	13:12	19:04	18:59	18:42	19:33
הודו, פונה (ח)	06:17	06:18	08:54	08:55	09:26	09:26	10:31	10:31	13:10	13:08	18:59	18:55	18:38	19:28
הונגריה, בודפשט (ק)	05:44	05:52	08:23	08:28	09:14	09:17	10:26	10:28	13:23	13:20	19:50	19:39	19:23	20:28

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:19	05:13	08:39	08:37	07:57	07:54	12:36	12:38	18:45	18:54	19:16	19:25	18:29	19:28
יוון, אתונה (ק)	06:48	06:43	10:06	10:04	09:26	09:24	14:01	14:03	20:06	20:14	20:35	20:44	19:49	20:47
מולדובה, קישינב (ק)	06:14	06:06	09:38	09:35	08:50	08:45	13:41	13:44	19:59	20:10	20:33	20:45	19:43	20:47
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:19	06:17	09:26	09:26	08:55	08:55	13:10	13:11	18:57	19:01	19:21	19:25	18:39	19:30
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:00	07:11	09:43	09:50	09:02	09:08	13:00	13:02	18:00	17:53	18:32	18:25	17:41	18:44
נפאל, קטמנדו (ח)	05:39	05:36	08:50	08:50	08:16	08:15	12:40	12:40	18:39	18:33	18:58	19:05	18:16	19:09
סין, בייג'ינג (ח)	05:35	05:29	08:53	08:51	08:13	08:10	12:50	12:52	18:58	19:07	19:28	19:37	18:39	19:40
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:04	10:03	10:04	09:34	09:35	13:37	13:39	19:11	19:13	19:34	19:36	18:54	19:42
פולין, ורשא (ק)	05:35	05:25	09:04	09:00	08:08	08:01	13:14	13:16	19:41	19:54	20:20	20:34	19:25	20:36
פרו, לימה (ח)	06:16	06:20	09:11	09:14	08:42	08:44	12:40	12:42	18:05	18:04	18:27	18:27	17:47	18:36
צרפת, ליון (ק)	06:52	06:45	10:15	10:12	09:29	09:25	14:17	14:19	20:33	20:43	21:06	21:17	20:16	21:20
צרפת, פריז (ק)	06:57	06:48	10:19	10:19	09:32	09:27	14:28	14:30	21:01	21:01	21:24	21:36	20:32	21:39
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:52	05:52	08:54	08:54	08:24	08:25	12:31	12:31	18:08	18:08	18:28	18:30	17:48	18:37
קנדה, טורונטו (ק)	06:33	06:26	09:54	09:51	09:10	09:06	13:54	13:56	20:18	20:18	20:38	20:48	19:49	20:51
קנדה, מונטריאול (ק)	06:06	05:59	09:29	09:26	08:43	08:39	13:31	13:33	19:57	19:57	20:19	20:30	19:29	20:32
קפריסין, לינקה (ק)	06:13	06:08	09:27	09:27	08:51	08:48	13:21	13:23	19:30	19:30	19:50	19:58	19:06	20:01
רוסיה, לובאוויטש (ח)	05:49	05:37	09:21	09:16	08:19	08:10	13:34	13:37	20:21	20:21	20:49	21:05	19:51	21:06
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:19	05:08	08:53	08:48	07:48	07:39	13:10	13:10	20:01	20:01	20:26	20:42	19:27	20:44
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	05:30	05:22	08:54	08:51	08:06	08:01	13:00	13:00	19:27	19:27	19:50	20:02	19:00	20:04
שווייץ, ציריך (ק)	06:35	06:27	09:59	09:56	09:11	09:06	14:03	14:05	20:36	20:36	20:55	21:07	20:05	21:09
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:06	06:06	09:12	09:12	08:41	08:41	12:52	12:53	18:38	18:38	19:02	19:02	18:17	19:07

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודיות תשמ"ח עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פירענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב